

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**MERSİN'DEKİ ZİYARET YERLERİNİN HALKBİLİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Hülya ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2008

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

**MERSİN'DEKİ ZİYARET YERLERİNİN HALKBİLİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Hülya ÖZ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2008

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hülya ÖZ tarafından hazırlanan Mersin'deki Ziyaret Yerlerinin Halkbilimi Açısından İncelenmesi başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS YETERLİK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN
(Danışman)

Üye

Prof. Dr. Erman ARTUN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Hürriyet GÖKDAYI

Üye

Ünvan, Ad Soyad

Üye

Ünvan, Ad Soyad

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

... / ... / 20..

Prof. Dr. A. Nüket ADIYEKE

Eğitsel Müdürü

ÖNSÖZ

Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra eski inançlarını terk etmemiş, bunlara ait kimi uygulamaları yeni dinin içerisinde devam ettirmiştir. Günümüzde İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin izlerinin İslami bir örtü altında sürdürüldüğünü gösteren en önemli olgulardan biri, çeşitli törensel uygulamaları beraberinde getiren ve halk inancının bazı özelliklerini yansıtan ziyaret yerleridir. İnceleme alanı Mersin ili, söz konusu ziyaret yerleri açısından oldukça zengin bir görünüm sergilemektedir. Ancak bu zamana kadar Mersin’deki ziyaret yerlerini bir bütün olarak ele alan çalışma yapılmamıştır. Çalışmamızda öncelikle Mersin merkez ve merkeze bağlı Mut, Gülnar, Silifke, Anamur, Erdemli, Tarsus, Bozyazı, Aydınçık, Çamlıyayla ilçelerinde bulunan ziyaret yerleri ve ziyaret yerlerine adını veren şahıslar tanıtılmış, ziyaret yerleri çevresinde oluşturulan inanç ve pratikler halkbilimi açısından incelenmiş, ziyaret yerleri etrafında oluşmuş efsaneler tespit edilmiştir.

Tez çalışmasının ilk aşamasında konuyla ilgili kaleme alınmış makale, kitap ve tez taraması yapılmıştır. Söz konusu tezlerin ve kitapların dışında çeşitli illerdeki ya da Mersin’deki ziyaret yerlerinin tanıtıldığı; ziyaret yerlerinin inanç ve pratikler, niyetler, adaklar ve işlevler açısından incelendiği çeşitli makalelere de ulaşılmıştır. Tarama neticesinde ulaşılan kaynaklardaki bilgiler fişlendikten sonra çalışmanın ikinci aşamasına geçilmiştir. İkinci aşamada yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında Mersin ili ve çevresinde bulunan ziyaret yerleri tespit edilmiş ve saha çalışması öncesindeki hazırlıklar tamamlanmıştır. Saha çalışmasında kültür müdürlükleri ve muhtarlıklarla temasa geçilerek yöreyi ve ziyaret geleneğini iyi bilen kişilere ulaşılmış ve araştırma konusuna ilişkin derleme çalışmasına geçilmiştir.

Çalışmamız önsöz, özet, kısaltmalar ve girişin yanı sıra beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, önemi ve araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde araştırma alanı ile ilgili bilgilere ve araştırma konusu üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde “Türklerin Etkisi Altında Kaldığı İnanç Sistemleri ve Dinler ile Ziyaret İnancı Arasındaki İlişki” başlığı altında ziyaret ve ilgili kavramlar tanıtıldıktan sonra ziyaret inancını besleyen inanç sistemleri ve dinler üzerinde durulmuştur. Açıklaması verilen inanç sistemleri ve dinler içerisinde atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı kültü, Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik ve Mazdeizm, Maniheizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet ele alınmıştır. “Mersin’deki Ziyaret Yerleriyle İlgili Genel Bilgiler” başlıklı üçüncü bölümde ise ziyaret yerleri ve ziyarete adı verilen kişiler tanıtılmış, ziyaret yerleriyle ilgili derlenen efsaneler de tanıtımı yapılan ziyaret yerlerinin sonuna eklenmiştir. “Mersin Ziyaretleriyle İlgili İnanç ve Pratiklerin Değerlendirilmesi” başlıklı dördüncü bölümde ziyaret yerlerinde tespit edilen inanç ve pratiklerin eski inanç sistemleriyle bağlantıları ortaya konulmuş; ziyaret yerleri adak çeşitleri, ziyaretçilerin özellikleri, ziyaret günleri, ziyaret etme nedenleri ve uygulamalarda sayıların yeri açısından incelenmiştir. Tezin beşinci bölümünde “Mersin Halk Kültüründe Ziyaretlerin Yeri ve Önemi” başlığı altında Mersin halkının ziyaret inancına bakışı ortaya konulmaya ve ziyaret yerlerinin halk kültüründeki işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç kısmında elde ettiğimiz veriler değerlendirilmiş, daha sonra görüşme yapılan kaynak kişilerin künyesiyle birlikte bibliyografya verilmiştir. Çalışmamız, ziyaret yerlerinin resimleri ve araştırma alanının haritasının bulunduğu ek kısmıyla tamamlanmıştır.

Tezin her aşamasında bilgi ve görüşleriyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN’a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca saha çalışması sırasında desteklerini esirgemeyen başta Silifke Belediyesi Kùltür Müdürü Lütfi UĞUR olmak üzere Erdal ASLAN'a, Tarsus Şehitlerterpesi Mahallesi Muhtarı Servet ÇUHADAR'a, yöre halkına, arkadaşım Meliha GÜL'e ve çalışmamın her aşamasında yanımda olan aileme teşekkür ederim.

ÖZET

MERSİN'DEKİ ZİYARET YERLERİNİN HALKBİLİMİ AÇISINDAN

İNCELENMESİ

Hülya ÖZ

Mersin ili, ziyaret yerleri açısından oldukça zengindir. Ancak şu ana kadar Mersin'deki ziyaret yerleri, bir bütün olarak ele alınıp halkbilimi açısından değerlendirilmemiştir. Derleme çalışması sırasında gözlem ve görüşme yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmayla Mersin merkez ve merkeze bağlı ilçelerden tespit edilen 101 ziyaret yeri ve ziyaret yerlerine adını veren şahıslar tanıtılmış, ziyaret yerlerindeki inanç ve pratikler incelenmiştir. İnceleme sonucunda ziyaret yerleri etrafında oluşturulan inanç ve pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle bağlantısı, ziyaretçilerin özellikleri, adaklar, dilekler, ziyaret günleri, ziyaret yerlerinin işlevleri ve Mersin halkının ziyaret yerlerine bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmalar, sosyo-kültürel yapıdaki değişiklikler dolayısıyla ziyaretlere rağbetin 15- 20 yıl öncesine göre oldukça azaldığını; Mersin'deki ziyaret yerlerine cinsiyet, yaş, eğitim, mezhep vb. yönlerden değişik özelliklere sahip kişilerin gittiğini; ziyaretlerde 43 çeşit dilek dilenip 51 çeşit adak adandığını ortaya koymaktadır. Sosyo-kültürel özellikler, adak ve dileklerin belirlenmesinde etkindir. Özellikle çarşamba ve perşembe günleri gidilen ziyaret yerlerinde 3, 5, 7 gibi sayıların inanç ve pratiklerin bir parçası olduğu görülmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde görülen inanç ve pratikler, eski Türk inanç sistemlerinin, Türklerin İslamiyet öncesi dönemde girdikleri dinlerin, Anadolu halk kültürünün ve İslami kültürün özelliklerini yansıtmaktadır. Dinsel ve büyüsel bir nitelik arz

eden ziyaret yerlerindeki inanç ve pratikler, İslami bir görünüm altında sürdürülmektedir. İnanmak esasına dayanan bu yerler; toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasına yardımcı olma gibi çeşitli işlevler yüklenerek halkın sosyo- kültürel yaşamının ayrılmaz bir ögesi olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Mersin ziyaretleri, yatırlar, türbeler, adaklar, inanç ve pratikler

ABSTRACT**A FOLKLORIC INVESTIGATION OF TOMBS IN MERSİN****Hülya ÖZ**

There are many tombs/shrines in Mersin. However, these places haven't been studied as a whole in terms of folklore. Having used observation and interview methods in the field work, this thesis introduces a total 101 visitation places, which were discovered in the Mersin province, and the people who gave the names of those places. Additionally, the work examines the beliefs and practices concerning those tombs. As a result of the examination, the work has discovered a correlation between the beliefs/practices surrounding tombs/shrines and ancient Turkish belief system; displayed the features of visitors, vows, wishes, dates of visits, functions of the tomb visits and what the Mersin's people think about those places.

The researches indicate that socio-cultural changes probably caused to significantly decrease in tomb visits comparing to 15 years ago. Tombs are visited by people who have different genders, ages, education level, religious order etc. 43 types of wishes have been made and 51 types of vows have been offered in these kind of visits. The socio-cultural characteristics of visitors effect to determine the vows and the wishes. It has been observed that the numbers like 3, 5 and 7 are the parts of the beliefs and practices concerning tombs which are visited on especially Wednesday and Thursday.

The beliefs about tombs/shrines in Mersin and practices around them reflect features of the Ancient Turkish belief systems, religions of the Turks before Islam, the Anatolian folk culture and the Islamic culture. These beliefs and practices with religious and magical characteristics are carried on under the Islamic appearance. These place which

owe their existence to people's naive and sincere belief, contribute to ensure social union and cooperation, and have been an inseparable part of the socio-cultural life of the public.

Key words: Mersin tombs, shrines, saints, vows, beliefs and practices.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi

GİRİŞ.....	1
-------------------	----------

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI VE ARAŞTIRMA KONUSU HAKKINDA BİLGİ.....	4
--	----------

I. 1. Araştırma Alanı İle İlgili Bilgiler.....	4
---	----------

I. 1. 1. Mersin'in Coğrafi Yapısı.....	4
---	----------

I. 1. 2. Mersin'in Tarihi Yapısı.....	5
--	----------

I. 1. 3. Mersin'in Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	8
--	----------

I. 1. 4. Mersin'in Sosyo- Kültürel Yapısı.....	9
---	----------

I. 2. Araştırma Konusu İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	10
--	-----------

I. 2. 1. Türkiye Geneline Yapılan Çalışmalar.....	10
--	-----------

I. 2. 2. Mersin İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	13
---	-----------

II. BÖLÜM

TÜRKLERİN ETKİSİ ALTINDA KALDIĞI İNANÇ SİSTEMLERİ VE DİNLER İLE ZİYARET İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	17
--	-----------

II. 1. Ziyaret ve İlgili Kavramların Tanıtılması.....	17
--	-----------

II. 1. 1. Ziyaret ve Ziyaret Yeri.....	17
---	-----------

II. 1. 2. Yatır.....	20
-----------------------------	-----------

II. 1. 3. Türbe.....	21
II. 1. 4. Makam.....	22
II. 1. 5. Evliya (Veli).....	23
II. 1. 6. Adak.....	27
II. 2. Ziyaret İnançını Besleyen İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri ve Dinler.....	32
II. 2. 1. Atalar Kültü.....	33
II. 2. 2. Tabiat Kültürleri.....	34
II. 2. 2. 1. Gök Kültürleri.....	35
II. 2. 2. 2. Yer Kültürü.....	36
II. 2. 3. Gök Tanrı Kültü.....	41
II. 2. 4. Şamanizm.....	43
II. 2. 5. Budizm.....	46
II. 2. 6. Zerdüştilik ve Mazdeizm.....	48
II. 2. 7. Maniheizm.....	49
II. 2. 8. Hristiyanlık.....	52
II. 2. 9. Yahudilik.....	54
II. 3. İslami Kültür.....	55
III. BÖLÜM	
MERSİN'DEKİ ZİYARET YERLERİYLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	59
III. 1. Ziyaretler ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanç ve Pratikler.....	59
III. 1. 1. Mersin (Merkez).....	62

III. 1. 1. 1. Şeyh Ahmet Migrubi.....	62
III. 1. 1. 2. Melek Cafer Teyyar.....	65
III. 1. 1. 3. Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi.....	69
III. 1. 1. 4. Seydil Hıdır Türbesi.....	73
III. 1. 1. 5. Yalınayak Türbesi.....	76
III. 1. 1. 6. Şih Mansur.....	80
III. 1. 1. 7. Şih Salih.....	84
III. 1. 1. 8. Şeyh Hasan ve Musa Türbesi.....	86
III. 1. 1. 9. Şeyh Sait Türbesi.....	89
III. 1. 1. 10. Nebi Eyüp Türbesi.....	90
III. 1. 1. 11. Hıdır Ziyareti.....	93
III. 1. 1. 12. Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi).....	98
III. 1. 1. 13. Şeyh Muğdat Türbesi.....	102
III. 1. 1. 14. Şih Yusuf Riddat.....	108
III. 1. 1. 15. Muhammed Tarsûsî.....	110
III. 1. 1. 16. Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir).....	113
III. 1. 1. 17. Camili Türbesi.....	116
III. 1. 1. 18. Seydi Hıdır Türbesi.....	119
III. 1. 1. 19. Şih Muhrabi.....	122
III. 1. 1. 20. Şih Mahmut.....	125
III. 1. 1. 21. Şih Mensur.....	127
III. 1. 2. Silifke.....	130

III. 1. 2. 1. Ellez Dede.....	130
III. 1. 2. 2. Yalman Dede Türbesi.....	133
III. 1. 2. 3. Hürü Kızları.....	137
III. 1. 2. 4. Kubat Dede.....	143
III. 1. 2. 5. Cuma Dede Türbesi.....	146
III. 1. 2. 6. Çömen Dede.....	151
III. 1. 2. 7. Kesikbaş (I).....	153
III. 1. 2. 8. Mukadde m Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı.....	155
III. 1. 2. 9. Topuz Dede Türbesi.....	159
III. 1. 2. 10. Kiremit Dede.....	162
III. 1. 2. 11. Çokha Dede.....	164
III. 1. 2. 12. Tetiş Dede Türbesi.....	167
III. 1. 2. 13. Şıh Ali Semerkandi.....	169
III. 1. 2. 14. Bıçakçı Dede.....	172
III. 1. 2. 15. Ali Baba Türbesi.....	175
III. 1. 2. 16. Işık Dede.....	179
III. 1. 2. 17. Kırtıl Dede.....	182
III. 1. 2. 18. Tevekkül Sultan Türbesi.....	187
III. 1. 2. 19. Garip Dede Türbesi.....	190
III. 1. 2. 20. Durhasan Dede.....	193
III. 1. 2. 21. Sadık Dede Türbesi.....	196
III. 1. 3. Erdemli.....	199
III. 1. 3. 1. Hacı Süleyman Efendi.....	199

III. 1. 3. 2. Ardıçlı Ziyaret.....	201
III. 1. 3. 3. Paşa Türbesi.....	202
III. 1. 4. Bozyazı.....	205
III. 1. 4. 1. Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi).....	205
III. 1. 4. 2. Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni Tepesi, Çatal Tepesi, Suğuştu Tepesi, Karabacak Tepesi).....	207
III. 1. 4. 3. Arap Dede.....	208
III. 1. 5. Anamur.....	210
III. 1. 5. 1. Sarı Saltuk Türbesi.....	210
III. 1. 5. 2. Astım Mağarası.....	212
III. 1. 6. Aydınçık.....	214
III. 1. 6. 1. Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi.....	214
III. 1. 6. 2. Şih Mehmet Türbesi.....	217
III. 1. 7. Gülnar.....	229
III. 1. 7. 1. Şeyh Ali Seme rkandi Türbesi (Zeyne Dede).....	229
III. 1. 7. 2. Küre Müftüsü.....	237
III. 1. 7. 3. Şeyh Ese Türbesi.....	239
III. 1. 7. 4. Şeyh Hanifi.....	241
III. 1. 7. 5. Bozca Şih Türbesi.....	244
III. 1. 7. 6. Şeyh Ömer Türbesi.....	248
III. 1. 7. 7. Doğrul Seydi Türbesi.....	255
III. 1. 7. 8. Yedi Yatarlar.....	258
III. 1. 8. Mut.....	266
III. 1. 8. 1. Karabölk.....	266

III. 1. 8. 2. Şeyh Bedrettin.....	269
III. 1. 8. 3. Üç Yatır.....	272
III. 1. 8. 4. Türbeler.....	275
III. 1. 8. 5. Şih Yunus.....	277
III. 1. 8. 6. Sarı Dede.....	279
III. 1. 8. 7. Kömürcü Dede.....	280
III. 1. 8. 8. Ziyaret.....	281
III. 1. 8. 9. Gülistan Dede.....	283
III. 1. 8. 10. Kesikbaş (II).....	285
III. 1. 8. 11. Dede Yatırı.....	287
III. 1. 8. 12. Seydi Salih.....	291
III. 1. 8. 13. Nure Sofî Türbesi (Nuri Sofu, Nur Sofu, Nûre Sûfi).....	294
III. 1. 9. Tarsus.....	296
III. 1. 9. 1. Eshab-ı Kehf Mağarası.....	296
III. 1. 9. 2. Türbe.....	303
III. 1. 9. 3. Danyal Aleyhisselâm Türbesi.....	309
III. 1. 9. 4. Bilâl- İ Habeşî Mescidi ve Türbesi.....	313
III. 1. 9. 5. Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini).....	315
III. 1. 9. 6. Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon.....	319
III. 1. 9. 7. Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi.....	322
III. 1. 9. 8. Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi.....	324
III. 1. 9. 9. Mencek Baba Türbesi.....	327

III. 1. 9. 10. Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi).....	330
III. 1. 9. 11. Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı)....	338
III. 1. 9. 12. Şeyh Nasirîl Hakîym.....	340
III. 1. 9. 13. Garip Baba Türbesi.....	342
III. 1. 9. 14. Kaplan Dede Türbesi.....	346
III. 1. 9. 15. Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I).....	349
III. 1. 9. 16. Arap Baba Türbesi.....	351
III. 1. 9. 17. Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi.....	354
III. 1. 9. 18. Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti).....	358
III. 1. 9. 19. Şih Dahir ve Şih Behlül.....	362
III. 1. 9. 20. Mustafa Garip Baba Türbesi.....	365
III. 1. 9. 21. Asker Elbiseli Türbesi.....	371
III. 1. 9. 22. Yunus Peygamber Türbesi.....	373
III. 1. 9. 23. Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II).....	376
III. 1. 9. 24. Şih Muhammed'ül Arabî.....	381
III. 1. 9. 25. Nebi Yahya Türbesi.....	385
III. 1. 9. 26. İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz).....	387
III. 1. 9. 27. Şeyh Vasıl Türbesi.....	390
III. 1. 10. Çamlıyayla.....	394
III. 1. 10. 1. Hasan Bat Mağarası.....	394

IV. BÖLÜM

MERSİN ZİYARETLERİYLE İLGİLİ İNANÇ VE PRATİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	397
--	-----

IV. 1. Adak Çeşitleri.....	397
IV. 2. Dilekler.....	420
IV. 3. Ziyaret Günleri.....	433
IV. 4. Ziyaret Yerlerindeki Uygulamalarda Sayıların Yeri.....	437
IV. 5. Ziyaretçilerin Özellikleri.....	444
IV. 6. Mersin Ziyaret Yerlerindeki İnanç ve Pratiklerle Eski Türk İnanç Sistemleri Arasındaki İlişki.....	448
IV. 6. 1. Atalar Kültü (Veli Kültü).....	448
IV. 6. 2. Ağaç Kültü.....	462
IV. 6. 3. Toprak Kültü (Yer Kültü).....	470
IV. 6. 4. Su Kültü.....	475
IV. 6. 5. Taş ve Kaya Kültü.....	481
IV. 6. 6. Ateş Kültü.....	488
IV. 6. 7. Dağ- Tepe Kültü.....	493
IV. 6. 8. Hayvan Kültü.....	494
IV. 6. 9. Gök Kültü.....	495

V. BÖLÜM

MERSİN HALK KÜLTÜRÜNDE ZİYARETLERİN YERİ VE ÖNEMİ.....	497
SONUÇ.....	504
KAYNAKÇA.....	508
EKLER.....	525

KISALTMALAR CETVELİ

AB: Anamur Belediyesi

diğ.: diğerleri

EA: Evliyalar ansiklopedisi

ED: Ellez Dede

K.: kaynak kişi

km²: kilometre kare

m²: metre kare

MMT: Mersin Mersin türbeleri

MT: Mersin turizm

ss.: sayfa

GİRİŞ

Bilinen en eski toplumlardan biri olan Türk toplumu, köklü tarihi boyunca farklı kültürlerin etkisi altına girmiştir. Bu etkileşimler sonucunda kimi zaman farklı kültürel değerleri kendi bünyesine dâhil etmiş kimi zaman da kendi bünyesindeki kültürel değerleri bırakmış ya da değişikliğe uğratarak sürdürmüştür.

Toplumun dünya görüşü ve değerler sistemi doğrultusunda şekillenen inanç merkezlerine bağlı kültürel öğeler, her kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de diğer kültürel öğelere paralel olarak gelişmiştir. Maveraünnehir, Horasan, Harezm gibi eski yerleşim yerlerinden kendi kültürel değerlerini ve inanç sistemlerini de alarak Anadolu'ya gelen Türkler, İslam kültürünün yanı sıra sürekli değişimini sürdürerek sosyo-kültürel yapısını oluşturan Anadolu kültürüyle de tanışmıştır. Anadolu'nun bu sosyo-kültürel yapısı içinde Türk kültürü yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri atalar kültü, gök Tanrı kültü, tabiat kültleri ve Şamanlık gibi eski inanç sistemlerini, İslamiyet'in kabulünden sonra da İslami bir görünüm altında sürdürmüşlerdir (Artun, 2004 a: 121; Köksal, 1987: 228). İslamiyet'in kabulü, özellikle de Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra merkezi İslam anlayışı ile heterodoks İslam anlayışı arasındaki ayrımın belirginleşmesiyle, eski inanç sistemlerinin kalıntıları özellikle heterodoks İslam anlayışını benimseyen halk kesimince yoğun bir şekilde yaşatılmaya devam etmiştir (Köksal, 1987: 229).

Günümüzde İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin izlerinin İslami bir örtü altında sürdürüldüğünü gösteren en önemli olgulardan biri, çeşitli törensel uygulamaları beraberinde getiren ve halk inancının özelliklerini yansıtan ziyaret yerleridir. Tasavvuf ve tasavvufun halk tabakaları içinde düzenlenmiş şekilleri olan tekke ve tarikatlar, Sufilik, Alevilik, Bektaşilik ile büyüsel inanışların, uygulamaların ve daha pek çok unsurun

etrafında olduğu, İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin izlerini taşıyan ziyaret inancı, Türk halk inancının oldukça işlevsel merkezleri olarak belirlemiştir (Günay, 2004: 571- 572).

İnceleme alanı Mersin ili, söz konusu ziyaret yerleri açısından oldukça zengin bir görünüm sergilemektedir. Bu çalışmamızda Mersin merkez ve merkeze bağlı Mut, Gülnar, Silifke, Anamur, Erdemli, Tarsus, Bozyazı, Aydıncık, Çamlıyayla ilçelerinde tespit edilen 101 ziyaret yeri ve ziyaret yerlerinde yatan ya da yattığına inanılan şahıslar tanıtılmış, ziyaret yerleri çevresinde oluşturulan inanç ve pratikler halkbilimi açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca saha çalışması sırasında ziyaret yerleri etrafında oluşmuş efsaneler de derlenmiştir. Tespitler sonucunda ziyaret yerleri etrafında oluşturulan inanç ve pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle bağlantılarının belirlenmesi; ziyaret yerine kimlerin, ne zaman, hangi nedenlerle gittiğinin, buralarda neler adandığının; ziyaret yerlerinin Mersin halkının sosyal yaşamındaki işlevlerinin, Mersin halkının ziyaret yerlerine bakışının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Mersin'deki ziyaret yerleri üzerine şu ana kadar yapılan çalışmalar, genellikle ziyaret yerlerini, ziyaret yerine adını veren şahısları tanıtmak ya da ziyaret yerlerindeki pratikleri tespit etmekten ibarettir. Ayrıca il içindeki birkaç ziyaret yeri, özellikle Şeyh Muğdat Türbesi, Eshab-ı Kehf Mağarası, Danyal Aleyhisselam Türbesi, Bilal-i Habeşi Mescidi ve Türbesi gibi ülke çapında tanınmış olanlar, incelenmiştir. Çalışmamız, Mersin'deki ziyaret yerlerinin bir bütün olarak ele alınıp incelenmesi, inanç ve pratiklerin eski inanç sistemleriyle bağlantısının kurulmaya, ayrıca halkın ziyaret yerlerine bakışının ortaya konulmaya çalışılması bakımından önem arz etmektedir.

Alanla ilgili derleme çalışmamız sırasında, gözlem ve görüşme yöntemlerine başvurulmuştur. Ziyaretlerin bulunduğu doğal ortamlarda gerek katılmalı gerekse dışarıdan gözlem yöntemiyle ziyaret yerlerinin fiziksel durumu, ziyaretçilerin özellikleri ve ziyaret

yerindeki uygulamaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşme yöntemi ile kaynak kişilere önceden hazırlanan sorular yöneltilmiştir. Gerek gözlem gerekse görüşme yöntemleriyle derlenen malzemeler, yazıya geçirilmiş ve yazıya geçirildikten sonra da tasniflenerek düzenlenmiştir. Derleme çalışması sırasında teknik malzeme olarak kamera ve fotoğraf makinesi kullanılmıştır.

Günümüzde kutsiyetlerini muhafaza ederek varlıklarını sürdüren ziyaret yerlerine çeşitli amaçlarla halen gidilmektedir. Bireylerin ihtiyaçları olduğu, özellikle de çaresiz kaldıkları sürece de bu gelenek varlığını devam ettirecektir.

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI VE ARAŞTIRMA KONUSU HAKKINDA BİLGİ

I. 1. Araştırma Alanı İle İlgili Bilgiler

I. 1. 1. Mersin'in Coğrafi Yapısı

Akdeniz Bölgesi'nin Çukurova bölümünün batısında yer alan Mersin, yüksek plato ve zirveleriyle Anadolu'nun iç kesimlerinden ayrılmaktadır. Doğudan Adana, kuzeydoğudan Niğde, kuzey ve kuzeybatıdan Konya ve Karaman, batıdan Antalya ve güneyden Akdeniz ile çevrili olan il, 15. 853 km²lik yüz ölçümüyle Türkiye'nin %2'lik bölümünü kaplamaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3617). İl, kendi adını taşıyan körfeziyle Türkiye'nin en önemli liman kentlerinden biri olup işlek bir kara yolu ile Tarsus, Adana ve Silifke üzerinden Konya ve Antalya'ya bağlanmaktadır (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1990: 648).

Doğu Akdeniz havzasının %75'lik dilimini kaplayan Mersin'in yüzey şekillerini dağlar oluşturmaktadır. Üçüncü jeolojik zamanda kıvrımların yükselmesiyle şekillenmiş Mersin alanı, Batı ve Orta Toros Dağları üzerinde yer almaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3617- 3618). Geniş yaylalar halinde kuzey doğuya kadar uzanan ve yükselteleri artan Orta Toroslar, Taşeli Platosu'nun doğusundaki Bolkar Dağları dışında kalan Ayvagediği, Kuşkaya, Trastepe, Kaçkaya, Ünlüova ve Belkayası tepelerini sınırları içine alır (Çıplak, 2003: 5).

Mersin'in Mut, Silifke ve Anamur ilçeleri, Türkiye açısından büyük önem taşıyan Taşeli Platosu üzerinde bulunmaktadır. Bu plato, Göksu Vadisi'nin doğusunda yer alan Orta Toroslar kuşağı üzerindeki Limonlu Çay Vadisi'ne kadar uzanmaktadır. Ayrıca Bolkar Dağları'nın Akdeniz'e bakan kısmında kıydan 30- 60 km uzaklıkta bulunan, yükselteleri 700- 1500 m arasında değişen platolar uzanmaktadır. Gözne, Fındıkpınarı,

Soğucak, Mihrican, Ayvagediği, Namrun, Sebil, Sorgun, Küçükfindık, Güzeloluk gibi yaylalar, bu platolar üzerinde yer almaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3618).

Mersin'in en önemli akarsuyu, 268 km uzunluğundaki Göksu'dur. En geniş yeri 70, en dar yeri 40 m olan bu akarsuyu Tarsus Çayı takip etmektedir (Çıplak, 2003: 8). Göksu Irmağı ve Tarsus Çayı'na göre daha kısa olan Limonlu Çayı, Sorgun Çayı, Aslanköy Deresi, Anamur Çayı, Bakırçay ve Sıpahil Deresi Mersin'deki diğer akarsulardır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3619).

İl sınırları içerisinde, zamanla akarsuların denize yakın kısımlarda oluşturduğu göl ve bataklık görünümüne sahip su birikintileri vardır. Bunların önemlileri, Tarsus ve Silifke arasında bulunan Keklik ve Parandeniz gölcükleri ile en büyüğü 124 m boyu, 600 m eniyle Akgöl (Koğu)'dür (Çıplak, 2003: 9).

Akdeniz kıyı kuşağı ve Göksu Irmağı çevresi dışında geniş sayılabilecek ovası bulunmayan Mersin ilinin bu kesimleri vadilerle kaplıdır. Önemli vadileri Göksu, Anamur Çayı ve Tarsus olan ilin başlıca ovaları ise Silifke, Bozyazı, Gilindire, Ovacık, Anamur, Tarsus ve Berdan'dır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3619- 3620). Büyük bölümü Adana ili sınırlarında kalan Çukurova'nın batı ucu da Mersin'in güneydoğusuna sokulmuştur (Çıplak, 2003: 6).

Kıyı şeridinde Akdeniz iklimi, iç kesimlerinde ise karasal iklim görülen, yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olan Mersin'in temel bitki örtüsü çalılar, orman ağaçları ve çayırlardır. Akdeniz bitki örtüsü makiler, tüm kıyı şeridine yayılmış durumdadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3626).

I. 1. 2. Mersin'in Tarihi Yapısı

Mersin; antik çağda Kilikya olarak anılan ve Anadolu Selçuklularınca İçel (İç-il, İç-eli) adının verildiği sanılan bölgenin çok eski yerleşim birimlerindedir (Yurt

Ansiklopedisi, 1982: 3631). Mersin adının Akdeniz bölgesinde yetişen myrtus (mersin ağaççığı) bitkisinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1990: 648). Ancak, XVII. yy.da yöreye uğrayan Evliya Çelebi'nin Mersinoğlu Köyü'nden bahsetmesi, ilin adının Mersinoğlu Türkmen Aşireti'nden kaynaklandığını göstermektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3631).

Mersin'in 3 km kuzeybatısındaki Yümüktepe Höyüğü'nde yapılan kazı çalışmaları, Neolitik Çağ'dan itibaren bölgedeki yerleşimin kesintisiz sürdüğünü ortaya koymuştur. Yöre, M.Ö. 1650- 1200 tarihleri arasında Hititlerin daha sonra da Dorların yerleşim merkezi olmuş, M.Ö. 546- 331 tarihleri arasında ise Perslerin egemenliği altında girmiştir. Perslerin bölgedeki egemenliğine ise M.Ö. 333'te Makedonya Kralı Büyük İskender son vermiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3637). İskender'in ölümünden sonra Mersin yöresi (Kilikya), büyük amacı Anadolu'yu ele geçirmek olan Seleukhos Kralığı'nın kurucusu Seleukhos'a verilmiştir. Seleukhos Devleti'nin en güçlü kralı III. Antiochos, büyük bir imparatorluk kurmak arzusuyla batıya yönelince bölge, önce korsanların sonra da Romalıların eline geçmiştir (Komisyon, 1998: 45- 47).

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Bizanslıların hâkimiyeti altına girmiş olan Mersin yöresine, VII. yy.da Halife Ömer'in orduları seferler düzenlemeye başlamıştır. Emeviler Dönemi'nde ise Arapların eline geçmiş olan Mersin ve çevresi, Abbasiler Dönemi'nde bölgeye Türkmenlerin yerleştirilmesi ve uç beyliklerinin oluşturulmasıyla 960'lı yıllara kadar İslam egemenliği altında kalmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3637- 3638).

10. yy.da İslam egemenliğinin son bulmasıyla yeniden Bizans topraklarına katılan Mersin yöresi, XI. yy.da Selçuklular tarafından geri alınmıştır. Ancak, Haçlı

Seferleri sırasında kurulan kontluklarının desteğiyle yörenin hâkimiyeti 1080'de Ermenilerin eline geçmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3657).

XVI. yy.ın ortalarında Adana, Mersin ve çevresi, Mısır Kölemenlerine bağlı beylerin egemenliği altına girmiştir. Bu beylikler arasında yer alan Ramazanoğulları, XV. yy.da Türkler ve Memlûklerin arasını açmış, bunun üzerine Yavuz Sultan Selim, Mısır Memlûkleri ile savaşarak Mersin'i Osmanlı topraklarına katmıştır. Bu arada Mersin'in yönetimi bir süreliğine Ramazanoğullarına verilmiştir. Ramazanoğullarının yönetimi bırakmasıyla Halep'e bağlanan Adana ve Mersin, XIX. yy. ilk yarısında Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı sırasında oğlu İbrahim Paşa tarafından Mısır'a bağlanmıştır. Ancak, 1839 Kütahya Antlaşması ile Osmanlılar yöreyi yeniden egemenlikleri altına almıştır (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1990: 649).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında 30 Ağustos 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi öne sürülerek 17 Aralık 1918 tarihinde İngiliz ve Fransız kuvvetleri Mersin'i işgal etmiştir. 20.11.1919'da İngilizlerin geri çekilmesiyle bölgede işgalci olarak sadece Fransızlar kalmıştır. Milli kuvvetler karşısında büyük kayıplar veren Fransızlar, geri çekilme kararı alarak ilk önce Ankara'yı tanımış ve 20.12.1921'de de Ankara Antlaşması'nı imzalayarak kısa sürede bölgeyi (bütün Kilikya, Merin ve İçel) boşaltmıştır. Adana'daki Türk alayından bir tabur ve bir süvari bölüğünün 3 Ocak 1922'de Mersin'e girmesiyle Mersin'in kurtuluşu sağlanmıştır (Komisyon, 1998: 72- 75).

1888'den Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Adana vilayetinin sancağı durumundaki Mersin, 1924 yılında il olmuş, 1933 yılında ise İçel ili ile birleştirilerek bu ilin merkezi konumuna getirilmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3658). 20 Haziran 2002'de ise 4764 sayılı kanunla Mersin, İçel adının yerini almıştır (Köse ve Atlay, 2005: 122).

I. 1. 3. Mersin'in Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Mersin, nüfus varlığı bakımından Türkiye'nin önde gelen şehirleri arasındadır. İlin 1927 genel nüfus sayımına göre toplam nüfusu 90. 940, 1980 genel nüfus sayımına göre ise 843. 931'dir. 1980'deki sayıma göre ülke nüfusunun %19'luk bölümünü barındıran Mersin'in nüfusu, 1927- 1980 yılları arasında ülke nüfusu üç kat artarken dokuz kat artmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3627) . 2000 yılındaki genel nüfus sayımına göre ise il nüfusu 1.651.400'e ulaşmıştır (Köse ve Atlay, 2005: 379). Sanayileşme ve ekonomik alanlardaki hızlı gelişmeye bağlı olarak çeşitli bölgelerden yapılan göçler, il nüfusunun hızla artmasına neden olmuştur (Çıblak, 2005: 2).

İş gören nüfusun %72'sinin tarımla uğraştığı Mersin'de meyve, sebze yetiştirilen tarım alanları ve pamuk, buğday yetiştirilen tarım alanları olmak üzere iki tip tarım yapılır. Doğal su kaynaklarının bulunduğu ya da sulamaya açılan alanlarda, yoğun tarım yapılmaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3725). Tarsus'tan Anamur'a kadar uzanan kıyı ovalarının tamamı tarım açısından önemli bir konuma sahiptir. İlin Akdeniz kıyı şeridi ile dağ etekleri arasında kalan ovalarında başta portakal olmak üzere mandalina, greyfurt ve limon yetiştirilir. Mersin'de turuncgillerden sonra turfanda sebze ve meyve yetiştiriciliği önem kazanmaktadır (Komisyon, 1998: 254- 255).

Mersin'in özellikle dağlık kesimlerinde önemli bir geçim kaynağı olan hayvancılık, aynı zamanda küçük işletmeler için yardımcı gelir ve gıda kaynağıdır. Mera azlığı nedeniyle yörede besi ve süt hayvancılığına yönelme olmuştur. İlde en çok kıl keçisi, koyun ve sığır yetiştirilmektedir. Kümes hayvancılığının aile işletmeciliği biçiminde yaygınlık gösterdiği ilde 1968'de Mersin merkezde, 1970'te Tarsus'ta kurulan bal tarım kooperatifleriyle arıcılık gelişme göstermeye başlamıştır. Son zamanlarda ulaşım

olanaklarının gelişmesi ve 1968'den sonra balıkçılık kooperatiflerin kurulmaya başlaması balıkçılığın da gelişmesini sağlamıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3679- 3680)

Birçok uygarlığın kurulduğu Mersin'de tarihi arkeolojik değerlerin, doğal güzelliklerin varlığı; yöresel ve uluslararası şenliklerin, Türkmen ve Yörük kültürünün, yayla yaşantısının ilgi çekiciliği ilde turizmin temellenmesini sağlamıştır. Mersin'de tatil turizmine ek olarak iş turizmi ve inanç turizmi de önemli bir yere sahiptir (Komisyon, 1998: 273- 275).

Modern limanın yapımından önce de güney kıyılarının önemli ve işlek bir merkezi olan Mersin, Türkiye'nin başta gelen ticaret merkezlerindedir. İlin dış ticareti çoğunlukla tarım ve tarıma dayalı sanayi hammaddeleri oluşturmaktadır (Komisyon, 1998: 266).

I. 1. 4. Mersin'in Sosyo- Kültürel Yapısı

XIX. yy.da Mersin, Ensaniye kökenli Fellahlar, Lazkiye kökenli Araplar, hayvancılıkla uğraşan Yörükler, ağaç işleriyle uğraşan Tahtacılar ve Türkmen aşiretleri ile bir topluluklar mozaği görünümündedir. 1950'li yıllardan itibaren Mersin'in toplumsal yapısı hızla değişmeye başlamış, farklı kültürel özelliklere sahip toplulukların töre ve inançlarını yaşam alanlarına da taşımasıyla il, çok boyutlu bir görünüm kazanmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3729- 3756).

1960'lı yıllara kadar sakin yaşantısını sürdüren Mersin, Modern Mersin Limanı'nın ve silonun 1960'ta hizmete açılması, büyük sanayi tesislerin kurulmasıyla canlanmaya başlamıştır (Komisyon, 1998: 99- 100). Hızlı kentleşme ve sanayileşmenin nitelikli iş gücünü zorunlu kılması, konar-göçerlerin yerleşik hayata geçmesine zemin hazırlamış, aynı zamanda eğitimin de önem kazanmasını sağlamıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3756). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılında Mersin'de 44 ilkokulda

2763 öğrenciye eğitim verilmekteyken günümüzde il merkezinde 181 ilköğretim okulunda 120 bin, ilçelerde ise 663 ilköğretim okulunda 95 bin civarında öğrenciye eğitim verilmektedir. İldeki toplam 109 lisede 51.061 öğrenci 3.363 öğretmen eğitim- öğretim yapmaktadır. İlde her yıl gelişerek devam eden kalfalık ve ustalık kurslarıyla küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarına eleman yetiştirilmektedir. Ayrıca orta öğretim kurumları dışında Mersin’de 3 Temmuz 1992 yılında Mersin Üniversitesi kurulmuştur. Anamur, Erdemli, Gülnar, Mersin Merkez, Mut, Silifke ve Tarsus’ta da Meslek Yüksek Okulları bulunmaktadır (Komisyon, 1998: 282- 285).

Eğitim düzeyinin yükselmesine paralel olarak Mersin’de sağlık hizmetleri de gelişme kaydetmiştir. Günümüzde ilde koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri düzenli olarak yürütülmektedir. İl Sağlık Müdürlüğü’nce denetlenen bu hizmetlere sağlık eğitimi ve öğretimi görevlileri de dâhildir. İlde onun üzerinde ayakta ve yatarak tedavi hizmetleri veren hastane ve sağlık merkezi; tedavi edici hizmetlerin verildiği 120 sağlık ocağı vardır. Ayrıca, 647 sağlık evinin de bulunduğu ilde Mersin merkez ilçe; Tarsus, Anamur, Erdemli ve Silifke ilçelerinde olmak üzere 5 sağlık meslek lisesi bulunmaktadır. Bunun yanında 3 tane ana çocuk sağlığı aile planlaması merkezi, 4 tane verem savaş dispanseri, deri ve zührevi hastalıklar dispanseri de ilde yer almaktadır (Komisyon, 1998: 288- 289).

I. 2. Araştırma Konusu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

I. 2. 1. Türkiye Geneline Yapılan Çalışmalar

Ziyaret yerleriyle ilgili Türkiye genelinde yapılan çalışmalar arasında müstakil kitaplar, bildiriler ve tezler bulunmaktadır. Müstakil kitapların başında Nezihe Araz’ın “Anadolu Evliyalari” adlı eseri gelmektedir (Araz, 2000). Nezihe Araz, “Anadolu Evliyalari” adlı eserinde tarihi bir sıra ve manevi bir aşama gözetmeksizin Ahmet Yesevî’den başlayarak Geyikli Baba, Sarı Saltuk, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Eyüp

Sultan gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde türbe ve mezarı bulunan 48 erenin yaşamını, halkın muhayyilesinde yaşayan efsaneleriyle ortaya koymuştur. Konuyla ilgili diğer önemli eser, Hikmet Tanyu'nun "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri" başlıklı çalışmasıdır (Tanyu, 1967). Tanyu, bu çalışmasında başta Ankara ve çevresindekiler olmak üzere Türkiye'nin kırk beş ilindeki belli başlı ziyaret, adak ve adak yerleri ile ilgili efsaneleri, uygulamaları, evliya lar ve türbeler hakkındaki bilgileri, adakları, niyetleri tespit etmiştir. Zeki Başar'ın "İçtimai Adetlerimiz- İnançlarımız Erzurum İlindeki Ziyaret Yerlerimiz" başlıklı çalışması da bu alanda dikkati çeken eserler arasındadır (Başar, 1972). Başar, bu kitabında eski inanç sistemlerinin yanı sıra batıl olarak nitelendirilen inançlara değinmiş, türbe, yatır, adak, kurban gibi ziyaret inancıyla ilgili kavramları açıklamış ve Erzurum ilindeki ziyaret yerlerini, ziyaret etme nedenlerini, ziyaret yerindeki uygulamaları kaydetmiştir. Prof. Dr. Ünver Günay, Prof. Dr. Harun Güngör, Doç. Dr. Vahap Taştan ve Yrd. Doç. Dr. Huzeyfe Sayım'ın "Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması, Kayseri Örneği" adlı çalışmaları da konuyla ilgili önemli çalışmalardan biridir (Günay, Güngör, Taştan ve Sayım, 2001). Ziyaret fenomeninin açıklandığı bu eserde, Kayseri yöresindeki ziyaret yerleri tarihi ve fenomenolojik, morfolojik boyutları açısından incelenmiş, ziyaret fenomeninin yapısal ve fonksiyonel analizi yapılmış, ziyaret olayının tarihi ve kültürel boyutları açıklanmıştır.

Yukarıda sıralanan kitap çalışmalarının yanı sıra çeşitli bildiri kitaplarında da ziyaret yerleriyle ilgili çalışmalar yer almaktadır. "I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi" (1998), "Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri" (2004), "II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Gelenek Görenek ve İnançlar" (1982), "IV. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Gelenek Görenek ve İnançlar" (1987), "2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri" (1989) ve

“III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni” (1998) ziyaret yerlerine ilişkin çalışmaların yer aldığı bildiri kitapları arasındadır.

Ziyaret yerleri ile ilgili yapılan kaynak taramasında doktora tezine rastlanmamış, 29 yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Bu tezlerden 20’si Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda, 1’i de Sosyoloji ve Antropoloji Anabilim Dalı’nda hazırlanmış çalışmalardır. Bu ana bilim dallarında hazırlanan çalışmalarda ziyaret yerleri, dinler tarihi açısından ya da sosyolojik yönden ele alınıp değerlendirilmiştir. Yüksek lisans tezlerinin 8’i ise Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’na aittir. Zekiye Çağmlar, “Adana Yöresi Yatır- Ziyaret ve Ocaklarla Bunlara Bağlı Anlatılan Efsaneler” başlıklı tezinde Adana’daki ziyaret yerleri, yatır ve ocakları ile ilgili efsanelerin motiflerini belirlemiş; Yasin Erdenek, “Isparta Yöresi Adak ve Ziyaret Yerleri” başlıklı tezinde Isparta yöresi ziyaret yerlerini niyetler, adaklar, adak günleri ve bunların sosyal çevre içindeki yeri açısından incelemiştir (Çağmlar, 1994; Erdenek, 2001). Eyüp Akman, “Safranbolu’daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar” başlıklı tezinde Safranbolu ve yöresindeki adak yerleri etrafında oluşan inanç ve pratikleri, eski Türk inançlarıyla mukayese ederek incelemiştir (Akman, 1999). İbrahim Ethem Arıoğlu ise “Ankara’daki Ziyaret Yerlerinin Halk Bilimi Bakımından Değerlendirilmesi” başlıklı tezinde ziyaret yerlerinin ziyaret edilme amaçlarını, usul ve adaplarını, ziyaret yerlerinin Türk İslam inançları içerisindeki yerini tespit etmiş ve ziyaret yerleriyle ilgili menkabe ve kerametleri ana temaları açısından değerlendirmiştir (Arıoğlu, 2000). “Kütahya Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri” adlı tezinde Şeref Öz, Kütahya yöresindeki ziyaret ve adak yerlerini fonksiyonları, adak çeşitleri, ziyaret ve adak günleri, ilgili adet ve inanışlar açısından incelemiştir (Öz, 1996). Bülent Takaş, “Manisa İli Ziyaret Yerleri” adlı tezinde Manisa’daki ziyaret yerlerinde yatan şahısların menkabevi ve tarihi hayatlarına yer verdikten sonra ziyaret yerleri etrafında

oluşan menkabeleri ortaya koymuştur (Takaş, 1998). Nemci Akyaçın ise “Balıkesir Yöresinde Yatır Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tezinde Balıkesir yöresi yatırlarıyla ilgili efsaneleri ele alıp incelemiştir (Akyaçın, 1996). Ülkü Kara, “Giresun’da Adak İnancı ve Adak Yerleri” adlı tezinde Giresun’daki adak yerlerini veli kültüne ve kutsal kültürlere bağlı adak yerleri olarak iki bölümde değerlendirmiştir (Kara, 1999).

Ziyaret yerlerinin halkbilimi açısından değerlendirildiği bu çalışmalar dikkate alındığında Mersin’deki ziyaret yerlerini bütün olarak ele alan bir çalışmanın yapılması gerekliliği hissedilmiştir. Bu çalışmamızda diğer yüksek lisans tezlerinde olduğu gibi ziyaret yerlerindeki niyetler, adak çeşitleri, ziyaret günleri ve ziyaretçilerin özellikleri, inanç ve pratikler incelenmiş, bu inanç ve pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle bağlantıları kurulmaya çalışılmış ve ziyaret yerlerinin fonksiyonları da belirtilip ziyaret yerlerinin Mersin halk kültüründeki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmamızda ziyarete adı verilen kişilerin tarihi ve menkabevi hayatlarına da değinilmiş, ziyaret yerleriyle ilgili efsanelere de yer verilmiştir. Diğer yüksek lisans tezlerinden farklı olarak tezimizde Mersin’deki ziyaret yerleri; adak çeşitleri, ziyaret yerlerindeki inanç ve pratikler ya da bu inanç ve pratiklerin eski inanç sistemleriyle bağlantısı gibi çeşitli yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

I. 2. 2. Mersin İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Mersin’deki ziyaret yerlerini bir bütün halinde ele alan çalışma bulunmamaktadır. Ancak çeşitli kitaplarda ya da dergilerde araştırma alanındaki ziyaret yerleriyle ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Prof. Dr. Ahmed Akagündüz, Öğr. Gör. Yaşar Baş ve Rahmi Tekin ile Arş. Gör. Osman Kaşıkçı tarafından hazırlanmış olan “Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshâb- ı Kehf” adlı eser bu çalışmalardan biridir (Akagündüz, A., Baş, Y., Tekin, R. ve Kaşıkçı, O.,1993). Bu eserde Tarsus’ta makam ve

merkadi bulunan şahsiyetler arasında Hz. Danyal, Hz. Şit ve Hz. Lokman, Hz. Hızır, Hz. Bilâl-i Habeşî ve Halife Me'mun sayılmış, Mencek Baba Türbesi ve Çavak köyünde mezarı bulunan Muhammed Tarsûsî hakkında bilgilere yer verilmiştir. Eshab-ı Kehf ile ilgili diğer çalışma, Prof. Dr. Faruk Sümer tarafından hazırlanmıştır. Sümer, "Eshabü'l-Kehf" adlı bu eserinde çeşitli ülkelerdeki ve Anadolu'daki Eshabü'l-Kehflere yer vermiştir. Bu Eshabü'l-Kehflerden biri de Tarsus'taki Eshab'ül Kehf'tir (Sümer, 1989).

Nilgün Çıblak, "Mersin Tahtacıları, Halkbilimi Araştırmaları" adlı eserinde Tahtacıların Mersin ve çevresinde gittiği ziyaret yerlerini tespit etmiştir. Tahtacıların ziyaret yerine gitme nedenlerini ve bu ziyaret yerlerindeki uygulamalarını ortaya koyan Çıblak, eserinin "Adak Kurbanları" başlığı altında da ziyaret yerinde adananları belirtip adakların uygulanışı açıklanmıştır (Çıblak, 2005: 156- 157; 203- 204). Ali Selçuk, "Tahtacılar, Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma" adlı kitabında ise Tahtacıların Mersin ve çevresinde gittiği ziyaret yerlerini bu ziyaret yerlerindeki uygulamaları, ziyaretçilerin amacını, ziyaret günlerini, ziyaret yerleri etrafında oluşan kerametleri ve ziyaret yerleri ile ilgili inanış ve uygulamaların eski inanç sistemleriyle bağlantılarını ortaya koymuştur (Selçuk, 2005: 285- 312).

Neşri Atlay'ın "Mut Tarihi" adlı kitabında La'l Paşa Cami'nin yanındaki türbeler ve türbede yatan şahıslar hakkında bilgiler bulunmaktadır (Atlay, 1976: 85- 87). Ensar Köse ve Doğan Atlay'ın hazırladıkları "Mut Claudiopolis" adlı eserde La'l Paşa Cami yanındaki Türbeler, Nure Sûfi Türbesi, Piri Halife Türbesi Vakfı, Karamanoğlu İbrahim Bey Türbesi Vakfı ile Gülnar'daki Şeyh Ali Semerkandî Türbesi mimari yapıları bakımından incelenmekte ve bu türbelerde yatan şahısların tarihi ve efsanevi kimlikleri hakkında bilgiler verilmektedir (Köse ve Atlay, 2005: 584- 628).

Mustafa Necati ıplak'ın "İçel Tarihi" adlı eserinde çeşitli ilçelerdeki türbeler mimari özelliklerinin yanı sıra türbede yatan zatların hayatları ve hayatları etrafında oluşan efsaneleriyle birlikte kaleme alınmıştır (ıplak, 2003). Kültür Bakanlığı Yayınları arasında yer alan "Tarsus Alan Araştırmaları" adlı eserde Hazreti Hıdır (Hızır) Türbesi, Garip Mustafa Baba Türbesi, Kırklar ve Eshab- ı Kehf etrafında oluşmuş efsaneler, kerametler, ziyaret yerlerindeki inanç ve pratikler Aydın Durdu tarafından kaleme alınmıştır (Durdu, 1998: 137- 144). Kazım Temir'in Çukurova'nın Manevi Sultanları adlı kitabı bu çalışmalardan biridir (Temir, 2006). Adana, Osmaniye ve Hatay ili ziyaret yerlerine de değinilen bu eserde Mersin merkez, Tarsus, Silifke, Gülnar ve Mut ilçelerindeki bazı ziyaret yerlerine de değinilmiştir. F. Saadet Bilir "Merv'den Anaypazarına Gülnar" adlı eserinde mimari özellikleri ve etrafında oluşan efsanelerle Gülnar'daki türbelere de yer vermiştir (Bilir, 2003: 124- 151). H. Şinasi Develi'nin "Dünden Bugüne Mersin" adlı kitabında Mersin merkezdeki Şeyh Muğdat Türbesi ile ilgili kayda rastlanmaktadır (Develi, 1991: 96).

Çeşitli dergi ve bildiri kitaplarında da Mersin'deki ziyaret yerleriyle ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Gündüz Artan'ın "İçel'de Ziyaret Yerleri" ve Celal Necati Üçyıldız'ın "Silifke ve Yöresinde Yatırlar" adlı alışmaları, İçel Kültürü dergisinde yayınlanmıştır (Artan, 1992: 5- 6; Üçyıldız, 1992: 9- 11). Doğan Atlay'ın "Şeyh Ali Semarkandi Hakkında" ve Bilal Duman'ın "Ashab-ı Kehf Olayının Düşündürdükleri (Mağara Arkadaşları)" de İçel Kültürü dergisinde yayınlanan çalışmalar arasında yer almaktadır (Atlay, 1994: 3- 5; Duman, 1987: 13- 14). İçel Kültürü'nde yayınlanan çalışmalardan biri de Eflatun Yüzbaşıoğlu'nun "Yedi Kardeşler Efsanesi"dir (Yüzbaşıoğlu, 1995: 21). Ayrıca Kayahan Türktanoz'un "Anadolu'da Eshab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) Kültüne Bağlanan Ziyaret Merkezlerinin Mimari Kimliği 1" ve Refiye Şenesen'in

“Pagandan Hıristiyanlık ve Müslümanlığa Bir İnanç Merkezi Eshab-ı Kehf ve Günümüzde Tarsus Eshab-ı Kehf’te Hıdrellez Şenlikleri” çalışmaları, Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri’nde yer almaktadır (Türkantoz, 2004: 1183- 1219; Şenesen, 2004: 1023- 1040). 2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri’nde Hayrettin İvgin’in “Eshab-ı Kehf Mağarası İle İlgili Gerçekler”, I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri’nde ise Yıldız Güler ile Ramazan Çakıroğlu’nun “Mersin İli ve Çevresinde Yer Alan “Şıh (Şeyh) Bedi El Gaffir” “Muğdat (Şeyh Mikdad)” ve Eshab-ı Kehf İle İlgili Derlemeler” adlı çalışmaları yer almaktadır (İvgin, 1989: 99-103; Güler ve Çakıroğlu: 1998: 565-580).

Görüldüğü üzere Mersin’deki ziyaret yerlerine çeşitli kitaplarda, dergilerde ve bildiri kitaplarında yer verilmiştir. Ancak, araştırma alanıyla ilgili bu çalışmalarda, bir ya da birkaç ziyaret yeri ele alınmıştır. Oysa çalışmamızda Mersin’deki ziyaret yerleri merkez ve merkeze bağlı tüm ilçeler olmak üzere bir bütün olarak incelenmeye çalışılmıştır.

II. BÖLÜM

TÜRKLERİN ETKİSİ ALTINDA KALDIĞI İNANÇ SİSTEMLERİ VE DİNLER

İLE ZİYARET İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ

II. 1. Ziyaret ve İlgili Kavramların Tanıtılması

II. 1. 1. Ziyaret ve Ziyaret Yeri

Ziyaret sözcüğü, Arapça kökenli bir sözcüktür. Bu kökten gelen “zevr” sözcüğü ise hem ziyaret etmek hem de ziyaretçi anlamlarını içerir. Arapçada ziyaretçi için daha ziyade “za’ir” sözü kullanılır. Bir kimseyi görmeye gitmek anlamına gelen “zuvar” ve “mazar” sözcüklerinden “mazar”, Türkçeye kabir anlamını yüklenerek “mezar” biçiminde geçmiştir (Kandemir, 1997: 620).

Ziyaret dini anlamda, insanın sonunu hatırlattığından ibret almak için kabirleri, sevap kazanmak için ise mübarek yerleri, akrabaları ve hastaları görmeyi ifade eder. Başlangıçta kabir ziyareti; kabirlerde erkek ve kadınların yanaklarını yırtarak ağıt yakıp ağlaması ve kabirlerle içindekilere ibadet derecesine ulaşan şirk görüntülerinin ortaya çıkması nedeniyle Hz. Muhammed tarafından yasaklanmıştır. Daha sonra halkın söz konusu bu uygulamaların ve kötü söz söylemenin günah olduğunu anlaması üzerine Hz. Muhammed, ahireti hatırlattığı için kabir ziyaretlerinin yapılabileceğini söylemiştir. İslam âlimlerince en makbul ziyaretler önce Mescidü’l-Harâm (Kâbe), daha sonra Mescidü’l-Nabî ve Mescidü’l-Aksâ’ya yapılan ziyaretlerdir (Kandemir, 1997: 620- 621).

Hasan Köksal ziyareti, “kutsal olarak tanınan bir şahsa, bir yere (tekke- türbe vb.) herhangi bir dileğin olması, yerine getirilmesi şartıyla tek başına veya topluca yapılan gidip görme işlemi” olarak tanımlamıştır (Köksal, 1987: 229). Bu anlamıyla ziyaretin yapılabilmesi için kutsal olarak bilinen bir kişi ya da bir yere (tekke- türbe) ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Zeki Başar, kutsal olarak bilinen yerler için “yatırları bilinen, ünlü veya

saygın olduğuna inanılan kimi mezarlar veya bu tür mezarlardan (düz veya kubbeli) kapalı oluşan türbeler” tanımını yapmıştır (Başar, 1997: 56).

Ziyaretgâh adıyla ziyaret yerlerinin farklı kaynaklardaki tanımı ise şu şekildedir:

“Hayır işlemek ya da saygı belirtmek için ziyaret edilen yer, türbe (Meydan Larousse, 1990: 948).”

“Ziyaret edilecek, saygı göstermek ya da hayır işlemek için gidilecek yer, türbe (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 12767).”

“Hayır işlemek veya saygı göstermiş olmak için ziyaret edilen yer, ziyaret yeri (Türkçe Sözlük, 2005: 2240).”

Ziyaret ve ziyaretgâh tanımları dikkate alındığında ziyaretin, ziyaret inancının eylem kısmını oluşturduğu, ziyaretgâhın ise bu eylemin gerçekleştirildiği yer olarak varlık gösterdiği görülmektedir. Ancak tekke, türbe, yatır, makam vb. ziyaretgâhlar (ziyaret yerleri) için de “ziyaret” kavramının kullanıldığı tanımlardan anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalar, araştırma alanı Mersin’de ziyaret ve ziyaretgâh sözcüklerinin kaynaklardaki anlamıyla kullanıldığını göstermiştir. Buna göre ziyaret, “kutsal olarak bilinen bir kişi ya da yere (yatır, türbe, tekke vb.) hayır işlemek, sevap kazanmak ya da dilek dilemek için gitme işi; türbe”; ziyaretgâh ise “kutsal olarak bilinen, saygı gösterilen, hayır işlemek ve dilek dilemek için gidilen yer, ziyaret yeri; türbe, yatır, makam” biçiminde tanımlanabilir.

Türk halk inancı içinde önemli bir yere sahip olan ziyaret olgusunun, ağırlıklı olarak veli, eren, evliya, ermiş, abit, zahit, âlim, sofu, seyit, gazi, mübarek, pir, dede, abdal, şehit gibi çeşitli adlarla anılan kişilerin yattıkları yerler olarak bilinen yatır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı gibi çeşitli adlarla anılan kutsal mekânlar etrafında şekillendiği görülmektedir. Ancak sadece yatır ya da türbeler değil kutsiyet atfedilmiş pek çok unsur

ziyaret yeri olarak kabul görmüştür (Günay ve diğ., 2001 : 10). Genelde yatır olarak bilinen kutsal mezarlar dışında ağaç, su, ev, mağara, dağ, tepe gibi unsurlar etrafında da ziyaret olgusunun olduğu görülmektedir. Yatırlar dışında kalan bu unsurların kutsallığını kazanması çeşitli şekillerde olmaktadır. Bazen bir veliyle ilişkili olarak kutsal mezar ve türbeyle bazen bir olay ya da efsaneyle kutsallaşma gerçekleştiği gibi bazen de başlı başına bir kutsallık olduğu kabul edilebilmektedir. Manevî güç ve meziyetleri bulunduğu inanılan kişilerin yattıkları yerlerde ve diğer unsurlar etrafında oluşan ziyaret olgusunda atalar kültü, ağaç kültü, su kültü, dağ kültü, ateş kültü, taş kültü, kaya kültü gibi İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin izleri görülmektedir (Günay, 2004: 576- 581).

Ziyaret olgusunun yatır, ağaç, su, taş gibi çeşitli varlıklar etrafında ortaya çıkmasında onlarda olduğu düşünülen tabiatüstü güç rol oynamakta ve tabiatüstü gücün gerçekliğinin kanıtlanması ve ziyaret olgusunun bulunduğu sosyal çevrenin buna inandırılması için ziyaret yerleri etrafında halkın inancına, mantığına ve hayal gücüne dayanan efsaneler, menkıbeler, kerametler oluşmaktadır. Günay; bu efsane, menkıbe ve kerametlerin ziyaret yerinin kutsallaşıp meşrulaşmasını sağlayan bir fonksiyon üstlendiğini belirtmekte, ziyaret yerinin etrafında oluşan efsane ve menkıbelerle bütünleştiğini ifade etmektedir (Günay, 2004: 582- 583).

Halk keramet, feyz ve bereket kaynağı olarak gördüğü ziyaret yerlerinden vaktiyle keramet göstermiş olan velilerin öldükten sonra mezarlarında, eşyalarında ve hatta onlarla bağlantılı olarak dağ, taş, ağaç gibi unsurlarda kutsiyetini devam ettirdiği inancıyla medet ummaktadır. Velilerin mekânı olarak düşünülen tekke, dergâh, zaviye, yatır gibi yerlerin ziyaret edilmesinin temelinde ata ruhundan yardım istenmesi yatmaktadır (Artun, 1998: 44). Bu isteğin gerçekleşmesi için ziyaret yerlerinde törensel olarak nitelendirilebilecek uygulamalar yapılmaktadır. Çok katı kurallarla olmasa da bu

uygulamalar, ziyaret yerine göre değişebilen bazı usul, adap ve ritüeller içermektedir (Günay, 2004: 593- 586). Ziyaret yerlerinde dua okumak, kurban kesmek ve kurban eti dağıtmak, ağaca ve hece taşına bez bağlamak, türbeye para bırakmak, kutsal kabul edilen nesnelere dokunmak, bunlardan alıp içmek, üstüne dökmek veya bunları üzerinde taşımak gibi çeşitli pratikler yapılmaktadır (Artun, 2004 a: 125; Günay, 2004: 588- 589). Ziyaret günü olarak genellikle perşembe ve cuma günleri tercih edilmekle birlikte, yaygın olarak haftanın her günü ziyaret yapılabilmektedir. Bunun yanında bazı ziyaret yerlerine özel günlerde gidilmesi gerekmektedir (Günay, 2004: 588). Ancak bu uygulamalar sonucunda dileğin kabul edilmesi, kişinin kalben inanmasına bağlıdır.

II. 1. 2. Yatır

Yatır, sözlükte “belli bir yerde yattığına inanılan mezarı belli ölü, evliya” olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005: 2146). Yatırın farklı kaynaklardaki tanımı ise şu şekildedir:

“Öldükten sonra da mucizeler, kerametler gösterdiğine, insanlara yardım ettiğine inanılan ermiş; onun mezarı, evliya (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 12455).”

“Sağlıklarında zühd, takvâ, ibâdet, muhabbetle birlikte vatanı, milleti uğrunda şâhâdet mertebesine ulaşan, Tanrı’nın sevgili kulları arasında kabul edilen kimseler olduğu gibi, Tanrı katında yüksek hatıralarının kırılmayacağı inancı ile dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş veliler (Köksal, 1987: 227).”

Görüldüğü üzere yatır kavramı, evliya kavramı ile bütünleşmiş durumdadır. Bir mezarın yatır olarak nitelendirilebilmesi için mezarda yatan ya da yattığı varsayılan zatın öldükten sonra da kerametlerini devam ettirdiğine ve insanlara faydasının dokunacağına inanılan bir evliya olması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar, araştırma alanı Mersin’de

yatır sözcüğünün kaynaklardaki anlamıyla kullanıldığını göstermiştir. Buna göre yatır “öldükten sonra da kerametlerini devam ettirdiğine inanılan ve dilek dilemek amacıyla mezarı ziyaret edilen evliya” olarak tanımlanabilir.

İnsanlar, bütün çözüm yollarına başvurdukları halde sorunlarını çözemedikleri ya da isteklerine ulaşamadıkları zaman yardımlarının dokunacağına inandıkları varlıklardan biri olarak öldükten sonra da kerametlerini sürdürdüklerini düşündükleri yatırlara gitmektedir. Yatırlara yapılan ziyaretlerde dualar edilmekte, adaklar adanmakta, istekler gerçekleşince de adaklar yerine getirilmektedir. Bu uygulamalar yatırla dilek sahibi arasında bir çeşit alış- veriş sayılabilir. Gerçekte, Allah katında istekleri geri çevrilmeyecek kimseler olarak görülen yatırların aracılığıyla Allah’a dua edilmekte ve Allah’tan dileklerin gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu anlamda sadece yatırlar değil, onların çevresindeki ağaç, taş, su vb. unsurlardan da yararlanılmaktadır (Kaya, 1997: 282- 283).

Günümüzde birçoğu yalnızca yöre tarafından tanınan yatırların kim olduğu halk için birinci derecede önem arz etmemektedir. Onlar için birinci derecede önem arz eden olgu, yatırım yaptırım gücüdür. Çoğu yatır da sahip olduğu güç doğrultusunda hangi sorunun çözümü için ziyaret ediliyorsa o adla anılır ve asıl adı kullanılmaz ya da unutulur (Kaya, 1997: 283).

II. 1. 3. Türbe

Çoğunlukla manevi güç ve üstün niteliklere sahip kişilerin, tarikat alanında yükselmiş ya da memlekete büyük hizmetlerde bulunmuş kimselerin mezarlarının yer aldığı üstü çeşitli tipte çatılarla örtülü bir veya daha fazla bölümden oluşan yapılara türbe denir (Başar, 1972: 26). Sözlükte ise türbe, “genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı” olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 2005: 2020).

Türbe terimi, çeşitli İslam ülkelerinde türbelerin çoğunun kubbe ile örtülü oluşundan Arapça kubba (kubbe) sözcüğüyle karşılanır. Bu kavram, evliya ve şeyhlere ait basit mezarların yanında gösterişli türbeleri de kapsamına alır. Azerbaycan ve İran'da kubba terimi "kunbad", turba terimi ise "turbad" olarak ifade edilir. Ancak Anadolu'da, Arapça yazı dilinde yerini kubba'ya bırakan turba sözcüğü, kalın ünlülerin ince ünlüye değişimiyle türbe olarak kullanım bulur (Ayverdi, 1997: 930).

Tanımlardan anlaşıldığı üzere genellikle ünlü kimselerin mezarlarının yer aldığı, çoğunlukla üstü örtülü basit ya da gösterişli yapılar "türbe" olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca bu yapılar, daha ziyade evliya ve şeyh olarak nitelendirilen din uluları için yaptırılmaktadır. Araştırma alanı Mersin'de yapılan çalışmalar da göz önüne alındığında türbe için "genellikle ünlü kimselerin, özellikle evliya ve şeyh olarak nitelendirilen din ulularının mezarlarının yer aldığı, üstü çoğunlukla örtülü basit ya da gösterişli yapı" tanımı yapılabilir.

Bazı türbelerde, türbenin bakımını yapan, temizlik işleriyle uğraşan kişiler vardır. Gelen ziyaretçilere rehberlik eden ve çoğunlukla ziyaretçilerin bağışlarıyla geçinen bu kimselere türbedar denir (Başar, 1972: 27).

II. 1. 4. Makam

Makam, tasavvufi terim olarak "Ahlak ilkeleriyle sülukun mertebelerini, velilerin kabirlerini veya sembolik türbelerini ifade etmektedir." (Uludağ, 2003: 409). Sözcüğün farklı kaynaklardaki tanımı ise şu şekildedir:

"Büyük ve önemli memuriyet; mevki, memurluk yeri; bir ermiş için yaptırılan türbe; durulan, bulunulan yer (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1990: 259)."

“Karar yetisi olan yönetim birimi, bu birimin başında bulunan kimsenin görevi, görev yeri; orun; sufinin kendi irade ve çabasıyla ulaştığı ruhsal ve ahlaksal olgunluk düzeyi (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 7685).”

Sıtkı Soylu, makam geleneğinin konargöçer bir yaşantı sürdüren Yörükler arasında halen sürdürüldüğünü ve bu geleneğin aşiret yaşantısı dolayısıyla düzenli bir mezarlık kurulamayışından kaynaklandığını ifade etmekte, kişinin ruhunu teslim ettiği yerde yapılan sembolik mezara makam denildiğini belirtmektedir (Soylu, 1991: 96- 97). Araştırma alanı Mersin’de yapılan çalışmalar, velilerin bir süre ikamet ettikleri, namaz kıldıkları yerlerde yapılan sembolik mezarlara da makam denildiğini göstermiştir. Buna göre ziyaret inancıyla ilişkili olarak makam terimi için “veli, evliya, eren, ermiş gibi isimlerle anılan kimselerin gerçek ya da sembolik mezarları, türbeleri” tanımı yapılabilir. Mersin’de daha ziyade sembolik mezar ya da türbeler, makam olarak adlandırılmaktadır.

II. 1. 5. Evliya (Veli)

Evliya, “İslam tasavvufunda Allah’ın ilgi, himaye, yardım ve sevgisine mazhar olmuş, ermiş kimseye verilen isim” olarak tanımlanan Arapça “veli”nin çoğuludur (Furat, 1986: 287). Veli sözcüğü, Arapça olduğundan bütün İslam dünyasında ortaklaşa kullanılan bir terimdir. Anadolu’da ise sözcüğün çoğulu olan ve tekil manada ifade bulan evliya sözcüğü kullanılmaktadır (Ocak, 1992: 16). Evliya sözcüğünün farklı kaynaklardaki tanımı şu şekildedir:

“Olağanüstü yeteneklere ve kerametlere sahip olduğu kabul edilen kimse, ermiş (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, 1990: 259).”

“Mucizeler, kerametler gösterdiğine inanılan ermiş (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 7685- 7686).”

“Ermiş, iyi yetişmiş, nefisini terbiye etmiş, Allah dostu, gönül eri, darda kalmışın, bunalmışın yardımcısı, hak dostu, olacakları önceden bilen ilim sahibi, hastalara şifa dağıtan, yolda kalmışları koruyan keramet sahibi, Allah’a daha yakın olan kimse, vasıl olan, kâmil insan (Sezgin, 1998: 457).”

Bu tanımlar; veli, ermiş ve evliya sözcüklerinin eş anlamlı kullanıma sahip olduğunu göstermektedir. Veli, ermiş ve evliya sözcükleriyle aynı anlamda kullanılan diğer sözcük ise “eren”dir. Sözlükte eren “benliğinden sıyrılmış, öz varlığından geçmiş, kendini Tanrı’ya adanmış, ermiş, evliya, veli” olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005: 642). Ocak, Türkçe “eren”in “veli” sözcüğünün tam karşılığı olduğunu ifade etmekte ve daha ziyade Alevi-Bektaşî zümresince kabul gördüğünü belirtmektedir (Ocak, 1992: 16). Vasilyev, Orhun Yazıtları’nda eren teriminin “erkek, kahraman, cesur adam, azimli bir adam” anlamlarına karşılık geldiğini, ancak sözcüğün gün geçtikçe olumlu yönünü koruyarak ilk anlamını kaybedip saygıya, tapınmaya değer insan anlamını kazandığını ifade etmiştir (Vasilyev, 1998: 537- 541).

Yapılan çalışmalar, araştırma alanı Mersin’de evliya sözcüğünün kaynaklardaki anlamıyla kullanıldığını göstermiştir. Buna göre gerek veli, evliya gerekse ermiş, eren sözcükleriyle anılan kimseler için “benliğini yok edip kendini Allah’a adadığına ve olacakları önceden bilme, hastalıkları iyileştirme gibi olağanüstü yeteneklere, kerametlere sahip olduğuna inanılarak saygı duyulup kutsal kabul edilen kimse” tanımı yapılabilir.

Mustafa Kara’nın “Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi” adlı eserinde velilere verilen çeşitli isimler ele alınmıştır. Bu eserde velilere zâhid, ârif, derviş, fakir, âşık, sufi, erenler, ehlullah, musuhî, miskîn, seyyah, garîb, nuriye, cûiye, şikeftiye, nüssak, ubbad, bekkâûn, hâifûn, kura, kussâs ve mistik adları verildiği belirtilmiştir (Kara, 1998: 43- 45).

Tasavvufta “Allah’ı seven, dost edinen ve O’nun tarafından dost edinilen” anlamıyla kullanılan veli terimi, kapsam genişliğine uğrayıp benliğini Allah’ta yok etmek suretiyle bir takım üstün nitelikler kazanarak olağanüstü şeyler yapabilen büyük insan anlamını yüklenmiştir. Veli kavramı, IX. yüzyılda gelişme göstermeye başlayıp XI. yüzyılda şekillenen tarikatların XII. yüzyılda İslam dünyasının her alanını kaplaması sonucu yayılan tasavvuf hareketiyle birlikte gelişme kaydetmiştir. Tasavvufta rızasını kazanarak Allah’a ulaşmak ana konusunda aşılması gereken engeller, kat edilmesi gereken yol meselesi veli terimini ortaya çıkarmış, bütün engelleri aşarak Allah’a ulaşan kişiye de veli denmiştir (Ocak, 1992: 1- 2).

Hangi tarihten itibaren bu anlamıyla kullanılmaya başlandığı bilinmeyen veli terimi, IX. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanıp bilhassa X. ve XII. yüzyıllar arası kaleme alınan Kitabu’l Luma, et- Taaruf, et- Teşevvüf, er- Risale, Keşfu’l- Mahcub adlı tasavvuf eserlerinde gelişmiş bir şekilde işlenmiştir. Bu eserlerde değinilen velayet yani velilik kavramı, Sünni mezhebinin inançları esasına göre ele alınmıştır. Veli olabilmek öncelikle şeriat kaidelerine bağlı olmak ve sıkı mücahede ve riyazatla nefsi terbiye edip çokça nafile ibadet yapmaktan geçmektedir. Ancak o zaman Allah isterse kişi veli olabilir ve Allah tarafından kendisine olağanüstü hallerde bulunulur. Tasavvufta sırasıyla Recebiyyun, Müfredûn, Asâib, Nukabâ, Nücebâ, Abdal, Efrad, Evtad, İmaman ve Kutub mertebeleri bulunan, veliliğin alametlerinden sayılan ve keramet olarak adlandırılan bu haller peygamberlikteki mucizeye denk düşen bir görünüm arz eder (Ocak, 1992: 2- 4). Tasavvufî anlamda velilerin hayatlarında görülen olağanüstü olay ve davranışlar demek olan keramet, olağanüstü bir takım olayları içeren mucizeyle benzerlik gösterse de mucize peygamberlere, keramet ise velilere hastır (Kara, 1998: 156- 157). Sufilerin bu hususta peygamberliğin velilikten ayrı ve daha üstün bir mertebe olduğunu açıklamalarına rağmen

daha IX. yüzyılda Hz. Muhammed için kullanılan Hatemu'l Enbiya teriminin benzeri, velilerin mührü anlamında Hatemu'l Evliya ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Sünni zümre tarafından velilik ve peygamberlik arasındaki paralellik şiddetle reddedilmişse de konunun mutasavvıflarca değerlendirilmesi sonucunda velilik zamanla benimsenmiş ve hatta savunulmuştur. Veliliğin bu yaklaşımı Türkler tarafından da kabul görmüş olmasına karşın yine ortodoks ve heterodoks İslam anlayışı mensuplarının veli telakkisi arasında farklar söz konusudur. Ahmet Yaşar Ocak'a göre en önemli fark ise heterodoks İslam anlayışındaki veli telakkisinde veliliğin peygamberliğe denk tutulması ve velinin söylediği her sözün kesin kabul görmesidir (Ocak, 1992: 3- 5). Folklor araştırmacısı Piri Er, Anadolu'da ortodoks İslam anlayışındaki evliya kavramının aksine heterodoks İslam anlayışındaki eren kavramına sınırsız fonksiyonlar yüklendiğini ifade etmiş; heterodoks İslam anlayışını benimseyen zümrenin belli ihtiyaçlardan dolayı olağanüstü işlevler yükleyerek yarattığı, dileklerde bulunduğu erenin bazen peygamberlere denk bazen de peygamberlerin üstünde kerametler ihzar ettiğini belirtmiştir (Er, 1998: 153).

Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli katkıları bulunan üç evliya zümresi Türkistan erenleri, Horasan erenleri ve Rumeli erenleri diye adlandırılmaktadır (Aşan, 1998: 55). XIII. ve XIV. yüzyılın prototipini oluşturan Dede Korkut Hikâyeleri'nde bazen Horasan ereni Ahmet Yesevî'nin müritlerinin Zengi Ata, Mansur Ata gibi Ata sözcüğüyle anılması bu dönemde veli terimi yerine ata özcüğünün kullanıldığını düşündürmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda geçen "Resul Aleyhisselâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata dirler bir er kopdı. Oğuz'un ol kişi tamam bilicisiydi. Ne dir ise olur idi. Gaybdan dürlü haber söyler idi. Hak Teâlâ anun gönlüne ilham eder idi..." bölümü Dede Korkut ile Şamanlar arasındaki ilişkiye işaret etmektedir (Ocak, 1992: 13). Şamanizm; evliya, eren, ermiş ya da veli olarak adlandırılan bu

kimselerin beslendiği kaynaklardan biridir. Eski Türk inanç sistemindeki Şamanizm yanında Zerdüştilik ve Budizm de veli tipinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Gelecekte haber veren, ateşe hükmeden, göğe çıkan, hava şartlarını değiştiren vb. özelliklere sahip Şaman'ın velilerle ortak pek çok noktası vardır. Eşyaları kendi kendine hareket ettiren, hayvan şekillerine giren Budist rahiplerin hünerleriyle ilgili anlatılanların da veli kavramının şekillenmesinde etkileri göz ardı edilemez. Ayrıca Gök Tanrı kültü, atalar kültü, tabiat kültürleri (dağ, tepe, ateş, taş, toprak, ağaç, su, mağara, kaya) de bu şekillenmede önemli rol oynamıştır (Er, 1998: 153- 155).

II. 1. 6. Adak

“Tanrı’ya karşı yapılan vait” olarak tanımlanan adak sözcüğünün Arapça karşılığı “nezi”dir (Türk Ansiklopedisi, 1968: 109). Kökünde “vacip kılmak, gerekli kılmak” anlamları yanında “uyarıcı ve sakındırıcı mahiyetteki tebliğ ve i’lam“ anlamlarını da barındıran “nezi”, Sami dil grubuna dâhil İbrani- Aramî ve bazı Asurî dillerinde adamak ve takdis kavramlarının ifadesi olarak da görülmektedir (Özel, 1988: 337- 338).

Adağın farklı kaynaklardaki tanımı ise şöyledir:

“Adama işi veya adanılan şey; bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip yoksullara dağıtmak veya kutsallığına inanılan bir güce yönelik bir niyette bulunmak (Türkçe Sözlük, 2005: 18).”

“Kutsal bir güce, bir dileği yerine getirmesi için, belli bir inanç çerçevesi içinde yapılan vaat; adanılan şey; nezir; adak adamak, bir adağı olmak, niyet, dilek (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 80).”

“Dinen mükellef olmadığı halde, kişinin farz veya vacip türünden bir ibadet yapacağına dair Allah’a söz vermesi (Özel, 1988: 338).”

Adak tanımlarında dört unsur dikkati çekmektedir. Bu unsurlardan ilki dilek, ikincisi dileği yerine getireceğine inanılan kutsal bir varlık, üçüncüsü de adanılan “şey”dir. Dördüncü unsur olan inanç ise bu üç öğenin temelini oluşturmaktadır. Araştırma alanı Mersin’de yapılan çalışmalar da göz önüne alındığında adak, varlığına inanılan kutsal bir güce, beklentilerin gerçekleşmesi karşılığında sunulan ya da yapılan şey biçiminde tanımlanabilir. “Şey” olarak ifade edilen adak, sunulan bir nesne ya da yapılan bir ibadet olabilir.

Dinler kadar köklü bir geçmişe sahip olan adak; bazen bir isteğin yerine gelmesi, bir korkunun giderilmesi amacıyla sadece kulluk ve sofuluk duygusuyla zorunluluk olmaksızın ibadet etmek ya da fedakârlıkta bulunmak anlamlarında ilk toplumların dinlerinde de semavi dinlerde de yerini almıştır. İlk insanlar, hayatlarını idare ettiklerine inandıkları bir kısım iyi tanrıların iyiliklerini kazanmak, bir kısım kötü tanrıların da gazabından korunmak amacıyla sevdikleri şeyleri feda etmek gerektiği inancından hareketle hükmettikleri tabiat ve hayat unsurlarına göre tanrılara adaklar sunmuşlardır. Felaketlerin, uğursuzlukların yerine getirilmeyen adaklar yüzünden tanrıların gazabı sonucunda meydana geldiğine inanmışlardır (Türk Ansiklopedisi, 1968: 109).

Hemen bütün dinlerde ve toplumlarda farklı uygulamalarla birlikte adağa başvurulduğu görülmektedir. Yahudilik ve Hristiyanlıkta bireyin bağlılığının bir göstergesi olarak ya da Allah’ın yardımını temin etmek için belli bir şeyi yapma veya terk etme konusunda Allah’a verilen sözü ifade eden adak, Ortaçağ’da varlıklı kişilerin kilise veya bir azizin türbesini yaptırması ya da düzenlemesi biçiminde görülmüştür. Hristiyan halk arasında yaygın olarak görülen, Katolik mezhebinde hüküm ve düzenlemeleri yapılmasına karşın Protestanlık mezhebinde resmen tanınmamış olan adağın hacetmek, sadaka vermek, hastalar için azizlerin kabirlerinden toprak almak, kilisede mum yakmak, kilise

parmaklıklarına bez bağlamak gibi türleri vardır. İslamiyet'in kabulü sonrasında Araplar arasında sürüdeki hayvan sayısının yüze ulaşması, bir erkek çocuğuna sahip olunması, savaş kazanılması, kuraklık sonunda yağmur yağması gibi durumlarda adaklar adanmıştır. İslamiyet'te mutlak ve muallak olarak ikiye ayrılan adakların gerçekleşebilecek bir şey, dinen makbul ve meşru olması; Allah'ın rızasını kazandıracak farz veya vacip türünden bir ibadet olması; adağın adayan kişinin mülkiyetinde bulunması ve adayanın yapmakla zorunlu olduğu bir ibadet türü olmaması gereklidir (Özel,1988: 338- 339). Eski Türklerde ise suyu kutsama, ağaca bez bağlama, yatırları ziyaret etme ve kurban kesme vb. adaklar söz konusudur.

Farklı dinlerde eskiden beri uygulama alanı bulan adak, günümüzde Anadolu'da da varlık göstermektedir. Hikmet Tanyu'nun, Ankara'da ve Ankara çevresinde yaptığı çalışmada tespit ettiği adaklar, Anadolu'daki adakların çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Tanyu'nun yörede tespit ettiği adak çeşitleri şunlardır (Tanyu,1967: 304-306)¹:

1. Yasin Adağı (1 veya 41 yasin)
2. Oruç adağı (üç gün)
3. İbadetle ilgili adak, 700 bes mele çekmek, dua etmek vb.
4. Mum
5. Süpürge
6. Ampul
7. Takunya
8. İslam olma adağı
9. Kurban (koyun, keçi, sığır, kuzu, oğlak, koç, dana, tosun, inek, boğa)
10. Horoz adağı, hindi, nadiren tavuk
11. Su adağı (akar ya da büyük bir suya dua yazılı kâğıt atma)
12. Öksüz sevindirmek, fakir birisini giydirmek
13. Pide, francala ekmek dağıtmak

¹ Mersin'deki ziyaret yerlerinde adakların tespitinde Hikmet Tanyu'nun "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri" adlı eserinde yer alan adak çeşitlerinden yararlanılmıştır (Tanyu, 1967).

14. Üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmak, ayrıca kurban, mum vb.
adamak
15. Taş almak, bir müddet sonra geri bırakmak (Adak: geri vermek)
16. Türbeden alınanı geri getirme (eşya, tel koparıp alma, sonra bırakma)
17. Sadaka
18. Helva adağı
19. Tülbent
20. Süt adağı
21. Mevlit adağı
22. Parayı mendil veya beze sarmak, sonra dağıtmak (fakire para adağı)
23. Zekeriya Sofrası kurma adağı (4 çeşit yiyecek, Meryem Sures'inden ayetler okumak, dini ibadet vb.)
24. Bulgur serpmek
25. 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklama, muradı olunca aynı yere bırakma
26. Mendil, gömlek, kravat, iç fanılası sallama sırasında (şifa için) adama
27. Çocuğun adını adamak (Yatır, dede adını doğan çocuğa koymak), çocuk
adamak
28. Başörtü
29. Yazma
30. Yemeni
31. Eşarp
32. Örtü
33. Seccade
34. Halı
35. Para
36. Köpeğe ekmek doğramak, ekmek vermek, köpeği doyurmak
37. Şamdan
38. Arpa, buğday serpmek
39. Testi kırmak
40. Mezardan üç taş almak bir beze bağlayıp sandıkta saklamak, çocuk olunca Hidrellez günü, taşları tekrar mezar üstüne bırakmak ve bir de testi kırmak adağı
41. Ciğer
42. Üç gece yiyecekli, şekerli, zemezli toplantı
43. Hamam külhanına gübre atmak
44. Şeyh'e inek adamak
45. Kandil yağı, zeytin yağı
46. Kuru üzüm
47. Yazma mendil

48. Şal
49. Tuz (bir paket)
50. Lohusa şerbeti dökmek; lohusa şerbeti adağı
51. Göbek atma adağı; 3 ila 40 göbek atmak
52. Tesbih
53. Yazı levhası (dini yazılar)
54. 41 mısır tanesinin her birini ihlas okuyarak toplamak, muradı olunca getirip kuşlara atmak
55. Havlu adağı
56. Selvi dalı koparmak (Evliya Selvisi) dilek olunca selvi dalını mezara geri bırakma adağı
57. Kahve adağı; Katmer adağı
58. Bazlama
59. Yemek pişirip dağıtma
60. Lokma dağıtma, tatlı dağıtma
61. Testi veya çömlek suyunu yatır, mezar üstüne dökmek
62. Adakçılara verilen adaklar: Leblebi, fındık, fıstık türlü kuruyemişler, meyve vb.
63. Balıklara yem
64. Kaplumbağalara yiyecek
65. Bayrak
66. Testi
67. Kuş yemi
68. Çiçek
69. Bez, iplik adakları
70. Yedi mahallenin yoksulunu doyurmak
71. Yedi mahallenin yoksulunu giydirmek
72. Yedi dereye mum dikmek
73. Türbe yaptırmak, türbe onarmak
74. Zeytinyağlı mercimekli bulgur pilavı
75. Şeker, lokum dağıtma

Yukarıda pek çok adak çeşidi sıralanmıştır. Bu adak çeşitleri içerisinde İslami esaslara uymayan adaklar da bulunmaktadır. Üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmak, ziyaret yerinden taş almak ve bir müddet sonra yerine bırakmak, mezardan üç taş almak, bir beze bağlayıp sandıkta saklamak, çocuk olduktan sonra Hıdrellez günü taşları tekrar mezar üstüne bırakmak ve bir de testi kırmak, testi veya çömlek suyunu yatır, mezar üstüne

dökmek İslami esaslara aykırı adak çeşitleridir. Ayrıca 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak gibi İslami bir görünüm kazandırılmış ama İslam'a aykırı adak çeşitlerinin bulunduğu da dikkati çekmektedir. Bu türden adakların eski Türk inançlarının (atalar kültü, tabiat kültleri vb.) izlerini taşıdığı açıktır. Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise kesen kişinin ve bakmakla yükümlü bulunduğu kişilerin etinden yiyemeyeceği ya da yedikleri miktar kadar bedelini ödeyecekleri adak kurbanının horoz, tavuk ve hindi cinsinden de adak çeşitleri içerisinde yer almış olmasıdır.

II. 2. Ziyaret İnancını Besleyen İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri ve Dinler

Türkler, İslamiyet'i kabul etmeden önce çeşitli dinlerin ve inanç sistemlerinin etkisi altında kalmışlardır. Orta Asya'daki eski Türk topluluklarının benimsedikleri dinler arasında Hristiyanlık ve Yahudilik; inanç sistemleri arasında Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik, Mazdeizm, Maniheizm, gök tanrı kültü, atalar kültü ve tabiat kültleri önemli bir yere sahiptir (Artun, 2005: VIII). "Kült yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara gösterilen saygı ve onlara tapınma anlamına gelmektedir. Bu saygı ve tapınış, duayı kurbanı, dinsel tören olan belli ritleri gerektirmektedir (Artun, 2005: 97)."

İslamiyet'in kabulü öncesinde Türk topluluklarınca benimsenmiş olan dinlere ve inanç sistemlerine ait bazı unsurlar, İslamiyet'in kabulü sonrasında İslami bir görünüm altında Türk halk inancında devamlılık göstermiştir. Bu dinlere ve inanç sistemlerine ait unsurların izleri, ziyaret yerleri etrafında oluşmuş inanç ve pratiklerde de kendini göstermektedir. Bu nedenle Mersin'deki ziyaret yerleri etrafında oluşmuş inanç ve pratiklerin değerlendirilmesine geçmeden önce ziyaret inancının şekillenmesinde rol

oynayan İslamiyet öncesi inanç sistemleri ve dinlerin Türk toplulukları arasındaki durumu ortaya konulacaktır.

II. 2. 1. Atalar Kültü

Eski Türk toplulukları arasında en köklü ve en eski inançlardan biri olan atalar kültü, “ölmüş ataları tazim ve onun için kurbanlar sunma inanç ve âdetidir.” (Artun, 2004 b: 16). Atalar kültünde ölen atanın ruhunun öldükten sonra da yaşadığına, toplumla ilişkisini sürdürdüğüne, atanın yeryüzünde kalan manevi varlığının geride kalan kişilerin hayatlarına tesir ettiğine inanılır. Sadece kabile atası, ünlü savaşçı, din adamı vb.nin kurban kesilmeye, dua edilmeye hak kazandığı bu inanişe göre söz konusu bu kişiler, yeteneklerini öldükten sonra da devam ettirir. Kurbanlar ve adaklar sunmak, törenler düzenlemek suretiyle dinsel ve toplumsal emirlerin, gelenek ve göreneklerin koruyucusu kabul edilen ataların anılmasıyla bitki ve hayvanların çoğalacağı düşünülür. Ataların anılmaması halinde ise öfkelenenlerine kanaat getirilir (Örnek, 2000: 94- 95). Bazı Türk topluluklarında kızan, kıskanan ata ruhunun sevdiklerini yanına almak istediği inancı mevcuttur (Kalafat, 2005: 125).

Orta Asya'daki eski Türk topluluklarında oldukça yaygın olduğu kaynaklarla ortaya konan atalar kültü, yılda bir kere ata ruhlarına törenle kurban kesen, en eski Türk topluluklarından biri olan Hunlar arasında tespit edilmiştir. Göktürkler döneminde de bu inancın varlığı Orhun Kitabelerinden anlaşılmaktadır. Eski Türklerde ölünün her türlü eşyasıyla defnedilmesi, ölmüş atanın sadece kendisine değil hatıralarına ve eşyalarına da kutsiyet yüklendiğini göstermektedir. Budizm ve Maniheizm gibi yabancı dinler yayıldıktan sonra da Türkler arasında varlığını sürdüren atalar kültü, Budizm ve Maniheizm'deki tenasüh inancının (ruhun bedenden bedene geçmesi) kabul edilmesinde önemli rol oynamıştır (Ocak, 1983: 26- 27).

Atalar kültüründe ata ruhlarının kutsal sayılan ağaçlarda (kayın, ardıç, meşe vb.) eyleştğine inanılır. Bu nedenle kutsal sayılan bu ağaç ve bitkilere saygı gösterilir, böylece ataya da saygı gösterilmiş olur. Ata ruhlarının doğada belli nesnelere var olduğu inancı, tüm doğanın canlı olarak algılanmasını ve animizmi doğurmuştur (Artun, 2004 b: 17). Atalar kültüründe ata ruhlarının hayvan donuna girerek dönecekleri inancı da söz konusudur (Kalafat, 2005: 122).

Türklerin atalar kültürünü İslamiyet'in kabulünden sonra da çeşitli şekillerde devam ettirdikleri görülür. Günümüzde Anadolu'da evliya, veli, eren, ermiş, dede, yatır vb. isimlerle anılan kişilerin mezarlarının, makamlarının, türbelerinin mukaddes kabul edilip ziyaret edilmesi, atalar kültürünün varlığına işaret etmektedir. Hürmeten ziyaret edilen ata mezarlarından fayda geleceği inancıyla şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, evlenmek, iş sahibi olmak, kazadan, beladan kurtulmak gibi çeşitli dileklerin dilenmesi ve zarar geleceği inancıyla da ata mezarlarına saygısızlık yapmaktan çekinilmesi bu kültürün yansıması olarak devam etmektedir.

II. 2. 2. Tabiat Kültleri

Türk inanç sistemi içerisinde önemli yere sahip tabiat kültürleri, yer ve gök kültürleri olarak iki grupta toplanmaktadır. Eski Türkler, doğrudan doğruya kutsamadıkları ve tapınma konusu yapmadıkları tabiat kültürlerinin ruh olarak tanımlanabilecek güçleri bulunduğu, bu güçleri sayesinde hissedebildiklerine, işitebildiklerine, iyilik veya kötülük yapabildiklerine inanmıştır. Asıl takdis konusu olan onlarda var olduğuna inanılan bu güçtür (Ocak, 1983:27- 28).

II. 2. 2. 1. Gök Kültleri

Gök Tanrı kavramından ayrı olarak göğün kendisi ve gökteki güneş, ay ve yıldız unsurları tabiat kültleri içerisinde yer almaktadır (Ocak, 1983: 29). Hun İmparatorluğu zamanında “kün” (gün) olarak nitelendirilen güneş, eski Türk inanç sisteminde önemli bir yere sahiptir. Türklerin güneşe saygı göstermesi Tanrı'nın ona verdiği koruyuculuk vasfından ileri gelmektedir. Tıpkı güneş gibi Tanrının verdiği koruyuculuk vasfından dolayı saygı duyulan ay ve yıldızlar da eski çağlardan beri kültür konusu olmuştur. Güneş gibi bu unsurların da tanrının ışığını yeryüzüne indirdiğine inanılmıştır. Bu yüzden eski Türkler, çadırın tepesine ışığın içeri girmesi için tündük adı verilen delikler açmıştır (Kalafat, 2005: 68- 72). Çin kaynaklarının verdiği bilgiye göre bir işe başlamadan önce ayın ve yıldızların durumuna bakan Hunlar, Gök Tanrı'ya sundukları gibi güneşe ve aya da kurbanlar sunmuştur (İnan, 1986: 3). Aslında kurbanlar, onlarda var olduğuna inanılan üstün güçler için kesilmektedir (Ocak, 1983: 29).

Günümüzde Anadolu'da farklı şekillerle de olsa güneş, ay ve yıldız kültürüne ilişkin uygulamalar devam etmektedir. Anadolu'nun Bitlis, Hakkari gibi çeşitli illerinde güneş, ay tutulmasında teneke, davul çalınarak, bağırıp çağrılarak ay ve güneşi kurtarmak için gürültü çıkarılmaktadır. Güneş ışınları yeryüzüne değmeden önce kalkmak inancının yaygın olduğu bu topraklarda (Tunceli, Midyat vb.) Hunlar zamanından beri güneş ışığı, Tanrı'nın nuru, ışığı kabul edilmekte, ilk ışıkların değdiği taş ve kayaların üzerine basılmamakta, ilk ışıklarda kapısı açılan ev veya dükkânın bereketli olacağına inanılmaktadır (Kalafat, 2005: 70- 73).

Eski Türkler, ay ve yıldızlara bakıp hava tahminlerinde bulunmuşlardır. Bu tahminlerin yanı sıra savaş gibi önemli kararlar verilirken de gökteki cisimlerden yararlanılmıştır. Ay ve güneş tutulmasının savaşın habercisi sayılması yanında yıldızların

hareketlerine göre mevsimlerin nasıl olacağını tayini Anadolu'nun çeşitli yerlerinde (Samsun vb.) halen devam etmektedir (Kalafat, 2005: 72- 75).

Gök kültüne ilişkin uygulamalara, ziyaret inancında da rastlanmaktadır. Gidilecek ziyaret yerinin su dolu bir tas içine konulan iğnenin yıldızları görecektir şekilde bir gece dışarıda bekletilmek suretiyle tespiti, bu kültün ziyaret inancındaki varlığını göstermektedir.

II. 2. 2. 2. Yer Kültü

Türk inanç sisteminde “yer/ yir” yani yeryüzü kavramı, önemli bir konuma sahiptir. Üzerinde kişiöğlunun yaratıldığı yer, gök gibi insanı koruyucu ve besleyici bir nitelikle yüküldür (Kalafat, 2005: 84). Eski Türkler, yer ve göğge birbirini tamamlayan iki unsur olarak bakmış ve dualarında onlardan yardım istemiştir (Ögel, 1993: 282). Bugünkü Şamanist Türk boylarında görülen dağ, su (ırmak, göl, pınar), ağaç- orman, taş- kaya kültürleri, büyük imparatorluklar döneminde vatan kültürü derecesine yükselen “yer- su” adı altında toplanmıştır (İnan, 1986: 48).

Yer kültürlerinin en önemlilerinden biri dağ kültürüdür. Yükseklikleri, gökyüzüne yakınlıklarından ötürü dağlar ve tepeler, en eski zamanlardan beri tanrıların mekânı olarak düşünölmüş ve tanrılarla temasta bulunulan yerler olarak tasavvur edilmiştir (Ocak, 1983: 70- 71). İnan, VII. yüzyılda bütün Türk boylarının Ötüken dağı ve ormanını kutsal kabul ettiklerini kaydetmekte ve Hunların yanı sıra Orta Asya'da çeşitli kavimlerin yüksek dağ ve tepelerde Gök Tanrı'ya kurbanlar sunduğunu kaydederek bu kültürün Gök Tanrı kültürüyle alakasını ortaya koymaktadır (İnan, 1986: 49). Günümüzde Orta Asya'da dağ kültürüne mutlaka rastlandığını belirten Ocak ise Orta Asya'da mukaddes sayılan dağlardan birinin adının Buztağ Ata oluşunun ve proto- Tunguzlar ile Mançular tarafından kutsanan dağın

ata kabul edilmişinin dağ kültüyle ilgili kültürlerden birinin de ata kültü olduğuna işaret etmektedir (Ocak, 1983: 72- 73).

Anadolu'da kutsal sayılan dağlara Bektaşî ve Kızılbaş toplumlarında sıklıkla rastlanmaktadır. Kızılbaş toplulukları dışında da Anadolu'da kült konusu olan dağların genellikle dağ değil tepe olduğu görülmektedir. Bu tepelerin pek çoğunun üzerinde kimlikleri genellikle tespit edilemeyen yatırlar bulunmaktadır. Ocak, İslamiyet öncesinde dağ ve tepelerde var olduğuna inanılan üstün güç ya da ruhların İslami dönemde yerini, kimliği bilinmeyen evliyalara bıraktığını belirtmektedir (Ocak, 1983: 75- 77).

Kaya ve taş parçaları; taş ile ilgili masallar, ceza olarak taş olma, kutlu taşlar, şifalı taşlar vb. şekillerde geçmişte olduğu gibi günümüzde de çeşitli milletlerin inançları ve dinleri içerisinde yer almıştır. Türklerin şifa, dilek ve adak, yemin, yağmur yağdırma gibi çeşitli işlevler yüklediği taş ve kayalar arasında özellikle yada- yad taşı (yağmur taşı), yüzyıllar boyunca olağanüstü özellikleriyle varlık göstermiştir (Tanyu, 1968: 3; 34).

Orta Asya'daki eski Türk topluluklarında bazı taş ve kayaların kutlu sayıldığına dair en güzel örneklerden birine Uygurların ünlü Kut Dağı efsanesinde rastlanmaktadır. Bu efsanede gökten inen Altın Işık'la çam ağacının gebe kaldığı, doğan beş çocuğun en küçüğü olan Buğu Han'ın yabgu (kağan) seçilmesiyle Oğuz ilinin kurtulduğu anlatılır. Daha sonra bu ışık yeryüzünde taşlaşarak yeşim taşından bir kaya oluşturur ve Uygurlar bu kayaya Kutlu Dağ adını vererek onu kutsal kabul eder (Tanyu, 1968: 35). Orta Asya'da Yakutlar, Kırgızlar, Tatarlar ve Buryatlar arasında rastlanan taş ve kaya kültüne günümüzde Anadolu'nun pek çok yerinde Sünni ya da Alevi kesimlerde de rastlanmaktadır. Kızılbaşlar tarafından Kırıkkale'nin Hasandede köyündeki caminin duvarındaki taş takdis edilip ziyaret edilmektedir (Ocak, 1983: 79- 80).

Ağacın kült konusu olması, onun maddi varlığından ziyade özelliklerinden ve temsil ettiği güçten kaynaklanmaktadır. Ancak her ağaç, her zaman ve her yerde kült konusu olmamaktadır. Daha çok çam, kayın, çınar vb. ulu ağaçlar bu kültün dâhiline girer (Ocak, 1983: 84). Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un ikinci karısını göl ortasındaki bir ağaç kovuğunda bulduğu anlatılmaktadır. Türeyiş Destanı'da ise Uygurların türediği tek ağaç iki nehrin meydana getirdiği küçük bir adacıkta bulunmaktadır (Ögel, 1993: 88). Ocak'ın belirttiği gibi bu örnekler, atalar kültü ile ağaç kültü arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Ocak, 1983: 86).

Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar ağaç kültünün görüldüğü hemen her yerde ağaç- evliya ilişkisiyle karşılaşılmaktadır. A. Yaşar Ocak, ağaç- evliya ilişkisini bazı ağaçların yanındaki türbeyle, bazı mezarların kutsal kabul edilen ağacın yanında oluşuyla, bazı ağaçların ise yanında hiç türbe olmamasına rağmen eskiden bir türbe yanında bulunması ya da bir evliyanın ruhunun ağaçta yaşadığı inancıyla kutsallık kazandığı biçiminde açıklamıştır. Ayrıca Ocak, İslamiyet'in kabulünden sonra da Hz. Musa'nın asası, Tuba ağacı gibi İslami gelenekte yer bulan bu kültün ilgi çekici örneklerinin, Türkler arasında Sünni halk kesiminden ziyade Aleviler ve Yörükler arasında yayıldığını ifade etmiştir. Alevi topluluğundaki gibi belli dönemlerde düzenlenen ayin ve merasimler niteliğinde olmasa da Sünni İslam anlayışına bağlı halk kesiminin de yağmur duası, çabuk evlenme, hastalık tedavisi ve çeşitli sebeplerle ağaçları ziyaret ettiğini kaydetmiştir (Ocak, 1983: 89- 93).

Dağ, taş, kaya, ağaç- orman, suyu kutsal kabul eden ve bu unsurların ruhu (iyesi) olduğu inancını taşıyan eski Türkler, bütün bunları bünyesinde barındıran besleyici, koruyucu yer/ toprak için de aynı şeyi tasavvur etmişler, yer/ toprak için kurbanlar sunmuşlardır. Kala fât, yerin/ toprağın kutsal kabul edilmesi, ölülerin toprağa gömülmesi ve

üzerinde yaşanan mekânın düşmandan korunmaya çalışılmasının yer ruhlarını (iyelerini) kızdırmamak için yapıldığını belirtmektedir (Kalafat, 2005: 84- 90).

Orta Asya'daki eski Türk topluluklarında yer/ yir gibi su da takdis edilmiştir. Ancak akan, akıntılı olan bütün su, göl, ırmak, dere ve pınarlar mukaddes sayılmıştır (Kalafat, 2005: 93). Arıtıcı niteliği, bollukla ilişkisi, hayat kaynağı oluşu vb. etkenlerle oluşan su kültü bazen ibadet edilen bir obje bazen de kült aracı olmuştur (Örnekle, 2000: 103- 104). Oğuz Kağan destanında Oğuz Han'ın avlanırken suyun ortasındaki adacıkta bulunan ağaç kovuğunda ikinci karısına rastlaması ve onun bu eşinden olan çocuklarından birinin adının Deniz oluşu eski Türklerde su kültürünün varlığını göstermektedir (Ögel, 1993: 140). Cücenlerin, Cengiz döneminde olduğu gibi elbiselerini ve ellerini yıkamamaları, XI. yüzyılda İrtiş Irmağı boylarında yaşayan Kimek- Kıpçakların İrtiş ırmağına tapmaları ve suyu Kimeklerin tanrısı saymaları da su kültürünün eski Türklerdeki varlığını ortaya koyan örneklerdir (İnan, 1986: 4; 9).

Başta Orta Asya sert iklimi olmak üzere, Hint- İran dinlerinin (Zerdüştilik, Mazdeizm) etkisiyle oluşmuş ateş kültürünün görüldüğü en eski Türk toplumunun Batı Göktürkler olduğu ifade edilmektedir. Arap ve Fars kaynakları, Uygurlar ve Kırgızlar arasında da ateş kültürünün varlığını ortaya koymaktadır. Bu kaynaklarda Kırgızların kutsal kabul ettikleri ateşin temizleyiciliğine inanıp ölümlerini yaktıkları kaydedilmektedir. Eski Türkler, temizleyici oluşu yanında ateşi bir fâl aracı olarak da kullanmışlardır. Fal bakılırken kağanın adına yakılan ateşin önünde kurbanlar kesilmiş, bu ateşin aldığı şekle göre gelecek yorumları yapılmıştır (Ocak, 1983:187- 188).

Ateş kültü günümüzde Anadolu'da da varlığını sürdürmektedir. Hastalar, üzerlik tohumunun ateşe atılmasıyla tütsülenmekte; nazardan, hastalıktan korumak, pislikten temizlemek için koyunlar iki ateş arasından geçirilmektedir. Tahtacılar ve Kürtler

arasında ateşe bıçak tutmak, su dökmek, pis bir şey atmak gibi ölüme sebebiyet vereceği ve uğursuzluk getireceği inancından kaynaklanan yasaklar devam etmektedir. Ateşin bu derece mukaddes kabul edilmesi, Bektaşî ve Kızılbaş zümrelerinde ocağın da mukaddes sayılmasıyla neticelenmiştir. Bektaşilerce ocak niyaz edilmektedir. Ayrıca Anadolu'nun hemen her kesiminde “ocağın tütsün, ocağın yansın” gibi dua ve beddualar, atalar kültürüyle irtibatlı örnekler olarak yaşamaya devam etmektedir (Ocak, 1983: 193- 194). Ahmet Turan da her şeyi temizleyen, kötü ruhları kovan ateşe hitaben şaman dualarında “atamızın yaktığı ocak” ifadesine yer vererek atalar kültürü ve ocak kültürü arasındaki bağıntıya işaret etmektedir (Turan, 1991: 52).

Hayvan kültürü, daha çok avcılık, balıkçılık ya da hayvan besiciliğiyle geçinen toplumlarda hayvanın kutsallık kazanması sonucu ortaya çıkan bir kültürdür. Bu kültürün ilgi çekici örneklerinden biri ayı kültürüdür ve Şamanistlere göre orman tanrısının ruhunu simgelemektedir (Örnek, 2000: 96- 98). Kültür konusu olan diğer bir hayvan geyiktir. Ögel, genellikle dişi geyiğin Türk efsanelerinde önemli bir motif olarak yer aldığını ve bunların dişi tanrı veya dişi ruh konumunda olduğunu belirtmektedir (Ögel, 1993: 569). Boratav da “Geyiklere merkeb ül-evliyâ derler.” (Geyik ermiş kişilerin bineğidir.) atasözü örneğiyle Türk halk geleneğinde geyiklerin yerine işaret etmektedir. Boratav ayrıca, soylarının dişi bir kurtla bir delikanlının birleşmesinden türediğine inanan eski Türkler tarafından kurdun kutlu bir hayvan olarak takdis edildiğini ifade etmektedir (Boratav, 1994: 57- 58). Ancak, çok erken dönemde oluşan kurt kültürü, Orta Asya'daki ileri toplumlarda silinerek efsanelerde motif, bayraklarda ise sembol olarak kalmıştır (Ögel, 1993: 37). Eskiden beri Türk halk inançları içerisinde at özel bir yere sahiptir. Kalafat, erkek atın kadınları doğumda ve kırklyken Alkarısı'na karşı koruması, kısmetlerinin açılmasını isteyen genç kızlar tarafından atla ilgili uygulamaların yapılması, sahibi ölen atın yemeden, içmeden

kesilmesi atın doğum, evlilik ve ölüm gibi hayatın önemli üç safhasında da inanç yüklü bir unsur konumundadır (Kalafat, 2005: 113- 114).

Anadolu'da dağ/ tepe, taş/ kaya, ağaç, ateş, yer/ toprak, su ve hayvan kültürü çeşitli alanlarda yaşamaktadır. Bu kültürlerin varlık gösterdiği alanlardan biri de ziyaret yerleridir. Tek başına takdis edilip ziyaret edilen ağaç, taş, su kaynaklarının yanı sıra ziyaret yerlerinin genellikle dağ ya da yüksekçe bir tepe üzerinde olması; ziyaret yerlerindeki ağaçların (çaput bağlamak, etrafında dönmek, toprağını yalamak, sırt sürmek), taşların/ kayaların (taş taş üstüne koymak, ufalayıp yalamak vb.), toprağın (yalamak, suya koyup içmek, banyo yapmak vb.) ve suyun (içmek, banyo yapmak vb.) dilek dilemekte ya da şifa amaçlı kullanılması ve ziyaret yerlerinde mum, buhur yakılması tabiat kültürünün yansıması olarak görülmektedir.

II. 2. 3. Gök Tanrı Kültü

Yapılan araştırmalar, toprakla ilgisi bulunmayan Gök Tanrı kültürünün göçebe, avcı ve çoban toplumlarda görülebileceğini ortaya koymuştur. Bu yüzden bu kültürün kaynağının Asya bozkırlarında aranması gerektiğine işaret edilmiştir. Kuzey ve Orta Asya topluluklarında mana ve şekil yönleriyle benzerlik gösteren tengri, tengeri, tengere ve tingir sözcükleri, Gök Tanrı kültürünün Kuzey ve Orta Asya topluluklarında ortak olduğu düşüncesini doğurmuştur (Ocak, 1983: 30).

Hunlar ve Göktürkler, Gök Tanrı'yı hem gök hem de tanrı anlamını içeren Tengri kelimesi ile adlandırmıştır. Uygurlar ise Tengri'yi Kün Tengri, Ay Tengri, Kün- Ay Tengri biçiminde ifade etmiştir. Kaşgarlı Mahmut'un eserinde Türklerin büyük bir dağ ya da büyük bir ağaç gibi kendilerine ulu görünen her şey için tengri kelimesini kullandıklarını aktardığını belirten Güngör, Türklerin tanrı kelimesi ile sadece Gök Tanrı'yı kastettiklerini ifade etmektedir (Artun, 2004 b: 17).

Tengri, ıduk/ kutsal kabul edilen göğün en üst katında oturmakta, kağan olacak kişiyi töpüsünden çekip yanına alarak ona kut, küç, ülük ve bilik verdikten sonra onu buyrukları doğrultusunda halkı yönetmesi için geri göndermektedir. Bu inanç ve Oğuz'un gökten ışıkla yere inen kızla evlenip çocuk sahibi olduğu inancı, göğün kutsal kabul edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Gök mefhumunun kutsanması için Tengri'nin göğün en üst katında oturması, göğün bütün kainatı kucaklaması ve kötülüğün kaynağı karanlığı kovan ay, güneş ve yıldız gibi aydınlığın sembolü unsurların gökte bulunmasının yeterli sebepler olduğu belirtilmektedir (Kalafat, 2005: 67- 68).

İnan, "tengri"nin Orhun Yazıtları'nda bazen yer bazen gök bazen de yer- su ile beraber anıldığını ifade edip Göktürk ve ilk Uygur Hakanlığı zamanında maddi gök ve onun sahibi olan ruhun birbirinden ayırt edilmemiş olabileceğini ifade etmektedir (İnan, 1986: 26). İnan'la aynı fikirde olan Ocak, zamanla soyut olarak gelişen tanrı mefhumunun maddi gökten ayrılarak her şeye hâkim milli "Türk Tanrısı" şekline dönüştüğünü belirtmektedir. Soyut Gök Tanrı inancının gelişmesiyle başlarda daha fazla kabul gören yer-suları (tabiat kültleri) gerilemiştir. Gittikçe kuvvetlenen bu kültür Şamanizm'in güçlendiği dönemde tamamen silinmeyip bu inanç sistemine adapte edilmiştir. Ocak, Gök Tanrı inancındaki ibadet ve kurban gibi hususların ancak Şamanizm sonrası dönemlerde izlenebildiğini belirtip bu inancın Şamanizm'e göre çok üstün olduğunu kanaatini ortaya koymaktadır (Ocak, 1983: 31- 32).

Orta Asya Türk toplumlarında kök salmış bir inanç olduğundan, İslamiyet sonrasında da etkisini sürdüren Gök Tanrı kültürünün İslamiyet'e geçişi kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. İslami dönem metinlerinde, örneğin Dede Korkut Kitabı'nda Oğuz beylerinin yüzlerini göğe dönerek dua etmeleri ve özellikle "Deli Dumrul" hikâyesi, Gök Tanrı kültürünün İslamiyet sonrası devamlılığını göstermektedir (Ocak, 1983: 32- 33). Gök Tanrı

kültünün ziyaret inancında da varlığı tespit edilmektedir. Evliya mezarlarının özellikle dağ, tepe gibi yüksek yerlerde bulunması, yüksek yerlerdeki evliya mezar, makam ya da türbelerinin halk tarafından daha çok rağbet görmesi, bu kültürün ziyaret inancındaki varlığını göstermektedir.

II. 2. 4. Şamanizm

Dar anlamda Sibiry ve Orta Asya'ya özgü dinsel bir olgu olarak nitelendirilen Şamanizm, Tunguzca şaman sözcüğünden gelmektedir (Eliade, 1999: 22). Yakutça ojun, Moğolca büge, böge (buge, bü) ve udagan (karş. Buryatça udagan, Yakutça odoyan: kadın şaman) Kırgızca "bakşı" veya "baksı" terimleriyle karşılanan şaman sözü, A. İnan'a göre eski Türkçede kam sözüyle karşılık bulmuştur (Eliade, 1999: 22; İnan, 1986: 74- 75).

Doğuştan gelen özel yeteneklere sahip Şaman'ın etrafında oluşan Şamanizm, "Trans durumuna geçebilme yeteneğindeki kimselerin, yani Şamanların, doğaüstü varlıklarla ilişkiler kurarak onların güçlerine sahip olmalarından; bunları toplum adına kullanmalarından ve bu amaçla yapılan dinsel- büyüsel pratik ve törenlerden ibarettir." biçiminde tanımlanmıştır. Ayrıca, Şamanizm'in kendine özgü bir din ya da majinin bir biçimi olmadığı, ancak her iki alanı da ilgilendiren yanları bulunan, çeşitli din ve dünya görüşlerini birleştiren bir inanç ve teknik olduğu ifade edilmektedir (Örnek, 2000: 48). Eliade'nin en yalın şekliyle esrime tekniği olarak ifade ettiği bu inanç sistemi Bayat'a göre "İnançları birleştiren ve sentez eden akılcı bir yaklaşım; din fenomenolojisinin ortaya çıkmasında önemli etken rolünü üstlenmiş bir pratik, uygulamaya dayalı eski bilgilerin kendine özgü yorum şeklidir." (Eliade, 1999: 23; Bayat, 2006: 24).

Şamanizm'in, Eski Türkler arasında ne zaman ortaya çıktığı konusu tam olarak aydınlatılamamıştır. Orhun Yazıtları'nda birkaç küçük işaret dışında bilgiye rastlanmayan Şamanizm'le ilgili en eski bilgi, VI. yüzyıl Çin kaynaklarına dayanmaktadır ve eldeki

bilgiler ışığında IX. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başladığı ortaya konulmaktadır (Ocak, 2000: 53- 55).

Radloff'un çalışmalarından sonra eski Türklerin dini olarak yorumlanan; yukarıda iyi, yeraltında kötü tanrılar karşıtlığına dayanan Şamanlık, geçmişte bir din olarak yorumlanırken günümüzde bir inanç sistemi olarak kabul görmektedir. Bazı araştırmacıların, kuzey insanların ve Türk- Tatar topluluklarının dinlerini Şamanizm olarak belirtmelerini kafa karışıklığına ve gevşekliğe yoran Eliade, "Kuzey, Sibiryaya ve Asya halklarının ne ideolojileri ne mitolojileri ne de törenleri, Şamanlarının yarattığı şeylerdir. Bütün bu öğeler, Şamanizm'den önce ya da en azından ona koşut olarak, vardır;" şu anlamda ki, bunlar esrimeye girebilen ayrıcalıklı bir sınıfın değil, genel dinsel yaşantının ürünleridir." der (Eliade, 1999: 25- 26). Orta Asya'nın çoban kavimlerine, bu arada Türklere güneyden, Budist etkinin ağırlıklı olduğu Güney Asya'dan geldiği düşünülen; eski Türklerin atalar kültürü, tabiat kültürleri ve Gök Tanrı inanç sistemleriyle, Budizm ve Maniheizm gibi dinlerin inanç ve uygulamalarının birleşmesiyle oluştuğu varsayılan Şamanizm'in bir din olarak algılanmasının nedeni de onun bu oluşum biçimidir (Ocak, 2000: 52- 56).

En belirgin özelliği, tabiatla toplumun birbirine bağlı olması ve bir bütünlük oluşturması olan Şamanizm'e göre evrenle dünyamız arasında ebedi ve ezeli bir denge vardır. Şaman'ın başlıca görevi bu dengeyi ve düzeni korumaktır (Bayat, 2006: 22). Şamanlık genellikle doğuştan gelen özelliklerle kazanılır. Bir kişinin Şaman olup olmayacağı çocukluğunda cin, peri, dev görme, sık sık bayılma, gelecekte haber verme gibi bazı belirtilerle ortaya çıkar. Çoğunlukla ailesinin geçmişinde Şaman bulunanlar, Şamanlık için seçilir ve eğitilir. Bununla birlikte isteğe bağlı olarak da Şaman olunabilir. Böyle bir durumda Şaman adayının uzman bir Şaman tarafından uzun süre eğitilmesi

gerekir. Üç- dört bazen beş- on yıllık eğitim sonrasında Şaman giysisi ve Şaman davuluyla yapılan bir törenle adayın Şaman oluşu kutlanır (Artun, 2004 b: 6). Eğitim sonrasında trans haline geçerek büyü yapmayı ve hastalıkları tedavi etmeyi öğrenen Şaman, bu işleri yaparken iyi ruhların ve töslerin kendisine yardımcı olduğuna inanır (Kaya, 2001: 212). Esas işlevi görmek- anlamak- iletmek olan Şaman'ın diğer görevleri ise şöyledir (Bayat, 2006: 23):

1. Hastaları iyileştirmek
2. Ölen adamın ruhunu öteki dünyaya götürmek
3. Kısırlığı tedavi etmek
4. Avin bol olmasını sağlamak
5. Fal bakarak gelecekte haber vermek
6. Evi kötü ruhlardan temizlemek
7. Kurban sunmak (Kurban ritlerinin en önemlisi Bay Ülgen'e ve Erlik Han'a sunulan kurbanlardır.) gibi bazı dinsel törenleri icra etmek
8. Mevsim ritüellerini düzenlemek
9. Sığırlara ve atlara zarar veren ruhları kovmak
10. Kayıp şeylerden haber vermek vs.

Türk kültürünün bütün yönlerini kapsayan Şaman olma, Şaman'ın işlevleri vb. bir takım Şamanlık öğeleri; masal, destan gibi halk edebiyatı ürünlerinde değişime uğrayarak devam etmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra da nasip almak, çile çıkarmak, dara durmak vb. Türk tasavvufunun pek çok alanında da Şamanizm kendini göstermektedir (Bayat, 2006: 21). Evliya, veli, eren, ermiş gibi isimlerle anılan kişilerin de beslendiği kaynaklardan biri Şamanizm'dir. Hastaları iyileştirmek, kısırlığı tedavi etmek, kayıp eşyalardan haber vermek, göğe çıkmak, hava şartlarını değiştirmek gibi özellikleri bulunan şamanın evliyalar ile ortak pek çok noktası vardır (Er, 1998: 153). Ziyaret inancının evliyaların etrafında oluşan bir inanç olduğu dikkate alındığında bu oluşumda Şamanizm'in etkisi kendini göstermektedir.

II. 2. 5. Budizm

Anavatanı Hindistan olan Budizm, M.Ö VI. yüzyılda ortaya çıkmış ve M.Ö. III. yüzyılda da Hindistan dışında yayılma göstermiştir (Artun, 2004 b: 8). Günümüzde Buda olarak bilinen prens Siddhata tarafından kurularak evrensel bir nitelik kazanan, temsilcileri bakımından dinler arasında beşinci sırada yer alan Budizm'in mensupları, çoğunlukla Hindistan dışındaki ülkelerde olup sayıları 300- 400 milyon civarındadır. Bu mensuplar, Güney Asya ülkelerinde ve Uzak Doğu'da bulunmaktadır (Tümer ve Küçük, 1993: 129)

Temelde tenasüh (ruh göçü) yani Nirvana'ya (edebi mutluluk) ulaşmaya kadar öldükten sonra farklı kalıplarda birçok defa yeniden dünyaya gelme inancına dayanan Budizm, bir şeyin serbestçe incelenmesi, denenmesi temeline oturtulan bir öğreti veya felsefedir (Artun, 2004 b: 8). Gerçekte halen Budizm'in bir din, tarikat, mezhep ya da felsefî bir ekol olup olmadığı tartışmaları sürmektedir (Tümer ve Küçük, 1993: 129). Sutralar (Buda'nın bizzat kendi logiaları), Vinaya (disiplin) ve Abhidharma (doktrin) olmak üzere üçlü bir tasnife tabi tutulan, "Tripitaka" veya "Tıpitaka" denilen kutsal kitabı olan Budizm'de tapılacak üstün bir varlık yoktur (Eliade ve Couliano, 1997: 53; Artun, 2004 b: 8- 9).

Öğretisi "Buda'nın aydınlanma sonucu bulmuş olduğu gerçekleri birer dogma olarak sunacak yerde aydınlanma yöntemini öğretmeyi ve böylelikle yöntemi öğrenen kimsenin kendi çabalarıyla bu gerçekleri kendilerinin bulup yaşantısal deneyimle doğrulamalarını öngörmesi, Budalık yolunu herkese açık tutmasıdır." Ölümden sonra değil, yaşanan zamanda gerçekleştirilebilecek ruhsal bir durum olarak nitelendirilen Nirvana'ya ulaşmak, bu isteği de içeren bütün istek ve tutkuların vazgeçmeye bağlıdır. Ancak o zaman içsel bir barış, suskunluk ve mutluluğa ulaşılabilir (Artun, 2004 b: 9- 10).

Şu ana kadar yapılan araştırmalar Budizm'in, M.S. II.- III. yüzyıllarda ilk defa Doğu Hunları tarafından benimsendiğini göstermekte ve resmen V. yüzyılda To- balar tarafından kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar halkın çoğu eski dini inançlarına bağlı kalmışsa da To- balarda ve Hunlarda idareci çevre Budizm'den oldukça etkilenmiştir. Göktürkler ise VI. yüzyılın ikinci yarısında Çin rahiplerin ve Hindistan'a sıkça giden Soğdlu tüccarların tesiriyle Budizm'e girmiştir. Ancak bu inanç sisteminin Göktürkler arasında asıl yayılması, Göktürk kağanı To-po Han'ın Budizm'i benimsemiş olmasıyla olmuştur. Yine de Budizm, Doğu Hunlar ve To- balarda olduğu gibi yüksek tabaka arasında tutunmuş, halkın içine girememiştir. Yüksek tabaka içinde de kısa sürede geçerliliğini yitirmesi Gök Tanrı'dan bahsedilmesine karşın Orhun Kitabelerinde bu dine ait bilgiye yer verilmemesinden anlaşılmaktadır (Ocak, 1983: 37- 40).

VIII. yüzyılda Karluklar arasında da yayılım gösteren Budizm, gerçek anlamda Uygurlar zamanında sadece idareci kesim tarafından değil halk tarafından da kabul görmüştür. VII. yüzyılda tanıştıkları Budizm'in Burkancılık dedikleri Mahayana mezhebine mensup olan Uygurlar, X. yüzyıla kadar gereklerini yerine getirdikleri resmi din Maniheizm'i terk ederek Budizm'e yönelmişlerdir. Daha doğrusu Maniheizm karşısında gerileyen Budizm, yeniden güçlenmiş, XIII. yüzyılın başları da dâhil varlık göstermiştir (Ocak, 1983: 40- 42).

Hem taş hem de azizler kültürüne yer veren Budizm, Türklerin eski inanç sistemleriyle birlikte ziyaret inancının zeminini hazırlayan unsurlardan biridir (Günay ve diğ., 2001: 110). Eşyaları kendi kendine hareket ettiren, hayvan şekillerine giren Budist rahiplerin hünerleriyle ilgili anlatılanlar veli kavramının şekillenmesinde etkili olmuştur (Er, 1998: 153- 155). Budizm'in yayılmasında önemli rol oynayan Budist azizlerin kerametlerinin anlatıldığı metinler, halk arasında hızlı bir şekilde yayılmış, böylece Budist

rahiplerin hünelerleri Şamanlarınkiyle birleşerek İslamiyet öncesinde veli kültürünün teşekkülüne zemin hazırlamıştır. Ayrıca, X.- XII. yüzyıllarda İslamiyet yayılırken İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmak için tekkeler, Budist manastırlarının yerine ya da yakınına kurularak Budist azizlere ait efsaneler (menkabeler) İslamileştirilmiştir (Ocak, 1992: 12- 13; 16). Ziyaret olgusunun gerçekleşmesinde Budist motiflerin de yer aldığı efsanelerin etkisi büyüktür. Günay'ın ifade ettiği gibi bu efsaneler, ziyaret yerinin kutsallaşıp meşrulaşmasını sağlayan bir fonksiyon üstlenmekte, ziyaret yeri etrafında oluşan efsanelerle bütünleşmektedir (Günay, 2004: 582- 583). Öte yandan Buda'nın ayak izlerine gösterilen saygı ile Türkiye'deki ziyaret yerlerinde saygı gösterilen Hz. Ali'nin, Cebrail'in veya Hızır'ın atının ayak izleri arasındaki benzerlik de dikkati çekmektedir. Bu benzerlik ya da paralellik, Türk ziyaret inancında Budizm'in etkisine işaret etmektedir (Günay ve diğ., 2001: 110- 111).

II. 2. 6. Zerdüştilik ve Mazdeizm

Adını kurucusu Zerdüş'ten alan İran dini Zerdüştilik, tek Tanrı inancına yer veren bir dindir. M.Ö. 570'te doğduğuna inanılan, İran dinleri üzerinde etkili olan Zerdüş, insanları tek tanrılı bir inanca yönlendirdiğinden peygamber kabul edildiği gibi hâkim ya da şaman olarak da kabul edilmiştir. Zerdüş'ün Eski İran'a getirdiği dini prensiplerin başında tevhid inancı yer almaktadır. O, bir kısım tanrılara tapınmayı, rahiplerce hazırlanan uyuşturucu niteliğindeki kutsal içkinin içilmesiyle yapılan Haoama kültürünü, şeytanları yatıştırmak için ibadet niteliğinde kesilen kurbanları yasaklamıştır. Ahura Mazdah'a ibadeti esas kılmıştır. Maddi ve manevi düzeni yaratan, tabiat kanunlarını koyan Ahura Mazdah, manevi bir varlık olarak kabul edilir. Ancak Zerdüş'ten sonra Zerdüş öncesindeki gibi Ahura Mazdah'ın ruhunun ateşi içeren yaratılmamış ışık olduğuna inanılmış, bu inanç da ateş kültürünü oluşturmuştur (Tümer ve Küçük, 1993: 108- 110).

Mazdeizm de tıpkı Zerdüştilik gibi bir İran dini olup VI. yy.da doğmuştur. Ana esası ateş ibadetidir. Sasani İmparatorluğu döneminde İran'da barınmayan Zerdüştilik, Mazdeizm ve Maniheizm gibi dinlerin mensupları, İran- Çin kervan yoluyla Orta Asya'da aralarında Türklerin de bulunduğu çeşitli topluluklara sığınmış ve VII. yy.ın başlarında bu dinleri yaymaya başlamıştır. Türkler arasında sırayla Zerdüştilik, Maniheizm ve Mazdaizm yayılma göstermiş, ancak en evvel Zerdüştilik ve Maniheizm yayılım göstermiştir. Seyyah Tamim B. Bahr'ın verdiği bilgilere göre Maniheizm, IX. yüzyılda Uygurlar arasında yayılmadan önce Maveraünnehir'de Zerdüştilik yayılmış, Maniheizm Zerdüştilik'ten sonra güç kazanmaya başlamıştır (Ocak, 1983: 46- 47).

Ahmet Yaşar Ocak'a göre Zerdüştilik ve Mazdeizm VIII.- IX. yüzyıllarda Maveraünnehir ile Azerbaycan arasındaki Oğuzlar, Dokuz Uzlar, Halaçlar, Karluklar gibi çeşitli Türk topluluklarınca benimsenmiştir. Özellikle Oğuzların bu din etkisinde kalması, Anadolu coğrafyası için ayrı bir önem arz etmektedir. Oğuzlar, İslamiyet'in kabulünden sonra Anadolu'ya gelirken Orta Asya kökenli pek çok kültürel değerlerin yanında kalıntılar halinde yaşattıkları Zerdüştiliğe ait değerleri özellikle ateş kültünü de Anadolu'ya taşımışlardır (Ocak, 1983: 51).

Orta Asya sert ikliminin yanı sıra Zerdüştilik ve Mazdeizm'in de oluşumunu hazırladığı ateş kültü, bugün Anadolu'da çeşitli şekillerde varlık göstermektedir (Ocak, 1983: 186- 187). Ateş kültünün mum ve buhur yakmak biçiminde varlık gösterdiği alanlardan biri de ziyaret yerleridir.

II. 2. 7. Maniheizm

Adını kurucusu Mani'den (M.S. 216-277) alan, Orta Doğu'nun eski inançlarından olup Uzak Doğu dinlerinden birçok unsur barındıran, M.S. III. yüzyılda Zerdüştiliğe tepki olarak Mezopotamya'da ortaya çıkan Maniheizm; iyi- kötü, karanlık-

aydınlık, nur- zulmet gibi ikili düşünce prensibine dayalı bir dindir. Dünyanın iyi ve kötü unsurların birleşimiyle meydana geldiği telkininde bulunan bu din, baskılar nedeniyle İran'da barınmadığından daha çok Anadolu, Suriye ve Orta Asya'da yayılma göstermiştir (Artun, 2004 b: 11; Ocak, 1983: 51).

Madde ve ruh arasındaki ikilik esasına dayanan Maniheizm'de ana düşünce iyilik ve kötülük arasındaki zıtlıktır. İyilik ışık ve ruhu, kötülük ise karanlık ve bedeni simgelemektedir. Evrenin iyilik ve kötülük, insanın ise ruh ve bedeninin karışımı olduğu düşüncesinin yer aldığı Maniheizm'de insanların "aşk, inanç, yetkinlik, sabır ve hikmet" ile kötülüğe karşı durabileceğine inanılmaktadır (Artun, 2004: 11).

Maniheist din adamlarının propagandalarıyla önce Horasan'da daha sonra Maveraünnehir'de taraftar bulan Maniheizm, 694 yılında Kaşgar- Kuça- Karaşar kervan yolunun oluşumuyla 732 yılında yayılmaya başladığı Çin'de propaganda yapma, ayin ve ibadetleri gerçekleştirme, mabet inşa etme serbestliğine kavuşmuştur. Çin'de hükümdar ve çevresinde taraftar bulmasına karşın halk arasında fazla yayılmayan Maniheizm, Uygur Kağanı Böğü Kağan'ın Çin'in Lo-yang şehrindeki isyanın bastırılmasında Çin hükümdarlarına yardım etmesiyle Türkler arasına girmiştir. İsyanı bastırdıktan sonra geleneğe uyarak şehri yağmalayan Böğü Kağan ve askerleri, Ötüken'e dönmeyip bir süre şehirde kalmışlar ve böylece Maniheist misyonerler aracılığıyla bu dini öğrenmişlerdir. Maniheizm'e ilgi duyan Böğü Kağan, 763 yılında ülkesine dönerken bu dini öğretecek misyonerleri de beraberinde götürmüştür. Maniheizm, başlangıçta kağan ve çevresiyle sınırlı kalan bir din olarak kabul görse de Uygurların resmi dini olmuş ve böylece doğuşundan beri ilk defa bir devletin dini olma özelliğini kazanmış, Böğü Kağan sonrasında da Uygur hükümdarları tarafından destek görmüştür. Ayrıca idari çevrede yer

bulan Maniheistler, devletin elçisi olarak gittikleri Çin'in iç işlerine de müdahale etmişlerdir (Ocak, 1983: 51- 53).

Budizm'den sonra Maniheizm'i kabul eden Uygurlar arasında Budizm, tamamen silinmemiştir. Zaman içerisinde her iki din, bazen biri diğerine üstün gelecek şekilde yan yana devam etmiştir. Uygurlar, Ötüken devleti yıkıldıktan sonra IX. yüzyılda Kan-su ve Turfan dolaylarında kurdukları devletlerinde yeniden Budizm'e dönmüşlerse de Maniheizm, VIII. yüzyılda Moğolların kesin darbeyi indirmesine kadar varlığını sürdürmüştür. VIII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar Uygurlarda mevcudiyetini koruyan bu din sosyal ve kültürel alanda pek çok iz bırakmıştır. Maniheizm yoluyla İran kültürünü daha iyi tanıma imkânı bulan Uygurlar, Soğd yazısını ve dini edebiyatını benimsemiş, Soğd yazısıyla sade Türkçe kullanarak ilahî, dua ve inanç esasları öğreten kitaplar kaleme almış, seviyesi yüksek bir yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Maniheizm'in Uygurlar üzerindeki bu güçlü etkisi göçler yoluyla Anadolu'da da kendini göstermiş ve tarikatların şekillenmesinde etkili olmuştur. Bektaşilikteki "elin, dilin, belin muhafazası" Maniheizm'deki "ağza, ele ve bele mühür" prensibinden kaynaklanmaktadır (Ocak, 1983: 54- 56).

Maniheizm'de kötülüğe karşı durmak için gerekli olan "aşk, inanç, yetkinlik, sabır ve hikmet" gibi erdemler, velilerde de bulunması gereken nitelikler arasındadır. Bu erdemlerle birlikte Türkler arasında yayılan Maniheizm'e ait ilahi metin ve dua metinleri veli kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Evliyalarla ilgili efsanelerdeki kadın- erkek müşterek ayinler, tenasüh inancı, ölmeden önce göğe çekilme motiflerinin varlığında Maniheizm'in etkisi bulunmaktadır. Maniheizm'in temel motifi olan nur, evliyalarla ilgili efsanelerde sıklıkla yer almaktadır (Ocak, 1983: 56; 125- 128; 144- 145; 199). Ziyaret yerlerinin, özellikle de makamların gökten inen ışık neticesinde tespit edilmesi ziyaret

inancına Maniheist etkiyi göstermektedir. Ayrıca Maniheist motiflerin de yer aldığı olağanüstülüklerle dolu bu efsaneler, ziyaret inancının teşekkülünde ve halkın evliya mezarlarını ziyaretinde önemli bir rol oynamaktadır.

II. 2. 8. Hristiyanlık

Dünyada bir milyar civarında mensubu bulunan Hristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuş evrensel bir dindir. Vahiy ve kutsal kitaba dayanan özde tek tanrılı bu dinde baba- oğul- kutsal ruh üçlemesi sonradan ortaya çıkmıştır (Tümer ve Küçük, 1993: 232). 27 kitaptan oluşan Hristiyanlık kutsal kitap külliyatı içinde Matta, Markos, Luka ve Yuhanna adı verilen dört İncil yer almaktadır. İsa'dan çok sonra oluşturulmuş bu İncillerden ilk üçü, birbirine benzerlikleri dolayısıyla synaptikler (benzerler) olarak adlandırılmıştır. Yaklaşık yüz yıl önce meydana getirilmiş Yuhanna İncili ise diğerlerinden daha batmî olması yönüyle ayrılır (Eliade ve Couliano, 1997:117- 118).

Türklerin çok eskilerden beri temas ettikleri büyük dinlerden birisi olan Hristiyanlığın Orta Asya'daki varlığı ile ilgili bilgiler, IV. yüzyıla kadar uzanabilmektedir (Artun, 2004 b: 12). Bu din, çeşitli dönemlerde bazı küçük Türk toplumlarınca kabul edilmiş, söz konusu topluluklar temas ettikleri bu büyük dinin Ortodoksluk mezhebine tepki olarak doğan Nesturîlik mezhebine bağlanmıştır (Artun, 2004 b: 12; Ocak, 1983: 57).

Nasturîlik, 432 yılında Üçüncü Efes konsilinde sapıklıkla suçlanan İstanbul patriği Nestorius'un fikirleri çevresinde oluşmuştur. Ancak bu mezhep mensupları, Bizans hükümetinin baskı ve cezaları sonucunda İran'a sığınmak zorunda kalmıştır. Bizans İmparatorluğu ile mücadele içinde olan Sasaniler'in Nasturîleri koruması, mezhebin İran'da yayılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde İran sınırına yakın bölgelerde ikamet eden bazı Türk topluluklarının Hristiyanlığa geçtiği, 644 yılına doğru yazılmış olan Süryani kroniğinde belirtilmiştir (Ocak, 1983: 57).

Nasturîliğin İran'da olduğu gibi Orta Asya'da da yayılma göstermesinde Baykent, Buhara ve Semerkant gibi büyük şehirlerden geçen İpek Yolu'nun rolü büyüktür. Böylece Maveraünnehir'e giren Nasturîlik, İslami orduların Orta Asya'da ilerlemeye başladığı dönemde Nasturîlerin İslamiyet'e yakın inançlar sergilemesi nedeniyle Araplarca hoş karşılanmış ve Budizm ile Zerdüştilik arasındaki mücadelelerden de faydalanarak Karluklar, Kırgızlar, Uygurlar, Naymanlar, Kereitler ve Kumanlar arasında yayılma göstermiştir (Artun, 2004 b: 12- 13). Ayrıca Çiğiller, VII. ve VIII. yüzyılda Kırım ve Kafkasya çevresinde yaşayan Hazarlar arasında da Hristiyanlık nüfuz etmiştir (Ocak, 1983: 59).

Orta Asya Türklerinde varlık gösteren Hristiyanlık, hiçbir zaman Budizm, Maniheizm ve Zerdüştilik gibi geniş kitlelerce kabul görmemiştir. Bu din asıl Türk kitleleri arasında Doğu Avrupa ve Balkanlar'da yayılmıştır. Doğu Avrupa'ya göçü birbiriyle ilişkili Peçenekler, Uzlar (Oğuz), Kumanlar (Kıpçak ve Kan), IX. yüzyılın başlarından itibaren Hristiyanlık ile temas etmişlerdir (Ocak, 1983: 59). Türklerin Hristiyanlığa girmelerinin en büyük sebebi Bizans ile aralarındaki sıkı ticaret ilişkileri olmuştur (Artun, 2004 b: 13).

Türklerin tanıştıkları Hristiyanlık; Budizm, Maniheizm ve Zerdüştilik ile birlikte Türkler arasındaki ziyaret inancının şekillenmesinde etkili olmuştur. Her şeyden önce Hristiyanlıktaki ziyaret inancı ile İslamiyet'teki ziyaret inancı arasındaki benzerlik bunu göstermektedir. Hristiyan ziyaretgâhlarının (aziz türbeleri, ayazma, kilise) bir felaketten, hastalıktan kurtulmak vb. için ziyaret edilmesi, ziyaretlerin yanında ya da içinde öpülen, el sürülen vb. kutsal taşların bulunması; azizlerin mutlaka bir hastalığı şifa olduğuna inanılması, ziyaret yerlerinde omuz üzerinde mum yakılması, mukaddes sudan faydalanılması, aziz mezar taşına sırt sürülmesi, kilisenin etrafında üç defa dönülmesi gibi pratiklerin ve mum yakmak, sadaka vermek, aziz türbesi yaptırmak türünden adakların

bulunması bu benzerliğe işaret etmektedir (Tanyu, 1968: 31; Tanyu, 1967: 41- 47). Günay, Türklerin Hristiyanlık ile geniş bir biçimde Anadolu'da tanışmalarından hareketle Hasluck başta olmak üzere pek çok araştırmacının ziyaret inancını Hristiyanlığa bağlamak istediklerini belirtmekte, oysa iki inanç arasındaki bu benzerliğin iki kültürün Anadolu'daki uzun beraberliğinin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir (Günay ve diğ., 2001: 111). Eshab-ı Kehf Mağarası'nın Hristiyan ve Müslümanlarca ortaklaşa ziyaret edilen bir yer olması bunu göstermektedir (Şenesen, 1994: 1027). Zira Hristiyanlığa ait pek çok unsur, İslamiyet sonrası Türk toplulukları arasında yaşamaya devam etmiştir. Anadolu'nun İslamlaştırılması sırasında Hristiyan azizlerine ait keramet hikayeleri, İslamlaştırılmış ve halkın daha çabuk İslamiyet'e girmesi amaçlanmıştır. Böylece Hristiyan azizlerine ait keramet motifleri, Türk velilerinin keramet motifleri şeklini almıştır (Ocak, 1992: 17).

II. 2. 9. Yahudilik

İlahî kaynaklı dinlerin en eskisi olup, mensubu 15- 20 milyon civarında olan Yahudilik, vahiye dayanan kutsal kitaba ve peygamberlere yer vermesiyle milli dinlerden, millileşip bir ırka tahsis edilmesiyle de ilahî dinlerden ayrılır (Tümer ve Küçük, 1993: 176). Geçmişini birkaç bin yıl geriye dayanan bu dinin kutsal kitabı Tevrat'ta 1260'lı yıllarda Musa Peygamber'i izleyerek Mısır'dan çıkan İsrailoğullarıyla Tanrı arasındaki "ahde" çokça yer verilmiştir (Tümer ve Küçük, 1993: 176; Eliade ve Couliano, 1997: 285). Tevrat; Tekvin, Çıkış, Levliler, Sayılar ve Tesniye adlı beş kitap ihtiva etmektedir (Eliade ve Couliano, 1997: 287).

Eldeki tarihi kayıtlar, Yahudiliği resmi din olarak sadece Hazar Türkleri'nin kabul ettiğini ortaya koymaktadır (Ocak, 1983: 60). Aristokrat zümreyle sınırlı kalsa da bu dine giren Hazarların yanı sıra Karay, Kaliz, Kabar, Kıpçak gibi bazı Türk toplulukları

içerisinde de Yahudiliği benimseyenler vardır. Şamanizm'e mensup Hazarların Yahudilikle tanışmaları, Bizans İmparatorluğu'nda baskıya uğrayan Yahudilerin gelmesiyle VIII. yüzyılda olmuştur. İbranî yazısını kullanan Yahudi Hazarlar, bu dini sonuna kadar korumuştur (Ocak, 1983: 61; Artun, 2004 b: 12).

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra da Yahudiliğe ait bazı unsurları bünyesinde barındırmıştır. Taş, kaya, su, dağ, ağaç kültürünün izleri görülen Yahudiliğe ait bu unsurlar, Türk ziyaret inancında da kendini göstermektedir (Tanyu, 1968: 25- 26). Hz. Musa'nın Mısırdan ayrılıp Sina'ya geçişinden sonra kavminin Anadolu'ya gelenleri arasında bulunan Şem'un El-Gazi'nin etrafında oluşan ziyaret inancında Yahudiliğin etkisi görülmektedir (Günay ve diğ., 2001: 53). Ayrıca, Hz. Musa'nın elini uzattığı nehrin kana dönüşmesi gibi, Hacı Bektaş'ın abdest almak için elini uzattığı suyun kıpkızıl kan olması motifi ve Hz. Musa'nın Kızıldeniz'i yarıp karşı sahile geçmesi gibi Hacı Bektaş'ın halifelerinden Seyid Cemal'in oğlu Asildoğan'ın yürüdükçe Gelibolu Boğazı'nın iki yana açılması motifi ziyaret inancına Yahudiliğin etkisini göstermektedir (Ocak, 1983: 200-201; 215- 216).

II. 3. İslami Kültür

VIII. yüzyıldan itibaren bir taraftan Emevî ve Abbasî dönemindeki çeşitli Arap kolonizasyonları aracılığıyla bir taraftan da Soğdlu tüccarlar ve İran tasavvuf mekteplerine mensup sufiler aracılığıyla Orta Asya Türk topluluklarına ulaşan İslamiyet; Hârezm, Horasan, Maveraünnehir ve Fergana yollarıyla yayılım göstermeye başlamıştır. Bu yayılımda özellikle sufilerin ve tüccarların etkisi büyüktür (Ocak, 2003: 31).

İslamiyetle temasa giren ilk Türk toplulukları, Hazarlar ve Sasaniler ya da Göktürlere bağlı Badgis, Toharistan ve Dihistan beylikleridir. Kafkasya üzerinden Hazarlarla temasa giren İslam ordularınının 80 yıl süren mücadeleyi kazanması sonucu

Hazar hakanının Müslüman olması şartıyla barış yapılmıştır. VIII. yüzyılın sonlarına doğru Hazar hakanının Yahudiliği seçmesine karşın Hazar ordusunun Müslümanlardan oluşması, İslamiyet'in Hazar- Kıpçak bozkırlarına kadar uzanmasında önemli rol oynamıştır. Bu arada İslamiyet, Hazarların rakibi Orta Volga'daki Bulgar hanlığında da yayılmaya başlamış ve Bulgar hanı da Müslüman olmuştur. Böylece iki İslam devleti olan Samaniler ve Bulgarlar arasında kalan kalabalık Oğuz boylarının çoğu yarım yüzyıl içinde Müslümanlığa geçmiştir. İlk Müslüman Türk devleti olarak ise Satuk Buğra Han döneminde Karahanlılar tarih sahnesindeki yerini almıştır (İnan, 1986: 204- 206).

Görüldüğü üzere Türklerin hepsi aynı dönemde Müslüman olmamıştır. Harezm bölgesinde İslamiyet'in yerleşmesi ancak Özbek Han zamanında olmuştur. Kıpçak bölgesinin İslamlaşması ise X. yüzyılda başlamış, XIV. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Bunun sonucunda önceden Müslüman olmuş kavimlerin içerisinde sonradan Müslüman olmuş Şamanist kesimden katılımlar olmuş ve böylece Şamanizm unsurları yeniden canlanmaya başlamıştır (İnan, 1986: 206). Özellikle göçebeliliği sürdüren kesimlerde İslamiyet öncesi dinlerin unsurları tamamıyla silinmemiş, İslami bir görünüm altında yaşatılmaya devam etmiştir (Ocak, 1983: 68).

İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin İslami bir görünüm altında devam ettiği önemli olgulardan biri veli kültürüdür. Veli kültürü "Tabiatüstü bir takım ilahi güç ve yetkilerle donanmış bulunduğu inanılan, kutsal bir şahsiyetin mistik karizması etrafında şekillenen, sarsılmaz inanç, bağlılık ve takdis duygusu" olarak tanımlanmaktadır (Ocak, 2003: 45). Yapılan araştırmalar bu kültürün; Budizm gibi büyük inanç sistemlerinin, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi büyük dinlerin etken olduğu alanlarda benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Hristiyanlık'taki aziz kültürünün ya da İslamiyet'teki veli kültürünün kökeni, bu dinlerin ortaya çıktığı ve yayıldığı yerlerde var olan eski kültürlere (atalar kültürü ve tabiat

kültleri) dayandırılmaktadır. İslamiyet'teki veli kültürünün teşekkülünde ister istemez tasavvufun etkisi olmuştur (Ocak, 1992: 6- 7).

İslami coğrafyada çeşitli yer ve zamanda görülen velilerin hepsi kült dâhilinde yer almamıştır. Bazı veliler, öldükten sonra unutulup gitmiştir. Öldükten sonra da yaşamaya devam ettiğine inanılan velilerin ise yaşadıkları dönemde içinde buldukları toplumun sosyal, dinî ve ahlakî değerlerinden en azından bir kısmını barındıranlar olduğu tespit edilmiştir. Bu velilerin daha yaşadıkları dönemde sahip olduklarına inanılan olağanüstü güçleri, ölümleri sonrasında da devam ettirdikleri varsayılmış ve onların etrafında kerametlerinin anlatıldığı menkabeler oluşmuştur. Söz konusu menkabelere psikolojik faktörlerin eklenmesiyle veli kültürü oluşumunu tamamlamıştır. Ocak; insanüstü güçlerle donandığına inanılan veliye karşı duyulan saygı ve korkunun, velinin sahip olduğu ruhani kudretten iyiliklerin cezbedilmesi, kötülüklerin giderilmesi yönünde faydalanma isteğinin, hem bu hem de öbür dünyada yardımcı olması dileğiyle veliyi tatmin etme çabasının ve bunun sonucunda tatmin duygusunun kazanılmasının veli kültürünün oluşumunu sağlayan psikolojik faktörler olduğunu belirtmektedir. Yine Ocak, velinin ölümüyle varlığından söz edebileceğimiz kültürün olup olmadığını anlamak için velinin mezarının, türbesinin ya da ondan kaldığı düşünülen eşyanın çeşitli sebeplerle (dileklerin gerçekleşmesi vb.) ziyaret edilmesi, adak ve kurbanlara sahne olması ve veliyle ilgili ve velinin adının geçtiği dua niteliğindeki sözlerin sarf edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Gerçekte veli kültürünün varlığını anlayabilmek için bu üç unsurdan birinin olması yeterlidir. Ancak bu unsurlar içerisinde özellikle mezar ve türbenin varlığı, kültürün yaygınlığını göstermesi bakımından önemlidir. Geçmişte özenle yapılmış bir türbe, velinin itibarlı olduğuna ve kültü bütün toplumun katıldığına işaret etmektedir (Ocak, 1992: 7- 9).

Şamanist dönemde temeli atıldığı ifade edilen, Orta Asya'daki atalar kültürünün izlerini taşıyan veli kültürü, Ahmet Yesevî tarafından kurulan Yesevîlik tarikatı mensuplarınca Anadolu'daki göçebe ve yerleşik Türk toplulukları arasında yayılım göstermiştir. XI. yüzyıldan itibaren çoğunluğunu Oğuz boylarının oluşturduğu çeşitli Türk topluluklarınca Anadolu'ya gelen veli telakkisinin ve kültürünün yerleşmesinde özellikle XIII. yüzyılda baş gösteren Moğol istilası sonrası Anadolu'ya yerleşen şeyh ve dervişler önemli rol oynamıştır. Selçuklu hükümetinin izniyle Vefâilik, Yesevîlik, Kalenderîlik ve Haydarîlik gibi heterodoks İslam anlayışına bağlı tarikat şeyh ve dervişleriyle, Kübrevîlik, Sühreverîlik, Rifâilik ve Kadirîlik gibi ortodoks İslam anlayışına bağlı tarikat şeyh ve dervişleri tekke kurup faaliyetlerini rahatça sürdürmüşlerdir (Ocak, 1992: 11- 15).

Özellikle heterodoks İslam anlayışına bağlı şeyh ve dervişler tekelerini, terk edilmiş kilise ve manastırların yerine ya da çevresine kurmuştur. Amaç, eski din merkezine yakın olup kullanılan yöntemleri aynen kullanarak onların yerine geçmektir. Bunu başaran şeyh ve dervişler karşılaştıkları Hristiyanlık menşeli aziz kültürlerini İslamlaştırarak halkın İslamiyet'e girmesini kolaylaştırmıştır (Ocak, 1992: 16).

Zamanla hem heterodoks hem de ortodoks İslam anlayışı mensuplarının kurdukları tekkelerin başında bulunan velilerin ölümüyle Anadolu'da türbeler yapılmaya başlamıştır. Böylece yapılan türbelerin çevresinde Orta Asya'daki eski inanç uygulamalarının bir devamı niteliğinde özelliğe ve maksada göre velilere hürmet ve bağlılığın göstergesi olarak ziyaret ve kurban çeşitleri şekillenmiş ve yeni menkabeler meydana gelmiştir. Yıllar geçtikçe de Anadolu'nun pek çok yerinde tarihi bir şahsiyet olsun ya da olmasın birçok veli, kült konusu olmuştur (Ocak, 1992: 16- 17).

III. BÖLÜM

MERSİN'DEKİ ZİYARET YERLERİYLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

III. 1. Ziyaretler ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanç ve Pratikler

Araştırma alanı Mersin'de 101 ziyaret yeri tespit edilmiştir. Tespit edilen ziyaret yerlerinin 70'i mezar, 26'sı makam, 3'ü mağara ve 1'i ağaç ziyaretidir. Bir ziyaret yerinde ise makam ve mezarların bir arada bulunduğu görülmüştür. Bu bölümde ziyaret yerlerinin merkez ve ilçelere göre dağılımı yapıldıktan sonra ziyaret yerleri ve ziyarete adı verilen kişiler tanıtılmış, ziyaret yerleriyle ilgili uygulamalar ortaya konulmuştur. Ayrıca ziyaret yerleriyle ilgili efsanelere de uygulamalar sonrasında yer verilmiştir.

Makamlar: Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şeyh Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Şeyh Muğdat Türbesi, Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Hürü Kızları (Silifke); Kömürcü Dede (Mut); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, Şih Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

Mezarlar: Şeyh Ahmet Migrubi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Muhammed Tarsûsî, Camili Türbesi (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Kesikbaş (I), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede, Kiremit Dede, Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi,

Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi, Ziyaret Tepeleri, Arap Dede (Bozyazı); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Küre Müftüsü, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Bozca Şih Türbesi, Şeyh Ömer Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülner); Nure Sofi Türbesi, Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Türbeler, Şih Yunus, Sarı Dede, Ziyaret, Gülistan Dede, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Danyal Aleyhisselam Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafâ Garip Baba Türbesi (Kayıp Erenlerden Mustafa Garip Baba Türbesi), İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

Makam ve mezarın birlikte bulunduğu ziyaret yerleri: Türbe (Tarsus)

Mağaralar: Astım Mağarası (Mut), Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus), Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

Ağaçlar: Ardıçlı Ziyareti

Bu ziyaret yerlerinden 54'ü türbe şeklindedir. Türbelerin 41'i kubbeli, 13'ü ise kubbesizdir. Sarı Saltuk Türbesi ise son derece tahrip durumda olup bir taş yığınının ibarettir. Ziyaret yerlerinin 16'sı dört duvar arasına alınmış, 18'i ise toplama taşlarla çevrilmiştir. Melek Cafer Teyyar (Mersin- Bahçe Mahallesi), Şih Mensur (Mersin- Bahçe Mahallesi) ve Şih Muhammed'ül Arabî (Tarsus- Cumhuriyet Mahallesi) ziyaretleri ise ikamet edilen evlerin bahçesinde yer almaktadır.

Dört duvar arasına alınmış yapılar: Şeyh Ahmet Migrubi, Şih Mansur, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Yusuf Riddat, Muhammed Tarsûsî (Mersin Merkez), Çokha Dede, Şih Ali Semerkandî (Silifke); Arap Dede (Anamur); Şeyh Hanifi, Yedi Yatarlar (üstü açık iki türbe) (Gülнар); Üç Yatır (köy merkezindeki), Seydi Salih (Mut); Şih Dahir ve Şih Behlül, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Nasiril Hakiym (Tarsus)

Kubbeli olan türbeler: Seyidin-e Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şeyh Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Camili Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin Merkez); Tevekkül Sultan Türbesi, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Bozyazı); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Şeyh Ese Türbesi, Bozca Şih Türbesi, Şeyh Ömer Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Sadece Şeyh Yakup'a ait olan türbe), Nure Sofi Türbesi, Türbeler (Gülnaer); Türbe, Danyal Aleyhisselam Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Nebi Yahya Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

Kubbesiz olan türbeler: Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Tetiş Dede Türbesi, Ali Baba Türbesi, Garip Dede Türbesi (Silifke); Şeyh Muhammed-il Kasid Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Arap

Baba Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi (Kayıp Erenlerden Mustafa Garip Baba Türbesi) (Tarsus)

Toplama taşlarla çevrilmiş ziyaret yerleri: Ellez Dede, Hürü Kızları, Çömen Dede, Bıçakçı Dede, Işık Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede (Silifke); Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Küre Müftüsü (Gülнар); Üç Yatır (Eski Güme'dekiler), Karabölk, Şeyh Bedrettin, Şih Yunus, Sarı Dede, Kömürcü Dede, Ziyaret, Gülistan Dede, Dede Yatırı (Mut)

III. 1. 1. Mersin (Merkez)

III. 1. 1. 1. Şeyh Ahmet Migrubi

Şeyh Ahmet Migrubi'nin mezarı, Mersin'in Bahçe Mahallesi'nde, mahalle muhtarlığının 10 m ilerisinde, 4605 numaralı sokaktadır. Tarihi kişiliği hakkında bilgi bulunmayan evliyanın Migrubi Cami'sinde yatan zatla kardeş olduğu ifade edilmekte, mezarının ise kesin bir tarih verilememekle birlikte 100 seneyi aşkın bir süredir var olduğu söylenmektedir (K.1). Mezar, yaklaşık 16 m²lik bir alan içerisinde. İki ev arasında kalan ziyaret alanının önünde dut ağacı dikili küçük bir bahçe vardır. İçeriye ferforje, iki kanatlı beyaz bir kapıdan girilmektedir. Ziyaret alanının sağında ve solunda üzeri mermerle kaplı, betonarme oturma yerleri bulunmaktadır.

Güney-batı doğrultusunda uzanan mezarın üzerine yeşil bir örtü serilmiş olup ayak ucu kısmında, solda, birer metrelik dört ayak üzerine kurulu bir ocak vardır. Buhur yakılan bu ocak, mum dikmek için de kullanılmaktadır. Yine mezarın baş ucunun sağında mum, solunda ise buhur yakmak için iki şamdan vardır. Ziyaret alanının arkası ferforjeyle kapatılmıştır. Ferforjeye mezar üstündeki örtüden kesilen bezler ve içinde iki çubuk bulunan bezden bir beşik bağlanmıştır. Beşikteki çubuklar bebeği simgelemektedir.

Ziyaret yerinin bu son hali, şu an mahallede oturmayan Ömer adında biri

tarafından 10 sene önce yaptırılmıştır. Kapının üstündeki “Şeyh Ahmet Migrubi” kaydı ise yine mahalle sakinlerinden Nuri Maya tarafından yazdırılmıştır (K.1).

III. 1. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Ahmet Migrubi'nin mezarı, yağmur yağdırma töreni hariç her tür dileğin kabulü için ziyaret edilmektedir. Çocuğu olmayan, durmayanlarla kıyık, cılız, yürüyemeyen, konuşamayan çocuk sahipleri; okumak isteyenler, kısmet arayanlar; ev, iş, araba isteyenler; felç, sara vb. hastalığı olanlar, ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Özellikle siğil rahatsızlığı olanların ziyaret ettiği evliya mezarına çoğunlukla tıbbi sonuç alınmadığında başvurulmaktadır. Ziyaretler, genellikle perşembe (perşembe akşamı) ve cuma günleri yapılmaktadır (K.1, K.2).

Şeyh Ahmet Migrubi ziyaretine bağlı uygulamalar, isteğe bağlı kılınan iki rekât şükür namazıyla başlamaktadır. Şükür namazını dualar eşliğinde evliya mezarı etrafında üç kez dönmek, mezarın baş ucunu üç kez öpmek, mezarı sıvazlamak ve mezara yüz sürmek, ferforjeye bez bağlamak, buhur ve/ veya mum yakmak, buhur ve/ veya mum yakarken dilek dilemek, kumbara olmadığından mezar üzerine arılık bırakmak takip etmektedir. Genellikle bu sıralamayı izleyen uygulamalar, kişiden kişiye değişiklik de gösterebilmektedir. Ayrıca bazı ziyaretçilerin birbirini izleyen iki- üç gün, gündüz saatinde ziyaret alanında yattığı görülmüştür. Dilekler Allah'tan evliyanın yüzü- suyu hürmetine dilenmekte, adaklar da Allah adına adanmaktadır (K.2).

Ziyaretçiler, ziyaret esnasında adak olarak başta horoz olmak üzere genellikle küçükbaş hayvanları kurban edeceklerini ifade etmektedir. Dileği kabul olanlar, ziyaret yerinde ya da uygun gördükleri herhangi bir yerde bu adaklarını yerine getirmektedir. Ziyaret yerinde adaklarını yerine getirmek isteyenler, girişin önündeki küçük bahçede kurbanlarını kesmekte, kurban etiyle ocak olmadığından getirdikleri küçük tüpte etli pilav,

diğer adıyla ziyaret pilavı yapmakta ya da kurban etini parçalar halinde ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktadır. Adak sahibi, hazırlanan yemekten kendisi de yemektedir. Adak olarak mum ve buhur da yakılmakta, evliya mezarı üzerine yeşil örtü serilmektedir. Ziyaret alanı şifa bulmak amacıyla temizlenmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekme dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, derder (mercimekli bulgur pilavı) vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.1, K.2).

Evliyaya saygısızlık yapanların cezalandırılacağına (çarpılma, hastalanma vb.) inanılmasına karşılık ziyaret yerindeki ağaçları kesmek uğursuzluk sayılmamaktadır. Zira evliyanın adını tabelaya yazdıran ve ziyaret yerinin bakımını üstlenen Nuri Maya, bahçedeki iki kavak ağacını çevreyi kirlettiği için sorunsuz bir şekilde kestikten sonra ağaçların yerine dut ağacı dikmiştir. Genellikle Arap kökenli Alevi halk kesimi tarafından ve eğitim seviyesi yüksek ya da düşük okuryazarlarca ziyaret edilen Şeyh Ahmet Migrubi'nin mezarı, gelip geçerken dua okuyanların haricinde yılda ortalama 1500 kişi tarafından ziyaret edilmektedir (K.2).

III. 1. 1. 1. 2. Efsaneler

Ziyaret yeriyle ilgili ilk efsane vücudunun görünen yerleri (el, yüz, ayak) yara bere içinde olan bir kadınla ilgilidir. Bu kadın, üç ay boyunca evliyanın mezarını ziyaret eder ve her seferinde ziyaret alanını temizler. Üç ayın sonunda kadının vücudundaki yaralar iyileşir. Kadının sağlığına kavuşması, evliyanın mezarını temizlemesine bağlanır. İkinci efsane ise Yüksel Türkeköle adlı bir kadının torunuyla ilgilidir. Yüksel

Türkeköle'nin torununun vücudunu kaplayan siğiller, bütün tıbbi çalışmalara rağmen geçmez. Kadın, torununu Şeyh Ahmet Migrubi ziyaretine getirir. Bir süre sonra çocuğun vücudundaki siğiller geçer. Kadın, torununun iyileşmesini evliyanın kerametine bağlar (K.2).

III. 1. 1. 2. Melek Cafer Teyyar

Melek Cafer Teyyar'ın makamı, Mersin'in Bahçe Mahallesi'ndedir. Hz. Muhammet'in amcasının oğlu olup tam adı Ca'far Abî Tâlib olan Melek Cafer'in lakabı Al Tayyâr'dır. İslamiyet'i ilk kabul edenler arasında yer alan Melek Cafer, 629 yılında Bizanslılarla Lut gölü yakınındaki Mu'ta civarında yapılan savaşta Hz. Muhammet'in isteği üzerine İslam ordusu komutanı Zeyd b. Harisa ölünce orduyu komuta etmiş ve bu savaşta şehit düşmüştür. Mezarı, Mu'ta civarında olup hem Müslüman hem de Hristiyanlar ca ziyaret edilmektedir (Zettersteen, 1993: 7). Melek Cafer'in Bahçe Mahallesi'ndeki makamı ise 4611 numaralı sokaktaki 6 numaralı evin arka bahçesinde, düz bir zeminde, 5 m²lik alan içerisindedir. Zamanla çevredeki ev sahiplerince istimlâk edildiği için makama bağışlanan genişçe alanın küçüldüğü ifade edilmektedir. Ayrıca 2004 yılı öncesine kadar dört bina arasında kalmasına rağmen makamın herkesin ulaşabileceği bir yolu bulunmaktayken 6 numaralı ev sahiplerince yol kapatılmış, bu yüzden de makamın dıştan görünmesi olanaksızlaşmıştır (K.2, K.3). Melek Cafer Teyyar'ın makamına ulaşmanın tek yolu ise 6 numaralı evin mutfağından geçmektir.

Çevresi betonarme, üstü mermer olan ve eskiden briketle çevrildiği anlaşılan makamın solundaki duvara "Ruhuna Fatiha Yapıran Cevdet Eşi Cemile Yürük" yazılı mermerden bir kayıt, ayak ucu önündeki briket duvar üstünde ise Diyanet İşleri Bakanlığı'nın ziyaret yerlerine ilişkin uyarılarının yazılı olduğu bir pano yer almaktadır².

² Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlanan uyarı levhasında şunlar yazılıdır:

1. Adak adanmaz.

Yine ayak ucu yönünde, sağ köşede içinde buhur yakıldığı anlaşılan bir tava bulunmaktadır. Oldukça bakımsız, yeşil boyası yok olmaya yüz tutan sandukanın mermer üst yüzeyindeki mum eriyikleri, mum yakmak için bu alanın kullanıldığını göstermektedir. 2004 yılı öncesinde ziyaret alanını çevreleyen bir bahçeden uzanan incir ağacına ve ziyaret alanı içindeki küçük bir ağaca çaput bağlanırken günümüzde ağaçlar kesildiği için bu uygulamanın yapılmadığı görülmektedir (K.2).

III. 1. 1. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Her tür dileğin kabulü için gidilen Melek Cafer Teyyar'ın makamına özellikle ateşli çocukların iyileşmesi ve siğillerin tedavisi için başvurulmaktadır. Bu iki hastalık için makamın önemli bir ziyaret yeri olduğu belirtilmektedir. Ziyaretler genellikle perşembe akşamları ve cuma günleri yapılmakta, sadece ateşli çocuklar için makama üç çarşamba üst üste gitme zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak, isteklerin gerçekleşmesi mutlak bir ziyaret inancına bağlıdır (K.2).

Melek Cafer Teyyar'ın makamında ziyaret, isteğe bağlı iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamakta, bilinen dualar eşliğinde etrafında üç kez dönülen sandukanın baş ucu kısmını üç kez öpmek, sandukayı sıvazlamak ve sandukaya yüz sürmekle devam etmektedir. Bu uygulamaları takiben bir kaptı buhur ve/ veya mum yakılmaktadır. Mumun eskiden briket duvar, günümüzde ise sanduka üzerinde yakıldığı

-
2. Kurban kesilmez.
 3. Mum yakılmaz.
 4. Bez- çaput bağlanmaz.
 5. Taş- para yapıştırılmaz.
 6. Eğilerek- emekleyerek girilmez.
 7. Para atılmaz.
 8. Yenilecek şeyler bırakılmaz.
 9. El- yüz sürülmez.
 10. Türbe ve yatırlardan medet- şifa umulmaz.
 11. Türbe ve yatırların etrafında dönülmez.
 12. Türbenin içinde yatılmaz.
 13. Kabre karşı namaz kılınmaz (Namaz ön kısımda kılınır).
 14. Şifa verir düşüncesiyle kabirden toprak yenilmez.
 15. Elbise bırakılmaz.
- Bu ve benzeri bid'at ve hurafeler dinimizce kesinlikle yasaklanmıştır.

belirtilmektedir. Buhur ve/ veya mum yakılırken Melek Cafer Teyyar'ın yüzü suyu hürmetine Allah'tan istenilenler dile getirilmekte, Allah adına adaklar adanmaktadır. Horoz ve koç başta olmak üzere kurban kesmek; mum ve/ veya buhur (bahur) yakmak ya da şeker, bisküvi, lokum ve bulgur pilavı dağıtmak ziyaret yerinde adananlar arasındadır. Ziyarete bağlı uygulamalar arasında yer alan iki pratik günümüzde terk edilmiştir. Bunlardan ilki ateşli çocukların birbirini takip eden üç çarşamba sandukanın yanına serilen hasır ya da battaniye üzerinde gündüzleri yatırılması, ikincisi ise siğili olanların incir ağacından kopardıkları yaprakları siğilli bölgelerine sürmesidir. Son iki uygulamanın yapılmama sebepleri ziyaret alanının daralması ve incir ağacının yapraklarının koparıla koparıla tükenmesidir (K.2).

Dilek dileme aşamasındaki uygulamaların isteyenlerce gerçekleştirildiği ziyaretin ikinci aşamasında adaklar yerine getirilmektedir. 2004 yılı öncesinde makamın hemen dışında kesilen adak kurbanları (horoz, koyun, keçi), yine ziyaret alanında kazanı da bulunan ocakta pişirilmekte ve dağıtılmaktayken bu tarihten itibaren ziyaret alanının değişikliğe uğramasından dolayı evlerde kesilmekte, pişirilmekte ve dağıtılmaktadır. Kurban eti, istenirse parçalar halinde de dağıtılabilmektedir. Çoğunlukla etli pilav (ziyaret pilavı) olarak hazırlanan yemekten adak sahibi de yemektir. Mum ve buhur yakmayı adayanlar ise günümüzde de bu adaklarını ziyaret yerinde gerçekleştirmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapağa dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), mercimekli bulgur pilavı dağıtmak (derder) mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur-buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.2).

Oldukça bakımsız olan makamın, adı bilinmeyen ancak ölene kadar bu makama kendini adayın birisi tarafından yıllarca temizlendiği ve korunduğu söylenmektedir. Söz konusu adamın her akşam temizlediği fenerini, buhurla birlikte makamın başında sabaha kadar yaktığı anlatılmaktadır. Eski konumundayken eğitim seviyesi yüksek okuryazarlarca da ziyaret edilen makam, günümüzde dıştan görülemediği için yılda ortalama 10- 20 kişi tarafından mezhep ayırımı gözetilmeksizin ziyaret edilmektedir. Ancak ziyaretçilerin çoğu Arap kökenli Alevi halk kesimidir. Gece kalınmayan, kültür ve inanç turizmi açısından yararlanılmayan makamın üzerine yemin edildiği de belirtilmektedir. Ayrıca makama yapılan saygısızlıkların uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K.2).

III. 1. 1. 2. 2. Efsaneler

Melek Cafer Teyyar'la ilgili Mersin'de 5 efsane anlatılmaktadır:

1. Melek Cafer Teyyar, komşu kızının rüyasına girer ve kendisine bağışlanan arazinin neden alındığını sorar. Rüya sabahı komşu kızı ev sahibesine gördüklerini anlatır, ama ev sahibesi ziyaretten izin alarak araziyi kullandığını söyler. Akşam tekrar genç kızın rüyasına giren Melek Cafer Teyyar, ev sahibesine böyle bir izin vermediğini ve atacağı tokatla ona nereden geldiğini şaşırtacağını ifade eder. Bu rüyadan bir hafta sonra ev sahibesi balkondan düşer ve saç-kulağı bahçe parmaklıklarına dolanır. Kadının evliyanın hışmına uğradığı için balkondan düştüğüne inanılır (K.2).

2. Ziyaretin bulunduğu sokakta kiracı olarak oturan Antepli bir adam, bahçesindeki ot hasıra iç çamaşırlarıyla yatar ve birdenbire hasırıyla birlikte kendini sokakta bulur. Adamın uygunsuz vaziyette açık alanda uyumasının evliyaca hoş karşılanmadığı ve bu yüzden bahçeden dışarı atıldığına inanılmaktadır (K.2).

3. Melek Cafer Teyyar, ziyaret alanını kirleten bir çocuğun annesini rüyasında

birkaç defa ziyaret ederek “Her defasında namaz kıldığım bu alanı pis buluyorum” der. Bu uyarıya anne kulak asmaz. Aradan birkaç gün geçince ziyaret alanını kirleten çocuk, nereden geldiğini anlamadığı bir tokat yer ve olanları annesine anlatır. Mahalle büyükleri de bu olay neticesinde anneye makamın bir meleğe ait olduğunu söyler (K.2).

4. Ziyaretin yanındaki bir evde kiracı olarak oturan Yüksel Türkeköle, kucağında iki çocuğuyla birlikte açık pencere önündeki divan üzerinde uyuya kalır. Hiç esinti olmamasına rağmen pencerenin kapandığını ve perdenin indiğini görür. Açık pencere önünde uyumasının evliyayı rahatsız ettiğine, bu yüzden pencerenin kapandığına ve perdenin indiğine inanan Yüksel Türkeköle, eşine artık bu evde oturamayacağını söyler ve kısa bir süre sonra taşınır (K.2).

5. Ziyaret inancı bulunmayan ve bu inanca sahip kişileri “Taşa mı tapıyorsunuz?” diye eleştiren bir kadın, sabah namazına kalktığında ziyaret alanına gökten nur indiğini görür. Gördüğü ışık sonrasında makamın bir evliyaya ait olduğuna inanan kadının sabah ilk işi makamın yanında namaz kılmak olur (K.2).

III. 1. 1. 3. Seyyidine Hıdır’ın Teşrifesi

Seyyidine Hıdır’ın Teşrifesi, Mersin’in Hürriyet Mahallesi’ne bağlı 1701 numaralı sokakta, düz bir arazide bulunmaktadır. Türbe, Hz. Hıdır (Hızır) adına yaptırılmış bir makamdır. Rivayete göre soyu Nuh Aleyhisselam’a dayanan ve babası büyük bir kral olan Hz. Hıdır, halen sağdır ve her yıl Hac mevsiminde kardeşi olduğuna da inanılan Hz. İlyas (a.s.) ile buluşmaktadır (Köksal, 2004, 107; Durdu, 1998: 137). İslam âleminin büyük bir kısmı tarafından peygamber kabul edilmektedir. Ancak, onun Allah’ın ermiş bir kulu olduğunu ifade edenler de vardır. Halk, birden fazla yerde aynı anda bulunduğu varsayılan Hz. Hıdır’ın başı sıkışanların yardımına koştuğuna inanmaktadır (Durdu, 1998: 137).

Hürriyet Mahallesi'nde Hz. Hıdır adına yaptırılmış olan makam, Okan Merzeci Bulvarı'ndan Adana'ya uzanan ikinci çevre yolunun sağında kalmaktadır. Makam, yanından su arkları geçen küçük bir mezar konumundayken, 2. çevre yolu yapıp su arkları kapatılınca 1994 yılında Hasan Kopar'ın önderliği ve çevre halkının desteğiyle türbe içerisine alınmıştır. Hasan Kopar, evine bitişik konumdaki Hz. Hıdır Türbesi'nin yıkımını önlemek amacıyla aynı yıl imar izni de çıkarttırmıştır (K.4).

Türbenin 15 m²lik bir bahçesi vardır. Çam ve asma ağaçları dikili bu bahçenin solunda, duvara bitişik olarak küçük bir çeşme yer almaktadır. Dış yüzeyi beyaz olan türbenin bahçeye bakan yüzeyi ise yeşile boyanmıştır. Çatıya sabitlenmiş, kurban kesiminde kullanılan iki çengel de pencere yönünde sarkmaktadır. Sağında yeşil parmaklıklı demir kapı bulunan bu duvarın sol üst köşesinde makamın kime ait olduğunu belirten "Seyyidin-e Hıdır'ın Teşrifesi" yazılı beyaz bir mermer levha asılıdır. "İçeride ateş yakmak yasaktır." yazısının bulunduğu ikinci levha ise kapının sol tarafındadır.

Ay yıldızlı kubbesiyle tek bir odadan oluşan kare biçimindeki türbenin duvarlarında yeşil demir parmaklıklı birer pencere vardır. Pencereleere yatay konumdaki parmaklıklara özellikle yeşil tonlarında çaputlar, iplikler bağlanmıştır. Farklı tonlardaki çaput ve ipliklerin ziyaretçilerin kıyafetlerinden kesilmiş olma olasılığı yüksektir. Türbenin sokağa bakan pencere pervazına bazıları üst üste konmuş taşlar, ayrıca birbirini destekleyecek biçimde yerleştirilmiş ağaç dallarıyla oluşturulan üçgenler bulunmaktadır. Bir çatıyı andıran üçgen biçimindeki ağaç dalları, ev dileğinde bulunanlarca yapılmış olmalıdır.

III. 1. 1. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Sevap kazanmak ya da her tür dileğin kabulü için gidilen Seyyidin-e Hıdır'ın Teşrifesi, özellikle kısmetlerinin açılmasını isteyenlerce ziyaret edilmektedir. Ayrıca bu

makama ev, araba gibi maddi dilek sahipleri; çocuğu olmayanlar, hasta olanlar ve sınava girecek olanlar da uğramaktadır. Dileklerin kabulü için ilk koşul, tam bir inanca sahip olmaktır. Başka bir isimle anılmayıp herhangi bir yapıya adını vermemiş olan Seyyidin-e Hıdır'ın Teşrifesi her gün ziyaret edilebilmektedir. Ancak ziyaret için özellikle çarşamba günü tercih edilmekte, niyet edilmişse üç çarşamba üst üste uygulamalar yerine getirilmektedir. Ramazan ayında, Hıdrellez'de ve Nevruz'da ziyaretçi sayısında artış görülmektedir.

Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi'ne bağlı uygulamalar, genellikle iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Daha sonra ziyaretçi, makamın kapıya dönük baş ucuna geçip bildiği duaları okumakta (genellikle 1 Fatiha, 3 İhlâs), isteğince taş sandukayı sıvazlayıp üç kere öperek evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemekte ve Allah adına adaklar adamaktadır. Dilek ve adak sonrası pencere parmaklıklarına çaput bağlamaktadır. Dileklerin resmini toprağa çizmek, türbe duvarına ya da taş sandukaya taş yapıştırmak, makam etrafında dolaşmak gibi uygulamaların yer almadığı pratikler dâhilinde yola bakan pencere pervazına üç taş üst üste koymak, dileklerin (ev, araba, okul vb.) taşlarla tasvirini yapmak, ağaç dallarıyla çatı şekli oluşturmak da yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'in de okunduğu bu ziyaret yerinde bahçede, kapının sağ yanında bulunan ocaktaki küçük demir kaplarda buhur ve nadiren de olsa mum yakılmaktadır. Ziyaret tamamlanınca arılık koymak isteyenler, kumbara bulunmadığından makamın üzerine ya da türbe içerisinde uygun gördükleri yerlere gönüllerinden koptuğunca para bırakmaktadır. Bu arılıklar, türbenin bakımında ve buhur malzemelerinin alımında kullanılmaktadır (K.4).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, dilek dileme aşamasındaki uygulamaları yaptıktan sonra ya da yapmadan adaklarını yerine getirebilirler. Adak olarak genellikle koyun, keçi, horoz, dana adanmaktadır. Bu kurbanlar arasından ise en çok koyun tercih

edilmektedir. Ziyaret yeri, kurban kesimi için uygun hale getirilmiş olsa da adak kurbanının türbe çevresinde kesilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Adak kurbanı istenilen yerde kesilebilir. Türbede yapılan kurban kesimleri, daha çok bitişikteki evin arka bahçesinde, kurban kesimi için hazırlanan alanda gerçekleştirilmektedir. Adak sahibi, dilerse bu kestiği kurbanı evine götürüp parçalar halinde ya da yemek yaparak dağıtmakta, dilerse kesim yerindeki seyyar ocağı kullanarak etli pilav (ziyaret pilavı) pişirip dağıtmaktadır. Adak sahibi de adak kurbanından yiyebilmektedir. Bazı ziyaretçiler ise adak olarak tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, bazlama ve lokum gibi yiyecek maddesi dağıtmayı ya da türbeye kilim, yazma, hasır, seccade bağışında bulunmayı tercih etmektedir. Ayrıca Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.4).

Üzerine “Allah’tan sonra Hakk’ıl Hıdır” denilerek yemin edilen Hz. Hıdır’ın makamı, başta türbenin yapımında büyük emeği geçen Hasan Kopar olmak üzere ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Türbenin arkasında dikili olan çam, zanzala ve incir ağacı kesilmemekte, ancak kesilmesi halinde bir uğursuzluğa yol açacağı da düşünülmektedir. Türbenin yıllık ziyaretçi sayısı 200- 300 kişiye ulaşmaktadır. Daha çok Arap kökenli Alevilerden oluşan ziyaretçiler arasında az da olsa üniversite ve lise mezunları da bulunmaktadır (K.4).

III. 1. 1. 3. 1. Efsaneler

Seyyidine Hıdır’ın Teşrifesi ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Eskiden su arklarının yanından geçtiği küçük bir mezar konumunda olan makam, mahalle sakini Hasan Kopar’ın Hz. Hıdır’ı rüyasında görmesi üzerine yapılır. Hz.

Hıdır, Hasan Kopar'a rüyasında makamının türbe içine alınmasını emreder. Hasan Kopar da bu rüyayı gördükten sonra Hz. Hıdır'a ait olduğuna inandığı makamın üzerine 1994 yılında türbe yaptırır (K.4).

2. Makamın üzerine başta Hasan Kopar ve ailesi olmak üzere mahalle sakinlerince nur indiği görülür. Bu olay mahalle sakinlerince makamın Hz. Hıdır'a ait olmasına bağlanmaktadır (K.4).

III. 1. 1. 4. Seydil Hıdır Türbesi

Seydil Hıdır³ Türbesi, Mersin'in Turgut Türkalp Mahallesi'nde, 7906 numaralı sokaktaki 35 numaralı evin yanında, düz bir arazidedir. 1930'lu yıllarda Hasan Arslan'ın Hz. Hıdır adına yaptırdığı makam, 2000'li yıllarda Fatma Manguldar tarafından türbe içine alınmıştır (K.5).

Turkuaz renginde tek kubbesi olan kare biçimindeki yaklaşık 12 m²lik türbenin 18 m²lik bahçesi bulunmaktadır. Üstü asma ağaçlarıyla kaplı çardak içine alınan bahçenin sağında dut ağaçları, solunda ise çardak direğine asılmış kurban kesiminde kullanılan çengel vardır. Yeşil demir kapısı önüne sağlı sollu iki buhurdanlık yerleştirilmiş ziyaretin sağ, sol ve ön duvarlarındaki pencerelerin yeşil parmaklıklarına makamın üzerindeki yeşil örtüden kesilmiş bez parçaları bağlanmıştır. Ayrıca pencere pervazlarında mum yakıldığını gösteren kalıntılar bulunmaktadır.

Seydil Hıdır Türbesi'nin zeminine üzerlerine minderler konulmuş kilimler serilidir. Ziyaretçiler tarafından hediye edilmiş iki halı, duvara yaslı durmaktadır. Sağ köşede ise buhur ve mum yakmakta kullanılan bir kap bulunmaktadır. Ziyaretin gece aydınlatması, iç yüzeyi yeşil boyalı kubbeye monte edilmiş lamba ile sağlanmaktadır.

³ Hz. Hıdır (Hızır)'ın hayatı için 69. sayfaya bakınız.

Seydil Hıdır'ın makamı, türbenin sağında yer almaktadır. Makamın betonarme sandukası mermerle kaplanmıştır. Sandukanın üzerine yeşil örtü örtüldükten sonra Türk bayrağı serilmiştir.

III. 1. 1. 4. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Seydil Hıdır Türbesi; özellikle çocuğu olmayan, kısmetinin açılmasını isteyenlerce ziyaret edilmektedir. Çeşitli hastalıkları olanların bazen hastaneye gitmeden bazense tıbbi müdahaleden sonuç alamadıklarında uğradığı makamda kurak geçen mevsimlerde yağmur yağdırma töreni de yapılmaktadır. Ancak dileklerin gerçekleşmesi yürekten inanmak esasına dayandırılmaktadır. Ramazan ayında, arife gününde, bayramlarda, Nevruz'da ve Hıdrellez'de daha çok gidilen Seydil Hıdır Türbesi'ne özellikle perşembe akşamları ve cuma günleri uğranmaktadır (K.5).

Ziyaretçi, besmele çekip içeri girmekte, isterse iki rekât namaz kıldıktan sonra makamın baş ucunda 1 Fatiha ve 3 İhlâs Suresi okumaktadır. Bu pratiği, makamın etrafında üç kez dönülmesi izlemektedir. Her dönüş sonrası sandukanın baş ucu bir kez öpülmektedir. Bu uygulama sonrasında buhur ve / veya mum yakılarak dilekler dilenmekte ve dileğin gerçekleşmesi halinde yerine getirilecek adaklar ifade edilmektedir. Seydil Hıdır'ın yüzü suyu hürmetine dileklerin gerçekleşmesi Allah'tan beklenmekte, adaklar da Allah'a adanmaktadır. Ziyaret, makam üzerindeki yeşil örtüden kesilen kumaş parçalarının pencere parmaklıklarına bağlanmasıyla ve arılık bırakılmasıyla sona ermektedir. Kumbara çaldıktan sonra arılık türbedara verilmeye başlamıştır. Çok hasta olanlar, bu pratiklere ek olarak perşembeyi cumaya bağlayan üç akşam (birbirini takip etmek zorunda) türbede yatmakta, bazı ziyaretçiler ise makamın üzerindeki yeşil örtüden kestikleri kumaş parçasını şifa, bereket getirmesi amacıyla bileklerine bağlamaktadır. Ayrıca nadiren de olsa istenilenlerin toprağa çizildiği görülmektedir (K.5).

Kırklı bayanların ve kırklı çocukların girmesinin günah sayıldığı Seydil Hıdır Türbesi'nde yağmur yağdırma törenleri sadece erkekler tarafından yapılmaktadır. Bazen imamın eşlik ettiği bu törenlerde iki rekât şükür namazı kılınmakta, yağmur duası okunduktan sonra makamın etrafında üç kez dönülmektedir. Kıyafetleri ters giyme, parmaklar yere bakacak şekilde elleri ters çevirme uygulamalarının yapılmadığı yağmur yağdırma töreninde kurbanlık hayvan da üç kez türbe etrafında dolandırılmaktadır (K.5).

Dileğin kabulü sonrasında ziyaretçiler, adaklarını yerine getirmek üzere türbeyi ikinci kez ziyaret etmekte, adaklar yerine getirilmeden önce mutlaka ilk ziyaretteki uygulamalar yapılmaktadır. İlk aşamadaki uygulamalar tekrar edildikten sonra bahçenin uygun yerinde dilek sahibinin maddi durumuna göre adadığı dana, koyun, keçi, horoz, vb. kanlı kurbanlar kesilmektedir. Genellikle koyun ve horoz tercih edilmektedir. Kesilen kurban, çardağın sol tarafındaki çengele asılarak parçalara ayrılmaktadır. İsteğe göre kurban eti, parçalar halinde ya da etli pirinç, bulgur pilavı yapılarak dağıtılmaktadır. Ziyaret pilavı, türbedarın verdiği küçük tüp üzerinde yapılmaktadır. Adak sahibi de adak kurbanından yiyebilmektedir. Ziyaret sonrası çocuğu olduğuna inananlar ise çocuklarına Hıdır adını vermektedir. Türbede adak olarak mum ve buhur da yakılmaktadır. Ayrıca dua etmek, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, süpürge, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı, süpürge gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek (beslemek, giydirmek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bulgur- buğday serpmek de adaklar arasında yer almaktadır (K.5).

Türbenin bakımı, türbedar Seyda Manguldar tarafından yürütülmektedir. Seyda Manguldar, ziyaretçilerin verdiği arılıklarla gerekli temizlik malzemelerini almakta ve artan parayla da geçimini sağlamaktadır. Ziyarete saygısızlık yapanların başına uğursuzluk

geldiği duyulmamıştır. Zira türbenin Kur'an-ı Kerim'ini ve kumbarasını çalanların cezalandırıldığı doğrultusunda söylentiler bulunmamaktadır (K.5).

Genelde Arap kökenli Aleviler tarafından ziyaret edilen makama mezhep ayrımı gözetilmeksizin herkes gidebilmektedir. Ziyaretçiler, ağırlıklı olarak okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Ancak, üniversite ve lise mezunları da inançları gereği türbeyi ziyaret edebilmektedir. Makamın üzerine yemin edilmekte, olumsuz davranış sergileyenlere “Hz. Hıdır seni çarpar.” denilmektedir. Seydil Hıdır Türbesi'nin yıllık ziyaretçi sayısı, 150 kişi civarındadır (K.5).

III. 1. 1. 4. 2. Efsaneler

Seydil Hıdır Türbesi ile ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Seyda Manguldar'ın dedesi Hasan Arslan, bahçesini ekerken aniden iki öküzü ölür. Hasan Arslan, öküzlerinin durup dururken ölmesine bir anlam veremez. Makamın şu an bulunduğu yerde namaz kılmaya başlar. Bir gün rüyasında Hz. Hıdır'ı görür. Hz. Hıdır, makamının olduğu yere değneğini bırakarak kim olduğunu söyler. Hasan Arslan da bu rüya üzerine bahçesinin Hz. Hıdır'ın makamı olduğuna inanır ve öküzlerinin ölümünü makamın üzerinde gezinmelerine bağlar. Daha sonra Hz. Hıdır'ın makamını yaptırarak 30 m²lik bahçesini ziyaret alanı olarak vakfeder (K.5).

2. Hasan Arslan ve kızı Cemile Hanım başta olmak üzere mahalle sakinleri, türbeye nur indiğine şahit olurlar. Mahalle sakinleri, türbeye nur inmesini makamın Hz. Hıdır'a ait olmasına bağlamaktadır (K.5, K.6).

III. 1. 1. 5. Yalınayak Türbesi

Yalınayak Türbesi, Mersin'in Yalınayak Beldesi'nde, eski ve yeni mezarların bulunduğu hafif tepelik Yalınayak Mezarlığı'ndadır. Aydın ilinde de adına bir türbe bulunduğu söylenen evliyanın hayatı hakkında elde kesin bilgiler bulunmamaktadır. 500

sene önce yaşadığı tahmin edilen ve çok fakir olduğu belirtilen evliya, bir rivayete göre Konya'dan beldeye gelmiştir (K.7). Başka bir rivayete göre ise Selçuklular zamanında yaşamış bir komutan olup burada yapılan bir savaşta şehit düşmüştür (Temir, 2006: 57).

Evliyanın türbesi, belde belediyesi tarafından 10 yıllık bir çalışma sonrasında 2005- 2006 tarihleri arasında tamamlanmıştır (K.8). Mezarlık girişinden 40 m kadar içeride kalan, tahminen 25 m² lik altıgen formundaki, yeşile boyanmış türbenin bir kubbesi vardır. Türbenin köşelerindeki yarım kubbe olarak nitelendirilebilecek yapı özelliği de dikkati çekmektedir. Oval, yeşil, demirden işlemeli kapısı biraz küçük olup içeriye girerken başı eğmeyi gerektirmektedir. Üzerindeki ay- yıldız sembolü hemen göze çarpan kapının üstünde küçük bir mihrabı andıran oyuntu bulunmaktadır. Bu oyuntunun üstündeki levhada türbenin kime ait olduğu yazılıdır. Diyanet'in türbe ziyaretindeki yasakları ortaya koyan uyarı levhası da kapıya göre duvar yüzeyinin sol üst köşesine asılmıştır⁴. Ayrıca Yalınayak Türbesi'nin sol çaprazında, uzunca bir direkte Türk bayrağı dalgalanmaktadır. Bayrak direğinin yaklaşık 5 m ilerisinde ise bir çeşme yer almaktadır. Çaput bağlanan sakızlık ve çam ağaçları arasındaki türbenin önündeki pet tabak ve şeker kâğıtları dikkati çekmektedir. Bunlar ziyaret yerinde yemek ve şeker dağıtıldığına işaret etmektedir.

Evliyanın mezarı, zemini kilimlerle ve halılarla kaplı türbede doğu- batı yönünde uzanmaktadır. Mezarın betonarme sandukası mermerle kaplanmış, üzerine de ayetlerin yazılı olduğu yeşil bir örtü serilmiştir. Örtü altında kalan hem baş hem de ayak ucu hece taşlarına tespihler asılmıştır. Baş ucunun hemen arkasındaki duvarda dıştan içe doğru genişleyen bir açıklık vardır. Aydınlatmanın sağlandığı bu açıklıktaki mum eriyikleri mum yakıldığına işaret etmektedir. Mezarın sağındaki duvara sabitlenmiş olan rafın üzerinde Kur'an-ı Kerim ve ayetlerin yazılı olduğu levhalar bulunmaktadır.

⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerleriyle ilgili uyarıları için 65-66. sayfalardaki 2. dipnota bakınız.

III. 1. 1. 5. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Her türlü dileğin kabulü için gidilen Yalınayak Türbesi, özellikle çocuğu olmayan ve durmayanlarca ziyaret edilmektedir. Hastalar (huysuz, yaramaz, aksi çocuk); ev, araba, iş, evlenmek, sıkıntıdan kurtulmak, eğitimini sürdürmek isteyenler de ziyaretçiler arasında bulunmaktadır (K.7, K.8, K.9). Ziyaret için belirli ay, gün, saat söz konusu değilse de perşembeyi cumaya bağlayan akşamlar ve cuma günleri türbe ziyaretçi akımına uğramaktadır. Yalınayak ziyaretini gerçekleştirenler, ziyaret inancına bağlı kişiler olarak dileklerinin kabul olacağına yüreктen inanmaktadır (K.9).

Ziyaretçiler, türbenin bulunduğu mezarlığa, yol boyunca gördükleri ulu sakızlık ağaçlarına kıyafetlerinden kestikleri parçaları ya da çaputları bağlayarak ve ağaçların altından geçerek gitmektedir. Ziyarete ulaşıldıktan sonra isteyenler, Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılarak uygulamalarını devam ettirmektedir. Namazın kılınmasını takiben evliya mezarı etrafında Fatıha ve İhlâs Suresi başta olmak üzere bilinen dualar eşliğinde üç kez dönülmektedir. Dönme eylemi sırasında mezar sıvazlanmakta ve her dönüş sonrasında mezarın baş ucu hece taşı bir kez öpülmektedir. Yalınayak türbesine bağlı uygulamalar, genellikle baş ucu hece taşının arkasındaki pencerede mum yakılıp dileğin dilenmesi, ağaçlara kıyafetlerden kesilen parçaların bağlanması, mezar ya da türbenin uygun yerlerine arılık atılmasıyla sona ermektedir. Dilek “Allah’ım Yalınayak’ın yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim.” ifadesiyle belirtilmektedir. Dileklerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilmek isteyen ziyaretçiler, türbe duvarına taş yapıştırılmaktadır. Bu uygulamalar dâhilinde sadece yoldaki sakızlık ağaçlarına değil, türbe çevresindeki sakızlık ağaçlarına da çaput bağlamak yer almaktadır (K.7, K.9). Bazı ziyaretçilerin, rahatsızlıklarının geçeceği düşüncesiyle türbede üç gece kaldığı söylenmektedir (K.11).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, adaklarını yerine getirmek için ikinci kez türbeye gitmektedir. Kanlı kurban olarak adanan horoz, tavuk gibi küçük hayvanların yanı sıra koçların da ziyaret alanının aşağısındaki parkın uygun bir yerinde kesildiği görülmektedir. Kesilen kurbanın başı, üç kez türbenin etrafında dolandırılmakta ve kurbanın kanı türbe çevresine akıtılmaktadır. Kurban etiyle parkta yemek pişirilmemektedir. Bu nedenle kurban, ya parçalar halinde orda dağıtmakta ya da eve getirilip ziyaret pilavı yapıldıktan sonra komşulara verilmektedir. Adak olarak şeker saçan; lokum, bisküvi dağıtan ya da seccade, kilim, halı, havlu, tespih türünden türbeye bağlıta bulunanlar da olmaktadır. Yasin okumak, dua etmek de adaklar arasında yer almaktadır (K.7, K.9). Ziyaret sonrası doğan çocuklara Yalınayak ismi verilmemektedir (K.9).

Yılda ortalama 2000- 3000 kişinin ziyaret ettiği Yalınayak Türbesi'ne ekseriye Şafi mezhebine mensup olanlar gitmektedir. Sünni halkın daha ziyade hürmeten türbeyi ziyaret ettiği görülmektedir. Ancak türbeyi ziyaret edenler arasında mezhep farkı dikkate alınmamaktadır. Daha çok okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşan ziyaretçiler, köy halkından ziyade çevre belde, köy ve ilçelerin yanı sıra Mersin merkezden gelenlerden oluşmaktadır. Bakımını Yalınayak Belediyesi'nin üstlendiği türbeye saygısızlık yapıldığında zarar geleceğine inanılmaktadır. Bazı kişiler, türbe zemininin yatırım mezarına zarar verilmeden kazıldığını söylemektedir. Ancak türbe zemininin kim tarafından kazıldığı bilinmediğinden bu kişilerin felakete uğrayıp uğramadıkları konusunda fikir yürütülememektedir. Buna rağmen yatırım kendisine saygısızlık yapılması halinde çarpacağına inanılmaktadır (K.7, K.12).

III. 1. 1. 5. 2. Efsaneler

Yalınayak Türbesi ile yörede ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Çok fakir olan Yalınayak Hazretleri, yalınayak bir vaziyette Konya'dan köpeği ile birlikte şu an adını verdiği beldeye gelir ve yerleşir. Hem evliyanın hem de beldenin adının “Yalınayak” konulması evliyanın yalınayak olmasıyla ilgilidir (K.9, K.11).

2. Türbenin çevresinde bir insana ve bir köpeğe ait olduğu sanılan ayak izleri bulunmaktadır. Bu ayak izlerinin Yalınayak Hazretleri'ne ve köpeğine ait olduğuna inanılmaktadır (K.10, K.11).

3. Bir gece Yalınayak Türbesi'nin demir kapısı çalınır. Ancak ertesi sabah kapının yerinde olduğu görülür. Belde halkı kapının evliya tarafından yerine konduğuna inanmaktadır (K.7, K.10, K.11).

III. 1. 1. 6. Şih Mansur

Şih Mansur'un mezarı, Mersin'in Turgutreis Mahallesi'nde, İstiklal Caddesi'nin girişindedir. Suriye asıllı olan evliyanın 1895'li yıllarda tahminen 70 yaşındayken Mersin'e geldiği ve mahalle sakini Şih Ali Zekâ'nın evinde bir hafta ikamet ettikten sonra vefat ettiği ifade edilmektedir. Evliya, ilk olarak Zubari lakaplı Şih Ali Zekâ'nın evinin yanına defnedilmiştir. Ancak İstiklâl Caddesi'nin yapımında Şih Ali Zekâ'nın evinin yıkılması gündeme gelince mezar, günümüzdeki yerine yani yolun sağ tarafına taşınmıştır. 1997'li yıllarda İngiltere'de çalışan Verdi soyadlı iki kardeş, evliya mezarının kubbeli türbesini yaptırmıştır. Masraflarını Verdi kardeşlerin sağladığı türbenin yapımını amcaları Hasan Verdi üstlenmiştir. Zeminindeki halıları, seccadeleri, kumbarası, kilitli kapısı ve bakımıyla dört dörtlük olduğu söylenen, içinde namaz kılınan ve gündüz uyunabilen türbe, arkasındaki göz hastanesi yapılıncaya rica üzerine 2005 yılında yıkılmış ve dönemin belediye başkanı Kerem Yücesoy'un katkılarıyla günümüzdeki şekliyle yeniden imar edilmiştir (K.13).

Ziyaretin etrafı, yaklaşık 1 m yüksekliğinde mermerle kaplı betonarme duvarla çevrelenmiştir. Yola bakan giriş esas alındığında doğu-batı doğrultusunda uzanan Şih Mansur'un mezarı, betonarme sanduka içerisine alınmıştır. Mermerle kaplanmış olan sandukanın üzerine yeşil ve mavi tonlarında örtüler serilmiştir. Mezarın doğu yönündeki baş ucuna mermerden sarık yapılmıştır. Yatırım ayak ucu kısmında evliyanın adının yazılı olduğu kırık bir mermer kayıt bulunmaktadır. Kırık parçaların bazıları kaybolduğundan kayıttan Şih Mansur'un adı öğrenilmesine karşılık diğer bilgilere ulaşılamamaktadır.

Ziyaretin sağ arka köşesinde yerde üç kap bulunmaktadır. Birinci kapta kömür, ikinci kapta toprak, üçüncü kapta ise mum eriyiği vardır. Kömürün buhur yakmakta kullanılması, toprağın ise ziyaretçilerin şifa niyetine yalması ya da evlerine götürmesi için konulmuş olması ihtimal dâhilindedir. Bu kapların yanındaki birkaç buğday tanesi de göze çarpmaktadır. Anlaşıldığı üzere ziyaretçilerce kuşların yemesi için sevap niyetine buğday saçılmaktadır.

III. 1. 1. 6. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih Mansur'un mezarı, eskiden sadece başı, midesi ağrıyanlarca ziyaret edilirken günümüzde her tür hastalığı ve dileği olanlarca ziyaret edilmektedir. Kısmet ve çocuk sahibi olmak isteyenler de günümüzde ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Ziyaret için belirli bir ay, gün ya da saat söz konusu değildir. Ancak ziyaretler, özellikle perşembe ve cuma güleri gerçekleştirilmektedir. Her şeyin inanca ve itikada bağlı olduğu düşüncesinden hareketle dileklerin gerçekleşmesi, Şih Mansur'un kerametine dayandırılarak Allah'tan beklenmektedir (K.13).

Ziyaret yeri türbe konumundayken çeşitlilik gösteren uygulamaların sayısı, günümüzde oldukça azalmıştır. Türbenin bulunduğu dönemlerde ziyaretler, evliya mezarının etrafında üç kez dönülmesiyle başlamaktadır. Bilinen duaların, genellikle 1

Fatiha ve 3 İhlâs Suresi'nin okunduğu bu uygulama esnasında bazı ziyaretçiler, evliya mezarının sadece baş ucunu (genellikle 3 defa), bazıları ise her tarafını öpmektedir. Kiminin Kur'an-ı Kerim okuduğu kiminin şifa bulmak amacıyla gündüz yattığı türbede buhur ve mum yakılmasıyla devam eden ziyaretler, dileğin dilenmesi ve kumbaraya arılık atılmasıyla son bulmaktadır. Şih Mansur'un yüzü suyu hürmetine Allah'tan istenilenlerin gerçekleşmesi halinde Allah rızası için adaklar adanmaktadır. Ayrıca ziyaretçiler, türbe yanında bulunan dut ağacına çaput bağlamaktadır. Çaput bağlanan bu ağaç, daha sonra kesilmiştir. Ağacın kesilmesinin zarar vereceğine inanılmamaktadır. Çünkü ağaçtan değil her şeyden önce Allah'tan medet umulmaktadır. Dilek ve yatır arasında da benzer bir ilişki kurulmaktadır. Yatır; keramet sahibi, Allah'ın yanında diğer insanlardan farklı dereceye sahip bir zat olarak bir aracı gibi düşünülmekte ve bu inanç doğrultusunda dileğin gerçekleşmesi Allah'a bağlanmaktadır. Türbenin yıkılmasının ardından Şih Mansur'un mezarındaki uygulamalar arasında artık gündüz ziyaret yerinde yatmak ve ağaca çaput bağlamak yer almamaktadır. Ayrıca evliya mezarı, son şeklini aldıktan sonra çevresinde kumbara da olmadığından arılık koyma geleneği sona ermek üzeredir (K.13). Gittikçe kaybolan bu uygulamalara rağmen ziyaret alanı içinde görülen buğday tanelerinden uygulamalara bir yenisinin eklendiği, böylece kuşların yemesi için atılan buğday taneleriyle sevap kazanmanın amaçlandığı ve tabak içindeki toprakla da ikinci pratiğin eklenerek toprağın şifa niyetine kullanılmaya başlandığı (yalamak, eve götürmek, suya koyup yıkanmak) söylenebilir. Diğer uygulamalar ise türbenin var olduğu yıllarla aynıdır.

Ziyaret sonrası isteğine ulaşanlar "Allah kolaylığı sever, zorlaştırıcı değildir." inancından hareketle adaklarını yerine getirebilmek için yatır ikinci kez ziyaret etmek zorunda değildir. Adağını ziyaret yerinde yapıp yapmamak konusunda birey özgürdür. Üstelik ziyaret alanı kurban kesimi için uygun değildir. Bu yüzden ziyaretçiler, adak

kurbanını başka yerlerde kesmektedirler. Genellikle adak kurbanı olarak koç kesilmekte ve kurban eti birer ikişer kiloluk parçalara ayrılıp yanlarına ilave edilen bir kilo yağ ve şekerle birlikte ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır. Kesilen kurbandan adak sahibi de yiyebilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, derder (mercimekli bulgur pilavı) vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.12).

Evliya mezarına saygısızlık yapılmasının çarpılma, hastalanma, ağzı- yüzü yamulma vb. uğursuzluk getireceği kabul edilmektedir. Bakımını belediyenin üstlendiği ziyaret yerini, genellikle Arap kökenli Aleviler ziyaret etmektedir. Daha çok okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşan ziyaretçiler arasında sayıca az da olsa üniversite ve lise mezunları da bulunmaktadır. Evliya mezarının türbe varken yılda 500 kişiye kadar ulaşan ziyaretçi sayısı, türbenin yıkılmasıyla azalmıştır. Yoldan geçerken dua edenler haricinde mezarın yıllık ziyaretçi sayısının 250- 300 kişiyi bulduğu söylenmektedir. Sayının azalması, evliya mezarının açık olması dolayısıyla bireylerin ziyaretlerini gerçekleştirirken başkaları tarafından izlenmekten çekinmelerine bağlanmaktadır (K.13).

III. 1. 1. 6. 2. Efsaneler

Şih Mansur'la ilgili 4 efsane anlatılmaktadır:

1. Şih Mansur'un defnedildikten birkaç gün sonra mezarına nur iner. Bunun üzerine mahalle sakinleri, mezarın bir evliyaya ait olduğuna inanır ve her tür sebeple evliya mezarını ziyaret etmeye başlar (K.13).

2. Mersinli Hasan Verdi'nin İngiltere'de çalışan yeğenleri, evliyayı rüyalarında görürler. Evliyanın rüyada görünmesini onun türbesinin yapılmasını istediğine bağlarlar. Bunun üzerine kardeşler, kubbeli türbenin yapılması için amcaları Hasan Verdi'yi arar ve gerekli masrafi karşılarlar (K.13).

3. Rüyalarında Şih Mansur'u sakallı, beyaz giyimli ve beyaz sarıklı gördüğünü söyleyenler, onun defnedildiği civarda dolaştığını ifade etmektedir. Evliyanın makamının etrafında dolanması, onun öldükten sonra da yaşamını devam ettirdiğine bağlanmaktadır (K.13).

4. Şih Mansur, mahalle sakinlerinin rüyasına girip konuşur ya da etrafında dolanır. Onun, rüyasına girdiği ya da etrafında dolandığı inanç sahibi kimselerin dileklerini kabul ettiğine inanılır (K.13).

III. 1. 1. 7. Şih Salih

Şih Salih'in makamı, Mersin'in Çankaya Mahallesi'nde 108. caddenin kavşağında, kaldırım üzerindedir. Anlatılanlara göre evliyanın mezarı, makamın yanındaki evin bahçesinde ya da bodrum katındadır ve ev sahibi Hristiyan aile, ziyaret amacıyla sürekli eve girilmesini önlemek için evliyanın makamını şu an bulunduğu yere yaptırmıştır (K.14, K.15).

Yüz yılı aşkın bir süredir var olduğu ifade edilen ve "Yeşil Ziyaret" olarak da bilinen makamın mermerden sandukası 2001- 2002 yılları arasında yaptırılmıştır (K.15). Makamın üzerinde "Bismillahirrahmanirrahim Şih Salih Hz." yazılı olup sağ ve sol yüzeyinde ikişer, ön ve arka yüzeyinde de birer kare açıklık vardır. Bu açıklıklar, mermer

sandukanın içi görülebilecek biçimde düzenlenmiştir. Sandukanın görünen yüzeyini örten mermer parçalarında ve kenarlarındaki açıklıklarda mum eriyikleri bulunmaktadır. Bu eriyiklerden ziyaret yerinde mum yakıldığı anlaşılmaktadır. Üzerine çiçekler konulmuş makamın üstündeki yeşil örtüler, uçmaması için ipe bağlanarak sabitlenmiştir.

III. 1. 1. 7. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Evliyanın makamı, her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Çocuk, ev, iş, araba, şifa, kısmet, eğitim vb. makam ziyaretinde dilenmektedir. Dileklerin gerçekleşmesi ziyaret inancıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Her gün yapılabilen ziyaretler özellikle perşembe ve cuma günleri gerçekleştirilmektedir. Aralarında Hristiyanların da bulunduğu, sayıları yılda 250- 300 kişiye ulaşan ziyaretçilerin çoğu, Arap kökenli Alevilerdir. Eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar da makamı ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler, Ramazan'da, Hıdrellez'de ve kandillerde makama daha çok gitmektedir (K.15).

Dilek dilemek amacıyla yapılan ziyaretlerde zorunlu olmasa da bazı pratiklerin yapılması gerekmektedir. Bunlardan biri, yetişkinlerin ve varsa çocuklarının makam etrafında dualar eşliğinde üç kez dönmesidir. Sandukaya el- yüz sürmek suretiyle yapılan her dönüşte sanduka birer defa öpülmektedir. Mum ve buhur yakılan ziyarette Allah'ın bir elçisi, Allah'la kul arasında bir aracı olarak görülen evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaretin yanındaki evin bahçesinde bulunan hurma ağcına çaput bağlandığı görülmemiştir. Ancak bu uygulamanın yapılmayışında bahçe kapısının kilitli oluşu etkendir denilebilir (K.14, K.15).

Ziyaretçiler, kanlı kurban adamakta, adak kurbanı olarak da horoz ve koyun tercih etmektedir. Eskiden ziyaretin yanında kesilen kurbanlar, günümüzde evlerde kesilip genellikle parçalar halinde dağıtmakta ya da etli pilav yapıp ihtiyaç sahiplerine verilmektedir. Şu ana kadar ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyanın adının verildiği

duyulmamıştır. Ancak adak olarak çocuğa evliyanın adının verilebileceği ifade edilmektedir (K.15). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, derder (mercimekli bulgur pilavı) vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, evliya mezarına çiçek koymak, kuşların yemesi için bulgur-buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek adaklar arasında yer almaktadır (K.16).

Şu ana kadar makama saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak, saygısızlık düşüncesi genel olarak hoş karşılanmamakta, saygısızlığın uğursuzluk getireceği inancı tespit edilebilmektedir. Evliya mezarının bulunduğu düşünülen bahçedeki hurma ağacının kesilmesinde bir sakınca görülmemektedir. Ziyaret yerinin bakımı ziyaretçiler ve esnaf tarafından yapılmaktadır.

III. 1. 1. 7. 2. Efsaneler

Şih Salih'le ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Şih Salih, rüyasında Hz. Muhammet'i görür. Yöre halkı, bunun üzerine onun keramet sahibi bir zat olduğuna inanır (Artan, 1992: 5).

2. Yöre halkından Şih Salih'i rüyasında görenler olur. Bunun üzerine mezarda yatanın bir evliya olduğuna inanılır (K.15).

III. 1. 1. 8. Şeyh Hasan ve Musa Türbesi

Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Mersin'in Turgut Reis Mahallesi'nde, düz bir arazidedir. Türbe, kare şeklinde olup tek kubbelidir. Tahminen 25 m² olan türbenin zemini fayansla döşeli; kubbesi yeşil, diğer yüzeyleri ise beyaz boyalıdır. Hayyo lakabıyla da

anılan Şeyh Hasan'a ve abisi Musa'ya ait olduğu belirtilen makam, mahalle sakini Gülnaz Karaçay'ın büyük dedesi Salih tarafından görüldüğü söylenen bir rüya üzerine yaklaşık 120 sene önce yaptırılmıştır (K.17).

Ziyaretin beyaz demir kapısı yanında, mermer üzerine “Şeyh Hasan ve Musa” yazılı bir kayıt asılıdır. Türbe içindeki kayıta ise şunlar yazılıdır: “Bismillahirrahmanirrahim, Allahımıza Şeyh Hasan ve (Musa) A.S. Ziyaretini Tazim ve İmar İşini Yapmamızı Nasip Ettiği İçin Şükürler Olsun. Allah Ziyaretçilerin Dualarını ve Adaklarını Kabul Eylesin. Âmin. 08.03.1999 Bedii Canatan ve Senir Canatan”. Türbenin beyaz parmaklıklarına çaput bağlı tek penceresi sol ön yüzeydedir.

Şeyh Hasan ve Musa'nın makamı, türbenin solunda olup tek sanduka içindedir. Mermerle kaplanmış sandukanın üzerine yeşil bir örtü örtülmüştür. Baş ucu kısmında taştan bir sarık olan makamın ayak ucu hece taşı yoktur. Sarık, yeşil bir örtüyle sarılmış; örtüyü tespit eden kumaşlara düğümler atılmıştır. Baş ucunun arkasında mum yakılmak için de kullanılan buhurdanlıklar bulunmaktadır. Bu uygulamaların sıkça yapıldığı, türbenin sol arka köşesinin ve tavanının is içinde kalmasından anlaşılmaktadır.

III. 1. 1. 8. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, her çeşit dileği olan ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Çocuk, ev, araba, kısmet, vb. dileği olanlar, kabir ziyaretine gidemeyenler, hastalar vb. herkes türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir. Ziyaretler, daha ziyade perşembe akşamı ve cuma sabahı yapılmaktadır. Ramazan ayında, arife günlerinde, kandillerde, Nevruz ve Hıdrellez'de ziyaretçi sayısında artış yaşanmaktadır (K.17).

Yakınında cami bulunmayan türbede ziyaretler, genellikle iki rekât şükür namazı kılınarak başlamaktadır. Makamın çevresinde 1 Fatiha ve 3 İhlâs Suresi okunarak üç defâ dönülmekte ve makama el- yüz sürülmektedir. Çocuklar da aileleri tarafından

sanduka etrafında üç defa dolandırılmaktadır. Makamın üzerinden kesilen yeşil örtüden pencere parmaklıklarına bağlanmaktadır. Bazı ziyaretçiler ise kestikleri bu parçaları bileklerine bağlayarak şifa ve bereket ummaktadır. Şeker hastası olan ziyaretçiler, türbe yanındaki zeytin ağacının yapraklarını şifa amacıyla kullanmaktadır (yemek, kaynatıp suyunu içmek). Sandukanın baş ucu arkasında yer alan şamdanlarda mum ve buhur yakılmaktadır. Buhur yakılırken Şeyh Hasan ve Musa'nın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dileklerin gerçekleşmesi istenmekte ve Allah adına adaklarda bulunulmaktadır. Makamın üzerine çocukların ve ihtiyaç sahiplerinin alması için arılık konulmasıyla ziyaret bitirilmektedir (K.17).

Türbe ziyaretinde genellikle koyun ve horoz adanmaktadır. Dileği kabul olanlar, kurbanlarını kesim alanı olmayan türbenin yanında kesmektedir. Kesilen kurbanlar, evlere götürülerek parçalar halinde dağıtılmaktadır. Adak sahibi, kendi kurbanından yememektedir. Bazı ziyaretçiler de adak olarak türbeye yolluk, kilim, halı, seccade, tülbent, minder, tespih vb. bağışlayabilmektedir. Şeker, lokum vb. yiyecek maddesi dağıtılmayan türbede ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyaların adı verilmemektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek adaklar arasında yer almaktadır (K.17).

Her tür mezhep mensubunun ziyaret ettiği türbeye genellikle Arap kökenli Aleviler gelmektedir. Türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, 150- 200 kişi arasında değişmektedir.

Ziyaretçiler, daha çok mahalleli okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Makam üzerine yemin edilmekte, makama kötü davranışlarda bulunulursa evliyanın çarpacağı söylenmektedir. Ziyaretin yanındaki zeytin ağacı uğursuzluk getireceği inancıyla kesilmemektedir. Türbenin kapısı, hoş olmayan davranışların önlenmesi için geceleri kilitlenmektedir (K.17).

Toprağa, taşa dayalı pratiklerin yapılmadığı türbenin bakımı 2005’li yıllara kadar ara ara Gülnaz Karaçay tarafından yapılmıştır. Ancak Gülnaz Karaçay’ın rahatsızlanması dolayısıyla türbenin bakımını ve temizliğini hayırseverler üstlenmiştir. Ziyaretin çevre düzenlemesini ise ilgili belediye yapmaktadır (K.17).

III. 1. 1. 8. 2. Efsaneler

Mahalle sakinleri, ziyaret yerine sabaha karşı nur indiğini görür. Ziyaret yerine nur inmesi orada evliyanın yatmasına bağlanmaktadır (K.17).

III. 1. 1. 9. Şeyh Sait Türbesi

Şeyh Sait’in makamı, Mersin’in Mahmudiye Mahallesi’nde, düz bir arazidedir. Elli sene önce yapıldığı tahmin edilen makam; çevresi açık, tek kubbeli bir türbe içindedir (K.18). Makamın betonarme sandukası ve türbe yeşile boyanmıştır.

İki ev arasında kalan türbe, ön yüzü yeşil demir parmaklıklarla yükseltilmiş, beyaz duvarla örülü bir bahçenin ortasındadır. Yeşil, demir bahçe kapısı sağ köşededir.

III. 1. 1. 9. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Ziyaretçiler, her türlü dileğin kabulü için özel bir gün ya da saate bağlı kalmaksızın Şeyh Sait Türbesi’ni ziyaret edebilmektedirler. Ancak perşembe akşamı ve cuma günü ziyaretçi sayısı artış göstermekte, benzeri yoğunluk Ramazan ayında, kandillerde ve Hidrellez’de de yaşanmaktadır (K.18).

Çoğu zaman türbenin kapısı kilitli olduğundan ziyaretçiler, dilek dileme aşamasında yalnızca dua etmektedir. Kapı açık olduğunda ise, içeride iki rekât şükür namazı kılmakta, sandukaya el- yüz sürüp sandukayı öpmekte ve sandukanın baş ucunda dua etmektedir (genelde 1 Fatiha 3 İhlâs). Dua sonrası Allah'tan Şeyh Sait'in yüzü suyu hürmetine dilek dilenmekte ve dilek gerçekleşecek olursa yerine getirilecek adaklar belirtilmektedir. Mum ve buhur yakılıp makamın üzerine arılık konulmasıyla ziyaret bitirilmektedir (K.18).

Şeyh Sait Türbesi'nde kurban kesimi ve yemek yapılmamaktadır. Mahalle içinde olup bahçenin arkasında kaldığı için pek dikkat çekmeyen makamın ziyaretçilerinin Nebi Eyüp Türbesi ziyaretçileriyle aynı olduğu, yani ziyaretçilerin aynı mahalle sakinlerinden oluştuğu dikkate alınırsa türbenin her zaman açık olmayışı nedeniyle de kurbanların evlerde kesildiği sonucuna ulaşılabilir. Ziyaret yerinde şeker, lokum, bisküvi vb. dağıtılmamaktadır. Türbe her tür mezhep mensubunca ziyaret edilmektedir (K.17).

III. 1. 1. 10. Nebi Eyüp Türbesi

Nebi Eyüp Türbesi, Mersin'in Mahmudiye Mahallesi'nde, 4813 numaralı sokakta, düz bir arazidedir. 25- 30 metre ilerisinde Akel Camisi bulunan türbe, 2004 yılında yaptırılmıştır. Evliya makamının, türbe yaptırılmadan önce yüksekçe briket bir duvarla çevrili olduğu belirtilmektedir (K.18).

Kapısının üzerinde "Nebi Eyüp Türbesi" yazılı türbenin sağındaki kayıta "Bu türbe Mersin eşraflarından Abdurrahman oğlu Mehmet Azmi Damla'nın öncülüğünde tezinat ustası Sami Şahin'in katkıları ile heykeltıraş Mehmet Kabak tarafından yapılmıştır. Haziran 2004" yazılıdır. Girişin sol tarafındaki kayıta ise "Rivayet odur ki zatı muhterem Nebi Eyüp, 14. yüzyılda Horasan'da dünyaya gelmiş, Hallac-ı Mansur felsefesinden etkilenmiş, Ahmet Yesevi Dergahı'nda Hacı Bektaşî Veli ile birlikte ders alıp dara ulaşmış,

Hacı Bektaşî Veli'den 10 yıl sonra Hacıbektaş ilçesine yerleşmiş, Hacı Bektaşî Veli Dergahı'nda ömrünü tamamlamış, altı ay süreyle bu türbenin bulunduğu alanda Arap cemaatinin konuğu olarak kalmıştır.” yer almaktadır. Her iki kaydın yanında ise birer aslan heykeli vardır. Yaklaşık 16 m²lik alan üzerine kurulu, tek kubbeli arka yüzeyi taş kemerli türbenin yanları tahminen 1,5 metre yüksekliğinde yeşil fayansla kaplanmış duvarla örülüdür. Duvar ve kubbe arasında kalan kısımlar ferforjedendir.

Yeşil ve beyazın hâkim olduğu türbe sütunları ve üzerinde hilâl bulunan kubbe iç yüzeyi işlemelidir. Türbe zemini yeşil karoyla döşelidir. Makam türbenin tam ortasında yer almaktadır. Demir parmaklık içine alınmış makamın sandukası, betonarmedendir ve fayansla kaplanmıştır. Sandukanın üzeri üç kat yeşil örtü ile örtülmüştür. Demir parmaklıkların üzeri mum yakılması amacıyla şamdan biçiminde tasarlanmıştır. Makamın baş ucu, Türk bayrağı asılı taş kemerli arka duvara bakmaktadır. Üzerinde Kur'an-ı Kerim olan makamın hemen yanında bir kumbara vardır. Demir parmaklığa seccadeler ve tespihler asılıdır. Üç sene öncesine kadar makamın altından su aktığı belirtilmektedir (K.18).

Oldukça bakımlı görünen türbenin sağ tarafında zeytin ağacı, ön tarafında da belediye tarafından dikilmiş iki İsrail kauçuğu ve aynı kökten üç gövde halinde yükselmiş bir incir ağacı bulunmaktadır. Türbenin sol yanında henüz tamamlanmamış kurban kesim ve ocak alanı yer almaktadır. Burada iki çengelli kurban kesim demiri de vardır. Tuvalet ve lavabo da yapılacak bu bölümde ziyaretçiler, kurban kesimi yapmakta, briketle oluşturulmuş ocakta ya da getirdikleri tüplerde yemek pişirmektedir.

III. 1. 1. 10. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Nebi Eyüp Türbesi; çocuk, iş, eğitim, kısmet, araba, ev, şifa vb. her tür dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Ziyaretin özel bir günü ya da saati yoktur. Ancak

ziyaretçiler, perşembe akşamı ve cuma günlerini tercih etmektedir. Ayrıca Ramazan ayında, kandillerde ve Hıdrellez'de ziyaretçi sayısında artış olduğu görülmektedir. Kimi zaman ziyaret birbirini izleyen üç cuma tekrarlanmaktadır. Ziyaretler, ziyaret inancına sahip olanlarca yapılmaktadır (K.18).

Türbenin yanından dua edip geçenler ayrı tutulacak olursa dilek dilemek niyetiyle ziyarete gelenler arasında türbe içinde bazen de türbe dışında şükür namazı kılanlar olmaktadır. Makamın baş ucunda genellikle bir Fatiha ve üç İhlâs Suresi okunduktan sonra Nebi Eyüp'ün yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilenmekte ve Allah'a adaklar adanmaktadır. El- yüz sürülen ve öpülen sandukayı çevreleyen demir parmaklık üzerindeki şamdanlarda mum yakılmakta, buhur yakımı ise özellikle cuma günleri gerçekleştirilmektedir. Kumbaraya arılık atılan ziyaret yerinde taş taş üstüne koymak, istenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşla şeklini yapmak makam ve/veya türbe etrafında dönmek, türbe duvarına taş yapıştırmak ve ağaçlara- demir parmaklara bez bağlamak gibi uygulamalar yapılmamaktadır (K.18).

Adak kurbanları (genellikle koyun, horoz) ziyaretin sol yanındaki alanda kesilmektedir. Kurban kesilmeden önce dilek dileme aşamasındaki uygulamalar tekrarlanmaktadır. Kesilen kurban, ihtiyaç sahiplerine parçalar halinde ya da yemek yapmak suretiyle dağıtılmaktadır. Sabaha kadar haşlanan kurban etine dövme koymak suretiyle yapılan etli çorbadan ya da etli ziyaret pilavından adak sahibi de yiyebilmektedir. Ziyaretin çevresine ağaç dikmeyi (iki zeytin ağacı); türbeye tespih, seccade veya Kur'an-ı Kerim bağışlamayı adayanlar da vardır. Şu ana kadar ziyaret sonrası doğan çocuklara Eyüp isminin verildiği duyulmamışsa da mahallede bu ismi taşıyan bireyler vardır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek,

ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek adaklar arasında yer almaktadır (K.18, K.16).

Başka isimle anılmayan Nebi Eyüp'ün türbesi çevresindeki ağaçlar, yeşili korumak düşüncesiyle kesilmemektedir. Ağaçların kesilmesi halinde ağacı kesen ya da kestirenin başına zarar geleceğine inanılmamaktadır. Ancak makama yönelik saygısızlıklarda tam aksi bir inanç hâkimdir. Gece kalınmayan türbenin ziyaretçisi daha çok mahalle halkıdır. Her mezhep mensubunca ziyaret edilen türbeye yılda ortalama 750 kişi gelmektedir. Ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek okuryazarların sayısı azdır. Türbenin bakımı, türbe bitişiğinde oturan evin hanımı tarafından yapılmaktadır. Kumbaraya konulan arılığı da bakımı üstlenen kişi almaktadır (K.18).

III. 1. 1. 10. 2. Efsaneler

90 yaşında vefat eden Süleyman Amca ve akrabası olan üç kişi, rüyalarında ziyaret alanına nur indiğini görürler. Gördükleri bu rüyayı ziyaret alanında bir evliyanın makamı bulunduğu yorular ve evliyanın türbesini yaptırırlar (K.18).

III. 1. 1. 11. Hıdır Ziyareti

Hıdır⁵ Ziyareti, Mersin'in Turgut Reis Mahallesi sınırlarında, oturma alanı içerisinde, düzlük bir arazidedir. Kemerli, beyaz, demir bahçe kapısı üzerindeki yeşil tabelaya “Büyük Allah'ımızın Mersinlilere Armağan Ettiği Bu Mübarek Hıdır Ziyareti'nin Binalarını ve Çevresinin Tanzim İşini Bana Nasip Kılan, Bunun Bahtiyarlığına Erdiren ve Bana Kısmet Eden Yüce Allah'ıma Minnettarım. Allah Ziyaretçilerin Dualarını Kabul

⁵ Hz. Hıdır (Hızır)'ın hayatı için 69. sayfaya bakınız.

Etsin. 1999 Mustafa Arif Yavuz” yazılmıştır. 20- 30 m uzunluğunda, çevresi duvarlarla ve demir parmaklıklarla kapalı bahçe girişinden sonra beş basamaklı merdivenle çıkılan ziyaret alanı girişinde de bu kez mermer üzerine yazılı aynı kayıt yer almaktadır. Basamaklardan çıkılınca hemen solda mermerden iki bank bulunmaktadır. Ziyaret alanı oldukça geniştir.

Yakınında cami bulunmayan türbenin sağında türbeye bağlı dört bölüm bulunmaktadır. Türbe bitişindeki ilk bölüm türbedarın evidir. İkinci bölüm kiler olarak kullanılmaktadır. Üçüncü bölüm abdesthane, dördüncü bölüm ise kurban kesim alanı olarak düzenlenmiştir. Tavanından dört çengel sarkan kurban kesim yerinin sol duvarına fayans döşenmiştir, ayrıca bu bölümde çeşmeler bulunmaktadır.

Hız. Hıdır’ın makamı; yuvarlak, tek kubbeli, 1 m yüksekliğindeki duvarları mermerle kaplı, zemini mermer döşeli 50- 60 m²lik bir türbe içindedir. Kubbe iç yüzeyi işlemelidir. Önündeki küçük bahçede dört yenidünya; bir karaçam, dut, palmye, gül ve asma ağacı olan türbenin girişinde “Dilek kutularına atılan paralar buranın düzen ve temizliğine bakan kimseye aittir.” yazısı altında bir kumbara vardır. Kumbaranın üzerindeki sepete, kâğıda sarılı buhurlar konulmuştur. Türbenin ortasında yer alan makamın baş ucundaki ocak dikkat çekicidir. İçinde iki buhurdanlık, bir tava bulunan, mum ve buhur yakmakta kullanılan ocağın önünde, yerde dikdörtgen bir taş olduğu görülür. Bu taşın buhur koymak amacıyla kullanılan sol yarısı oyulmuştur.

Hız. Hıdır’ın makamı, yeşil mermerle kaplı betonarme sandukadan ibarettir. Yeşil örtüler serili sanduka üzerinde seccadeler ve cam fanusta Kur’an-ı Kerimler vardır. Ayak ucu hece taşı olmayan makamın baş ucu kısmında taşan bir sarık bulunmaktadır.

III. 1. 1. 11. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Hz. Hıdır Ziyareti, her tür dileğin dilenmesi amacıyla ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin genelini hastalar oluşturmaktadır. Çocuğu olmayan, kısmetinin açılmasını isteyenlerin de ziyaret ettiği türbeye daha çok kanser hastaları uğramaktadır. Hastalar, doktora gidip çare bulamadıklarında son bir umutla türbeye başvurmaktadır. Dileği gerçekleşenler; inançlı kimseler, kalbi temiz kimseler diye nitelendirilmekte, inancın isteğe kavuşmadaki rolü vurgulanmaktadır. Hz. Hıdır'ın makamı, her gün ziyaret edilebilse de ziyaret için özellikle perşembe akşamı ve cuma günleri tercih edilmektedir. Kandillerde, Ramazan ayında ve Hıdrellez'de türbe, ziyaretçi akınına uğramaktadır (K. 19).

Hz. Hıdır'ın makamında dilek dilenmeden önce istenirse iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. Namazın bitimiyle makamın etrafında üç kez dualar eşliğinde dönülmektedir. El-yüz sürmenin de yapıldığı her dönüşte makamın baş ucu öpülmekte, ilk ve son dönüşte öpülen baş ucuna alın da konulmaktadır. Bu eylemin ardından türbedarın yaktığı ocakta mum ve buhur (genellikle buhur) yakılmaktadır. Buhur yakılırken dua edilmekte ve Hz. Hıdır'ın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekte bulunulmakta ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaret, türbe önündeki ağaçlara yeşil bezlerin bağlanmasıyla ve kumbaraya arılık atılmasıyla tamamlanmaktadır. Dilek dileme aşamasındaki genellik gösteren bu uygulamaların yanı sıra taş taş üstüne koymak, istenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşlara şeklini yapmak ve türbe duvarına taş yapıştırmak da ziyaret yerindeki uygulamalar arasında yer almaktadır. Zorunluluk olmamakla birlikte ziyaret yerinde üç perşembe üst üste kalındığı da görülmektedir (K.19, K.20).

Dileği gerçekleşen ziyaretçi, ilk aşamadaki uygulamaları yaptıktan sonra koyun, horoz ve keçi türünden adadığı kurbanı türbede kesmektedir. Türbenin sağ arka köşesinde kesilen kurbanlar, türbenin sol arka köşesinde evden getirilen tüp veya toplama taşlardan

yapılan ocakta, büyük kazanlar içinde pişirilmektedir. Etli çorba (uzun süre karıştırılarak haşlanan ete dövme ilave edilerek yapılan çorba) bulgur ya da pirinç pilavı şeklinde hazırlanan adak yemeği davet edilen misafirlere, artacak olursa da evlere götürülerek komşulara dağıtılmaktadır. Hazırlanan yemeklerden adak sahibi de yemektedir. Eğer adak sahibi özellikle yemek yapıp dağıtacağını ifade etmemişse kurbanı parçalar halinde de ihtiyaç sahiplerine verilebilmektedir. Kanlı kurbanlar dışında mevlit okutmak; seccade, halı, başörtüsü, süpürge, şamdan, buhurdanlık, kömür vb. türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, buhur ya da mum yakmak gibi adaklar da yerine getirilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, derder (mercimekli bulgur pilavı) vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur-buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, çocuğa evliyanın adını vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K. 12, K.19, K.20).

Hız Hıdır'ın üzerine yemin edilmekte ve "Ya Hıdır!" denilerek ondan yardım istenmektedir. Onun makamına saygısızlık yapanların çarpılma, hayatını kaybetme, hastalanma gibi olumsuzluklarla karşılaşacağına inanılmaktadır (K.19, K.20). Ziyaret yerindeki ağaçlar kesilmemekte ancak kesilmesinde bir sakınca görülmemektedir. Adana, Gaziantep vb. çevre illerden bireysel olarak türbe ziyareti için gelenler olmaktadır. Yıllık sayısı 1500'e ulaşan ziyaretçiler arasında lise ve üniversite mezunları da bulunmaktadır. Mezhep farkı gözetmeksizin herkesin ziyaret ettiği türbeye ağırlıklı olarak Arap kökenli Aleviler gitmektedir (K.20). Türbenin bakımı Naime Çeliker tarafından yapılmakta olup ihtiyaçları kumbaraya atılan arılıklardan karşılanmaktadır (K.19).

III. 1. 1. 11. 2. Efsaneler

Hız. Hıdır Ziyaret'i ile ilgili yörede 7 efsane anlatılmaktadır:

1. Mahalle sakinleri, makamın üzerine nur indiğini görür. Bu durum, makamın Hız. Hıdır'a ait olmasına bağlanmaktadır (K.19).

2. Makamın altından nereden kaynaklandığı bilinmeyen su çıkmaktadır. Ancak üç sene önce regl dönemindeki bir kadın makamın yanından geçince su kurur. Mahalle sakinleri, makam sahibinin türbeye abdestsiz girilmesini hoş karşılamadığı için suyun kurduğuna inanmaktadır (K.19).

3. Ziyaretçilerden biri, makama küfreder. Bu kişi, aynı gün trafik kazasında ölür. Yöre halkı, bu kişinin yaptığı saygısızlık nedeniyle evliyanın hışmına uğradığını düşünmektedir (K.19).

4. Çok hasta bir genç vardır. Bu genç, rüyasında Hız Hıdır tarafından ameliyat edilir. Daha sonra sağlığına kavuşur. Çevresindekilere bu rüya sonucunda sağlığına kavuştuğunu söyler (K.19).

5. Mersin'in Kazanlı beldesinden gelen doktorların bir ay ömür biçtiği kanser hastası, üç perşembe gecesi ziyaret yerinde kalıp sağlığına kavuşmuştur. İki seneyi aşkın bir süredir hayatta olan ziyaretçinin 2005 yılından bu yana her cuma türbeyi ziyaret ettiği ifade edilmektedir (K.19).

6. 12 senedir çocuk olmayan bir kadının türbe ziyareti sonrasında rüyasında Hız. Hıdır'ı gördüğü, Hız. Hıdır'ın kendisine "Çocuğunu kucağına alacaksın." dediği ve kadının kısa bir süre sonra hamile kaldığı söylenmektedir (K.19).

7. Bir kadın, felçli abisini türbeye getirmiş ve makamın yanına oturmuş. Daha sonra türbedarın yanına gidip arkası makama dönük şekilde oturmuş. Türbedara dert yanmaya başlamış. Şifa bulur umuduyla abisini makamın yanına oturttuğunu söylemiş.

Türbedar, hastayı merak edip makamın yanına baktığında içeride kimsenin oturmadığını görmüş ve bu durumu kadına söylemiş. Kadın, arkasına dönüp abisini ayakta görünce baygınlık geçirmiş (K.19).

III. 1. 1. 12. Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi)

Yeşil Türbe, Mersin'in Bahçe Mahallesi'nde, Burhan Felek Caddesi üzerindedir. Türbede Mersinli Cemil Cömert'in büyük dedesi olduğu söylenen ve 1800'lü yıllarda yaşadığı belirtilen Şih Muhammet Abbari'nin mezarı bulunmaktadır (K.21). Türbenin arkasında genişçe bir bahçe vardır. İki gövdeli ulu bir Kıbrıs akasyası bulunan bahçede kurban kesiminde kullanılan tek çengelli bir askı yer almaktadır.

Yeşil Türbe, yaklaşık 15 m²lik alan üzerine kurulu olup demirden tek kubbelidir. Hem dışarıdan hem de içeriden gece aydınlatılmaktadır. Önünde buhur ve mum yakmakta kullanılan bir ocak bulunmaktadır. Bahçeye ve yola bakan tarafında parmaklıklarına çaputlar bağlanmış birer kapı, sağında ve solunda ise yeşil parmaklıklı, yeşil çaputlar bağlı birer pencere vardır. Yola bakan kapının üzerinde "Şih Muhammet Abbari İsa Oğlu Nihat Güverti Tarafından Yaptırılmıştır 30. 06. 1991" yazılı mermerden bir kayıt asılıdır. Bu kapı kilitli olduğundan türbeye genellikle bahçeye bakan kapıdan girilmektedir.

Zeminine halı ve kilimler serili türbenin duvarları yeşil mermerle kaplanmıştır. Girişin solundaki duvara beyaz mermer üzerine "Nasıl Bulmak İstiyorsan Öyle Bırak. Allah Kabul Etsin." ve "Allah'ın Verdiğine Şükreder Elhamdülillah Derim. Son Nefeste Hz. Allah İman ve Kur'an Nasip Eylesin, Dilerim." yazılı iki ayrı kayıt yer almaktadır. Kapının hemen sağ tarafında ise "İnsanların Mallarında Artış Olsun Diye Verdiğiniz Faiz Allah Katında Artmaz. Allah'ın Rızasını Dileyerek Verdiğiniz Zekât ise, İşte Bunu Yapanlar Dünyada Mallarının Bereketini, Ahirette Sevaplarını Kat Kat

Arttırandır.” yazılıdır. Sol taraftaki pencere pervazında bir kumbara bulunmaktadır. Kumbaranın üzerinde Hz. Ali’nin bir resmi asılıdır.

Evliyanın mezarı türbenin ortasındadır. Mezar, beyaz mermerden bir sanduka içerisindedir. Sandukanın üzeri yeşil kumaşlarla ve seccade ile örtülmüştür.

III. 1. 1. 12. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih Muhammet Abbari Türbesi, her tür dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Doktora gidip çare bulamayan ya da doktora gitmeye gücü yetmeyen hastalar (kalp, felç, akıl, şeker, kanser vb. hastalar), kısmetinin açılmasını isteyenler, çocuğu olmayanlar ya da düşenler, sevdiğine kavuşmak isteyenler; ev, iş, araba gibi maddi dilekleri bulunanlar Şih Muhammet Abbari’nin mezarını ziyaret edenler arasında yer almaktadır. Ziyaretler, genellikle perşembe (özellikle akşam) ve cuma günleri yapılmaktadır. Evliyaya ve kerametlerine gerçekten inanılmaktadır (K.16).

Ziyaret, türbenin önünde buhur ve/ veya mum yakılarak başlamaktadır. Dilek buhur ya da mum yakılırken dilenmektedir. Bhur yakılırken salavat getirilmektedir. Dileklerin gerçekleşmesi, önce Allah’tan sonra da evliyadan beklenmektedir. Bu uygulamalar sonrasında adak adanmakta ve türbeye girilerek iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. Namazı kıbleye dönüp dua etmek takip etmektedir. Genellikle bir Fatiha ve üç İhlâs Suresi okunmaktadır. Ziyaretçiye bağlı olarak evliya mezarının çevresinde üç kez dönülebilmektedir. Bu uygulama sırasında sandukaya el- yüz sürülmekte ve sanduka öpülmektedir. Sanduka üzerindeki yeşil örtüden kesilen parçalar, genellikle pencere parmaklıklarına, bahçedeki ulu dut ağacına ve şifa, bereket, şans getirmesi amacıyla bileklere bağlanmaktadır. Kumbaraya arılık atıldıktan sonra mezarın baş ucu üç kez öpülüp türbeden geri geri çıkılmaktadır. Ziyaretçiler, türbede istediği gün ve istediği kadar gece kalabilmektedir (K. 12, K.16, K.22).

Adak olarak tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, derder (mercimekli bulgur pilavı) vb. yiyecek maddesi dağıtılmakta; kuşların yemesi için de bahçeye bulgur, buğday türünden tahıllar saçılmaktadır. Adak kurbanları (genellikle horoz, koyun) davetlilerle yapılan dua sonrasında türbe bahçesinde kesilmektedir. Kesilen kurban, parçalar halinde en az yedi kişiye ya da ziyaret pilavı yapılarak davetlilere dağıtılmaktadır. Adak sahibi de yemeklerden yiyebilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, mevlit okutmak, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak, yedi dedeye mum dikmek, çocuğa evliyanın adını vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.12, K.16, K.22).

Son yıllarda türbeyi ziyaret edenlerin sayısı azalmıştır. Yıllık ziyaretçi sayısı Ramazan ayı, Hıdrellez, Nevruz, arife ve kandil günleri ayrı tutulacak olursa 2000 kişiyi bulmaktadır. Sözü edilen günlerde ziyaretçi sayısında artış yaşanmakta, ziyaretçilerin ziyaret alanına sığmadıkları ifade edilmektedir. Ziyaretçilerin yola açılan demir parmaklıklı kapının türbenin içini göstermesinden rahatsızlık duydukları belirtilmektedir. Genellikle Arap Alevilerinin ziyaret ettiği türbeye her tür mezhep mensubu gidebilmektedir. Ziyaretçilerin çoğu, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Evliyanın üzerine yemin edilmekte, yakın illerden (Adana-Hatay) otobüslerle ziyarete gelindiği belirtilmektedir. Ziyaretin türbedarı bulunmaktadır. Türbedar geçimini kumbaraya atılan arılıklarla sağlamaktadır (K.12).

Ziyaret yerindeki ağaçların evliyanın gönlü olamadan kesilemeyeceği belirtilmektedir. Aksi halde kesen kişinin elinin ayağının kuruyacağına (felç olacağına),

evliyanın rüya yoluyla bu kişiyi rahatsız edeceğine inanılmaktadır. Aynı inanç, ziyaret yerine yapılan saygısızlık için de geçerlidir. Türbeye, evliyaya saygısızlık yapanların ya da bahçedeki ağaca zarar verenlerin düştükleri bu tür sıkıntılardan kurtulmak için evliyadan özür dilemek amacıyla türbeyi ziyaret ettikleri ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra ziyaret yerinde saygısızlık yapanların Allah tarafından cezalandırılacağına da inanılmaktadır (K.12).

III. 1. 1. 12. 2. Efsaneler

Yörede Yeşil Türbe ile ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Mahalle sakinleri türbeye nur indiği görmüştür. Ziyaret yerine nur inmesi orada evliyanın yatmasına bağlanmaktadır (K.22).

2. Yaklaşık elli sene önce bir kadın türbenin yan tarafında kurduğu ocakta ekmek pişirmeye başlar. Kadın, pişirdiği ekmekleri türbe duvarı üzerinde biriktirir. Yoldan geçen yaşlı bir kadın, “Kızım burası bir türbe, burada yatan zat bizim akrabamız. Ekmeği türbe duvarına atman yanlış, duvarı kirletiyorsun.” der. Yaşlı kadının söylediklerine kulak asmayan genç kadın, yarım saat sonra pişirdiği ekmekleri sırtına yükleyip evine gitmek üzere yola koyulur. Birdenbire çıkan rüzgâr ekmekleri uçurur ve bir bir suratına çarpar. Bunun üzerine kadın hemen türbeye koşar ve “Allah’ım burada yatan zatın yüzü suyu hürmetine özür dilerim, kirlettiğim yerleri temizleyeceğim.” der. Hemen evine gidip temizlik malzemelerini alır ve türbeyi temizler. Ertesi gün de yeşil boya alıp türbeyi boyar. Evliya gece rüyasına girip kendisini affettiğini söyler (K.21).

3. Yol çalışması sırasında halkın tepkisine karşın türbe kaldırılmak istenir. Türbeyi yıkacak iş makinesinin kepçesi türbeye dokunur dokunmaz kırılır. Evliyanın türbenin yıkılmasına izin vermediğine inanılır. Bu yüzden türbenin yıkımından vazgeçilir. Yolun o bölgede kıvrılmasının nedeni buna bağlanmaktadır (K.21).

III. 1. 1. 13. Şeyh Muğdat Türbesi

Muğdat Türbesi, Mersin'in Yenişehir Belediyesi'ne bağlı Gazi Mahallesi'ndedir. Türbe, bulunduğu semte ve klasik Osmanlı mimarisi tarzındaki Hz. Mikdat (Muğdat) Cami'ne adını vermiştir (Komisyon, 1998: 131).

Sünni Türkler tarafından Muğdat, Arap Alevileri tarafından ise Mikdat olarak anılan zat, “Şeyh Mikdad” ve “Muğdat Baba” olarak da bilinmektedir (Yıldız ve Çakıroğlu, 1998: 573). İslam Ansiklopedisi'nin verdiği bilgilere göre Şeyh Muğdat (Şeyh Mikdat), İslamiyet'i ilk kabul edenlerden olup Hz. Muhammet'in yanında savaşmıştır ve 33 yılında hayatını kaybetmiştir (Ertürk, 2005: 49). Ancak Muğdat'ın kim olduğuna ilişkin çeşitli rivayetler vardır. Rivayetlere göre Muğdat, Hz. Ali döneminde yaşamış, aşkı uğruna çeşitli güçlüklerle katlanmış, bu yolda ölmüş bir genç; meşhur bir Arap kumandanı; Hz. Muhammed'in halasının oğlu ya da katıldığı deniz aşırı bir savaş sonucu mezarının bulunduğu yerde şehit düşen Hz. Muhammed'in sancaktarıdır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3733; Develi, 1991: 96; Kalafât, 1998: 417). Başka bir rivayete göreyse Hz. Muhammet'in dört sahabesinden biridir ve deniz yoluyla Mersin'e gelmiş, kıyıya çıktığında yere düşmüş ve çevresindekilere ölmek üzere olduğunu, düştüğü yere gömülmek istediğini söylemiştir (K.21). Yıldız ve Çakıroğlu'nun derleme yaptığı Hülya Çıtır, Muğdat'ı Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve baş sancaktarı olarak nitelendirmiş, türbenin ise bir makam olduğunu belirtip dünyada Muğdat'a ait 366 makam bulunduğunu ifade etmiştir (Yıldız ve Çakıroğlu, 1998: 577).

Eskiden portakal bahçeleriyle çevrili olan makamın türbesi, 1985 yılında Mustafa Yavuz tarafından yaptırılmıştır (K.23). Türbenin önünde ve arkasında bahçe bulunmaktadır. Bakıcı kulübesi ön bahçededir. Aynı zamanda ön bahçede yemek ocakları,

piknik masaları, çeşme ve kurban kesim çengelleri vardır. Arka bahçede ise piknik masaları ve bir hayrat yer almaktadır.

Yeşil ve beyazın hâkim olduğu tek kubbeli türbe, mermerle çevrili olup üst yanları açıktır. Mermer duvarlar üzerine seccadeler konulmuştur. Türbenin yanındaki küçük zeytin ağacına ve türbe kolonuna özellikle yeşil, kırmızı ve beyaz tonlarında bezler bağlanmıştır. Girişinde abdest alınabilmesi için bir şadırvan bulunmaktadır. Kumbarası da olan türbenin zeminine kilimler ve halılar serilmiştir.

Baş ucu arkasındaki duvarda mum ve buhur ocağı olan Şeyh Muğdat'ın betonarme sandukası, türbenin ortasındadır. Sandukanın üzerine yeşil tonlarında örtüler serilmiş, Kur'an- ı Kerim ve Yasin Kitapları konulmuştur.

III. 1. 1. 13. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Muğdat Türbesi, her tür dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Sıkıntısı olanlar, şifa isteyenler (her tür hastalık için), evlenmek, çocuk sahibi olmak isteyenler, sevdiğine kavuşmayı bekleyenler vb. ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Çocuk felci salgınının olduğu bir dönemde ziyaret yerine getirilen çocukların iyileştiği ifade edilmektedir. Hastalar, hastalıklarının her aşamasında türbeye başvurabilmekte, ancak genellikle doktora gidip çare bulamayınca türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir (K.23, K.24, K.25, K.26). Türbe, evliya bir aşk kahramanı olarak kabul gördüğünden daha ziyade âşıklar tarafından ziyaret edilmektedir (Tanyu, 1967: 215). Ziyaretler, genellikle perşembe ve cuma günleri gerçekleştirilmektedir. Ramazan ayında, kandillerde, Hidrellez'de, Nevruz'da ve cuma namazı sonrasında ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.23, K.24, K.25, K.26). Ziyaretçilerin çoğunluğunu oluşturan kadın ve kızlar, türbeye Şeyh Muğdat'ın kadın ve kızları sevdiği inancıyla süslenerek gelmektedir (Yıldız ve Çakıroğlu, 1998: 573).

Muğdat Baba'nın, aşkı uğruna hayatını verdiği düşünülecek olursa bu efsaneyle ilişkili olarak bu inancın ortaya çıktığı varsayılabilir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3733).

Ziyaret yerindeki uygulamalar ve uygulamaların sırası, ziyaretçilere göre değişmektedir. Türbe ziyareti, genellikle evliyanın baş ucunda dua (genellikle 1 Fatıha ve üç İhlâs suresi) okunmasıyla başlamaktadır. Daha sonra makamın yanında Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılınmakta, evliya makamının etrafında bir, üç ya da yedi defa dönülmektedir. Makamın etrafında kaç defa dönüleceği ziyaretçinin isteğine bağlıdır. Dönme esnasında sandukayı sıvazlayanlar, öpenler, sandukaya el- yüz sürenler de bulunmaktadır. Ziyaret, evliya makamının baş ucu arkasındaki ocakta buhur ve mum yakılmasıyla devam etmektedir. Bazı ziyaretçilerin buhur yakmadan önce salâvat getirdikleri, bazı ziyaretçilerin ise buhuru sandukanın etrafında dolandırdığı (genellikle üç defa) görülmektedir. Bu pratikleri, genellikle türbe yanındaki küçük zeytin ağacına, türbe kolonuna ya da evliya makamının baş ucuna bez bağlanması izlenmektedir. Bağlanan bezlerin çoğu yeşil, kırmızı ve beyazdır. Yeşil bezler, evliya mezarı üzerindeki örtülerden kesilmekte ve isteyenler tarafından bereket getirmesi amacıyla bileklere bağlanmaktadır. Söz konusu uygulamaların yanı sıra türbenin bahçesindeki çeşmelerden kaplara doldurulan sular, evliya mezarının etrafında dualar okunarak üç kez dolandırılmakta ve şifa amacıyla evlere götürülüp içilmektedir. Ziyaret yerinde makara ve kilit de açılmaktadır (Yıldız ve Çakıroğlu, 1998: 573, K.23, K.24, K.25). Kilit açma işlemi kısmetin açılması için yapılmakta, dileğinin çabuk gerçekleşmesini isteyenler, makaradan kısa miktarda ip kesmektedir. Ayrıca, mevlitler de düzenlenen türbede, özellikle Hıdrellez'de taş taş üstüne konulmakta (genellikle 3 ya da 7 taş), istenilen şeyin resmi toprağa çizilmekte ya da taşlarla tasviri yapılmaktadır. Bazı ziyaretçilerin gündüz uyuduğu ziyaret yerinde isteyenlerin gece de kalabileceği belirtilmektedir. Uygulamalar sonrasında dilekler,

Muğdat'ın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaret, türbedeki kumbaraya arılık atılmasıyla tamamlanmaktadır (K.23, K.24, K.25, K.26).

Ziyaretçiler, adak olarak genellikle adak kurbanı tercih etmektedir. Adak kurbanı, ziyaretçilerin bütçesine göre çeşitlilik arz etmekte (koç, davar, dana, horoz), ziyaret yerinde daha ziyade horoz, koç ve davar kesilmektedir. Kesilen kurbanın etiyle ön bahçedeki ocaklarda yemekler pişirilmekte (genellikle etli bulgur pilavı) ve davetlilere, ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır. Yemek yendikten sonra 1 Fatiha okunmaktadır. Ziyaret sonrasında çocuğu olanlar, adanmışlarsa çocuklarına Muğdat ya da Mikdat adını vermektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, süpürge, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı vb. türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, ampul yakmak, ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yılın sonunda kesilen saçını türbeye bağlamak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (genellikle yedi tane), çaput (bez) bağlamak, sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, bazlama vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur, buğday, kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak, yedi dedeye mum dikmek, göbek atmak, üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmak, mercimekli bulgur pilavı dağıtmak, ziyaret yerine çiçek koymak da adaklar arasında yer almaktadır (K.23, K.24, K.25, K.26).

“Muğdat hakkı için.” diye üzerine yemin edilen evliyanın makamı, yılda yaklaşık 50000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Ülkenin hemen her kesiminden ziyaretçi akınına uğrayan türbeye yurt dışından da geldiği ifade edilmektedir. Ziyaretçiler

arasında çeşitli mezhep mensupları ve okuryazarlar bulunmaktadır. Türbenin bakımı, bahçedeki küçük evde kalan iki kız kardeş tarafından yapılmaktadır. Bu kişiler, geçimlerini kumbaraya atılan arılıklarla sağlamaktadır. Türbeye saygısızlık yapmak ve ziyaret yerindeki ağaçları kesmek uğursuzluk kabul edilmektedir. Saygısızlık yapanların, yeminlerini tutmayanların ya da ağaçları kesenlerin evliya tarafından cezalandırılacağına (felç, kaza, hastalık, ailenin dağılması, işin bozulması vb.) inanılmaktadır (K.23, K.24, K.25, K.26).

III. 1. 1. 13. 2. Efsaneler

Şeyh Muğdat ile ilgili 2 efsane tespit edilmiştir:

1. Dr. Edip Kızıldağlı'nın "Antakya'da Bir Ziyaret Yeri: Şeyh Mikdat ve Miyase'nin Öyküsü" başlığıyla yayınladığı çalışmasında Şeyh Mikdat ile ilgili şu derleme yer almaktadır (Kızıldağlı, 1978: 8499- 8500):

Cahiliye devrinde İbni Amir'in iki oğlu olup Cabir Dahhak'ın Miyase adında bir kızı ve Esved-i Kindi'nin Mikdad adında bir oğlu varmış. Gayet zengin olan Cabir, kızı evlenme yaşına gelince, kızını istemeye gelen Halit Bin Velid, Ebu Cehil ve Amr İbnül As'ı üç gün üç gece ağırladıktan sonra ne istediklerini sormuş:

- Lat ve Uzza'nın emri ile kızınızı oğlumza istiyoruz demişler.
- Çok güzel, memnun oldum, fakat bir defa da kızıma sorayım.
- Olur, sorun, hangimizi tercih ederse onun olsun, demişler...

Kız:

- Baba ben sırtımı yere getirecek bir erkekle ancak evlenirim. Gün verin meydan açılsın, arzu edenler ile güreş tatalım, demiş. Görücüler bu teklifi kabul etmişler. Kız yüzüne nikap takıp askerler gibi kılıcı eline almış, meydana çıkmış. Önüne geleni yere çalmaya başlamış. Yıkamadığına yüzünü gösterip mest ediyor ve saf dışı bırakıyormuş. Meydanda kimse kalmayınca bir çoban ortaya atılmış. Kız:

- Sen fakir bir çobansın, beni nasıl alt edersin?
- Sabret, insanlar fakir görünce kapıyı kapatır, köpeği üzerine salar, zengin ise sofraya oturur ağırlar. Fakat ben seni yıldırım gibi yere çarpacağım.
- Hangi kabildensin? Aslın nedir ki bu kadar güvenirsin?

– Beni Amir Kabilesi'den Esved ek Kindi'nin oğlu Mikdad benim, senin amcanın oğluyum ve seni kimseye vermem, diyerek hamle yapmış. Miyase, sevgili Mikdad'a dayanamayarak mağlup olmuş. Ama bu defa babası dayatmış.

– Kızımın mihrini getirebilecek misin?

– Dile benden ne dilersen?

– 400 kırmızı deve, 400 Arap atı, hepsi de altın ve gümüş yüklü olacak. Önlerinde bir köle üzerinde halayık, başlarında altın tepsi, içi mücevherlerle dolu olacak. Bunları doksan günde getireceksin. Kabul mü?

– Evet kabul.

Kız amcası oğluna yüzüğünü verir. Mikdad da ona kendi yüzüğünü verir. Meydan dağılır, herkes evine döner.

Mikdad şimdi ne yapsın? Bu yükün altından nasıl kalksın? Düşünür ve çareyi yol kesmekte bulur.

Hind'den Arabistan'a mal getiren Beni Haşim Kabilesi'nin kervanı bu iş için biçilmiş kaftan. Yollarını keser.

– Ya malınız, ya canınız der.

– Mikdad sen bu soygunu ne için yapıyorsun?

– Amcamın kızını almak için.

– Peki bu mal sana hediye olsun, al götür derler.

Cabir dahhak'ın bu kadar mal ile gözü doymaz. Gene ister.

– Bana Kisra Kralı'nın tacını da getireceksin.

– Olur. Onu da getireceğim. Ama söz 90 gün daha bekleyeceksin. Mikdad o zamanlar ateşe tapan Kisra'nın memleketine varır. Ateşlerin söndürmeye başlar. Askerler onu yakalayıp kralın huzuruna çıkarırlar:

– Kimsin? Ne istiyorsun? der, Kral.

– Adım Mikdad. Kisra'nın tacını istiyorum. O zaman Kral:

– Atın şunu zindana, der. Atarlar. Kırk gün sonra aslanlara yem yaparsınız, diye emreder.

Günü gelir meydan kurulur. Borular çalar. Mikdad meydana atılır, aslanın kafesi açılır. Aslan küreyerek üstüne stılır. Mikdad, bir vuruşta aslanı yere serer, kafasını keser, krala uzatır. Canı bağışlanır. Kral onu yanına çağırır.

– Oğlum senin ne kadar yiğit olduğunu gördüm. Tacımı ne yapacaksın?

– Amcamın kızını almak için mihir istediler, alıp götürecektim.

– Ya beni?

– Sizi ne yapayım, tahtınızda güle güle oturun.

– Öyleyse bu tacı sana hediye ediyorum, al götür, sevgiline kavuş. Mikdad sevinerek kabilesine döner, ama ne görsün, aradan yüz gün geçmiş, sevgilisini at üzerinde başka bir yere götürüyorlar. Hemen kılıcına sarılır, alayı bozar, Miyase'yi alarak çöllere kaçar.

- Bu defa karşısına Hz. Ali çıkar.
- Durun nereye gidiyorsunuz? Kimsiniz?
- Yolumuzdan çekil yabancı... bana Mikdad derler, bu da amca kızı Miyase.

Bize engel olamaya kalkma, halin du man olur. Kız der ki:

- Sen bir tara fa çekil, ben hamle yapayım.

Bunun üzerine Hz. Ali her birini bir serçe parmağı ile tutup gökyüzüne fırlatır, sonra yere indirip sorar?

- Derdiniz nedir?
- Evlenmek istiyoruz.
- Müslüman olursanız hemen nikahımızı kıyarım, mes'ut olursunuz.
- Olduk gitti, diyerek şahadet getirirler ve evlenirler. Çöller cennet gibi olur.

Bulutlar üstlerini örter, uyurlar.

- Fakat düşmanlar uyumaz. Yakalayıp Cabir'in zindanına atarlar.

Miyase'nin annesi Temime hallerine acır ve doğru Muhammed Mustafa'nın huzurunda şahadet getirip yardım ister. İş Hz. Ali'ye havale edilir. Hz. Ali de Cabir'in sarayını başına geçirir. Zindanı açar. Mikdad ile Miyase de el ele vererek Şam'ı, Halep'i gezip nihayet Altınözü Bayra (Akdan) köyüne gelirler. Burada tekrar düğün demek yapılır. Hz. Hıdır da aralarına karışmış.

Bu efsanede sevdiğine kavuşan Şeyh Muğdat (Mikdat) Hikmet Tanyu'nun "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri" adlı eserinde aşkı uğruna ölmüş bir genç olarak yer bulmaktadır (Tanyu, 1967: 215). Aynı son Yurt Ansiklopesi'nde de geçmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3733).

2. Şeyh Muğdat, Mersinli bir hocanın rüyasına girer. Muğdat, hocaya mezarının halen bulunduğu yere yapılmasını söyler. Hoca tarafından da onun bu dileği yerine getirilir (Tanyu, 1967: 215).

III. 1. 1. 14. Şih Yusuf Riddat

Şih Yusuf Riddat'ın mezarı, Mersin'in Bahçe Mahallesi'nde, Burhan Felek Caddesi üzerinde, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi)'nin 250- 300 m ilerisindedir. Kendisinden olmayacak bir işi yapması istendiğinde bunu reddettiği için evliyanın "Riddat" yani reddedici lakabıyla anıldığı söylenmektedir. Onun soyundan gelenlerin "Akyüz" soyadını aldıkları belirtilmektedir (K.21).

Evliya mezarı, yaklaşık 18 m²lik, etrafı bir metre yüksekliğinde duvarla çevrili bir alan içerisinde. Duvar, yeşil demir parmaklıkla yükseltilmiştir. Bu parmaklıklara yeşil tonlarında örtüler bağlanmıştır. Eskiden mezarın yanındaki büyük dut ağacının Kur'an-ı Kerim okumak, hatim indirmek ve kurban kesmek suretiyle evliyanın rızası alınarak kesildiği belirtilmektedir (K.21).

Evliya mezarı, betonarme sanduka içerisinde olup beyaz mermerle kaplanmıştır. Sandukanın üzerine yeşil tonlarında örtüler serilmiştir. Arkasında küçük bir çam ağacı bulunan sandukanın baş ucu kısmında buhur ve mum yakmakta kullanılan tabaklar bulunmaktadır. Buhur ve mumun baş ucu arkasında yakıldığı, sandukanın bu bölümünün islenmiş olmasından anlaşılmaktadır.

III. 1. 1. 14. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih Yusuf Riddat'ın mezarı, her tür dilek sahibince ziyaret edilebilmektedir. Şih Muhammet Abbari'yi ziyaret eden halk kitlesi, aynı amaçlarla Şih Yusuf'un mezarını da ziyaret etmektedir. Doktora gidip çare bulamayan ya da doktora maddi olanaksızlıklar nedeniyle gidemeyen hastalar (kalp, felç, akıl, şeker, kanser vb. hastalar), kısmetinin açılmasını isteyenler, çocukları olmayan ya da durmayanlar (düşenler), sevdiğine kavuşmak isteyenler; ev, iş, araba gibi maddi dilekleri bulunanlar, ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Ziyaret, genellikle perşembe ve cuma günleri yapılmakta, evliyaya ve kerametlerine gerçekten inanılmaktadır (K.24, K.25).

Ziyaretçiler, dilek dilemeden önce Allah'ın rızasını kazanmak için iki rekât şükür namazı kılmakta ve mezarın yanında buhur ve/ veya mum yakmaktadır. Buhur yakılırken salâvat getirilmekte, evliyanın ruhu için Fatiha okunmakta ve dilekler dilenip adaklar adanmaktadır. Dileklerin gerçekleşmesi, önce Allah'tan sonra da evliyadan beklenmekte, adaklar da Allah adına adanmaktadır. Bu uygulamalar sırasında evliyaya

gösterilen saygının bir ifadesi olarak sanduka sıvazlanmakta ve öpülmektedir. Mezarın üzerindeki yeşil örtüden parçalar kesilerek parmaklıklara; şifa, bereket ve şans getirmesi amacıyla bileklere bağlanmaktadır. İsteğe bağlı olarak evliya mezarının çevresinde üç kez dönülebilmektedir (K.16, K.24).

Bu ziyaret yerinde ziyaretçinin gücü ölçüsünde adak kurbanları (genellikle horoz, koyun) adanmaktadır. Kesilen kurbanın eti, ya parçalar halinde ya da evlere götürülüp ziyaret pilavı yapılarak dağıtılmaktadır. Yemeklerden adak sahibi de yiyebilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, şeker, bisküvi, lokum, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, derder (mercimekli bulgur pilavı) vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.16, K.24).

Genellikle Arap kökenli Alevilerin ziyaret ettiği türbeyi her tür mezhep mensubu ziyaret edebilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, 500 kişiyi bulmaktadır. Ziyaretçilerin çoğu, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Ziyaret yerindeki ağaçların evliyanın gönlü olamadan kesilemeyeceği ifade edilmektedir (K.16, K.24).

III. 1. 1. 15. Muhammed Tarsûsî

Muhammed Tarsûsî'nin mezarı, Çavak Köyü mezarlığındadır. Evliyanın tam adı Muhammed b. Ahmed b. Muhammed et- Tarsûsî'dir. Muhammed Efendi, bir Hanefi hukukçusu olup eserlerinden mantıkla da uğraştığı anlaşılmaktadır. Meşhur eserleri

arasında “Enmûzecu’l- Ulûm” yer almaktadır (Akagündüz, Baş, Tekin ve Kaşıkçı, 1993: 469). Kazım Temir, Tam İlmihal Seâdet- i Edebiye kitabının 1182. sayfasında “Tarsûsî rahmetullahi teâla aleyh Muhammed Bin Ahmed Hanefi mezhebi fıkıh âlimlerindedir. 1117 (1705) yılında vefat etti. Usûl ilminde Mir’ât kitabına haşiyesi meşhurdur.” kaydının yer aldığını belirtmektedir. Yine Temir, Müellifin-i kiramdan Tarsûsî Hazretleri”nin Mersin merkezde defnedildiğinin 1315 (1900) tarihli Adana Salnamesi’nin Mersin sancağı ile ilgili bölümünde, 175. sayfada kayıtlı olduğunu yazmaktadır (Temir, 2006: 53). Rivayete göre Gözne dolaylarında medresesi bulunan Tarsûsî, talebelerine “Ben öldüğümde, beni deveme sarın, devem nerede durursa orada da defnedin.” demiştir. Talebeler, hocaları Tarsûsî’nin dediğini yapmışlar ve devenin Çavak Köyü’ndeki bir ağacın dibine çöktüğünü görmüşlerdir. Evliya, halen durduğu söylenen bu ağacın biraz ilerisine defnedilmiştir (K.27). Anlatılanlara göre evliyanın kabri, şafak vakti köye geldiğinden köy, “Şafak” adıyla anılmaya başlamış, daha sonra da bu ad değişime uğrayarak Çavak olmuştur (K.28).

“Türbe” de denilen ziyaret yeri, bir metre yüksekliğinde betonla çevrelenmiş olup yaklaşık 30 m²lik bir alan içerisindedir. Altı mezar bulunan bu alanda ulu dört sakızlık ağacı vardır. Bu ağaçlardan biri, sağda kalan evliya mezarının ortasından yükselmekte ve ziyaret yerinin üstünü kaplamaktadır. Solda kalan sakızlık ağacına ise “Ziyaret Tarsûsî Eli Yeşil Kızı ve Hoca Arkadaşları” yazılı bir levha asılıdır.

Etrafi taşlarla belirlenmiş evliya mezarının Arapça kayıt bulunan baş hece taşı kavukludur. Ziyaret yerinin sağ üst köşesinde yer alan bu mezarın önünde kime ait olduğu bilinmeyen eski bir mezar daha vardır. Solunda ise yukarıdan aşağıya dört mezar sıralanmaktadır. Bu mezarlardan ilki Ahmet Hilmi Eliyeşil’in kızına aittir. Mezarın hece taşında “Ahmet Hilmi Eliyeşil’in Kızı ve Müftü Abdullah Gökçel Refikası Salihati

Nisvandan Hacı Behiye Ruhuna Fatıha Ocak 1944 Muharrem 1363” yazılıdır. Hacı Behiye’ye ait olan mezarın yanında ise hece taşında sadece Arapça “Bismillahirrahmanirrahim” yazılı bir mezar bulunmaktadır. Üçüncü mezarın hece taşında “Sıddıkı Gökçel Müftü Mersin Abdullahı Dana Fazlırşadile Dolmuş İdi Lebi Deryadan Tarihin Ettim Rica Dedi Uçtu Gitti Cenane Hatemil Ulema Mayıs 1949 Recep 1368”, dördüncü mezarın hece taşında ise “Vesile Kevser Sıcak D. 1883- Ö. 1930 Büyük Müftü Emin Ef Kızı Ayşe Hatın Kızı” yazılıdır.

III. 1. 1. 15. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Muhammed Tarsûsî’nin mezarında her çeşit dilek dilenmekte, her tür hastalığın tedavisi için evliyanın manevi gücüne başvurulmaktadır. Her mezhepten ziyaretçisi bulunan evliya mezarının ziyaretçileri, genellikle Tarsus ilçesinden ve çevre köylerden gelen Arap kökenli Alevilerdir (K.27). Ziyaretin belirli bir günü yoktur. Bayramlarda ve arife günlerinde ziyaretçi sayısında artış yaşanmaktadır. Bazen İstanbul’dan otobüslerle ziyaretçilerin geldiği söylenmektedir. Evliya mezarının yıllık ziyaretçi sayısı, 200 ile 300 kişi arasında değişmektedir (K.29). Alevi ve Sünni mezhebine bağlı ziyaretçiler, ağırlıklı olarak okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır.

Dileklerin, varlığına gerçekten inanılan evliyanın mezarı başında dilenmesi gerekmektedir. Yatır ziyareti, genellikle mezarın başında dua etmek ve köy camisinde namaz kılmaktan ibarettir. Kalabalık olarak yapılan bu ziyaretlerde Yasin suresi okunmakta ve hatimler indirilmektedir. Dualar kibleye dönülerek okunmaktadır. Bazen ziyaret yerinde mum da yakılmaktadır. Eskiden ziyaret alanı içerisindeki ağaçlara bez bağlanmaktayken günümüzde bu uygulamanın terk edildiği görülmektedir (K.29). Kumbara bulunmayan ziyaret yerinde çocuklar alsın diye evliya mezarının üzerine arılık atılmaktadır (K.27).

Ziyaret yerinde kurban kesilmemekte, yiyeceklerle ilgili adaklar dağıtılmamaktadır. Dileklerin kabulü sonrasında evliya mezarı, ikinci kez sadece köy halkı tarafından hürmeten ziyaret edilmektedir (K.29).

Bu ziyaretin bakımı yapılmamakta ve içindeki ağaçlar kesilmemektedir. Ancak ağaçların kesilmesinde bir sakınca görülmemektedir. Ziyaret yerinde şu ana kadar saygısızlık yapıldığı da duyulmamıştır. Saygısızlık yapılması günah kabul edilse de saygısızlık yapanın çarpılacağına inanılmamaktadır (K.27).

III. 1. 1. 15. 2. Efsaneler

Ziyaret yerindeki ağaçlara konan kuşların silahla bile vurulamadığı anlatılmaktadır. Çavak Köyü sakinleri, bu kuşların evliya tarafından korunduğuna inanmaktadır (K.30).

III. 1. 1. 16. Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir)

Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir⁶ Türbesi, Mersin'in Hürriyet Mahallesi'nde, İsmet İnönü Bulvarı kenarında, düz bir arazidedir. Evliya makamı, İsmet İnönü Bulvarı güzergâhı üzerinde, bir dut ağacının altında bulunmaktayken bulvar yapım çalışmaları sırasında kaldırılarak şu anki yerine nakledilmiştir. Makamın betonarme sandukasını Büyükşehir Belediyesi, türbesini ise 1997 yılında Mahmut Topçu yaptırmıştır. Dikdörtgen formundaki kubbeli türbenin yanında okaliptüs ağacı vardır. Kapısı üzerindeki mermer levhada "Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Yaptıran Mahmut Topçu" yazılıdır. Kubbe iç yüzeyi yeşil olan türbenin diğer kısımları beyazdır.

Yaklaşık 20 m² olan türbenin giriş kapısı sağ ön köşededir. Türbenin ön, sağ ve sol duvarlarında birer pencere vardır. Pencere parmaklıklarına özellikle yeşil tonlarında

⁶ Melek Cafer Teyyar'ın hayatı için 65. sayfaya bakınız.

çaputlar bağlanmıştır. Zemini karo döşeli türbenin sağ ön köşesinde mum eriyikleri ve buhur yakmakta kullanılan iki tava, sol ön köşesinde mum eriyikleri olduğu görülmektedir. Ayrıca sol duvarın ve kubbe iç yüzeyinin islendiği fark edilmektedir. Sağ duvarında Kur'an-ı Kerimlerin ve dini kitapların bulunduğu küçük bir dolap ile yeşil kumaş parçaları, sol duvarında ise Kur'an-ı Kerim heybesi ve iki büyük tespih asılıdır.

Makam, türbenin ortasındadır ve betonarme sanduka içerisinde. Üzeri beyaz fayansla kaplanmıştır ve ayetler yazılı bir örtü ile örtülmüştür. Baş ucuna muhtemelen arılık konulması ya da mum yakılması amacıyla seramik bir parça yerleştirilmiştir. Sağ ve sol yüzeylerinde ise mum yakmak için birer açıklık bırakılmıştır.

III. 1. 1. 16. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi'ni özel bir dilek olmaksızın herkes ziyaret edebilmektedir. Dileklerin gerçekleşmesi, kişinin inancıyla ilişkilendirilmektedir. Temiz kalpli olan, evliyanın varlığına ve kerametlerine yürekten inananların dileklerinin kabul olacağına inanılmaktadır. Ziyaret, her gün yapılabilmektedir (K.31).

Ziyaretlerde evliya makamının baş ucunda dua edilmekte (genellikle 1 Fatiha ve 3 İhlâs suresi), mum ve buhur yakılmaktadır. Türbe içerisinde mum ve buhur yakılması yangına sebebiyet verdiği için yasaklanmıştır. Ancak bu yasağa rağmen içeride mum ve buhur yakmanın devam ettiğini gösteren izlere (is, mum eriyiği) rastlanmaktadır. Sandukaya el- yüz sürülerek, sanduka öpülerek, türbe duvarına taş yapıştırılıp pencere parmaklıklarına bez bağlanarak dilek dileme aşaması devam ettirilmektedir. Bu pratikler sonrasında Bedril Gafir'in yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenmekte ve Allah adına adaklarda bulunmaktadır. Ziyaret, makamın üzerine ya da baş ucu arkasındaki seramik parçasına arılık konulmasıyla sona ermektedir. Bedril Gafir Türbesi'nde dilek

dilemeden önce namaz kılmak, evliya makamının etrafında dönmek, türbe yanındaki okalptüs ağacına bez bağlamak, taş taş üstüne koymak, istenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşla şeklini yapmak gibi uygulamalar yapılmamaktadır (K.31).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, koyun ya da horoz başta olmak üzere kanlı kurban adamaktadır. Kurbanlar türbe yanında ya da türbe adına evlerde kesilerek parçalar halinde dağıtmakta, adak sahibi de kurbandan yemektir (K.31). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur-buğday serpmek, evliya makamı üzerine yeşil örtü sermek, çocuğa evliyanın adını vermek, türbe ihtiyaçlarını karşılamak da adaklar arasında yer almaktadır (K.12).

Çevresinde kutsal kabul edilen ağaç, taş, su vb. unsurlar bulunmayan türbenin başka adı yoktur. Ziyaretçilerin çoğunu Arap kökenli Alevi halk oluşturmakta, ziyaretçi sayısı yılda 250 kişiye ulaşmaktadır. Ziyaretçiler arasında az sayıda da olsa eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar bulunmaktadır. Herhangi bir yere ya da yapıya adını vermemiş olan evliyanın makamı üzerine yemin edilmemektedir. Yakınlarında cami bulunmayan türbenin yanındaki ağacın kesilmesinde bir sakınca görülmemektedir. Ancak türbeye saygısızlık yapanların cezalandırılacağına (çarpılma, hastalanma, işi bozulma vb.) inanılmaktadır. Ziyaret yerinin bakımını Necip Topçu adlı bir hayırsever üstlenmiştir (K.31).

III. 1. 1. 16. 2. Efsaneler

Yörede Bedril Gafir ile ilgili 4 efsane anlatılmaktadır:

1. Belediye Başkanı Okan Merzeci döneminde İsmet İnönü Bulvarı yapılırken yol güzergâhı üzerinde kalan evliyanın makamı kaldırılmak istenir. Ancak ilk deneme, iş makinesinin kepçesi makama dokunur dokunmaz kırılınca başarısız olur. Makamın bu şekilde kaldırılamayacağını anlayan Necip Topçu, bir hoca getirtir. Hocanın evliya makamı başında dualar okuması sonrasında makam, yeni yerine nakledilir (K.31).

2. Mahmut Topçu, rüyasında Bedril Gafir'i görür. Onun isteği üzerine 1997 yılında türbeyi yaptırır. Evliyanın rüya yoluyla türbesinin yaptırılmasını istemesi, evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.31).

3. Çocukluk yıllarında Necip Topçu ve amcasının oğlu, evliya mezarının üzerindeki arılığı alır, ancak parayı almalarıyla birlikte nereden geldiğini anlayamadıkları taş yağmuruna tutular. Hemen eve gidip olanları ailelerine anlatırlar. Kuzeninin annesi, çocuklardan aldığı arılıkla buhur alır. Buhuru makamın üzerinde dualar okuyarak yakar. O dönemde sanduka üzerine konulan arılıkla makamın bakımını üstlenen kişi, buhur almaktadır. Necip Topçu, taşlanmalarını buhur yakmak amacıyla mezarın üzerine konulan arılıkları çalmalarına bağlamakta, mezarın üzerinden parayı izinsiz aldıkları için evliyanın hışmına uğradıklarına inanmaktadır (K.31).

4. Uygunsuz davranışlar sergileyen bir kadın, makamın yanındaki bir evde oturmaktadır. Kadın evde oturduğu sürece her gece üstü çinko ile kaplı evin çatısına taş yağar. Kadının evden taşınmasıyla taş yağmuru sona erer. Mahalle sakinleri, bu durumu evliyanın makamı yanında hoş olmayan davranışlara izin vermediği biçiminde yorumlar (K.31).

III. 1. 1. 17. Camili Türbesi

Türbe, Mersin merkeze bağlı eski adı Köçerli (Göçerli), yeni adı Camili olan köyün girişindedir. Mevlana'nın soyundan geldiğine inanılan evliyanın adı ve tarihi kişiliği

bilinmediğinden ziyaret yeri “Türbe” olarak anılmaktadır (K.32). Camili mezarlığının girişindeki türbenin üç metre önünde, solda adı bilinmeyen bir bayanın yaptırdığı çeşme vardır. Türbeye dikey uzanan bu çeşmenin üzerinde “Çoban Çeşmesi” yazılıdır.

Üzerindeki kayıt silindiğinden türbenin yapılış tarihi kesinleştirilememektedir. Ancak köy camisinin duvarında asılı olan köy ve caminin tarihçesinin yazılı olduğu levhalar, bu konuda fikir verebilmektedir. Cami duvarındaki levhalarda şunlar yazılıdır:

Caminin Tarihçesi:

Selçuklular Dönemi'nde Yahşi Ahmetoğlu Hasan tarafından Hicri 718- 1295 yılında yaptırılmıştır. 14.5 m uzunluk ve 14.5 m genişliği olup kapısı 2 x 1.28 m, pencereler 1.30 x 0.80 m'dir. Büyük ve setr yontu taşından sağlam bir zemine yaptırılmış ve üzeri uzun bir süre açık kaldığı duvarlar sağlam, mihrabı sadedir. Kapısı üzerinden kabartma olarak şu yazılmıştır: Leilehe illallah Muhammedün Resülullah Sahibul Hayrat Hasan Bin Yahşi Ahmet Cemaziyelahir (716)

Camili Köyünün Tarihçesi:

Camili Köyü, (1260- 1305) tarihine kadar Göğceli Nahiyesi adıyla anılan yerdir. Bu köyün, takriben 750 sene kadar önce Selçuklular devrinde Kökçeli Türk aşireti tarafından kurulmuş olduğu söylenmektedir. Bugün Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bu adla köyler görmekteyiz.

Kayıtlardan anlaşıldığı üzere köy, Mersin kurulmadan önce Tarsus'a bağlı bir nahiye olarak 1260 yılında Gökçeli- Kökçeli adıyla Selçuklular Dönemi'nde iskâna açılmıştır. Selçuklu Dönemi yapı özelliklerini gösteren, kesme taşlardan örülü, büyük tek kubbeli türbenin bulaşıcı bir hastalık ya da benzer bir felaketten dolayı 1305 yılında boşaltılan Kökçeli (Kökçeli) halkından kaldığı tahmin edilmektedir. Kayıtları göz önüne alarak yürütülebilecek ikinci tahmin caminin yapımını üstlenen Yahşi Ahmetoğlu Hasan'la ilgilidir. Eğer türbe ve caminin aynı zamanda yapılmış olduğu düşünülecek olursa türbede yatan zatın Yahşi Ahmetoğlu Hasan olduğu düşünülebilir.

III. 1. 1. 17. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Türbe; ev, araba, iş vb. maddi istekleri olanlardan ziyade hastalar ve çocuğu olmayanlarca ziyaret edilmektedir. Şifa isteyenlerin dışında rüyasında gördüğü için ya da

sadece ibadet etmek için türbeyi ziyaret edenler vardır. İstenilen herhangi bir gün ziyaret gerçekleştirilebilir. Şifa amacıyla üç hafta üst üste türbede kalınmaktadır. Daha ziyade sara hastalarının kaldığı belirtilen türbede şifa amacıyla hangi gün kalındıysa diğer iki hafta da aynı gün kalınmak zorundadır (K.32).

Günümüzde türbe ziyareti, genellikle yoldan geçerken türbe kapısında dua edip dilek dilemekten ya da dua sonrasında yemek yiyip türbe temizliğini yapmaktan ibarettir. Eski uygulamalar ise daha zengin olup arada sırada da olsa bazı ziyaretçilerce halen sürdürülmektedir. Pratiklerini türbe-cami-türbe üçgeninde sırasıyla yerine getiren ziyaretçi, ilk olarak Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılmaktadır. Namaz sonrasında evliya mezarının baş ucunda dua etmekte, arılık koyup şeker, lokum vb. yiyecek maddesi dağıtmakta, baş ucu hece taşına kurdele bağlamakta ya da tespih dolamaktadır. Daha sonra da köyün tarihi camisine gitmektedir. Ziyaretçi, camideki ibadetini takiben tekrar türbeye gitmekte ve dileğini dileyip adağını adamaktadır. Bireysel ziyaretlerin dışında Ramazan ayında türbeye topluca gelinip Kur'an-ı Kerim okunmaktadır (K.32, K.33, K.34).

Dileğin kabulü sonrasındaki uygulamalarda da eskiye nazaran değişiklikler olmuştur. Eskiden ziyaretçiler, adak olarak genellikle tavuk kurban etmekte ve kesilen kurbanın etiyle ziyaret yerinde kurulan ocakta etli pilav (ziyaret pilavı) yapıp dağıtmaktadır. Söz konusu bu uygulama yerini bayramdan bayrama şeker, lokum, bisküvi, pasta, kek, lokum vb. yiyecek maddesi dağıtımına bırakmıştır (K.32, K.35).

Evliya mezarı üzerine yemin edilmemektedir. Dileğin gerçekleşmesi, ziyaret inancının varlığına bağlanmaktadır. Türbeye saygısızlık yapanın başına mutlaka uğursuzluk (çarpılma, ağzı- yüzü yamulma, felç olma vb.) geleceği düşünülmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, ortalama 100 kişidir. Türbenin yanından geçerken dua edenler bu sayının dışındadır. Ramazan ayında, Nevruz ve Hidrellez'de ziyaretçi sayısı artmaktadır.

Ziyaretçilerin çoğu okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak Sünni mezhebine mensup halk kesimi, türbeyi ziyaret etmektedir. Şifa amacıyla yapılan ziyaretler, daha ziyade çevre köylerden ve Adana gibi çevre illerden gelenlerce yapılmaktadır.

III. 1. 1. 18. Seydi Hıdır Türbesi

Seydi Hıdır⁷ Türbesi, Mersin'in Barış Mahallesi'nde, Soğuksu Caddesi üzerinde, 4645 numaralı sokaktadır. Makamın 150 senelik olduğu belirtilmektedir. 200 m²lik bir alan içerisinde kalan, 16 m²lik bir zemin üzerine kurulu türbe, kare biçimindedir. Türbeyi Bedii Canatan yaptırmıştır. Ancak türbenin yapılış tarihi bilinmemektedir (K.36).

Türbe, hızar atölyesinin sol arka köşesinde kalmaktadır. Yapı, yeşil bir kapıdan girilen ziyaret alanını ikiye bölmekte ve önde geniş, arkada ise küçük bir bahçe oluşturmaktadır. Nar ağacı bulunan küçük bahçede, kesilen kurban kanlarının akması için sağ köşedeki çeşmenin yanına, briket duvara bir delik açılmıştır. Ayrıca briket duvar yemek pişirmek amacıyla kurulan ocaktan dolayı islenmiştir.

Girişi küçük bahçeye dönük, karşısında çinkoyla kaplı küçük bir çardak bulunan türbenin hilalli kubbesi ve ana bölümü beyazdır. Yeşil, demir parmaklıklı, çaputlar bağlı kapısının sağında "Sayın Ziyaretçiler Tabaklık Haricinden Tabak Koymayın ve Mumluk Haricinde Mum Yakmayın. Çünkü Yere Damlıyor ve Bez Yanıyor. Rica Ederim. İçerde Ateş Yakmayın." yazılı uyarı levhası asılıdır. Yapının sağ, sol, arka duvarında yine yeşil demir parmaklıklı, çaputlar bağlı birer pencere vardır. Çaputlar, taş sanduka üzerindeki ya da türbenin arka sol köşesindeki yeşil örtülerden kesilerek bağlanmakta, aralarında beyaz iplerin ve kıyafet parçalarının da olduğu görülmektedir. Kapının solundaki pencere pervazında Şifa Veren Dualar, Dini Hikâyeler, Dualar Hazinesi adlı dini

⁷ Hz. Hıdır (Hızır)'ın hayatı için 69. sayfaya bakınız.

kitaplar ve Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Arka taraftaki pencere pervazında ise sol ön köşesi açık bir kumbara vardır.

Seydi Hıdır'ın beyaz, betonarme makamı, zemini hasırla kaplı türbenin sol ön köşesinde. Sandukanın baş ucuna göre sağında mum ve buhur yakılan iki şamdan vardır.

III. 1. 1. 18. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Seydi Hıdır Türbesi; kısmet, şifa, ev, araba, iş, çocuk vb. her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Ziyaretler, özellikle perşembe ve cuma günleri gerçekleştirilmektedir. Ziyaretin temelinde bireyin her yönüyle makama inanması yatmaktadır. Bu inançla türbeye gelen ziyaretçi, isteğe bağlı olarak iki rekât şükür namazı kıldıktan sonra makamın etrafında "Allah'ım biz bu ziyarete geldik. Bu ziyaretin huzurunda senden şifa istiyoruz, senden dileğimizin kabulünü istiyoruz." diyerek dönmekte ve sandukanın baş ucunu üç kez öpmektedir. Ziyaret; sandukaya el- yüz sürmek, pencere ve/ veya kapı parmaklıklarına, ağaçlara çaput bağlamak, buhur ve/ veya mum yakmak, dilek dilemek ve adak adamak, kumbaraya arılık atmak suretiyle tamamlanmaktadır (K.36, K.37).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, adaklarını yerine getirmek için türbeyi ikinci kez ziyaret etmektedir. Horoz, koç vb. küçükbaş hayvanların yanı sıra kilim, halı, seccade, temizlik malzemesi gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik adaklar da adanmaktadır. Ziyaretçi, isterse adaklarını yerine getirmeden önce dilek dileme aşamasındaki uygulamaları tekrarlamaktadır. Adak kurbanları çeşmenin yanında kesilmektedir. Kurban eti parçalanarak dağıtılmayacaksa çeşmenin sağ tarafında taşlarla oluşturulan ocakta ya da evlerden getirilen küçük tüplerde yemek yapılmaktadır. Çoğunlukla etli pirinç ya da bulgur pilavı pişirilmektedir. Hazırlanan yemekler, davetlilere ya da yoldan geçenlere dağıtılmaktadır. Adak sahibi de pişirilenlerden yemektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz

sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapağa dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.37).

Ziyaret yerinin bakımı Vacibe adındaki mahalle sakini tarafından yapılmaktadır. Her yıl ortalama 150- 200 kişinin ziyaret ettiği türbeye ağırlıklı olarak Arap kökenli Alevi halk başvurmaktadır. Ziyaretçiler arasında az da olsa eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar da bulunmaktadır. Makam üzerine yemin edilmektedir. Türbede gece kalınmamaktadır. Makama saygısızlık yapanların çarpılacağına, ağzını yüzünün yamulacağına, felç olacağına vb. inanılmaktadır (K.36, K.37).

III. 1. 1. 18. 2. Efsaneler

Seydi Hıdır ile ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. İki Arap genci, çaldıkları bir danayı kesip yerler. Danasının çalındığını fark eden köylü, gençlere danasını çalıp çalmadıklarını sorar. “Hayır” cevabını alınca emin olmak için onlardan Seydi Hıdır üzerine yemin etmelerini ister. Köylünün Arapça bilmemesinden faydalanan gençler, makamın huzurunda Arapça danayı çaldıklarını ve yediklerini itiraf ederler. Köylü de onların çalmadığını düşünerek evine gider. Ancak gençler, hem hırsızlık yaptıkları hem de köylüyü aldattıkları için ziyaret yerinde çatlayıp ölürlere (K.36).

2. Yukarıdaki efsanenin diğer varyantı ise şöyledir: Bir camız (manda) yorgan yüzü yutar. Yorgan yüzünün sahibi, iki Arap gencini hırsızlık yapmakla suçlar. Gençler, bu suçlamayı kabul etmeyince mal sahibi onlardan Seydi Hıdır üzerine yemin etmelerini ister.

Makamın huzuruna gelen gençler, “Biz almadık.” diye yemin edince, onları haksız yere suçlayan mal sahibi çarpılır (K.36).

III. 1. 1. 19. Şih Muhrabi

Şih Muhrabi'nin makamı, Mersin'in Turgut Türkalp Mahallesi'ndedir. Hayatı hakkında bilgi bulunmayan evliyanın sokağın karşısında makamı bulunan Şih Mahmut'la kardeş olduğu söylenmektedir. Şih Muhrabi'nin makamı, ana yola göre sokağın sol tarafında kalan evin bahçesinde dir. 50 senelik olduğu ve 1967- 1977 yılları arasında yaptırıldığı belirtilen makamın çevresine yaklaşık bir metre yüksekliğinde briket bir duvar örülmüştür (K.38). Makamın yanına briket duvarın sağındaki açıklıktan girilmektedir. İçeride bir incir iki de dut ağacı vardır.

Yaklaşık 3 m²lik bir alan içerisinde bulunan makamın sandukası betonarmedir. Sandukanın iki yanında mum yakılması amacıyla açılmış iki oyuk bulunmaktadır. Üzerine yeşil bir örtü serilmiştir. Örtünün altında buhur yakmakta kullanılan bir tabak olduğu görülmektedir.

III. 1. 1. 19. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Ev, iş, araba, kısmet, çocuk, şifa başta olmak üzere ziyaret yerinde her tür dilek dilenebilmektedir. Ziyaretler, daha çok cuma günleri yapılmaktadır. Dileklerin kabulü niyet ve inanca bağlanmaktadır (K.38, K.39).

Dileğin kabulü için yapılan ziyarette namaz kılınmamaktadır. Ziyaret, sandukanın etrafında üç kez dolanmak suretiyle başlamaktadır. Makamın etrafında dönülürken dualar okunmakta (genellikle 1 Fatiha, üç İhlâs), sandukaya el- yüz sürülüp sanduka öpülmektedir. Makamın üzerindeki yeşil örtüden kesilen parçalar; ağaca ve/ veya uğur olması, şifa getirmesi amacıyla bileklere bağlanmaktadır. Ziyaret yerinde Arap asıllı ziyaretçilerin buhur, Türk akıllı ziyaretçilerin ise mum yaktığı ifade edilmektedir. Dilekler,

evliyanın yüzü suyu hürmetine buhur ya da mum yakıldıktan sonra Allah'tan dilenmekte, Allah adına adakta bulunmaktadır. Pratikler sonrasında arılık, kumbara bulunmadığından makamın üzerine konulmaktadır. Yalnız son yıllarda arılık pek konulmaz olmuştur (K.38, K.39).

Ziyaretçiler, çoğunlukla horoz adamaktadır. Makam, adağın yerine getirilmesi için ikinci kez ziyaret edilmektedir. İstenirse dilek dilemeden önce yapılan pratikler, adaklar yerine getirilmeden önce tekrarlanmaktadır. Bu uygulamaları takiben adanan kurbanlar, adak yerinde ya da evlerde kesilmektedir. Ancak evde kesilecek horozlar makamın etrafında üç kez dolandırılmaktadır. Şu ana kadar horoz dışında adak kurbanının makamın etrafında dolaştırıldığı duyulmamıştır. Kesilen horozlar genellikle yemeği yapılmadan bütün halinde ihtiyaç sahibine verilmektedir. Bazen de bahçede toplama taşlarla kurulan ocakta etli pilav diğer adıyla ziyaret pilavı yapılarak dağıtılmaktadır. Ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyanın adı verilmektedir. Dua etmek, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekme dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapıya dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur-buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.38, K.39).

Ziyaret yerinde saygısızlık yapmak, ziyaret yerindeki ağaçları kesmek uğursuzluk kabul edilmektedir. Saygısızlık yapanların ya da ağaçları kesenlerin felç olacağına, işinin bozulacağına, hastalanacağına, çarpılacağına inanılmaktadır. Makamın bakımı, evin sahibi ve ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 150-200 kişi civarındadır. Ziyaretçiler, genellikle Arap kökenli Alevilerdir. Daha ziyade

okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar makamı ziyaret etmektedir. Makamın üzerine yemin edilmemekte, ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır (K.38, K.39).

III. 1. 1. 19. 2. Efsaneler

Şih Muhrabi ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Ziyaret yeriyle ilgili ilk efsane, evliya makamının tespit edilmesiyle ilgilidir.

Turgut Türkalp Mahallesi sakini Naime Yaşlı, 50 sene öncesine kadar Şih Muhrabi'nin bahçesindeki makamından haberdar değildir. Bu arada Naime Hanım'ın kardeşi Sabire Şimşek, gitmedik doktor bırakmamasına, tıbbi bütün çözüm yollarına başvurmasına karşın bir türlü iyileşmemektedir. Sabire Şimşek, bir gece rüyasında Şih Muhrabi'yi görür. Evliya kendisine adını, makam yerinin tespiti için bahçedeki taşın bir işaret olduğunu söyler. Sabire Şimşek, sabah uyandığında kendini daha iyi hisseder, yatakta oturmaya ve konuşmaya başlar. Gördüklerini annesine anlatır. Anne ve kız, bahçedeki taşı bularak etrafını temizler ve betonarme sandukadan evliyanın makamını yaptırır. Makamı çevreleyen briket duvarlar ise 30- 40 sene önce Naime Yaşlı tarafından yaptırılır (K.38).

2. Naime Yaşlı'nın bir komşusu, Naime Hanım'ı "Siz taşa tapıyorsunuz." diye eleştirir. Naime Hanım, "Siz neye tapıyorsanız biz de ona tapıyoruz. Neden sordun?" diye karşılık verir. Komşu, "Ben bu makamı buhur yakmasınlar diye bozacağım." der ve makamın çevresindeki gülleri yolmaya başlar. Naime Hanım, makama yapılan bu saldırı karşısında "Sen ne yaparsan yap, ben değil bu ziyaret senden hakkını alacaktır." der. Gülleri yolup evine giden adamın bir süre sonra eşi bahçeye gelir. Ziyaret alanını istedikleri gibi kullanacaklarını söyler. Bu ifadeler karşısında çok şaşırın Naime Hanım, bahçesini sattığını ve kimsenin bu şekilde davranamayacağını ifade eder. Söylenenlere inanmayan kadın, baltayı eline alarak son gül ağacını da kesmek ister. Ağacı keserken aniden toprak yanmaya başlar ve bir alev topuna dönüşerek kadına zarar verir. Kadın,

şaşkınlık içinde “Abla ne olursun beni affet.” der. Naime Hanım ise “Her şeyi yanlış anlıyorsunuz. Ben değil Allah sizi affetsin.” karşılığını verir (K.38).

III. 1. 1. 20. Şih Mahmut

Şih Mahmut’un makamı, Mersin’in Turgut Türkalp Mahallesi’nde, sokağın sağ tarafındadır. Evliyanın, yolun solunda makamı bulunan Şih Muhrabi ile kardeş olduğu söylenmektedir (K.38). Dört tarafı yaklaşık bir metre yüksekliğinde briketle örülü makamın sandukası betonarmedendir. Yanında iki incir ağacı dikili olan sandukanın üzerine yeşil bir örtü serilidir.

III. 1. 1. 20. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih Mahmut’un makamı; ev, iş, araba, kısmet, çocuk, şifa başta olmak üzere her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Ziyaretler, daha çok cuma günleri yapılmaktadır. Dileklerin kabulü niyet ve inanca bağlanmaktadır (K.38, K.39).

Dileğin kabulü için yapılan ziyaretlerde namaz kılınmamaktadır. Ziyaret, sandukanın etrafında üç kez dolanmak suretiyle başlamaktadır. Makamın etrafında dönülürken dualar okunmakta (genellikle 1 Fatıha, üç İhlâs), sandukaya el- yüz sürülüp sanduka öpülmektedir. Makamın üzerindeki yeşil örtüden kesilen parçalar; ağaca ve/ veya uğur olması, şifa getirmesi amacıyla bileklere bağlanmaktadır. Ziyaret yerinde Arap asıllı ziyaretçilerin buhur, Türk akıllı ziyaretçilerin ise mum yaktığı ifade edilmektedir. Dilekler, evliyanın yüzü suyu hürmetine buhur ya da mum yakıldıktan sonra Allah’tan dilenmekte, Allah adına adakta bulunmaktadır. Pratikler sonrasında arılık, kumbara bulunmadığından makamın üzerine konulmaktadır. Yalnız son yıllarda arılık pek konulmaz olmuştur (K.38, K.39).

Ziyaretçiler, çoğunlukla horoz adamaktadır. Makam, adağın yerine getirilmesi için ikinci kez ziyaret edilmektedir. İstenirse dilek dilemeden önce yapılan pratikler,

adıklar yerine getirilmeden önce tekrarlanmaktadır. Bu uygulamaları takiben adanan kurbanlar, adak yerinde ya da evlerde kesilmektedir. Ancak evde kesilecek horozlar makamın etrafında üç kez dolandırılmaktadır. Şu ana kadar horoz dışında adak kurbanının evliya makamı etrafında dolandırıldığı duyulmamıştır. Kesilen horozlar genellikle yemeği yapılmadan bütün halinde ihtiyaç sahibine verilmektedir. Bazen de makamın yanında toplama taşlarla kurulan ocakta etli pilav diğer adıyla ziyaret pilavı yapılarak dağıtılmaktadır. Ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyanın adı verilmektedir. Dua etmek, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapağa dağıtılır), sadaka vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek, evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek de adıklar arasında yer almaktadır (K.38, K.39).

Ziyaret yerine saygısızlık yapmak, ziyaret yerindeki ağaçları kesmek uğursuzluk (felç olma, işi bozulma, hastalanma, çarpılma) kabul edilmektedir. Makamın bakımı ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı 150- 200 kişi civarındadır. Ziyaretçiler, genellikle Arap kökenli Alevilerdir. Daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar makamı ziyaret etmektedir. Makamın üzerine yemin edilmemekte, ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır (K.38, K.39).

III. 1. 1. 20. 2. Efsaneler

Şih Mahmut'la ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Şih Mahmut'la ilgili ilk efsane, Naime Yaşlı'nın kardeşi Cemile Zeyfa'nın Nursel Kaya'ya anlattığı, evliya makamının tespitine ilişkindir. Şih Mahmut, makamının bulunduğu yerde yorgun düşüp uyuya kalan yaşlı bir adamın rüyasına aksakallı bir hoca

olarak girer. Uyanıp yoluna devam eden yaşlı adam, işlerini halledip aynı yolu kullanarak evine döner. Dinlenmek için aynı yerde oturmuş ve yine uyuya kalır. Rüyasında aksakallı hocayı tekrar görür. Uyanıp evine giden yaşlı adam, ailesine gördüklerini anlatır. Ancak aynı rüyayı iki kez görmüş olduğuna ailesini inandıramaz. Birkaç gün sonra makamın bulunduğu yerden geçerken topraktan su çıktığını görür. Olanları ailesine anlatan fakat onları yine de inandıramayan yaşlı adam, ailesini rüyaları gördüğü ve suyun çıktığı yere götürür. Tam o esnada makamın olduğu yere nur iner. Aile, nuru görünce yaşlı adama inanır. Nurun indiği yere bir taş koyarlar. Yaşlı adamın sürekli rüyasına giren evliya, rüyada adının Şih Mahmut olduğunu ve makamının yapılmasını istediğini söyler. Anlattıklarına kimini inandıran kimini ise inandıramayan yaşlı adam, evliyanın makamını yaptırmış. Yaşlı adamın uyanırken evliyayı görüp bayıldığı da söylenmektedir (K.39).

2. Mersin'in Mezitli Beldesi'nde oturan genç bir kız, rüyasında Turgut Türkalp Mahallesi'nde yolun karşılıklı iki kenarında, incir ağaçları altında yatan iki evliya makamı olduğunu görür. Arayarak makamları bulur ve ziyaret yeriyle ilgili pratikleri yerine getirerek iş dileğinde bulunur. Genç kızın bu isteği kısa bir süre sonra gerçekleşir (K.39).

III. 1. 1. 21. Şih Mensur

Şih Mensur'un makamı, Mersin'in Bahçe Mahallesi'nde bir apartmanın arka bahçesindedir. Yaklaşık 20 sene önce bir erik ağacının altında bulunan makam, yol çalışması sırasında o zamanlar apartmanın yerinde bulunan müstakil evin kaldırımı üzerine taşınmıştır. Evin yıkılması ve yeni binanın yapılması sırasında ise yarısı temel üzerinde, yarısı da kaldırımda kalınca bir cuma günü hoca eşliğinde dua etmek ve kurban kesmek suretiyle bozulmuş ve içinden dört adet tuğla çıktığı görülmüştür. Ancak ev sahibi, tuğla çıktığını görmesine rağmen inancı gereği makamı evinin arka bahçesine taşımıştır (K.40, K.41). Büyük bir manolya ağacı bulunan dikdörtgen bahçe, 15 m²lik bir alana sahiptir.

Betonarme sandukadan ibaret makam, bahçenin sağ tarafında olup baş ucu kısmı arka, sol kısmı ise sonradan örülen tuğla duvara bitişiktir. İki metre yüksekliğindeki bu duvar makamın dışarıdan görülmesine engel olmaktadır.

III. 1. 1. 21. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih Mensur'un makamı her tür dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Şifa bulmak; ev, iş, araba, çocuk sahibi olmak ve evlenmek isteyenler, ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Makamın belirli bir ziyaret günü yoktur (K.40, K.41).

Ziyaret yeriyle ilgili uygulamalar, makamın bulunduğu bahçeye her zaman girilemediğinden duvar dışında dua etmek, mum yakarken dilek dilemek ve adak adamaktan ibarettir. Eski ziyaretler ise makamın etrafında dualar okuyarak üç kez dönmek, baş ucu hece taşını üç kez öpmek, buhur ve/ veya mum yakıp dilek dilemek, adak adamak ve şeker dağıtmak pratiklerini içermektedir. Dilek, "Kurban olduğum Allah, hastamız iyi olsun mumumuzu yakalım." biçiminde ifade edilmektedir. Uygulamalar içerisinde ağaca çaput bağlamak ve evliya makamı üzerine arılık koymak yoktur (K.40- K.41).

Genellikle horoz başta olmak üzere ziyaret yerinde küçükbaş hayvanlar adanmaktadır. Makam eski yerindeyken dileği kabul olanları kurbanlarını makamın yanında kestikleri ve kurdukları ocakta kurban etiyle etli pilav (Adak sahibi de yiyebilmektedir.) yapıp dağıttıkları görülmüştür. Ayrıca eskiden ziyaret yerinde adak olarak şeker dağıtıldığı da ifade edilmektedir. Günümüzde ise mum yakmak dışında şeker dağıtmak, kurban kesmek türünden adaklar evlerde yapılmaktadır. Ziyaret alanının kapalı oluşundan istenilen her gün makamın yanına gidilemeyişi, adakların evlerde yapılmasında önemli bir etkidir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (başın üzerinde dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapağa dağıtılır), sadaka

vermek, tuz (3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, lokma, tatlı, bazlama, mercimekli bulgur pilavı vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, kuşların yemesi için bulgur- buğday serpmek ve evliyanın adını çocuğa vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.40- K.41).

Daha çok Arap kökenli Alevilerin ziyaret ettiği makama genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar gitmektedir. Makamın 20 sene önce yılda yaklaşık 1000 kişi tarafından ziyaret edildiği, günümüzde ise bu sayının dışarıdan dua edenler ve duvar dışında mum yakanlar hariç yılda 10 kişiyle sınırlı kaldığı belirtilmektedir. Ziyaret yerine saygısızlık yapanların cezalandırılacağına inanılmaktadır (K.40, K.41).

III. 1. 1. 21. 2. Efsaneler

Yöre halkı, Şih Mensur ile ilgili 3 efsane anlatmaktadır:

1. Mahalle sakini Saadet Bozlu'nun anneanesi, erik ağacının altında namazını kılıp yemeğini yedikten sonra uyuya kalır. Rüyasında temiz yüzlü bir hoca görür. Adının "Şih Mensur" olduğunu söyleyen bu hoca, vaktiyle erik ağacının altında oturduğunu ve oturduğu yere sopasıyla iz bıraktığını söyleyip burayı ziyaret edenlerin dileğinin gerçekleşeceğini ifade eder. Saadet Bozlu'nun anneanesi, rüyasını Kerim Bilgehan'ın dedesine anlatır ve ondan makamı yaptırmasını ister. Kerim Bilgehan'ın dedesi de yaklaşık 100 sene önce makamı yaptırıp ziyarete açar (K.40, K.41).

2. Söylentiye göre ev sahibinin oğlu, makam taşındıktan kısa bir süre sonra balkondan düşüp ölür. Ev sahibinin oğlunu kaybetmesi, makamı taşındığı için evliyanın kızmasına bağlanmaktadır (K.21).

3. Cemil Cömert, çocukluğunda arkadaşlarıyla birlikte evliya makamına gökten üç alev toponun indiğini görür. Üç arkadaş, makamın üzerine nur inmesini orada evliyanın yatmasına bağlar (K.21).

III. 1. 2. SİLİFKE

III. 1. 2. 1. Ellez Dede

Ellez Dede'nin mezarı, Silifke Taş Köprü geçildikten sonra ulaşılan Göksu vadisinin sağındaki Bükdeğirmeni Köyü'nün Şıhlar Mahallesi'ndedir. Mezarı başındaki taş, her cuma terlediği için Ellez Dede (İlyas Dede), "Terler Dede" olarak da anılmakta, İslamiyet'i yaymak amacıyla Anadolu'ya geldiği ve mütevazı bir hayat sürdüğü belirtilmektedir. Evliyanın 69 arkadaşıyla birlikte Buhara'dan uçarak Silifke'nin şimdiki Şıhlar Mahallesi'ne gelip yerleştiği ve burada vefat ettiği söylenmektedir. Tekeler (Ekşiler) Köyü'nün de evliyanın çocukları tarafından kurulduğu ifade edilmektedir (Ellez Dede [ED], 2008). Ellez Dede'nin soyu, rivayete göre Hz. Ömer'e dayanmaktadır. Bu rivayetin kaynağı, Anadolu Selçukluları zamanında peygamber ve dört halife soyundan olanlara verilen beratın Ellez Dede'nin torunlarında olmasıyla açıklanmaktadır. Ancak Ellez Dede'nin soyundan geldiği söylenen bir aile büyüğü, Ankara'dan gelen ve adını bilmediği birine incelemesi için söz konusu beratı vermiştir. Aileye iade edilmeyen beratın şu anda nerede ve kimde olduğu bilinmemektedir (K.42).

Şıhlar Mahallesi'nin içinden geçip Seyranlık Köyü'ne giden yolun sağından çok dar bir cılgayla (patika yol) dere yoluna sapılır ve 150 metrelik tepeye tırmanıldığında iki büyük kaya parçası arasındaki yatıra ulaşılır. Çevresinde pınar, kesme, sandal, harnup ve sakızlık (ardıç) ağaçları olan mezarın etrafı, toplama taşlarla belirlenmiştir. Ellez Dede'nin sadece baş ucunda hece taşı bulunmaktadır. Yuvarlak ve işlemeli hece taşının üstünde hece taşına yapışık, küçük bir taş daha vardır. Evliya mezarının çevresinde üç

çocuğuna ve sayısı tam olarak belirlenemeyen torunlarına ait olduğu ifade edilen mezarlar bulunmaktadır. Ayrıca ziyaret yerinin yaklaşık 20 metre aşağısına köy mezarlığı kurulmuştur.

III. 1. 2. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Daha ziyade köy halkı tarafından ziyaret edilen Ellez Dede'nin mezarı Allah rızasını kazanmak için hürmeten ziyaret edilmektedir. Ayrıca ziyaret yerine her tür dilek (felç, baş ağrısı vb. her çeşit hastalık) için de başvurulmaktadır (K.43). Hastalar doktora gidip şifa bulamayınca evliya mezarını ziyaret etmektedir. Çevre köy ve ilçelerden de ziyaretçisi bulunan evliya mezarı, özellikle çarşamba günleri ziyaret edilmektedir. Ziyaretler üç çarşamba üst üste tekrarlanabilmektedir. Ziyaretçiler evliya mezarını inanarak ziyaret etmektedir (K.44).

Ziyarete gelenler, Allah rızası için iki rekât şükür namazı kıldıktan sonra Ellez Dede'nin yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemektedir. Genellik arz eden bu pratikleri isteğe bağlı yapılan pratikler takip etmektedir. Bilinen duaların okunmasıyla birlikte yatırın etrafında üç kez dolanmak (çocuklar da aileleriyle birlikte), hasta çamaşırlarını mezarın hece taşının etrafında üç defa dolandırıp hastaya giydirmek, evliya mezarının çevresindeki ağaçlara çaput bağlamak, evliya mezarı toprağını yalamak, evliya mezarı toprağını suya koyup içmek, hece taşını öpmek (genellikle üç defa) isteğe bağlı pratikler arasında yer almaktadır. Ayrıca askere gidecek gençler, evliya mezarından aldıkları toprağı kendilerini askerlik süresince koruması dileğiyle cüzdanlarında taşımakta ve askerlik dönüşü tekrar mezara dökmektedir (K.43, K.44). Ziyaret evliya mezarının yanına arılık konulmasıyla son bulmaktadır. Arılıklar genellikle çocuklar tarafından alınmaktadır (K.43). Ziyaretlerde taş taş üstüne koymak, ev, araba gibi maddi dileklerin resmini çizmek ya da taşlarla şekillerini yapmak, mum yakmak ve yatır duvarına taş

yapıştırmak pratikleri yapılmamaktadır. Dilekler ziyaret yerine gelinmeden de dilenebilmekte, dilek gerçekleştiği takdirde evliya mezarı ziyaret edilebilmektedir (K.44).

Evliya mezarı yanında yağmur yağdırma töreni, köyün imamı eşliğinde yapılmaktadır. İki rekât namaz kılındıktan sonra yağmur duası okunmakta ve köy halkınca toplanan paralarla alınan kurban kesilmektedir. Dileği gerçekleştirenler, adak kurbanlarını (koyun, keçi) ziyaret yerinde değil de evlerde kesmekte, daha sonra da parçalar halinde ihtiyaç sahiplerine dağıtıp evliya mezarını ziyaret etmektedir (K.43).

Yatırım çevresindeki ağaçlar kutsal kabul edilmediği ifade edilse de bu ağaçların kesilmesi halinde kesenin başına uğursuzluk geleceği düşünülmektedir. Ağaçları kesenlerin hastalanacağına inanılmaktadır. Evliya mezarına saygısızlık yapıldığında da uğursuzluk geleceği inancı hâkim olup saygısızlık yapanın ağzının yüzünün yamulacağına, çarpılacağına ve hastalanacağına inanılmaktadır. Türbenin ziyaretçisi daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardır. Genellikle Sünni halk tarafından ziyaret edilen evliya mezarının yıllık ziyaretçi sayısı 150- 200 kişiyi bulmaktadır. Ziyaret yerinin bakımı, temizliği köy halkı ve ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır (K.43, K.44).

III. 1. 2. 1. 2. Efsaneler

Ellez Dede'yle ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Evliya mezarının çevresinden kestiği ağaçları evine götüren bir köylü, uzun süre hastalıktan kurtulamaz. Yöre halkı, mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesine kızan evliyanın köylüyü cezalandırdığına inanır (K.43).

2. Yörede evliyanın, mezarı başında kimse yokken namaz kıldığına, ancak ziyaretçiler geldiğinde mezarına geri döndüğüne inanılmaktadır. Hece taşı ile üzerindeki

küçük taşın arasında terleme olması, evliyanın mezardayken namaz kılamamasına bağlanmaktadır (K.43, K.44).

III. 1. 2. 2. Yalman Dede Türbesi

Yalman Dede Türbesi, Mersin'in Silifke ilçesine bağlı eski ismi Tozaran (halk arasında Tozra) olan köyün sınırları içerisinde yer almaktadır. Deniz kenarında olan köy çok ince olan kumunun rüzgârda savrulmasıyla etrafı tozlaşmasından dolayı bu ismi almıştır. Daha sonra Altinkum olarak ismi değişen köy, 1999 yılında bitişindeki Arkarası Köyü'yle birleşmesi neticesinde ikinci kez isim değiştirilerek "Arkum" olmuştur. Arkum ismi "Arkarası" sözcüğünün ar hecesiyle, "Altinkum" birleşik sözcüğünün kum hecesinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur (K.45).

Hece taşında ve türbede herhangi bir kayıt bulunmadığından gerçekte ismi kesin olarak bilinmeyen, fark edildiği ilk yıllarda "Tekke" olarak anılan Yalman Dede'nin mezarı yaklaşık 125 sene önce, mezarın yanına çiftçilik yapmak için çadır kuran ve ermiş olduğuna inanılan iki kişi tarafından fark edilmiştir. Alandaki tek mezarken, günümüzde okaliptüs ağaçlarıyla kaplı köy mezarlığı sınırları içerisinde kalan mezar, fark edilince hemen kerpiçten bir yapı içerisinde alınmıştır. Ancak bu yapının kısa bir süre sonra çökmesiyle, yapının türbesi minare olarak nitelendirilebilecek ekiyle birlikte kerpiçten yeniden inşa edilmiştir. Bu sefer de yağmurlar dolayısıyla türbenin çatısı akmaya başlamıştır. Türbe son olarak, 30 sene önce köyün muhtarı tarafından betonarme olarak yaptırılmıştır (K.46).

Etrafında kümbet, tekke, kütüphane, medrese gibi yapıların olmadığı, yeşil boyalı Yalman Dede Türbesi iki bölümden oluşmaktadır. Türbenin sağdaki birinci bölüm, abdest almak ve yıkanmak için kullanılan banyodur. Sol taraftaki ikinci bölüm ise Yalman Dede'nin mezarının bulunduğu tek girişi ve penceresi bulunan asıl bölümdür. Bu

bölümden namaz kılmak, Kuran-ı Kerim okumak gibi ibadetleri yerine getirmek için ayrılmış bir odaya geçilir. Birinci bölümün 10, ikinci bölümün 20 m² olduğu varsayılırsa türbenin yaklaşık 30 m² lik bir alana inşa edildiği söylenebilir.

Mezarın üstü baştanbaşa üzerinde ayet ve surelerin yazılı olduğu yeşil, kadife bir örtüyle örtülmüştür. Bu örtü hece taşına bağlanan yeşil bir tülbentle sabitlenmiştir. Hece taşındaki kavuğun üstüne de ziyaretçilerin okuması için birkaç Yasin kitapçığı konulmuştur. Mezarın ayak ucu tarafında, yerde kumbara niyetine kullanılan küçük bir su kovası ve türbe görevlisi ya da ziyaretçiler tarafından Yalman Dede mezarından alınan toprağın konulduğu bir tabak bulunmaktadır. Türbenin zemini kilim ve seccadelerle örtülüdür.

III. 1. 2. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Yalman Dede Türbesi, her türlü isteğin yerine gelmesi amacıyla ziyaret edilmektedir. Çeşitli hastalığı olanlar; çocuğu olmayan ve durmayanlar; zayıf, cılız, konuşamayan, yürüyemeyen, kırk karışan, huysuz, yaramaz çocuk sahipleri; çeşitli engeli bulunanlar, evlenmek niyetindeki bekar kız ve erkekler, ev, araba, iş sahibi olmak isteyenler, bir tehlikeden kurtulmak ya da sıkıntıdan kurtulmak isteyenler, Yalman Dede ziyaretini gerçekleştirenler arasındadır. Özellikle çocuklar, nadiren de karasevdaya tutulmuş olanlar ve zihinsel engelliler, şifa bulmaları amacıyla ziyarete getirilmektedir. Türbe ziyareti daha ziyade çarşamba günleri yapılmaktadır. Ziyaret üç çarşamba tekrarlanmakta, ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır (K.45, K.46, K.47).

Ziyaret türbenin sağ tarafında bulunan banyoda abdest alınması ve ibadet için ayrılan bölümde Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlar. Yatır etrafında bilinen duaların okunması esnasında üç kez dönülür ve bu pratiği takiben “ Allah’ım Yalman Dede’nin yüzü suyu hürmetine.....dileğimi kabul et.”denir ve adak adanır.

Kurban kesmek (ziyaretçinin maddi gücü ölçüsünde, genellikle küçükbaş hayvan), Yasin, Kur'an-ı Kerim okumak, bilinen duaları okumak, oruç tutmak (gün sayısı ziyaretçiye bağlı), mum dikmek (yakmak), türbeye süpürge, terlik, seccade, halı, havlu bağışlamak, türbeyi temizlemek, ihtiyaç sahiplerine elbise almak, bir fakiri beslemek ve öksüz sevindirmek ziyaret yerinde adananlar arasındadır. Ziyaretçinin gönlünden kopan bir miktar parayı (arılık) kumbaraya atmasıyla ziyarete esas teşkil eden pratikler son bulmuş olur. Ancak unutulmaması gereken pratikler gerçekleştirilirken tam bir inanca sahip olmaktır. Aksi takdirde pratiklerin uygulanması tek başına dileklerin gerçekleşmesi için yeterli değildir (K.45, K.46, K.47).

Yatır ziyaretinin temelini oluşturan bu uygulamaların ardından toprağa dayalı iki pratik yapılmaktadır. Bu pratiklerin ilki mezarın ayak ucundaki tabakta bulunan yatır toprağını yalamaktır. İkinci pratik ise bir miktar yatır toprağının karıştırıldığı suyla gusül abdesti almaktır. Ziyaretçiler, gusül abdestini türbenin sağ tarafındaki banyoda alabilecekleri gibi götördükleri toprakla evlerinde de alabilirler. Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken nokta, banyo yapılan suyun biriktirilmesi ve bir ağaç köküne dökülmesidir. Suyun banyoya dökülmesi halinde kişinin çarpılacağına inanılır (K.45, K.46, K.47).

Türbeye saygısızlık yapanın ya da türbe üzerine yemin edip yeminini tutmayanın başına uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır. Ayrıca dağ köylerinde işi biraz kötü giden ya da arkadaş arasında kızıp bulunduğu mekanı terk eden kişilerin arkasından "Yalman'a git Yalman'a, seni ancak orası temizler." denilmektedir. Yılda yaklaşık 2000 kişinin ziyaret ettiği Yalman Dede Türbesi'nde bazı pratikler bırakılmış, bazı pratikler değişikliğe uğratarak sürdürülmüştür. Mum yakmak, yatır ve duvar arasına gerilen ip üzerine saç teli bağlamak, ağaca bez bağlamak terk edilen pratiklerdendir. Bu pratiklerin

terk edilmesinde halkın bilinçlenmesinin etkisi olduğu gibi türbe görevlisinin bu tür uygulamalara izin vermemesinin de etkisi olmuştur. Mezar etrafında üç kez dolandırılan hasta çamaşırının mezar üzerine bırakılması ise kıyafetlerin eve götürülerek hastaya giydirilmesi şeklinde değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikte türbe görevlisinin izin vermemesi etken rol oynamıştır. Ziyaretçiler çeşitli il ve ilçelerden gelmektedir. Her tür mezhep mensubu türbeyi ziyaret etmektedir (K.45, K.46, K.47).

III. 1. 2. 2. 2. Efsaneler

Yalman Dede'yle ilgili yörede 10 efsane anlatılmaktadır:

1. Yaklaşık 125 sene önce türbenin bulunduğu yerde yalnızca evliyanın mezarı vardır. Bu mezarın yanına nereden geldikleri ve kim oldukları bilinmeyen, şih oldukları tahmin edilen iki kişi, ağaçtan ve ottan çatma kurup yerleşir. Bu kişiler, mezarın başına hayvanların toplanıp ağladıklarını görünce hemen köyün ileri gelenlerine mezarda bir evliyanın yattığını söyler. Bunun üzerine mezar, köyün ileri gelenlerince kerpiçten bir bina içerisine alınır. Mezarın kerpiçten bina içerisine alınmasından sonra köy halkı, evliyayı tekke olarak anmaya başlar. Tekke olarak anılmaktan hoşlanmayan evliya, köy halkından Benli Hüseyin'in rüyasına girip "Bana tekke demesinler." der. Benli Hüseyin, rüyasını köy halkına anlatınca evliyaya artık tekke denilmez (K.46).

2. Süleyman isimindeki sağır bir köylü, mezarın bulunduğu yerde karpuz eker. Köylü, tarlasında uyurken Yalman Dede rüyasına girer ve ona mezarının bulunduğu yerde uyumamasını söyler. Rüya dir diyerek gördüklerini ciddiye almayan Süleyman, ertesi gün aynı yerde rüyayı tekrar görür. Köylü, gördüklerini yine ciddiye almaz. Ancak Yalman Dede'nin üçüncü gün rüyasına girip kendisine üç kez yüksek sesle kalkmasını söylemesi üzerine iyice korkar ve karpuzlardan vazgeçerek yatağını toplayıp gider (K.46).

4. Mehmet İdem, 1950'li yıllarda türbede gece ışık görür. Birilerinin türbede mum yaktığını zanneder. Ancak içeride mum yakılmadığını görünce şaşırır ve korkar. Türbede ışık olmasını içeride yatan zatın evliya olmasına bağlar. (K.46).

5. Evliyanın başka bir evliya ile birlikte pırıl pırıl parlayan biri doru biri kır ata bindikleri görülür. Başları sarıklı evliyaların dörtlüla koştuktan sonra ziyaret yerine döndükleri ve kayboldukları ifade edilir. Bu olayın üç kez tekrarlandığı belirtilir (K.47).

6. Yörede, evliyanın Kıbrıs Savaşı'na katılıp mücadele ettiğine inanılmaktadır. Savaş sırasında türbe içerisindeki sancağın ve borunun kaybolduğu belirtilmektedir (K.46).

8. Köyün hocası, türbede temizlik yaparken evliya, hocanın elini mezara doğru çeker. Bu olayın gerçekleşmesi hocanın abdestsiz olarak türbeye girdiği için evliya tarafından cezalandırılmasına bağlanmaktadır (K.46).

9. Türbenin temizliğini Naile İdem'in kör hoca lakaplı eniştesinin Ayşe adındaki kızı Ayşe yapmaktadır. Ayşe, abdestsiz olduğu bir gün temizlik yapmak için türbeye girer. Kız, türbeye girdiği anda evliya tarafından çarpılır (evliya kıza dokanır). Ağzı yüzü yamulan kız, 3 gün sonra ölmüş (K.46).

10. Ağzı yüzü yamulan bir kadın, eşek üstünde türbeye getirilir. Türbe yanında banyo yaptırılan kadın iyileşerek türbeden ayrılır. Kadının iyileşmesi evliyanın kerametine bağlanır (K.45).

III. 1. 2. 3. Hürü Kızları

Hürü Kızları olarak da anılan Hürü Kızları, Silifke ilçe merkezindeki Hürü Tepesi'nin zirvesindedir. Hürü Tepesi, Silifke Kalesi'nin inşa edildiği tepenin karşısında bulunmaktadır. Bu tepeye çıkmak oldukça güçtür. Özellikle yaşlıların tepeye çıkarken zorlanmalarından dolayı ziyaret yerine ulaşan eski patika yol, Silifke Belediyesi tarafından zirve yakınına kadar arabaların rahatlıkla ilerleyebilecekleri biçimde genişletilmiştir

(K.42). Yolun bitiminde çam ağaçlarının arasından ilerleyerek ziyaret yerine uzanan yaklaşık 50 basamaklık bir merdiven vardır. Basamakların birkaç metre önünde, sağ tarafta kurban kesimi için kullanılan, sağ kolunu bir çam ağacının oluşturduğu, dört çengelli demirden bir direk bulunmaktadır. Merdivenin orta basamaklarına gelindiğinde yine sağ tarafta çeşitli renkteki çaputların bağlandığı küçük bir çalılık dikkati çekmektedir. Bu çalılık ziyaret yerine yaklaşıldığının göstergesidir. Araç yolunun bitiminde görülmeye başlayan iri taş parçaları da merdivenin bitiminde çakıl taşlarıyla birlikte büyük bir yığın oluşturur. Zirveye ulaşıldığında ilk fark edilen şey ise at nalı görünümünde dizilmiş taş parçalarıdır. Toplama taşlardan oluşturulmuş bu şeklin hemen sol tarafında yine at nalı biçiminde, öncekinden daha büyük bir taş kümesi göze çarpar. Bu yığın ortasındaki boş alanda Hürü Kızları'nın yattığına inanılır. Ziyaret yerine esas teşkil eden asıl alan burasıdır. Çok eskiye dayandığı düşünülen, haklarında herhangi bir kayıt olmayan, çevresinde ev, cami, kümbet, türbe, tekke gibi yapıların bulunmadığı ziyaret yerinde üç ya da yedi Hürü Kızının yattığı, bunlardan birinin ise anneleri olduğu varsayılmaktadır. Gözle görünen bir mezarın olmadığı, kutsal sayılan altı çam ağacıyla kuşatılmış, etrafı yığma taşlarla çevrili alanda Hürü Kızlarının zamanla kaybolmuş mezarlarının olduğu düşünülmektedir (K.42, K.48).

Hürü Kızları'nın mekânı olarak düşünülen ziyaret alanının ortasında üzerinde mum eriyikleri olan ve isten kararmış büyük bir taş parçası bulunmaktadır. Bununla birlikte taş yığınının üstünde ya da iç ve arka yanında mum yakıldığını gösteren izlere rastlanmaktadır. Ayrıca ziyaret yerinin arkasında çeşitli renkte ve büyüklükte çaputların bağlandığı altı büyük çam ağacı yer almaktadır. Ziyaret alanı etrafında üst üste konulmuş taşlar ya da taşlarla yapılmış tasvirler de dikkati çekmektedir.

Hürü Kızlarının 15- 20 metre yukarısında kutsal kabul edilmeyen, insan eliyle şekillendirilmiş küçük bir mağara bulunmaktadır. Üstü kapalı olduğu tahmin edilen bu el yapımı mağaranın define avcıları tarafından açıldığı sanılmaktadır.

III. 1. 2. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Halkın yürekte inandığı ziyaret yerinde her türlü dilek dilenmektedir. Dileklerin kabul olması için sırasıyla yapılması gereken bir dizi pratik bulunmaktadır. Bu pratiklerin yapılması dileğin kabul olması için yeterli değildir. Her şeyden önce tam bir inanç gereklidir (K.48, K.49, K.50, K.51, K.52).

Alevi ve Sünni ayrımının yapılmadığı, ancak daha ziyade Türkmen Alevilerinin rağbet ettiği ziyaret yerine özellikle çocuğu olmayan, çocuğu durmayan; ev, araba, iş gibi maddî istekleri olan; çeşitli hastalıkları bulunan kişiler gitmektedir. Her türlü hastalığın tedavisi için gelinen bu yerde hastaların çoğunu felçli ya da sakat olan çocuklar oluşturur. Ziyaretin gerçekleşmesi için belirli bir saat, gün ya da ay söz konusu değildir, ancak ziyaret için özellikle çarşamba günleri tercih edilmekte, uygulamalar bazen üç hafta tekrarlanabilmektedir. Ziyaret yerine baharda, Nevruz'da ve Hıdrellez'de yoğun ilgi gösterilir. Nevruz'da ve Hıdrellez'de halk, Silifke Belediyesi'nin tahsis ettiği otobüslerle ziyaret alanına akın eder (K.48, K.49, K.50).

Hürü Kızlarında ziyaret iki aşamada gerçekleşmektedir. Dileklerin dilendiği ve adakların adandığı ilk ziyaret aşamasını, dileğin kabul olması halinde ziyaret yerinde adağın gerçekleştirildiği ikinci ziyaret aşaması izler. Dileklerin hastalıkla, ev ve araba gibi maddi unsurlarla ilgili olanlarının mutlaka ziyaret yerinde dilenmesi gerekir. Hastaların iyileşmek için kutsal kabul edilen ağacın etrafında üç kez dönmesi; ev, araba gibi dilekleri olanların bu isteklerini mutlaka taşla şekillendirmeleri gerekmektedir (K.48, K.49, K.50). Diğer dilekler, ziyaret yerine gidilmeden de dylenebilir. Bazı dilek sahipleri, Göksu nehrine

kırk taş attıktan sonra dilek dilemekte, dilek gerçekleşirse adağını gerçekleştirmek için ziyaret yerine gitmektedir (K.53).

Ziyaretin ilk aşamasında dileklerin kabul olması için yapılan pratikler, sırasıyla şöyledir:

Pratikler, “Allah’ım Hürü Kızlarının yüzü suyu hürmetine.....dileğimi kabul et.” söylemiyle başlar. Bunu kutsal kabul edilen ağaçlardan özellikle dalı eğri olan ağacın altından dönülmesi takip eder. Sözü edilen ağacın etrafında üç kez dönülür. Her dönüşte kişi, bildiği duaları (genellikle bir Fatıha, üç İhlâs) okur. Hasta ya da geleceğinin parlak olması istenen çocuklar, anneleriyle birlikte ağacın etrafında dönerler. Üçüncü dönüş tamamlandıktan sonra ağaca çeşitli renk ve boyutta çaput bağlanır. Bu çaputların yanı sıra ağaca tülbent bağlandığı ya da çocuk isteyenlerce kundaklanan bir taşın bezden bir beşik içinde asıldığı da görülür. İsteyen ağacın etrafında döndükten sonra iki rekât şükür namazıyla birlikte vakit namazını kılar. Bazı ziyaretçiler, ziyaretin etrafında üç defa su dolandırmaktadır. Dolandırılan su içilerek ya da abdest alınarak şifa bulmak, kazadan, beladan ve nazardan korunmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu uygulamalar sonucunda ziyaretçi, “Allah’ım dileğim kabul olursa Hürü Kızlarını tekrar ziyaret edip senin adına(davar, koç, keçi, tavuk) kurban edeceğim, senin rızan için adağımı yerine getireceğim.” der ve kumbaranın olmadığı ziyaret alanına bir miktar para atar. Arılık olarak atılan bu paralar çocukların ya da ihtiyacı olan kişilerin alması amacıyla bırakılır. Ayrıca bazı ziyaretçilerin attıkları arılıkları birbirleriyle değiştirdikleri görülür (K.52). Bu arılıkları cüzdanlarında bereket getirmesi amacıyla saklarlar. Arılık, genellikle ziyaret etrafında dönülmeden önce taşların arasına ya da ziyaret alanı içine atılır. Ancak arılığı bütün uygulamalar sonrasında atmak da geçerlidir. Bu pratikle ilgili belirli bir sıra takibi söz konusu değildir. Bütün bu uygulamalar, tek bir dilek için geçerlidir. Dilek

sayısınca pratiklerin tekrar edilmesi gerekir. Ziyaret sonrasında çocukları olanlar, çocukları kız olursa Hürü ya da Huri adını vermektedirler. Bu uygulamanın Silifke’de oldukça yaygın olduğu dikkati çekmektedir (K.48, K.49, K.50, K.51, K.52, K.53).

Ağaca bağlı bu pratiklerin yanı sıra, ziyaret alanında taşlara bağlı pratiklerin de yapıldığı görülmektedir. Bu taşların belirli bir özelliği bulunmayıp çoğunluğu çakıl taşlarından oluşmaktadır. Taşlara bağlı pratikler, tıpkı ağaca bağlı pratiklerde olduğu gibi dileğin dilenmesiyle başlar. Bunun ardından bir Fatiha ve üç İhlâs suresi okunurken 3 (genellikle 3 taş) ya da daha fazla taş üst üste konur. Taş taş üstüne koymaktan farklı olarak ev araba gibi dileklerin taşlarla şekilleri yapılır. Genellikle yuvarlak ya da kare biçiminde tasvir edilen taştan evlerin bazen içine küçük çakıl taşları konur (K.48, K.49, K.50). Her küçük çakıl taşını, aile bireylerinden biri olarak düşünmek mümkündür. Ayrıca bazı taştan evlerin üstü, kurumuş çam ağacı dikenleriyle örtülmüştür. Bazılarında da baca niyetine göğe yükselen çubuklar dikilidir. Bazı ziyaretçilerin kavuşmak istedikleri kişilerin adını taşlarla yazdıkları görülmektedir. Bazı ziyaretçiler ise ziyaret yerinden yumurta büyüklüğünde üç taş almaktadır. Aldıkları bu taşları aynı günün gecesini, dileklerini diledikten sonra Göksu Nehri’ne bir bir atmaktadırlar. Her dilek için bir taş nehre atılmaktadır. Tek dileği olanlar, bir taş da alabilirler. Ancak geleneğe bağlı olarak çoğunlukla üç taş alınmaktadır (K.50).

Ziyaret yerinde eskiden beri mum dikme geleneği sürmektedir. Mum dikmek için özel bir yer bulunmamaktadır. Yakılan mumlar, Hürü Kızları’nın yattığı düşünülen alanı çevreleyen taşlar üzerine, taşların iç ve yan yüzeyine dikilir. Ayrıca ziyaret alanı içindeki büyükçe taşın üzerine de mum dikildiği, taşın isle kaplanmış olmasından ve üzerindeki mum eriyiklerinden anlaşılmaktadır (K.48, K.49, K.50, K.51, K.52).

Dileğin kabul olması halinde ziyaretçi adağını gerçekleştirmek için ziyaret yerine gider ve böylece ziyaretin ikinci aşaması başlar. Dilekleri gerçekleşen ziyaretçiler, ekonomik durumları doğrultusunda adadıkları kurbanları kesmek için Hürü Kızları'nı ikinci kez ziyaret ederler. Kurban olarak genellikle horoz ve keçi tercih edilmektedir. Bu hayvanların yanı sıra koç kesildiği de görülmektedir. Kurbanlar, Silifke Belediyesi tarafından yapılan kurban kesim alanında kesilmektedir. Kesilen kurban, parçalara ayrıldıktan sonra çevrede kimse yoksa ilçe merkezine götürülüp ya parçalar halinde ya da "ziyaret pilavı-dualı pilav" adıyla etli pilav şeklinde dağıtılmaktadır. Nevruz ve Hıdrellez zamanlarında ziyaretçiler, kurbanı toplu olarak almakta ve kesmektedir. Parçalara ayrılan kurban, ziyaret yerinde taşlarla oluşturulan ocakta ziyaret pilavı olarak pişirilmektedir. Hazırlanan bu yemek ziyaret alanında yenilmektedir. Ayrıca ziyarete gelemeyen akraba ya da komşulara bu pilavdan ayrılarak götürülmektedir. Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an okumak, oruç tutmak (üç ya da yedi gün), mum dikmek, ziyaret alanını temizlemek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek, kurban kesmek (genellikle oğlak ama ziyaretçinin maddi gücüne göre kurbanın cinsi değişiyor), ekmek dağıtmak (arasında peynir ya da helva ile), sadaka vermek, mevlit okutmak ve ziyaret sonrası doğan kız çocuğuna Hürü adını vermek adaklar arasında yer almaktadır (K.48, K.49, K.50, K.51, K.53).

Bakımı Silifke Belediyesi tarafından yapılan ziyaret alanının çevresindeki ağaçları kesmek uğursuzluk kabul edilmektedir. Hürü Kızları'nın çevresindeki ağaçları kesenin vücudunun belirli yerlerini de kesebileceği düşünülmektedir. Ziyaret yerine yılda yaklaşık 2000 ziyaretçi uğramaktadır. Okuryazar olan ya da olmayan her kesimden ziyarete gitmektedir (K.48, K.49, K.50, K.51, K.52).

III. 1. 2. 3. 1. Efsaneler

Silifke Kalesi, Hürü Tepesi'ne yapılmak istenir. Tepeye kale yapımında kullanılması amacıyla geceden taşlar yığılır. Ancak, sabah taşların yerinde olmadığı görülür. Bunun üzerine tepeye yeniden taşlar yığılır. Ertesi gün yine taşların yerinde olmadığı görülür. Üçüncü kez yığılan taşların da ortadan kaybolması üzerine kale Silifke Tepesi'ne yapılır. Bu taşların çok maharetli oldukları söylenen Hürü Kızları tarafından temizlendiğine inanılmaktadır (K.42).

III. 1. 2. 4. Kubat Dede

Silifke'nin Kavak Köyü'ne mensup olduğuna inanılan Kubat Dede'nin mezarı, Silifke'nin Atakent Beldesine ait Kapızlı Mahallesi'nden sapılan Toros Dağları'ndaki Kubat Kanyonu içerisinde yer alır (K.54, K.55). Persenti Köyü sınırlarında olan kanyon, Kapızlı Mezarlığı'ndan yaklaşık 5 kilometre yukarıdadır. Etrafi sağlı sollu büyük kayalarla çevrili olan kanyon, yazın susuz bir dereden, kışın da yağmurun oluşturduğu sellerden dolayı çok derinleşmiştir.

Türbesi bulunmayan ve oldukça bakımsız olan Kubat Dede mezarı, bilinmeyen bir tarihte betonla çevrilerek belirgin bir hale getirilmiştir. Hem ayak hem de baş ucunda hece taşı bulunan mezarın baş kısmındaki hece taşına büyük Latin harfleriyle Kubat yazılmıştır. Ancak, hece taşında yazılı olan ismin 't' harfinin tamamı, 'a' harfinin ise yarısı silinmiştir. Ayrıca baştaki hece taşının kırılan uç kısmı betonla yeniden yapıştırılmıştır. Mezarın baş hece taşı doğrultusundaki sağ duvarı üstüne ise üçgen şekilleri çizilmiştir. Bu üçgenler ziyarete gelenlerin çizdiği dilek şekilleri olarak düşünülebilir.

Arka sağ tarafında dere suyunun biriktirildiği havuz bulunan Kubat Dede mezarının ayak ucunda, sakızlık (ardıç) ve defne (har) ağaçları dikilidir. Sakızlık ağacına

çeşitli çaputlar bağlanmıştır. Bunun yanında ağaca asılan çocuk çamaşırı da dikkati çekmektedir.

III. 1. 2. 4. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Kubat Dede'nin mezarı, her türlü dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Ancak özellikle çocuğu olmayan ve çocuğu durmayanlarla doktorların çare bulamadıkları hastalar (genellikle sara hastaları) Kubat Dede ziyaretini gerçekleştirmektedir. Dileklerin kabul olması için ziyaretin gerçekliğine bir çocuk sağlığıyla inanmak, ayrıca bazı pratikleri sırasıyla yerine getirmek gerekmektedir (K.55, K.56, K.57).

Her gün yapılabilecek yatır ziyaretinin özellikle üç çarşamba üst üste gerçekleştirilmesi gelenek haline gelmiştir. Ziyaret, kutsal kabul edilen ve Kubat Dede'nin adını verdiği Kubat Deresi suyunun biriktirildiği havuzdan abdest alınması ve iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlar. Kılınan bu namaz Kubat Dede'nin ruhuna hediye edilir. Bu uygulamaları "Allah'ım Kubat Dede'nin yüzü suyu hürmetine.....dileğimi kabul et." sözünden sonra yatır etrafında üç kez dönülmesi takip eder. Hasta çocukların anneleriyle birlikte yatırın etrafında döndüğü bu pratikte ziyaretçiler, bildikleri duaları okurlar. Bu dualar genellikle bir Fatiha ve üç İhlâs suresinden oluşur. Üçüncü dönüşten sonra yatırın ayak ucunda bulunan sakızlık ve defne ağacına bez parçası ya da hastanın kıyafetinden kesilen kumaş parçası bağlanır. Çocukların kıyafetleri ise kesilmeden ağaca asılır. Bu pratikleri, mezarın üzerine çocukların ve ihtiyaç sahiplerinin alması için arılık atılması izler. İsteyenler, ziyaret yerinin hemen arkasında bulunan kulübede kutsal kabul edilen ve hastalıkları iyileştirdiği düşünülen dere suyuyla gusül abdesti alır. Kullanıldıktan sonra bir ağaç köküne dökülmesi gereken gusül abdesti suyu, bir miktar mezar toprağının dere suyuna karıştırılmasıyla elde edilir. Aynı zamanda şifa niyetiyle mezar toprağı yalanır, dere suyu da içilir. Dere suyunun mataralarla evlere götürüldüğü de olur. Bazı

ziyaretçiler, yatır ziyaretine gelemeyen hasta yakınlarının kıyafetlerini yatırın etrafında üç kez dolandırdıktan sonra götürerek hastalarına giydirir. Mum dikme, taş taş üstüne koyma, yatır duvarına taş yapıştırma gibi pratiklerin yapılmadığı ziyaret yerinde yukarıda belirtilen pratikler gerçekleştirildikten sonra “Allah’ım dileğimi kabul edersen senin rızan için.....(keçi, horoz, koç vb.) kurban edeceğim, adağımı yerine getireceğim.” denir ve ziyaretin birinci aşaması böylece tamamlanmış olur. Ancak dilek gerçekleştikten sonra kurban kesme zorunluluğu bulunmamaktadır (K.55, K.56, K.57).

Dileğin kabulünden sonra ziyaretin ikinci aşamasına geçilir. Özellikle keçi kurban eden ziyaretçiler, kurban kesimi için özel bir alan bulunmadığından, ziyaret alanında uygun buldukları herhangi bir yeri bu amaçla kullanmaktadır. Yağmur duası dışında kesilen kurbanın eti, ziyaret yerinde kimse bulunmaması halinde köy yerinde yemek yapıp dağıtılmaktadır. Yağmur duası ise köy halkının topluca gerçekleştirdiği bir eylem olduğundan dua sonrasında kesilen kurbanın eti, Kubat Dede mezarı çevresinde etli ekmek yapılarak tüketilmektedir. Ziyaret yerinde ocak olmadığından bu ekmek, ziyaretçiler tarafından taşlarla oluşturulan ocak üzerinde pişirilmektedir (K.55, K.56, K.57).

Yakın bir zamana kadar, etrafında cami ve mezar kalıntıları bulunan Kubat Dede mezarının çevresinde kutsal kabul edilen taş ya da mağara yoktur. Ziyaret sonrası erkek çocuk sahibi olanlar, çocuklarına Kubat adını vermektedir. Bakımını ziyaretçilerin yaptığı bu ziyaret alanı çevresindeki ağaçları, mezarın ayak ucundaki sakızlık ve defne ağacı hariç, kesmekte bir sakınca görülmemektedir. Silifke merkezinden gelenlerle birlikte yatır, yılda yaklaşık 300-500 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin çoğunu, eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmakta, okuryazarlık oranı daha yüksek olanlar

ise genellikle meraklarını gidermek için ziyaret yerine gelmektedir. Evliya mezarı, çoğunlukla Sünnilerce ziyaret edilmektedir (K.55, K.56, K.57).

III. 1. 2. 4. 2. Efsaneler

Köy halkının deli bilip hor gördüğü Enes adında bir genç vardır. Enes'in babası, deve üstünde üç ay süren bir yolculukla hacca gider. Babası hacdayken annesi, bir gün pilav pişirir. Ana oğul, namazdan sonra sofraya oturacaklardır. Enes'in annesi, "Baban pilavı severdi. Şimdi burada olsaydı yerdı." deyince Enes, "Ana, öyleyse iletı vereyim." der. Annesi "Yine aklının üstüne bastın oğlum." deyip namaza durur. Enes de tabağı alıp gözünü yumduğı gibi kendini Mekke'de babasının yanında bulur. Babası, dumanı tüten pilavla oğlunu karşısında görünce aklı durur. "Aman Allah'im ben ne yaptım. Bu çocuğa deli diye hiç önem vermezdim. Şuna bak, pilavın daha dumanı tüter. Allah'im beni affet." der. Çocuk, tabağı bırakır ve gözünü evinde açar. Namazı bitiren annesi, sofrada pilavı göremeyince oğluna pilavı ne yaptığını sorar. Enes, "Anne, babama iletım geldim." der. Annesi, oğluna inanmaz, "Be serseri tabağı nereye attın." der. Üç aylık dönüş yolculuğundan sonra Enes'in babası, köyüne varır. Köy halkı, hacıyı karşılamak için meydanda toplanır. Aralarında Enes de vardır. Babası, oğlunu görünce cemaate "Ben hiçim. O deli dediğiniz çocuk hacı, ona koşun, onu öğün." der ve herkese olanları anlatır. Olanları öğrenen köy halkı, kucaklamak için Enes'e hücum eder. Enes, sırrının açığa çıktığını anlayınca ortadan kaybolur, bir daha da ne dirisini ne de ölüsünü bulurlar. Geriye sadece külâhı kalır. Enes'in kaybolduğı yerde su çıkar. Kubat Dede'nin yanındaki suyun o su olduğı ve Kubat Dede'nin Enes'in soyundan geldiğı söylenmektedir (K.47).

III. 1. 2. 5. Cuma Dede Türbesi

Cuma Dede Türbesi, Mersin'in Silifke ilçesine bağı Bolcalıkoyuncu Köyü'nün Kocahasanlı Mahallesi sınırlarındadır. Cuma Dede'nin tarihi kişiliğı hakkında

bilgi bulunmamakta ve isimleri tam olarak hatırlanmayan yedi evliya kardeşten biri olduğu ifade edilmektedir. Evliyanın türbesiyle köy mezarlığı arasında yaklaşık 200 m mesafe vardır (K.58). Türbenin çevresinde, 50 m²lik alana yayılmış tarihi kalıntılar ve bir hamam bulunmaktadır. Ziyaret alanının 100 m yakınındaki kubbe kalıntıları da dikkat çekmektedir. Bu kalıntılar, bir tekke ya da camiye ait olabilir.

Tahminen 8 m²lik bir alan üzerine kurulu kubbesiz kare şeklindeki türbe, ana yoldan yaklaşık 500 m yukarıda, hafif yamaç olan asfalt yolun sağındadır. 10 sene önce yapıldığı düşünülen türbe, küçük bir kulübe görünümündedir. Giriş kapısı olmayan, briketten örülü, betonarme tavanlı türbenin doğu tarafında küçük bir pencere vardır. Cuma Dede'nin mezarı, türbeye göre batı-doğu doğrultusunda uzanmaktadır. Mezar yaklaşık 2 metredir.

Çevresi taşlarla belirlenmiş olan evliya mezarının, küçük bir baş ucu hece taşı vardır. Üzerinde kayıt bulunmayan bu taşın bir bez bağlanmış. Hece taşının arkasında kalan iki duvar arasına ip gerilmiştir. Bu ipe iki namazlık, çocuk ve büyük kıyafetleri asılmıştır. Yere ise tülbent, takke ve etek gibi kıyafetler konulmuştur. Yine evliya mezarının baş hece taşının arkasında namaz kılınması amacıyla serilmiş kilimler bulunmaktadır. Kilimin yanında muhtemelen arılık için konulan beyaz küçük bir kap vardır. Mezarın ayak ucu kısmı, toprak alınmasından dolayı oldukça oyulmuştur.

III. 1. 2. 5. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Cuma Dede Türbesi'ne şifa bulmak, evlenmek, sevdiğine kavuşmak, sıkıntıdan (üzüntü, keder) kurtulmak, çocuk sahibi olmak, eşiyle arasını düzeltmek isteyenler; uyuyamayan, haylaz, kırklı çocuk sahipleri; sütü ya da yavrusu olmayan inek sahipleri; ev, araba, iş gibi maddi istek sahipleri ve kurak geçen mevsimlerde yağmur dileyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Hastalar, doktora gidip şifa bulamadıkları zaman Cuma

Dede'ye başvurmaktadır. Ziyaretin gerçekleştirilmesi için belirli bir gün yoktur. Ancak pek çok türbe ziyaretinde olduğu gibi ziyaret için özellikle çarşamba günü tercih edilmekte, üç çarşamba üst üste ziyaret geleneği uygulanmaktadır. Ziyaretçiler, Ramazan ayında ve arifede artmaktadır (K.58).

Dileği olanlar, iki rekât şükür namazı kılarak pratiklerini uygulamaya başlamakta, şükür namazı sonrasında bildikleri duaları okuyarak evliya mezarının etrafında üç kez dolanmaktadır. Her dönüş öncesi alınan küçük taşlar, dönüşün tamamlanmasından sonra başlangıç noktasına konulmakta, böylece üç taştan oluşan bir küme oluşturulmaktadır. Annelerin hasta çocuklarıyla birlikte yaptıkları bu uygulamalar sonrasında "Allah'ım dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim." denilerek dilek dilenmektedir. Ziyaret, mezar üzerine arılık ve şeker atılmasıyla tamamlanmaktadır. Ağaca çaput bağlamak, mum yakmak, istenilen şeyin resmini çizmek ya da taşlarla şeklini yapmak gibi uygulamaların yapılmadığı türbede isteyenler, evliya mezarı toprağından yalamaktadır. Bu toprak, şifa niyetine yalandığı gibi suya konularak içilmekte ya da bereket getirmesi amacıyla evin köşelerine serpilmektedir. Hasta ve kısır inekler için yapılan ziyaretlerde hayvanın yuları namaz ve dua sonrasında üç defa evliya mezarı etrafında dolandırılmaktadır (K.58).

Yağmur yağdırma töreni amacıyla üç gün üst üste yapılan türbe ziyareti, köy imamı tarafından yönetilmektedir. Çarşamba günü başlayan tören iki rekât şükür namazının kılınmasının ardından imamın yaptığı yağmur duasıyla devam etmektedir. Duayı imam eşliğinde ortalama 150 köylünün üç kez türbe etrafında dönmesi izlemektedir. Bu uygulamalar sonrasında uygun bir ağaç altında genellikle davar, keçi kurban edilmektedir. Kesilen kurbanın eti, tarihi hamam civarında köylülerce, taşlardan yapılan ocak üzerinde pişirilmekte, genellikle etli pilav olarak dağıtılmaktadır. Ayrıca tatlı, çörek

vb. yiyecekler de ziyaret yerinde dağıtılanlar arasında yer almaktadır (K.58).

Dileği gerçekleşenler, adaklarını yerine getirmek için türbeye ikinci kez gitmektedirler. Adak olarak genellikle davar ve keçi kurban edilmektedir. Özel bir yer olmadığından uygun bir ağaç altında kesim yapılmaktadır. Kurban eti, etli pilav yapılarak ziyaret alanında dağıtılmaktadır. Ziyaret sonrası çocuğu olanlar, çocuklarına evliyanın adı yerine başka bir evliyanın adı olan Zeynel'i koymaktadırlar. Ayrıca adak olarak tülbent, seccade, tatlı, çörek vb. dağıtmak, kuşların yemesi için arpa-buğday serpmek de adanmaktadır (K.58).

Bakımı yapılmayan, harabe görünümündeki türbe, mezhep ayrımı gözetilmeksizin herkes tarafından ziyaret edilmektedir. Ancak ziyaretçilerin büyük bir kısmını Sünni köy halkı oluşturmakta, bunun yanı sıra Burnucu, Yenimahalle, Çavuşoğlu vb. çevre köylerden gelenler de türbeyi ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler, çoğunlukla okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Cuma Dede Türbesi'nde evliya üzerine yemin etmek gibi kalıplaşmış ifadeler yoktur. Türbeye herhangi bir saygısızlık yapıldığında bireyin başına uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır (K.58).

III. 1. 2. 5. 2. Efsaneler

1. M. Eflatun Yüzbaşıoğlu, Seydili Köyü'ne mensup Ali Can'dan "Yedi Kardeşler" ile ilgili şu efsaneyi derlemiştir:

Silifke'nin 45 km yukarısında Kızılgeçit denilen köyün üstünde, Türk ve Müslüman Şih Zekeriya yaşamış. Gavurlar korktukları için bir gün O'nu, bir mağarada kıştırarak, mağaranın ağzını ateşe vermişler, "Yakıp kurtulalım" demişler. Şih Zekeriya, elindeki asasını, mağaranın içine vurmuş, oradan bir pınar fışkırarak, ateşi söndürmüştü.

Bireğne Kalesi gavurları, Şih Zekeriya ile başa çıkamayacaklarını anlayınca, O'na bir tekke ile su değirmeni yapıvermişler "Sen burada otur, biz sana karışmayız" demişler.

Bir de, Karamanlı Mehmet Bey'in soyundan "Yedi Kardeş" varmış ki, bunlar Karaman'dan çıkarak, Ermenek, Gülnar, Anamur, Antalya ve Silifke'ye kadar olan yerleri fethetmişler. Duymuşlar ki, Bireğne Kalesi'nde gavurlar huzursuzluk yapıyor.

Ayaş'ı almışlar, dağ yolundan Bireğne Kalesi önündeki Şih Zekeriya'nın

değirmenine gelmişler. “Dede, burada Bireğne diye bir kale varmış, demir kapılı bu kalede, gavurlar tatsızlık eder, müslümanları rahat bırakmazlarmış. Bu kaleyi nasıl alacağız, nereden çıkacağız? Sen bize yol göster” demişler.

Şih Zekeriya, “Yedi at torbası tahta çivi düzüp, Kayanın, kible ön yüzüne çaka çaka, merdiven yapıp, en önde büyük kardeşiniz olmak üzere, sıra ile çıkacaksınız. Orada bir zımbıltı, bir gübürtü duyacaksınız. Sakın arkanıza dönüp bakmayın. Bakarsanız düşersiniz. Oraya çıkılır, Bireğne Kalesi’ni fethedersiniz” demiş.

Yedi kardeş, yedi at torbası çivi düzüp, kayanın, kible ön yüzüne (büyük kardeşleri en önde olmak üzere) çivileri çakarak, çıkmaya başlamışlar. En küçük kardeşin kalbine şüphe düşmüş “Çivi hiç kayaya geçer mi?” demiş. Tam kayanın ortasına varırken bir zımbıltı, bir gübürtü olmuş, küçük kardeş dönüp arkasına varmış, küçük kardeş dönüp arkasına bakmış, bakmasıyla aşağıya yuvarlanıp, ölmüş.

Gavurların kralının, kızına aşık olan çoban, oradan geçmekteymiş. Kavalıyla, kıza doğru seslenmiş;

“Gayacılar, gaya keser,
Görünandan yeller eser,
Gara köpek kanlar kusar,
Vardı kral kızı, Karaman uşağı”

Kralın kızı babasına “Baba bak, çoban ne söyler” demiş. Kral kızına “Senin çobanda gözün var. Yıkıl karşımdan” demiş. O anda Yedi Kardeşler, kaleyi ele geçirmişler.

Buradan kurtulan kırk kadar gavur, katırlarıyla, katır sığacak kadar bir mağarayı izleyerek, demir kapıdan kaçmışlar, Karaman’ın Kızıllı Köyü’ne yerleşmişler.

Bu gün Bireğne denilen yerde, demir kapı, katır yolu ve kayaya çakılı kazıkların durduğu söylenmektedir.

2. Cuma Dede’yle ilgili anlatılan efsanelerden diğeri, yağmur yağdırma töreninde yapılan bir saygısızlıkla ilişkilidir. Bolcalıkoyuncu Köyü’ne mensup bir kadın, yağmur duası okunurken âmin diyen çocuklara içinden söylenmemesi gereken sözler sarf eder. Bunun üzerine aynı gece eli asalı, beyaz sakallı bir hoca olarak görünen Cuma Dede , “Çocuklar âmin dediğinde sen ne dedin.” diyerek elindeki asayla sabaha kadar kadına vurur ve onu uyutmaz. Yaklaşık 10 sene önce gerçekleşen bu olay üzerine saygısızlık yapan kadın, hemen evliya mezarı üzerine türbe yaptırır.

3. Yörede Cuma Dede’nin Kıbrıs Savaşı’na katıldığı anlatılmaktadır. Evliyanın Kıbrıs Savaşı’nda diğer evliyalarla birlikte askerlerin önünde yer aldığı ve savaştığına

inanılmaktadır.

III. 1. 2. 6. Çömen Dede

Çömen ya da Çimen Dede olarak anılan evliyanın mezarı, Mersin'in Silifke ilçesine bağlı Karahacılı Köyü sınırlarındadır. Ziyaret yerine Bayındır Köyü'nden sağa sapılıp ormanlık alanda 1 km gidildiği zaman da ulaşılabilir. Yol, Çömen Dede mezarının önüne kadar uzanmaktadır. Etrafi çam ağaçlarıyla kaplı ziyaret, tepede kaş (keh) adı verilen düzlükte yer almaktadır. Yaklaşık 20 m² olan ziyaret alanının çevresi yığma taşlarla kare biçiminde örülmüştür. Evliya mezarının duvarları ve hece taşı ise betonarme olarak yaptırılmıştır. Hece taşı üzerinde kayıt bulunmamaktadır. Hayatı hakkında bilgi bulunmayan Çömen Dede'nin Zeyne ve Ali Baba ile kardeş olduğu söylenmektedir.

III. 1. 2. 6. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çömen Dede, her şeyden önce şeytanın şerrinden korunmak için ziyaret edilmektedir. Ayrıca sıkıntıdan kurtulmak, eşiyile arasının düzeltmek, işini düzeltmek, çocuk sahibi olmak, şifa bulmak ve evlenmek için de türbe ziyareti gerçekleştirilmektedir. Ziyaretçiler arasında kısmetinin açılmasını, konuşamayan çocuklarının konuşmasını, hasta hayvanlarının iyileşmesini isteyenler de yer almaktadır. Türbenin ziyaret amaçlarında biri de yağmur yağdırma töreni yapmaktır (K.59).

Ziyaret, her gün gerçekleştirilebilmekte ama yağmur duası için üç çarşamba arka arkaya evliya mezarına gidilmektedir. Özellikle arife günü yatır ziyaretinde büyük artış olmaktadır. Dilekler, iki rekât namaz kılınp bilinen duaların okunmasından sonra Çömen Dede'nin yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte, Allah adına adaklar adanmaktadır. Dua etmek, mevlit okutmak, öksüz sevindirmek, giydirmek, kurban kesmek (davar, keçi) ve şeker, bisküvi dağıtmak da adaklar arasında yer almaktadır. Hasta hayvanlarının iyileşmesini isteyenler, namaz ve dua sonrasında evliya mezarından şifa

niyetine hayvanların yemine karıştırmak için toprak almaktadır. Ayrıca sütü olmayan, yavrusunu kabul etmeyen hayvanların yuları (inek ve davar) üç defa yatırım etrafında dolandırılmaktadır. Bu uygulamalara ek olarak ziyaret yerine kuşların yemesi amacıyla bulgur, buğday da serpmektedir (K.59).

Yağmur yağdırma töreni köyün imamı eşliğinde yürütülmektedir. İki rekât şükür namazı kılınarak başlayan tören, köy imamının yağmur duasını okumasıyla devam etmektedir. Duaya eşlik eden köy halkı, duanın okunması esnasında kıyafetlerini ters giyip, şapkalarını ters takıp, parmakları yere bakacak şekilde ellerini ters çevirip havanın tersine dönmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu uygulamalar sonucunda ziyaret alanı dışındaki uygun bir çam ağacının altında genellikle davar ya da keçi kurban edilmektedir. Kurban etiyle, köylülerce toplama taşlarla hazırlanan ocakta tercihen etli pilav, kulak ya da yayık adı verilen yemekler pişirilmekte ve yemekler törene katılanlarca ziyaret alanında yenilmektedir. Yağmur duasının çocuklar eşliğinde yapıldığı da görülmektedir. Büyüklerle yapılan yağmur yağdırma töreninden farklı olarak bu törenlerde çocuklar mezarın etrafında üç kez yağmur dileyerek dolanmaktadır (K.59).

Köy halkı, dertlerinin son bulması ya da başka bir deyişle dileklerinin kabul olması için hangi türbeye gitmeleri gerektiğini ilginç bir uygulamayla belirlemektedir. Bu uygulamanın malzemeleri bir tas su ve bir dikiş iğnesidir. Dilekte bulunacak kişi, “Biz sana inanıyoruz, Allah’ım niyetim onaylansın, kabul görsün.” anlamında “Ya inna küne tısdık” şeklinde dua ettikten sonra “Bu iğnenin ucu, bu iğnenin ortası, bu iğnenin yurdusu” diyerek iğneyi göz kararıyla üç bölüme ayırmaktadır. Bu bölümlerin ikisine evliya ismi, birine de yaşayan bir hocanın adı verilmektedir. İğne su dolu tasa konulduktan sonra tas bir gece yıldızları görecektir şekilde dışarıda bırakılmaktadır. Sabah iğnenin hangi bölümü küflenmişse o bölüme adı verilen evliya mezarı ya da yaşayan hoca ziyaret edilmektedir

(K.59).

Mezhep ayrımı gözetilmeksizin herkesin ziyarete gelebileceği söylenen Çömen Dede'ye daha ziyade Sünni halk kesimi uğramaktadır. Ziyaretçiler, ağırlıklı olarak eğitim seviyesi düşük bireylerdir. Çömen Dede'ye genellikle köy halkı gitmektedir. Evliya mezarının çevresinde gece kalınmamakta, ziyaretten inanç ve kültür turizmi açısından yararlanılmamaktadır. Ziyaret yerinin bakımı, köylülerce yapılmaktadır. Yağmur yağdırma törenlerindeki katılım da dâhil edildiğinde Çoban Dede yılda ortalama 75 kişi tarafından ziyaret edilmektedir (K.59).

III. 1. 2. 6. 2. Efsaneler

Yörede Çömen Dede'yle ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Yedi yaşına kadar hiç konuşamayan bir çocuk, ailesi tarafından Çömen Dede'ye getirilir. Ziyaret yerinde çocuğun konuşması için yedi kurban kesilir ve çocuk konuşmaya başlar. Yöre halkı, çocuğun konuşmasını evliyanın kerametine dayandırır (K.59).

2. Eşeğini kaybeden bir köylü sabah namazına dek eşeğini arar. Ezan vakti mezarı yanındaki köylüye görünen Çömen Dede, köylüden kendisiyle cemaat olup namaz kılmasını ister. Evliya, namaz sonrasında köylüye dönüp adını söyler ve mezarının yerini belirleyecek olursa eşeğini bulacağı yeri açıklar. Köylü, evliyanın istediği gibi mezarın etrafını taşlarla belirledikten sonra onun söylediği yerde eşeğini bulur (K.59).

III. 1. 2. 7. Kesikbaş (I)

Mersin'in Silifke ilçesine bağlı Ulugöz Köyü sınırlarında, düz bir arazide olan Kesikbaş Türbesi, yaklaşık iki sene önce tarlanın sahibi tarafından yıkılmış ve türbe alanı üzerine ev inşa edilmiştir. Bunun üzerine ziyaretçiler, Kesikbaş Türbesi'nin bulunduğu alanın hemen önündeki küçük hendeği ziyaret etmeye başlamışlardır. Hendek, türbeden

tahminen 10 metre uzakta olup toprak yola bitişiktir. Çalılık bir arazide bulunan hendeğin etrafında başka mezar kalıntısı yoktur.

III. 1. 2. 7. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Ziyaret alanına halk arasında kırkı karışmış olarak tabir edilen çocuklar getirilmektedir. Kıyık adı da verilen bu rahatsızlığın hendek ziyaretiyle iyileşeceğine inanılmaktadır. Hendeğin çarşamba günleri ziyaret edilmesi gerekmektedir. Rahatsızlıktan kurtulmanın koşulu hendeğe bağlı pratiklerin üç çarşamba üst üste yapılmasına bağlıdır. Bazen söz konusu rahatsızlıklardan öldüğü sanılan bebeklerin de hendekte yıkandığı görülmektedir. Bir sonraki bebeğin yaşaması, sağlıklı olması amacıyla ölü bebeğin hendekte yıkandığı düşünülebilir (K.60).

Ziyaretin ilk aşamasında Kur'an-ı Kerim okumak ve namaz kılmak gibi ibadetler yer almamaktadır. Pratikler; dualar eşliğinde, ziyaretçilerin beraberinde getirdikleri suya hendek toprağını karıştırmaları ve suyun içine arılık atmalarıyla başlamaktadır. Hazırlanan bu suyla kırkı karışan bebekler hendek üzerinde yıkanmaktadır. Ayrıca ziyarete gelemeyenler için hendekten alınan toprak, evlere de götürülebilmektedir. Böylece ziyaret alanındaki benzer uygulama evde de yapılmakta, hendek toprağının karıştırıldığı suya arılık atıldıktan sonra, elde edilen karışımla kırkı karışan bebek yıkanmaktadır. Türbe yıkılmadan önce, türbe çevresindeki ağaçlara ve çalılara bez bağlanmaktayken günümüzde ağaca ve tel örgülere çaput bağlama geleneği son bulmuştur. Sözü edilen uygulamaların tamamlanmasıyla "Allah'ım bebeğimin hastalığı iyileşirse senin rızan içinkurban edeceğim." denilmekte ve böylece ziyaret sona ermektedir. Banyo sonrasında hendeğe düşen arılık ve bebeğin üzerinden çıkarılan kıyafetler ise ziyaret alanına bırakılmaktadır. Her iki uygulama da hastalığın ziyaret yerinde kalması anlayışına dayanmaktadır. Bunun yanında hendekteki arılığın bir sonraki

ziyaretçi tarafından alınması süre gelen bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Ziyaretçilerin, hastalığın göçürüldüğü düşünülen arılığı almasındaki amaç, bu arılığın etkisiyle bebeklerindeki rahatsızlığın kendi arılıklarına göçürülmesini kolaylaştırmak, önceki hasta şifa bulduysa bu şifanın etkisini bebeklerinin üzerine de almak inancından kaynaklanıyor olmalıdır (K.60).

Kırkı çıktıktan sonra sağlığına kavuşan bebekler için adanan kurbanların kesimi amacıyla yeniden ziyaret alanına gidilmektedir. Kurban olarak horoz, koç, keçi gibi küçükbaş hayvanlar tercih edilmekte, genellikle de horoz kurban edilmektedir. Kesilen kurbanın eti, ziyaret alanında birileri bulunmaması halinde köyde ya parçalar halinde ya da etli pilav yapılarak dağıtılmaktadır (K.60).

III. 1. 2. 8. Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı

Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Mersin'in Silifke ilçesinde tepelik bir alan üzerine kurulu Mukaddem Mahallesi'ne çıkan yamaç yolun, sağa sapan köşesinde olup yaklaşık 20 sene önce Silifke Belediyesi tarafından kubbesiz, kare biçiminde yaptırılmıştır (K.61). İslamlığın yayılışı sırasında şehit düştüğüne inanılan evliyanın yüzyıllar sonra bir hocanın düşüne girmesi üzerine türbesinin yapıldığı ifade edilmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3733).

Türbenin önünde, yeşil parmaklıklarla çevrili bir bahçe yer almaktadır. Bahçenin sağ tarafında abdest alınan ve şifa niyetine suyundan içilen bir çeşme vardır. Aynı amaçla kullanılan ikinci çeşme 15 m²lik alana sahip türbenin yola dönük alt kısmındadır. Yeşil boyalı giriş kapısı ve sağ duvarında yeşil parmaklıklı küçük bir penceresi olan türbeye iki basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Girişin tam karşısındaki duvara "Mukaddem Dede Ruhuna" yazılı yeşil bir bez asılıdır. Aynı zamanda duvarda içinde çeşitli renk ve boyuttaki tespihlerin bulunduğu bir heybe de vardır. Aydınlatma

tertibatı da kurulu türbenin temizliğinde kullanılan ibrik, kürek ve süpürge kapı arkasında durmaktadır. Zemini kilimlerle kaplı türbede evliya mezarının ayak ucu önündeki sandık üzerine ziyaretçilerin bağışladığı seccadeler düzenli bir şekilde katlanarak konulmuştur. Hem ziyaret yerinin temizliği hem de ziyaret yerindeki bu düzen, türbe bakımının iyi yapıldığının göstermektedir.

Mukaddem Dede'nin mezarı farklı tonda iki yeşil örtüyle örtülmüştür. Üsteki koyu yeşil örtüye sarı yıldızla ayetler yazılmıştır. Sanduka üzerindeki sarık da yeşil örtüyle kaplanmış olup beyaz, kırmızı ve yeşil tülbentlerle bağlanmıştır. Nemden duvar boyası dökülmüş olan türbenin sol tarafında, evliya mezarının baş hece taşının arkasındaki bölümde namaz kılmak için yeşil zincirli demirlerle ayrılmış, seccadelerin serili olduğu bir alan vardır. Bu alan, türbe zemininden yaklaşık 30 cm yüksektedir.

Mukaddem Dede Türbesi'nin tahminen 10 metre yukarısındaki yolun sonunda, arkasındaki evin bahçe duvarıyla bitişik ulu bir zeytin ağacı göze çarpmaktadır. Bu ağacın dallarına ağırlıklı olarak kırmızı, beyaz, yeşil ve sarı tonlarında küçük büyük çaputlar bağlandığı görülmektedir. Ağacın sol tarafında Mukaddem Dede'nin babası Mukadder Dede'ye ait olduğu söylenen bir mezar vardır. Mezar, Silifke Belediyesi tarafından briketle çevrilmiş ve böylece mezar belirgin bir hale getirilmiştir (K.61).

III. 1. 2. 8. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Mukaddem Dede Türbesi'nde, her türlü dilek dilenebilmektedir. Özellikle nazardan, kötü sözden korunmak amacıyla ziyaret edilen türbeyi çocuğu olmayan, çocuğu durmayan, okumak isteyen, kısmet arayan, sinirsel rahatsızlığı olan, başı ağrıyan, kalp rahatsızlığı olanlar da ziyaret etmektedir. Çeşitli hastalığı olanlar, hastalığın her aşamasında türbe ziyaretini gerçekleştirebilmektedir. Ziyaret için belirli ay, gün ya da saat yoktur. Ancak özellikle çarşamba günü ziyaretleri, daha yoğundur. Dileğin kabul olması

için üç çarşamba üst üste Mukaddem Dede Türbesi'ne gitmek gerektiği yaygın bir inançtır. Çarşamba günü dışında haftanın diğer günlerine nazaran perşembeyi cumaya bağlayan akşam da ziyaretçi sayısında artış görülmektedir. Ayrıca Ramazan ayı süresince türbeye hemen her gün ziyaretçi akını olmaktadır. Nevruz, Hıdrellez ve kandillerde de ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.61). Dilekler ziyaret yerine gidilmeden de Göksu nehrine kırk taş atıldıktan sonra dilenebilmekte, dilek gerçekleşikten sonra adakların yerine getirilmesi için türbeye gidilmektedir. Ziyaret yerinden eşya ya da taş almak günah kabul edilmektedir (K.44).

Mukaddem Dede Türbesi'nde dilek aşaması, üç ayrı yerde uygulanan mezar, taş, ağaç ve ateşle ilgili birbirini izleyen pratikleri içermektedir. İlk ziyaret yeri olan türbede herhangi bir dileğinin kabul olmasını isteyen ziyaretçi, türbenin sol tarafında yeşil zincirli demirlerle ayrılmış bölümde Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılmaktadır. Daha sonra Mukaddem Dede mezarı etrafında bilinen dualar okunarak üç defa dönülmektedir (genellikle 3 Fatiha 1 İhlâs). Üçüncü dönüş tamamlanınca mezarın baş ucu arkasında durularak yine bilinen dualar okunduktan sonra hece taşı üç defa öpülmektedir. Mezarın sandukası sıvazlandıktan sonra yaklaşık 10 metre yukarıda ve yolun sonunda bulunan ikinci ziyaret yeri olan ulu zeytin ağacına gidilmektedir. Bu ziyaret yerinde ağaca bez bağlanıp ağacın toprak yüzeyine çıkan kökünden geçilmekte ve buradaki topraktan yalanmaktadır. Ağaç kökünün yüzeye çıkarak toprağa bağlandığı noktada büyükçe bir oyuk oluşmasında bu uygulamanın etkisi açıkça izlenebilmektedir. Ağacın köklerinden biri, bağlı olduğu toprağın yalanması ve eve götürülmesi sonucu yüzeye çıkmıştır. Yüzeye çıkan bu kökün altından geçilerek dileklerin kabul olacağına, hastalıkların iyileşeceğine inanılmaktadır. Ağacın sol tarafında yerde ve bitişik olduğu duvarın yüzeyinde bulunan isler, yemek pişirme eyleminin varlığını ortaya koyan önemli bir ipucudur. Mukaddem

Dede ziyaretiyle ilgili pratiklerin bir bölümü Mukadder Dede mezarına bağlı olarak yapılmaktadır. Sadece baş hece taşı olan Mukadder Dede'nin hece taşı üstündeki ya da yanındaki küçük taşlar bu mezarda taşa bağlı pratiklerin uygulandığını göstermektedir. Taşa bağlı bu pratik, taş üstüne taş koyma biçimindedir. Genellikle üç taşın üst üste konulması yaygındır. Bu üç ziyaret alanına bağlı pratikler sonrasında "Allah'ım dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim." denir ve hem Mukaddem Dede Türbesi'nde hem de Mukadder Dede mezarı çevresinde mum yakılır. Mum, özel bir alan bulunmadığından iki mezar çevresinde uygun görülen her yerde yakılabilir. Ayrıca hem Mukaddem hem de Mukadder Dede mezarlarının etrafında üç defa su dolandırıldıktan sonra bu su kazadan, beladan korunmak, şifa bulmak amacıyla içilmekte ya da bu suyla abdest alınmaktadır Bu pratiği takiben hem ağaç köküne hem de Mukaddem Dede Türbesi'ne arılık atılır ve böylece dileğin kabulü için yapılan uygulamalar son bulur (K.61).

Dileğin gerçekleşmesi için bu pratiklerin üç çarşamba üst üste yapılması gerekmektedir. Üçüncü ziyaret sonrasında sevap kazanmak ve özellikle de çocukları sevindirmek için şeker, çörek, pasta, kek vb. yiyecekler de dağıtılmaktadır. Dileyenler ziyaret alanında, özellikle Ramazan ayında Kuran-ı Kerim okunmaktadır. Yürekten inanarak pratiklerin uygulanması neticesinde dileklerin kabul olacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Dileğin kabulünü bu inanca bağlayan ziyaretçi, adağımı yerine getirmek için ikinci kez türbe alanına gitmektedir. Adak olarak genellikle keçi, koyun, horoz gibi küçükbaş hayvanlar tercih edilmektedir. Özellikle horoz kurban edilmektedir. Kurbanın türü ekonomik güce bağlı olarak değişmekte, maddi durumu iyi olanlar büyük baş hayvan da kesilebilmektedir. Kurban kesimi için ziyaret alanında özel bir yer yoktur. Bu yüzden bazı ziyaretçiler, kurban kesimini evlerinde yapmaktadırlar. Kesilen kurbanın eti ziyaret

alanında genellikle parçalar halinde ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır. Bazen de taşlarla oluşturulan ocak üstünde etli kuru fasulye, etli pilav şeklinde yemek halinde hazırlanarak ihtiyacı olanlara verilmektedir. Ayrıca çocuğunun olmasını dileyenler çoğunlukla ziyaret sonrası doğacak çocuklarına evliyanın adını verme sözünde bulunmaktadır. Ziyaretçi, doğan çocuk erkek olursa Mukaddem, kız olursa Mukadder adını vermektedir. Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an-ı Kerim okumak, oruç tutmak (üç ya da yedi gün), mum dikmek, türbeye süpürge, halı, seccade, tülbent, tespih adamak, ziyaret alanını temizlemek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek, ekmek dağıtmak (arasında peynir ya da helva ile), sadaka vermek, mevlit okutmak da adaklar arasında yer almaktadır (K.53, K.61).

Türbenin bakımı, aldığı arılıklarla evinin ekonomisine katkıda bulunan Mukaddem Dede Mahallesi'nden genç bir bayan tarafından yapılmaktadır. Gece kalınmayan, Mersin'in çeşitli bölgeleri, Adana, Konya, İstanbul gibi başka illerden de gelinen Mukaddem Dede Türbesi'ni daha ziyade Türkmen Aleviler, ziyaret etmektedir. Türbenin ziyaretçi sayısı, yılda yaklaşık 700 kişiyi bulmaktadır. Zeytin ağacını kesenin, evliya mezarlarına saygısızlık yapanın çarpılacağına, elinin- yüzünün yamulacağına, felç olacağına vb. inanılmaktadır (K.61).

III. 1. 2. 9. Topuz Dede Türbesi

Topuz Dede Türbesi, Silifke'ye 20 km uzaklıktaki Atakent Belediyesi'ne bağlı eski adı Avşar, yeni adı Kapızlı olan mahallenin sınırları içindedir. Köyün bilinen en eski adı ise Persenti'dir. Hafif tepelik bir arazi üzerine kurulu Kapızlı Mahallesi'nde, biri merkezde diğeri merkez dışında olmak üzere iki mezarlık vardır. Merkezin dışındaki mezarlık yeni kurulmuş olup kış aylarında yağmur dolayısıyla sular altında kalmakta ve bu nedenle mezarlığın toprak zemini çamurlaşmaktadır. Bu aylardaki cenazeler, merkezdeki

tarihi mezarlığa defnedilmektedir. Topuz Dede Türbesi de adını verdiği merkezdeki, düz bir alanda bulunan Topuz Dede Mezarlığı'nın sol köşesinde yer almaktadır. Topuz Dede'nin tarihi kişiliği hakkında bilgi yoktur. Ancak evliyanın Yalman Dede ve Kubat Dede'yle kardeş olduğu söylenmektedir.

Yaklaşık 20 sene önce betonarme olarak hayırsever bir göçmen tarafından inşa ettirilen bir girişi ve penceresi olan türbe, küçük bir oda görünümündedir. Denizi gören zeytin ağaçlarıyla kaplı mezarlıktaki türbenin hemen yanında tahminen 1000 senelik ulu bir zeytin ağacı bulunmaktadır (K.62). Bu ağacın çeşitli dallarına çaput bağlanmıştır. Ancak çaputların azlığı dikkat çekmektedir.

Evliya mezarı, 9 m²lik bir alana sahip türbede girişin tam karşısında, pencerenin altında bulunmaktadır. Topuz Dede mezarının baş ucu ve baş ucuna göre sağ tarafı türbe duvarıyla bitişiktir. Mezar, çitalardan yapılmış ve yeşil tonlarında örtüyle kaplanmış bir sanduka içerisine alınmıştır. Üzerinde ziyaretçilerin bağışladığı seccadeler de bulunan sandukanın baş ucuna beyaz ve yeşil bezelerle sarılı kırmızı bir fes konulmuştur. Mezardan yarım metre yüksekte bulunan sandukanın örtüleri kaldırıldığında Topuz Dede'nin mezarı görülebilmektedir. Çevresi betonla belirlenmiş evliya mezarının baş ucu kısmına aralarında yirmişer santim boşluk bulunan, mezarın karşılıklı duvarlarını birleştiren betonarme iki bağlantı yapılmıştır. Mezarın türbeye bitişik duvarı üzerinde ise soğanlar ve yanmış soğan kabukları vardır. Soğan ve yanmış soğan kabuğunun varlığı türbede nazarı geçirmeye yönelik eylemler yapıldığını göstermektedir.

III. 1. 2. 9. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Topuz Dede Türbesi, her tür dilek için ziyaret edilebilmektedir. Ancak ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğunu hastalar oluşturmakta, hastalar arasında da çocuklar önemli bir yer tutmaktadır. Hasta çocuklar arasında kırkı karışan (kıyık), yürüyemeyen,

konuşamayan, altını ıslatan ve huysuz çocuklar yer almaktadır. Ayrıca evlenmek isteyen, çocuğu olmayan ya da durmayanlar da dileklerinin kabulü için türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir. Türbe kurak geçen mevsimlerde yağmur yağdırma töreni için de ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, belirli bir ay, gün ya da saat beklenmeksizin türbeye gidebilmektedir. Ancak ziyaret için özellikle çarşamba günü tercih edilmektedir. Birçok ziyaret yerinde olduğu gibi dileğin kabulü için uygulamaların üç çarşamba üst üste yapılması gerektiğine inanılmaktadır (K.62, K.63).

Çevresinde kutsal kabul edilen su, taş, çeşme, mağara gibi unsurların bulunmadığı Topuz Dede Türbesi'nde mum yakmak, taş taş üstüne koymak, istenilenin toprağa resmini çizmek ya da taşlarla şeklini oluşturmak pratikleri yapılmamaktadır. Uygulamalar, türbede Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Namazın bitimiyle dualar okunarak türbe etrafında üç kez dönülmektedir. Türbe yapılmadan önce evliya mezarı etrafında gerçekleştirilen bu uygulama, türbenin yapımında mezarın baş ucu ve baş ucuna göre sağ tarafı duvarla bitştirildiğinden artık yapılamamaktadır. Uygulamalar, evliya mezarına el sürülmesiyle devam etmektedir. Daha sonra mezar toprağı yalanmakta, isteyenler bu toprağı suya koyup içmekte, isteyenler ise evlerine götürmektedir. Çocuğu hasta olanlar, evlerine götürdükleri evliya mezarı toprağını suya karıştırmakta ve hazırladıkları bu suyla çocuklarını yıkamaktadır. Hasta çamaşırlarının ya da hasta hayvan yularının mezarın baş ucu tarafında karşılıklı duvarları birleştiren betonarme iki bağlantının oluşturduğu deliklerden üç kez geçirilmesiyle ve dışarıdaki zeytin ağacına çaput bağlanmasıyla pratikler sona ermekte ve "Allah'ım Topuz Dede'nin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim." denilerek dilek dilenmektedir. Türbe içinde görünen bir yere arılık konularak geri dönülmektedir (K.62, K.63).

Topuz Dede Türbesi'nde yağmur yağdırma törenleri perşembe günleri yapılmaktadır. Belediyenin anonsuyla toplanan mahalle halkı, imam eşliğinde türbeye gitmektedir. İmam, iki rekât şükür namazı kıldırdıktan sonra yağmur duasını okumaktadır. Duaya eşlik eden halk, duanın bitimine yakın ellerini parmakları yeri gösterecek şekilde ters çevirmektedir. Bu törende kurban, yağmur duası öncesinde kesilmektedir. Kurbanın etiyle taşlardan oluşturulan ocaklarda çeşitli yemekler pişirilmektedir. Dua sonrasında da pişirilen yemekler, topluca yenmektedir (K.62, K.63).

Dileği kabul olanlar; türbeye genellikle tülbent, seccade bağışlamakta ve türbede şeker dağıtmaktadır. Kurban (genellikle keçi) adayan ziyaretçilerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bireysel kurban kesimleri sonrasında ziyaret yerinde yemek pişirilmemekte, kurban eti parçalar halinde mahallede dağıtılmaktadır. Ziyaret neticesinde doğduğu düşünülen çocuklara Topuz adı verilmemektedir. Ancak mahallede Topuz soyadına sahip aileler vardır (K.62, K.63).

Türbenin ziyaretçi sayısı, yıllar geçtikçe azalmıştır. Günümüzde yağmur yağdırma törenleri dışında türbeyi yılda ortalama 20 kişi ziyaret etmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmını, eğitim seviyesi düşük kişiler oluşturmaktadır. Ziyaretçiler, genellikle Sünni halk kesimine mensuptur. Oldukça bakımsız olduğu görülen türbede gece kalınmamaktadır. Ziyaret yerinde şu ana kadar saygısızlık yapıldığı görülmemiş ya da duyulmamıştır. Ancak saygısızlık yapacak kişilerin felç olacağına, çarpılacağına, ağzının yüzünün yamulacağına vb. inanılmaktadır. Ayrıca türbenin çevresindeki ağaçlar da aynı inançla kesilmemektedir (K.62, K.63).

III. 1. 2. 10. Kiremit Dede

Kiremit Dede'nin mezarı, Mersin'in Silifke ilçesine bağlı Senir Köyü sınırlarında olup düzlük bir arazide bulunmaktadır. Evliyaya Kiremit Dede denilmesinin

nedeni, mezarın duvarı üzerine dökülen Bizans döneminden kalma kiremit kalıntılarına bağlanmaktadır. Ziyaret yeri, Selçuklular döneminden kaldığı söylenen köy mezarlığına dâhildir (K.64).

Ali Baba, Şih Ali Semerkandî, Tevekkül Sultan ve adı hatırlanmayan diğer üç yatırıla birlikte yedi kardeşten⁸ biri olduğu söylenen Kiremit Dede'nin bulunduğu alanda yaklaşık 150 yıllık sakızlık ağacı vardır. Söz konusu ağaca çaput bağlanmamaktadır. Kiremit Dede'nin mezarının bulunduğu bir dönümlük ormanlık alanda ağaç ekimi ve kesimi yapılmamaktadır. Ağaç dalı dahi koparılmaktadır (K.64).

III. 1. 2. 10. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Horasan erenlerinden olduğuna inanılan Kiremit Dede'ye genellikle yoldan gelip geçerken Allah rızası için dua okunmaktadır. Evliya mezarının dilek dilemek amacıyla ziyaret edilmediği söylenmektedir. Ancak mezar üzerindeki taşlara çaput bağlanması, bazı ziyaretçilerin Kiremit Dede'den beklentisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ziyaretin belirli bir gün, ay ya da saati yoktur (K.64).

Çevresinde dönme eyleminin gerçekleştirilmediği, mum yakmak, taş taş üstüne koymak, istenilen şeyin resmini çizmek ya da taşlarla tasvirini yapmak gibi pratiklerin uygulanmadığı ziyaret yerinde kurak geçen dönemlerde yağmur yağdırma töreni yapılmaktadır. Köy imamının başkanlığında kılınan iki rekât şükür namazının ardından yine imam eşliğinde yağmur duası okunmakta, kurban (genellikle keçi) kesilmektedir. Kesilen kurbanın etiyle yapılan yemekler yenilmektedir. Ziyaret yerinde kurban kesimi ya da yemek pişirimi için belirli bir yer yoktur (K.64).

Ziyaretçilerin çoğu, Sünni köy halkıdır ve daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Evliya mezarına saygısızlık

⁸ “Yedi Kardeşler” efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

yapanların ya da evliya mezarı çevresindeki ağaçları kesenlerin çarpılacağına, işlerinin bozulacağına, hastalanacağına, öleceğine vb. inanılmaktadır. Ziyaret yerinin bakımı, ziyaretçilerce yapılmaktadır. Mezarın çevresinde gece kalınmamaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 50- 100 kişi arasında değişmektedir (K.64).

III. 1. 2. 11. Çokha Dede

Çokha Dede'nin mezarı, Silifke'nin Sabah Köyü Müsait Mahallesi sınırlarındadır. Ziyaret yeri Silifke Mut karayolu üzerindeki Değirmen köyünden sapılarak varılan Müsait Mahallesi'nin 5 km yukarısına çıkılınca kaşın başı (keh) denilen Kayakoyak mevkiindedir. Tepenin düzlüğü olan bu mevki yaklaşık 1100 m yüksekliğindedir. Gündüzler, Kepez ve Sabah Köyü'nün eski göç yolu üzerinde bulunan mevki pınar çalılıklarıyla kaplıdır. Çevrede evliya mezarlarıyla ilişkisi bulunmayan yaklaşık on tane eski mezar bulunmaktadır. Bu eski mezarların yanındaki Çokha Dede'nin mezarı, eskiden toplama taşlarla çevriliyken 12 sene önce çevresi kesme taşlarla, betonarme olarak 90 m²lik bir alan içerisine alınmıştır. Bu betonarme yapının sağ duvarı üstünde "Yapan Gülnar'ın Deder Köyü'nden Masatoğlu Mehmet Masat" yazmaktadır. Merdiven yaptırılması düşünüldüğünden giriş açıklığı bulunmayan kare formundaki ziyaretin içerisinde Çokha Dede'nin mezarı dışında kendisiyle ilgisi olmayan beş eski mezar daha yer almaktadır (K.65). Ayrıca bu alanda üç ulu çam ağacı, bir kesme ağacı ve pınar çalılıkları bulunmaktadır. Kesme ağacına az da olsa naylon parçası ve çaput bağlandığı görülmektedir. Çevresi betonla çevrelenmiş mezarın baş ve ayak ucu hece taşları dikilidir. Mezarın hemen önünde aralık bulunan baş hece taşının üzerinde "Çokha Vefat 500 40'lardan" sağ duvarında "6.6.1995 Yapan Mehmet MASAT" sol duvarında ise "Yapan Mustafa Kök" kayıtları bulunmaktadır.

III. 1. 2. 11. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çokha Dede mezarı; çocuğu olmayan, durmayan ve ev, araba, iş, kısmet gibi maddi dilekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kurak geçen mevsimlerde yağmur yağdırma töreni için de ziyaret edilen evliya mezarına birçok ziyaretin aksine hastalıkların iyileşmesi için gidilmemektedir. Sadece rüyasında gördüğü ve kendisini davet ettiği için ziyaret yerine gidenler de vardır. Yağmur yağdırma töreni dışında ziyaretçiler, haftanın her günü Çokha Dede'yi ziyaret edebilmektedir. Yağmur yağdırma töreni için ise çarşamba günü tercih edilmektedir. Bu uygulamanın üç çarşamba tekrarlanması gerekmektedir. Ramazan'da, Hıdrellez'de ve Nevruz'da ziyaretçi sayısında artış olmamaktadır. Dileklerin kabulü için hangi türbeye gidilmesi gerektiği, iğnenin su dolu bir tasa konulup bir gece yıldızları görecektir şekilde dışarıda bırakılmasıyla tespit edilmektedir⁹ (K.65, K.66, K.67).

Çokha Dede'de iki rekât şükür namazı ile başlayan pratikler, dua okunmasıyla devam etmektedir. Dua sonrası kesme ağacına çaput bağlanmakta, "Allah'ım Çokha Dede'nin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul et." denilip adaklar adanmaktadır. Evliya mezarının üzerine arılık bırakılmasıyla ziyaret tamamlanmaktadır. Mum yakmak, yatır etrafında dönmek, taş taş üstüne yapıştırmak, toprağa dileğin resmini çizmek ya da taşla şeklini yapmak, hastanın kıyafetlerini evliya mezarı etrafında dolandırmak gibi pratiklerin yapılmadığı ziyaret yerinde Çokha Dede'nin mezarından şifa niyetine toprak da alınmamaktadır (K.65, K.66, K.67).

Yağmur yağdırma töreni öncesinde üç dört köylü kadın tarafından ziyaret alanı hazırlanmaktadır. Tören, köy imamı tarafından yönetilmektedir. Çevre köylerin de çağrıldığı törende öğle namazı ve iki rekât şükür namazının kılınmasını takiben imam tarafından yağmur duası okunmaktadır. Havanın tersine dönmesi amacıyla gerçekleştirilen

⁹ İğne ile yapılan pratik için 152-153. sayfalara bakınız.

uygulamalar sonucunda muhakkak yağmur yağdığı söylenmektedir. Bu pratiği, Allah rızası için kurban kesimi izlemektedir. Kurban olarak genellikle davar, koç tercih edilmektedir. Kesim için özel bir yer bulunmadığından uygun bir ağaç bu amaç için kullanılmaktadır. Kesilen kurban köylülerce hazırlanan taştan ocakta genellikle etli pilav yapılarak dağıtılmaktadır. Ayrıca yağmur yağdırma töreni öncesinde yumurta büyüklüğünde bir taş, dereye ıslatılmaktadır. Herkesçe yapılabilen bu uygulama için özellikle köyün yaşlılarından biri görevlendirilmektedir. Ancak dereye ıslanan taşın kaybolmaması gerekmektedir. Eğer taş, kaybolacak olursa önü alınamayan yağmurun dinmeyeceğine ve sele sebebiyet vereceğine inanılmaktadır. Bu yüzden taş, bir çuvala konulmakta ve çuval kıyıya bağlandıktan sonra dereye bırakılmaktadır. Yağmur ihtiyacı karşılandıktan hemen sonra da çıkarılmaktadır (K.65, K.66, K.67).

Dileğin kabulünden sonra ziyaretçiler, kurban olarak adadıkları davar koyun ya da keçiyi kesmek üzere ziyarete gitmektedirler. Yağmur yağdırma töreninde olduğu gibi kesim için alanda uygun olan herhangi bir ağaç kullanılmaktadır. Ancak dileğin kabulü sonrasında kesilen kurbanlar, yağmur yağdırma töreninden farklı olarak köy alanında ihtiyaç sahiplerine ya parçalar halinde ya da etli pilav şeklinde dağıtılmaktadır (K.65, K.66, K.67).

Herhangi bir yer ya da yapıya adını vermeyen Çokha Dede'ye şu ana kadar saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Evliya mezarına saygısızlık yapılması ya da evliya mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesi uğursuzluk kabul edilmektedir. Çevreden mümkün oldukça ağaç kesilmemeye çalışılmaktadır. Ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyanın ismi verilmemekte, ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır. Çokha Dede, daha çok Sünni köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, dışarıdan gelenlerle birlikte 100 kişiyi bulmaktadır. Ziyarete gidenler arasında eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar

bulunmasına rağmen, eğitimsiz ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların sayısı daha fazladır. Bu sayı, Ramazan'da, Nevruz 'da ya da Hıdrellez'de artış göstermemektedir (K.65, K.66, K.67).

III. 1. 2. 12. Tetiş Dede Türbesi

Ellez Dede, Ali Baba, Koçak Dede ve ismi hatırlanmayan üç evliyayla kardeş olduğu söylenen Tetiş Dede ya da Tetişin Dede'nin tarihi kişiliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Evliyanın türbesi, Mersin'in Silifke ilçesine bağlı Bayındır Köyü sınırlarındadır. Türbe, Tetiş Dede'nin adını verdiği köy mezarlığının güneydoğu ucunda, düz bir alanda yer almaktadır. Mezarlıkta eski ve yeni mezarlar bir arada bulunmaktadır. Yaklaşık 150- 200 sene önce yapıldığı tahmin edilen kare şeklindeki kubbesiz türbe, kesme ve toplama taşlardan örülmüştür. Üstü ulu çam ağacıyla kaplı, oldukça bakımsız olan türbenin ardıç ağacıyla kaplanmış tavanı toprakla örtülmüştür. Ancak yağmurlar dolayısıyla toprak tavandan geriye aralıklarla dizilmiş ardıç ağaçları kalmıştır. Nerdeyse yıkılmaya yüz tutan yapının batı tarafı tamamen çökmüştür (K.68). Sağ köşede bulunan giriş kapısı muhtemelen kırıldığı için çıkartılmıştır.

Evliya mezarı, türbe girişinin karşısında batı-doğu doğrultusunda uzanmaktadır. Sağ tarafı türbe duvarıyla bitişik olan mezarın çevresi taş yığınlarıyla belirlenmiştir. Üzerinde kayıt bulunmayan baş ucu hece taşı ise kırılmıştır. Mezarın ayak ucu hece taşı ise yoktur. Türbe dışında hece taşına benzeyen birkaç taş dikkati çekmektedir. Ancak üzerinde kayıt olmadığından bu taşların hece taşı olup olmadığı kesinleştirilememektedir.

III. 1. 2. 12. 1. Ziyaret Yeri İle İlgili Uygulamalar

Tetiş ya da Tetişin Dede Türbesi, her çeşit hastalığı olanlar, çocuğu olmayan ya da durmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca kurak geçen mevsimlerde yağmur

duası için de türbeye gidilmektedir. Ev, araba, iş gibi maddi dileklerin dilenmediği Tetiş Dede Türbesi'nde ziyaret, her gün gerçekleştirilebilmektedir. Ancak ziyaret için çarşamba günü tercih edilmekte, üç çarşamba üst üste gitme geleneği de sürdürülmektedir. Hidrellez'de, Nevruz'da ve Ramazan'da ziyaretçi sayısında artış görülmektedir (K.68).

Dilek dileme aşaması, iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Şükür namazını yatırın etrafında üç kez dolanmak takip etmektedir. Ziyaretçiler bu pratiği uygularken bildikleri duaları da okumaktadır. Yatır etrafında dolanma işlemi tamamlandıktan sonra türbe yanındaki ulu çam ağacına çeşitli renk ve boyutlarda çaputlar bağlamakta, çamaşırılar asılmakta ve "Allah'ım Tetiş Dede'nin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul edersen senin için adağımı yerine getireceğim." denilerek dilek dilenmektedir. Kumbara olmadığından mezarın üzerine arılık konulmasıyla ziyaret tamamlanmaktadır. Bu aşamada isteyenler, mezar başında mum yakmakta ve ziyarete gelemeyen hastaların çamaşırını üç kez mezarın etrafında dolandırıp giymesi için hastaya götürmektedir. Ayrıca mezar toprağını yalayan, bereket getirmesi amacıyla evine götüren ya da suya koyup şifa niyetine içenler de bulunmaktadır (K.68).

Yağmur yağdırma töreni köy imamı eşliğinde iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Namaz sonrasında imam, yağmur duasını köylüler eşliğinde okumakta, bu uygulamalar sonrasında Allah rızası için kurban olarak genellikle davar kesilmektedir. Kesilen kurbanın etiyle yapılan kavurmanın ve etli pilavın yenilmesiyle tören sona ermektedir. Yağmur yağdırma töreni sonrasında yağmur yağdığı söylenmektedir (K.68).

Dileği kabul olanlar, adaklarını yerine getirmek için türbeye tekrar gitmektedir. Adak olarak genellikle davar kurban edilmektedir. Kurban, uygun olan bir ağacın altında kesilmektedir. Kurban eti, parçalar halinde değil genellikle ziyaretçilerin yaptıkları

ocaklarda pişirilen yemekler halinde dağıtılmaktadır. Adak sahibinin tüketmesinin yasak olduğu kurban etiyle tercihen kavurma ve etli pilav yapılmaktadır. Ayrıca kanlı kurban dışında adak olarak ziyaret sonrası doğan çocuklara Tetiş ya da Tetişin adı verilmektedir (K.68).

Üzerine yemin edilmeyen evliyanın türbede saygısızlık yapıldığında ya da türbenin çevresindeki ağaçlar kesildiğinde zarar verdiği duyulmamıştır. Başka köylerden ve şehirlere de gelen ziyaretçilerle birlikte türbenin yıllık ziyaretçi sayısı 100'e ulaşmaktadır. Ziyaretçi sayısının son 20 yılda oldukça azaldığı belirtilmektedir. Ziyaretçiler, genellikle Sünni'dir ve okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük halk kesimine mensuptur (K.68).

III. 1. 2. 12. 2. Efsaneler

Tetiş Dede'yle ilgili anlatılan tek efsane görülen bir rüya ile ilgilidir. Define meraklısı Bayındır köylüsü Ali Rıza Özkan, rüyasında define arayacağı bölgeye gelir. Tam o esnada "Burada neden define arıyorsun?" diyen iki üç şeytan boğazını sıkır. Ölmek üzere olan Ali Rıza Özkan'ın yardımına güzel yüzlü olarak tarif ettiği Tetiş Dede yetişir ve onu kurtarır (K.68).

III. 1. 2. 13. Şih Ali Semerkandî

Dört tarafı kesme taşlarla çevrili, girişi güney yönündeki duvarın sağ köşesinde bulunan Şih Ali Semerkandî ziyareti, Mersin'in Silifke ilçesine bağlı Karahacılı- Ekşiler Köyü'ndedir. Ziyaret alanı dışındaki ulu çam ağacına asılı tabelada "Şeyh Ali Semerkandî" yazılıdır. Şeyh Ali Semerkandî'ye halk arasında genellikle Şih Ali denilmektedir. Tarihi kişiliği hakkında bilgi bulunmayan Şih Ali'nin Şeyh Ali Semerkandî (Zeyne Dede), Mukaddem Dede, Ali Baba, Çömen Dede, Cuma Dede ve Çokha Dede ile birlikte yedi

kardeş¹⁰ olduğu söylenmektedir (K.69).

Evliyanın mezarı, köyün Ekşiler Köprüsü'nü gören ucundan Karaköy'e giden yol ile Göksu ırmağı arasında kalmaktadır. Yaklaşık 20 sene önce ziyaret sonrası çocuğu olan Tarsuslu bir bayan tarafından kesme taşlarla kare şeklinde çevrenmiştir. Ziyaret alanında karşılıklı iki sıra halinde 6 mezar bulunmaktadır. Kapının hemen yanındaki üç mezar, köy sakinlerinden İbrahim Ekşi'nin babası, halası ve yeğenine (sırayla) aittir. İbrahim Ekşi'nin babasına ait olan mezarının karşısında ise Şih Ali'nin mezarı vardır. Diğer iki mezarın ise kimlere ait olduğu bilinmemektedir (K.69). Ziyaretin hemen dışındaki ulu ağaç çevresindeki alan istimlak edilince Tarsuslu bayan tarafından ağacın kesilmemesi şartıyla alınmıştır. Bu ağaç dışında ziyaret alanı içinde çaput bağlandığı görülmeyen kesme, pınar, zeytin ve tesbih ağaçları bulunmaktadır. Ayrıca mezarları çevreleyen duvarın iki köşesinde Türk bayrağı asılıdır.

III. 1. 2. 13. 1. Ziyaret Yeri İle İlgili Uygulamalar

Şih Ali'nin mezarı, şifa arayanlar, çocuğu olmayan ya da durmayanlar, ev, araba, iş, iyi bir eğitim almak ve evlenmek isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretler çarşamba günü yapılmakta dileklerin kabulü için üç çarşamba arka arkaya ziyaret yerine gidilmesi gerekmektedir. Ayrıca kuraklığın olduğu dönemler yağmur duası için de ziyaret gerçekleştirilmektedir. Dileklerin kabulü için hangi türbeye gidilmesi gerektiği, iğnenin su dolu bir tasa konulup bir gece yıldızları görecektir şekilde dışarıda bırakılmasıyla tespit edilmektedir¹¹ (K.69, K.70, K.71).

Ziyaret, akarsuların tüm ziyaret sularını taşıdığı inancıyla Göksu nehrinden abdest alınmasıyla başlamaktadır. Abdestlerini alan ziyaretçiler, iki rekât şükür namazını kıldıktan sonra evliya mezarının etrafında üç kez dönmekte, üçüncü dönüş sonrasında

¹⁰ “Yedi Kardeşler” efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

¹¹ İğne ile yapılan pratik için 152-153. sayfalara bakınız.

“Allah’ım Şıh Ali’nin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim.” deyerek dilek dilemektedir. Ayrıca bu aşamada Şıh Ali’nin mezarı üzerinde ve yerde mum yakılmakta, çocuk ya da büyük kıyafetlerinden kesilen parçalar ziyaret alanındaki ağaçlara bağlanmakta, evliya mezarındaki toprak hasta bölgelere sürülmekte ya da eve götürülmektedir. Eve götürülen toprak bereket getireceği inancıyla ocak yanına konulmaktadır. Yine bu toprak, davarların yemine karıştırılmakta, evliya mezarı toprağının karıştırıldığı yemi yiyen davarın hastalanmayacağına ya da iyileşeceğine inanılmaktadır. Ayrıca çocukları sevindirmek için ziyaret yerine şeker saçılmakta, kuşların yemesi için buğday serpilmiştir. Ziyaret yerinde mevlit de okunmaktadır. Mevlitlere yaklaşık 200 kişi katılmaktadır. Ziyaret yerindeki uygulamalar, evliya mezarı üzerine arılık atılmasıyla tamamlanmaktadır (K.69, K.70, K.71).

Yağmur duası, köy hocası tarafından yönetilmektedir. Törende iki rekât şükür namazı kılındıktan sonra imam tarafından yağmur duası okunmaktadır. Dua okunurken köy halkı ceketlerini ters giymekte ve şapkalarını ters takmaktadırlar. Ayrıca ellerini parmakları yere gelecek şekilde ters çevirmektedirler. Bu uygulamalar sonrasında davar ve keçi ziyaret alanındaki ulu çam ağacının altında Allah rızası için kurban edilmektedir. Kurbanın etiyle pilav, kulak ve yaylı adı verilen yemekler, akarsu kenarında köylüler tarafından yapılan ocakta pişirilmektedir (K.70).

Ziyaretçiler, dilekleri kabul olunca keçi, koyun, tavuk kesmek için adak alanına ikinci kez gitmektedirler. Akarsuya yakın ocakta pişirilen kurban eti yağmur yağdırma töreninde olduğu gibi yemek yapılarak adak alanında tüketilmektedir. Yine dilek dileme aşamasında olduğu gibi dileğin kabulü sonrasında da mezar üzerine şeker atılmakta, buğday serpilmiştir (K.69, K.70, K.71).

Şıh Ali’nin mezarı hem Alevi hem de Sünni halk tarafından ziyaret

edilmektedir. Ziyaret yerine köy halkı dışında çevre köylerden, Konya, Adana ve Tarsus'tan da gelenler vardır. Gelenler arasında eğitim seviyesi düşük olanların sayısı, daha fazladır.10 yıldır ziyaretçilerin sayısında azalma görülmüştür. Mevlitler dışında ziyaret yerine gelenlerin sayısı, yılda 200 kişiyi bulmaktadır. Evliya mezarına saygısızlık yapanların ya da evliya mezarı çevresindeki ağaçları kesenlerin çarpılacağına, işlerinin bozulacağına, hastalanacağına, öleceğine vb. inanılmaktadır. Ziyaret alanının bakımını ziyaretçiler, yapmaktadır (K.69, K.70, K.71).

III. 1. 2. 13. 2. Efsaneler

Şih Ali ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Tahtacılar, ziyaretin çevresindeki ağaçlar kesmeye başlar. Ancak ağaçlar kesilmeye başlayınca yer sarsılır. Yerin sarsılması, evliyanın mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesine kızdığı biçiminde yorumlanır (K.70).

2. Karahacılı- Ekşiler Köyü'ne mensup biri, define bulmak için Şih Ali'nin mezarını kazar. Define bulmak için evliyanın mezarını kazın adamın hastalanması, evliyanın hışmına uğradığı biçiminde yorumlanır (K.70).

III. 1. 2. 14. Bıçakçı Dede

Adını kızgın demiri yumruğuyla bıçak şekline soktuğu için aldığı, 1850- 1920 yılları arasında yaşadığına ve Konya'da medrese eğitimi gördüğüne inanılan Bıçakçı Dede'nin mezarı, Silifke'nin Çayırılı Köyü'nün Karamemetli Mahallesi'nde, Bıçakçı Dede Mezarlığı'ndadır (K.72). Yol kenarında düz bir arazide kurulu, eski ve yeni mezarların bir arada bulunduğu, çam ağaçlarıyla kaplı mezarlıktaki Bıçakçı Dede'nin mezarı, toplama taşlarla çevrilmiştir. Mezarı çevreleyen taş yığını üzerine küçük taşlar konulmuştur. Bu taşların varlığı, ziyaret alanı çevresinde dolaşıldığı ve her dönüş sonrasında başlangıç noktasına taş konulduğu izlenimini uyandırır.

Yaklaşık 500 senelik olduğu tahmin edilen Bıçakçı Dede mezarının arkasında, ziyaret alanı içinde iki büyük çam ağacı vardır. Bu ağaçlardan biri, “V” şeklinde iki ayrı gövde şeklinde yükselmiştir (K.72). Bu gövdelere çeşitli renk ve boyutta çaputlar bağlanmış olup bağlananlar arasında bir de çocuk iç çamaşırı bulunmaktadır. Bu çamaşır muhtemelen hasta bir çocuğa aittir.

Taşlarla çevrili alan içinde, küçük taşlarla birbirinden ayrılmış yan yana iki mezar sıralıdır. Ayak ucu hece taşı olmayan mezarlardan birinin baş hece taşı kırıktır. Hece taşı kırık olan bu mezar, Bıçakçı Dede’ye aittir. Diğer mezarın ise eşine ait olduğu söylenmektedir (K.72).

III. 1. 2. 14. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Ziyaretçiler, çeşitli sıkıntılardan Allah’ın yardımıyla kurtulmak ya da yağmur yağdırma töreni yapmak için Bıçakçı Dede mezarına gitmektedir. Ziyaretçiler arasında aile, iş, ev, okul gibi çeşitli alanlarda sorun yaşayanlar, çocuk sahibi olmak isteyenler ve hastalar yer almaktadır. Hasta çocuklar ise doktora götürüldükleri ve tıbbi uygulamalara cevap vermedikleri durumlarda, son çare olarak ailelerince ziyarete götürülmektedir. Ziyaretler çoğunlukla çarşamba günleri ve üç çarşamba üst üste yapılmaktadır. Ayrıca Ramazan ayında, arife günü ve bayramlarda kabristandaki yakınlarını ziyaret edenler, Bıçakçı Dede mezarına da uğrayarak evliyanın ruhuna Fatiha okumaktadır (K.72).

Ziyaret, isteyeninin iki rekât şükür namazı kılmasıyla başlamaktadır. Şükür namazını mezarın etrafında üç kez dönülmesi izlemektedir. Hasta çocuklar, aileleri ile birlikte bu uygulamayı yapmaktadır. Ziyaretçiler dönme eylemi sırasında bildikleri duaları içlerinden okumaktadır. Mezarı çevreleyen, yığma taş duvarın üzerindeki küçük taşların, üçerli taş kümelerinin varlığı ziyaretçilerin dönüşleri sırasında taşıdıkları küçük taşları dönüşün tamamlanmasıyla duvara koyduklarını göstermektedir. Ziyaret alanı içindeki çam

ağaçlarına kıyafetten kesilen bez parçalarının, kıyafetlerin veya naylon parçalarının bağlanmasını takiben “Allah’ım Bıçakçı Dede’nin yüzü suyun hürmetinedileğimi kabul et.” denilmekte ve mezarın üstüne arılık atılmasıyla dilek aşaması tamamlanmaktadır (K.72).

Ziyaret yerinde yapılan yağmur yağdırma törenini köy imamı yönetmektedir. Köy halkı, imamın önderliğiyle iki rekât şükür namazı kıldıktan sonra imamın okuduğu yağmur duasına eşlik etmektedir. Duanın bitimiyle davar, koç, keçi gibi küçükbaş hayvanlar kurban edilmektedir. Ziyaretçilerce taşlardan oluşturulan ocakta kurban etiyle pişirilen yemeklerin yenmesiyle yağmur yağdırma töreni sona ermektedir. Törende kıyafetleri ters giymek ya da elleri parmaklar yere bakacak şekilde ters çevirmek uygulamaları yapılmamaktadır (K.72, K.73).

Bıçakçı Dede’nin, dileğin kabulü sonrasında ziyaret edilmesi şart değildir. Mezarı ikinci kez ziyaret edenler, söz konusu ziyarette genellikle bildikleri duaları okumaktadır. Çünkü dilek dileme aşamasında kurban adayanlar, hemen hemen yok gibidir. Kurban adayanlar ise kurbanlarını evlerinde kesip parçalar halinde dağıtmaktadır. Bıçakçı Dede’nin mezarı çevresinde yağmur duası dışında kurban kesilmemekte ve yemek pişirilmemektedir. Ziyaret sonrası çocuğu olanların da çocuklarına evliyanın adını verme zorunluluğu yoktur. Bilindiği kadarıyla ziyaret sonrası doğan çocukların hiçbirine evliyanın adı verilmemiştir (K.72).

Bakımı ziyaretçiler tarafından yapılan evliya mezarı, daha ziyade Sünni köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, kabir ziyareti sırasında evliya mezarını ziyaret edenler ayrı tutulacak olursa 25- 30 kişi arasında değişmektedir. Evliya mezarına saygısızlık yapanların hastalanacağına, çarpılacağına vb. inanılmaktadır (K.72, K.73).

III. 1. 2. 14. 2. Efsaneler

Karapınar Köyü'nde imamlık yapmış olan Kerim Hoca, zaman zaman Bıçakçı Dede'nin mezarını ziyarete gider, mezara dönüp dua eder ve namaz kılar. Bir gün Bıçakçı Dede, Kerim Hoca'nın rüyasına girer ve "Mezarım senin döndüğün yerde değil daha geride. Bir daha mezarımın önünde değil biraz daha gerisinde ve benim arkamda namaza dur." der. Bu rüya üzerine Kerim Hoca, namazı daha geride kılmaya başlar (K.74).

III. 1. 2. 15. Ali Baba Türbesi

Ali Baba Türbesi, 1500 m yüksekliğindeki Ali Baba Tepesi'nin zirvesinde, çam ağaçları arasındaki köy mezarlığındadır. Eskiden Evkaf Nahiyesi sınırlarında kalan bu mevki, günümüzde Keben Köyü sınırlarında kalmaktadır (K.76). Ne zaman yapıldığı bilinmeyen türbenin Değirmendere Köyü'nden Gümüşhaneli Yusuf Ali tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir. Ali Baba'nın Gülnar'da medfun olan ve kardeşi olduğu ifade edilen Şeyh Ali Semerkandî ile birlikte Hz. Muhammed'in Anadolu'ya İslamiyet'i yaymak için gönderdiği yetmiş evliyadan biri olduğu söylenmektedir (K.75). Evliyanın Karaman göç yolu üzerinde ölümü üzerine buraya defnedildiği belirtilmektedir (K.76).

Türbenin sağında minaresiz, üzerinde Arapça bir kayıt bulunan, 1970'li yıllarda köyün ileri gelenlerince yaptırıldığı söylenen bir cami vardır. İmamı olmayan, bir girişi ve iki penceresi bulunan caminin zemini hayırseverler tarafından bağışlanan seccadeler ve kilimlerle kaplıdır (K.76). Girişin hemen sağındaki masanın üstüne gece kalmak isteyenler için bağışlanan battaniyeler ve yorganlar yığılıdır. Cami duvarına asılı küçük bir dolap içinde Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Ayrıca türbe duvarında tespihler asılıdır. Ziyaretçilerin abdest almaları ve su ihtiyaçlarını gidermeleri amacıyla caminin sağ arka tarafına bir depo yaptırılmıştır (K.76). Caminin sol duvarında cami yaptırılırken açılmış, bir metre yüksekliğinde, yarım metre genişliğinde türbeyi gören bir delik vardır

(K.76)

Ali Baba Türbesi, yaklaşık 9 m²lik bir alan üzerine kurulmuştur. Türbe girişinde çaputların bağlandığı sakızlık, çam ve çam fıstığı ağaçları vardır. Türbenin aydınlatması, kırmızı bir tülbent bağlanmış hece taşının hemen üstündeki ve solundaki pencerelerle sağlanmaktadır. Soldaki pencerenin pervazında mum eriyikleri olduğu görülmektedir. Mezarın baş ucu kısmı, türbenin arka duvarıyla bitişiktir. Etrafını çevreleyen diğer üç kenarı ise sonradan yapılmıştır. Üzerine yeşil bir örtü örtülmüştür. Örtü, rüzgârdan uçmasın diye taşlarla sabitlenmiştir.

Ziyaret yerinin hemen aşağısında kurban kesiminde kullanılan beş çengelli direk vardır. Bu direğin altında kurban kesim tahtası olduğu görülmektedir. Direğin biraz yukarısında briketten örülü, bir metre yüksekliğinde ve bir metre genişliğinde sıralı halde üç yemek ocağı bulunmaktadır.

III. 1. 2. 15. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Her tür dilek için ziyaret edilen Ali Baba Türbesi, özellikle çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretçileri hasta çocuklar başta olmak üzere şifa arayanlar, kız ya da erkek çocuk isteyenler, ev, iş, araba vb. maddi dilekleri bulunanlar ve çocuklarının hayatın her alanında başarılı olmasını isteyenler takip etmektedir. Hastalar, doktordan şifa bulamayınca türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir (K.76). Hacca gideceklerin de uğrak yeri durumundaki türbede her yıl mevlitler okutulmaktadır. Konya'dan sayıları 50 ile 100 kişi arasında ziyaretçinin de katıldığı bu merasimler, Celal Ateş'in babası Mustafa Ateş tarafından 1930'lu yıllarda başlatılmıştır. Celal Ateş, Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yapılan bu dini törenleri sürdürmektedir. Törenlerin birinde yağmur duası da yapılmıştır. Ziyaret iki ya da üç kez tekrarlanabilmektedir. Belirli bir ziyaret günü yoktur. İsteyenler ziyaret yerinde gece kalabilmektedir (K.75).

Dilek dilenmeden önce camide Allah rızası için namaz kılınmakta, Kur'an-ı Kerim okunmaktadır. Daha sonra evliyanın mezarı başına geçilerek bilinen dualar okunmakta, pencere pervazında mum yakılmaktadır. Şifa getirmesi amacıyla mezar toprağından yalanmakta, bazen de uğur getirmesi amacıyla bu topraktan evlere götürülmektedir. Toprak genellikle hastalar tarafından yalanmaktadır. Ziyaretin önündeki ağaçlara çeşitli renk ve boyutlarda çaputlar bağlanmaktadır. Özellikle bahar aylarında ziyaretçi sayısının artmasıyla ağaçlara çokça çaput bağlandığı görülmektedir. Türbeyi ziyarete gelenler arasında günahlarından arınmak isteyenler, mescit ile evliya mezarı arasındaki duvara açılmış delikten geçmektedir (K.76). Bu uygulamaları takiben Ali Baba'nın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenmekte ve Allah rızası için yerine getirilecek adaklar adanmaktadır. Koyun, keçi vb. adak kurbanlarının yanı sıra okunmuş niyetiyle şeker, lokum, bisküvi gibi yiyecek maddeleri ve ziyaret yerinin ihtiyacını karşılamak için kilim, seccade, yazma vb. türden adaklar adanabilmektedir. Bazı ziyaretçilerin adak kurbanlarını dilekleri gerçekleşmeden önce kestiği görülmektedir. Uygulamalar sonrasında mezarın baş ucuna arılık konulmaktadır (K.75).

Ziyaret yerinde her yıl mevlit okutulmakta ve hatim indirilmektedir. Cemal Ateş'in düzenlediği bu törenler, önceleri ekim ayının ilk haftasında düzenlenmekteyken, günümüzde Ramazan ayı dolayısıyla mayıs ayının son haftasında düzenlenmektedir. Eskiden mevlitlere katılımın daha fazla olduğu söylenmektedir. Mevlitlere namaz kılınarak başlanmaktadır. Konya'dan otobüslerle gelenler mevlitte hatim indirmektedir. Mustafa Ateş döneminde yapılan törenlerde kurban kesimi yapılırken günümüzde ziyaret yerinde kurban kesilmemekte, kasaptan bir gün önce alınan etlerle tören sabahı ziyaret yerine erkenden giden kadınlarca yemek yapılmaktadır. Mevlit ve hatim sonrası yemekler, törene katılanlara dağıtılmaktadır (K.75).

Dileği gerçekleşince ziyaretçinin adağını yerine getirmek için türbeyi ikinci kez ziyaret etmesi gerekmektedir. Kurbanlık hayvan kesilmeden önce iki rekât namaz kılınmaktadır. Ziyaret sonrası adak kurbanları ziyaret alanındaki kesim yerinde kesilmekte ve genellikle ziyaret yerindeki ocaklarda çorba, etli pılav yapılarak davetlilere dağıtılmaktadır. Türbe, ziyaretinden sonra doğan çocuklara evliyanın adı verilmektedir (K.76).

Yatırım çevresindeki ağaçları kesenlerin kolunun ya da bacağının sakatlanacağına inanılmaktadır. Türbe çevresindeki ağaçlar, hiçbir Şekilde kullanılmayıp çürümeye bırakılmaktadır. Yatıra saygısızlık yapanların cezalandırılacağına inanılmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 1500-2000 kişiye bulmaktadır. Ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek kişiler de bulunmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olanlar, daha ziyade Konya'dan gelmektedir. Mezhep ayrımı gözetilmeksizin her kesimden ziyaretçi, türbeyi ziyaret etmektedir (K.75).

III. 1. 2. 15. 2. Efsaneler

Yörede Ali Baba ile ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Celal Ateş'in babası Mustafa Ateş, Nasırlar Köyü'ne üzüm almaya giderken Ali Baba Türbesi'ni ziyaret eder. Evliyanın mezarının yanında namaz kılar. Ali Baba'ya "Sen Allah'ın sevgili kulusun. Ben Nasırlar Köyü'ne üzüm almaya gidiyorum. Eğer bu sene üzüm zarar edecek olursa köyün başındaki kuyuda arkadaşım beni karşılasın ve evine götürerek üzüm almaktan vazgeirsin." der ve oradan ayrılarak yoluna devam eder. Nasırlar Köyü'nün girişindeki kuyunun başına geldiğinde arkadaşı ile karşılaşır. Arkadaşı, onu evine götürür. "Mustafa, bu sene ben üzüm alacağım, sen üzüm almaktan vazgeç." der. Mustafa Ateş de üzüm almaktan vazgeçerek evine geri döner. O sene üzüm gerçekten de zarar eder. Ertesi yıl Mustafa Ateş, zm almak için tekrar Nasırlar Köyü'nün yolunu tutar.

Köye varmadan önce yine Ali Baba'nın mezarını ziyaret eder, namaz kılar ve "Sen Allah'ın sevgili kulusun, eğer üzüm bu sene kar edecekse, köye gittiğimde arkadaşımı evinde bulamayayım." der. Gece köye vardığında arkadaşını evinde bulamaz. Sabah arkadaşının evine tekrar uğrar. Kapıyı kız kardeşi açar ve telefonda görüştüğü abisinin gittiği yerden üzüm alacağını, kendisinin köylerindeki üzümü alabileceğini söyler. Mustafa Ateş de köydeki üzümleri alarak evine döner. O yıl üzüm fiyatları çok yükselir ve Mustafa Ateş satışlardan iyi kazanç sağlar (K.75).

2. Ali Baba, kardeşlerinin yaylalık yerlerde, kendisinin ise sahil kenarında olmasına çok üzülür. Öldükten sonra adını verdiği dağın tepesine defnedilir. Yöre halkı tarafından evliyanın mezarının üzerinde her zaman bulut olduğu görülür ve Allah'ın ölümünden sonra evliyanın serin yerde yaşamak dileğini kabul ettiğine inanılır (K.42).

3. 1950'li yıllarda Ali Baba Tepesi'nde çok büyük bir yangın olur. Tepeyi tamamen saran yangın, türbenin önüne gelince söner. Yöre halkı, yangının türbe önünde sönmesini evliyanın kerametine bağlar (K.75).

III. 1. 2. 16. Işık Dede

Işık Dede'nin mezarı, Silifke'nin Kurt Tepe dağında bulunmaktadır. Ziyaret yerine, Silifke Gülnar yolu üzerindeki Kandil semti ve Balandız Köyü arasında kalan Kaysılar mevkiinden sola sapıldıktan sonra varılan İmamuşağı Köyü'nden tepeye doğru çıkan asfalt yol ile ulaşılmaktadır. Ziyaret yeri, yolun 3. kilometresinde sağ kenarda yer almaktadır.

Çam ormanı içerisinde kalan ziyaretin çevresi yığma taşlarla oval biçimde örülmüştür. Ziyaret yerinde Işık Dede'nin mezarından başka eşine ait olduğu söylenen bir mezar daha vardır (K.77). Köy mezarı, yolun karşı tarafına kurulmuştur.

Ziyaret yeriyle ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Orada bir mezar olduğunu gösteren tek kanıt ise üzerinde yazı bulunmayan Işık Dede'nin baş ucundaki kırık hece taşıdır. Buranın ziyaret yeri olarak kabul görmesinde kardeş pirlere oldukları varsayılan Işık Dede, Kırtıl Dede ve Yalman Dede'nin kayboldukları yer olarak nitelendirilmesi, önemli bir rol oynamaktadır (K.77).

Mezarların dışında, ziyaret alanı içinde üç pelit (meşe) ağacı vardır. Bu ağaçların dallarına ve gövdelerine çeşitli renk ve boyutta çaputlar, tülbentler ve naylon parçaları bağlanmıştır.

Toprak ve taşla ilgili bazı pratiklerin ziyaret yerinde uygulandığı yapılan gözlemlerden açıkça anlaşılabilir. Zira Işık Dede mezarının oldukça çukurlaşmış bir görünüme sahip olması ve yatırı çevreleyen duvar üzerinde küçük taş kümelerinin bulunması buna işaret etmektedir.

III. 1. 2. 16. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Taş, ağaç ve toprağa bağlı pratiklerin uygulandığı Işık Dede ziyaretine her türlü dileğin kabulü için gidilmektedir. Ancak yatır özellikle çocuğu olmayan, çocuğu durmayanlarla sara hastaları, kara sevdaya tutulanlar ve nazara uğrayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Hastalar, hastalıklarının başlangıç döneminde ziyareti gerçekleştirmektedir (K.77, K.78, K.79).

Ziyaret için çarşamba günü tercih edilmekte, dileklerin kabulü için üç çarşamba üst üste gidilmesi gerekmektedir. Özellikle ağustos ayının ilk çarşambası ziyaretçi sayısında artış olur. Ziyaretçiler, ziyaret alanında su olmadığından abdestlerini genellikle köylerinde almaktadırlar. Ancak isterlerse beraberlerinde getirdikleri suyla ziyaret alanında da bu gereksinimlerini karşılayabilmektedirler. Abdestin alınmasıyla ziyaretin ilk aşamasına geçilmek için hazırlık tamamlanmaktadır. Ziyaret, Allah rızası için

iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Namazı ziyaret alanındaki pelit (meşe) ağaçlarına çeşitli renk ve boyuttaki bez parçalarının bağlanması takip etmektedir. Daha sonra yatırın etrafında bilinen duaların okunmasıyla birlikte üç kez dolanılmaktadır. Ancak ziyaretçiler, dolanma eylemini sadece dua okuyarak yapmazlar. Her dolanma öncesinde yatır çevresinden aldıkları küçük bir taşı dolanma eylemine başladıkları noktaya koyarlar. Bu uygulama neticesinde yatırı çevreleyen duvarın her iki köşesinde küçük taş kümeleri oluşmuştur. Bu pratiği, bazı ziyaretçilerin şifa niyetine yatır toprağını yalması takip eder. Ayrıca bu toprağı, kötülüğü uzaklaştırmak amacıyla evlerinin çeşitli yerlerine serpen, suya koyup içen, gusül abdesti suyuna karıştırarak yıkanan ziyaretçiler de bulunmaktadır. Evliya mezarı toprağının bu şekilde kullanılmasından dolayı Işık Dede'nin mezarında büyük bir çukurluk oluşmuştur. "Allah'ım Işık Dede'nin yüzü suyu hürmetine.....dileğimi kabul et." denilip evliya mezarının üzerine arılık atılmasıyla ziyaret sona ermektedir. Arılığın yanı sıra ziyaret yerine kuşların yemesi için buğday ve kavurga da serpilmiştir (K.77, K.78, K.79).

Dileği kabul olanlar, adak olarak genellikle davar ve keçi kesmektedir. Ancak maddi durumu iyi olmayanlar, horozu tercih etmektedirler. Ziyaretçiler, adak kurbanlarını ziyaret alanında kesim yeri bulunmadığından uygun gördükleri herhangi bir yerde kesmektedir. Kesilen kurbanın eti, taştan yapılan ocaklar üzerinde pişirilerek dağıtılmaktadır. Ziyaret yemeği olarak çoğunlukla tavuk çorbası, keşkek ve etli döğme pilavı yapılmaktadır (K.77, K.78, K.79).

Işık Dede kurak geçen mevsimlerde yağmur duası için de ziyaret edilmektedir. Köy imamının yönettiği yağmur duasına iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlanmaktadır. Namazı, imamın yaptığı yağmur duası takip etmektedir. Köy halkı da

ellerini kaldırarak duaya eşlik etmektedir. Yağmur duası esnasında kıyafetler ters giyilmemekte, şapka ters takılmamaktadır (K.77, K.78, K.79).

Yatıra saygısızlık yapılması ya da ziyaret alanı içindeki ve dışındaki ağaçların kesilmesi, uğursuzluk kabul edilmektedir. Ziyaret alanındaki ağaçları kesenlerin ellerinin ve kollarının tutulacağına inanılmaktadır. Evliya mezarının temizliği, ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Herhangi bir yapı, köy ya da mahalle adını evliyadan almamışsa da köydeki bir ailenin ismini Işık Dede'den aldığı ifade edilmektedir. Yatırı genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar ziyaret etmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmını Sünniler oluşturmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 150-200 kişi arasında değişmektedir (K.77, K.78, K.79).

III. 1. 2. 16. 2. Efsaneler

Yörede Işık Dede ile ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Ziyaretin yanında tuvalet ihtiyacını gideren bir adam, evine döndüğünde felç olur. Ziyaret yerine gelip kurban kesince iyileşir. Yöre halkı, ziyaret alanının pisletilmesine kızan evliyanın köylüyü cezalandırdığına, kurban kesilince de affettiğine inanır ((K.78).

2. Zeyne Dede, Kırtıl Dede ve Işık Dede üç evliya kardeştir. Işık Dede, kardeşlerine “Beni sıcakta, seyilde (sahilde) koydunuz.” der. Kardeşleri de “Merak etme, biz senin üstünden bulut eksik etmeyeceğiz.” diye karşılık verirler. Bu yüzden Işık Dede'nin mezarının üzerinde hiç bulut eksik olmadığına inanılır (K.77, K.78).

III. 1. 2. 17. Kırtıl Dede

Şeyh Ali Semerkandî (Zeyne), Sadık Dede, Yalman Dede, Mağras Dede, Çimen Dede ve ismi hatırlanmayan diğer bir yatırıyla yedi kardeş¹² olduğu ifade edilen Kırtıl Dede'nin mezarı, ismini verdiği 1400 m yüksekliğindeki Kırtıl Tepesi'nin zirvesinde, halk

¹² “Yedi Kardeşler” efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

arasında keh ya da kaş ismi verilen düzlükte bulunmaktadır (K.80). Çam ormanları arasındaki topraklı yolla ulaşılan evliya mezarı, Çamlıyayla ve ismini verdiği Kırtıl Köyü sınırları arasında kalmaktadır. Hemen arkasında Turkcell-Telsim-Avea Telefon İşletmeleri'nin, Orman İşletmesi Müdürlüğü ve Silifke Emniyet Müdürlüğü'nün baz istasyonları kuruludur.

Türbesi olmayan, etrafı yığma taşlarla çevrili yatır, yaklaşık 50 m²lik bir alan içerisindedir. Yoldan bir metre aşağıda olan ziyaretin çevresinde başka mezar yoktur. Mezar, 14.08.1992 tarihine kadar, toplama taşlarla çevriliyken, bu tarihte Orman İşletmesi Müdürlüğü tarafından baş ve ayak ucundaki hece taşlarıyla birlikte betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Yatırın çevresi de düzenlenmiş, ziyaret alanı içerisine katran ve badem ağaçları dikilmiştir. Ağaçlara herhangi bir çaput parçası bağlanmadığı gözlenmiştir (K.80).

Kırtıl Dede mezarının dağın kuzey yamacına bakan tarafına yarım metre eninde ve yüksekliğinde bir delik açılmıştır. Bu delikten geçen ziyaretçiler, günahlarından arınacaklarına inanmaktadırlar.

Baş hece taşının arkasında, yerde göze çarpan mum eriyikleri ve isler yatır ziyaretinde mum dikme pratiğinin uygulandığını göstermektedir. Ayrıca Akdeniz'e bakan, hava açık olduğunda Kıbrıs'ın dahi seçilebildiği ziyaretin ön kısmında, genişçe bir alanda Sünni ziyaretçiler tarafından iki rekât şükür namazı kılınmaktadır.

III. 1. 2. 17. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Kırtıl Dede'nin belirli bir ziyaret günü yoktur. Ancak Tahtacılar; Nevruz'da, Hidrellez'de ve yağmur duası zamanlarında senede birkaç kez evliya mezarını ziyaret etmektedir (K.80, K.81) . Dilekler ziyaret yerine gidilmeden de Göksu nehrine kırk taş

atıldıktan sonra dilenebilmekte, evliya mezarı dilek gerçekleştikten sonra adakları yerine getirmek için ziyaret edilebilmektedir (K.53).

Nevruz'da, Hıdrellez'de ve yağmur duasında yapılan ziyaretler, herkesin katılabilesini sağlamak amacıyla genellikle hafta sonuna denk getirilmektedir. Bu ziyaretlerde büyükçe bir taş, tepeye iki üç yüz metre kala arkasına küçük bir taş koymak suretiyle ziyaret yerine kadar dikilmektedir. Bu uygulama, dikilen her taşın savaş zamanında düşmanın karşısına çıkacağı inancına dayanmaktadır. Günümüzde geçerliliğini yitirmek üzere olan taş dikerek tepeye ulaşma aşamasından sonra yatırın bulunduğu ziyaret yerine sürüne sürüne gelen erkekler ve kadınlar, yaş sırasına göre dizilip ayakkabısını, çorabını çıkararak ziyaret yerinde eşik görevini yapan taşa niyaz etmekte ve taş ı “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali!” diyerek üç defa öpmektedir. Daha sonra ziyaretçiler, eşige basmadan, diz üstü ve kollar içe doğru bükük, kafa yere doğru eğik şekilde sürünerek alana girmekte ve Kırtıl Dede mezarının ayak ve ocak denilen baş ucuna niyaz etmektedir. Her niyazda “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali!” denilmekte ve mezarın üzerine para (arılık) konulmaktadır. Yatırın toprağından alınıp yalandıktan sonra yatıra sırt çevrilmeden geri geri girişten çıkılmaktadır. Herkesin yatıra niyaz etmesi tamamlanınca da kurbanlık hayvan, yatırın etrafında üç defa döndürölüp kesilmek üzere ziyaret alanının dışına çıkarılmaktadır. Adak kurbanı adak sahibince, adak kurbanı dışındaki kurbanlar ise yaşça büyük bir kişi tarafından yatırın etrafında her dönüşte yatıra niyaz etmek suretiyle döndürölmemektedir. Kurban dışarı çıkarıldıktan sonra Tahtacılar, yatırın baş ucunu karşılarına alacak şekilde diz üstü oturmakta ve Selman adı verilen görevli tarafından sembolik olarak yerler süpürölüp el suyu dağıtılmaktadır. Daha sonra herkes yatıra “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali!” diyerek niyaz etmektedir. Bu uygulamalar sonrasında Tahtacılar, ziyaret alanının dışında kestikleri kurbanın etiyle toplama taşlardan o an

kurdukları ocakta kavurma pişirmektedir. Kavurma ve ziyaretçilerin evden getirdikleri yiyecekler, ortaya konularak topluca yenmektedir. Yemeklerin hepsi orada tüketilmekte, evlere götürülmemektedir. Eğer yemek artacak olursa yatırın yanına konulmaktadır, kurbanın artan eti, derisi, kemikleri, tüyü vb. ziyaretin içine gömülmektedir (Selçuk, 2005: 301- 303; K.80, K.81). Ancak son zamanlarda ziyaret yerine ulaşım zor olduğu ve ziyaret yerinde ocak, su bulunmadığı için kurbanlar köyde kesilmektedir. Yemek sonrasında isteyenler her tür bireysel dileklerini dileyebilmektedir. Ziyaretin etrafında üç defa dolandırılan suyu şifa bulmak, kaza, bela ve nazardan korunmak amacıyla içmek, ziyaret yerine gelemeyene yatır toprağından götürerek yalutmak, yatır duvarına taş yapıştırmak, yatırın etrafında dönmek (genellikle üç defa), hasta kıyafetini mezarın etrafında döndürmek, mezar toprağını suya koyup içmek, bu suyla gusül abdesti almak, ağaca bez bağlamak gibi pratiklerin yanı sıra dileyenler, yatırın sol tarafındaki duvarda açılmış olan yarım metre eninde ve genişliğindeki delikten günahlarından arınmak için geçmektedir. Uygulamalar sonrasında mezarın üzerine arılık atılmaktadır (K.80, K.81).

Nevruz ve Hıdrellez'de yapılan bu pratikler yağmur duasında ise çeşitlilik gösterir. Yağmur duasında niyaz sonrası, ziyaretçiler arasından, özellikle yaşlılardan temsili iki pir seçilir. Pirlerin biri, sofrayı düzenlemesi için görevlendirilmiş Selman'dır. Kırtıl Dede ise pirlerin üçüncüsü olarak kabul edilir. İki pir, Kırtıl Dede'ye niyaz ettikten sonra ocak ve üçüncü pir olarak kabul edilen Kırtıl Dede'nin mezarı önünde otururlar. Sonrasında her üç piri ayrı ayrı su verilir. Selman ve ziyaretçiler arasından seçilen diğer pir getirilen suyla ellerini ve yüzlerini ıslatır. Üçüncü su ise Selman tarafından Kırtıl Dede'nin mezarına dökülür ve yağmur dlenir. Tahtacılar, bu uygulamalarından hemen sonra yağmur yağdığını belirtmektedirler. Bu ziyaretlerde de ziyaret alanının uzaklığından ve olanakların yetersizliğinden dolayı alanda genellikle kurban kesimi

gerçekleştirilememektedir. Köyde bu iş için görevlendirilmiş kişilerce kurban kesmek ve kurban etinden yemek yapmak suretiyle cem hazırlığına başlanmaktadır. Ziyaret sonrası düzenlenen cemde nefesler söylenmektedir (K.80, K.81).

Kırtıl Dede'de kurban adağının yanı sıra mum dikmek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek de adanmaktadır. Ziyaret alanını temizlemek, ekme dağıtmak (arasında peynir ya da helva ile), sadaka vermek, mevlit okutmak, erkek çocuğa evliyanın adını koymak da adananlar arasında yer almaktadır (K.80, K.81, K.53).

Ziyaret yerinde gece kalınmamakta, ziyaret yerine saygısızlık yapmak, ziyaretin çevresindeki ağaçları kesmek uğursuzluk kabul edilmektedir. Çevre ilçe ve köylerden ziyaretçisi bulunan Kırtıl Dede'ye daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar gitmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı Türkmen Alevilerinden oluşmaktadır. Bakımı ziyaretçilerce yapılan ziyaret alanının yıllık ziyaretçi sayısı 300 kişi civarındadır (K.80, K.81).

III. 1. 2. 17. 2. Efsaneler

Yörede Kırtıl Dede'yle ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Yöre halkı, Kırtıl Dede'nin Kore, Kıbrıs ve Yemen Savaşlarına katıldığına inanmaktadır. Kırtıl Dede, bu savaşlarda düşman askerlerine karşı Türk askerleriyle birlikte mücadele etmiştir (K.80).

2. 1940'lı yıllarda Avcı Mehmet adında biri, Kırtıl Tepesi'ne avlanmak için çıkar. Dönüp dolaşır ama av bulamaz. Kırtıl Dede'nin mezarı yanına gelir. Mezarın yanındaki ardıç ağacına sarılır kocaman bir yılan görür. Ağacı kaplayacak kadar büyük olan bu yılanı görünce korkar, ama çok cesur olduğu için tüfeğiyle yılanı ala benekli kafasından vurur. İkinci eli ateşledikten sonra büyük bir uğultuyla birlikte yer sallanır. Bu gürültüyü çevrede odun kesenler ve çift sürenler de duyar. Kırtıl'ın üstünden alev yükselir

ve yılan top top olarak yere yığılır. Avcı korkudan bayılır. Kendine geldiğinde yılanın cansız bedenini görür ve yarı baygın bir halde evinin yolunu tutar. Evine ulaşmadan yolda akrabaları onu karşılar ve büyük hanımının öldüğünü söyler. Akrabaları ile birlikte büyük hanımını defnedir ve evinin yolunu tutar. Ancak daha eve varmadan bu kez de ortanca hanımının öldüğünü haber alır. Bir süre sonra da felç olur. Köylü, Avcı Mehmet'in başına gelenleri Ejderha Yılan'ı vurmasına bağlar. O günden sonra da yılanı bir daha gören olmaz (Üçyıldız, 1994: 9- 10).

3. Kırtıl Dede'nin mezarı yanında kayaların oluşumu sırasında obruk şeklinde oluşmuş bir delik vardır. Halk arasında bu deliğe top deliği de denir. Halkın inancına göre Türk ordusu sıkıştığında evliyalar, yardım için bu delikten top atarlar. Kıbrıs Savaşı'nın ilk gecesinde de Kıbrıs'a top atıldığını gözlerimizle gördük, sesini de kulaklarımızla duyduk diyenler mevcuttur. Aynı kişiler, bu sesi Kore Savaşı'nda da duyduklarını söylemektedir (K.42).

III. 1. 2. 18. Tevekkül Sultan Türbesi

Tevekkül Sultan Türbesi, Silifke'nin Camikebir Mahallesi'nde, taş köprü yanında, adını verdiği Tevekkül Sultan Pasajı'ndadır. Bazı kaynaklara göre türbede Selçuklu sultanlarından birinin annesi yatmaktadır (Kalafat, 1998: 421). Halk arasında Tevekkül Sultan'a Hatun Ana denildiği, yedi evliya kardeşten¹³ biri olduğu da ifade edilmektedir. Bu kardeşlerden ikisi Ali Baba ve Şeyh Ali Semerkandî olarak belirtilmektedir (K.82).

Türbenin iç sokağa bakan giriş kapısı yanında "Tevekkül Sultan" yazılı bir tabela bulunmaktadır. Kare planlı, çevresi yeşil parmaklıkla çevrili türbenin çatısı sonradan yapılmıştır. Tek kubbeli taştan türbe, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun almış

¹³ "Yedi Kardeşler" efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

olduğu 15. 01. 1977 tarih ve A- 274 sayılı kararla koruma altına alınmış olup bakımı ve onarımı Vakıflara aittir (Kalafat, 1998: 421). Ziyaret alanının temizliği ise pasajdaki esnaflarca ve ziyaretçilerce yapılmaktadır (K.82).

Dış yüzeyi yeşil, iç yüzeyi beyaz olan türbede Tevekkül Sultan'a ait olduğu söylenen mezarın baş ucuna göre sol yanında ve ayak ucunda ikişer küçük mezar bulunmaktadır. Küçük mezarların kimlere ait olduğu konusunda bilgi bulunmamakta, Tevekkül Sultan'ın çocukları olabileceği ifade edilmektedir (K.82). Mezarlar, betonarme sanduka içerisine alınmıştır. Tevekkül Sultan'a ait sandukanın üzerinde taştan yeşil bir sarık vardır. Bu sarığa kırmızı bir tülbent bağlanmıştır. Türbenin her köşesinde mum ve buhur ocağı bulunmaktadır.

III. 1. 2. 18. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Daha ziyade Türkmen Alevisi yerli halkın uğrak yeri olan Tevekkül Sultan Türbesi, her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Hastalar ve çocuğu olmayanlar ziyareti gerçekleştirenlerin başındadır. Rüyasında gördüğu için üç çarşamba ziyaret yerine gelip şeker dağıtanlar da vardır. Ziyaret, genellikle çarşamba ve perşembe günleri yapılmakta, özellikle perşembe akşamları, Ramazan ayı, Hıdrellez ve kandillerde ziyaretçi sayısında artış olmaktadır. Konya, Bursa ve Ankara'dan gelenlerin cuma ve pazar günü türbeye geldikleri ifade edilmektedir. Düzenli olarak her hafta türbeyi ziyaret edenler de vardır. Çoğunlukla okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşan ziyaretçiler, türbeyi gerçekten inanarak ziyaret etmekte, dileklerin gerçekleşmesini bu inanca bağlamaktadırlar (K.82, K.83, K.84).

Yerli halk, evliya mezarının etrafında dualar eşliğinde üç ya da yedi defa dönmektedir. Çevrenin tepkisini çekmemek için bu eylemler gerçekleştirilirken ara ara durulduğu da olmaktadır (K.82, K.83, K.84). Çocukların da aile büyükleriyle birlikte

döndürüldüğü bu uygulama esnasında bazen ziyaretçiler, bir kap içerisinde su da dolandırmakta ve yatırın etrafına serpmektedir. Artan su, okunmuş su olarak ziyaretçi tarafından şifa getirmesi amacıyla içilmektedir (K.84). Tevekkül Sultan'ın baş hece taşına özellikle yeşil ve kırmızı tülbentler bağlanmakta, türbenin dört köşesinde bulunan ocaklarda mum yakılmaktadır. Dilekler, Tevekkül Sultan'ın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte ve Allah'a adaklarda bulunulmaktadır. Kumbara olmayan türbede arılıklar mum ocaklarına konulmaktadır. Ziyaretler, birbirini takip eden üç hafta tekrarlanmakta, her ziyarette yatırın üzerine şeker atılmaktadır. Bursa ve Konya'dan otobüslerle gelenler ise ziyaret yerinde sadece namaz kılmakta ve dua etmektedir (K.82, K.83, K.84). Türbeye gelinmeden de dilek dilenebilmekte, dilekler gerçekleştikten sonra türbe ziyareti yapılmaktadır (K.84).

Dilek gerçekleşince türbe yeniden ziyaret edilmektedir. Ziyaret yerinde kurban kesilmemekte ve yemek pişirilmemektedir. Ziyaret sonrası çocuğu olanlar yatırın adını çocuklarına verebilmektedir (K.82, K.83, K.84).

Türbenin bakım ve onarımını Silifke Belediyesi üstlenmiştir. Ziyaretçiler ve pasajdaki esnaf, başta Mehmet Usta sevap kazanmak için türbenin temizliğini yapmaktadır. Türbeye Mersin dışından, özellikle Konya ve Bursa'dan çokça ziyaretçi gelmektedir. Gece kalınmayan türbede saygısızlık yapanların cezalandırılacağına inanılmaktadır (K.82, K.83, K.84).

III. 1. 2. 18. 2. Efsaneler

Mehmet Usta, evliyanın mezarını "Ne yatıyorsunuz?" diyerek tekmeler. Bunun üzerine türbe, birdenbire sallanmaya başlar. Mehmet Usta, kendini dışarıya zor atar. Sarsıntıyı evliyanın kızmasına bağlar ve bu olay sonrasında her gün türbeyi temizler (K.82).

III. 1. 2. 19. Garip Dede Türbesi

Garip Dede Türbesi, Silifke'nin Say Mahallesi'ndedir. Türbenin bulunduğu yerde Allah'ın sevgili kullarının toplanıp ibadet ettikleri söylenmektedir. Garip Dede'nin de vefat edince namaz kılınan, zikir toplantıları düzenlenen bu yere defnedildiği, çevresi toplama taşlarla örülü, tahta sandukalı mezarının ise 3- 4 sene önce (2003- 2004) Almanya'da yaşayan Hasan adındaki bir hayırsever tarafından türbe içine alındığı belirtilmektedir (K:85).

Önünde küçük bir bahçe bulunan yeşil boyalı türbe, kare formunda küçük bir kulübe görünümündedir. Bahçenin sağında iki metre yüksekliğine iki parçadan oluşan taştan bir ocak vardır. Bu ocağın üst kısmı mum yakmak, alt kısmı ise yemek pişirmek için kullanılmaktadır.

Türbenin bir penceresi ve bir girişi vardır. Giriş kapısının sağında mermer üzerine "Garip Dede Türbesi" yazılıdır. Zemini kilimlerle kaplıdır. Kapısının arkasında seccadeler ve temizlik malzemeleri bulunmaktadır. Duvarlarında Hacı Bektaş-i Veli'nin resimleri ve sözleri asılıdır. Ayrıca, türbe duvarına asılı bir heybe içinde tespihler ve Kuran- ı Kerim vardır. Evliya mezarı türbenin sol tarafında yer almaktadır. Taş sanduka içerisine alınmış, üzerine kırmızı ve yeşil tonlarında örtüler ve seccadeler serilmiş mezarın baş ucu hece taşı üzerinde "Garip Dede ruhuna Fatiha" yazılıdır.

III. 1. 2. 19. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Garip Dede Türbesi, her tür dileğin kabulü için ziyaret edilmektedir. Özellikle çocuk sahibi olmak isteyenlerce ve felçli hastalarca ziyaret edilen yatrın dilekleri hemen kabul ettiğine inanılmaktadır. Bu inanç, dileği hemen eline vermek biçiminde ifade edilmektedir. Dileklerin kabul olması, özünü öldürmeye yani kendi benliğinden sıyrılmaya bağlanmaktadır. Dileklerin mutlaka türbede dilenmesi gerekmektedir. Çok

sevilen ve bir evliya olarak varlığına yürekten inanılan Garip Dede'nin türbesine özellikle perşembe akşamları gidilmektedir. Ziyaret birbirini takip eden üç ya da beş hafta tekrarlanabilmektedir. Kandillerde, Ramazan ayında ve Hıdrellez'de ziyaretçi sayısında artış yaşanmaktadır. Özellikle kandil akşamları türbede büyüklü küçüklü herkes tarafından sabaha kadar ibadet edilmektedir (K.85).

Türbeye abdestli girilmekte ve içeride genellikle iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. İsteğe göre rekât sayısı arttırılabilmektedir. Daha sonra evliya mezarının etrafında bilinen dualar eşliğinde üç defa dönülmektedir. Türbenin dışındaki ocakta mum yakılmaktadır (mum dikilmektedir). Özellikle perşembe akşamları uygulanan bu pratik, eskiden türbe içerisinde gerçekleştirilirken yangına sebebiyet verebileceği göz önüne alınarak dışarıda sürdürülmektedir. Aynı zamanda bu ocakta kuraklık, deprem vb. sebeplerden ötürü yılda bir ya da birkaç kez para toplanmakta, toplanan parayla davar alınıp kesilmektedir. Hastalar, gündüz vakti şifa bulmak amacıyla türbede yatabilmektedir. Ziyaret yerinde yapılan pratikler arasında eskiden ağaca bez bağlamak da yer almaktadır. Ancak söz konusu pratiğin artık yapılmadığı söylenmektedir. Türbe önündeki çeşmeden dertlere deva olması için su içilmekte ve bu sudan evlere götürülmektedir. Aynı zamanda bu su hastalıklı bölgelere sürülmekte, ziyaretin etrafında üç defa dolandırıldıktan sonra hastalara şifa amacıyla içirilmektedir. Kazadan, beladan, korunmak amacıyla da içilen su ile aynı niyetle abdest de alınmaktadır. Ocağın içindeki külden yalanmakta, bu kül şifa amaçlı kullanılmak üzere evlere götürülmektedir. Dilekler, Garip Dede'nin yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte, adaklar da Allah adına adanmaktadır. Kumbara bulunmayan türbede arılıklar mezarın baş ucuna konulmaktadır. Bu para toplanıp mahallede ihtiyaç sahibi olanlara verilmektedir (K.85).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, adak olarak türbeye halı, kilim, seccade, çul,

süpürge, tespih vb. bağışlayabilmekte, mezarın hece taşına kırmızı bir tülbent bağlayabilmektedir. Hece taşına kırmızı kumaş bağlamak, al asmak deyiimiyle karşılanmaktadır. Adak kurbanı olarak genellikle horoz (tavuk) kesilmektedir. Ziyaretin önündeki küçük bahçede kesilen kurbanlar, yine aynı yerde mum ocağının altında kurulan yemek ocağında etli ziyaret pilavı yapılmak suretiyle ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır. Ziyaret sonrası doğan erkek ve kız çocuklara Garip adı verilmektedir. Yasin okumak (1-41), dua etmek, Kur'an-ı Kerim okumak, oruç tutmak (üç ya da yedi gün), mum dikmek, ziyaret alanını temizlemek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek, ekmek dağıtmak (arasında peynir ya da helva ile), sadaka vermek, mevlit okutmak da adaklar arasında yer almaktadır (K.53, K.85).

Çevre il ve köylerden de ziyaretçilerin geldiği türbeye Türkmen Aleviler, daha fazla ilgi göstermektedir. Gelenlerin çoğunu okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 300- 500 kişi arasında değişmektedir. Türbeye saygısızlık yapanların evliyanın hışmına uğrayacağına, çarpılacağına, ağzının-yüzünün yamulacağına vb. inanılmaktadır. Ziyaret yerinin bakımı, Muazzez Tokmak'ın yeğenleri tarafından yapılmaktadır. Kendilerinde türbe anahtarı bulunan bu kız kardeşler, düzenli olarak perşembe akşamları ve ziyaretçi geldiği günlerde türbe kapısını açmaktadırlar. Mahalle sakinleri de bazen türbe temizliğini yapmaktadırlar. Garip Dede'nin mezarı üzerine yemin edilmekte, "Garip Dede, seni çarpsın!" biçiminde beddua edilmektedir (K.85).

III. 1. 2. 19. 2. Efsaneler

Garip Dede'yle ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Türbeye saygısızlık yapanların evliya tarafından cezalandırıldığına inanılmaktadır. Saygısızlık yapanların ayağının burkulduğu ya da nereden geldiği

bilinmeyen taşlara hedef olduğu söylenmektedir. Bu taşları evliyanın attığına inanılmaktadır (K.85).

2. Müzeyyen Tokmak, türbenin yanındaki evi yaptırabilmek için tam bir sene boyunca Garip Dede'nin mezarını ziyaret eder. Bu ziyaretler sonunda Garip Dede, terazi kefesinde iki bebek biçiminde rüyada görünür ve Müzeyyen Hanım'a evi yaptırması için izin verir (K.85).

III. 1. 2. 20. Durhasan Dede

Halk arasında aşkı uğruna hayatını kaybettiğine inanılan Durhasan (Durasan) Dede'nin mezarı, Silifke'nin Kırobası Yaylası'ndaki Ovacık Köyü'ndedir. Yaklaşık 1500 m yüksekliğindeki yaylada, kayalıkların arasında bulunan, etrafı toplama taşlarla çevrili ziyaret yerinin alanı, 70 m² civarındadır. Bu alan ve çevresi "Durhasan'ın Gedik" ya da "Durhasan'ın Alan" olarak da anılmaktadır (Doğan, 1994: 9). Ziyaret alanı içerisinde Durhasan Dede'ye ve sevgilisine ait olduğu söylenen iki büyük mezar ve sınırları kesinleştirilemediğinden 10 tane olduğu tahmin edilen çocuk mezarı vardır (K.86). Sadece Durhasan Dede'ye ve sevgilisine ait mezarların hece taşları bulunmaktadır. Evliyanın mezarının arkasında iki ulu ardıç ağacı yükselmektedir. Bu ağaçlara çeşitli renk ve boyutlarda çokça çaput, yazma, çamaşır (özellikle çocuk ve bayan çamaşırı), koyun yünü ve naylon parçasının bağlandığı görülmektedir.

Yığma taşlarla sınırları belirlenmiş evliya mezarının baş ucu kısmındaki toprak, yarım metre kadar oyulmuştur. Bu oyuk, hem toprağa dayalı uygulamaların yapıldığını ortaya koymakta hem de ziyaretçi sayısının fazlalığına işaret etmektedir. Yatırım baş ucuna bez bağlanmış bir taş konulmuştur. Bu taş, çocuk sahibi olmak isteyen bir ziyaretçinin kundak yapmak istediğini düşündürmektedir.

III. 1. 2. 20. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Mezar, genellikle çocuğu olmayan ve durmayan (yaşamayan) kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kazadan, beladan ve nazardan korunmak, kısmetini açmak, şifa bulmak (cılız, konuşamayan, yürüyemeyen vb. hasta çocuklar dâhil), iş sahibi olmak, borçlardan kurtulmak vb. dilekler için de yatır ziyareti gerçekleştirilmektedir. Psikolojik rahatsızlığı olanların ziyarete gelmediği belirtilmektedir. Hastalar, doktora gidip sonuç alamayınca Durhasan Dede'ye başvurmaktadır. Dilek dilemek kişinin inancıyla ilişkilendirilmekte, ziyaret neticesinde dileklerin kabul olacağına inanılmaktadır. Durhasan Dede'nin mezarı, genellikle çarşamba günleri ziyaret edilmektedir. Dileğin gerçekleşmesi için ziyaretler, birbirini takip eden üç çarşamba tekrarlanmaktadır. Genellikle Türkmen Alevilerin ziyaret ettiği yatıra çoğunlukla okuryazar olamayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar gitmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, 200- 300 kişi arasında değişmektedir (K.86, K.87).

Dileklerin ziyaret yerinde adanması gerekmektedir. Ziyaret, iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Yatırın başında dua edilmekte, çevresinde üç ya da yedi defa dönülmektedir. Bazen diğer mezarların etrafını ve dıştan ziyaret alanını dolananlar da olmaktadır. Ardıç ağacına bez, kıyafet, kıyafet parçası, saç teli, hayvan yünü bağlanmaktadır. Şifa olsun diye yalanan evliya mezarının toprağından besili olması ya da iyileşmesi amacıyla hayvanlara da yalattılmaktadır. Ayrıca bu toprak, aynı amaçla evlere götürülerek suya karıştırılmakta, hazırlanan su içmek ya da banyo yapmak suretiyle kullanılmaktadır (K.87, K.88, K.89). Toprak, ıslatılıp hastalıklı bölgeye de sürülmektedir (K.89). Hasta çocuklara kıyafetleri mezarın etrafında dolandırıldıktan sonra giydirilmektedir (K.88). Bazı ziyaretçiler, yatırın etrafında taş da dolandırmaktadır. Ziyaretin etrafında üç defa dolandırılan suyu şifa bulmak, kaza, bela ve nazardan

korunmak amacıyla içen ya da bu suyla abdest alan ziyaretçiler de bulunmaktadır. Evliya mezarına bulgur saçanlar da olmaktadır. Bu pratik, üç kez tekrarlanmaktadır. Uygulamalar sonrasında arılık, evliya mezarının üzerine atılmaktadır (K.87, K.88, K.89). Bazen çocuk isteyenler, çift halinde yatırını ziyaret etmektedir (K.87).

Dilekler gerçekleşince yatır tekrar ziyaret edilmekte ve adanan (genellikle koyun, keçi ve horoz gibi küçükbaş hayvanlar) kurbanlar kesilmektedir. Ancak adak kurbanını ziyaret yerinde kesmek bir zorunluluk değildir. Kesim, ziyaretçinin evinde de yapılabilmektedir. Kesilen kurbanın eti, parçalar halinde dağıtılabileceği gibi ziyaret pilavı yapılarak da dağıtılabilmektedir. Ziyaret yerinde ocak yoktur. Ziyaretçi ocağı taşlarla kendisi kurmaktadır. Ayrıca ziyaret sonucu doğan erkek çocuklara adak olarak evliyanın adı da verilebilmektedir. Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an-ı Kerim okumak, oruç tutmak (üç ya da yedi gün), mum dikmek, ziyaret alanını temizlemek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek, ekmek, şeker, çörek, kek, pasta, bisküvi vb. dağıtmak (arasında peynir ya da helva ile), sadaka vermek, mevlit okutmak da adaklar arasında yer almaktadır (K.87, K.89).

Bakımı ve temizliği ziyaretçiler tarafından yapılan ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır. Ziyarete yönelik saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Çevredeki ağaçlar, doğayı korumak düşüncesiyle kesilmemekte, kesilmesi halinde zarar geleceğine inanılmamaktadır (K.87, K.89).

III. 1. 2. 20. 2. Efsaneler

Ne zaman yaşadığı ve kimlerden olduğu bilinmeyen Hasan adında yoksul bir genç vardır. Hasan, beyin kızına âşık olur. Beyin kızı da Hasan'a âşıktır. Babası, kızının Hasan'la evlenmesine izin vermez. Bunun üzerine birbirini seven iki genç kaçar. Epey kaçıktan sonra Hasan ve kız, Kayranca denilen dağdan inip Durhasan'ın Alan denilen

vadiden karşı Gedik'e çıkmaya başlar. Musluk Ardiç'ı denilen iki ulu ardiç ağacının yanına gelen kızın kardeşleri ya da beyin adamları, sevdalı gençleri Gedik'e çıkarken görürler. "Hasan Dur!" diye bağırlar. Hasan durmayınca silahlarını ateşleyip iki genci de vururlar. İki genci de vuruldukları yere defnederler. Ondan sonra da hem ziyaretin çevresi hem de ziyaret, Durhasan olarak anılmaya başlar (Doğan, 1994: 9, K.89). Durhasan'ın annesi oğlunun mezarı başında "İnşallah bundan sonra dertlere deva olası der." ve annenin bu dileği kabul olur. O günden beri Durhasan'ın mezarı ziyaret edilmektedir (K.89).

III. 1. 2. 21. Sadık Dede Türbesi

Sadık Dede'nin Türbesi Silifke'nin Toros Mahallesi'ndedir. Yol kenarında, tepelik bir alanda bulunan ve türbesi sonradan yapılan Sadık Dede'nin ermiş bir kişi olarak varlığı 1960 yılından beri kabul görmektedir (K.64). Etrafında ev, konak, kütüphane, cami gibi yapıların bulunmadığı türbenin girişinde bir çeşme vardır. Dört köşeli, yeşil konisi olan türbenin ön yüzünde türbenin adı ve Silifke Belediyesi tarafından 1997 yılında yapıldığını bildiren bir kayıt vardır. Kenarları açık olan türbe, açık yeşil olup açık yeşil renkteki tel örgülerle çevrilmiştir. Tel örgülere bağlanmış özellikle kırmızı renkteki çaputlar dikkati çekmektedir. Tel örgü ile türbe arasındaki alana dikili gül ağaçlarına da çaputlar bağlanmıştır. Ancak türbe dışındaki zeytin ve kavak ağaçları, bu uygulama dışındadır.

Türbede ikisi büyük, ikisi küçük olmak üzere toplam dört mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardan solda kalanın Sadık Dede'ye, ortadakinin Sadık Dede'nin eşine, en sağda önlü arkalı sıralanmış olanların ise çocuklarına ait olduğu söylenmektedir (K.64). Çocuk mezarlarının üzerinde ziyaretçilerce bağışlandığı belirtilen seccadeler bulunmaktadır. Açık yeşil betonla kaplanmış mezarların üzerinde herhangi bir kayıt

yoktur. Sadık Dede'ye ve eşine ait mezarların üzerinde yarım m²lik bir açıklık bırakılmıştır. Bu açıklıktan mezarların toprağı görölmektedir. Sadık Dede mezarının üzerindeki açıklıkta mum yakıldığını gösteren izler (mum eriyiğı ve is) göze çarpmaktadır. Ayrıca türbedeki dört mezar içerisinde sadece Sadık Dede'ye ait olanın baş hece taşı vardır. Mezarların önündeki boş alana namaz kılınması amacıyla seccadelerin sığabileceğı büyüklükte, yeşil demirlerle çevrili, oval, yaklaşık 30 cm'lik bir yükselti yapılmıştır.

III. 1. 2. 21. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çocuğı olmayan, durmayanlar ve maddi istekleri bulunanların ziyaret ettiği Sadık Dede Türbesi'ne bu tür dileklerin kabul gördüğü düşüncesiyle yürekten inanılmakta ve saygı duyulmaktadır. Çevresinde başka mezar olmayan türbe, şifa amacıyla ziyaret edilmemektedir (K.64). Dilekler, ziyaret yerine gidilmeden de Göksu nehrine kırk taş atıldıktan sonra dilenebilmekte, dilek gerçekleştikten sonra adakların yerine getirilmesi için türbeye gidilmektedir (K.53). Ziyaretler, genellikle çarşamba günü yapılmaktadır. Birbirini takip eden üç çarşamba ziyaret yerine gitme geleneğı sürdürölmektedir (K.64).

Ziyaret yerinde pratikler, iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Bilinen duaların okunmasıyla birlikte istenilen şeyin taşlarla şekilleri yapılmakta, gül ağaçları ya da türbeyi çevreleyen tel örgüye çeşitli renk ve boyuttaki çaputlar bağlanmaktadır. Bu uygulamaları, Sadık Dede'nin mezarı üzerindeki toprak alana mum dikmek takip etmektedir. Ziyaret, "Allah'ım Sadık Dede'nin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul et." sözüyle dileğın belirtilmesi, Allah adına adakların adanması ve kumbara bulunmadığı için mezar üzerindeki toprak alana arılık atılmasıyla tamamlanmaktadır. Ziyaretin etrafında üç defa dolandırılan su şifa bulmak, kaza ve beladan korunmak için içilmekte ya da abdest almada kullanılmaktadır. Ayrıca ziyaretin başladığı 1960'lı yıllarda ziyaret yerinin mumla aydınlatıldığı bilinmektedir (K.64).

Yatır duvarına taş yapıştırmak, taş taş üstüne koymak, buhur- tütsü yakmak, türbe veya evliya mezarı etrafında dolaşmak gibi pratiklerin bulunmadığı ziyaret yerinde kurban kesimi yapılmakta (genellikle oğlak), ziyaretçiler kendilerinin kurdukları ocakta yemek yapıp dağıtmaktadır. Dileği kabul olanlar, türbeyi ikinci kez ziyaret ettikten sonra camide şeker, lokum gibi yiyecekler de dağıtabilmektedir. Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an okumak, oruç tutmak (üç ya da yedi gün), mum dikmek, türbeye süpürge, halı, seccade, tülbent, tespih adamak, ziyaret alanını temizlemek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek, ekmek dağıtmak (arasında peynir ya da helva ile), sadaka dağıtmak, mevlit okutmak da adaklar arasında yer almaktadır. Ziyaret sonrası doğan erkek çocuklara Sadık adı verilmektedir (K.53).

Yılda yaklaşık 500 kişinin ziyaret ettiği türbeye Ramazan ayında ilgi artmaktadır. Ağırlıklı olarak eğitim düzeyi düşük ziyaretçiler, türbeye gitmektedir. Ziyaretçiler arasında her tür mezhep mensubu bulunmaktadır. Gece kalınmayan türbenin bakımı, Silifke Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Evliya mezarına saygısızlık yapanların çarpılacağına, hastalanacağına, işlerinin kötü gideceğine vb. inanılmaktadır (K.64).

III. 1. 2. 21. 2. Efsaneler

Sadık Dede ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Adamın biri, evliya mezarı üzerine konulan arılıkları içki içmek için alır. Ama adam, türbeden çıkar çıkmaz çarpılır. Yöre halkı, adamın evliyanın hışmına uğradığına, türbeden içki içmek amacıyla para aldığı için cezalandırıldığına inanır (K.64).

2. Silifke Belediyesi tarafından 1990'lı yıllarda yaptırılan yol çalışması sırasında evliya mezarı kaldırılmak istenir. Ancak iş makinesinin kepçesi mezara dokunur dokunmaz kırılır. Mezarın kaldırılmaması, orada yatan zatın evliya olduğuna bağlanır ve mezar kaldırmaktan vazgeçilir (K.64).

III. 1. 3. Erdemli

III. 1. 3. 1. Hacı Süleyman Efendi

Hayatı hakkında bilgi bulunmayan, 100 yıl önce vefat ettiği tahmin edilen Hacı Süleyman Efendi'nin mezarı, Kocahasanlı Köyü'ne bağlı Bozburun mevkiinde, Köseli ve Kayacık Köyleri arasında kalan Bacın Kuyusu Mezarlığı'nda düzlük bir arazidedir (K.90). Evliyanın mezarı, çalılıklardan dolayı geçit vermeyen mezarlık girişinin 15 m ilerisinde ve sakızlık ağaçlarının arasındadır. Hem baş hem de ayak ucu taşı olan, sınırları küçük taşlarla belirlenmiş mezar, oldukça büyüktür. Mezarın baş ucu, toprak alındığından çukurlaşmıştır. Baş ucu hece taşında Arap harfleriyle yazıldığı anlaşılan, ancak okunamayacak derecede tahrip olmuş bir kayıt bulunmaktadır. Yine hece taşının alt kısmında aralık konulması için açılmış olması muhtemel kare biçiminde küçük bir oyuk vardır.

III. 1. 3. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Özellikle lohusa kadınların, çocuğu olmayan ya da çocuğu hasta olanların gittiği Hacı Süleyman Efendi'nin mezarı, 3 ya da 7 çarşamba üst üste, dilek kabul oluncaya kadar ziyaret edilmektedir. Çocuk rahatsızlıkları içinde yürüyememek, konuşmamak, huysuzluk, kıyılmış olmak (kırkı karışmış), tıbıka olmak (ana rahminde çocukların kemiklerini eriten bir hastalık) yer almaktadır (K.90, K.91).

Ziyaret yerine bağlı pratikler içerisinde namaz kılmak, mum yakmak, ağaca çaput bağlamak, taş taş üstüne koymak, istenilen şeylerin resmini toprağa çizmek ya da taşlarla tasvirini yapmak, hece taşına taş yapıştırmak gibi uygulamalar yer almamaktadır. Köy sakinlerince ağaca çaput bağlama geleneğinin olmadığı söylense de evliya mezarı yanındaki sakızlık ağacına bağlı iki beyaz bez parçası, bu uygulamanın başladığına ya da köy halkı dışından gelenlerce uygulamanın yapıldığına işaret etmektedir. Bu ziyaret yerinde sadece bilinen duaların eşliğinde toprağa bağlı pratikler yapılmaktadır. Hasta

çocuk sahipleri, evlerinden getirdikleri ya da kabristandaki çeşmeden aldıkları suya bir miktar evliya mezarı toprağı karıştırmakta ve bu suyla evliya mezarı yanında çocuğı yıkamaktadır. Bazen söz konusu toprak, çocuğun vücuduna sürülmektedir. Eskiden tıbbi yetersizlikten dolayı daha sık yapıldığı ifade edilen bu uygulamaların günümüzde doktora gidilip çare bulunamadığı zaman yapıldığı belirtilmektedir. Bu uygulamaların benzeri, çeşitli hastalığı olan büyükler tarafından evlerde yapılabilmektedir (K.91). Dualar eşliğinde yürütülen bu pratikler sonrasında hemen hemen her ziyaret yerinde karşımıza çıkan arılık koyma geleneğı burada yoktur. Ancak baş ucu hece taşı arkasındaki kare oyuk, muhtemelen daha önceki dönemlerde bu amaç için kullanılmıştır. Ziyaret, “Allah’ım önce Hz. Muhammed’in sonra Hacı Süleyman Efendi’nin yüzü suyu hürmetine şifa ver.” denilip evliya mezarının çevresine buğday, arpa, kuru üzüm ve şeker saçılmasıyla sona ermektedir. Kuşların ve çocukların yemesi için saçılan yiyeceklerle sevap kazanmak amaçlanmaktadır (K.90, K.91).

Ziyaretin dilek dileme aşamasında adak adama geleneğı bulunmadığından dileğın kabulü sonrasında kurban kesilmemekte, yemek pişirilmemekte, doğan çocuklara evliyanın adını koyma zorunluluğı bulunmamakta ve ilk aşamada olduğu gibi etrafa yiyecek saçılmamaktadır. Dileğın kabulü sonrasında ziyaret yerindeki uygulamalar, Allah’a şükretmek ve bilenen duaları okumaktan ibarettir (K.90, K.91).

Hacı Süleyman Efendi’nin kendisine saygısızlık yapanları cezalandırmadığına inanılmaktadır. Ancak yine de yöre halkı evliyanın mezarı çevresindeki ağaçları kesmekten sakınmaktadır. Şu ana kadar ziyaret yerindeki ağaçları kesen olmadığından, kesim sonrası hastalanma gibi bir zararın gelip gelmeyeceğı bilinmemektedir. Bakımı halk tarafından yapılan evliya mezarının yanında gece kalınmamaktadır. Ramazan ayında, arife günü ve bayramlarda artan ziyaretçi sayısı, yılda ortalama 100 kişiyi bulmaktadır. Genellikle Sünni

halk kesimine mensup ziyaretçilerin büyük çoğunluğunu çocuklar, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazar kadınlar oluşturmakta, ancak az da olsa lise ve üniversite mezunları da ziyaretçiler arasında yer almaktadır (K.90, K.91).

III. 1. 3. 1. 2. Efsaneler

Hacı Süleyman Efendi'nin defnedilmesinden kısa bir süre sonra kabrinden, Kur'an-ı Kerim sesleri işitilir. Bunun üzerine zatın kabri açılır ve zatın, kefeni bile sararmadan yattığı görülür. Yöre halkı, kabirde gördüklerinden sonra evliyanın mezarını şifa bulmak amacıyla ziyaret etmeye başlar (K.90).

III. 1. 3. 2. Ardıçlı Ziyaret

Ardıçlı Ziyaret, Güzeloluk Köyü sınırlarında, Uzunkuyu yayla yolunun 40. km'sinde, toprak yolun sağında, hafif yokuş bir arazide bulunmaktadır. 50 m aşağısında Burunkuyu Pınarı akan, tek kökten iki ayrı gövde halinde yükselen ziyaret ağacının gövdelerinden birinin kökü, toprak yüzeyine çıkmış ve kökün oluşturduğu açıklık ziyaretçilerin zemini oymasıyla genişlemiştir. Ardıçlı Ziyaret'in çevresinde kimlere ait olduğu bilinmeyen 3 eski mezar bulunmakta, ziyarete bu mezarların esas teşkil ettiğine inanılmaktadır (K.91, K.92).

III. 1. 3. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Ardıçlı Ziyaret'e sadece kıyık (kırkı karışmış) bebekler getirilmektedir. Kıyık, kırkı çıkmayan iki bebeğin aynı mekânda karşılaşması ve bu karşılaşma sonucu bebeklerin kıyafetlerinin değiştirilmemesi ya da annelerinin birbirlerine iğne vermemesi yüzünden zayıflayarak ölümüne neden olan bir çocuk hastalığı olarak tarif edilmektedir. Doktorların bu hastalıktan anlamadıklarına inanılmaktadır. Bu nedenle köyde yaşayan kıyık ocağı yaşlı bir kadının tavsiyesi üzerine Ardıçlı Ziyaret'e gidilmektedir. Anneler, üç ya da yedi çarşamba üst üste ziyaret yerine götürdükleri çocuklarını besmele çekerek ve dualar

okuyarak ağaç kökünden geçirmektedir. Kökten geçirme olarak adlandırılan bu uygulamayı çocukların çamaşırlarından kesilen kumaşın ağacın ikinci gövdesine bağlanması takip etmektedir. Ağacın yanından akan pınardan alınan suyla çocukların yıkanması sonrasında “Allah’ım çocuğuma şifa ver.” denilmekte ve etrafa arpa, buğday, kuru üzüm ve şeker saçılıp para bırakılmasıyla ziyaret tamamlanmaktadır. Ziyaret neticesinde çocuklarının iyileştiğine inananlar, olumlu sonuca rağmen birçok ziyaretin aksine ikinci ziyareti gerçekleştirilmekte ve adak adamamaktadır (K.91, K.92).

Ziyaret yerinin yıllık ziyaretçi sayısı 10 ile 50 kişi arasında değişmektedir. Ziyaretler, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazar kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ziyaretçiler, daha ziyade Sünni halk kesimindedir. Köy halkı, Ardıçlı Ziyaret’e ellerinin ayaklarının kuruyacağı korkusuyla dokunmamaktadır. Ziyaretin çevresinde gece kalınmamaktadır (K.91, K.92).

III. 1. 3. 3. Paşa Türbesi

Paşa Türbesi, Erdemli-Silifke kara yolunun sağında, Silifke’ye 29 km mesafede, Selçuklu Türkleri ile Bizans İmparatorluğu arasında kanlı savaflara sahne olmuş Kanlıçay- Ayaş mevkiindedir (Kalafat, 1998: 417; Temir, 2006: 57). Kapısı üzerindeki kitabede talik hadla “Sahıbehu Sinan Bey Bîn Aktaş, Bin Ahmet, Sene Sitte ve Aşere Sittemeie” yazılıdır. Kayıttan alışıldığı üzere türbe, Aktaşoğlu Sinan Bey adına yaptırılmıştır. Yöreyi Ermenilerden kurtarmak üzere gelen Selçuklu Komutanı Aktaşoğlu Sinan Paşa’nın Bizanslılarla yapılan kanlı savaflarda şehit düştüğü ve buraya gömüldüğü anlaşılmaktadır. Türbe, 1220 yılında yaptırılmıştır (Çıplak, 2003: 333).

Müze tarafından onartılmış olan türbe, Ayaş mevkiindeki mezarlıktadır. Girişinde çeşme bulunan mezarlığın hemen solunda, Paşa Türbesi’nden tahminen 50 m aşağıda adını evliyadan almış Paşa Suyu akmaktadır. Türbe, tarihi mezarların da

bulunduğu mezarlık girişinin solundadır. Sağında üzerindeki çaputlardan, kıyafet ve naylon parçalarından, mendillerden dalları görünemez olmuş keçiboynuzu (harnup) ağacı vardır. Genellikle siyah, kırmızı ve beyaz renkte olan çaputların türbenin sağ penceresine de bağlandığı görülmektedir.

Anadolu Selçukluları zamanında yapılmış olan türbe, Horasan mimarisi tarzındadır (Kalafât, 1998: 417). Kare şeklinde, kesme taşlarla örülü olup yaklaşık 30 m²lik bir alan üzerine inşa edilmiştir. Koni biçiminde büyük bir kubbesi ve üzerinde Arapça kayıt bulunan yeşil demir kapısı, sağ ve sol duvarlarında ise ikişer yeşil demir parmaklıklı penceresi vardır.

Evliya mezarının sandukası kesme taşlardan yapılmış, alçıyla kaplanıp yeşile boyanmıştır. Yerde, sandukanın ayak ucuna bitişik U şeklinde betonarme bir kumbara vardır. Sandukanın arkasında ve girişte, beton zeminin kırıldığı görülmektedir. Kırık olan bu zeminden görülen toprak yüzey oldukça çukurlaşmıştır. Sağ duvarına tespih ve çocuk iç çamaşırı asılı türbenin sağ ön köşesinde bir soğan bulunmaktadır. Soğanın, daha ziyade soğan kabuğunun nazar geçirmede kullanılmış olması ihtimal dâhilindedir. Türbenin sağ köşesini ise mum eriyikleri kaplamıştır. Eriyiklerin çokluğu ziyaretçilerin de çok olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Türbe oldukça bakımlıdır.

III. 1. 3. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Evlenmek isteyenlerin, çocuğu olmayan ya da durmayanların; felç, sara ve psikolojik sorunlar (üzüntü, sıkıntı vb.) başta olmak üzere çeşitli hastalıklara şifa arayanların; yürümeyen, konuşamayan, kıyık, huysuz ya da fitik hastası çocuk sahiplerinin özellikle gittiği türbe, bu nedenler dışında her tür dileğin kabulü için de ziyaret edilmektedir. Ev, araba sahibi olmak, beladan, nazardan, kazadan kurtulmak, kolay doğum yapmak, askerden ve uzak yoldan sağ salim dönmek, fena yollardan ve şeytanın şerrinden

korunmak, kocasını kötü yollardan (kumar, içki) vazgeçirmek ve sevdiğine kavuşmak isteyenler de ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Ziyaretler üç çarşamba üst üste yapılmaktadır (K.93, K.94, K.95, K.96, K.97).

Allah rızası için iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlayan türbe ziyareti, evliya mezarının etrafında dualar eşliğinde (genellikle 1 Fatiha 3 İhlâs) üç kez dönülmesiyle devam etmektedir. Evliya mezarının sıvazlanmasını takiben türbenin sağ arka köşesinde mum yakılmaktadır. Yatırın ön ve arkasındaki kırık zeminden görünen toprak, yalanmakta ve evlere götürülmektedir. Evliya mezarı üzerine şeker, buğday saçılmasıyla sona eren türbe içi uygulamaları, türbe yanındaki keçiboynuzu ağacına ve bahçe tarafından pencere parmaklıklarına mendil, yazma, saç teli ya da kıyafetlerden kesilen kumaş parçalarının bağlanması takip etmektedir. “Allah’ım Paşa Dede’nin yüzü suyu hürmetine..... dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim.” denilmesi ve evliya mezarının ayak ucu kısmındaki kumbaraya arılık konulmasıyla dilek dileme aşaması tamamlanmaktadır. Genellikle çocukları sevindirmek için konulan arılık, bütün ihtiyaç sahiplerince alınabilmektedir. Dileyenler, ziyaret esnasında Kur’an-ı Kerim’den bölümler (genellikle Yasin) okumaktadır. Bazı ziyaretçiler de Paşa Suyu’ndan veya mezarlık giriş kapısının doğusundaki çeşmeden şifa niyetine su içmektedir (K.93, K.94, K.95, K.96, K.97).

Dilek dileme aşamasında genellikle koyun, keçi, horoz gibi küçükbaş hayvanlar adanmaktadır. Adak kurbanları, mezarlığın uygun bir yerinde çarşamba günleri kesilmektedir. Kurban eti, geçici olarak yapılan ocakta çoğunlukla kavurma ve pilav yapılarak dağıtılmaktadır. Ziyaret yemeği, dilek sahibince de yenmektedir. Ziyaret sonrası evliyanın yüzü suyu hürmetine doğduğuna inanılan çocuklara Paşa adı adandıysa verilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle üç gün ya da bir hafta),

Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, mum yakmak; süpürge, terlik, tülbent, sandukanın üzerine yeşil örtü, seccade, halı, tespih, havlu gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak; öksüz sevindirmek, fakir birini giydirmek ve beslemek, sadaka dağıtmak, kuşların yemesi için buğday, bulgur, arpa dağıtmak, şeker, lokum, çerez dağıtmak, bayrak dikmek, türbeyi yaptırmak, onartmak, temizlemek ya da temizletmek de adananlar arasında yer almaktadır (K.93, K.94, K.95, K.96, K.97).

Çeşitli illerden gelenlerce ziyaret edilen Paşa Türbesi; Ramazan ayında, bayramlarda, Nevruz ve Hıdırellez'de, ayrıca hac öncesinde yoğun bir şekilde ziyaret edilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, ortalama 2000- 3000 kişiyi bulmaktadır. Her tür mezhep mensubu türbeyi ziyaret etmektedir. Gece kalınmayan türbenin çevresindeki ve mezarlıktaki ağaçları kesmek, aynı zamanda evliyaya saygısızlık yapmak uğursuzluk kabul edilmektedir. Bakımı 15 sene boyunca Halil Çelik tarafından yapılmıştır. Ancak, Halil Çelik, 2006 yılında felç olunca türbenin bakımını Erdemli Belediyesi üstlenmiştir (K.93, K.94, K.95, K.96, K.97).

III. 1. 4. Bozyazı

III. 1. 4. 1. Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi)

Bozyazı- Ermenek karayolunun 8. km'sinde, Gürlevik Mahallesi sınırları içerisinde yer alan türbe, kare formunda, tek kubbeli, moloz taştan inşa edilmiş bir yapıdır. Düz bir arazide yer alan, üzerinde herhangi bir kayıt bulunmayan yapının 17.- 18. yüzyıllarda yöredeki Yörük beylerinden biri tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir. Türbede baba, oğul ve gelinin yattığına inanılmaktadır. Oğlu ve gelini aynı anda ölen babanın bu acıya dayanamayarak hayatını kaybettiği ve bunun üzerine baba, oğul ve gelin adına bu türbenin yaptırıldığı söylenmektedir (K.98, K.99).

Çevresinde başka mezarlar da bulunan türbenin doğusunda ve kuzeyinde iki

giriş vardır. Diğerine nazaran daha geniş olan kuzeydeki sivri kemerli kapından girilince baba, oğul ve geline ait olduğu söylenen üç sandukanın yan yana yer aldığı görülür. Türbenin yanında çaputların bağlandığı bir meşe ağacı bulunmaktadır.

III. 1. 4. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çocuk sahibi olmak, evlenmek, şifa bulmak başta olmak üzere her tür dilek sahibince ziyaret edilen türbenin belirli bir ziyaret günü bulunmamaktadır. Çevre ilçe ve köylerden de ziyaretçisi bulunan türbenin yıllık ziyaretçi sayısı 30- 50 kişi arasında değişmektedir. Genellikle Sünni halk kesiminden oluşan ziyaretçiler, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır (K.98).

Çeşitli dileklerin dilenmesi amacıyla yapılan türbe ziyaretleri, genellikle iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Ziyaret, namaz sonrası mezarların başında bilinen duaların okunması, dileklerin dilenmesi ve evliya mezarının üzerine arılık konulmasıyla tamamlanmaktadır. Ziyaretin temelini oluşturan bu pratiklerin yanı sıra türbe yanındaki ağaca çaput bağlayan, evliya mezarı toprağını şifa bulmak amacıyla yalayan ve evliya mezarı üzerine çocukların alması için şeker bırakanlar da bulunmaktadır. Bazı ziyaretçiler ise türbenin kuzey kapısından girip pratikler sonrasında doğu kapısından çıkmaktadır (K.98, K.99).

Dilek dileme aşamasında ziyaretçilerin Yasin okumak, dua etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, öksüz- fakir beslemek ve gidirmek türünden adaklar adayabileceği ifade edilmektedir. Adak kurbanı olarak genellikle küçük baş hayvan, özellikle de kara tavuk kesilmektedir. Ziyaretçiler, türbe yanında kestikleri adak kurbanı ile ziyaret alanında toplama taşlarla oluşturdukları ocakta kavurma, etli pilav pişirip dağıtmaktadır. Adak sahibi, hazırladığı yemekten kendisi de yiyebilmektedir (K.98).

Türbeye saygısızlık yapmak ve türbe çevresindeki ağaçları kesmek, uğursuzluk

kabul edilmektedir. Türbenin bakımı yapılmamaktadır (K.98).

III. 1. 4. 1. 2. Efsaneler

Türbenin yanındaki çam ağaçlarından biri kesilir. Gürlevik Mahallesi sakinlerinden biri de kesilen ağacın odunlarından evine götürür. Aksakallı bir adam, bu adamın eşinin rüyasına girerek ona odunları kullanmamasını ve ihtiyaç sahibi birisine vermesini söyler. Adam, eşinin gördüğü rüya üzerine odunları ihtiyaç sahibi birine verir (K.98).

III. 1. 4. 2. Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni Tepesi, Çatal Tepesi, Suğuştu Tepesi, Karabacak Tepesi)

Dedebeleni, Çatal, Suğuştu ve Karabacak Tepeleri, Bozyazı'nın Tekmen Kasabası sınırları içerisindedir. 75- 80 m yüksekliğindeki bu tepelerin zirvelerinde isimleri bilinmeyen dört zatın etrafı toplama taşlarla çevrili mezarları bulunmaktadır. Ziyaret Tepesi olarak da adlandırılan Dedebeleni Tepesi'nde namaz kılınacak ve yemek pişirilecek alanların sınırları taşlarla belirlenmiştir (K.100).

III. 1. 4. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Dedebeleni, Çatal, Suğuştu ve Karabacak Tepeleri kurak geçen mevsimlerde yağmur duası için ziyaret edilmektedir. Ayrıca Çatal ve Dedebeleni Tepeleri, özellikle çocuk sahibi olmak ve şifa bulmak amacıyla da ziyaret edilmektedir. Çoğunlukla kasaba halkının ziyaret ettiği tepelerin yıllık ziyaretçi sayısı, 150 kişiye ulaşmaktadır. Okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların ağırlıklı olduğu ziyaretçiler, genellikle Sünni halk kesimindedir. Ziyaret için belirli bir zaman gözetilmemekte, yağmur duası kurak geçen mevsimlerde istenilen günde yapılabilmektedir (K.100).

Dilek amaçlı Dedebeleni (Ziyaret Tepesi) ve Çatal Tepesi'ne yapılan ziyaretler, iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Evliya mezarının baş ucunda bilinen

duaların okunması sonrasında ziyaret yerindeki toprak şifa amacıyla yalanmakta, suya konulup içilmektedir. Aynı zamanda bu toprak, suya karıştırılıp banyo yapmak amacıyla evlere götürülmektedir. Bu ziyaretlerde ziyaretçiler, evlerinde kavurup getirdikleri buğdayı sevap kazanmak amacıyla kuşların yemesi için evliya mezarlarının etrafına serpmektedir. Ziyaret, Allah'tan dileklerin dilenmesi ve Allah adına adakların adanması ile son bulmaktadır (K.100).

Dedebeleni, Çatal, Suğuştı ve Karabacak Tepesi'nde yağmur yağdırma törenleri köy imamının eşliğinde yapılmaktadır. Yağmur yağdırma töreni yapılmadan önce kurban (genellikle davar) kesilmekte ve kurban etiyle ziyaret alanında etli pilav pişirilmektedir. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'in okunması, duaların edilmesini takiben öğle namazı ve iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. Yağmur duası okunurken parmaklar yere bakacak şekilde tutulmaktadır. Tören, hazırlanan yemeklerin yenilmesi ile tamamlanmaktadır (K.100).

Bireysel dileklerin gerçekleşmesi sonrasında kanlı kurban (davar) adağı olanlar, kurbanlarını istedikleri bir yerde kesebilmektedir. Adak kurbanları, genellikle kasabadaki çocuk yurduna bağışlanmaktadır. Adak hayvanlarının yanı sıra öksüz ya da fakiri besleyip giydirmek, oruç tutmak, dua etmek, Yasin okumak ve namaz kılmak da adanmaktadır (K.100).

Şu ana kadar ziyaret alanında saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ziyaret yerinin çevresindeki ağaçları kesmekte de bir sakınca görülmemektedir. Yağmur yağdırma törenlerinde halktan toplanan paralarla ziyaret yerlerinin çevre düzenlemesi yapılmaya başlanmıştır (K.100).

III. 1. 4. 3. Arap Dede

350- 400 sene önce Gülnar'ın Dedeler Köyü'nde yaşadığına ve köye adını

verdiğine inanılan Arap Dede'nin mezarı, Elma Kuzu Köyü mezarlığındadır (K.101). Betonarme duvarla çevrili evliya mezarının baş ucu hece taşında kayıt bulunmamaktadır.

III. 1. 4. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çoğunlukla hürmeten ziyaret edilen Arap Dede'de her tür dilek dilenebilmektedir. Dilek dilemek amacıyla evliya mezarını ziyaret edenler arasında çocuğu olmayan, durmayan ve kolay doğum yapmak isteyen kadınlar da vardır. Tercihen perşembe günü gidilen evliya mezarı, Gülnar'ın Dedeler Köyü'nden gelen ziyaretçilerce ağustos ayında topluca ziyaret edilmektedir (K.101).

Ziyaret yerine bağlı uygulamalar; namaz kılmak, dua etmek, evliya mezarı toprağını yalamak, suya koyup içmek ya da banyo yapmak, evliya mezarının yanına ya da baş ucuna arılık koymak ve evliya mezarı üzerine, çevresine buğday serpmekten ibarettir. Bu pratikleri yerine getiren ziyaretçi, evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemekte ve Alah adına adak adamaktadır. Gülnar'ın Dedeler Köyü'nden gelen ziyaretçiler, ziyaret yerinde topluca dua edip öğle namazı kılmakta ve kurban kesmektedir. Kesilen kurbanın etiyle ziyaret yerinde etli pilav (kavurma, pilav) yapılıp yenilmektedir (K.101)

Adak kurbanı olarak koyun ve keçi tercih edilmektedir. Kurbanlar, ziyaret yerinin dışında ya da mezarlığın bir kilometre uzağındaki mescit, abdesthane, mutfak ve tuvaletten oluşan alanda kesilmektedir. Kurban etiyle genellikle etli pilav yapılıp dağıtılmaktadır. Mevrit okutmak, öksüz sevindirmek ve beslemek, fakir birini beslemek ve giydirmek de ziyaret yerinde adananlar arasındadır (K.101)

Genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlarca ziyaret edilen evliya mezarı, çoğunlukla Sünni halk kesimi tarafından ziyaret edilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, 80-100 kişi civarında olup bunların 50-60 kişisini Gülnar'ın Dedeler

Köyü'nden topluca gelenler oluşturmaktadır (K.101).

III. 1. 4. 3. 2. Efsaneler

350- 400 sene önce yaşadığına inanılan Arap Dede, Kıbrıs'tan gelen avcılar tarafından Dedeler Köyü'ne bağlı Araca Mahallesi'ndeki harabe bir evden alınır ve Kıbrıs'a götürülüp çocuğu olmayan bir aileye evlatlık verilir. Bu aileyi öz ailesi bilen Arap Dede, 13 yaşına geldiğinde gerçek ailesinin Gülnar'da olduğunu öğrenir. Üvey babasından memleketine gitmek için izin ister. Ancak babası, ona izin vermez. Arap Dede, bir süre sonra memleketine gitmek için tekrar izin ister. Babası da "Haydi sana izin veriyorum. Denizi geçecek halin yok ya?" der. Arap Dede, daha babası sözünü bitirmeden Girne dolaylarında deniz kıyısına gelir ve kuş gibi uçarak Hırmanlı Mezarlığı'na konar. İki zaptiyeye karşılaşır. Zaptiyeler, Arap Dede'ye Küre Medresesi'nin yerini sorar. O, tam medresenin yerini gösterir ki zaptiyelerden biri tokat atarak "Düş önümüze." der. Arap Dede, zaptiyelerin elinden uçarak kurtulur ve Araca Mahallesi'nde Dedenin Boynu denilen yere konar. Bu arada medreseye ulaşan zaptiyeler, medrese hocasına Arap Dede'den bahseder. Hoca da Arap Dede'yi bulup medreseye götürür. Medresede öğrenim gören Arap Dede, bir süre sonra hocasının kızıyla evlenir, Araca Köyü'ne yerleşip hayvancılıkla uğraşmaya başlar. Hacı İramadan, Hacı Mahmutlu, Deli Ali ve Hanifi adındaki dört çocuğu evlat edinir. Yazları Kırk Kaya Yaylası'na göçer. Yaylaya göçerken vefat edince eski adı Tekeli yeni adı Elma Kuzu olan köyün mezarlığına defnedilir (K.101).

III. 1. 5. Anamur

III. 1. 5. 1. Sarı Saltuk Türbesi

Saltukâme'nin verdiği bilgilere göre Sarı Saltuk, Seyit Battal'ın torunlarından. Müslümanlığı yaymakla görevlendirilmiştir. Avrupa dinlerini, dillerini oldukça iyi bilmekte; çeşitli hilelerle şehirlere, saraylara, kiliselere girerek oradakileri

Müslüman yapmaktadır. Vasiyeti üzerine şehit düştüğünde hazırlanan tabutları, çeşitli hükümdarlar tarafından ülkelerine götürülmüştür. Bu yüzden de Sarı Saltuk'un birçok ülkede makamı bulunmaktadır (Erman, 2004: 62). Bu makamlardan biri de Anamur'un Adambaşı Yaylası'na bağlı 1860 m yüksekliğindeki Sarı Saltuk Tepesi'nin zirvesindedir. Makam, çevresinde sedir ve ardıç ağaçları bulunan ve türbe olarak nitelendirilen yıkıntılardan ibarettir.

Sarı Saltuk'un mezarının ise makamının 3,5 km kuzeyinde Gökgeçit Türke mezarlığında olduğu belirtilmektedir (K.102). Evliyanın mezarı, toplama taşlarla çevrili olup bir giriş kapısı bulunmaktadır. Çevrili alanın içinde çaput bağlanan ardıç ağacı ve kuşak adı verilen bir kalas yer almaktadır.

III. 1. 5. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Sarı Saltuk'un makamı, özellikle çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Hastalar, iş sahibi olmak isteyenler de ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Makamın 1860 m'lik Sarı Saltuk Tepesi'nin zirvesinde bulunmasından dolayı ziyaretler, yayla zamanı yapılmaktadır. Mayıs ayında başlayan ve dört aylık bir zaman dilimini kapsayan ziyaret döneminde belirli bir gün gözetilmemektedir. Ziyaretçiler, çoğunlukla okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşan Yörüklerden oluşmaktadır. Genellikle Sünni halkın ziyaret ettiği makamın yıllık ziyaretçi sayısı 15 kişi civarındadır (K.102, K.103).

Ziyaret, Allah'ın rızasını kazanmak için iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamakta, makamın başında bilinen duaların okunması ve yanındaki ağaçlara bez bağlanmasıyla devam etmektedir. Ayrıca makamın üzerinden ya da çevresinden alınan toprak küçük bir torba içerisine konularak evlere götürülmekte, yalamak ve suya koyup içmek suretiyle şifa amacıyla kullanılmaktadır. Aynı zamanda bir torba içerisine konulan

bu toprak kapı üzerine asılmakta ve böylece evin bereketinin artması amaçlanmaktadır. Gece kalınmayan ziyaret yerinde bir süre uyunmakta, uyku esnasında görülen rüyalar dileklerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğiyle ilgili yorumlanmaktadır. Ziyaret Allah'tan dileklerin dilenmesi ve Allah adına adakların adanması sonrasında makamın üzerine arılık konulmasıyla tamamlanmaktadır. Dilek dileme aşamasında ziyaret alanında davar kesen ve taşlarla oluşturulan ocakta etli pilav vb. yemekler pişirip yiyen ziyaretçiler de bulunmaktadır. Aynı uygulamalar, evliyanın mezarının bulunduğu inanılan Gökgeçit Türke mezarlığında da yapılmaktadır. Bazı ziyaretçiler, her iki ziyaret yerini de aynı dilekleri dilemek amacıyla ziyaret etmektedir (K.102, K.103).

Dileği gerçekleşen ziyaretçiler, adak kurbanlarını (genellikle davar) istedikleri yerde kesebilmektedir. Kesilen kurbanın etiyle etli pilav, darı ya da buğday keşkahu (sabaha kadar ıslatılan buğday ve darı kazanda pişirilip et ile karıştırılır) yapılarak davet edilenlere sunulur. Adak sahibi kurban etiyle hazırlanan yemeklerden adama esnasında yiyebileceğini belirtmemişse yiyemez. Kurban eti parçalar halinde dağıtılacak olursa da kendisine ayırdığı miktarın parasını ödemek zorundadır. Adak kurbanı dışında öksüz ya da fakiri giydirip beslemek, namaz kılmak, oruç tutmak, Yasin okumak ve mevlit okutmak da adanmaktadır (K.102, K.103).

Ziyaret yeri, bakımsız olup sadece yaylaya çıkan Sünni yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Evliya makamına ya da mezarına saygısızlık yapılması durumunda el- yüz yamulma, çarpılma, hastalanma vb. olumsuz durumlarla karşılaşılacağına inanılmaktadır (K.102, K.103).

III. 1. 5. 2. Astım Mağarası

Anamur'un Ovabaşı Köyü'ndeki Astım Mağarası (Köşekbükü Mağarası), Kıyrbelen Tepesi'nin eteğindedir. Köy merkezinden 15 km kuzeybatısında bulunan

mağara, yaklaşık 500 m genişliğindedir. Sayısız sarkıt ve dikitlerden oluşmuş mağaranın çevresinde 4. zamana ait tabaklanmış kaya dokuları yer almaktadır (Anamur Belediyesi [AB], tarih yok). Mağara; huzur, şifa ve dilek olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Işıklandırılarak yöre turizmine açılan ve belirli bir ücret karşılığında girilen mağaradan elde edilen gelir, köyün ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır (AB, tarih yok; K.104).

III. 1. 5. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Astım Mağarası, başta astım hastaları olmak üzere çeşitli dilek sahiplerince ziyaret edilmektedir. Astım hastalarını çocuk sahibi olmak amacıyla mağara ziyaretini gerçekleştirenler takip etmektedir. Belirli bir ziyaret günü bulunmayan mağaraya daha ziyade yaz aylarında gidilmektedir. Ziyaretler, haziran ayından başlayarak eylül ayının ortalarına kadar yoğun bir şekilde devam etmektedir (K.104).

Pratikler, mağaranın üç bölümünü kapsayacak biçimde yapılmaktadır. Ziyaretçiler, huzur bölümünde bir süre dinlendikten sonra şifa bölümüne geçerek içeride bir saat kalmaktadır. Astım rahatsızlığı dışında farklı dilek sahipleri, dilek dileme bölümüne geçmektedir. Bu bölümde dilekler, dilek kuyusuna bozuk para atılmak suretiyle dilenmektedir (K.104).

Astım hastalarının 15- 20 gün süreyle ziyaret ettikleri mağaraya Ankara, Konya, Kayser vb. illerden, çevre ilçe ve köylerden gelenler olmaktadır. Her tür mezhep mensubundan oluşan ziyaretçiler, köyde konaklama merkezi bulunmadığından ilçe merkezinde kalmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 2500- 3000 kişiyi bulan Astım Mağarası'nın bakımı köy muhtarlığınca yapılmaktadır. Ayrıca mağara, bir bekçi tarafından korunmaktadır (K.104).

III. 1. 6. Aydıncık

III. 1. 6. 1. Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi

Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Cumhuriyet Mahallesi'nde, Hacı Bahaddil ya da Aydıncık adıyla anılan mezarlıktadır. Adını Cumhuriyet Mahallesi'ndeki camiye de veren, Gülnar'ın Sütlüce Köyü'ndeki Şeyh Ali Semerkandî ve Duruhan Köyü'ndeki Şih Mehmet ile kardeş olduğu rivayet edilen evliyanın türbesi, kesme taşlarla örülü olup kare şeklinde ve tek kubbelidir. Etrafında çam, harnıp ve garip dost ağaçları bulunan türbe; işlemeli, yaklaşık bir metre yüksekliğinde, tek girişli betonarme bir yapıyla öteki mezarlardan ayrılmıştır. Türbenin giriş kapısı üzerindeki kayıt silinmiştir. Türbe önündeki çeşme, türbenin çevre düzenlemesi yapılırken yıkılmıştır ve türbeden yaklaşık yirmi metre uzakta bulunan mezarlık girişine yeni bir çeşme yapılmıştır (K.105).

Yeşil, demir kapılı türbenin, yeşil, demir parmaklıklı tek penceresi Hacı Bahaddil'in hece taşının arkasında yer almaktadır. Türbe duvarlarında yedisi havalandırma, sekizi ise sesin yankılanmasını önlemek amacıyla açılmış on beş delik vardır. Küçük ağaç dallarının olduğu bu deliklere kuşların yemesi için buğday taneleri konulmuştur.

Ayak ve baş ucu hece taşı bulunan evliya mezarı, bir metre yüksekliğinde demir parmaklıkla çevrilmiş olup mezarının üstüne, ayetlerin yazılı olduğu yeşil bir örtü örtülmüş, baş hece taşına ise evliya bayan olduğu için yeşil ve beyaz tülbentler bağlanmıştır. Ayrıca, mezarın üstüne ziyaretçiler tarafından bağışlanan tülbent ve seccadeler (yeşil tonlarında) konulmuş, şeker ve buğday saçılmıştır. Mum, ocak izine rastlanmayan ziyaret yerinde ağaçlara çaput bağlanmadığı da dikkat çekmektedir. Türbenin yanına dikili olan sakız (melengiç) ağacına eskiden çaput bağlandığı ifade edilmektedir. Günümüzde ise türbenin çevresindeki ağaçlara çaput bağlanmadığı gözlemlenmektedir.

III. 1. 6. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, doktora gidilip çare bulunamayan çeşitli hastalıkların iyileşmesi, maddi sorunların çözümlenmesi ve kurak geçen mevsimlerde yağmurun yağması amacıyla ziyaret edilmektedir. Ancak pek çok yatır, türbe ziyaretlerinde görülen çocuk isteme ve kısmet umma, bu ziyeret yerindeki beklentiler dâhilinde yer almamaktadır. Günümüzde hemen her gün gerçekleştirilebilen türbe ziyaretinin yaklaşık on, on beş sene önce ağırlıklı olarak çarşamba ve perşembe günleri, perşembe akşamları yapıldığı belirtilmektedir. Ramazan ayında, arife gününde ve bayramlarda ziyaret yoğunluğu artmaktadır. Bunda ziyaret alanı çevresindeki mezar ziyaretlerinin etkisi oldukça büyüktür. Bu dönemlerde yakınlarının mezarlarını ziyaret edenler, türbe ziyaretini gerçekleştirmeden mezarlıktan ayrılmamaktadır (K.105).

Dileklerin resmini toprağa çizmek, taş taş üstüne koymak, yatır duvarına taş yapıştırmak gibi uygulamaların yer almadığı ziyaretler, Aydıncık Belediyesi'nin namaz kılmak için yaptırdığı alanda dört rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Şükür namazını mezarın etrafında bilinen duaların okunmasıyla birlikte üç kez dönülmesi izlenmektedir. Bu pratiğin ardından türbe dışında bulunan sakızlık (melengiç) ağacına çeşitli renk ve boyutta çaputlar bağlanmakta, mezarın üstüne şeker, buğday saçılmakta, seccade ve tülbentler bırakılmaktadır. İsteyen, türbe önündeki çeşmeden şifalı olduğu inancıyla su içmekte, evliya mezarının toprağından yalamaktadır. Böylece dilek dileme aşaması, "Allah'ım Şeyh Hacı Bahaddil'in yüzü suyun hürmetine dileğimi kabul et. Eğer dileğim kabul olursa rızan için adağımı yerine getireceğim." denilmesi ve mezarın üstüne arılık atılmasıyla son bulmaktadır. Ancak 10, 15 yıl öncesine kadar yapılan bu uygulamaların birçoğu günümüzde terk edilmiştir. Yatırın etrafında dönülmesi, ağaca çeşitli renk ve boyutta bez bağlanması, türbe önündeki çeşmeden şifa niyetine su içilmesi,

yatır toprağından yalanması, evliya mezarının üzerine arılık atılması günümüzde terk edilen pratikler arasındadır. Zaten türbe önündeki çeşme, türbenin çevre düzenlemesi yapılırken yıkılmıştır ve mezarlığın girişine belediye suyunun bağlandığı çeşme yaptırılmıştır. Bu çeşmenin suyu şifa niyetiyle içilmemekte, sadece abdest almak için kullanılmaktadır. Çaputların bağlandığı sakızlık ağacı ise ziyaret yeri çevresindeki ağaçların kesilmesinin zarar getireceği inancına rağmen çevre düzenlemesi esnasında kesilmiştir. Bu tür değişiklikler söz konusu pratiklerin terk edilmesinde önemli rol oynamıştır (K.105).

Hacı Bahaddil Türbesi, her sene köy imamı tarafından yönetilen ve “tomarz” adı verilen yağmur yağdırma törenleri için de ziyaret edilmektedir. Köy halkı, imam eşliğinde dört rekât namaz kıldıktan sonra imamın yaptığı yağmur duasına eşlik etmektedir. Daha sonra yağmur duasının yazılı olduğu at kafatası (başka binek hayvanlarının da kafatası olabilir) su dolu bir kaba konulmaktadır. Yağmurun başlamasıyla birlikte kafatasının kaptan çıkarılması gerekmektedir. Aksi halde yağmurun önünün alınmayacağı ve sele neden olacağına inanılmaktadır. Kafatasının deniz ya da nehre konulmamasının temelinde de aynı inanç yatmaktadır. Yağmurun yağmasıyla birlikte kaptan çıkarılan kafatası, bir sonraki yağmur yağdırma töreninde kullanılmak üzere toprağa gömülmektedir. Bu pratikler, uygulandıktan sonra köy halkının evlerinden getirdikleri buğdayla yemek yapıp yenmektedir. Yemek pişirmek için özel bir yer bulunmadığından çevredeki taşlardan yapılan ocak kullanılmaktadır. Aynı zamanda köy çocuklarının yirmi beş sene öncesine kadar Şeyh Ömer Köyü’nde bir ardıç ağacının bulunduğu tepede “çomça gelin” ya da “gemişsek gelin” adı verilen yağmur yağdırma törenini yaptığı ifade edilmektedir. Büyüklerin yönettiği bu törenlerde çocukların, tek tek dolaştıkları evlerden bulgur, buğday gibi bakliyatlar başta olmak üzere çeşitli ürünler

topladıkları, bunları çıktıkları tepede büyüklerin eşliğinde yemek yapıp yedikleri belirtilmektedir (K.105).

Dileğin kabulü sonrasında ziyaretçiler, adaklarını gerçekleştirmek için ikinci kez türbeye gitmektedirler. Kurban kesimi için özel bir yer bulunmayan ziyaret alanında kurban kesimi yapılmamakta, ancak başka bir yerde kesilen kurban, parçalara ayrıldıktan sonra ziyaret alanında dağıtılmaktadır. Bu uygulamayı mezar üstüne şeker atılması izlemektedir. Ziyaret yerinde yağmur yağdırma törenleri dışında yemek pişirme eylemi gerçekleştirilmemektedir (K.105).

Türbe, ağırlıklı olarak okuryazar oranı düşük köylüler tarafından ziyaret edilmektedir. Üniversite ve lise mezunları ise akraba mezarı ziyaretinde türbeye uğramaktadır. 15 yıl öncesine kadar özel olarak gerçekleştirilen ziyaretler, günümüzde daha çok kabir ziyareti sonrasında yapılmaktadır. Akraba kabri ziyareti türbe ziyaretlerinin devamlılığını sağlayan önemli bir unsurdur. Aksi takdirde türbe ziyaretlerini özel olarak gerçekleştirenlerin sayısı yılda 100-150 ile sınırlı kalacaktır. Çevre ilçe ve köylerden ziyaretçisi bulunan türbeye Alevi ve Sünni her kesimden ziyaretçi gelmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmını Sünni köy halkı oluşturmaktadır. Alevi ziyaretçiler, daha ziyade başka köylerden gelmektedir. Bakımı ve temizliği Aydıncık Belediyesi tarafından yapılan türbenin çevresindeki ağaçları kesmek uğursuzluk sayılmaktadır. Bu ağaçları kesenlerin çarpılacağına, felç olacağına, ağzının- yüzünün yamulacağına inanılmaktadır. Bu inancın aksine pek çok türbeden farklı olarak Şeyh Bahaddil'e saygısızlık yapanın felaketle karşılaşmayacağı düşünülmektedir. Bu düşünce, Şeyh Bahaddil'in narin bir yapıya sahip olmasına bağlanmaktadır (K.105).

III. 1. 6. 2. Şih Mehmet Türbesi

Şih Mehmet Türbesi, Mersin'in Aydıncık ilçesine bağlı Duruhan Köyü

sınırlarındadır. Kare formunda, tek kubbeli türbe 1990'lı yıllarda (tarihi tam hatırlanmıyor) köy sakinlerinden Ahmet Ali Çelik tarafından yaptırılmıştır. Ahmet Ali Çelik, türbenin yapımında ziyaret yerine aralık olarak atılan paraları kullanmıştır (K.106). Etrafında çam ağaçları bulunan, sıvalı olup henüz boyanmamış, yaklaşık 10 m²'lik bir alan üzerine kurulu türbenin demirden yeşil boyalı bir giriş kapısı ve yeşil parmaklıklı iki küçük penceresi vardır. Pencere, türbenin sol duvarında yer almaktadır. Pencere yanındaki küçük bir dolapta Kuran-ı Kerim bulunmaktadır. Türbenin başlangıçta tahta olan kubbesi, yağmur nedeniyle yıkılınca Hüseyin Çalışkan tarafından yeniden yaptırılmıştır. Türbeyi günümüzdeki şekliyle Mustafa Usta inşa etmiş, eşiğin önüne de "İyi İnsan Ölse de Unutulmaz" sözünü yazmıştır. Türbenin, ortasında açıklık bırakılmış, tahta ile şekillendirildikten sonra betonla kaplanmış bir kubbesi vardır.

Şih Mehmet'in yeşil tondaki örtülerle kaplı mezarının üzerine kırmızı saten bir örtü örtülmüştür. Bu örtünün üstüne boydan boya uzanan iri taneli bir tespih konulmuş, çekirdek ve buğday taneleri saçılmıştır.

III. 1. 6. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Her tür dileğin dilendiği Şih Mehmet Türbesi'ne daha ziyade yağmur yağdırma töreni için gidilmektedir. Türbeyi ziyaret edenler arasında çocuğu olmayan ya da durmayan; huysuz, aksi, yaramaz çocuk sahipleri; evlenmek, ev, araba, iş sahibi olmak, borçtan kurtulmak, beladan, kazadan, şeytanın şerrinden korunmak, sınavında başarılı olmak şifa bulmak isteyenler de yer almaktadır. Ayrıca askere gidecek gençler, vatani görevleri süresince kendilerine yardımcı olacağı ve kendilerini koruyacağı inancıyla türbeyi ziyaret etmektedirler. Ziyaret için belli bir ay, gün ya da saat yoktur. Herkes istediği gün ya da saatte türbeye gidebilmektedir. Ancak Ramazan ayında, bayramlarda ve arife gününde gerek dilek dilemek gerekse dua etmek için türbeyi ziyaret edenlerin

sayısında artış görülmektedir (K.106, K.107).

Dilek dilemek amacıyla yapılan ziyaretlerde ağaca bez, kıyafet vb. bağlanmamaktadır. Ayrıca yatır duvarına taş yapıştırmak, evliya mezarı etrafında dönmek (yağmur yağdırma töreni ve asker uğurlama haricinde), toprak yalamak, mum yakmak, taş taş üstüne koymak, istenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşlarla tasvirini yapmak gibi pratikler de ziyaret uygulamaları dışında kalmaktadır. Dileğin kabulü için yapılan pratiklerin ilki türbe dışında ya da türbe içinde iki rekât şükür namazı kılmaktır. Namazı takiben evliya mezarı başında bilinen dualar okunmakta (genellikle 1 Fatiha, 3 İhlâs) ve “Allah’ım Şih Mehmet’in yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim.” denilerek dilek dilenmektedir. Kumbara bulunmadığından genellikle evliya mezarının baş hece taşı önüne arılık konularak ziyaret tamamlanmaktadır. Askere gidecek gençler, görev yerlerine uğurlanmadan önce genel pratikler zincirinden farklı olarak dua sonrasında üç defa evliya mezarı etrafında dönmektedir. Aynı uygulamanın kurbanlar için de yapıldığı göz önüne alınca bu gençlerin vatan uğruna feda edilebilecek kurbanlar olarak seçildiğini düşünmek mümkündür. Ayrıca askere gidecek gençler, vatani görevlerinde kendilerini koruyacağı inancıyla evliya mezarından aldıkları toprağı beraberlerinde götürmekte, askerlik süresi boyunca üstlerinde taşıdıktan sonra yerine koymaktadırlar. Yaygın görüş, toprağın evliya mezarına dökülmesi olsa da böyle bir şart aranmamaktadır (K.106, K.107).

Şih Mehmet Türbesi’nde yapılan yağmur yağdırma töreni, köy merkezindeki camide iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Daha sonra çocukların da katılımı sağlanarak “Amin amin!” nidalarıyla ziyaret yerine gidilmektedir. Türbe çevresinde topluca kılınan öğle namazını takiben imam tarafından yağmur duası okunmakta bu esnada imama eşlik eden köy halkı, şapkalarını ters takmaktadır. Dua

bitimiyle üstlerine su da serpiştiren halk, aralarında para toplayarak aldıkları kurbanları çoklukla üç sefer türbe etrafında dolaştırmakta ve sonrasında uygun gördükleri bir ağaç altında Allah rızası için kesmektedir. Kurbanların kesimiyle birlikte köylüler, “Allah’ım yağdır.” deyip parmakları aşağıya bakacak şekilde ellerini ters çevirmektedir (K.106). Ayrıca yağmur yağması için evliya mezarından alınan toprak, suyu kurumayan pınara (gözlü su) atılmaktadır. Köylüler, en az yedi davar kesilmediği takdirde dualarının kabul olmayacağına inanmaktadır. Kesilen kurbanın eti, toplama taşlardan oluşturulan ocaklarda tercihen etli pilav yapılarak yenilmektedir (K.107).

Dilek ne olursa olsun sadece söz konusu pratiklerin yerine getirilmesinin dileğin kabulüne yetmeyeceğine inanılmaktadır. Zira pek çok ziyaret yerinde olduğu gibi bu ziyaret yerinde de ilk şart yürekten inanmak ve bu inanç doğrultusunda pratikleri yapmaktadır (K.106).

Dileği kabul olsun ya da olmasın ziyaretçiler, adak kurbanını kesmek için Şih Mehmet Türbesi’ni ikinci kez ziyaret etmektedir. Uygun bir ağaç altında kesilen kurbanlık hayvan, yağmur yağdırma töreninden farklı olarak türbe etrafında dolaştırılmamaktadır. Yine yağmur yağdırma töreninden farklı olarak kesilen kurbanın etiyle yemek yapılmamakta, kurbanın eti parçalar halinde ihtiyaç sahipleri varsa ziyaret yerinde, yoksa köyde adak sahibinin etten kendine ayırmaması şartıyla dağıtılmaktadır. Ziyaret sonrası erkek çocuk sahibi olanlar, eğer adanmışlarsa çocuklarına Mehmet ismini vermektedir (K.106). Ziyaretçiler, adak kurbanı (yediye kadar adanabilir) dışında Yasin okumayı, dua etyi, öksüz sevindirmeyi ve giydirmeyi, bir fakiri giydirmeyi, sadaka dağıtmayı, helva dağıtmayı, mevlit okutmayı, mendil içinde para dağıtmayı, köpeğe ekmek doğramayı, üzüm, leblebi, fındık, fıstık türü kuru yemiş dağıtmayı, türbeye tespih koymayı, bazlama yapıp dağıtmayı, buğday serpmeyi, cami önünde nohut, fıstık, buğdaydan yapılan ve

börtme adı verilen pilavı dağıtmayı da adayabilmektedir (K.107).

Gece kalınmayan ziyaret yerine genellikle Sünni kesim gitmektedir. Türbeye Adana, Antalya gibi çeşitli illerden de gelmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmını okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmaktadır. Bakımı Duruhan Köyü Muhtarlığı ve köy sakinleri tarafından yapılan ziyaret yerine yılda ortalama 2000 kişi gitmektedir. Türbede saygısızlık yapılmaması için “Hacı Şih seni çarpar!” ifadesi kullanılmakta, bu uyarıya rağmen türbede saygısızlık yapanların ya da türbe çevresindeki çam ve meşe ağaçlarını kesenlerin felç olacağına, ağzının yamulacağına, işlerinin bozulacağına, yuvasının dağılacağına vb. inanılmaktadır. Her ne kadar köylülerce ziyaret yerindeki ağaçların kutsal kabul edilmediği söylene de ağaç kesimlerinin uğursuzluk getireceğine inanılması ağaçlara yüklenen kutsallığın göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (K.106, K.107).

III. 1. 6. 2. 2. Efsaneler

Yörede Şih Mehmet’le ilgili 12 efsane anlatılmaktadır:

1. Efsanenin gerçekleştiği dönemde Şih Mehmet, Duruhan’ın Deli Şih’i olarak anılmaktadır. O zamanlar Aydıncık limanına Anamur’dan gelen ve içi portakalla yüklü bir gemi yanaşır. İskelede bulunan Duruhan’ın Deli Şih’i, yanaşan gemideki portakalları görünce denizeye “Oğlum bana bir portakal ver de nefsimi körelteyim.” der. Denizciden olumsuz yanıt alan Duruhan’ın Deli Şih’i Şih Mehmet, isteğini iki sefer daha yineler. Her seferinde hayır cevabı alınca Aydıncık’ın çarşısına giden yamaç yoldan “Yarım canı portakal isteyen iskele başına!” diye bağırarak ilerler ve gözden kaybolur. Başta bu söze anlam veremeyen denizci, akşamüzeri kopan fırtına sonucu gemisinin sağa sola yalpalamasıyla durumun farkına varır ve arkasına bile bakmadan kendisinden portakal isteyen adamı bulmak için Aydıncık’a gider. Bu kişinin Duruhan’ın Deli Şih’i olduğunu

öğrenince Şih'in arkadaşı Ömer'in evine varır. Ancak, namazını kıldıktan sonra Duruhan'a giden Şih'i bulamaz. Bunun üzerine denizci, geceyi Aydınçık'ta geçirir. Sabahın ilk saatlerinde uyanarak üstünü perişan bir vaziyette gördüğü Şih'a Ermenek kuşağı, gömlek ve şalvar alır. Aydınçıklılardan Şih'in Duruhan Köyü'ndeki caminin yanında bir evi olduğunu öğrenir ve doğru yola koyulur. Ancak, Şih Mehmet'i evinde bulamaz. Soruşturunca onun Kaya mıntıkasında bir evi daha olduğunu öğrenir. Eve vardığında Şih'i namaz kılariken bulur. Duruhan'ın Deli Şih'i Şih Mehmet, görmediği halde tayfanın evine geldiğini biliyordur. Namazını kılıp, duasını okuduktan sonra elini yüzüne çalıp "Ey denizci söyle bakalım niye geldin?" der. Denizci hemen Şih Mehmet'in öpmek için Şih'in ellerine sarılır. Ancak buna izin vermeyen Şih, ellerini çekerek "Sen benim elimi değil, Yaradan'ın elini öp." der. "Sen bana bir Ermenek kuşağı, gömlek ve şalvarlık aldın. Bunları bana vermeyecek, dışarı çıktığında en hakir, en fukara gördüğün kişiye hediye edeceksin. Yürekten pişman olduysan gemine vardığında portakallarını yerinde bulacaksın. Ancak bunu yine de Allah bilir, sen de ben de bilemeyiz. Senin bileceğin kalbinin doğru ve dürüst olduğudur." der. Bu konuşma üzerine denizci, Şih Mehmet'in yanından ayrılıp Karasekiler Köyü'ne varır. Burada hediyeleri fakir gördüğü birine verir. Pişmanlığını kalben yaşayan denizci, Aydınçık'a geri döndüğünde gemisini yerinde ve portakallarıyla beraber sapasağlam bulur (K.106).

2. Efsanelerden diğeri, Şih Mehmet ve Şih Ömer etrafında şekillenmiş olup Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenlik döneminde geçmektedir. Anlatılanlara göre Selçuklu ordusu; topçusu, tüfekçisi, süvarisiyle Anamur Kalesi'ni almak için yola çıkar. İpek Yolu üzerinden Duruhan Köyü mevkiine gelir. Burada askerleri karşılayan Şih Ömer, kendisini dikkatle dinleyen bir ere, "Git! Duruhan Şih'i'na söyle eratin (askerlerin) yemeğini, atların yemini alsın, gelsin." der. Şih Mehmet, erin ulaştırdığı haber üzerine bir

uruba (tenekenin dörtte biri, yaklaşık dört kilo) arpa koyup biraz da bulgur çıkılarak Kızılağaç mevkiine gelir. Bu mevkide askerler ve Şih Ömer'le buluşur. Şih Ömer ve Duruhan Şih Şih Mehmet'in eşlik ettiği ordu, bir süre yol aldıktan sonra Yarat Gedigi adı verilen mevkide konaklar. Daha sonra yollarına devam eden ordu, akşam olmasıyla birlikte ikinci kez konaklar. Şih Ömer'in isteği üzerine Duruhan Şih Şih Mehmet, acıkan askerlere yemeklerini ve hayvanlara yemlerini dağıtmaya başlar. Her askere yemek, her hayvana yem verilmesine karşın Duruhan Şih Şih'nin yanında getirdiği bir urup arpa ve bir çıkmı buğday hiç azalmaz. Gördükleri karşısında şaşırarak komutanlar, bunda Allah'ın bir hikmeti olduğunu düşünerek her iki Şih'in yapacaklarına karışmamaya karar verir. Yemekler yenildikten sonra Şih Ömer, el çırparak gecenin karanlığında bütün geyikleri yanına çağırır. Geyiklerin boynuzuna diktği mumları yakıp "Anamur kalesi'ne hücum!" der. Kalede mevzilenmiş düşman askeri, "Bunların ateşlisi bu kadar, kim bilir ateşlisi ne kadar?" diyerek canlarını kurtarmak için denize atlar, kaçan kaçır. Böylece Şih Ömer, hiç kan akıtmadan kalenin anahtarını alır ve Selçuklu komutanına teslim eder. Şih Ömer, geri dönüş yolunda üç nokta belirler. İlk noktaya "Burası benim vakıfım olsun.", ikinci noktaya "Burası Yarenler (Ya Erenler) Gedigi olsun." der. Üçüncü noktaya verdiği isim ise günümüzde hatırlanmamaktadır (K.106).

3. Duruhan Şih, Kaya mevkiinde ailesiyle birlikte oturur. Evde ekmek pişirildiği zaman eşi hamuru hazırlar, yufkayı açar kendisi de yufkayı sac üzerinde çevirir. Bir gün eşiyile ekmek pişiren Şih Mehmet, ekmek sac üzerindeyken devesi uçurumdan yuvarlanan bir köylünün "Yetiş erenlerim, evliyalarım, hacı şih dedelerim." yakarılarını duyar ve yardıma koşar. Bu esnada sac üzerindeki ekmek, biraz yanar. Eşi, Şih Mehmet'i oklavayla dürter ve "Ne yapıyorsun? Ekmek yandı." der. Şih Mehmet de "Ya hanım dur sen de! Ben, uçuruma düşen devesi için 'Yetiş erenlerim, evliyalarım, hacı şih dedelerim!'

diyen deve sahibinin yardımına koştum ve devesini kurtardım.” der. Şih Mehmet’in yanından bir an bile ayrılmadığının farkında olan eşi, onun söylediklerine inanmaz, “Ta oradaki deveyi sen burada otururken nasıl kurtardın?” diye sorar. Şih Mehmet de devenin hamıdıyla çökerek sıyırdığı, kanlar içinde kalan sağ omzunu gösterir. Gördükleri karşısında şaşkına dönen Şih Mehmet’in eşi ona inanır (K.106).

4. Şih Mehmet ve Kara Şih, sürekli sohbet ederler. Bir gün Kara Şih, Şih Mehmet’ten daha mertebeli olduğunu göstermek için ona nasihatlerde bulunur. Konuşma esnasında karşılık vermeyen Şih Mehmet, evine gider ve akşam olunca gerdiği bir ip üzerine üzüm dizer. Olayın geçtiği dönemde kıtlık yaşanır ve herkes geçimini sağlamak için ocak ya da şubat ayında çift sürmeye gider. Kara Şih da geçimini sağlamak için olay sabahı çift sürmek için evinden çıkar ve günümüzde türbenin bulunduğu yerin yakınlarında Şih Mehmet’le karşılaşır. Şih Mehmet, Kara Şih’a “Gece uyumadın galiba.” der. Kara Şih da “Uyumadığımı, uykusuz olduğumu nasıl anladın?” diye sorar. Kara Şih’ın uykusuz kalmasının nedeni, bütün gece rüyasında üzüm yakalayacağım diye çabalamasıdır. O, elini uzattıkça üzümlerin dizili olduğu ip yükselmektedir. Bunun farkında olan Şih Mehmet, “Akşam ipe dizili üzüm gördüm. Üzümü almaya çalıştıkça ip yükseldi. Ben de bu yüzden uykusuz kaldım.” der. Kara Şih, aslında Şih Mehmet’in kendisinden bahsettiğini anlar ve öpmek için Şih Mehmet’in ellerine sarılır. Şih Mehmet “Eee, Kara Şih! Sen benim elime değil yaradanın eline var. Bütün gece üzümü yakalayacağım diye elini uzattın ama üzüme yine de ulaşamadın, üzümü yiyemedin. Bak gözlerin kıpkırmızı, sen bu halde çift süremezsin. Ama yine de var da birkaç evlek sür.” sözleriyle Kara Şih’a dersini verir (K.106).

5. Şih Mehmet, bir gün oğluna büyük bir nasip alacağını söyleyerek onu Kaya mevkiinden günümüzde Orman İşletmesi Müdürlüğü’nün kulesi bulunan ve Şih’in sık sık

gitmesinden dolayı “Erenler” adı verilen tepedeki “Yarat Mağarası”na götürür ve “Oğlum! Ben şimdi gideceğim. Sen sakın ama sakın buradan bir yere ayrılma!” der ve kuş olup uçar. Akşama kadar yerinden kıpırdamadan bekleyen oğlan acikir, susar ve “Ben çok acıktım, susadım. Babam daha gelmeyecek mi?” diye kendi kendine konuşurken sağ yanında buharı tüten bir tabak pilav ve bir bardak su belirir. Şih Mehmet’in oğlu karnını iyice doyurduktan sonra suyunu içmeden mağaradan ayrılır ve evine gider. Oğlunu karşısında gören babası “Oğlum ermek sana nasip olmadı. Benim sözümü dinleyip yerinden ayrılmasaydın, biraz daha bekleseydin sen de ermişler arasına katılacaktın.” der. Anlatılanlara göre oğlan sadece yemek diler, su dileyip içmediği için eremez (K.106).

6. Şih’in oğlu Hüseyin ile köylü kızlardan biri davar güder. Kız, elinde tüfeği olan Hüseyin’e “Davşana (tavşana) a davşana Hüseyin Emmi!” demiş. “Nerede, nerede?” diyerek etrafına bakınan Hüseyin, kızın gülüşmesiyle gerçekte tavşan olmadığını anlar. Hüseyin “Bana yalan söyledin.” deyince köylü kızı, “Davşan olsaydı vurabilir miydin?” diye sorar. Hüseyin, vurabileceğini belirterek kendinden epeyce uzakta olan kıza tüfeğiyle ateş eder ve kızı vurur. Olayın duyulmasıyla Hüseyin’i karakola götürürler. Oğlunun karakolda olduğunu haber alan Şih Mehmet, 1 m’lik zincire bağlı yarım m uzunluğundaki demir sikkesini boynuna takıp karakola varır ve oğlunun saliverilmesini ister. Hayır cevabını alınca hüyküre hüyküre (höyküre höyküre), ağızından köpükler saçsa sikkesini karakolun ortasına çakar. Karakol titremeye başlar. Karakoldaki çavuşlar, sikkeyi çıkarmaya çalışsalar da başarısız olurlar ve Hüseyin’i serbest bırakacaklarını söylerler. Şih Mehmet de oğlunun kendisine verilmesi üzerine karakolun ortasında çakılı duran sikkeyi çekip çıkar. Baba oğul, kendilerine hediye edilen bir top kumaşla evlerinin yolunu tutar. Son zamanlara kadar sikke muhafaza edilir. Ancak şu an sikkenin nerede olduğu bilinmemektedir (K.106).

7. Şih Mehmet'in oğlu Hasan'ın Duruhan Köyü'nün Pınargözü'nde Mümin Deka (efe) adında bir arkadaşı vardır. Bu iki arkadaş, köyde dolaşırken karşıdan iki genç kızın geldiğini fark eder ve ayaklarını birbirlerine karşılıklı uzatarak kızları denemek için yolu kapatırlar. Yola devam edemeyen kızlar, bir an ne yapacaklarını şaşır. Kısa süre durakladıktan sonra kızlardan biri elindeki asayla yerde yatan gençlerden birinin ayağına vurur. Canı yanan genç, ayağını çekince kızlar da yollarına devam eder. Bu olayın üzerinden bir ay geçtikten sonra Duruhan Köyü'nün Gökgedik mevkiindeki Göl pazarı noktasında Hasan, kızlardan birini ormanlık alana giderken görür. İri yarı olan Hasan, kızı tuttuğu gibi omzuna alır. Genç kız, korkudan altını ıslatır. Buna rağmen Hasan, kızı bırakmaz ve evine götürür. Kızlarının Hasan tarafından kaçırıldığını öğrenen aile, akşam Şih Mehmet'in evine gider. Taraflar arasında anlaşma sağlanır ve kız ailesine teslim edilir. Ancak aile, anlaşmayla yetinmeyerek Hasan'dan davacı olur. Bunun üzerine zabıtalara, Şih Mehmet'in Kargadüzü denilen Ericcek mevkiindeki evini basar. Oğlunu aradıklarını öğrenen baba, zabıtayı buyur edip yedirir, içirir. Bir süre oturduktan sonra artık gideceklerini belirten zabıtalara, Hasan'ın nerde olduğunu sorar. Şih Mehmet, oğlunun evde olmadığını ama onu hemen çağıracağını söyleyip yere eğilerek "Oğlum Hasan, çabuk gel!" diye bağırır. Yarım saat geçmeden iri yarı, pala bıyıklı Hasan, sırtında silahıyla eve gelir. Şih Mehmet, oğluna "Bu zabıtalara senin için geldi. Mecburen onlarla gideceksin, sorun çıkarma!" der ve oğlunu zabıtalara teslim eder. Zabıtalara, Hasan'ı önce Aydıncık'a, oradan da Gülnar'a götürür, hapse atar. Bir boz eşeği olan Şih Mehmet, evden hediye olarak aldığı yağ, peynir ve balı eşeğine yükleyip Yaslıbağ yolundan ifade vermek için Gülnar'a gider. İfade verilecek konağa girer, sırtındaki heybeyi yere koyar ve oturur. Şih Mehmet'in oğlunu çağırma biçimi kendilerine anlatılan kaymakam ve kadı, detayları öğrenmek için Şih'in oğlunu çağırır. Hasan, ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılır, ama bir süre sonra

tekrar alıkonur. Şıh Mehmet, “Madem salıverdiniz, neden oğlumu yeniden hapse atıyorsunuz?” diye sorar. Olurdu, olmazdı tartışması sürerken Şıh Mehmet, “Oğlumu verin de eve götüreyim, yoksa bu konağı başınıza yıkarım!” deyip orada bulunanları tehdit eder. Sözün bitimiyle kadı, zabıtalara “Şu kocayı dışarı atın!” emrini verir. Şıh’a üç, beş zabıta birden sarılır, ama kimse onu yerinden kımlıdatamaz. Buna sinirlenen Şıh Mehmet, boynundaki sikkeyi çıkarıp yere çakar. Konak şiddetlenerek sarsılırken hiddetinden Şıh’ın ağzı da köpürür. Zabıtalara, bir bir sikkeyi çıkarmaya çalışır, ancak başarılı olamazlar. Konağın yıkılacağından korkan kadı, Hasan’ın getirilmesi ve babasına teslim edilmesi emrini verir. Oğlunu teslim alan Şıh da onca zabıtanın yerinden oynatamadığı sikkeyi elinin tersiyle çıkarır. Hasan’ın çok güzel sesi vardır. Kadı, Şıh Mehmet’ten ayrılmadan oğlunun kendilerine türkü söylemesini rica eder. Şıh Mehmet, bunu kabul eder ve hep beraber konağın önünde toplanırlar. Biraz cümbüşten sonra baba ve oğul, Yaslıbağ üzerinden Duruhan Köyü’ne doğru yol alırlar (K.108).

8. Çocuklarına yakında öleceği haberini veren Şıh Mehmet, kendisini eriştiği “Yarat Mağarası” na defnetmelerini vasiyet eder. Ancak, ölümünden sonra uzun boylu, sarışın, mavi gözlü, sağ omzunda dağarcığı (yiyecek konulan heybe) asılı birinin buna engel olmak isteyeceğini söyler. Bu kişinin onu köylü mezarlığına gömdürmek için çaba sarf edeceğini, ne olursa olsun buna engel olmaları gerektiğini belirtir. Ancak, Şıh Mehmet’in tarif ettiği kişi, onun ölümünden sonra köye gelir ve köylüyü kandırarak defin işleminin türbenin şu anda bulunduğu yere yapılmasına neden olur (K.106).

9. Şıh Mehmet’i rüyasında üç sefer gören oğul Hasan, babasının mezarını açar. Kefenin toprak değmemiş, hiç sararmamış olduğunu görür. Bundan rahatsızlık duyan Şıh Mehmet, bir köylünün rüyasına girip “Oğlum Hasan’a söyleyin mezarımı açıp bir daha beni rahatsız etmesin!” der. Kendisine iletilen bu söz üzerine Hasan, bir daha babasının

mezarını açmaz (K.106).

10. Kurtuluş Savaşı yıllarında Yunanlılarla savaşıyan bir yüzbaşı, verilen kayıplar sonucu 30- 40 askeriyle kala kalır. Komutanına giderek “Bana bir takım asker verin, Yunan ordusunu bozguna uğratmazsam beni idam edin.” der. İsteği üzerine komutana bir takım asker verilir. Şafak oluncaya dek askerleriyle siperde bekleyen komutan, iki beyaz güvercinin bir çam ağacının dalına konduklarını ve birinin ayağından beyaz bir kâğıt düştüğünü görür. Bir erini kâğıdı almaya gönderir. Kâğıtta Duruhan Şıhı Şıh Mehmet’le, Şıh Ömer Şıhı’nın yardımı geldiği ve cephenin bozulacağı müjdesi yazılıdır. Askerler, “Allah Allah!” nidalarıyla kısa sürede Yunan cephesini bozguna uğratır (K.106).

11. Efsanelerden diğeri Duruhan Köyü’nde Halil Çavuş Karısı adı verilen kişinin Şıh Mehmet’in oğluna yaptığı saygısızlıkla ilgilidir. Halil Çavuş Karısı, Şıh Mehmet’in oğluna “Domuzun dölü.” diyerek hakaret eder. Bu yüzden kadın, felç olup yedi sene yatağa mahkûm olur. Söylediğine pişman olan kadın, karnı yarılan domuzun üzerine oturtulunca sağlığına kavuşur (K.106).

12. Türbenin üstü eskiden tahtayla kaplanmıştır. Ancak yağmur yağdığında içeri su aktığından türbenin üstüne beton dökülür. Yaylaya giden Duruhan Köyü sakinlerinden biri, türbenin yanından geçerken dinamit patlaması gibi bir ses duyar ve arkasına dönüp baktığında türbenin üstünden dumanlar çıktığını fark eder. Çıkan dumanın her yeri kapladığını ve türbe parçalarının 10, 15 m uzağa fırladığını görür. Bu durum, evliyanın üstünün kapanmasına izin vermediği biçiminde yorumlanır ve yeniden yaptırılan kubbenin üstünde bir delik açılır (K.106).

III. 1. 7. Gülnar

III. 1. 7. 1. Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede)

Şeyh Ali Semerkandî Şirvan'da doğmuştur. Babası, soyu Hz. Hüseyin'den Hz. Muhammet'e dayanan Seyyid Yahya, annesi Tâcü'l- mestûre'dir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Şeyh Ali Semerkandî, devrinin önde gelen âlimlerinden dersler alarak ilmî ve tasavvufî konularda kendisini yetiştirmiştir. Medine'de Hz. Muhammed'in türbedarlığını yaparken gördüğü bir rüya üzerine Anadolu'ya geldiği rivayet edilen Şeyh Ali Semerkandî, bir süre Karaman'da kalmış daha sonra da Zeyne'ye yerleşerek tahminen 1456 yılında vefat etmiştir. Vefatından sonra adını taşıyan bir tarikat kolunun kurulduğu ve bu tarikatın başına önce oğlu İsa, sonra Mahmud ve sonra da Zeynelâbidin'in geçtiği kaydedilmektedir (Köse ve Atlay, 2005: 588- 589). Şeyh'in Mücadele suresine kadar dört ciltlik Kur'an tefsiri, Şemsiye Şerhi'ne hâşiye, Metalı Şerhi'ne hâşiye ve Seyyid Şerif'in Mavakif Şerhi'ne hâşiyesinin olduğu Bağdatlı İsmail Paşa tarafından ortaya konmaktadır (Bilir, 2003: 146).

Zeyne Dede olarak da anılan Şeyh Seyyid Alâeddin Ali Semerkandî Türbesi, Mersin'in Gülnar ilçesine bağlı Sütlüce (Zeyne) Köyü sınırlarında, 1921 yılında Ahmed Paşazâde Musa Bey tarafından yaptırılmış Zeyne Cami'nin yanındadır. Osmanlılar zamanında "vakıf" şekline dönüştürülen ve Şeyh'in sağlığında zaviye olarak kullanıldığı tahmin edilen Şeyh Ali Semerkandî Türbesi; mescit, türbe, mezarlık ve hamam kalıntılarından oluşan külliye'nin bir parçasıdır. Mescidin girişinde Şeyh Ali "Semerkandî Hakkında Menkabe" yazılı büyükçe bir pano, içinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerinde yapılmaması gerekenler hakkındaki uyarılarının¹⁴ yazılı olduğu bir levha asılıdır. Son cemaat yeri de bulunan taş mihraplı mescit, sekiz ahşap sütun üzerine

¹⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerleriyle ilgili uyarıları için 65-66. sayfalardaki 2. dipnota bakınız.

oturtulmuş olup ahşap tavanlıdır. Kuzeyinde bir, batısında iki pencere vardır. Batıdaki pencerelerin arasında bulunan dikdörtgen nişin solunda Şeyh Ali Semerkandî'nin birinci eşi Rukiye Hanım'ın tahtadan sandukası, sağında ise son türbedarlara ait dört mezar vardır. Mescidin doğusundaki yüksek ve parmaklıklı kapıdan girilen bölümde ise Şeyh'in ikinci eşi cin padişahının kızına ait sanduka bulunmaktadır. Mescide güneyden bitişmiş, içten kubbeyle dıştan külahla örtülü türbe kısmının sağ ve solunda toprakla örtülü iki bölüm vardır. Bu bölümler, Şeyh Ali Semerkandî'nin yattığı kısma açılmaktadır. Soldaki bölümde Şeyh'in kızına ait çamurla sıvanmış sanduka, sağdaki bölümde ise Şeyh'in müridlerine ait tahtadan, yüksek iki sanduka yer almaktadır. Şeyh Ali Semerkandî'nin yattığı türbe, bu iki kanat türbenin arasında kalmaktadır. Güney duvarında iki niş bulunan bu bölümde üç lahid vardır. Sonradan iki yanı duvarla örülmüş ve birer tahta sanduka konulmuş harçla sıvalı bu lahidlerden ortada duranı Şeyh Ali Semerkandî'ye, sağda duranı Zeyne'l Abidin'e, solda duranı ise Şeyh Ali Semerkandî'nin kâtibi Şeyh Mahmud'a aittir. Sandukaların bulunduğu alana taş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır (Köse ve Atlay: 590- 591).

Mescitteki ve türbedeki sandukaların üzerlerine yeşil tonlarında örtüler, ayetler yazılı yeşil seccadeler serilmiş olup sandukaların kimlere ait olduğu levhalarla belirtilmiştir. Mescidin duvarlarında Şeyh Ali Semerkandî'nin hayatını ve menkıbelerini anlatan tabelalar yer almaktadır. Türbe ve mescidin zemini halıyla kaplı olup mescit duvarlarına ayetlerin yazılı olduğu levhalar, Allah'ın doksan dokuz ismi, Türk bayrağı, yazmalar, etekler ve tespihler asılmıştır. Saadet Bilir'in mescitte bulunduğunu söylediği bir sancak ve iki sancak hamayili ise görülmemiştir (Bilir, 2003: 142). Türbe bakımlıdır.

III. 1. 7. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, evliyanın manevi kişiliğinden feyz almak isteyenlerin yanı sıra her tür dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Çocuk, iş, şifa (akıl

hastalıkları da dâhil her tür hastalık) vb. her tür dilek sahibi, ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Ziyaret yerinde yağmur duası da yapılmaktadır. Ziyaretler, haftanın her günü gerçekleştirilmektedir. Ramazanda, Hidrellez'de, Nevruz'da, kandil günlerinde ve tatil olması dolayısıyla hafta sonlarında ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.109).

Türbe ziyareti, genellikle mescit bölümünde Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılınması ile başlamakta, namazı takiben evliya mezarının baş ucunda bir Fatiha ve üç İhlâs suresi okunmaktadır. Genellik arz eden bu uygulamalar dışında evliya mezarının çevresinde çoğunlukla üç ya da yedi kez bilinen duaların okunmasıyla dönülmektedir. Dönme esnasında sandukayı sıvazlayanlar, öpenler, sandukaya el- yüz sürenler de olmaktadır. Ayrıca evliya mezarı etrafında dualar okunarak üç defa su dolandırılmakta, bu su daha sonra şifa amacıyla evlere götürülerek içilmektedir. Bazı ziyaretçiler tarafından evliyanın baş ucunda mum yakılmaktadır. Türbe içindeki bu uygulamalara ek olarak dileğinin gerçekleşmesini isteyenler, özellikle de çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar türbe yanındaki ağacın deliğinden üç defa geçmektedir. Dilekler, genellikle namaz sonrasında dua edilip Allah'tan evliyanın yüzü suyu hürmetine dilenmekte, adaklar da Allah adına adanmaktadır. Ziyaret sonrasında kumbaraya atılan arılıklar, türbenin bakımında kullanılmakta, gönüllü olarak türbeyle ilgilenenler de ziyaretçilerin elden verdikleri bağışlarla geçinmektedir. Ziyarete bağlı uygulamalar, türbeyle sınırlı değildir. Türbeye bağlı diğer uygulamalar, türbe yolu üzerindeki çınar ağaçlarının altından çıkan ve evliyanın esasını vurarak çıkarttığına inanılan Şeyh Ali Pınarı (Pınarbaşı)'nda yapılmaktadır. Bu pınarın suyundan şifa niyetiyle içilmekte ve pınar suyu evlere götürülmektedir. Pınar ağaçlarına çaput bağlanmakta, ağaçların toprağından yalanmaktadır. Toprak bereket getirmesi ya da hasta olup ziyarete gelemeyenlerin yalaması için de evlere de götürülmektedir (K.109).

Ziyaret yerinde yağmur yağdırma töreni de düzenlenmektedir. Uzun zamandır yapılmayan bu törenlerde imam eşliğinde şükür namazı kılındıktan sonra yağmur duası okunmaktadır. Sonrasında tepelik bir yerde kurbanlar kesilmekte ve pişirilen yemekler törene katılanlarca yenilmektedir (K.110).

Ziyaretçiler, maddi güçleri ölçüsünde adadıkları adak kurbanlarını (keçi, deve vb.) takdis edilen Şeyh Ali Pınarı'nın başında ya da belediyenin mezbahasında kesmektedir. Malzemelerini getirenler ziyaret yerinde, uygun bir alanda yemek yaparak dağıtmaktadır. Ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyanın adı verilmekte, ayrıca Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, halı, yazma, süpürge gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, yedi mahallenin yoksulunu doyurmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek gibi adaklar da adanmaktadır (K.109).

Çevre il, ilçe ve köylerden ziyaretçi akımına uğrayan türbe, her tür mezhep mensubunca ziyaret edilmektedir. Gece kalınmayan türbenin yıllık ziyaretçi sayısı yaklaşık 10000 olup ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek kişilerin de sayıca fazla olduğu belirtilmektedir. Asanın yere vurulmasıyla suyun çıktığına inanılan alandaki çınar ağaçları kesilmemekte, ağaçların kesilmeye yeltenenlerin çarpılacağına, ağızının-yüzünün yamulacağına, hastalanacağına, işinin bozulacağına vb. inanılmaktadır. Aynı zamanda türbeye saygısızlık yapanların da evliya tarafından çarpılacağı düşünülmektedir (K.109).

III. 1. 7. 1. 2. Efsaneler

Şeyh Ali Semerkandî ile ilgili 5 efsane tespit edilmiştir:

1. Mescidin girişindeki efsane şöyledir:

Seyidi Ali Semerkandî Hazretleri (Rahmetullahi Teâlâ Aleyh) ileri yaşlarında Mekke-i Mükerrreme’de bir müddet ikametten sonra Medîne-i Münevvere’ye ziyarete geldi. Resûlullah efendimize olan aşkı sebebiyle oradan ayrılmadı. Yıllarca türbede hizmet etti. Kendisi şöyle anlatır:

Bir gün Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesselem efendimizin Kabr-i Şerifesi’nde arada hiçbir vasıta olmadan doğrudan feyz ve bereketine kavuşmak için dua ettim. Bunun üzerine Resûlullah efendimiz “Ey benim Makbul oğlum! Bütün velîlerin sultanlığı sana verildi. Allahû Teâla’nın izniyle seni cümle velîlerin önderi kıldım. Allahû Teâla seni kabul eyledi. Gözünü yum ve Hakk’ın kudretini müşahede et.” diye buyurdu. Gözümü yumduğum, ansızın Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesselem efendimizin yanında yeşil elbiseli iki zat belirdi. Yüzlerinin heybetinden neredeyse aklımı kaybedecektim. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesselem efendimiz elini yüzüme sürdü. Kalbim rahatladı. “Biri Cebrâil, biri Mikâl’dir, korkma! Babana telkin ettiğimi sana da edeyim.” Buyurdu.

Elimi eline alıp bana tövbe ettirdi, bir şeyler okudu. Bunlar aynen hatırıma nakşolundu. Sonra başımı kaldırıp üç defa “Lâ ilâhe illallah.” buyurdu. Ben de tekrar ettim. Bana “Ey oğul! Sana bunları okudum ki, sen dahi benim gibi okuyup telkinim gibi telkin edesin. Dereceleri kat etmek bununla müyesser olur.” buyurdu. Bundan sonra bana perdeler açıldı. “Aziz oğlum! Senin dostun benim dostumdur. Senin sırrın benim sırrımdır. Seni seven beni sever. Senden tövbe eden benden tövbe etmiştir. Var git tarîkine (yoluna), davet et.” buyurdu. Bunun üzerine beni “Ey dedem! Benim tarîkime girenlerin diğer tarîklerden üstünlüğü var mıdır? Bunları bildirin de insanlara açıklayayım. Böylece tarîkine rağbet etsinler.” dedim.

O zaman Peygamber efendimiz: “Ey oğlum! Bu yola girene ne vereyim?” buyurdu. Ben yirmi üç şey istedim. “Eğer Allahû Teâlâ kabûl buyurursa bana bildirsin.” dedim. Aniden dedemin sağında duran Cebrâil Aleyhisselam kayboldu. Bir müddet sonra gelip “Ya Resûlullah! Allahû Teâlâ selâm ediyor. Dostum Ali, talebeleri ve tarîkine girenler hakkında ne dilerse ona ihsân ettim.” buyurdu dedi. Bunları duyunca dedem sevincinden tebessüm etti.

Seyyid Alâaddin Ali Semerkandî Hazretlerine ihsan olunan yirmi üç haslet şunlardır:

1. Müridleri ve talebeleri dünyada namerde muhtaç olmasın.
2. Şeytan şerrinden kötülüğünden emin olsunlar.
3. Şirkten, Allahû Teâlâ’ya ortak koşmaktan uzak olsunlar.
4. Zalimlerin şerrinden emin olsunlar..
5. Kaza ve belâdan emin olsunlar.

6. Düşman hilesinden muhafaza olsunlar.
7. Doğru yoldan ayrılmasınlar.
8. Hidâyet, doğru yol üzere olsunlar.
9. Yaptıkları ameller, Allahû Teâlâ'nın katında makbûl olup, kıyamet gününde yüzlerine vurulmasın.
10. Allahû Teâlâ onlara ibâdet ve tâatın lezzetini versin.
11. Kendileri ve evlatları cin ve şeyten şerrinden muhafaza olsunlar.
12. Sıdk ile, samimiyetle doğrulukla bu yola inanan kimsenin evine Allahû Teâlâ her gün ve her gece yetmiş rahmet yağdırsın.
13. Ailesini, çoluk çocuğunu Allahû Teâlâ tâûn şerrinden korusun.
14. Kim yoluna girerse şehîd olarak ve fat eder.
15. Bu yola fakir bir kimse girerse kimseye muhtaç olmaz. Ölümü öksüz ölümü gibi olur. Zengin bir kimse girerse Allahû Teâlâ ona ölüm acısını çektirmez.
16. Son nefesinde Kevser Şarabını içip, dünyadan kanmış olarak çıkar, Cennet'e kanmış olarak girer.
17. Bu yola giren kimsenin kabri Cennet bahçesi gibi olur.
18. Kabrinde Münker ve Nekir'in azabından kurtulur.
19. Kabir azabından kurtulur.
20. Mahşer'de Burak'a binmiş olarak gelir.
21. Kıyamet günün sıcağından kurtulur. Livâ- ul- hamd'ın gölgesinde gölgelenir.
22. Cennet'e hesapsız ve azapsız ilk girenler ile girer.
23. Peygamberler ve evliyâdan sonra, ilk önce cemâl- i ilâhîyi görür.

2. 140 yaşlarında imamlığı bırakıp Medine'ye gelen Şeyh Ali Semerkandî, kırk yıl Hz. Muhammed'in ravzasında türbedarlık, Şeyhü'l- harem'lik ve Nakibü'l- eşraf'lık yapar. Bir gün yarı uyur bir vaziyetteyken Hz. Muhammed kendisine görünür ve ona şöyle der (Köse ve Atlay, 2005: 589):

Ey benim mesud torunum! dediler...

Sendeki ledünnî bilgiler ve şerî kemaller zâyî olmasın. Sana izin veriyorum. Ümmetimi irşad et! Karamanlılar gözleri yaşlı, ciğerleri yanık, şaşkınlığa düşmüş, salah kabul edecek kabiliyette mü'min insanlardır. Tanrı seni o iklime rahmet olarak ayırmıştır. Sen onları irşad et. Sana uyanlar benim has ümmetimdir. Sana verdiğim şu yeşil asayı Rum'dan yana at, nereye düşerse bak oraya git. O değneğin düştüğü yer senin cismine yuva olacaktır. O yerlerde senin bir çok kerametlerin ve sırların meydana çıkacaktır.

Bu sözler üzerine Şeyh Ali Semerkandî, Medine dışına çıkar ve yeşil asayı atar.

Asa, Karaman topraklarındaki Zeyne yakınlarına düşer. Şeyh, Zeyne'ye geçmeden önce

Karaman halkının daveti, Hz. Muhammed'in izni ile bir süre Larende (Karaman)'de kalır (Köse ve Atlay, 2005: 589).

3. Savaşta başarılı olan sipahi ya da yaya birliklerin komutanlarına hediye olarak birliğin sancağı verilmektedir. Karaman bölgesindeki komutanlar da bu türden hediyelerini Şeyh Ali Semerkandî Türbesi'ne hediye ederler. Kurtuluş Savaşı öncesinde türbede iki sancak bulunmaktadır. Ancak bu savaş sonrasında sancaklardan birisi kaybolur. Bu efsane kaybolan bu sancakla ilgilidir. Kurtuluş savaşı yıllarında iki aylık eşini askere gönderen bir gelin sürekli ağlar, neredeyse hiç uyuyamaz. Uykuya daldığı anlardan birinde rüyasına giren aksakallı bir dede, Şeyh Ali Semerkandî Türbesi'ndeki sancak orduya hemen yetiştirilecek olursa zafere ulaşılacağını söyler. Gelin hemen uyanmış ve gördüklerini anlatır. Anlattıkları, cephede bir yakını olan halkı heyecanlandırır. Halk türbeye gidip sancağı çıkarır ve müfrezeye teslim eder. Ancak jandarma kumandanı, anlatılanları safsata olarak nitelendirip türbeden çıkartılamayacağını söylediği sancağı karakola koyar. Ancak ağustos ayında ocak bulunmayan karakolda yangın çıkar ve sadece sancak kurtarılır. Olay, kaza merkezi Gülnar'a bildirilince sancak, Gülnar'daki hükümet konağının karakolunda korumaya alınır. O gece hükümet konağı da yanar ve yetkililer bunda bir keramet olduğunu düşünerek sancağı tekbir ve dualarla müfrezeye teslim eder. Müfreze, Sertavul hanında gecelerken cephenin bozulduğu, Türk ordusunun Yunan askerini İzmir'e doğru kovaladığı haberi gelir. Müfreze, mutlu bir şekilde Zeyne'ye döner, ancak sancak bir daha görülmez (Soylu, 1992: 6- 7).

3. Talebelerini halkın toplu olduğu yer ve şartlarda eğiten Şeyh Ali Semerkandî, Zeyne'de de aynı yöntemi uygular. Böyle günlerden birinde yolu şu an pınarın bulunduğu yere düşen Şeyh, birkaç köylünün sığır çobanına hakaret ettiklerini duyar. Yanlarına gidip nedenini sorunca köylüler, hakkını verdikleri çobanın sığırlarını

susuz bıraktığını söylerler. Şeyh, çobanlığı nefisini terbiye için yapan, inancı tam, gönlü geniş adamı iyi tanır. Olanların doğru olup olmadığını sorduğu çoban, hayvanlara iyi baktığını, onları zamanında otlattığını ve suladığını ve dinlenmeye aldığını söyler. Köylüler çobanın yalan söylediğinde ısrar edince Şeyh, “Derdiniz su mu?” diye sorup evet cevabını alınca katırının semerini alıp yere vurur ve “Alın öyleyse size de hayvanlarınıza da yetip artacak kadar su.” der. O anda yerden su fışkırmaya başlar. Semerin çınar ağacından yapılmış kaşları da toprağa gömülür ve çınar ağacı fidanı olur. Suyun çınar ağaçlarının köklerinden çıkması da buna dayandırılmaktadır (Soylu, 1992: 7; K.109, K:111).

4. Türbe duvarında asılı olan kesmeyen bıçak efsanesi ise şöyledir:

Alaaddin Semerkandî hazretlerini sevenlerden biri, bir gün yola çıkmıştı. Yolda onu bir eşkiya öldürmek istedi. Tam o sırada eşkiya; “Bütün eşyam, param, neyim varsa senin olsun. Beni serbest bırak, öldürme.” dedi. O şah; “Onlar nasıl olsa benim olacak, benim maksadım seni öldürmektir.” dedi. O zat, o anda Alaaddin Ali Semerkandî’yi hatırladı ve şöyle yakardı. “Ya Rabbi! Kudretinle Seyyid Alaaddin Hazretlerinden bana yardım ulaştır.” der demez, eşkiya o zata üç kere bıçağı çaldı ise de Allahü Teâlâ’nın izniyle ve Alaaddin Semerkandî’nin himmeti bereketiyle bıçak kesmedi. Bunun üzerine eşkiya bıçağın keskin olup olmadığını denemek için büyük taşa vurdu. Taş ikiye ayrıldı. Tekrar o zata kesmek istedi, fakat bıçak yine kesmedi. O zat, “Ey kişi! Benim bir aziz hocam var. Onun bereketiyle beni öldüremezsin.” dedi. Eşkiya bu sözü duyar duymaz kızıp; “Görelim bakalım hocan seni elimden kurtarabilecek mi?” dedi ve elindeki bıçakla tekrar saldırdı. O zat canından umudunu kestiği zamanda aniden uzaktan elinde mızrağı olduğu halde beyaz bir ata binmiş, yeşiller giymiş bir zat yıldırım gibi geldi ve eşkiyaya mızrağıyla öyle vurdu ki mızrağın ucunda kıvılcımlar çıktı. Eşkiya o anda öldü. Atının Alaaddin Ali Semerkandî olduğunu anlayan talebe, Zeyne’ye gelince, başından geçenleri henüz anlatmamıştı ki Alaaddin Semerkandî ona; “Ben hayatta iken sırrımı kimseye söyleme, sakla!” buyurdu.

5. Tahtacılar, Kırtıl Dede ve Mağaras Dede yatırlarının Zeyne Dede yatırını yılda bir defâ ziyaret ettiğine inanmaktadır. Onlara göre Kırtıl Dede ve Mağaras Dede mekânlarından ateş şeklinde yükselerek Zeyne Dede’nin mekânına ulaşmaktadır (Selçuk, 2005: 295).

III. 1. 7. 2. Küre Müftüsü

Delikkaya Köyü muhtarı Mustafa Turgut'un akrabası olduğu ifade edilen Küre Müftüsü'nün mezarı, Gülnar'ın Delikaya Köyü, Çeçalan Mahallesi'ndeki çam ağaçlarıyla kaplı, tarihi köy mezarlığındadır. Yatır, "Delikkaya Yatırı" olarak da anılmaktadır (K.112). Toplama taşlarla yuvarlak bir alan içine alınan yatırın sol tarafında ulu bir çam ağacı vardır. Ziyaret alanı içerisindeki diğer mezarın evliyanın eşine ait olduğu ifade edilmektedir. Mezarların çevresi taşlarla belirlenmiştir. Evliya mezarının Arapça kayıt yazılı baş hece taşı arkasında çaputların bağlanmış olduğu küçük bir çam ağacı bulunmaktadır. Ziyaret alanının oldukça bakımsız olduğu ve otlarla bürüldüğü görülmektedir. Küçük çam ağacındaki az sayıdaki çaput ve ziyaret alanının bakımsızlığı, ziyaretçi sayısının da az olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

III. 1. 7. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çeçalan Mahallesi'nde yaşadığı, Çatal Değirmen mevkinde türbesi bulunduğu söylenen evliyanın mezarı; her tür dileğin kabulü için, özellikle her çeşit hastalığın iyileşmesi amacıyla ziyaret edilmektedir. Ziyarete getirilen hastalar arasında kırkı karışan çocuklar da bulunmaktadır. Delikaya Yatırı'nı ziyaret etmek için belirli bir gün yoktur. Dileklerin kabul olmasının birinci koşulu, ziyaretin gerçekliğine yürekten inanmaktadır (K.113).

Taş taş üstüne koyma, hasta kıyafetlerini yatırın etrafında dolandırma, istenilen şeyin resmini toprağa çizme, yatır duvarına taş yapıştırma, mum yakma gibi eylemlerin uygulanmadığı ziyaret yerinde dilek dileme aşaması iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Bu uygulama sonrasında taşlarla çevrili alandaki küçük melengiç ağacına çaput bağlanmaktadır. Sonrasında "Allah'ım ermişin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul edersen adağımı yerine getireceğim." denilip mezarın üstüne arılık atılmakta ve

böylece dilek dileme aşaması tamamlanmaktadır. Bu aşamada yatırın etrafında dönmek süreklilik gösteren bir uygulama olmayıp kırkı karışan çocukların ziyaretinde üç kez tekrarlanmaktadır. Ayrıca bazı ziyaretçiler, dilek diledikten sonra mezarın üstüne çocukların alması için şeker atmakta; bazı ziyaretçiler ise evde hazırladıkları çörek benzeri yiyecekleri ziyaret yerinde dağıtmaktadır (K.113).

Küre Müftüsü'nü ziyaret amaçlarından biri de yağmur yağdırma törenini gerçekleştirmektir. Köy imamınca yönetilen törende iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. Namazın ardından imam, yağmur duasını okumakta ve imama eşlik eden köy halkı bu esnada kıyafetlerini ters giyip şapkalarını ters takarak parmakları yere bakacak şekilde ellerini ters çevirmektedir. Bu uygulamalar sonrasında Allah rızası için genellikle olarak keçi ya da koç kurban edilmektedir. Kurban kesimi için özel bir alan bulunmadığından köylülerce yatır çevresinde uygun görülen her yer bu amaçla kullanılabilir. Kurban etiyle, köylülerce taşlardan hazırlanan ocakta yemekler (özellikle keşkek ya da yahni) pişirilmektedir. Pişirilen yemekler, ziyaret alanında törene katılanlarca tüketilmektedir (K.113). Delikkaya Köyü muhtarı, çocukluk yıllarında eniştesinin her yıl ziyaret alanında kurban kesip, yemek dağıttığını; ancak günümüzde bu uygulamanın devam ettirilmediğini ifade etmektedir (K.112).

Dileği kabul olanlar, adaklarını gerçekleştirmek için yatırı ikinci kez ziyaret etmektedir. Ziyaret alanında uygun bir yerde kesilen kurbanların eti, yağmur duasında olduğu gibi taşlardan yapılan ocaklarda pişirilerek dağıtılmaktadır. Adak sahibinin yemesinin yasak olduğu yemekler arasında keşkek ve yahni ilk sıralarda yer almaktadır. Bu aşamada da birinci aşamada olduğu gibi yatırın üzerine şeker saçılmaktadır (K.113).

Ziyaretin çevresindeki ağaçların kesilmesi ve evliya mezarına saygısızlık yapılması, uğursuzluk olarak görülmektedir. Bakımı ziyaretçiler tarafından yapılan yatır,

inanç ve kültür turizmi açısından değerlendirilmemektedir. Ziyaret, çoğunlukla Sünni halk kesimince yapılmaktadır. Bu kesimin okuryazarlık oranı düşüktür. Evliya mezarının yıllık ziyaretçi sayısı, 20- 25 kişi arasında değişmektedir. Ziyaretler genellikle kabir ziyaretleri sırasında yapılmaktadır (K.113).

III. 1. 7. 3. Şeyh Ese Türbesi

Şeyh Ese (İsa) Türbesi, Gülnar'ın Işıklı (Tozkovan) Köyü mezarlığındadır. Evliyanın Hz. Muhammed'in soyundan geldiği, Şeyh Ömer, Şeyh Hanifi, Zeyne Dede, Şeyh Ahmet Halife ve ismi hatırlanmayan iki evliya ile kardeş olduğu söylenmektedir. Yedi evliya kardeşten¹⁵ biri olarak kabul gören Şeyh Ese'nin türbesi, tarihi köy mezarlığının girişinde olup yoldan görülebilmektedir. Üzerinde kayıt bulunmadığından, kesme taşlardan yapılmış türbenin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Söylentiye göre yapı, köyün kuruluş tarihinden beri vardır (K.114). Başka bir söylentiye göre ise Selçuklular döneminde yapılmıştır (Kalafat, 1998: 420).

Yeşil boyalı Şeyh Ese Türbesi, iki bölümden oluşmaktadır. Türbenin namaz kılmak amacıyla kullanılan ilk bölümü, kubbesiz olup tek pencerelidir ve bu bölümün zeminine seccadeler serilmiş, duvarlarına süs kilimleri asılmıştır. Ayrıca, bu bölümde girişin hemen sağında ayaklı, kare biçiminde, işlemeli, demirden küçük bir dolap vardır. Bu dolabın eskiden kumbara olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Türbenin kubbeli, tek pencere, kare formundaki bölümünde ise Şeyh Ese'nin mezarı bulunmaktadır. Mezarın üstü yeşil bir örtü ile örtüldükten sonra battaniyeler ve pikeler ile kaplanmıştır.

III. 1. 7. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Ese Türbesi, çeşitli sıkıntısı olanlarca ziyaret edilmektedir. Hastalar (özellikle sara hastaları); çocuğu olmayan ve durmayanlar ve toprak yiyen, uyuyamayan,

¹⁵ “Yedi Kardeşler” efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

huysuz, yaramaz aksi çocuk sahipleri, tıbbın erişemediği noktada çaresiz kalınca evliyanın feyz ve bereketine başvurmakta; askerlik görevini yerine getirecek gençler, sağ salim dönmek; köy halkı, yağmur duası yapmak amacıyla türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir. Ayrıca eşiyile arasının düzelmesini; sınavında başarılı olmayı (özellikle üniversite sınavı), kazadan, beladan, bir tehlikeden kurtulmayı (hapis vb.), işinin düzelmesini ve kısmetinin açılmasını, kolay doğum yapmayı, üzüntüden, sıkıntıdan kurtulmayı, neşelenmeyi, sevdiğine kavuşmayı, fena yollardan, şeytanın şerrinden kurtulmayı dileyenler de ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Türbeyi, hacca gitmeden önce hürmeten ziyaret edenler de vardır. Genellikle şifa bulmak ve kollanmak amacıyla evliyadan medet uman ziyaretçiler, ziyaretlerini özellikle perşembe ve cuma günleri gerçekleştirmektedir. Dileklerin gerçekleşmesi, evliyanın ve kerametlerinin gerçekliğine inanmaya bağlanmaktadır (K.114, K.115).

Taş taş üstüne koymak, istenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşlarla şeklini yapmak, evliya mezarının toprağını yalamak gibi uygulamaların yer almadığı, Şeyh Ese Türbesi'nde geçmişte uygulanıp da günümüzde terk edilen bazı pratikler bulunmaktadır. Terk edilen bu pratikler; mum yakmak, evliya mezarı etrafında dönmek ve türbe etrafındaki ağaçlara çaput bağlamaktır. Ziyaretçiler, dileklerinin kabul olması için ziyaretin ilk bölümünde iki rekât şükür namazı kılmakta, ikinci bölümünde ise evliya mezarı başında bildikleri duaları okumakta ve mezarın uygun bir yerine arılık koyarak ziyaretlerini tamamlamaktadır. Dilekler, Şeyh Ese'nin yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte, Allah adına adaklar adanmaktadır. Kurban kesmek (genellikle davar), Yasin okumak, mevlit okutmak, dua etmek, öksüz sevindirmek ya da giydirmek, fakir birini beslemek ve/ veya giydirmek, sadaka vermek, çocuğa evliyanın adını vermek, türbenin

eksini tamamlamak (seccade, halı, tespih) ve evliya mezarı üzerine şeker atmak adaklar arasında yer almaktadır (K.114, K.115, K.116).

Adını herhangi bir yere ya da yapıya vermemiş olan ziyaretin Ramazan ayında ve kandil günlerinde artış gösteren ziyaretçi sayısı, yıllık 300- 500 kişi arasında değişmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmını Sünniler oluşturmaktadır. Türbeye genellikle okuryazar olmayan ya da okuryazar olup eğitim seviyesi düşük olan ziyaretçiler gitmektedir. Evliyaya saygısızlık yapanların çarpılacağına, felç olacağına vb. inanılmamaktadır. Türbenin bakımı, başta köyün imamı Hasan Kafadar olmak üzere köy halkı tarafından yapılmaktadır (K.114).

III. 1. 7. 3. 2. Efsaneler

Şeyh Ese ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Şeyh Hanifi ve Şeyh Ese, evliya iki kardeştir. Şeyh Ese'nin çocuğu olmadığından halk, daha çok Şeyh Hanifi'yi ziyaret etmektedir. İki kardeş, kavga ederken Şeyh Hanifi, kardeşi Şeyh Ese'ye "ebter" (zürriyeti olmayan) diye beddua edince Şeyh Ese de kardeşine "Sen bana ebter diyorsun, senin yedi oğlunun beli bel (toprağı kazmaya yarayan tarım aracı) gibi dikili kalsın." diye beddua eder. Şeyh Ese'nin bedduası tutunca kardeşi Şeyh Hanifi'nin dünyaya gelen yedi çocuğu, yedi yaşına basmadan hayatını kaybeder (Bilir: 2003: 130; K.114).

2. Anlatılanlara göre Şeyh Ese düşmanla savaşırken atının ayağından çıkan toz bulutu, düşman askerlerini kırıp geçirir. Yöre halkı, Işık Köyü'nün eski adı Tozkovan'ın bu olaya dayandırmaktadır (K.114).

III. 1. 7. 4. Şeyh Hanifi

Şeyh Hanifi'nin mezarı, Gülnar'ın Işık (Tozkovan) köyünde, tepelik bir arazidedir. Hz. Muhammed'in soyundan geldiği, Şeyh Ömer, Şeyh Ese, Zeyne Dede, Şeyh

Ahmet Halife ve ismi hatırlanmayan iki evliya ile yedi kardeş¹⁶ olduğu söylenen Şeyh Hanifi'nin mezarı yanında eşi ve yedi çocuğuna ait olduğu belirtilen mezarlar da bulunmaktadır. Eskiden ağaçlar arasında kalan bu mezarlar, 2006 yılında köy halkının imkânlarıyla onarılıp betonarme duvarla çevrilmiştir (K.116, K.114). Çevrili alanın içerisinde, sağ arka köşesinde ziyaretçilerin namaz kılabilmeleri için yaptırılmış yeşil boyalı, tek pencere küçük bir mescit bulunmaktadır (K.115).

Ziyaret yerinin 10 metre aşağısında yaz- kış devamlı suyu bulunan ve Dede Suyu denilen küçük bir kuyu vardır. Ziyaretçiler, bu kuyunun suyundan şifa niyetine içmekte ve kuyu suyundan evlerine götürmektedir. Aynı zamanda bu su, hayvanlara sağlıklı olmaları ve daha iyi ürün verebilmeleri için içirilmektedir (K.115).

III. 1. 7. 4. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Hanifi'nin mezarı, Şey Ese Türbesi ile aynı amaçlarla ziyaret edilmektedir. Hastalar (özellikle sara hastaları), çocuğu olmayan ve durmayanlar ile toprak yiyen, uyuyamayan, huysuz, yaramaz aksi çocuk sahipleri, tıbbın erişemediği noktada çaresiz kalınca evliyanın himmetine başvurmakta; askerlik görevini yerine getirecek gençler sağ salim dönmek, köy halkı yağmur duası yapmak amacıyla türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir. Ayrıca eşiyle arasının düzelmesini, sınavında başarılı olmayı (özellikle üniversite sınavı), kazadan, beladan, bir tehlikeden kurtulmayı (hapis vb.), işinin düzelmesini ve kısmetinin açılmasını, kolay doğum yapmayı, üzüntüden ve sıkıntıdan kurtulmayı, neşelenmeyi, sevdiğine kavuşmayı, fena yollardan ve şeytanın şerrinden kurtulmayı dileyenler de ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Evliya mezarını hacca gitmeden önce hürmeten ziyaret edenler de vardır. Ziyaretler, özellikle perşembe ve cuma

¹⁶ “Yedi Kardeşler” efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

günleri yapılmaktadır. Dileklerin gerçekleşmesi, inanmak esasına dayanmaktadır (K.114, K.115).

Evliya mezarı etrafında dönmek ve evliya mezarı etrafındaki ağaçlara çaput bağlamak pratiklerinin zamanla terk edildiği Şeyh Hanifi'de ziyaretçiler, ziyaret alanı içerisindeki mescitte Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılmakta, başta evliya mezarı olmak üzere diğer mezarların başında bildikleri duaları okumakta ve evliya mezarının uygun bir yerine arılık koymaktadır. Bazı ziyaretçiler, ziyaretin 10 metre aşağısındaki Dede Suyu'ndan şifa niyetine su içmekte, bazıları da bu suyu sağlıklı olmaları ve iyi ürün vermeleri amacıyla hayvanlarına içirmektedir. Dilekler, Şeyh Hanifi'nin yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Kurban kesmek (adamışsa Kur'an kurslarına ve imam hatip liselerine dağıtmak), Yasin okumak, mevlit okutmak, dua etmek, öksüz sevindirmek ya da giydirmek, fakir birini giydirmek ya da beslemek, sadaka vermek, çocuğa evliyanın adını vermek, ziyaret alanındaki mescitin eksikliğini tamamlamak (seccade, halı, tespih) ve evliya mezarı üzerine şeker atmak adaklar arasında yer almaktadır. Eskiden kurban kesiminin ziyaret alanının dışında yapıldığı ve kurban etinin Işık Köyü'nde parçalar halinde dağıtıldığı söylenmektedir. Ancak günümüzde kurban kesiminin evlerde yapıldığı ifade edilmektedir (K.114, K.115).

Adını herhangi bir yere ya da yapıya vermemiş olan ziyaret yerine yılda ortalama 300-500 kişi uğramaktadır. Ziyaretçiler, genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır ve daha ziyade Sünni halk kesimine mensuptur. Bakımını köy imamı Hasan Kafadar'ın ve köy sakinlerinin yaptığı ziyarete saygısızlık yapanların evliya tarafından cezalandırılacağına, çarpılacağına inanılmamaktadır (K.114, K.115).

III. 1. 7. 4. 2. Efsaneler

Şeyh Hanifi ve Şeyh Ese, evliya iki kardeşdir. Şeyh Ese'nin çocuğu olmadığından halk, daha çok Şeyh Hanifi'yi ziyaret etmektedir. İki kardeş, kavga ederken Şeyh Hanifi, kardeşi Şeyh Ese'ye "ebter" (zürriyeti olmayan) diye beddua edince Şeyh Ese de kardeşine "Sen bana ebter diyorsun, senin yedi oğlunun beli bel (toprağı kazmaya yarayan tarım aracı) gibi dikili kalsın." diye beddua eder. Şeyh Ese'nin bedduası tutunca kardeşi Şeyh Hanifi'nin dünyaya gelen yedi çocuğu, yedi yaşına basmadan hayatını kaybeder (Bilir: 2003: 130; K.114).

III. 1. 7. 5. Bozca Şih Türbesi

Bozca Şih Türbesi, Gülnar'a bağlı Kuskan Köyü'nde olup Mut'a giden asfalt yolun ikinci kilometresinde, yamaçta bulunmaktadır. Türbe; meşe ve sakızlık ağaçlarıyla kaplı eski mezarlık içindedir.

Halk arasında adı Boçça Şih olarak da anılan evliyanın adı "Boz Ağaç" anlamını gelmektedir ve bu yüzden ziyaret yerine "Bozca Ağaç" da denilmektedir. Bu ad, köylü halkın pelit adını verdiği meşe ağacıyla ilgilidir. Pelit ağacının sıkı bir dokuya sahip olan "ger pelit" ve ger pelite nazaran dokusu daha gevşek olan "boz pelit" olmak üzere iki çeşidi vardır. Bozca Şih'in adı da yaşadığı yerde çokça "boz pelit" ağacının bulunmasına dayanmaktadır (K.117). Zatin adının Mustafa olduğu da söylenmektedir (Kalafat, 1998: 418).

Tepelik bir arazide bulunan türbeye ulaşmak için ana yolun sol tarafındaki tarlaların içinden geçip yaklaşık 500 m tırmanmak ve sola dönüp toprak yolu takip etmek gerekmektedir. Toprak yolun tahminen 75. m'sinde yolun 10 m aşağısında karşımıza önce kesme taşlarla örülü kare formundaki, tek kubbeli Bozca Şih Türbesi çıkmaktadır. Yolun türbeye ulaştığı noktanın hemen solunda da çevresi taşlarla örülü içi boş bir kuyu vardır.

Türbeden yaklaşık 20 m ileride, yolun 5- 6 m aşağısında ise sonradan duvar içine alınmış yine kesme taşlarla örülü bir çeşme yer almaktadır. Çeşmenin ortasına ve sağ alt köşesine iki oval açıklık yapılmıştır. Sağ alt köşesindeki açıklık ortadakine nazaran daha küçük olup içinde bardak bulunmaktadır. Ancak kuyu gibi çeşme de kurumuştur. Çeşmenin üstüne çiçeğe benzeyen yuvarlak bir şekil işlenmiştir. Aynı şekil türbe girişinin üstünde ve köyün eski mezarlığında da vardır. Bu şekil; türbe, eski mezarlık ve çeşmenin birbirleriyle ilişkili olup aynı zamanda yapıldığını ve türbenin, çeşmenin ve eski mezarlıktaki mezar taşlarının aynı ustanın elinden çıktığını düşündürmektedir. Bu şekil ustanın işareti olabilir.

Rumi 973 yılında Karamanoğlu Mehmet Bey tarafından yaptırıldığı söylenen türbe, Selçukulu karakterlidir (Kalafat, 1998: 418). Türbenin dış yüzeyi yosun tutmuş olup içi sıvasızdır. İki penceresi, süslü ve kemerli tek girişi vardır. Türbe, bir metre kadar yerin altında kaldığından girişin yarısı kapanmış, arka ve sol tarafındaki pencereler de zemine yaklaşmıştır. 16 m²lik alana sahip türbenin üstü türbeyle yaşıt olduğu düşünülen ve mezarlıktaki en eski ağaç olduğu belirtilen sakızlık ağacının dallarıyla kaplanmıştır (500-700 senelik).

Türbenin içinde beş mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardan biri, diğerlerinden ayrı olup girişin sağında; diğer dört mezar ise yan yana sıralanmış olarak girişin solunda yer almaktadır. Ayrı olan mezarın Bozca Şih'a, diğerlerinin ise Şih'in eşine ve çocuklarına ya da müritlerine ait olduğu söylenmektedir (K.117). Yan yana sıralı dört mezarın kapladığı alan göz önüne alınca dört mezarın söz konusu alana sığması imkânsız gibi görünmektedir. Dört mezardan ilk üçünün boyu kısa, dördüncüsünün ise boyu oldukça uzundur. Ayrıca sağdaki mezarlardan ikincisinin Bozca Şih'in eşine ait olduğu düşünüldüğünden mezarın diğerlerinden daha büyük olan hece taşına tülbent bağlanmıştır. Ancak sonradan onarılan mezarların hece taşları yerleştirilirken karıştırılmış, başucu ve

ayak ucu hece taşları yer değiştirmiştir. Bozca Şih'in ve en soldaki mezarın hece taşları ise sarık biçiminde olup ortadan kırılmıştır. Diğer taraftan Şih'in ve hemen yanındaki mezarın hem ayak hem de baş ucu hece taşlarında Arapça kayıt bulunması bir tahribatın göstergesidir. Çünkü mezarların ayak ucu hece taşında kayıt olmaması gerekir. Hece taşlarının mezarlar onarılırken karıştırılmış olduğu sanılmaktadır.

Türbenin doğusunda tarihi bir evin kalıntıları göze çarpmaktadır. Anlatılanlara göre bu kalıntılar, Bozca Şih'in öğrencilerini yetiştirdiği medreseye aittir. Ayrıca aynı alan içerisinde türbeyle aynı dönemde inşa edildiğine ve bir camiye ait olduğu ifade edilen kalıntılar da vardır. Bu kalıntıdan günümüze ulaşan taşlar köye taşınmış ve Kuskan Merkez Camisi'nin yapımında kullanılmıştır (K.118).

III. 1. 7. 5. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Kuskan köylüsü, Bozca Şih Türbesi'ni özellikle kurak geçen mevsimlerde yağmur duası yapmak amacıyla ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler, türbeyle farklı dileklerin kabulü için çok nadir gitmektedir. Ancak, türbenin hastalıkları iyileştirme etkisinin bulunduğu inanılmadığından ziyaretçiler arasında hastalar yer almamaktadır (K.117, K.118, K.119, K.120, K.121).

Her saat, gün ya da ay ziyaret edilebilen türbede yağmur yağdırma töreni köyün imamı başkanlığında yürütülmektedir. Tören, vakit namazının (öğle namazı) kılınmasıyla başlamakta ve iki rekât şükür namazının kılınmasıyla devam etmektedir. Daha sonra imam eşliğinde yağmur duası okunmaktadır. Dua bitiminde "âmin" denilmesiyle birlikte törene katılanlar, ceketlerini ters giyip şapkalarını ters takmaktadır. Kur'an da okunan törende söz konusu pratiklerin uygulanmasından sonra kurban kesilmektedir. 1, 3, 5 ya da daha fazla kesilen kurbanlar koç, keçi, teke gibi küçükbaş hayvanlardan seçilmektedir. Kurban eti, ziyaret yerinde ocak bulunmadığından köylüler tarafından

taşlardan yapılan ocaklarda pişirilmekte ve etli pilav olarak törene katılanlarca yenilmektedir (K.117, K.118, K.119, K.120, K.121).

Yağmur duası dışında türbeyi ziyaret edenler, ağaca bez bağlamak, mum yakmak, türbe etrafında dönmek, istenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşlarla tasvirini yapmak, taş taş üstüne koymak, yatır duvarına taş yapıştırmak, evliya mezarının toprağından yalamak ya da arılık atmak gibi eylemleri gerçekleştirmemektedir. Ziyaretçiler, sadece türbede dua etmekte ve vakit namazı dışında iki rekât şükür namazı kılmaktadır (K.117, K.118, K.119, K.120, K.121).

İstekleri yerine gelen ziyaretçiler, dileğin kabulü sonrasında türbeye ikinci kez gitmemektedir. Aynı zamanda bireysel ziyaretlerde kurban kesimi yapılmamaktadır. Ziyaret sonrası çocuğu olanların çocuklarına evliyanın adını verdiği duyulmamıştır (K.117, K.118, K.119, K.120, K.121).

Gece kalınmayan türbe, yılda yaklaşık 100 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin çoğunu Sünni halk kesimi oluşturmaktadır. Çevre köy ve ilçelerden türbeyi ziyarete gelenlerin sayısı ise oldukça azdır. Türbeye saygısızlık yapanların ya da türbe çevresindeki sakızlık ve meşe ağaçlarını kesenlerin çarpılacağına, hastalanacağına, öleceğine vb. inanılmaktadır. Kesilmek zorunda kalınan ağaçların ise türbenin bakımında kullanılması gerekmektedir. Bakımı köylü halk tarafından yapılan türbenin onarıma ihtiyacı vardır (K.117, K.118, K.119, K.120, K.121).

III. 1. 7. 5. 2. Efsaneler

Bozca Şih'la ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Anlatılanlara göre bekçisi bir yılan olan türbe, Karamanoğullarının Anamur'daki Mamure Kalesi'ni fetihleri dönüşünde inşa edilmiştir. Fetih öncesi askeri birlik, yemek yemek için Şih'in mevkisinde mola verir; Şih, askerler ve atlara yemek

hazırlatır. Komutan, hazırlanan yemeğin azlığını görünce askerler ve atlara yetmeyeceğini düşünür, bu düşüncesini Şih'a iletir. Bozca Şih da yemeğin herkese yeteceğini söyler. Gerçekten de yemek, askere ve atlara dağıtılmasına rağmen hiç azalmaz. Bunun üzerine komutan, Şih'ın kendilerine eşlik etmesini ister. Ancak müritleri ağlamaya başlayınca gitmek istemeyen Şih, komutana kendisinin gelmesine gerek olmadığını, savaşı kazanacaklarını söyler. Gerçekten de komutan, Mamure Kalesi'ni zorlanmadan alır. Fetih dönüşü Şih'ın yanına uğrar. Ancak onun öldüğünü görünce adına bir türbe ve çeşme yaptırır (K.118).

2. Mut ve Karaman Kalesi ile aynı noktada olduğu söylenen Bozca Şih Türbesi'nin üzerindeki işaretten yola çıkan bir kişi, hazine bulmak amacıyla evliyanın mezarını açar. Hazineyi bulamaz ve mezarı açtığı gün Kuskan Köyü'ne geri döner, kahvede bir çay içip motosikletiyle yola koyulur. Ancak adam, köyü çıkamadan kaza yaparak ölür. Bu kişinin Bozca Şih'ın mezarını açtığı için kaza yapıp öldüğüne inanılmaktadır (K.120).

III. 1. 7. 6. Şeyh Ömer Türbesi

Buharalı olduğu ifade edilen Şeyh Ömer'in, Konya'daki eğitimini altı arkadaşıyla birlikte tamamladıktan sonra şu an türbesinin bulunduğu Şeyh Ömer Köyü'ne gelip yerleştiği belirtilmektedir (Bilir, 2003: 128). Evliyanın Şeyh Hanifi, Şeyh Ese, Zeyne Dede, Şeyh Ahmet Halife, Şeyh Hacı Bahaddil ve ismi hatırlanmayan bir evliya ile yedi kardeş¹⁷ olduğu da ifade edilmektedir (K.122).

Şeyh Ömer'in türbesi, adını verdiği Şeyh Ömer Köyü'nün alt kesiminde, yamacın düzündeki tarihi mezarlığın içindedir. Selçuklu mimarisi özelliğini gösteren, tek kapılı, geometrik pencereli, sekizgen gövdeli, düzgün kesme taşlarla örülü türbe, 1233

¹⁷ “Yedi Kardeşler” efsanesi için 149-150. sayfalara bakınız.

yılında Karamanoğulları tarafından imar edilmiştir (Kalafat, 1998: 419). Türbenin önünde, kaynağını türbenin on beş m altından aldığı ve altı- yedi oluk halinde aktığı belirtilen bir çeşme bulunmaktadır. “Yatırım suyu” olarak kabul edilen ve “Şeyh (Şih) Ömer Suyu” olarak nitelendirilen bu su, kutsal kabul edilmektedir (K.123, K124).

Yapı, biri evliya mezarının karşısında, biri sağında, diğer ikisi hece taşının arkasında ve biri de kubbenin ortasında olmak üzere beş yerden aydınlatılmaktadır. Hece taşının arkasındaki pencerede bakırdan bir şamdan yer almaktadır. Ayetlerin yazılı olduğu yeşil örtüyle kaplanmış evliya mezarının sol tarafındaki masa üzerine seccadeler, sehpa üzerine ise Kur’an-ı Kerimler dizilidir. Yatırım ayak ucunda kumbara vardır. Zemini kilim ve seccadelerle kaplı türbede evliya mezarının sağ tarafı ise namaz kılmak için ayrılmıştır.

III. 1. 7. 6. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Ömer Türbesi; köy halkının yanı sıra çevre köy ve ilçelerden gelenlerce ziyaret edilmektedir. Köy halkının, çoğunlukla Ramazan ayında ve bayramlarda ziyaret ettiği türbeye dilek dilemek amacıyla daha ziyade çevre köy ve ilçelerden gelmektedir. Bu ziyaretçiler arasında çocuk sahibi olmak isteyenlerin sayısı daha çoktur. Türbeye hastalar (özellikle sara hastaları), çocuğu olmayanlar ve durmayanlar, toprak yiyen, uyuyamayan, huysuz yaramaz aksi çocuk sahipleri tıbbın erişemediği noktada çaresiz kalınca gitmekte, askerlik görevlerini yerine getirecek gençler ise askerden sağ salim dönmek için türbeye başvurmaktadır (K.122, K.123, K.124, K.125). Ayrıca eşiyile sorunları olanlar, sınavında başarılı olmak isteyenler (özellikle üniversite sınavı), kazadan, beladan, bir tehlikeden kurtulmak (hapis vb.), işinin düzelmesini ve kısmetinin açılmasını isteyenler, kolay doğum yapamak, üzüntüden, sıkıntıdan kurtulmak, neşelenmek isteyenler, sevdiğine kavuşmayı dileyenler, fena yollardan, şeytanın şerrinden karunmayı

dileyenler ve hacca gitmeden hürmeten türbeyi ziyaret edenler de vardır. Ziyaret için belirli bir gün bulunmamaktadır (K.114, K.115, K.116).

Ziyaret, genellikle iki rekât şükür namazı kılmak ve dua etmekten ibarettir. Ancak özellikle köy dışından türbeyi ziyarete gelenler arasında çeşme suyunu şifa amaçlı içinler ve evlerine götürülenler de bulunmaktadır. Ayrıca bazı ziyaretçilerce evliya mezarı toprağı yalanmaktadır. Türbe, askere gidecek olan gençler tarafından da ziyaret edilmektedir. Askere gidecek olan gençler, yola çıkmadan bir gün önce türbeyi ziyaret etmekte ve türbede iki rekât nafile namazı kılmaktadır. Böylece gençler, Şeyh Ömer'in askerde kendilerine yardım edeceğine inanmaktadırlar. Gece kalmak zorunluluğu bulunmamakla birlikte türbede şifa amaçlı iki gece kalındığı belirtilmektedir. Dilekler, Allah'ın sevgili kulu olduğuna inanılan evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmektedir. Ziyaret sonrasında arılıklar kumbaraya, evliya mezarının baş ucuna ya da yanına konulmaktadır (K.122, K.123, K.124, K.125).

Türbede yapılan yağmur yağdırma törenlerinde köy imamı eşliğinde namaz kılınmakta ve yağmur duası okunmaktadır. Dua sonrasında kurban kesilmekte ve kurban etiyle yemek yapıp törene katılanlara dağıtılmaktadır (K.122, K.123, K.124, K.125).

Ziyaretçiler, maddi güçleri ölçüsünde adak kurbanları (genellikle davar) adamaktadır. Adak kurbanları, türbenin etrafında uygun görülen bir alanda kesilmektedir. Kurban eti, adak sahibi tarafından parçalar halinde dağıtılmakta, bireysel adaklarda ziyaret yerinde yemek yapılmamaktadır (K.122, K.123, K.124, K.125). Yasin okumak, mevlit okutmak, dua etmek, öksüz sevindirmek ya da giydirmek, fakir birini giydirmek, sadaka vermek, çocuğa evliyanın adını vermek, türbenin eksliğini tamamlamak (seccade, halı, tespih), şeker, kek, pasta, lokum, bisküvi gibi yiyecek maddeleri dağıtmak da adaklar arasında yer almaktadır (K.114, K.115, K.116).

Ziyaret yerine saygısızlık yapılmasının uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Türbenin çevresindeki ağaçlar da ancak kurudukları zaman kesilebilmekte, kuru olmayan ağacın kesilmesi de uğursuzluk (hastalık, işlerin bozulması, ölüm vb.) sayılmaktadır. Özellikle ziyaretin yanındaki meşe ağacı, Şeyh Ömer'in ağacı olarak kutsal kabul edilmektedir. Genellikle Sünni halkın ziyaret ettiği türbenin yıllık ziyaretçi sayısı 1000- 1500 kişiyi bulmaktadır (K.122, K.123, K.124, K.125).

III. 1. 7. 6. 2. Efsaneler

Yörede Şeyh Ömer'le ilgili yörede 8 efsane anlatılmaktadır:

1. Saadet Bilir'in "Merv'den Anaypazarı'na Gülnar" adlı eserinde Şih Ömer'le ilgili naklettiği efsane şöyledir:

Karaman Beyi ordusuyla Anamur'un Mamuriye Kalesi'ni fethetmek üzere geçerken akşam olduğu için bu köyde konaklamış. Şeyh Ömer, Karaman Beyi'ni ve askerlerini uğurlamış. Nereye gideceklerini anlattıktan sonra Karaman Beyi:

– Baba, sen bizi burada misafir ettin ama bize ne yedireceksin? Hayvanlarımıza arpa, saman nereden bulacağız, diye sormuş.

Şeyh Ömer gülerek:

– İşte bir tencere yemek, işte bir tas arpa, bir torba saman diye cevap verince Karaman Beyi kahkahayla gülmüş.

Şeyh Ömer:

– Ben hepinize yetiririm, demiş.

Evvela bir tas arpayla bir torba samanı ortaya koymuş. Bütün askerler torbalarını doldurmuş ama tas ve torba öylece dolu kalmış. Sonra sofraya oturmuşlar. Bir tencere yemeği ortaya koyan Şeyh Ömer askerlerin tabaklarını doldurmuş. Askerler sofradan kalkmışlar, tenceredeki yemek hiç alınmamış gibi dolu kalmış.

Sabah olunca Karaman Beyi Şeyh Ömer'e:

– Baba sen bizimle gel, bize dua edersen, demiş.

Şeyh Ömer:

– Peki siz şimdi gidin, ben arkanızdan yetişirim, demiş, onları uğurlamış.

Sonra kılıcını kuşanmış, başka bir yoldan Mamuriye Kalesi'ne varmış. Gece olunca kalenin civarında bulunan mandaların boynuzlarına mumlar yakıp denize salmış. Aynı şekilde boynuzlarında mumlar yaktığı dağ keçileri ve geyikleri etrafa salıvermiş. Kalenin

denizden ve karadan sarıldığını gören kâfirler korkudan titrerlerken Şeyh Ömer, elinde kılıcıyla kalenin kapısından içeri girmiş. Kâfirlerin hepsi teslim olmuşlar.

Kalenin anahtarını alan Şeyh Ömer geriye dönmüş. Anamur ile Aksaz arasındaki şimdi Yarengediği denilen yerde Karaman Beyi ile karşılaşmış. Karaman Beyi çok şaşırılmış:

– Çok tuhaf erenler, demiş. Seni biz iki günlük uzakta bırakmıştık. Şimdi burada karşılaşıyoruz. Bu nasıl şey?

– Size zahmet vermemesi için kaleyi fethettim, al anahtar, demiş, Şeyh Ömer.

Karaman Beyi hayret içinde:

– Sen makamına git baba, ben kaleyi gezeyim, yanına gelirim, demiş. Ordusuyla kaleye gitmiş. Kalenin içinde bir cami inşa ettirmiş. Askerlerinin bir kısmını orada bırakıp İslamiyet’i oraya da yaymış.

Dönüşte Şeyh Ömer’in evine konuk olmuş. Şimdi Şeyh Ömer’in yattığı türbeyi yaptırmış, vakıflar bırakmış. Şeyh Ömer, öldükten sonra bu türbeye defnedilmiş (Bilir, 2003: 128- 130).

2. Şeyh Ömer Köyü sakinlerinden Musa Soygar’ın Libas Köyü’ndeki yakınının yedi sene boyunca doktora götürülmesine rağmen kızı iyileşmemektedir. Hasta çocuğun götürüldüğü son doktor babaya “Sen çocuğun için artık boşa para harcama. Bizim yapabileceğimiz bir şey yok. Derinli’de bir hoca var, ona git. Sana çocuğunun durumunu anlatsın.” der ve hocanın adresini verir. Baba, doğruca hocanın evine gider. Hoca, “Sen Libas’tan geliyorsun. Sizin köyün yakınında Şeyh Ömer Köyü var. O köydeki Şeyh Ömer Türbesi’ne gideceksin, iki rekât namaz kılacaksın ve ziyarette çocuğunla birlikte iki gece kalacaksın.” der. Baba ve kızı, Musa Soygar’ın yanına gelir. Üçü, yatsıdan sonra ziyaret yerine giderek iki rekât namaz kılıp evliya mezarının başucunda yatar. Musa Bey, birden başucunda asa ile yere vurulduğunu duyar ve içerinin aydınlandığını görür. Baba ve kız, halen uyumaktadır. Musa Soygar, bir süre oturduktan sonra yeniden uyur ve tekrar asa ile yere vurulduğunu duyup türbe için aydınlandığını görür. Sabah ezanı okunur okunmaz da kızın babası Süleyman Bey’i kaldırarak ona rüyasında bir şey görüp görmediğini sorar. Tam o sırada uyanan kız “Emmi, hoca gece iki defa asa vurdu ve gitti.” der. Türbede iki

gece kaldıktan sonra kız tamamen iyileşir ve aile Kargıcık'a yerleşir. Bu kişiler, türbede ilk ve son yatan kişilerdir (K.122)

3. Yaklaşık elli sene önce türbenin yakınlarında bir okul yaptırılmak istenir. Köy halkından yüz kişi, okul zeminine döşemek için uzun çam ağaçlarından kiriş keser ve bu kirişleri okul yapılacak alana yığarak çadırla örter. Köylüler, sabah inşaat alanına geldiklerinde gece rüzgâr esmemesine rağmen kirişleri örtükleri çadırın uçtuğunu görür ve okulu biraz daha arkaya yapmaya karar verirler, kirişleri de bu alan taşırlar. Ancak, ertesi gün geldiklerinde çadırın yine uçtuğunu görürler. Evliyanın türbenin yanında okul yaptırılmasına izin vermediğini düşünen Şeyh Ömer köylüsü, malzemeleri toplayarak başka bir yere taşırlar (K.125).

4. Şeyh Ömer Türbesi'nin pencerelerinde sürekli çubuk ve ot bulunduğu anlatılmaktadır. Akşamları Şeyh Ömer Köyü'nden bazı kişiler, pencerelerdeki bu çubuk ve otları temizler, ancak sabahları otların ve çubukların yerlerinde olduğunu görürler. Köyde yetişmediği halde meşe ve ladin ağacından olan bu çubukların temizlenmesine ve kimsenin koymadığını söylemesine rağmen tekrar aynı yerinde olmasına köylüler çok şaşırır. Köy sakinleri, bu çubukların evliya tarafından pencerelere konulduğuna ve evliyanın bunların temizlenmesini istenmediğine inanmaktadır (K.125).

5. Şeyh Ömer Köyü gençleri, Şeyh Ömer Türbesi'nin önündeki çeşmenin yanında içki içerler. Ancak, nasıl olduğunu anlamadan üstlerine hortumla su tutulurcasına yağmur yağar. "Şeyh Ömer Suyu" denilen çeşme yanında içki içilmesine evliyanın kızdığına ve bu şekilde tepki gösterdiğine inanılmaktadır (K.123).

6. Şeyh Ömer Köyü sakinlerinden Musa Soygar'ın rüyasına, beyaz sakallı bir dede girer. Dede "Oğlum, sabahleyin kalkacaksın, hocanın yanına varacaksın, ona yaş yemiş yaprağı üzerine rahmet duası yazmasını ve bu yaprağı türbenin oradaki suyla azıcık

ıslatmasını, daha sonra yaprak üzerindeki damlaları yüzüne serpmesini söyleyeceksin.” der. Musa Soygar da sabahleyin hocanın yanına gidip rüyasında gördüklerini anlatır. Hoca, Musa Soygar’ın dediklerini aynen yapar. Köylü ve hoca uygulama sonrası köyün yukarısındaki tarlaya gider. Yolda karşılaştıkları bir hacı, “Hava kurak gitti.” diyerek onlara seslenir. Musa Soygar, “Aman, Allah’ın işine fazla karışma. Ne bilirsin?” der ve hocayla birlikte yoluna devam eder. Onlar daha 10 metre uzaklaşmadan bulutlar belirmeye ve yağmur yağmaya başlar. Musa Soygar’ın rüyasına giren aksakallı hocanın Şeyh Ömer olduğuna inanılmaktadır (K.122).

7. Musa Soygar’ın Şeyh Ömer’le ilgili anlattığı diğer efsane şöyledir: Şeyh Ömer Köyü’nde vaktiyle Nebi Mehmet’in eniştesi Mustafa Hoca adında biri yaşamaktadır. Musa Soygar, Mustafa Hoca’ya bir gün biri beyaz sakallı, ikisi ala benizli ve ağarık saçlı, diğeri siyah sakallı dört imam yanında olduğu halde rastlar. Bu dört hoca kendisine yaklaşarak “Oğlum bizi misafir alır mısın?” der. Musa Soygar da “Evet.” diyerek, imamları evine götürür ve onlara yemek yedirir. Kendisi doyup geriye çekildiğinde en yaşlı hoca, “Oğlum sana bir şey soracağız bilebilir misin?” der ve aralarındaki konuşma şu şekilde ilerler:

– Emmi ben soracağın şeyi nereden bileyim?

– Senin bu köyde dört tane dayın var bilir misin?

–Dayım Anamur tarafına düşer. Ben ne bileyim emmi?

– Dayılarından biri Gilik Çavuş, biri Gilik Mehmet, biri Gilik Hüseyin, biri Gilik Kadi’dır. Bunlardan hangisinin hangi fikre sahip olduğunu bilir misin?

– Ben bilmem?

– Gilik Çavuş, atar tutar; Gilik Hüseyin “Merhaba.” der geçer; Gilik Kadı “Nasılsın?” der geçer, Gilik Mehmet de sana yanıyor, ama ala bula yanıyor, tam ciddi değil.

Bu konuşmadan sonra hocalar, Musa’ya “Biz gidelim.” derler. Musa, “Emmi size kim derler?” diye sorar. En yaşlı hoca, “Biz eskiden bu köyde yaşardık. Fitneler ortaya çıkınca Gezende’ye yerleştik. Artık cumadan cumaya, bayramdan bayrama buraya geliyoruz. Benim adım Şıh Ömer, Ömer, Ömer.” der ve hocalar hep birden gözden kaybolur (K.122).

8. Yörede, Şeyh Ömer’in Kıbrıs Savaşı’nda ve Azerbaycan’ın Rus askerleri tarafından işgalinde başını mezarından kaldırıp bizzat savaştığı ve bu esnada mezarının üzerinde taze kan lekelerinin görüldüğü anlatılmaktadır. Yöre halkı bu kanın Şeyh Ömer’e ait olduğuna inanmakta ve mezarın üzerindeki taze kan lekelerini evliyanın savaşa katıldığı delili olarak göstermektedir (Kalafat, 1998: 419).

III. 1. 7. 7. Doğrul Seydi Türbesi

Kökeninin Silifke Işıklı Köyü’ne dayandığına inanılan ve Şeyh Ese’nin akrabası olduğu ifade edilen Doğrul Seydi’nin türbesi, Gülnar’ın Delikkaya Köyü’nde Çeçalan Mahallesi’nde, tarihi Çeçalan mezarlığının girişindedir. Dar bir yokuştan inilerek ulaşılan türbenin, eskiden köşklü, ahşap kaplama olan dış yüzeyi yangın dolayısıyla bu özelliğini kaybetmiştir. 1955 yılında tadilat geçiren, yandığı için Yanık Dede Türbesi de denilen yapının tadilat sırasında betonla sıvanması, orijinal özelliğini yitirmesine neden olmuştur (Bilir, 2003: 127). Şu an kesme taşlardan oluşan, kare şeklindeki türbe, tek kubbeli olup mimari özelliği yoktur. Türbenin yola bakan kısmında mermer üzerine “Doğrul Seydi Türbesi” yazılıdır. Mermer üzerindeki bu kayıt, türbede yatan zatın ismini köyün yaşlılarından öğrenen Mustafa Turgut tarafından yazdırılmıştır. Çeçalan Türbesi

olarak da nitelendirilen türbenin çevresindeki bazı arazilerin tapuda Doğrul adıyla kayıtlı olduğu da muhtar tarafından tespit edilmiştir (K.112).

Etrafi taşlarla çevrili, kemerli tahta kapılı, sağ ve sol duvarlarında iki küçük pencere bulunan türbe, tahminen 16 m²'dir. İçeride dört mezar vardır. Sağ tarafta çevresi tuğlayla örülü iki küçük ve örme taş sandukalı bir büyük mezar olduğu görülmektedir. Bu mezarların evliyanın eşine ve çocuklarına ait olduğu söylenmektedir. Doğrul Seydi'ye ait olduğu ifade edilen mezar ise diğer üç mezardan ayrı olup sol tarafta yer almaktadır. Evliyanın sandukası da örme taş sanduka içerisinde. Baş ve ayak ucu hece taşları bulunan mezarların üzerine yeşil örtüler örtülmüştür.

III. 1. 7. 7. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Doğrul Seydi Türbesi; çeşitli dileklerin dilenmesi, yağmur duasının yapılması amacıyla ziyaret edilmektedir. Yağmur yağdırma töreni dışında türbeye genellikle hastalar (her çeşit hastalığı olanlar) ve çocuk sahibi olmak isteyenler başvurmaktadır. Bu tür isteğe bağlı ziyaretler yanında evliya mezarının saygı göstermek amacıyla ziyaret edildiği de görülmektedir. Ağırlıklı olarak Sünni köy halkının ziyaret ettiği türbenin yıllık ziyaretçi sayısı son zamanlarda çok azalmıştır. Bu azalış, tıptaki ilerlemelere ve tıbbî kuruluşlara kolaylıkla ulaşılmasına bağlanmaktadır. Günümüzde yağmur yağdırma törenleri ve kabir ziyaretleri ayrı tutulacak olursa bu sayının 30'u aşmadığı görülmektedir. Silifke'nin Işıklı Köyü'nden türbe ziyaretine geldiği zamanlarda, yaklaşık 40-45 sene öncesinde yıllık ziyaretçi sayısının 150'yi bulduğu belirtilmektedir. Bu ziyaretçiler, kökenlerinin kendi köylerinden olduğunu düşündükleri evliyanın ruhu için kurbanlar kesmekte, yemekler pişirip misafirlere ve köy halkına dağıtmaktaymış. Artık Işıklı köyünden gelenler olmadığı için bu uygulama yapılmamaktadır. Belirli bir ziyaret günü olmayan türbe, genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlarca ziyaret edilmektedir

(K.112).

Türbeye abdestli girilmektedir. Dilek dilemek amacıyla yapılan ziyaretlerde namaz kılınmakta, evliya mezarının baş ucunda dualar okunmakta (genellikle bir Fatiha, üç İhlâs suresi) ve türbe dışındaki melengiç ağaçlarına çeşitli renklerde çaputlar bağlanmaktadır. Evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenip Allah adına adakların adanması ve evliya mezarı üzerine arılık konulmasıyla ziyaret tamamlanmaktadır. Türbe, bayramlardaki kabir ziyaretleri öncesinde mutlaka ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretlerde özellikle çocukları sevindirmek amacıyla evliyanın mezarı üzerine çokça arılık konulmaktadır. Eskiden türbeye yapılan bireysel ziyaretlerde koç, kıl keçisi gibi adak kurbanlarının adandığı bilinmektedir. Ancak günümüzde bu tür adaklar artık adanmamaktadır. Ziyaret yerine yönelik yapıldığı bilinen adak, mezarların üstüne alınan yeşil örtülerden ibarettir. Türbede şeker, lokum, bisküvi, çerez vb. türden yiyecekler adak olarak dağıtılmamaktadır. Mezarlıkta bu tür yiyecekler sadece cenazelerde dağıtılmaktadır. Ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyanın adı verilmemektedir (K.112).

Ziyaret yerinde düzenlenen yağmur yağdırma törenlerine köy imamı başkanlık etmektedir. Çevre köylerin katılımıyla yapılan bu törenlerde iki rekât şükür namazı kılınmasını takiben yağmur duası okunmaktadır. Yağmur duası okunurken parmaklar aşağı bakacak şekilde tutulmaktadır. Dua bitiminde kurban kesilmekte, eşelenen toprağın çevresine toplama taşların yerleştirilmesiyle oluşturulan ocakta yemek pişirilmekte, genellikle adak yemeği olarak yapılan keşkek ve yahni törene katılanlara dağıtılmaktadır. Ancak çevre köylerden gelenler ve Delikkaya köylüleri, kurban etiyle yapılan yemekler yetmeyeceğinden yanlarında en azından kendilerine yetecek miktarda yiyecek getirmektedir. Yağmur duası yapılırken de melengiç ağaçlarına çaput bağlanmaktadır (K.112).

Türbe çevresindeki ağaçlar kesilmemektedir. Ağaçların kesenlere evliyanın zarar vereceğine inanılmaktadır. Bu zarar, hastalık musallat etme, çarpma, ağzı- yüzü yamulma biçiminde ifade edilmektedir. Ağaçlar, halkın tepkisinden çekinildiği için de kesilmemektedir. Aynı inanç türbeye yönelik uygunsuz davranışlar sergilenmesi durumunda da kendini göstermektedir. Yakın zamanlarda hazine arayanlarca iki çocuk mezarı açılmış, bu durum özellikle halkın büyük tepkisine yol açmıştır. Ziyaret yerinin bakımı ziyaretçiler ve köy halkı tarafından yapılmaktadır. Türbede gece kalınmamaktadır. Yalnızca Tırlak Köyü'nden birinin birkaç gece ziyaret yerinde kaldığı bilinmektedir (K.112).

III. 1. 7. 7. 2. Efsaneler

Doğrul Seydi Türbesi'nin yanında Mustafa Turgut'un büyük amcası Salih Yıldırım'a ait bir tarla vardır. Gecenin bir vakti tarlasında uyuyan Salih Yıldırım, at seslerine uyanır. Bir grup atlının mezarlığın içinden geçtiğini görür. Yöre halkı, nereden gelip nereye gittiği bilinmeyen bu kişilerin Doğrul Seydi ve arkadaşları olduğuna inanmaktadır (K.112).

III. 1. 7. 8. Yedi Yatarlar

Yedi Yatarlar Ziyareti, Gülnar'ın Taşoluk Köyü Güneşli (Ayıalanı) Mahallesi mezarlığında, düz bir arazidedir. Gülnar'a 21 km uzaklıktaki bu ziyaret alanında üç ayrı türbe bulunmaktadır. Türbelerde toplam yedi kişi yattığından ziyaret yeri, Yedi Yatarlar olarak anılmaktadır (K.126, K.128).

Mezarlıktaki üstü açık ilk türbede kimlere ait olduğu bilinmeyen iki mezar bulunmaktadır. İçerideki mezarların birinin yanına madeni paralar konulmuş olup baş hece taşına da bir tülbent bağlanmıştır. Tülbentin köy halkından olmayan bir ziyaretçi tarafından bağlandığına inanılmaktadır. Bu ziyaret yerinin ilerisinde üzeri taşla oyulduğu

için dibek görünümünü almış, mukaddes sayılan bir taş, taşın 15- 20 metre ilerisinde de yine kutsal sayılan ulu bir ardıç ağacı vardır. Takdis edilen bu iki unsurdan sonra yine üzeri açık, içinde Evliya Dede ya da Dede Şih olarak anılan zatın türbesi bulunmaktadır (K.126, K.127). Bu türbenin yanında suyu kurumuş tarihi bir kuyu vardır. Mezarlık alanına ilk bu zatın gömüldüğü, fermanın bu zatın hürmetine verildiği, köyün Şihlar denilen kısmının bu zatın soyundan geldiği söylenmektedir (K.127).

Üstü kapalı, kesme taşlarla örülü türbede Ahmet Yakup Halife, kardeşi Süleyman Halife ve iki oğlunun yattığı söylenmektedir. Bu türbenin kapısı önündeki mezarın ise Yakup Halife'nin eşine ait olduğu belirtilmektedir (K.126). Ahmet Yakup Halife'nin eski adı Medrese yeni adı Taşoluk olan köyün kurucusu Yakup Halife'nin soyundan geldiği ifade edilmektedir. Saadet Bilir, "Merv'den Anaypazarı'na Gülnar" adlı eserinde halkın sevip saydığı zatın 1217 yılında yöreye geldiğini kaydetmekte ve bunun belgelerle saptandığını bildirmektedir (Bilir, 2003: 124). Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre Ahmet Yakup Halife'nin defnedildiği Taşoluk Köyü'nden vergi alınmaması yönünde padişah fermanı bulunmakta, ancak söz konusu fermanın kimde olduğu bilinmemektedir (K.126, K.127). Yine kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre bu fermanla Ahmet Yakup Halife'nin Arabistan ve Mısır'da kardeşleri olduğu yazılıdır (K.126).

Türbe içindeki dört mezar da sanduka içerisine alınmış olup üzerlerine ayetler yazılı yeşil tonlarında örtüler serilmiştir. Baş ve ayak ucu hece taşları bulunan Ahmet Yakup Halife'nin mezarı, tahta kapıyla girilen türbenin ortasındadır. Türbenin onarımı köylünün katkısıyla yaklaşık 30 sene önce Mehmet Şeker tarafından yapılmıştır (K.126, K.128).

Altı dönümlük bir arazi üzerine kurulu olan, 400 katran ağacı dikili, duvarları

taşla örülü mezarlığın dışında ulu bir ardıç ağacı vardır. Kurbanlar bu ağacın dibinde kesilmekte ve bu ağaca asılarak yüzülmektedir. 250 senelik tarihi bulunduğu söylenen, halen kullanılan mezarlığın önündeki geniş düzlüğün hemen ilerisinde cami kalıntısı bulunmaktadır (K.126).

III. 1. 7. 8. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Yedi Yatarlar; evliyalara hürmet etmek, sevap kazanmak, hayır işlemek ve çeşitli dilekler dilemek amacıyla ziyaret edilmektedir. Çocuk, kısmet, hastalık (diş sızısı, sırt ağrısı vb.), ev, araba, iş gibi dileklerin yanı sıra yağmur duası için de ziyaret yerine gidilmektedir. Ziyaretlerin belirli gün ya da zamanı bulunmamaktadır. Hastalar, çoğunlukla doktora gidip çare bulamayınca türbeleri ziyaret etmektedir (K.126, K.128, K.129). Sünni halk kesiminin daha çok ziyaret ettiği türbenin günümüzdeki yıllık ziyaretçi sayısının 150-200 kişi arasında değiştiği ifade edilmekte, 15- 20 yıl öncesinde ise bu sayının 1000'i bulduğu söylenmektedir. Gelenlerin dörtte biri, eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluşmaktadır. Ziyaretçiler, genellikle çevre köy ve ilçelerden gelmektedir. Evliyaların varlığına kalpten inananlar şifa bulmayı ve/ veya dileklerinin gerçekleşmesini beklemektedir (K.126, K.127).

Uygulamalar, üç ziyaret yerini kapsayacak biçimde yapılmakta, türbeler ziyaret edilmeden önce abdest alınmaktadır. Önce iki mezarın, sonra Evliya Dede'nin (Dede Şih'in) bulunduğu üstü açık türbeler, en son da dört mezarın bulunduğu üstü kapalı türbe ziyaret edilmektedir. Türbelerde namaz kılınmaktadır. Ziyaret sırasında kutsal taşın yanına gidilerek dua edilmektedir. Bu taşın küçük bir taşla oyulmasıyla elde edilen toz, üzerine dua okunduktan sonra ziyaretçiler tarafından şifa amacıyla yalanmakta, tükürükle ya da suyla ıslatılarak termeğe ve siğillere sürülmektedir. Bu tozun diş sızısına da iyi geldiği söylenmektedir. Kutsal taşın 15- 20 m ilerisinde bulunan, yine taş gibi kutsal kabul edilen

ulu ardıç ağacının toprağı da termeğe ve siğil tedavisinde aynı şekilde kullanılmakta ve şifa amacıyla yalanmaktadır (K.126, K.128, K.129). Ayrıca ağacın kabukları, şifa için gevinmekte (çiğnenmekte) ve sırtı ağrıyanlar, sırtlarını sürmek suretiyle bu ağacın etrafını üç kez dönerek ağrılarının geçmesini ummaktadır (K.126). Geçmişte Ahmet Yakup Halife Türbesi'nin girişinde, üzerinde ayetler yazılı kâğıtların bulunduğu bir tahta varmış. Ziyaretçiler, bu tahtaya da sırtlarını sürterlermiş. Ancak zamanla tahta üzerindeki ayetlerin yazılı olduğu kâğıtlar aşınmış ve tahta da kaldırılmıştır. Ziyaret yerindeki diğer bir uygulama, mezarların üzerindeki toprağı da taş ve ağaç toprağı gibi şifa amacıyla yalamaktadır. Hatta ziyaretin yoğun olduğu yıllarda mezarların üzerinde toprak kalmadığından mezar toprakları her yıl yenilenmekteymiş (K.127).

Evliya mezarlarının etrafında dönmek, taş taş üstüne koymak, türbeye ve/ veya evliya mezarına taş yapıştırmak gibi uygulamaların yapılmadığı ziyaretlerde nadir de olsa ulu ağaçlara, türbe kapısı ya da pencerelerine çaput bağlanmaktadır. Bu tür uygulamaların köy dışından gelenlerce yapıldığı ifade edilmektedir. Ancak 30 sene öncesine kadar ağaçlara bez bağlamanın yaygın bir uygulama olduğu belirtilmektedir (K.126, K.127, K.129). Söz konusu pratikler sonrasında dilekler, evliyaların yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte, adaklar da Allah adına adanmaktadır. Ziyaret sonrasında arılıklar, evliya mezarlarının baş ucuna konulmaktadır (K.126, K.127). Yaklaşık 30 sene önce ziyaretçiler, başlarında bekleyen ve duaları bitince “Âmin. Allah'ım dileklerini kabul et.” diyen köy çocuklarına, dualarına katıldıkları için arılık vermekteymiş. Çocukların tertemiz kalpleriyle ettikleri duaların daha çabuk kabul olacağına inanılmaktadır (K.127).

Yağmur duası köyün imamı tarafından yönetilmektedir. Öğle namazı kılındıktan sonra yağmur duası okunmaktadır. Dua bitince kurban kesilmekte ve yemekler yapılıp törene katılanlarca yenmektedir. Bu tören sonrasında hemen yağmur yağdığı ya da

gökyüzünün bulutlarla kaplandığı söylenmektedir (K.126).

Ziyaret sonrası türbeler, istenirse şükür bildirmek için ikinci kez ziyaret edilmektedir. Adakların ziyaret yerinde yapılma zorunluluğu da bulunmamaktadır. Kurban olarak genellikle iki yaşını doldurmuş koç, teke veya keçi kesilmektedir. Kurbanlar, ziyaret yerinde kesilecekse mezarlığın dışındaki ulu ardıç ağacı bu amaçla kullanılmaktadır. Adak sahibi kestiği kurbandan kendisine pay ayırmamakta, kurbanın hepsini köy halkına dağıtmaktadır. Eğer adak sahibi, adak kurbanından yiyecek olursa yediği miktarın parasını ödemek zorundadır. Az da olsa ziyaret yerinde yemek yapılıp dağıtılmaktadır. Şeker, ekmek, meyve, tatlı, börek, kızartma vb. yiyecek maddeleri ziyaret yerinde dağıtılanlar arasındadır (K.126, K.127, K.129). Ziyaret sonrası doğan çocuklara evliyaların isminin verilip verilmediği bilinmemektedir. Ancak köyde çok sayıda Yakup ve Süleyman adında köylü bulunduğu ifade edilmektedir (K.126).

Yaklaşık 30 sene önce köylünün katkısıyla Mehmet Şeker tarafından onarılan türbelerin bakımı köy halkı tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Mevlit Cirit adındaki köy sakini, gördüğü bir rüya sonrasında Ahmet Yakup Halife Türbesi'nin bakımını üstlenmiştir. Türbelerin çevresindeki ağaçları kesenlerin, türbelerde saygısızlık yapanların hastalanacağına, öleceğine vb. inanılmaktadır. Evliyaların üzerine yemin edilmemekte, türbelerde gece kalınmamaktadır (K.126, K.127, K.128, K.129).

III. 1. 7. 8. 1. Efsaneler

Yedi Yatarlar'la ilgili yörede 10 efsane anlatılmaktadır.

1. Ahmet Yakup Halife, Mut yöresinden nişanlandıktan sonra eğitimini sürdürmek için İstanbul ve Konya'ya gider, uzun süre de dönmez. Bunun üzerine nişanlısını başka birisiyle evlendirmek isterler. Bu durum kendisine ayan olan Ahmet Yakup Halife, düğün alayını basıp nişanlısını atının arkasına alarak kaçar. Büyük bir

kalabalık tarafından kovalanmaya başlarlar. Halife ve nişanlısı, Mut'tan Gülnar'a doğru kaçarken Köselilerli Köyü yakınlarındaki Göksu nehri üzerindeki taş köprüyü aşarlar. Daha sonra Halife, kılıcıyla köprüyü ikiye ayırır ve böylece nişanlısıyla birlikte kendilerini kovalayanların ellerinden kurtulur (Bilir, 2003;124).

2. Ahmet Yakup Halife, eşinin açtığı hamurları sacda pişirmektedir. Yufkanın biri hafif yanınca hanımı, dikkatli olması için Ahmet Yakup Halife'yi oklavayla dürtür. Evliya, eşine dönüp "Ben burada değildim yüklü katırı kurtarmaya gitmişim. Katır denize uçacakken sahibi 'Yetiş ya Ahmet Yakup Halife!' deyince sırtımı dayayıp katırın denize düşmesine engel oldum." der. Eşi söylediklerine inanmayınca omzundaki nal izini gösterir. Hanımı Ahmet Yakup Halife'nin omzundaki nal izini görünce "Ben senin kapına kul olayım." der. Hanımının bu sözü karşısında Ahmet Yakup Halife, "Beni ziyarete gelenler önce seni ziyaret etsin", başka bir ifadeyle "Seni ziyaret etmeden gelene ben şefaet etmeyeyim." karşılığını verir. Eşinin mezarının türbe kapısının önünde olması buna dayandırılmaktadır. (K.126, K.127, K.128, K.129; Bilir, 2003: 124- 125).

3. Evliya Dede (Dede Şih), yazın kısa kollu vb. uygunsuz kıyafetlerle türbesini ziyaret eden kadınlardan rahatsız olduğu ve gürlendiği anlatılmaktadır. Gürleme sesi duyulduktan sonra kadınların genellikle bu türbenin dışında dua etmeye, içeriye girmemeye başladıkları belirtilmektedir (K.127).

4. Evliya Dede (Dede Şih), köy camisi yapılırken çam ağaçlarından bir kiriş getirir. Kirişin boyu kısa kalınca "Evlat, yeğen kirişin ucundan tutun da ben dua edip boyunu uzatayım." der. Dede, duayı okuyunca kirişin boyu cami yapımında kullanılacak kadar uzar (Bilir, 2003: 125).

5. Halifeler Köyü'nde, kız kaçırma yüzünden yaşanan sorunlar Evliya Dede'nin (Dede Şih'in) ve yakın akrabalarının köyden ayrılmasına neden olur. Onların

köyden kaçtıklarını duyan hasımları, peşlerine düşer ve yakaladıklarında onlara saldırır. Arap muhafızı (Arap uşağı), Evliya Dede'yi (Dede Şih'i) korumak için önüne atılır ve vurularak orada ölür. Evliya Dede kaçır. Hasımları, Şih'i Güneşli (Ayıalanı) Mahallesi ile Söğüt Köyü arasındaki Şihdarı Mevkii denilen dar bir geçitte sıkıştırırlar. Çakmaklı tüfekle Dede'ye ateş ederler. Çakmaklı tüfek ateş almayınca Dede Şih, kapsül yerine ot koyacak olurlarsa tüfeğin patlayacağını söyler. Hasımları, Dede'nin söylediğini yapınca tüfek patlar ve Dede vurularak ölür. Evliyanın atı, Güneşli Mahallesi'ne dönünce köylüler, Dede'nin öldüğünü anlar ve onu aramaya başlar. Şihdarı Mevkii'nde Dede'nin ölüsünü bulurlar. Bir sal (tabut) yaparak ölüsünü köye taşımaya başlarlar. Şu anda türbenin bulunduğu yerde atlardan biri terini toprağa silmek, eşinmek için (anlamak) durunca köylüler de mola verirler. Ancak yola çıkmaya karar verdiklerinde salı hareket ettiremezler ve evliyanın mezarının yeri burasıdır diyerek Dede'yi orada gömerler. Dede'nin düştüğü yerde yaslandığı taşa kanının işlediği ve yol çalışmasına kadar bu taşın var olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Şihdarı Geçidi'nin adı Dede'nin orada ölmesinden gelmektedir. İlk saldırıda Evliya Dede için canını veren Arap muhafızın mezarının da Halifeler- Söğüt yolu üzerinde bulunduğu belirtilmektedir (K.127; Bilir, 2003: 125- 126).

6. Başka bir efsaneye göre Dede Şih Anamur'un Kırkkuyu Yaylası'nda vefat eder. İlibas (Gülner-Libas Köyü), Ermenek, Gülner ve Anamur Beyleri evliyanın kendi topraklarına gömülmesini ister. Dede'nin salını sadece Gülner Beyi kaldırınca evliyanın Gülner'a gömülmesi kararlaştırılır ve naaşı şu anki yerine getirilerek defnedilir, sonra da türbesi yapılır (K.126; Bilir, 2003: 126).

7. Başka bir efsaneye göre ise Libas, Ermenek, Gülner, Anamur vb. yerlerden gelen köylüler, şu an türbenin yanında olan kuyu suyundan abdest almak ve namaz kılmak için mola verirler, Dede'nin salını da ardıc ağacının dibine koyarlar. Namaz sonrasında

köylüler arasında evliyanın gömüleceği yer konusunda tartışma çıkar. Her köyden dörder kişinin salı kaldırmasına ve evliyanın salı kaldıran köylülerin köyüne gömülmesine karar verilir. Sadece Taşoluk köylüleri salı kaldırabilirler. Böylece evliya, Taşoluk Köyü'ne gömülür. Bunun üzerine Libas Beyi, köylüden vergi alınmayacağına ilişkin ferman çıkartır. Bu fermanın Cumhuriyet'in kurulmasına dek yürürlükte kaldığı söylenmekte, aslının ise kimde olduğu bilinmemektedir (K.127).

8. Türbede yatan evliyalardan biri çift sürmektedir. Evliya, öküzlerini bağlayıp namaza durur. Namazdayken öküzlerinden birini ayı parçalar. Selam verdikten sonra öküzünün parçalandığını gören ermiş, ayıyı yakalayarak diğer öküzünün yanına koşar. Bu yüzden o günden beri Güneşli Mahallesi, Ayalanı olarak anılır (K.126). Başka bir ifadeye göre ayı, öküzü yaralar ve çifte koşulduktan bir süre sonra dile gelerek "Çift sürmenin zorluğu bilsem öküzü yaralamazdım." der (Bilir, 2003: 126).

9. Mezarlıkta şifa amaçlı kullanılan ardıç ağacının tepesinde bir zamanlar çokça bal arısı bulunduğu anlatılmaktadır. Ağaçta bol miktarda bal olduğunu zanneden bir köylü, uyarılara kulak asmadan ağacın tepesini keser, ancak ağaç kovuğunda bal bulamaz. Köylü, bir gün sonra felç olur ve çok geçmeden hayatını kaybeder. Yörede bu kişinin hayatını kaybetmesi, evliyaların türbeleri yanındaki ağacın kesilmesine kızmasına ve bu yüzden de adamı cezalandırdığına bağlanmaktadır (K.126, K.127).

10. Taşoluk Köyü mezarlığında bulunan ziyaretlerden sadece Şeyh Yakup'a ait olan türbenin kubbesi bulunmaktadır. Mezarlıktaki ziyaretlerin kubbesi iki defa yapılır. İlk yapımda üç türbenin de kubbesi, gece patlar (yıkılır). Bunun üzerine kubbeler bir kez daha yapılır. Ancak, ertesi sabah sadece Şeyh Yakup Türbesi'ne ait kubbenin sağlam kaldığı görülür. Diğer evliyaların üstlerinin kapanmasını istemediği düşünülerek türbelerin kubbeleri bir daha yapılmaz (K.126, K.127).

III. 1. 8. Mut

III. 1. 8. 1. Karabölk

Kendisi gibi çoban olduğu belirtilen Şeyh Bedrettin ve Zeyne'l Abidin ile kardeş olduğu söylenen Karabölk'ün mezarı, Mersin'in Mut ilçesindedir (K.130). Mut-Silifke ana yolunun solunda kalan Karadiken Köyü'ne sapıp Sinek Tepesi yönünde 1,5 km ilerleyince eski göç yolu üzerinde bulunan ve sınırları toplama taşlarla belirlenmiş 300 m²lik Karabök Ziyareti'yle karşılaşılır. Ziyaret alanını oval olarak çevreleyen taş yığınının büyük bir kısmı yıkılmıştır.

Düz arazideki ziyaret alanı içerisinde çok sayıda çaput, tülbent, çocuk ve yetişkin kıyafetleriyle iç çamaşırlarının bağlandığı alıç çalıları ve 3 adet budanmış ardıç ağacı vardır. Aynı zamanda kıyafetlerin ziyareti çevreleyen taş yığını üzerine serildiği ve hayvan yünlerinin çalılara ve ağaçlara bağlandığı görülmektedir.

Ziyaret alanında çok sayıda mezar bulunmaktadır. Hemen hepsi, sınırları tespit edilemeyecek ölçüde tahrip olduğundan mezarların tam yerini, kime ait olduklarını ve sayısını tespit etmek güçtür. İçlerinden yalnızca ikisi bez bağlanmış kırık hece taşlarının yerinde durmasıyla belirlenmektedir. Ancak hece taşları üzerinde kayıt bulunmadığından bu iki mezarın da kimlere ait olduğu bilinmemektedir. Bu nedenle Karabölk'ün gerçek mezarının hangisi olduğu tahminlerden öteye gitmemektedir. İki hece taşına bez bağlanması da bunu göstermektedir. Ziyaretçiler, kendilerince evliyanın yattığını düşündükleri mezarda uygulamalarını yürütmektedir. Yakınında Acısu Deresi'nin aktığı ziyarette kurban kesimi ve pişirimi için düzenlenmiş alan yoktur. Kurbanlar, ziyaret yerinin hemen dışında kesilir.

III. 1. 8. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Karabölk Ziyareti'ne her türlü dileği olan gidebilmektedir. Ancak ziyaretçilerin büyük bir bölümünü çocuğu olmayan ya da durmayanlar ve hasta çocuk (huysuz, yaramaz, aksi, kıyık çocuk) sahipleri oluşturmaktadır. Şifa bulmak (felç, zihinsel engellilik vb. hastalıklar için), iyi bir eğitim almak, evlenmek, sınavlarında başarılı olmak, terfi etmek, zengin olmak isteyenler; üzüntüden, sıkıntıdan, kazadan, beladan ve nazardan kurtulmayı dileyenler; ev, iş, araba gibi maddi istekleri olanlar; mallarının (hayvanlarının) çoğalmasını, hasta hayvanlarının iyileşmesini, kısır ineklerinin doğurmasını, sütü olmayan ineklerinin süt vermesini arzulayanlar ve kara sevdaya tutulanlar, ziyareti gerçekleştirenler arasında yer almaktadır. Yağmur yağdırma töreninin de yapıldığı Karabölk, özellikle cuma günleri ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin sayısı Ramazan ayında artış göstermektedir (K.130).

İstenilen şeyin resmini toprağa çizmek ya da taşlarla şeklini yapmak, taş taş üstüne koymak, yatırım toprağından yalamak gibi uygulamaların yer almadığı dilek dileme aşamasında iki rekât şükür namazı kılındıktan sonra yatırım etrafında dönülmeye başlanmaktadır. Bu pratik, üç kez dualar okunarak tekrarlanmaktadır. Hasta çocuklar da aileleriyle birlikte yatırım etrafında dolandırılmaktadır. Bu pratiği, kırklı ya da daha büyük hasta çocukların, evden getirilen ve ziyaret toprağıının karıştırıldığı suyla yıkanması takip etmektedir. Yıkanan çocuğun üstünden çıkan elbiseler, alıç çalılına ya da ardıç ağacına bağlanmakta, çocuk yeni giydirilen kıyafetlerle evine götürülmektedir. Kıyafetlerin ziyaret yerinde bırakılmasıyla hastalığın da bırakıldığına inanılmaktadır. Büyükler, ziyaret yerinde banyo yapabilecekleri bir kabin olmadığından evliya mezarından aldıkları toprağı evlerine götürüp söz konusu bu pratiği gerçekleştirmekte, ziyaret yerinde sadece saç tellerini ya da kıyafetlerinden kestikleri parçaları ağaçlara bağlamaktadır. Ayrıca bütün hastaların

kıyafetleri, mezarların etrafında üç kez dolandırıldıktan sonra hastaya giydirilmektedir (K.130).

Bazı ziyaretçiler, çocuklarını yıkamadan önce evliya mezarının altından uzanan ve ziyaret yerini çevreleyen taş yığınındaki delikten ve/ veya alıç ağacının altından geçirmektedir. Son olarak çocuğa ziyaret toprağı sürülmektedir. Benzer uygulama hasta hayvanlar için de söz konusudur. Bu uygulamada yatırın etrafında üç kez dolandırılan yular toprağı sürülmektedir. Ayrıca hayvanların yünleri, sağlıklı ve verimli olmaları için ağaçlara bağlanmaktadır. Bu pratikler; kuşların yemesi için bulgur, buğday serpilmesi, ihtiyacı olanların ve çocukların alması için arılık bırakılmasıyla tamamlanmaktadır. Dileklerin kabulü için yapılan uygulamalar sonrasında Karabölk'ün yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenmekte ve dileklerin gerçekleşmesi halinde yerine getirilecek adaklar ifade edilmektedir (K.130).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, ilk aşamada adadıkları kurbanları kesmek için Karabölk'ü tekrar ziyaret etmektedir. Kanlı kurban olarak tercih edilen horoz, özel kesim yeri bulunmayışından ziyaret yerinin hemen dışında kesilmektedir. Ocak bulunmayan Karabölk'te yemek pişirilmemekte, kesilen kurban (çocuğu olanlar maddi gücüne göre kurban sayısını yediye kadar çıkarabilir) evlere götürölüp ihtiyaç sahibine verilmektedir. Yağmur yağdırma töreninde lokum, bisküvi ve şeker dağıtılmaktadır. Çocuk sahibi olmalarını ziyarete bağlayanlar, çocuklarına Kara adını koymaktadır. Ziyaret yerinde adananlar arasında Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an Kerim okumak, namaz kılmak (rekât sayısı ziyaretçiye bağlı), kurban kesilirse pilav yapıp dağıtmak, öksüz sevindirmek ve giydirmek, fakir birini giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak, sadaka vermek, helva dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur, buğday, arpa serpmek, havlu-tülbent dağıtmak, mevlit okutmak, sütlü mevlit okutmak, 7 veya 41 taşın her birine bir

İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak, köpeğe eklemek doğramak, kandil yağı, zeytinyağı dağıtmak, lohusa şerbeti dökmek, lokum, tatlı, şeker, bisküvi, kuru üzüm, çerez, çökelek vb. dağıtmak yer almaktadır (K.130).

Başka adı olmayan ve adını herhangi bir yere ya da yapıya vermemiş olan Karabölk'te gece kalınmamakta, ziyaret yerinden kültür/inanç turizmi açısından yararlanılmamaktadır. Bakımsız olan ziyaret yerinin temizliğini yapmak ziyaretçilerin inisiyatifine kalmıştır. Saygısızlık yapılmasının veya alandaki ağaçların kesilmesinin uğursuzluk sayıldığı Karabölk Ziyareti'nin yıllık ziyaretçi sayısı 100'ü bulmaktadır. Karabölk, her tür mezhep mensubunca ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır (K.130).

III. 1. 8. 1. 2. Efsaneler

Kıbrıs Savaşı yıllarında Karabölk Ziyareti'nin yakınlarında çift süren bir köylünün pulluğuna bir asker parkesi takılır. Köylü, toprağı biraz kazınca silahı halen sıcak bir askerle karşılaşır ve durumu köy halkına haber vermeye gider. Bir süre sonra birkaç köylüyle birlikte geri döner, ama askeri yerinde bulamaz. Bu durum, Karabölk'ün kerametine bağlanır (K.130).

III. 1. 8. 2. Şeyh Bedrettin

Şeyh Bedrettin'in mezarı, Narlı Köyü'nün batı istikametindeki tarihi mezarlık içerisinde yer almaktadır. Ziyarete, Mut'un kuzeydoğusundaki Mara yolu üzerinde bulunan Ahmetli Köyü'nden aşağı dönülüp yaklaşık 10 km ilerleyince varılır. Bedrettin Şih ya da Şih Bedrettin de denilen evliyanın mezarı, toplama taşlarla çevrilidir. Baş ucu hece taşı, toplama taşların arasında kalan mezarın arkasındaki pınar ağacına çocuk çamaşırları ile çeşitli renk ve boyuttaki çaputlar, naylon parçaları bağlanmıştır. Evliya mezarının doğusunda sakızlık ağacı vardır.

III. 1. 8. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Çeşitli hastalığı olanlar, doktora gidip çaresiz kalınca başvurdukları Şeyh Bedrettin'e kazadan, beladan, nazardan kurtulmak; ev, iş, araba sahibi olmak; askerden, uzak yoldan sağ salim dönmek; fena yollardan, şeytanın şerrinden korunmak; kocasını kötü yollardan vazgeçirmek, eşiyile arasını düzeltmek ve hacı olmak için de başvurulmaktadır. Ayrıca köy halkı kurak geçen yıllarda yağmur yağdırma töreni yapmak için de ziyaret yerine gitmektedir. Bu isteklerin yerine gelmesi için evliyanın mezarını belirli bir günde ziyaret etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ziyaret, istenilen her gün gerçekleştirilebilmektedir (K.131, K.132, K.133).

Dilek dileme aşamasında Şeyh Bedrettin yatırıyla ilgili uygulamalar arasında namaz kılmak, çocuklarla yapılan yağmur yağdırma töreni dışında evliya mezarı etrafında dönmek, taş taş üstüne koymak, mum yakmak, yatır duvarına taş yapıştırmak gibi uygulamalar yer almamaktadır. Bu aşama, rahatsızlığı olan bireyin evliya mezarı başında bildiği duaları okuması, ziyaret toprağından yalması ve alınına sürmesi, Şeyh Bedrettin'in yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekte bulunup adağını adaması, pınar ağacına çaput, hasta kıyafeti bağlaması, evliya mezarı üzerine çocukların alması için arılık bırakması ve kuşların yemesi için buğday serpmesinden ibarettir (K.131, K.132, K.133).

Ziyaret yerinde yapılan yağmur yağdırma töreni kuşluk vaktinde köy imamının başkanlığında yapılmaktadır. Törende iki rekât şükür namazı kılınıp yağmur duası okunduktan sonra üzerine dua yazılan bir çubuk ya da hayvan kafatasını, genellikle at ya da eşek kafatasını suya konmaktadır. Bu pratiklerin yerine getirilmesinden sonra koyun ya da keçi Allah rızası için kurban edilmektedir. Ziyaret yerinde ocak olmadığından kesilen kurbanın eti toplama taşlardan oluşturulan ocakta pişirilmekte ve törene katılanlarca tüketilmektedir. Ancak, yağmur yağdıktan sonra ıslanan nesnelere mutlaka

sudan çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde yağmurun dinmeyeceği ve sel felaketine maruz kalınacağı düşünülmektedir (K.131, K.132, K.133).

Çocuklarla yapılan yağmur yağdırma töreni köyün yaşlı kadınlarından biri tarafından yönetilmektedir. Yaşlı kadın, tavuk ve çerez alarak köyün çocuklarını toplayıp ziyaret yerine götürmekte, onları evliya mezarının etrafında “Yerden bereket, gökten ırahmet.” dedirterek dolandırmaktadır. Belirli bir sayısı bulunmayan bu dolanma sonrasında getirilen yiyeceklerle çocukları doyurmaktadır (K.132).

Sağlığına kavuşanlar, şükürlerini Allah’a sunmak için evliya mezarına gidip dua okumaktadır. Dua sonrasında adaklar (kanlı kurban) yerine getirilmektedir. Ancak adak kurbanları, ziyaret yerinde değil de evlerde kesilmekte ve parçalar halinde köyde ihtiyacı olanlara dağıtılmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (üç gün), dua etmek, öksüz sevindirmek, fakir birisini giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak, evliya mezarından alınan toprağı dilek kabul olunca yerine koymak, sadaka vermek, mevlit okutmak, kuşalara bulgur, buğday serpmek, çerez, şeker, lokum, bisküvi, bazlama dağıtmak, pilav yapıp dağıtmak adaklar arasında yer almaktadır (K.131, K.132, K.133).

Üzerine yemin edilmeyen Şeyh Bedrettin’in mezarını daha ziyade Sünni köy halkı ziyaret etmektedir. Ziyaretçi sayısı, yılda ortalama 50 kişidir. Okuryazar olmayanların ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların ağırlıklı olduğu bu sayıya cenaze törenleri, bayramlar ve kandiller sırasında evliya mezarını hürmeten ziyaret edenler dâhil değildir. Zira söz konusu bu dönemlerde köy halkının büyük bir kısmı, yakınlarını ziyaret etmek için mezarlığa uğramakta ve gelmişken evliya mezarını da ziyaret etmektedirler. Bakımı yapılmayan ziyaret yerinin çevresindeki ağaçları kesmenin ve yatıra saygısızlık etmenin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K.131, K.132, K.133).

III. 1. 8. 2. 2. Efsaneler

Şeyh Bedrettin’le ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Köylü kadınlardan biri, evini sıvamak için ziyaret yeri civarından toprak alır. Ancak, Şeyh Bedrettin gece rüyasına girerek “Aldığın toprağı yerine koy!” deyip kadını uyarır. Rüya sonrası sabaha kadar gözüne uyku girmeyen kadın, gün ıştır ışımaz aldığı toprağı yerine koyar (K.132).

2. Zeyne’l Abidin’in de içinde bulunduğu şeyhler Narlı Köyü’nde toplanırlar. Şeyh Bedrettin de onlara katılır. Şeyhler, namaz kılmak için teyemmüm yoluyla abdest alırlar. Teyemmüm başlamadan önce Şeyh Bedrettin, esasını toprağı saplar. Abdest aldıktan sonra esasını çektiğı yerden su çıkar. Şeyhler, “Su çıktı, teyemmüm bozuldu.” deyip suyla yeniden abdest alırlar. Narlı Köyü’nün girişindeki derenin bu şekilde ortaya çıktığına inanılmaktadır (K.132).

III. 1. 8. 3. Üç Yatır

Üç yatır, Mersin’in Mut ilçesine bağı Güme Köyü sınırları içerisinde. Karamanoğulları döneminden kaldığı söylenen mezarların kimlere ait olduğu bilinmemektedir. Güme Köyü’nün bu üç yatır sayesinde ayakta durduğuna inanılmaktadır. Köyü üçgen biçiminde çevrelemiş olan yatırlardan biri, Eski Güme’nin yaklaşık 3 km kuzeyine konmuş Yeni Güme Köyü’nün merkezinde, bir evin bitişiğindedir. Baş ve ayak ucu hece taşları olan, çevresi briketle örülmüş bu mezarın yanında çaputların bağılandığı küçük bir armut ağacı vardır. Diğer iki mezar ise Eski Güme’de adı verilen ören yerindedir. Bu mezarların etrafı toplama taşlarla çevrilmiştir. Yanlarındaki armut ağaçlarına çaput bağılanmaktadır (K.134).

III. 1. 8. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Güme'deki üç yatır, her çeşit istek sahibince ziyaret edilmektedir. Kısmetinin açılmasını isteyenler; çocuğu olmayanlar ya da durmayanlar (yaşamayanlar); huysuz, yaramaz, aksi çocuklarını uslanmasını, kırkı karışan çocuklarının iyileşmesini dileyenler; mallarının (hayvanlarının) çoğalmasını, hasta hayvanlarının iyileşmesini arzulayanlar; ev, araba, iş sahibi olmak isteyenler; sınavında başarılı olmak, terfi etmek, zengin olmak, üzüntüden- sıkıntıdan, kazadan, beladan, nazardan kurtulmak isteyenler ve çeşitli hastalığı olanlar ziyareti gerçekleştirenler arasında yer almaktadır. Ayrıca ziyaret yerlerinde yağmur yağdırma törenleri de yapılmaktadır. Haftanın her günü hürmeten ziyaret edilen yatırlar, dileklerin kabul olması için özellikle çarşamba günleri (üç hafta üst üste) ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, dileklerinin kabulü amacıyla yürekten inanmanın zorunluluğu kanaatindedir (K.134).

Her üç yatırda da dilekler dilenmeden önce yapılan uygulamalar aynıdır. Ancak ziyaretçiler, dualarının daha çabuk kabul olacağı inancıyla uygulamalarını tepedeki ziyaret yerlerinde yapmayı tercih etmektedir. Ziyaretler; iki rekât şükür namazı kılmak, yatırın etrafında dualar okuyarak üç defa dönmek, mezarın yanında yedi taş üst üste dizmek, mezarın üstüne taş ve toprak atmak, mezar toprağını yalamak, mezar çevresinden alınan kırk taşla (sahip çakılıyla) küçük çocukları ziyaret yerinde yıkamak, çevredeki ağaçlara çaput bağlamak ve hasta hayvanların yularını üç kez evliya mezarı etrafında dolandırmak pratiklerini içermektedir. Büyükler, ziyaret yerinden aldıkları taşları evlerine götürüp suya koyarak banyo yapmaktadır. Ziyarete bağlı uygulamalar, orada yatan zatın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dileklerin dilenmesi ve Allah rızası için yerine getirilecek adakların belirlenmesi sonrasında evliya mezarı üzerine arılık atılmasıyla sona ermektedir. Ziyaret yerinde adananlar arasında Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an Kerim

okumak, namaz kılmak (rekât sayısı ziyaretçiye bağlı), kurban kesmek (çocuğu olanlar maddi gücüne göre kurban sayısını yediye kadar çıkarabilir), kurban kesilirse pilav yapıp dağıtmak, öksüz sevindirmek ve giydirmek, fakir birini giydirmek ve beslemek, ekmekek dağıtmak, sadaka vermek, helva dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur, buğday, arpa serpmek, havlu- tülbent dağıtmak, mevlit okutmak, sütlü mevlit okutmak, 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak, köpeğe ekmekek doğramak, kandil yağı, zeytinyağı dağıtmak, lohusa şerbeti dökmek, lokum, tatlı, şeker, bisküvi, kuru üzüm, çerez vb. dağıtmak yer almaktadır (K.134).

Kurak geçen mevsimlerde yağmurun yağmasını sağlamak amacıyla köy halkı, imam eşliğinde yağmur yağdırma törenini yapmak üzere üç yatırdan birini ziyaret etmektedir. Törenler, iki rekât şükür namazı kılmak ve yağmur duasını okuduktan sonra Allah rızası için kurban kesmekten ibarettir. Dua okunurken törene katılanlar, ceketlerini ters giymekte, şapkalarını ters takıp parmakları yere bakacak şekilde ellerini ters çevirmektedirler. Yere bakan parmakların yağmurun yağışını simgelediği törende o an çevredeki taşlarla kurulan ocakta kurban etiyle etli pilav, topalak çorbası, yaylı adı verilen yemekler pişirilmektedir. Ziyaret yerinde kesilen bireysel adak kurbanları ise parçalara ayrılarak köyde ihtiyacı olanlara dağıtılmaktadır (K.134).

Çevredeki ağaçları kesmenin ve yatıra saygısızlık yapmanın uğursuzluk getireceğine inanan ziyaretçiler, türbedarı olmayan yatırların bakımını, temizliğini kendileri yapmaktadır. Ramazan'da, Nevruz'da ve Hidrellez'de artış gösteren ziyaretçi sayısı, yılda 150 civarındadır. Daha çok Sünni olan ziyaretçiler, ağırlıklı olarak okuryazar olmayan ya da okuryazar olup eğitim seviyesi düşük olan halk kesimindedir (K.134).

III. 1. 8. 3. 2. Efsaneler

Üç Yatır'la ilgili yörede iki efsane anlatılmaktadır:

1. Köyün merkezindeki yatır, bitişiğindeki ev sahibinin rüyasına girer ve ona bir daha ziyaret yeriyle bitişik salonda uyumamasını söyler. Evliyanın ziyaret yeri yakınında uyunmasını hoş karşılamadığı için kadını uyardığına inanılmaktadır (K.134).

2. Köy merkezindeki yatırın yanındaki evlerden birinin önüne çobanlar çadır kurar ve gece olunca mezarın yanında içki içmeye başlar. Bu esnada akrabaları olan bir kadın, onları ziyarete gelir. Dışarıdaki ayak seslerini işiten bir çoban, kimin geldiğine bakmak için eline silahını alıp çadırından çıkar. Etrafına bakınırken çobanın elindeki silah birden patlar. Kurşunun isabet ettiği talihsiz kadın oracıkta ölür. Çobanların istemsiz bir şekilde akrabalarının ölümüne sebep olması, evliya mezarı yanında içki içmelerine bağlanır (K.134).

III. 1. 8. 4. Türbeler

Mut'un Kale Mahallesi'nde bulunan Lâl Paşa Camisi'nin bahçesinde iki türbe vardır. Caminin doğusunda ve güneyinde yer alan ve kümbet denilen iki türbenin de mimarının Lâl Paşa olduğu düşünülmektedir. Köse ve Atlay, Lâl Paşa'nın Karamanoğlu Alâeddin Bey'in emirlerinden olup 1443- 1444 yıllarında Lâl Medresesi'ni inşa ettirdiğini yine Lâl Paşa Cami'sinin de onun tarafından imar edilmiş olabileceğini kaydetmektedir (Köse ve Atlay, 2005: 571). Başka bir kaynakta ise Lâl Paşa, Karamanoğlu İbrahim Bey'in komutanlarından ve camiyi 1356- 1390 yılları arasında yaptırmıştır (Komisyon, 1998: 229). Türbelerde Karamanoğullarından ve Şeyh Hocenti soyundan gelen bazı kişilerle Lâl Paşa'nın yattığı tahmin edilmektedir (Köse ve Atlay, 2005: 584). Türbelerin üzerinin sekizgen konik çatı ile örtülü oluşu, halkın bu türbeleri "Sivri Türbeler" olarak anmasına neden olmuştur.

III. 1. 8. 4. 1. Doğudaki Türbe

Lâl Paşa Camisi'nin bir metre doğusunda olan bu türbe, güneydeki türbeden daha küçüktür. Bu yüzden yapı, küçük türbe olarak da anılır. Lâl Paşa Camisi yapılırken türbeyle birlikte yapılan ve tekke, imaret görevinde kullanılan bina yıkılmıştır. İçinde birbirinden farklı görünümde biri çocuğa ait kitablesiz dört taş lahit bulunan, piramit kubbeli türbe kesme taşlardan yapılmıştır (Atlay, 1976: 85; Kalafat, 1998: 419). Girişi güney- doğu yönünde olup bodrum katı da bulunan türbenin kubbe iç yüzeyindeki kilit taşına kırık dal motifleri yapılmıştır (Atlay, 1976: 85; Köse ve Atlay, 2005: 585). Sandukalardan birinin H. 716 (1316) tarihli kitabesinde "İsa Bey Bin Muhammed İskân Allahü Taalâ fi Bimevhatı Cenneti, Hadi Aşere Min Zilhadeti Seneti Sittatü ve Aşrin ve Seba Miete" yazılıdır. Bu durumda türbede gömülü olanlardan birinin İsa Bey olduğu anlaşılmaktadır (Köse ve Atlay, 2005: 585).

III. 1. 8. 4. 2. Güneydeki Türbe

Büyük türbe olarak da adlandırılan, kapısı doğuda olan bu türbe; caminin sekiz metre güneyinde yer almaktadır. 64 m²lik bir zemin üzerine sekizgen gövde ile kurulu, piramit kubbeli, kesme taşlarla örülü, gövdeden açılan üç penceresi olan türbede, taş sanduka dokuz kabir vardır. Taş sandukalardan ikisi üzerinde kayıt bulunmaktadır. Kitabelerden birinde günümüz Türkçesi karşılığı "766 yılı Zilkâde ayının 11. gününde ölen Hocenti oğlu Osman Bey Allah Teâlâ cennetinin göbeğinde iskân etsin" ifadesi yazılıdır. Bu kayıttan kabrin Şeyh Hocenti'nin oğlu Osman Bey'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Diğer kitabede ise günümüz Türkçesi karşılığı "Âbidlerden, zâhidlerden, fâzıllara ve bilginlere ihsanlar eden kalplerin sevgilisi merhûm ve mağfûr vefat etti." yazılıdır. Bu kayıttan yola çıkarak kabrin Şeyh Hocenti'ye ait olduğu söylenmektedir.

Mezarlardan birinin de Sinan Bey'e ait olduğu tespit edilmiştir. Diğer mezarların üzerinde kitabe olmadığından kimlere ait olduğu bilinmemektedir (Köse ve Atlay, 2005: 585- 586).

III. 1. 8. 4. 3. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Küçük ve Büyük Türbe ziyareti, genellikle orada yatan ve evliya olarak kabul edilen kişilerin ruhuna Fatiha hediye etmek için yapılmaktadır. Bunun yanında her tür dileğin gerçekleşmesi için de türbeleri ziyaret edenler vardır. Bu ziyaretlerde namaz kılmak, mum yakmak, yatırların etrafında dönmek, ağaçlara bez bağlamak türünden uygulamalar yoktur. Bazı ziyaretçiler, türbe içinde namaz kılmak istemişlerse de cami görevlilerince buna izin verilmemiş, ziyaretçilere namazın camide kılınabileceği söylenmiştir. Bakımı cami görevlilerince yapılan türbelerin her birine yılda yaklaşık 150 ziyaretçi (her tür mezhebe mensup) gelmektedir (K.135).

III. 1. 8. 5. Şih Yunus

Şih Yunus'un mezarı, Mut'un Sertavul yerleşim merkezinde Sertavul Tepesi'nin zirvesindedir. Sertavul-Mut istikametinin sağında kalan asfalt yol ile Sertavul Deresi arasındaki tepenin zirvesine 200 m'lik dar, toprak bir yolla çıkılmaktadır. Zirve, kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 20-25 m eninde küçük bir düzlükten ibarettir. Mezar kalıntılarının bulunduğu bu düzlüğe iki telefon bir de televizyon istasyonu kurulmuştur. Mezarların bir kısmı bu istasyonların yapımı esnasında bir kısmı da doğuya bakan toprak yolun açılması sırasında yok olmuştur. Geriye kalan mezarların yerleri ise genellikle birkaç taşla belirlenmeye çalışılmıştır. Bu mezarların içerisinde sadece Şih Yunus'a ait olduğu söylenen, 20-30 taş yığından oluşan mezarın çevresi, küçük taş öbekleriyle belirlenmiştir. Baş ucundaki ardıç ağacının kesildiği ifade edilen yatırın etrafında ulu ardıç ağaçları bulunmaktadır. Bu ağaçlardan ikisinin kökleri oyularak yüzeye çıkarılmıştır. Bu oyuklar, ağaç kökünden geçme uygulamasının varlığına işaret etmektedir.

III. 1. 8. 5. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Günümüzde çok fazla ziyaret edilmeyen Şih Yunus'un mezarına, çocuğu olmayanlar, durmayanlar ve zayıf, cılız, kırkırı karışan, yürüyemeyen konuşamayan çocuk sahipleri gitmektedir. Yatır ziyaretinin belirli bir günü yoktur (K.136, K.137, K.138).

Eskiden ilin önde gelenlerinin Türkmen Alevilerini çağırıp kurban (davar) kestiği ve yemek dağıttığı bu ziyaret yerinde dilek dilenmediği ve dolayısıyla dilek dilemeye bağlı pratiklerin yapılmadığı ifade edilmektedir (K.138). Günümüzde ise dilek dilenmeden önce üç kez yatırın etrafında dönülmekte, hasta çocuklar Şih Yunus'un mezarından alınmış toprağın karıştırıldığı suyla ziyaret yerinde yıkanmakta (çimdirilmekte), ziyaretin yanındaki ulu ardıç ağacının kökünden çocuk, üç sefer geçirilmektedir. Ardıç ağacının kökünden geçme pratiğini, çocuğu olmayan ya da çocuğu durmayanlar da (çocuğu düşenler) yapmaktadır (K.137). Ağaçlara kıyafetlerden kesilen çaputlar bağlanmaktadır. Ziyaretçi, gönlünden kopan miktarda parayı aralık olarak mezarın üzerine atmaktadır. Uygulamalar sonrasında dilek evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmektedir (K.137, K.138).

Dilek sonrasında ziyaret yerinin ikinci kez ziyaret edilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Mum yakmak, kurban kesmek, yemek pişirmek ve şeker, bisküvi, lokum, kek, pasta vb. yiyecekleri dağıtmak türünden uygulamaların yapılmadığı ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır (K.138). Genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların ziyaret ettiği evliya mezarının yıllık ziyaretçi sayısı, 20'yi geçmemektedir. Ziyaretçilerin çoğu, Türkmen Alevi'dir. Ziyaret yerindeki ağaçların kesilmesinde bir sakınca görülmemektedir (K.137).

III. 1. 8. 6. Sarı Dede

Sarı Dede'nin mezarı, Mersin'in Mut ilçesine bağlı Çivi Köyü'ndedir. Mezar, Yeniçıktı Tepesi'nin zirvesinde olup tepenin arka yüzünde kalmaktadır. Evliya mezarının bulunduğu yerde tarihi kalıntılara rastlanmakta; hatta bazı kalıntılar, Sarı Dede'nin türbesinin bulunduğuna işaret etmektedir. Eski göç yolu üzerindeki mezarın 200- 300 m ilerisinde kemerli tarihi bir sarnıç yer almaktadır. Ziyaret olarak da anılan mezarın etrafı taşlarla çevrilidir. Ancak mezar, hazine avcıları tarafından kazıldığından belirlenemeyecek derecede tahrip olmuştur. Baş ucu kısmında dikili olduğu söylenen ardıç ağacının 43 sene önce kesildiği ifade edilmektedir (K.139, K.140, K.141).

III. 1. 8. 6. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Evliya olarak saygı duyulan Sarı Dede'nin mezarı, hürmeten yapılan ziyaretler dışında sadece yağmur duası için ziyaret edilmektedir. Ziyaretin belirli bir günü yoktur. Uzun zamandır yağmur duası için de gidilmeyen ziyaret yerine, daha çok tepeye ağaç kesmek amacıyla çıkanlar ya da yaylaya gidenler uğramaktadır. Artık yağmur yağdırma töreni için genellikle Kömürcü Dede Tepesi'ne çıkılmakta, bu tercihte tepenin yakın oluşu etken rol oynamaktadır (K.139, K.140, K.142).

Sarı Dede'de yapılan yağmur yağdırma törenleri, imam eşliğinde iki rekât şükür namazının kılınması, yağmur duasının okunması, dua sonrasında âmin sözüyle birlikte ceketlerin ters giyilip şapkaların ters takılması ve kurban (koyun, keçi, horoz) kesilip toplama taşlardan yapılan ocakta yemek pişirilmesi (genellikle ziyaret pilav) şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalar dâhilinde mezarın başındaki ardıç ağacına bez bağlamak ve evliya mezarı üzerine arılık atmak da yer almaktadır. Köy halkınca belirtilmese de ağaçlara çaputların bağlanmış olması farklı isteklerin de

ziyaretlerde dile getirildiğini düşündürmektedir. Ancak yağmur yağdırma törenlerinin yaklaşık 35 yıldır yapılmadığı ifade edilmektedir (K.139, K.140, K.142).

Yalnızca Sünni köy halkının ziyaret ettiği Sarı Dede Türbesi'nin yıllık ziyaretçi sayısı 30- 40 kişidir. Okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar çoğunluktadır. Üzerine yemin edilmeyen bu ziyarette saygısızlık yapmaktan çekinilmekte, ziyaretin çevresindeki ağaçları kesmenin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K.139, K.140, K.142).

III. 1. 8. 6. 2. Efsaneler

Çivi Köyü'ne mensup bir adam, Sarı Dede'nin mezarı çevresindeki ağaçları kestikten kısa bir süre sonra akli dengesini yitirir. Adamın akli dengesini yitirmesi, evliyanın, mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesine kızıp adamı cezalandırdığı biçiminde yorumlanır (K.139, K.142).

III. 1. 8. 7. Kömürcü Dede

Kömürcü Dede, Mut'un Çivi Köyü sınırlarında, adını verdiği Kömürcü Dede Tepesi'nin zirvesindedir. Zirvedeki yatık ardıç ağacının önünde bulunan ziyaretin etrafı toplama taşlarla çevrilidir. Ancak çevrili alan içerisinde mezar olduğuna dair bir işaret yoktur. Köy halkınca da tepede mezar olmadığı belirtilmektedir. Ziyaret yerinin yakınında kilise kalıntısı vardır (K.139, K.140).

III. 1. 8. 7. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Kömürcü Dede'ye kuraklık olduğunda yağmur duası yapmak amacıyla çıkılmaktadır. Bu amaçla eskiden Sarı Dede, daha sonra da Gülistan Dede ziyaretlerine giden köy halkı, artık yakın olduğu ve diğerlerine nazaran ulaşımı kolay olduğu için Kömürcü Dede'ye gitmektedir. Herhangi bir gün gözetilmeksizin yağmura ihtiyaç duyulan her an Kömürcü Dede ziyaret edilebilmektedir (K.139, K.140).

Ziyaret alanındaki yağmur yağdırma törenine köyün imamı başkanlık etmektedir. Önce Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. Daha sonra yağmur duası okunmakta, âmin denilirken de ceketler ters giyilip şapkalar ters takılmaktadır. Kuraklığın tersine dönmesi amacıyla yapılan bu uygulama sonrasında koyun, keçi Allah rızasını kazanmak amacıyla kurban edilmektedir. Kurbanın etiyle toplama taşlarla yapılan ocakta yemekler pişirilmekte (genellikle ziyaret pilavı) ve hazırlanan yemekler törene katılanlarca yenilmektedir (K.139, K.140, K.142).

Ziyaret yeri bakımsızdır. Kömürcü Dede üzerine yemin edilmemektedir. Ziyaretçilerin çoğu Sünni köy halkındandır. Yıllık ziyaretçi sayısı 50'ye ulaşan evliya mezarına okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların ilgisi daha fazladır. Ziyaretin çevresindeki ağaçları kesmek ve ziyarete saygısızlık yapmak iyi karşılanmamakta, bu türden davranışlar sergileyenlerin başlarına kötü şeyler geleceğine inanılmaktadır (K.139, K.140, K.142)

III. 1. 8. 8. Ziyaret

Ziyaret, Mut'un Çivi Köyü sınırlarında, Kömürcü Dede Tepesi'nin eteğindedir. Köyün kuzeydoğusunda kalan evliya mezarının etrafı, toplama taşlarla çevrilmiştir. Mezarın var olduğu ifade edilen hece taşı şu an yoktur. Çalılıklar içerisinde kalan, "Avlanın Ahırın Başında Dede" de denilen evliya mezarının yanında ardıç ve iğde ağacı vardır. Kesin bir tarih verilmemekle birlikte mezarın çok eski olduğu belirtilmektedir, ikamet alanı dışında kalan evliya mezarının çevresinde başka mezar bulunmamaktadır (K.143).

III. 1. 8. 8. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Ziyaret'e her çeşit dilek için gidilmektedir. Çocuğu olmayan, kısmetinin açılmasını isteyen, maddi dilekleri olan, şifa arayan; huysuz, kırklı, konuşamayan,

yürüyemeyen vb. çocuk sahipleri ziyaretçiler arasında yer almaktadır. Çivi Köyü'ndeki diğer ziyaret yerlerinin aksine burada yağmur yağdırma töreni yapılmamaktadır. Eskiden özellikle çarşamba günleri, hatta birbirini takip eden üç çarşamba yapılan ziyaretler günümüzde istenilen günde yapılabilmektedir (K.141).

Dilek dileme aşamasındaki pratikler, isteğe bağlı olarak iki rekât şükür namazı kılınarak başlamakta, bilinen duaların (genellikle 1 Fatiha 3 İhlâs) okunmasıyla devam etmektedir. Ziyaret evliya mezarının etrafında üç kez dönülmesi, iğde ve ardıç ağacına bez ve/veya hasta kıyafetinin bağlanmasıyla devam etmekte; evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilenmesi, Allah adına adak adanması ve mezarın üzerine arılık konulmasıyla son bulmaktadır. Ziyaretteki bu genel uygulamaların yanı sıra hasta kıyafetleri evliya mezarının etrafında üç kez dolandırılıp bir gece ziyaret yerinde bırakıldıktan sonra hastaya giydirilmektedir. Bu uygulama, genellikle çarşamba geceleri yapılmakta ve birbirini takip eden üç hafta tekrarlanmaktadır (K.141). Ayrıca mezarın üzerinden şifa amacıyla toprak yalanmakta, mezardan ve çevresinden alınan toprak ve kırk çakılın konulduğu suyla hasta çocuklar yıkanmaktadır. Üç çarşamba tekrarlanan bu pratiğe “çocuğu çarşamba suyuna yıkamak” denilmektedir (K.141, K.143, K.144). Ancak, günümüzde genel uygulamalar dışındaki pratiklerin yerine getirilme oranı düşüktür. Ziyaret yerinde şu ana kadar yapılmadığı belirtilen yağmur yağdırma törenlerinin ise ihtiyaç duyulduğunda yapılabileceği söylenmektedir (K.144).

Dilekler kabul olduktan sonra evliya mezarını ikinci kez ziyaret etme zorunluluğu yoktur. Adak olarak genellikle koyun, keçi ya da horoz kurban edilmektedir. Kurbanlar ziyaret yerinde uygun şartlar sağlanamadığından evlerde kesilmekte ve ziyaret alanında dağıtılmaktadır. Adak sahibi, kurban etinden yememekte ya da yiyecek olursa yediği miktar kadarının parasını ödemektedir (K.144).

Ziyaretçilerin çoğunu, Sünni köy halkı ve çevre köylerden gelenler oluşturmaktadır. Evliya mezarının yıllık ziyaretçi sayısı 50 civarındadır. Ziyarete okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların ilgisi daha fazladır. Yöre halkı, yatırım çevresindeki ağaçları kesmekten korkmaktadır. Evliya mezarına saygısızlık yapanların ve evliya mezarı çevresindeki ağaçları kesenlerin çarpılacağına, işlerinin bozulacağına, yuvasının dağılacağına inanılmaktadır. Evliya mezarının bakımı yapılmamaktadır (K.141, K.143).

III. 1. 8. 9. Gülistan Dede

Gülistan Dede'nin mezarı, Mut'un Çivi Köyü'nde olup adını verdiği Gülistan Tepesi'nin zirvesindedir. Etrafı toplama taşlarla çevrili mezarın baş ve ayak ucu hece taşları vardır. Hece taşlarında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (K.141).

III. 1. 8. 9. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Gülistan Dede sadece yağmur duası için ziyaret edilmektedir. Evliya mezarının belirli bir ziyaret günü yoktur. Kurak geçen mevsimlerde istenilen her gün ziyaret gerçekleştirilmektedir (K.144).

Yağmur yağdırma törenleri, köy imamının başkanlığında yürütülmekte, Allah rızası için iki rekât şükür namazının kılınmasının ardından yağmur duasına geçilmektedir. Yağmur duasının bitiminde âmin denilirken ceketler ve şapkalar ters çevrilmektedir. Duayı takiben yine Allah rızası için koyun veya keçi kurban edilmektedir. Ziyaret çevresinde kesilen kurbanın etiyle taşlardan yapılan ocaklarda genellikle etli pilav (ziyaret pilavı) yapılmakta ve törene katılanlarca yenilmektedir (K.144).

Sünni köy halkınca ziyaret edilen Gülistan Dede'ye saygısızlık yapılması hoş karşılanmamakta, saygısızlık yapan kişinin başına kötü şeyler geleceğine inanılmaktadır. Ziyaret çevresinde gece kalınmamakta, Gülistan Dede üzerine yemin edilmemektedir.

Ziyaretçiler, genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır (K.144).

III. 1. 8. 9. 2. Efsaneler

Gülistan Dede ile ilgili yörede 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Ünzile Kadın olarak anılan köy sakini, çocukluğunda merkepleri otlatmak için Gülistan Tepesi'ne çıkar. Böyle günlerden birinde, ikindi vakti Gülistan Kızları olarak bilinen iki kız çocuğuyla karşılaşır. Gülistan Kızları, "Gel seni bir yere götüreceğiz." diyerek Ünzile'yi Gülistan Dede'nin mezarına götürür. Gülistan Dede'nin mezarı yanında gizli bir kapı açılır ve üç kız, açılan kapıdan içeri girer. Ünzile, cennet kadar güzel bu yerde gördükleri karşısında hayrete düşer, o zamana kadar hiç tatmadığı lezzette yiyecekler yer. Bir zaman sonra Gülistan Kızları, eline altın bir ibrik verdikleri Ünzile'yi gördüklerini kimseye anlatmaması tembihiyle açılan kapıdan gönderirler. Küçük kız, köyün başındaki kayaya gelince babasıyla karşılaşır. Başından geçenleri babasına anlatmak ister. Ancak daha baba bile diyemeden yere yuvarlanır. Düştüğünde Ünzile bir gözünü kaybeder, Gülistan Kızları'nın verdiği ibrik de yok olur (K.144).

2. Yukarıdaki efsanenin diğer varyantı şu şekildedir: Baba, Gülistan Tepesi'nde bıraktığı hayvanları getirmesi için kızını tepeye gönderir. Kız, hayvanları ararken çeşme başında iki kız çocuğu ile karşılaşır. Birer huri olan bu kızlar, birbirlerine bakıp "Ben bir kız gööördüm." der. Köylü kız, bu hurilerin yanına gider. Huriler, çeşmeden su doldurduktan sonra bir kapı açılır. Üç kız, açılan bu kapıdan içeri girer. Huriler, kavurga yapmak için tavaya bir buğday tanesi koyar, tava ağzına kadar kavurgayla dolar. Daha sonra köylü kızın ceplerini kavurgayla doldurup kızı gördüklerini kimseye söylememesi için uyarır, ondan kendilerini her gün ziyaret etmesini isterler. Yeraltından çıkan kız, hayvanları unutarak evinin yolunu tutar. Vakit çok geç olunca baba,

kızını aramak için yollara düşer. Baba ve kız yolda karşılaşırlar. Ünzile, babasını görünce eve gecikmiş olmanın verdiği telaşla “Baba, Gülistan, iki kız.....” der ki babasının susturmak için attığı tokatla yere yığılır. Küçük kız, yere düştüğünde bir gözünü kaybeder ve bir daha da hurileri göremez (K.135).

3. Çivi köylüleri, bilinmeyen bir zamanda Gülistan Dede'nin mezarının yerini değiştirir. Ancak köy halkı, ertesi gün mezarın eski yerinde olduğunu görür. Bu durum, evliyanın yerinin değiştirilmesini istemediği için eski yerine döndüğü biçiminde yorumlanır (K.135).

III. 1. 8. 10. Kesikbaş (II)

Kesikbaş, Demirkapı Köyü, Buruncu Yaylası mezarlığındadır. Yatır, alıç çalıkları dışında ağaç bulunmayan, düz bir arazi üzerine kurulu tarihi mezarlıktadır. Tarihi mezarlığa defnedilenlerin, 1840'lı yıllardan başlayarak 25-30 sene öncesine kadar yaylaya çıkan Silifke'nin Bahçederesi, Çadırılı, Kocapınar, Bolacakoyunlu (Araplı), Sökün, Kurtuluş köylüleri olduğu düşünüldüğünde Kesikbaş'ın bu Yörük aşiretlerinden birine mensup olabileceği tahmin edilmektedir. Mezarın 150 yıllık olduğu ifade edilmektedir (K.134).

III. 1. 8. 10. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Kesikbaş'a kısmetinin açılmasını isteyenler; çocuğu olmayan ya da durmayanlar (yaşamayanlar); huysuz, yaramaz, aksi çocuklarını uslanmasını, kırkı karışan çocuklarının iyileşmesini dileyenler; ev, araba, iş sahibi olmak isteyenler; iyi bir eğitim almak, sınavlarında başarılı olmak, terfi etmek, zengin olmak, üzüntüden- sıkıntıdan, kazadan, beladan, nazardan kurtulmak isteyenler; kara sevdaya tutulanlar ve çeşitli hastalığı olanlar (felç, zihinsel engellilik vb.) ziyareti gerçekleştirenler arasında yer almaktadır. Hastaların son çare olarak başvurduğu ziyaret yerinde yağmur yağdırma

törenleri de yapılmaktadır. Ziyaret yerine her gün gidilebilmekte, ancak pratiklerin birbirini takip eden üç çarşamba yapılması dileğin kabulü için daha uygun görülmektedir (K.134).

Kesikbaş Ziyareti'nde uygulamalar, iki rekât şükür namazı kılmak, yatırın etrafında bilinen dualar eşliğinde üç defa dönmek, Kur'an-ı Kerim okumak (genellikle Yasin suresi), alıç çalılara bez bağlayıp Kesikbaş'ın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemek ve dileğin gerçekleşmesi halinde yerine getirilecek adağı belirtmek, yatır üzerine arılık atmak sırasını takip etmektedir. Ziyaretin esasını oluşturan bu pratiklerin yanı sıra ziyaret toprağını yalamak ya da bereket getirmesi amacıyla eve götürüp saklamak, evliya mezarı üzerine toprak veya taş atmak, yatır duvarına taş yapıştırmak, mezarın iki yanında yedi taşı üst üste dizmek ve mezarın çevresinden alınan sahip çakılı (kırk taş) suya koyup hastayı yıkamak, ziyaretçinin isteğine bağlı olarak yapılan pratiklerdir. Küçük çocukların iyileşmesi amacıyla ziyaretin yakınından çıkan, kutsal kabul edilmeyen suya sahip çakılı olarak nitelendirilen kırk taş konulmakta ve çocuk bu suyla yıkanmaktadır. Büyükler aynı uygulamayı kırk taşı eve götürüp yapmaktadır (K.134).

Ziyaret yerinde yağmur yağdırma töreni, köy imamının başkanlığında iki rekât şükür namazının kılınması, yağmur duasının okunması ve genellikle koç ve/veya keçinin kurban edilip toplama taşlardan oluşturulan ocakta pişirilerek yenmesinden ibarettir. Törenin ikinci halkasını oluşturan yağmur duası, bazı uygulamalar eşliğinde yapılmaktadır. Bu aşamada ziyaretçiler, ceketlerini ters giyip şapkalarını ters takmakta ve yağmur yağışını andırırçasına ellerini parmakları yere bakacak şekilde ters çevirmektedir (K.134).

Dileği kabul olanlar, adak kurbanı olarak genellikle koç ya da keçi kesmektedir. Kurbanın sayısı, ziyaretçinin maddi gücüne bağlıdır. Ziyaret sonrası çocuğu olanlar maddi güçleri el verirse kurban sayısını yediye kadar çıkarabilir. Çevrede kesim için özel bir alan bulunmadığından adak sahipleri, uygun gördükleri herhangi bir yeri bu amaçla kullanmaktadır. Kurban, yağmur yağdırma töreni dışında evlere getirilerek ihtiyacı olan mahalle sakinlerine genellikle parçalar halinde dağıtılmaktadır. Ziyaret yerinde adananlar arasında Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an-ı Kerim okumak, namaz kılmak (rekât sayısı ziyaretçiye bağlı), kurban kesilirse pilav yapıp dağıtmak, öksüz sevindirmek ve giydirmek, fakir birini giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak, sadaka vermek, helva dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur, buğday, arpa serpmek, havlu-tülbent dağıtmak, mevlit okutmak, sütlü mevlit okutmak, 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak, köpeğe ekmek doğramak, kandil yağı, zeytinyağı dağıtmak, lohusa şerbeti dökmek, lokum, tatlı, şeker, bisküvi, kuru üzüm, çerez, çökelek vb. dağıtmak yer almaktadır (K.134).

Kesikbaş, yılda ortalama 350-400 kişi tarafından, mezhep ayrımı gözetilmeksizin ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, çoğunlukla Sünni halk kesimine mensup olup okuryazar olamayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Kesikbaş'a saygısızlık yapanların çarpılacağına, ailesinin dağılacağına, hastalanacağına vb. inanılmaktadır (K.134).

III. 1. 8. 11. Dede Yatırı

Dede Yatırı, Mersin'in Mut ilçesine bağlı Dağpazarı Köyü sınırlarında, adını verdiği Dede Tepesi'nin zirvesindedir. Tepenin güney ucundan bakıldığında Dağpazarı'nın karşısındaki Ketseli Köyü'nün yaylası görülmektedir. Yönümüzü Kesteli Köyü'ne çevirdiğimizde ise sağ tarafta Elmapınarı (Navdalı) Köyü'ne, sol tarafta da

Demirkapı Köyü'ne giden yol görünmektedir. Kesteli Köyü sınırlarında kalan ceviz ağaçlarının Gülnar ilçesindeki Şeyh Ali Semerkandî Türbesi Vakfı'na ait olduğu belirtilmektedir K.(145). Dede Tepesi, Dağpazarı merkezine giden toprak yolun solundadır. Tepenin zirvesindeki Dede Yatırı'na ulaşmak için tarlaların arasından geçip yaklaşık 400-500 m tırmanmak gerekmektedir. Zirvedeki yatır, hece taşlarını da içine alacak şekilde 1,5-2 m genişliğinde toplama taşlarla çevrili, yuvarlak bir alan içerisindedir. Böylece mezarın sınırları belirlenmiştir. Mezarın baş ucu hece taşının hemen arkasında çaputların, çocuk kıyafetlerinin, iç çamaşırlarının, tülbent ve el işi örtülerinin bağlandığı sonradan dikilmiş küçük bir çam ağacı vardır.

Dede'nin ayak ucu yönünde üç, baş ucuna göre tepenin sağ yamacında ise beş ulu meşe ağacı bulunmaktadır. Ayak yönünde kalan meşe ağaçlarından birinin kökü toprağın oyulmasından dolayı yüzeye çıkmıştır. Aynı zamanda tepenin üstünde ateş yakıldığını gösteren kalıntılara rastlanmaktadır.

III. 1. 8. 11. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Dede Yatırı, her türlü dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Hastalar; iş, ev, araba, kısmet, iyi bir eğitim almak (sınavları kazanmak), terfi etmek, zengin olmak isteyenler; çocuğu olmayan ya da durmayanlar (yaşamayanlar); huysuz, yaramaz, aksi çocuklarını uslandırmak ve üzüntüden, sıkıntıdan, kazadan, beladan, nazardan kurtulmak isteyenler yatırdan medet umanlar arasında yer almaktadır. Rahatsızlıklarına tıbbi çözüm bulamayıp çaresiz kalınca yatırı ziyaret eden hastaların çoğunu, ailelerince ziyarete getirilen kırkık karışmış, cılız, konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar oluşturmaktadır. Dede, kurak geçen mevsimlerde yağmur duası için de ziyaret edilmektedir. Özellikle çarşamba günleri gidilen ziyaret yerinde uygulamalar, birbirini takip eden üç hafta

tekrarlanmaktadır. Dileklerin kabulü, patriklerin inanılarak yapılmasına bağlanmaktadır (K.134, K.138, K.145).

Dileğin kabulü için yapılan ilk ziyarette pratikler, pek çok ziyaret yerinde olduğu gibi iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Ziyaretçinin bildiği duaları okuyarak evliya mezarının etrafında üç kez dönmesiyle devam eden uygulamalar, Kur'an- Kerim'den genellikle Yasin suresinin okunması, ağaca bez bağlanıp "Allah'ım Dede'nin yüzü suyu hürmetine dileğimi kabul et. Eğer dileğimi kabul edersen senin rızan için adağımı yerine getireceğim." denilip mezarın üstüne arılık atılmasıyla son bulmaktadır (K.134, K.138, K.145).

Ziyaretin temeli, yukarıdaki sırayı takip eden uygulamalardan meydana gelmektedir. Ancak Dede Yatırı'na bağlı farklı uygulamalar da bulunmaktadır. Ziyaret toprağını yalamak ya da bir keseye koyup bereket getirmesi için evde saklamak; evliya mezarı üzerine toprak ve/veya taş, çakıl atmak; yatır duvarına taş yapıştırmak; mezarın iki yanında yedi taşı üst üste dizmek; çam torusunu (fidanını) yarıp hasta çocuğu içinden geçirmek ve mezarın çevresinden alınan sahip çakılını suya koyup hastayı yıkamak ziyarete bağlı diğer uygulamalardır. Sahip çakılı ile mezarın üzerinden alınan kırk çakıl taş kast edilmektedir. Kırk taş, evden getirilen suya atılmakta ve bu suyla hasta çocuklar ziyaret yerinde yıkanmaktadır. Çocukların üzerinden çıkan kıyafetler ağaca bağlanmakta, çocuk yeni giydirilen kıyafetleriyle evine götürülmektedir. Kıyafetlerin bırakılmasıyla hastalıktan tamamen kurtulmak amaçlanmaktadır (K.134, K.138, K.145).

Dede Tepesi'nde düzenlenen yağmur yağdırma törenleri, köy imamınca yürütülmektedir. İki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlayan törene yağmur duası ile devam edilmektedir. Törene katılanlar, yağmur duası okunurken ceketlerini ters giyip, şapkalarını ters takıp, ellerini parmakları yere bakacak şekilde ters çevirmektedir. Yağmur

yağdırma töreni, kurbanlık hayvanın (özellikle koç, keçi) kesilmesinden ve çevredeki taşlarla oluşturulan ocakta kurban etiyle yemek pişirilip dağıtılmasından sonra bitmektedir (K.134, K.138, K.145).

Dileği gerçekleşenler, ziyaret yerinde adaklarını yerine getirmektedir. Adak olarak genellikle koç, keçi kurban edilmektedir. Kurbanın sayısı, ziyaretçinin maddi gücüne bağlıdır. Ziyaret sonrası çocuğu olanlar, maddi gücüne göre kurban sayısını yediye kadar çıkarabilmektedir. Ziyaret alanında kurban kesmek için özel bir mekân olmadığından kurbanlar, uygun görülen bir alanda kesilmekte ve o an toplama taşlardan oluşturulan ocakta pişirilerek dağıtılmaktadır. Kurban etiyle kazanlarda etli bulgur pilavı, keşkek, topalak çorbası, yayalı adı verilen yemekler yapılmaktadır. Eğer dileği kabul olan ziyaretçi, adağını yerine getirmek için Dede Tepesi'ne tek başına çıkmışsa ve tepede yemek dağıtılacak kimse yoksa yemek pişirilmemekte, ziyaretçi evine götürdüğü etleri çevresindeki ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktadır. Çocuğu olanlar, çocuklarına Dede adını verebilmektedir. Ziyaret yerinde adananlar arasında Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an Kerim okumak, namaz kılmak (rekât sayısı ziyaretçiye bağlı), öksüz sevindirmek ve giydirmek, fakir birini giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak, sadaka vermek, helva dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur, buğday, arpa serpmek, havlu- tülbent dağıtmak, mevlit okutmak, sütlü mevlit okutmak, 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak ve muradı olunca aynı yere bırakmak, köpeğe ekmek doğramak, kandil yağı, zeytinyağı dağıtmak, lohusa şerbeti dökmek, lokum, tatlı, şeker, bisküvi, kuru üzüm, çerez vb. dağıtmak yer almaktadır (K.134, K.138, K.145).

Üzerine yemin edilmeyen Dede'nin bilinen başka adı yoktur. Dede'ye saygısızlık yapanların evliya tarafından cezalandırılacağına, çarpılacağına, ağzının yüzünün yamulacağına vb. inanılmaktadır. Benzer inanış, yatırın çevresindeki ağaçların

kesilmesi halinde de vardır. Yöre halkı, ağaçların dibinde ve evliya mezarları başında meleklerin oturduğuna ve bu meleklerin ağaçların kesilmesine izin vermediklerine inanmaktadır. Türbedarı olmayan, bakımını ziyaretçilerin yaptığı evliya mezarına mezhep ayrımı yapılmaksızın herkes gelebilmektedir. Mezarın yıllık ziyaretçi sayısı, 150- 200 kişiyi bulmaktadır. Ramazan'da, Nevruz'da ve Hıdrellez'de ziyaretçi sayısı artmaktadır. Gelenlerin büyük bir kısmını okuryazar olamayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmaktadır (K.134, K.138, K.145).

III. 1. 8. 11. 2. Efsaneler

Dede Yatırı ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Dağpazarı Köyü'ne mensup bir adam, ziyaret yerindeki ağaçların dallarını keser. Adamın bir süre sonra omzunda yara çıkar. Yöre halkı, evliyanın mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesine kızdığı için adamın omzunda yara çıktığına inanmaktadır.

2. Dağpazarı Köyü'ne mensup biri, kesmeye cesaret edemediği Dede Tepesi'ndeki meşe ağaçlarını oğluna kestirir. Adamın oğlu, ağaçları kestikten sonra felç geçirir. Yöre halkı, mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesine kızan evliyanın adamı cezalandırdığına inanmaktadır (K.146).

III. 1. 8. 12. Seydi Salih

Mersin'in Mut ilçesine bağlı Yatırtaş Mahallesi'nde bulunan Seydi Salih'in mezarı, Mut İlköğretim Okulu ile Mut Anadolu Lisesi arasında kalan mezarlıktadır. Evliyanın mezarı, mezarlığın hemen girişinde yer alan, kare biçiminde, tahminen 15 m²lik bir alan üzerine kurulu, üstü açık, dört duvar bir yapı içerisinde bulunmaktadır. Ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmeyen, iki pencereyi kapıya demirden yeşil kapısı

üzerinde “Burayı Pisletme Yatırları Ölü ZANNETME” yazılıdır. Bu yazı, halkın evliyaları ölümsüz kabul ettiklerinin güzel bir göstergesidir (K.130).

Zemini betonarme olan yapının ortasında, etrafı kesme taşlarla örülü üç mezar vardır. Baş ucu hece taşları olan bu mezarların üzerini otlar bürümüştür. Mezarların ortasından iki küçük zeytin ağacı yükselmektedir. Soldaki mezarın Seydi Salih’e, diğer iki mezarın ise ailesine ya da müritlerine ait olduğu söylenmektedir. Ziyaret alanının dışında, sağda bulunan sakız ağacına çeşitli renk ve boyutta çaputlar, çamaşırlar bağlanmıştır (K.130).

III. 1. 8. 12. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Seydi Salih’i çocuğu olmayan ya da durmayan (yaşamayan), erkek çocuk isteyen ve konuşamayan, yürüyemeyen, cılız, haylaz (yaramaz, huysuz, aksi çocuk), kıyık (kırkı karışmış) çocuk sahipleri özellikle ziyaret etmektedir. Yağmur duasının da yapıldığı ziyaret yerine şifa arayan, maddi ihtiyaçları olan (ev, iş, araba sahibi olmak, zengin olmak vb.) ziyaretçiler de başvurmaktadır. Ayrıca kısmetinin açılmasını isteyenler; sınavında başarılı olmak, terfi etmek, üzüntüden sıkıntıdan, kazadan, beladan, nazardan kurtulmak isteyenler de ziyareti gerçekleştirenler arasında yer almaktadır. Haftanın her günü ve saatinde gidilebilen ziyaret yerinde dilek ziyaretlerinin daha çok çarşamba veya perşembe günleri yapıldığı görülmektedir. Dileğin kabulü için uygulamaların birbirini izleyen üç çarşamba ya da üç perşembe tekrarlanması gerekmektedir (K.130).

Seydi Salih’te diğer ziyaret yerlerinden farklı olarak şükür namazı, pratiklerin sonuncusunu oluşturmaktadır. Bu ziyaret yerinde uygulamalar, ziyaretin dışındaki sakız ağacına ziyaretçinin beraberinde getirdiği tülbent, çamaşır ya da çaputu bağlamasıyla başlamakta ve ağacın dibine dört taş atmasıyla devam etmektedir. Daha sonra ziyaret alanına girilerek yatırın etrafında üç defa dönülmektedir. İki rekât şükür namazı kılınarak

Seydi Salih'in yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaret, mezarın üzerine arılık atılması ve kuşların yemesi için bulgur, buğday saçılmasıyla sona ermektedir. Genellik gösteren bu uygulamaların yanı sıra şifa bulmak amacıyla ziyaret toprağını yalayanlar ya da bereket getirmesi için evlerine götürülenler de bulunmaktadır. Bazı ziyaretçiler ise evlerine götürdükleri toprağı suya karıştırmakta ve bu suyla kırkı karışmış çocuklarını iyileşmesi için yıkamaktadır. Ayrıca, erkek çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, tülbendini ya da çamaşırını ağaca bağlarken ve ağacın dibine dört taş atarken "Kızı bıraktım erkeğe başladım." demektedir (K.130).

İsteğine kavuşan ziyaretçi, evliya mezarını ikinci kez mutlaka ziyaret etmek zorundadır. Allah'a şükretmek için yapılan bu ziyarette genellikle keçi, koç, horoz ya da tavuk kesilmektedir. Kurbanların sayısı, ziyaretçinin maddi gücüne göre değişmektedir. Ziyaret sonrası çocuğı olanlar, maddi gücüne göre kurban sayısını yediye kadar çıkarabilmektedir. Evlerde kesilip ihtiyaç sahiplerine genellikle parçalar halinde dağıtılan kurbandan adak sahibi yememektedir. Adak kurbanının yanı sıra ziyaret sonrası erkek çocuk sahibi olanlar, çocuklarına Salih adını koymaktadır. Ziyaret yerinde adananlar arasında Yasin okumak (1- 41), dua etmek, Kur'an Kerim okumak, namaz kılmak (rekât sayısı ziyaretçiye bağlı), kurban kesilirse pilav yapıp dağıtmak, öksüz sevindirmek ve giydirmek, fakir birini giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak, sadaka vermek, helva dağıtmak, kuşların yemesi için bulgur, buğday, arpa serpmek, havlu- tülbent dağıtmak, mevlit okutmak, sütlü mevlit okutmak, 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak, köpeğe ekmek doğramak, kandil yağı, zeytinyağı dağıtmak, lohusa şerbeti dökmek, lokum, tatlı, şeker, bisküvi, kuru üzüm, çerez vb. dağıtmak yer almaktadır (K.130, K.134).

Ramazan ayında ziyaretçi akınına uğrayan, yıllık ziyaretçi sayısı 300-400 kişi arasında değişen ziyaret yerine daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar gitmektedir. Ziyaretçilerin çoğu, Sünni halk kesimine mensuptur. Evliya mezarının bakımını ziyaretçiler yapmaktadır. Ziyaret yerinde saygısızlık yapılması veya ziyaret ağaçlarının kesilmesi durumunda bireyin çarpılacağına, elinin yüzünün yamulacağına, hastalanacağına vb. inanılmaktadır (K.130).

III. 1. 8. 13. Nure Sofi Türbesi (Nuri Sofu, Nur Sofu, Nûre Sûfi)

Nure Sofi (Nuri Sofi), Karamanoğullarının atası kabul edilir. Evliya, Osmanlı Tahrir ve Vakıf Defterlerinde “cedd-i âlâ-i ümerâ-i Karaman” ve “cedd-i âlâ âl-i Karaman” şeklinde anılmaktadır. Babasının adı Sadeddin olup Kemaleddin ve Hayreddin adında iki kardeşi vardır. 1231’de nübüvvet iddia edip “Baba” lakabını alan İlyas Horasanî’ye intisab ederek Sûfi (Sofu) lakabını almıştır. Babaî tarikatının yayılması için Muhlis Baba ile birlikte Kırşehir’in Maliya ovasında Selçuklulara karşı savaşmıştır. Babaîlerin yenilmesi üzerine Konya ve Ermenek civarına iltica etmiştir. Muhlis Baba tarafından tarikatın şeyhlerinden biri yapılan büyük oğlu Karaman, Karaman Türkmenlerinin birçoğunu emri altına almış ve bir süre sonra Karaman’da sultanlığını ilan etmiştir (Köse ve Atlay, 2005: 610).

Ne zaman öldüğü bilinmeyen Nure Sofi, Yalnızcabağ Köyü’nde Değirmenlik Mahallesi (Yaylası)’ndeki türbede gömülüdür. Türbe, ardıç ağaçlarıyla kaplı Nure Sofi Tepesi’ndedir. Türbenin çevresinde tarihi mezarlar bulunmaktadır. Arkasında ulu bir ardıç ağacı, yanında etrafı betonla çevrilmiş açık bir mescit vardır. 100 m aşağısındaki cami (1985-1990) yapılmadan önce yaylaya göçenlerin cuma namazı kıldığı mescit, günümüzde sadece türbeyi ziyaret edenler tarafından şükür namazı kılmak amacıyla kullanılmaktadır (K.147).

Nure Sofi Türbesi, taşlardan örülü bina üzerine toprak dam ve ahşap çatıdan yapılmıştır (Köse ve Atlay, 2005: 611). Çatısı 1960'lı yıllarda Abdurrahman Yavuz tarafından onartılmıştır. Türbede iki mezar bulunmaktadır. Mezarlardan birinin Nure Sofi'nin eşine ait olduğu söylenmektedir.

III. 1. 8. 13. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Nure Sofi Türbesi, sadece hürmeten ziyaret edilmektedir. Ziyaretin belirli bir günü yoktur. Ziyaret yerindeki uygulamalar, türbenin yanındaki mescitte ya da camide iki rekât şükür namazı kılmak ve evliya mezarı başında dua etmekten ibarettir. Ziyaret yerinde adak adanmamaktadır (K.147, K.148, K.149).

Bireysel yapılan ziyaretler dışında Nure Sofi'yi anmak ve yöre halkını kaynaştırmak amacıyla 1998-2004 yılları arasında Mut Belediyesi tarafından "Nure Sofi'yi Anma Günü" düzenlenmiştir. Yalnızcabağ Köyü Muhtarlığı'nın da katkılarıyla ağustos ayının üçüncü pazarı yapılan anma günü, köylülerin Yalnızcabağ Köyü'nden Nure Sofi Türbesi'ne yürüyüşüyle başlamış, türbeye varıldığında belediye başkanının açılış konuşmasıyla devam etmiştir. Açılış konuşmasını Nure Sofi'yi tanıtan konuşmalar takip etmiştir. Karakucak Güreşleri ve halk oyunları da etkinlikler kapsamında yer almıştır. Anma günü, davul eşliğinde türkülerin söylenmesiyle son bulmuştur. Gün boyunca katılımcılara ve yöre halkına keşkek (et yemeği, yahni), sıkma ve yayık ayranı gibi yöresel yemekler sunulmuştur. Anma günlerine yöre halkının yanı sıra kaymakam, belediye başkanı, Mersin Valisi ve Adana Vali Vekili katılmıştır. 2000 yılı etkinliklerine Selçuk ve Karaman Üniversitesi öğretim üyeleri de destek vermiştir (K.150).

Festivallerde 1500-2000 kişiyi bulan ziyaretçi sayısı, bireysel ziyaretlerde yılda 100 kişiyi geçmemektedir. Türbeye Silifke, Gülnar gibi çevre ilçelerden ve Konya, Karaman gibi çevre illerden ziyaretçiler de gelmektedir. Daha ziyade Sünni halk kesimine

mensup olan ziyaretçilerin büyük bir kısmını okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmaktadır. Türbenin temizliği ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Türbeye saygısızlık yapanın ya da türbe dışındaki ağaçları kesenin çarpılacağına, ağzının yüzünün yamulacağına, hastalanacağına vb. inanılmaktadır (K.147, K.148, K.149).

III. 1. 9. Tarsus

III. 1. 9. 1. Eshab-ı Kehf Mağarası

Hristiyan ve Müslümanlar tarafından kutsal bir ziyaret yeri olarak kabul edilen ayrıca Kur'an- Kerim'de Arş-ı Â'lâ'ca Eshâb-ı Kehf isimindeki surenin 9-26. ayetleri arasındaki 18 ayette sözü edilen Eshab-ı Kehf; mağara dostları, mağara arkadaşları, mağara yâranı anlamlarına gelmektedir. Dönemin zalim hükümdarı Dakyanus'un elinden kurtulmak için mağaraya sığındıkları ve Kur'an-ı Kerim'e dayandırılarak güneş takvimine göre 300, kameri takvime göre 309 yıl uydukları rivayet edilen bu arkadaşların (gençlerin) sayısı ve isimleri konusunda kesinlik yoktur. M.S. II. yüzyılın başlarında yaşadığı düşünülen mağara arkadaşları, anlatılanlara göre Mekselmina, Mahşelmina, Temliha, Mertunas, Keştunas, Bironos, Dimos, Kalos isimli sekiz genç ve Kıtmir adındaki bir köpek ya da Meksemlina, Mahsemlina, Yemliha, Martus, Kesutunis, Bironis, Resmunis, Batunis isimli sekiz genç ve Kalus isimindeki bir köpekten oluşmaktadır. Ayrıca mağara arkadaşlarının Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş isimindeki yedi genç ve Kıtmir adındaki bir köpekten ibaret olduğu da söylenmektedir (Akagündüz ve diğ., 1993: 388- 399). Bu gençlerin yaşadığı mağaranın nerede olduğu da bilinmemekte; İspanya, Cezayir, Mısır, Suriye, Ürdün, Afganistan, Doğu Türkistan ve Türkiye gibi çeşitli ülkelerde Eshab-ı Kehf Mağarası'nın bulunduğu

inanılmaktadır. “Yedi Uyuyanlar” olarak da bilinen mağaranın Türkiye’de Efes, Afşin ve Tarsus’ta olduğu kabul görmektedir (Sümer, 1989: 26- 32).

Tarsus’taki Eshab-ı Kehf Mağarası, ilçenin 14 km kuzeybatısındaki Dedeler Köyü’nde, bir tepenin eteğindedir. Konik biçimi ve topoğrafik görünümüyle doğal bir özellik arz eden tepe, halk arasında “Ziyaret Dağı” olarak da anılmaktadır (Mersin. Turizm [MT], tarih yok). Çevresinde Dedeler, Taş ve Sait Köyü’nün mezarlığı bulunan mağaranın üzerinde 1983 yılında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmış bir cami vardır. Eshab-ı Kehf adındaki bu camiye 1960’ta kadınların, 1975’te ise erkeklerin ibadet ettiği bölüm eklenmiştir. Ayrıca caminin yanına 1967- 1975 yılları arasında üç şerefeli bir minare inşa ettirilmiştir (K.151).

300 m² genişliğinde ve 10 m yüksekliğindeki mağaranın girişinde harnup, gençlerin yattığı yere üstten bakan ağzı çevresinde ise zeytin ve sakızlık ağaçları vardır. İçinde üç tünel bulunan mağaraya 15- 20 basamakla inilmektedir (MT, tarih yok). Basamakların sonunda çömelmiş deveye benzeyen bir kaya parçası bulunmaktadır. Yağmur suyu nedeniyle başının koptuğu ifade edilen bu deve figürünün gerçek bir devenin taşlaşmış şekli olduğuna inanılmaktadır. Mağaranın sağ tarafında “Yedi Uyuyanların” yattığı alan bulunmaktadır. Demir parmaklıkla çevrelenmiş bu alan içerisinde duvara “Eshab-ı Kehf’lerin dualarının kabul olduğu, uyudukları, 300 yıl kaldıkları yer burasıdır. Bu yer Kehf suresi 17. ayette geçen yerdir. Burada 1 Fatıha ve 11 İhlâs suresi okunur ve ruhlarına bağışlanır. Taş atmadan, deliklerden geçmeden, bez bağlamadan, mum veya buhur yakmadan sadece dua okunur ve çıkılıp camide 2 rekât tahhiyatül mescit namazı kılınır. Allah niyetlerinizi kabul etsin.” yazılı levha asılmıştır. Bu alanın içinde irili ufaklı birçok taş parçası olduğu dikkati çekmektedir.

Ziyaretçilerin günahlarından arınmak amacıyla içinden geçtikleri mağara duvarındaki günah deliği, uygulama sırasında yaralanmalar olduğu için dönemin kaymakamı Halil Gül tarafından kapatılmıştır. Ancak mağaranın arka tarafında, tünellerin bulunduğu yerde taş kemerden bir günah deliği daha vardır (K.152). Ayrıca arkalara doğru ilerledikçe zeminde gençlere ait olduğuna inanılan ayak izleriyle karşılaşılmaktadır. Söz konusu ayak izleri, mağara tavanından damlayan sularla dolmuştur.

III. 1. 9. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Eshab-ı Kehf Mağarası, hürmeten ve her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Ziyaretin belirli bir günü ya da saati bulunmamaktadır. Ancak ziyaretçi sayısı; Ramazan ayında, bayramlarda, kandillerde, Nevruz'da, Hidrellez'de ve cuma ile pazar günlerinde artış görülmektedir (K.151, K.152, K.155, K.156, K.157, K.158, K.159).

Ziyaretçiler, yedi gencin yattığına inanılan alanın önünde dua etmektedir. Dua, genellikle tabelada belirtildiği üzere 1 Fatıha ve 11 İhlâs suresi okumak şeklindedir. Duayı, camide iki rekât şükür namazı kılmak takip etmektedir. Genellik arz eden bu uygulamaların yanı sıra yedi gencin makamı etrafında 1, 3, 5 veya 7 defa dönülmektedir. Aynı uygulamanın cami etrafında yapıldığı da görülmektedir. Mağara duvarındaki günah deliği kapandığından ziyaretçilerin tünel girişindeki taş kemerden geçtiği ifade edilmektedir (K.151, K.152, K.153, K.154, K.155). Ayrıca mağara girişinde günah taşı olarak bilinen büyük bir taşın üzerinden atlayıp altından yedi defa geçmek suretiyle günahların affolunacağına inanılmaktadır (Durdu, 1998: 143). Mağaradaki deve figürüne üç kez el yüz sürüldükten sonra el açıp dua edilmektedir. Sırtı ağrıyanlar, bu figüre sırtlarını sürmektedir. Eskiden mağaranın içinde yakıldığı belirtilen mum ve/veya buhur, günümüzde mağara dışındaki ağaç ya da duvar dibinde yakılmaya devam etmektedir. Şifa amacıyla mağara ağzında göveren sakızlık ve zeytin ağaçlarının yapraklarından

yenilmektedir. Söz konusu ağaçlara çaputların da bağlandığı görülmektedir. Taş taş üstüne koymak (kale yapmak, genellikle 3- 7 taş), taşlarla ev, araba şekli yapmak, mağara duvarına taş yapıştırmak da uygulamalar dâhilindedir. Taş duvara yapışacak olursa dileğin gerçekleşeceğine inanılmaktadır (K.151, K.152, K.152, K.153, K.154, K.155, K.156, K.157, K.158, K.159). Ziyaret yerindeki sudan şifa bulmak ve çocuk sahibi olmak isteyenlerce içilmektedir (Durdu, 1998: 143). Bazı ziyaretçiler, birbirini takip eden yedi perşembe akşamı caminin uygun bir yerinde kalmaktadır. Yakın zamanda ziyaretçilerin kalabilmesi amacıyla cami yanında bir otel yapılacağı söylenmektedir. Uygulamalar, mağara içinde Yedi Uyurlar'ın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilemek, Allah adına adaklar adanmak ve ziyaret alanına arılık atmakla sona ermektedir. Eskiden devenin çevresindeki çukurluklara konulan ve çocukların, ihtiyaç sahiplerinin aldığı ifade edilen arılık, günümüzde makbuz karşılığında görevlilere verilmektedir. Makbuz kesen görevlinin bulunmadığı zamanlarda arılıklarlar, yedi gencin yattığına inanılan alana atılmaktadır (K.151, K.152, K.153, K.154, K.155, K.156, K.157, K.158, K.159).

Eskiden mağara çevresindeki ağaç diplerinde kesilen adak kurbanları, günümüzde ziyaret yerinin aşağısında bu amaç için düzenlenen alanda kesilmektedir. Ziyaretçilerin maddi gücüne göre değişiklik gösteren kurbanlar, genellikle koyun ve keçiden oluşmaktadır. Kurban eti, parçalar halinde dağıtılabileceği gibi taşlarla oluşturulan ocaklarda ya da evlerden getirilen tüplerde yemek yapılarak da dağıtılabilmektedir. Yemek olarak genellikle kavurma ve etli pilav yapılmaktadır. Adak sahibinin kurban etinden yemesi halinde yediği miktarın bedelini ödemesi gerektiğine inanılmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak, ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl

hiç kesmemek yedinci yılın sonunda kesilen saç ı ziyaret yerine bağlamak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (genellikle yedi tane), çaput (bez) bağlamak, sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur-buğday ve kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, evliyanın adını doğacak çocuğa vermek, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, yedi mahallenin yoksulunu doyurmak, yedi dedeye mum dikmek, mercimekli bulgur pilavı dağıtmak ve ziyaret yerine çiçek koymak da adaklar arasında yer almaktadır (K.151, K.152, K.153, K.154, K.155, K.156, K.157, K.158).

Eshab-ı Kehf Mağarası hem Müslüman hem de Hristiyanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin büyük kısmı, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Ancak, ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek okuryazarların sayısı da oldukça fazladır. Farklı ülkelerden ve yurdun çeşitli illerinden ziyaretçi akınına uğrayan mağaranın yıllık ziyaretçi sayısı, 20000'e ulaşmaktadır (K.151, K.152, K.153, K.154, K.155, K.158, K.159).

Şu ana kadar ziyaret yerinde saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak ziyaret yerinde saygısızlık yapılması halinde hastalanma, çarpılma gibi felaketlerle karşılaşılacağına inanılmaktadır. Mağaranın çevresindeki ağaçları kesmekte ise bir sakınca görülmemektedir. Yine de genç ağaçlar, mümkün mertebe kesilmemektedir. Bekçisi bulunan mağaranın bakımı, Dedeler Köyü muhtarlığınca yapılmaktadır (K.151, K.152, K.153, K.154, K.155, K.156, K.157, K.158, K.159).

III. 1. 9. 1. 2. Efsaneler

Ahmed Akagündüz, Yaşar Baş, Rahmi Tekin ve Osman Kaşıkçı'nın hazırladıkları Tarsus Tarihi ve Eshâb-ı Kehf adlı çalışmada mağara arkadaşları ile ilgili anlatılanlar şunlardır (Akagündüz ve diğ., 1993: 392- 396):

Hz. İsa (a) dan sonra hristiyanlar arasında hatalar çoğalmıştı. Özellikle Krallar putlara tapar ve onlara kurban keser hale gelmişlerdi. Tabii olarak bu kötü yöneticiler halkı da ifsâd edip kendileri gibi yaşamalarını istiyorlardı. İşte bu Krallardan Dakyanus isimli birisi, ülkesini bir bir dolaşıyor, halkı putlara tapmaya ve onlara kurban kesmeye zorluyorlardı. Halkın kimisi can korkusu ile putlara tapıyor, kimisi de izzetle ölümü zilletle hayata tercih ediyordu. Öldürülenlerin cesetleri ibret olsun diye kale kapılarına ve kale duvarlarına atılıyordu.

İşte bu durumu gören Rum eşrafından birkaç genç veya kralın danışmanlarından temiz kalbli birkaç kişi, şiddetli bir korku ve hüznün içinde kalkıp Allah'a ibadet ediyor ve şöyle dua ediyorlardı: “Ey Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize şu durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla”. Sıra bu temiz kalbli dindar insanlara gelmişti. Dakyanus'un adamları bu gençleri (hemen hemen bütün kaynaklarda genç tabiri kullanılmaktadır) Kralın huzuruna topladılar. Kral bunlara hitaben: “Sizi bu putlara kurban kesmekten ve onlara tapmaktan alıkoyan nedir? Bu şehir halkını kendinize neden örnek almıyor musunuz? Ya bu insanlar gibi ilahlarımıza kurban kesip onlara taparsınız ya da ölümü tercih edersiniz” dedi. Bu gençlerden biri Kralın önünde ayağa kalkarak : “Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz ondan başkasına ilah demeyiz. Yoksa hakikatten uzaklaşmış oluruz. Şu bizim kavmimiz Allah'tan başka tanrılar edindiler. Bari bu tanrılar konusunda açık bir delil getirselers ya. Öyleyse Allah hakkında yalan uydurandan daha zalim olan var mı?” dedi.

Bu sözlerden sonra kral gençlere biraz daha düşünmelerini salık verip şehirden ayrıldı. Sonra birisi “madem ki siz onlardan ve onların ilahlarından uzaklaştınız, o halde bir mağaraya sığının ki Rabbimiz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın” dedi. Gençler, her biri babalarının evlerine dağılarak kendilerine bir miktar azık aldılar. Aldıkları bu azıkların bir kısmını tasadduk edip kalanını da yanlarına aldılar. Daha sonra şehrin yakınlarındaki Bencilus dağındaki bir mağaraya gitmeye karar verdiler. Mağaraya giderken yolda bir çobana (veya bir çiftçiye) rastladılar. O'na düşüncelerini anlattılar. Bunun üzerine aynı düşüncede olan veya gençlerin bu tebliği ile inanan çoban da onlara katıldı. Çoban gençlere katılınca onun sadık köpeği de onları takip etmeye başladı. Gençler, kendilerini takip eden çobanın köpeğini ne kadar kovdularsa da ayıramadılar. Hatta bir rivayette köpek konuşarak “Benden size zarar gelmez, Allah'ın sevdiklerini ben de severim” demiştir.

Gençler mağaraya yerleştikten sonra sadece namaz, oruç, tesbih ve tahmid ile meşgul oluyorlardı. Nafakalarını ise Yemliha isimli genç temin ediyordu. Tebdil-i kıyafet

ederek şehre gidiyor, yiyeceklerini alıyor ve şehirde kendileri için ne söylendiği hakkında kulis yapıp yine mağaraya dönüyordu.

Bir gün Yemliha şehre indiğinde Dakyanus'un oraya geri geldiğini ve halka putlar için kurban kesmelerini emrettiğini duydu ve ağlayarak az bir yiyecekle mağaraya dönerek arkadaşlarına durumu haber verdi. Bunun üzerine gençler, Allah'a tazarru ve niyazda bulundular. Yemliha arkadaşlarına hitaben "Ey kardeşler! Başlarımızı kaldırmız. Rabbinize itaat ve tevekkül ediniz..." dedi. Arkadaşları da Yemliha'nın dediği gibi başlarını kaldırıp "Rabbimiz bize tarafından rahmet ver ve bize şu durumdan bir kurtuluş yolu hazırla" diye dua etmeye başladılar. Daha sonra güneş batmak üzere idi ki, Allah onlara bir uyku verdi ve uyudular. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış bir vaziyette uyumuştular. Güneş doğduğu zaman mağaranın sağına meyleder, batarken de yine bunlara dokunmadan batardı. Ayrıca uzun süre bir taraflarına yatmalarından dolayı o tarafları ağrımasını diye zaman zaman diğer taraflarına dönüyorlardı.

Bu arada şehre tekrar gelen Dakyanus, bu gençleri bulamayınca babalarına haber gönderdi. Babaları da gençlerin evden biraz erzak alarak ayrıldıklarını fakat yerlerini bilmediklerini söylediler. Daha sonra gençlerin Encilus (veya Bencilüs) dağındaki bu mağarada bulduklarını haber alan Dakyanus, adamlarını da yanına alarak mağaranın önüne kadar vardı. Orada Allah'ın kendisine ve adamlarına bir korku vermesinden dolayı veya onları buraya hapsedip açlıktan ölmelerini sağlamak için içeri girmek yerine mağaranın ağzını büyük taşlar ile ördürdü.

Dakyanus'un yakınlarından veya şehrin ileri gelenlerinden Binderos (Pendros) ve Dutas (Runas) isimli iki imanlı kişi, gelecek nesillerin anlamaları için bu gençlerin isimlerini, neseblerini ve başlarından geçen olayları iki kurşun levhaya (Rakîm)'a yazarak bakır bir sandukanın içine koyup mağaranın içine attılar.

Daha sonra Dakyanus öldü. Ondan sonra krallar geldi geçti. Nihayet bu şehrin yerlilerinden salih bir kişi kral oldu. Bu karalın saltanatı 68 yıl devam etti. Bu salih kral, insanların öldükten sonra cesetleriyle birlikte dirileceklerine inanıyordu. Fakat raiyyetinden bazıları sadece ruhun dirileceğini iddia ediyorlardı. Bu durum halk arasında fitneye sebep oluyordu. Bu salih zat, "Ya Rab! Sen bunların ihtilafını görüyorsun. Bunlara açıklayıcı bir ayet ve delil gönder de bunlar da hakkı görsünler" diye dua ediyordu. Cenab- Hak, hem bu salih kulunun duasını kabul etmiş, hem de kıyamet gününün geleceğine ve dirilişin nasıl olacağına bir alamet olsun diye mezkûr gençleri uyandırdı. Aradan tam 309 yıl geçmişti. Bu arada şehir halkından Ulyas isimli bir sürü sahibi veya bir çoban yağmurdan koyunlarını korumak için mağaranın ağzındaki taşları yıkmış veya yıktırmıştı.

Mağarada uyuyan gençlerin bütün bu olup bitenlerden haberi yoktu. Normal uykudan uyanmış gibi kalkıp namaza durdular. Namazlarını tamamladıktan sonra ne kadar uyduklarını birbirlerine sormaya başladılar. Bazıları bir gün, bazıları da bir günden daha az uyduklarını söylüyordu. İçlerinden biri de ne kadar uyuduğumuzu ancak Allah bilir diyerek meseleyi Allah'a havale etti.

Sonra erzak işlerinden mes'ul Yemliha'yı bir miktar gümüş para ile hem yiyecek alması hem de şehirdeki durumu tecessüs etmesi için şehre gönderdiler. Ayrıca tedbirli davranmasını da tenbih ettiler. Gizlice şehrin kapısına kadar gelen Yemliha, başını kaldırıp kapının üstüne baktığında ehl-i imana ait bir alamet (bir rivayete göre haç) gördü. Sonra şehrin diğer giriş kapısına gitti. Aynı alameti orada da gördü. Bu şaşkınlık içinde şehre giren Yemliha, hiç tanımadığı insanlarla karşılaşınca hayreti iyice artmıştı. Kendi kendine “Vallahi dün Hz. İsa'nın adını zikredeni öldürüyorlardı. Ama bu gün halk Hz. İsa'nın adını hiç korkmadan anabiliyor” diyordu.

Yemliha, bir dükkana girip alacaklarını aldıktan sonra elindeki gümüş parayı uzattı. Dükkan sahibi tarihî parayı görünce şaşırıldı. Parayı komşularına da gösterdi ve Yemliha'nın bir hazine bulduğu zannına kapıldılar. Yemliha'dan hazineye kendilerini de ortak etmesini, aksi takdirde yetkililerle şikayet edeceklerini bildirdiler. Yemliha da, kendisinin mağaraya sığınanlardan olduğunu anladıklarını zannederek Dakyanus'a bildireceklerinden korkuyordu. Yemliha, her hangi bir hazine bulmadığını ve bu şehirli olduğunu iddia ediyordu. Ancak ne o kimseyi tanıyor ne de kimse onu tanıyordu. Bunun üzerine Yemliha'yı şehrin salih kimseleri (veya kralı) Aryus ve Tantiyus'a götürdüler. Yemliha, huzuruna çıkarıldığı şahsın zalim hükümdar olmadığı görünce, hemen onu sordu. Aryus, Dakyanus'un yüzyıllar önce yaşamış bir Kral olduğunu söyleyince Yemliha, “Şimdi anladım halkın beni neden doğrulamadığını” der ve başlarından geçen hikayeyi şöyle anlatır: “Biz Tevhid dinine bağlı gençlerdik. Kral Dakyanus, bizi putlara ibadet etmeye ve onlara kurban kesmeye zorluyordu. Biz ise, bunu kabul etmeyerek Bencilus dağındaki bir mağaraya sığındık. Ben şimdi arkadaşlarıma yiyecek almak için geldim.” Aryus Yemliha'yı dinledikten sonra halka döner ve “Ey Kavmim! Bu, Allah tarafından gönderilen bir âyettir ve öldükten sonra dirileceğinize en büyük bir delildir.” dedikten sonra halkla beraber mağaranın bulunduğu yere geldiler. Halkın kendilerine doğru geldiklerini gören gençler, korkularından hemen namaza durdular. Yemliha önce içeri girdi ve durumu arkadaşlarına bildirdi. Gençler, hemen daha önce yattıkları yerlere dönerek vefat ettiler.

Daha sonra içeri girmek isteyen Aryus, bakırdan bir sandukça bulur ve halkın huzurunda bunu açar. İçinden Eshâb-ı Kehf'in başlarından geçen olayları, isimlerini ve neseblerini içeren iki kalay levha (Rakîm) çıkar. Bunun üzerine Aryus, mağaranın ağzını tekrar ördürür ve üzerine mescit yaptırır.

III. 1. 9. 2. Türbe

İçinde soldan sağa doğru Hz. Şit (a.s.), Hz. Lokman (a.s.) Peygamberlerin makamları ve Halife Me'mun'un mezarı ile önünde Kadirî tarikatı meşayihlerinden Şeyh Muhammed Hasanî'nin mezarı bulunan türbe, Şehitkerim Mahallesi'nde olup Cami-i Nur adıyla da bilinen Ulu Cami'nin doğu kısmına bitişiktir. Tarihî cami 1579 yılında

Ramazanoğlu İbrahim Bey tarafından kilise kalıntılarının üzerine klasik Osmanlı üslubuyla yaptırılmıştır (Akagündüz ve diğ., 1993: 483; Çıplak, 2003: 311). Tahta panjurlu 10 penceresi, taş kemerli bir giriş kapısı bulunan, dört sütun üzerine kurulu, mihraplı türbenin de aynı dönemde yaptırıldığı ifade edilmektedir (K.160).

Türbe girişindeki tabelada “Tarsus Ulu Camideki Yatırlar” başlığı altında “1. Hz. Adem Oğlu Hz. Şit Peygamber’in Makamı, 2. Doktorların Piri Hz. Lokman Hekim’in Makamı, 3. Abbasi Halifelerinden Harun Reşid’in Oğlu Halife Me’mun’un Kabri, 4. Kadirî Tarikatı Meşayihlerinden Şeyh Muhammed Hasanî’nin Kabri” yazılıdır. Şeyh Muhammed Hasanî’nin kabri türbe dışında, girişin sağında yer almaktadır. Demir parmaklıklar içerisine alınmış, üzerine yeşil bir örtü serilmiş mezarın Arapça kayıt bulunan baş hece taşı mevcuttur.

Türbe içinde, sağ arka köşede Halife Me’mun’un kabri yer almaktadır. Mezarı çevreleyen yeşil demir parmaklıklara asılı mermer kayıt üzerinde “Abbasi Halifelerinden Harun Reşid’in Oğlu Halife Me’mun’un Kabridir.” yazılıdır. Kabrin üzerine yeşil bir örtü serilmiştir. Me’mun, Abbasi halifelerinin yedincisidir (Akagündüz ve diğ., 1993: 461). 810- 833 yılları arasında halifelik yapmış olup ilim ve fazilet bakımından oldukça önemli bir kişi, aynı zamanda önemli bir komutandır (Çıplak, 2003: 311- 312). Bizans sınırındaki İslam ordusunu bizzat Tarsus’tan yönetmiştir. M. S. 833’te ordusuyla beraber Rum sınırındayken vefat etmiş, cenazesi Mu’tasım tarafından Tarsus’a getirilmiş ve Ulu Cami’nin soluna defnedilmiştir. İslamiyet’e batıl Mu’tezile mezhebine mensup olduğundan Sünni Osmanlı tabeası tarafından mezarı küçük yaptırılmıştır (Akagündüz ve diğ., 1993: 461).

Hz. Lokman’ın (a.s.) makamı, üzerinde ayetlerin yazılı olduğu siyah bir örtüyle kaplı, büyük bir sandukadan ibarettir. Sandukanın üzerindeki levhada “Allah

Tarafından Kendine Hikmet Verilen Yüksek Tabib Hz. Lokman Efendimizin Makamıdır.” yazılıdır. Mısır Nub kabilesine mensup Hz. Lokman (a.s.), Dâvûd Aleyhisselam zamanında yaşamış olup Meyden ve Eyke halkındandır. İsrailoğullarından bir adamın kölesiyken kendisine mal verilerek azad edilmiştir. Terzi ya da marangoz olduğu rivayet edilmektedir. Kendisine Allah tarafından hikmet verilmiş, Hz. Dâvûd Aleyhisselam’a ilmiyle, hikmetiyle vezirlik yapmıştır (Köksal, 2004: 229- 230). Peygamber olup olmadığı şüpheli olsa da hekim olduğu kesindir (Akagündüz ve diğ., 1993: 454). Hz. Lokman (a.s.), Lokman Hâkim iken söylene söylene Lokman Hekim olmuştur (Çıplak, 2003: 311). Beytülmakdis yakınındaki Remle şehrinde vefat etmiş, mescit ile çarşı arasındaki yere gömülmüştür (Köksal, 2004: 235). Bir süre Tarsus’ta yaşadığı, burada hastaları tedavi ettiği, ilaç hazırladığı söylenmektedir. Makamının bulunduğu yerde sağlık hizmetleri verdiği ya da ikamet ettiğine inanılmaktadır(K.160).

Türbenin solunda yer alan makam, Hz. Şit’e aittir. Makamın üstündeki levhada “Hz. Adem Oğlu Babamızın Sonra Tek Oğlu Olarak Doğan ve Kendisine Elli Suhuf Nazil Olan Hz. Şit Efendimizin Makamı.” yazılıdır. Sanduka, ayetlerin yazılı olduğu siyah bir örtüyle örtülmüştür. Tarsus’ta bir süre yaşadığı söylenen Hz. Şit’in (a.s.) Tarsus’a ne zaman geldiği bilinmemektedir (K.160). Hz. Şit (a.s.), Âdem Aleyhisselam’ın son oğlu olup, Kabil’in Habil’i öldürmesinden beş sene sonra ikiz olarak değil tek olarak dünyaya gelmiştir. Hz. Âdem Aleyhisselam, vefatından kısa bir süre önce insanların idaresini Hz. Şit’e (a.s.) bırakmış, Hz. Âdem’in (a.s.) vefatından kısa bir süre sonra da peygamberlik Hz. Şit’e verilmiştir (Akagündüz ve diğ., 1993: 454). Hz. Âdem’e 21, Hz. Şit’e de 29 sahife indirilmiş ve Hz. Şit 50’yi bulan bu sahifelerle hareket ve amel etmekte mükellef kılınmıştır (Köksal, 2004: 67- 68). Hz. Şit’in Mekke’de 930 ya da 912 sene

yaşadığı, Mekke’de vefat ettiği ve babasının yanına gömüldüğü belirtilmektedir (Akagündüz ve diğ., 1993: 454).

III. 1. 9. 2. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Hz. Şit (a.s.) ve Hz. Lokman (a.s.)’ın makamları ile Halife Me’mun ve Şeyh Muhammed Hasanî’nin mezarlarının yer aldığı türbe, daha ziyade hürmeten ziyaret edilmektedir. Her tür dilek için de ziyaret edilen türbe, çoğunlukla doktora gidip çare bulamayan hastaların son umut kapısıdır. Çocukları sınava girecek aileler ve bahtının açılmasını isteyenler de türbeye gelerek dua etmektedirler. Ziyaretin belirli bir günü yoktur. Ancak Ramazan ayında ve kandillerde ziyaretçi sayısında artış yaşanmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 5000 ile 10000 arasında değişen türbeyi Sünni ve Alevi ayrımı olmaksızın her tür mezhep mensubu ziyaret etmektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmını eğitim seviyesi düşük okuryazarlar ya da okuryazar olmayan halk tabakası oluşturmaktadır (K.160).

Türbe içinde Ramazan ayında kadınların kıldığı teravih namazı hariç namaz kılınmamakta, mum yakılmamakta ve çaput bağlanmamaktadır. Ziyaretçiler, evliya makam ve mezarları başında dua etmektedir. Dualar eşliğinde mezarları ve makamları öpenler (bir ya da daha fazla), sıvazlayanlar, mezarlara ve makamlara sırtlarını sürenler de vardır. Ayrıca bazı ziyaretçiler, mezarların ve makamların etrafında dönmekte (bir ya da daha fazla), bazı ziyaretçiler de mezarların çevresindeki parmaklıklara dualar okuyarak tespihler bağlamaktadır. Adana’dan gruplar halinde gelen ziyaretçilerin ise türbe dışında buhur yaktıkları ifade edilmektedir. Ancak dua etmek dışındaki uygulamaları yapanlar, cami görevlileri tarafından uyarılmaktadır (K.160).

Dileği kabul olan ziyaretçilerin koç ve keçi kurban ettikleri görülmüştür. Ancak ziyaret yerinde kurban kesilmesine izin verilmemektedir (K.160).

Türbenin bakımı, cami görevlileri tarafından yapılmaktadır. Cami bahçesindeki ağaçların kesilmesinde sakınca görülmemektedir. Şu ana kadar türbeyeye saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır (K.160).

III. 1. 9. 2. 2. Efsaneler

Misis ile Ceyhan arasındaki ovada Yılankale adı verilen görkemli bir kale vardır. Anlatılanlara göre kalede yüzyıllar önce yalnızca yılanlar yaşamaktadır. Yılanların başı belden aşağısı insan, belden yukarısı yılan olan Şahmeran'dır (Toroslu, 2002: 21).

Lokman Hekim, Adana ile Misis arasındaki sık ormanlıkta odun toplarken ağaçlar arasında bir inilti duyar. Sesin geldiği yere yaklaştığında Şahmeran ile karşılaşır. Şahmeran, Lokman'a korkmamasını, yaralı olduğunu, kendisine yardım edip sarayına götürürse günün birinde ona iyiliği dokunacağını söyler. Lokman, bu sözler üzerine acılar içinde kıvranan Şahmeran'ı kucaklar ve tarif ettiği yolu takip eder. Yaçm kayaların olduğu bir yere gelirler. Kayalardan büyük bir gürültü kopar ve bir kapı açılır. Gözlerinden alev çıkan koskocaman siyah bir yılan onları karşılar. Şahmeran, Lokman'a korkmamasını, bu ve daha binlere yılanın nöbetçisi olduğunu söyler. Yılan önde onlar arkada ilerlerler ve Yılankale'ye varırlar. Kalenin ortasında Şahmeran'ın sarayı vardır. Lokman, saraya girince Şahmeran'ı kucağından indirir. Renk renk ve boy boy yılanlar, Şahmeran'ın etrafında toplanırlar, tıslayıp üfleyerek onu ayıltırlar ve ona bir şerbet içirirler. Yılanlar, aynı şerbetten Lokman'a da içirirler. Lokman, hiç olmadığı kadar mutlu olur, neşelenir. Bir hafta Şahmeran'ın yanında kaldıktan sonra annesini merak edip evine dönmek ister. Şahmeran, buna çok üzülürse de onun gitmesine razı olur ve hayatını kurtardığı için kendisinden her şeyi dileyebileceğini söyler. Lokman, hiçbir şey dilemez. Şahmeran ise ondan kimseye kendisinden bahsetmemesini ister ve öldüğü zaman ortadan

kaldırılmadan vücudunun yanına sokulursa bedeninin ona bazı sırlar vereceğini, bu sırların onu çok ünlü bir doktor yapacağını söyler (Toroslu, 2002: 21- 23).

Lokman evine dönünce kitaplar okuyup notlar almaya başlar. Annesi, yıllardır okumaya ilgisi olmayan oğlunun hevesini görünce kocasının ölmeden önce söylediği “Bu defterle oğlumuz bir gün dünyanın en saygın hekimi olacak.” sözlerini hatırlar ve sağlık bilgilerinin bulunduğu defteri oğluna verir (Toroslu, 2002: 20; 23).

Bu arada Lokman gidince neşesini kaybeden Şahmeran, zaman zaman sarayın yüksek burçlarına çıkıp etrafı seyrederek Şahmeran’ın gözleri kilometrelerce ötede olanları görebilecek kadar keskindir. Bir gün gözü Tarsus sarayındaki beyin kızına ilişir. Ona âşık olur, yemeden içmeden kesilir, hastalanır. Bir zaman sonra kızın hamama gittiğini görür ve yerinde duramayıp o da hamama gider. Hamamın kubbesinden içeri süzülür, göbek taşında yıkanan kızın yanına gelir. Çok geçmeden saray koruyucuları, kaygan yerde sürünen Şahmeran’ı öldürürler. Kanları, göbek taşına ve duvarlara sıçrar (Toroslu, 2002: 23- 24). Tarsus’taki Eski Hamam’ın göbek taşı ve duvarındaki lekenin Şahmeran’a ait olduğuna ve göbek taşına vücudunu üç kez sürenlerin bütün dertlerinden kurtulacağına inanılmaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3737).

Bu arada babasının defterinden öğrendikleriyle iyi bir hekim olan Lokman, Şahmeran’ın öldüğünü duyar, onun söylediklerini hatırlayıp hemen Tarsus’a gelir. Tarsus Beyi’nin sarayına gider. Uzun zamandır hasta olan Tarsus Beyi, ünlü bir doktor olan Lokman Hekim’in gelişine çok sevinir ve Lokman’a yaralarını iyileştirip iyileştiremeyeceğini, Şahmeran’ın gözünü ve ciğerini yiyecek olursa derman bulup bulamayacağını sorar. Lokman Hekim, Tarsus Beyi’ne Şahmeran’dan bir ilaç hazırlayacağını ve bu ilacın kısa bir süre içinde kendisini sağlığına kavuşturacağını söyler. Bey, duyduklarına çok sevinir. Adamlarına Lokman’ı Şahmeran’ın yanına götürmelerini

emreder. Şahmeran'ın yanına getirilen Lokman odada yalnız kalmak istediğini söyler. Şahmeran'ı baş, gövde ve kuyruk olmak üzere üç parçaya ayırır, her parçayı ayrı bir kapta kaynatmaya başlar. Kaplardan sesler geldiğini duyar. Kuyruk bölümünün bulunduğu kaptan "Lokman, benim bulunduğum kaptaki sular zehirlidir. Onları kötülere içir ki cezalarını bulsunlar. Önce, ben sağ iken büyüleriyle beni rahatsız eden büyücülere içir. Sakın unutma. Beyin danışmanı bunlardan biri." sesleri gelir. Gövde bölümünün kaynadığı kaptan ise "Beni kaynat. İlk suyunu ayrı kaba koy. Sakın içme. Tekrar kaynat. İkinci suyu iç. Bu su sana olağanüstü bir güç kazandıracak ve bin yıl yaşayacaksın. Otlar, ağaçlar sana hangi hastalığa ilaç olacağını söyleyecek. Geniş bilginle insanlara yardımcı olacaksın. Düldül Dağı'ndaki ölümsüzlük otunu aramayı da unutma." sözleri işitiliyormuş. Bu arada Tarsus Beyi'nin danışmanı, Lokman'ın yanına gelir. Fal baktığı için hangi suyun neye yaradığını bilen danışman, Lokman'a hasta olduğunu ve gövdeden elde edilen ikinci suyu içerse iyileşeceğini, kuyruk suyuyla da Tarsus Beyi'nin sağlığına kavuşacağını söyler. Lokman, her şeyden habersizmiş gibi davranıp danışmana bir saat sonra gelmesini, suyun ancak o zaman hazır olacağı karşılığını verir ve onu dışarı çıkarır. Denildiği gibi bir saat sonra yeniden gelen danışman, Lokman'ın gövdenin ikinci suyu diye verdiği kuyruk suyunu içer ve bir süre sonra ölür. Lokman da Şahmeran'ın öğüdünü hatırlayıp gövdeden elde edilen ikinci suyu içer. Büyük bir kapta hazırladığı suyu da Tarsus Beyi'ne götürür ve bu suyla üçer gün arayla üç gün yıkanacak olursa iyileşeceğini ifade eder (Toroslu, 2002: 25- 27).

III. 1. 9. 3. Danyal Aleyhisselam Türbesi

Hz. Danyal (a.s.), İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerden biri olup Hz. Dâvûd (a.s.)'un soyundandır. Kendisine kitap gönderilmemiş bir peygamberdir (Akagündüz ve diğ., 1993: 443). 2. Babil Kralı Nabukednazer (M.Ö. 605- 562)

döneminde yaşamış olup M.Ö. 606 yılında çocuk yaşta esir alınarak İsrailoğullarıyla birlikte Babil'e götürülmüştür. Yahudileri Babil Krallığı'nın esaretinden ilmi, ahlakı ve kehanetleriyle kurtarmış olan Hz. Danyal'ın rüya yorumunu icad ettiği söylenmektedir (Öz, 1998: 55; Akagündüz ve diğ., 1993: 442). Bir süre Babil'de yaşayan Hz. Danyal (a.s.), bir kıtlık zamanı Kilikya Kralı Syennesis tarafından Tarsus'a davet edilmiştir. Daveti kabul eden Hz. Danyal (a.s.)'ın Tarsus'a gelişiyle krallığa bolluk ve bereket gelmiştir. Çukurova ve Tarsus'un uğuru kabul edilen Hz. Danyal (a.s.), bilinmeyen bir tarihte Tarsus'ta vefat etmiştir (Akagündüz ve diğ., 1993: 442).

Hz. Danyal (a.s.)'ın türbesi, Tarsus'un merkezinde, mezarının üzerinde bulunan muhtemel bir türbeye ek olarak 1857 yılında yapılan Makam-ı Şerif Cami'nin doğusundadır (Öz, 1998: 58; Çıplak, 2003: 314). 1956 yılında Makam civarında akan küçük ırmağa düşen bir çocuğun tüm çabalara rağmen cesedi bulunamayınca ırmağın suyu kestirilir. Cesedin Makam Cami'nin altından girip çıkan su birikintisinde olabileceği varsayılarak bu birikinti çekilmeye başlanır. Oldukça derinlerde çocuğun cesedine ulaşılır. Cesede ulaşılan bu yer, Hz. Danyal (a.s.) Türbesi'nin 10-12 metre aşağısındadır ve balçıktan ibarettir. Balçığın temizlenmesi üzerine mazgal altındaki Hz. Danyal (a.s.)'ın mazgal altındaki mezarına ulaşılır. Mezarın üzerinde Makam Cami'nin altındaki antik köprünün büyük ve geniş kemeri bulunmaktadır. Hz. Danyal (a.s.), söz konusu bu kemerin altına, Kydnos Nehri'nin eski yatağına gömülmüştür (Öz, 1998: 58).

Hz. Danyal (a.s.)'ın mermerden makamının bulunduğu türbede 2006 yılında kazı çalışması başlatılmış ve türbenin altında Hz. Danyal (a.s.)'ın mezarının bulunduğu tuğla sanduka gün yüzüne çıkarılmıştır. Sandukanın yüzeydeki kısmı, pramit şeklindedir. Gerçekte mezar, yerin 15-17 m aşağısında bulunmaktadır. Kazı çalışması sırasında sandukanın baş kısmında, üzerinde Arapça tevhid yazılı sikkeler ve Hz. Danyal (a.s.)'ın

iki aslan ortasında tasvir edildiği bir tablet bulunmuştur (K.161). Çalışmalar halen sürmektedir.

III. 1. 9. 3. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Danyal Aleyhisselam Türbesi, hürmeten ziyaret edilmektedir. Ziyaretin belirli bir zamanı yoktur. Türbe, çeşitli ülkelerden (Amerika, Bosna- Hersek vb.) ve Türkiye'nin çeşitli illerinden ziyaretçi akınına uğramaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısının 50.000'e ulaştığı ifade edilmekte; Ramazan ayında, kandillerde ve arife gününde ziyaretçi sayısının arttığı belirtilmektedir (K.161).

Ziyaret yerindeki uygulamalar, türbe içinde namaz kılmak ve evliya mezarı başında dua etmekten ibarettir. Türbede mum/buhur yakmak, pencere parmaklıklarına bez bağlamak ya da evliya mezarı etrafında dönmek türünden pratiklerin yapılmadığı ifade edilmektedir (K.161).

Türbenin bakımı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Temizliği ise kazı çalışması öncesinde cami görevlisi tarafından yapılmıştır. Kazı çalışmaları sırasında ise ziyaret alanında bir bekçi görevlendirilmiştir. Şu ana kadar ziyaret yerinde saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır (K.161).

III. 1. 9. 3. 2. Efsaneler

Danyal Aleyhisselam ile ilgili 4 efsane tespit edilmiştir:

1. Efsaneye göre Babil Kralı, rüyasında İsrailoğullarından gelecek bir çocuğun tahtını sarsacağını görür ve bu rüya üzerine İsrailoğullarının tüm erkek çocuklarının öldürülmesi emrini verir. Hz. Danyal (a.s.) dünyaya gelince ailesi onu dağ başında bir mağaraya gizler. Bu mağarada bir erkek ve bir dişi aslan Hz. Danyal (a.s.)'ı korur, dişi aslan ona süt verir. Hz. Danyal, delikanlı olunca da kavmine katılır. Onun, üzerinde iki

aslan arasında bir çocuk tasviri bulunan yüzüğü bu olayı sembolize etmektedir (Akagündüz ve diğ., 1993: 445; Öz, 1998: 55; Çıplak, 2003: 314- 315).

2. Efsaneye göre Hazreti Ömer (a.s)’in komutanı Ebu Musa El- Eş’ari Tarsus’u fethettiği zaman hazine dairesinde üzerinden su akan, havuz şeklinde, uzun bir lahid ile karşılaşır. Bu lahdin ortasında altın ipe örülü kumaşa sarılı, başı açık, uzun boylu, yanında iki aslan arasında bir çocuğun tasvir edildiği yüzük duran bir ceset bulunmaktadır. Ebu Musa, bu zatın Hz. Danyal olduğunu öğrenir. Durumu Hz. Ömer’e bildirir. Hz. Ömer’in konuyu açtığı Hz. Ali, zatın hekim ve nebi olan Hz. Danyal olduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Ömer, cesedi İslami usullere göre kefenleyip cenaze namazını kıldırması ve kimsenin kaçıramayacağı bir yere defnetmesi için Ebu Musa’ya talimat verir. Ebu Musa, talimatlar üzerine cesedi kibleye doğru bir lahde yerleştirir ve çevresini doldurarak şehrin ortasından geçen suyu lahdin üzerinden lahid ortasında kalacak şekilde geçirir (Akagündüz ve diğ., 1993: 443- 444; Öz, 1998: 56- 57).

3. Efsaneye göre Ebu Musa, halkın bir tabutun etrafından toplanarak yağmur duası yaptığını ve dua sonrasında tabutu mahzene indirdiğini görür. Zatın kim olduğunu sorunca halk “Allah’ın iyi kuludur.” cevabını verir. Durumu Hz. Ömer’e ileten Ebu Musa, onun emri ile tabutu açtırır. Komutan sandukayı beraberinde götürmek istese de Hz. Ömer cenazenin Tarsus’ta kalmasını, sadece Hz. Danyal’a ait olan yüzüğü getirmesini emreder (Akagündüz ve diğ., 1993: 445; Çıplak, 2003: 315).

4. 2006 yılında başlatılan kazı çalışmaları sırasında işçilerden biri, Hz. Danyal’ın mezarının baş tarafındaki bir kaya parçasına kazmasıyla vurur ve o anda bayılır. Hastaneye götürülen işçinin bayılması manevi yoğunluğa bağlanır. Ayrıca, kayanın parçalanmasıyla etrafı çok güzel kokular yayılır (K.161).

III. 1. 9. 4. Bilâl- i Habeşî Mescidi ve Türbesi

Bilâl-i Habeşî, ilk Müslümanlar arasında yer almaktadır ve İslam âleminin ilk müezzini'dir. Habeşistanlı olup tam adı Bilâl b. Rabâh'tır. Cumah b. Amr ailesinden birinin kölesi iken Abû Bekir (Ebu Bekir) tarafından satın alınarak azad edilmiştir. Peygamberin ölümünden sonra cihada gitmek arzusuna Abû Bekir (Ebu Bekir) zamanında değil Hz. Omar (Ömer) zamanında kavuştuğu söylenmektedir. 641 senesine doğru 60 yaşındayken Şam'da ölmüştür. Mezarının Şam'da, Dâreyâ'da ya da Halep'te olduğu rivayet edilmektedir (Buhl, 1993: 10- 11).

Bilâl-i Habeşî'nin Tarsus'un Şehit Kerim Mahallesinde, Ulu Cami'nin güneybatısında makamı bulunmaktadır. Zatin, Arap ordularının Tarsus'u fethi sırasında ilçeye geldiği, "Kırkkaşık" denilen yerde ezan okuyup namaz kıldırıldığı ve söz konusu bu yerde de makamının ve mescidinin yaptırıldığı ifade edilmektedir (Çıplak, 2003: 312; Artan, 1992: 6). Tarsus'un Abbasiler döneminde Müslümanların eline geçmiş olmasına karşın hicretin 15. yılında İslam ordularının Tarsus'un yakınlarına kadar gelmeleri, Ebu Ubeyde bin Cerrah ve Halid İbn-i Velid (r.a.) komutasındaki İslam ordusunun Misis Kalesi'ni, Habib b. Mesleme ile Muaviye b. Ebu Süfyan komutasındaki İslam ordusunun İskenderun ve Payas'ı fethedip Anavarıza'yı ele geçirmeleri, Hz. Bilâl'in Tarsus'a kadar gelmiş olabileceğini kanıtlamaktadır (Akagündüz ve diğ., 1993: 458). İzzet Eti'nin verdiği bilgiye göre Bilâl-i Habeşî, sağlığında Eshab- ı Kef'i ziyaret etmeyi isteyen ancak bu isteğine ulaşamayan Hz. Muhammed'in ruhunu şad etmek ve Hz. Muhammed'i kaybetmenin üzüntüsünü hafifletmek için Tarsus'a gelmiştir. Şu an makamının bulunduğu yerde tek katlı, topraktan bir evde 21 gün kalmış, evin dışındaki kuyudan su içmiştir. 21 gün sonrasında Medine'ye dönmüştür. Kendisini karşılayan Hz. Ömer'in "Ya Bilâl! Seni

1,5- 2 yıldır göremiyoruz.” demesi Bilâl-i Habeşî'nin bu ziyaretinin 1,5- 2 yıl sürdüğüne işaret etmektedir (K.162).

Zatın makamı 7. yüzyılda, büyük tek kubbeli, kare planlı mescidi ise 16. yüzyılda yaptırılmıştır. Üç bölümlü, üç küçük kubbeli son cemaat kısmı da bulunan mescidin bu bölümüne bir de kuyu inşa ettirilmiştir (MT, tarih yok). Osmanlı Arşiv'i belgelerinden anlaşıldığı üzere 1519 tarihinde Bilâl-i Habeşî makamı adına bir vakıf kurulmuştur. Yine Osmanlı Arşivi'nde bulunan Tarsus Kadısı Es- Seyyid Ahmed Tahir'in kaleme aldığı H. 1263 tarihli belgede Bilâl-i Habeşî makamındaki türbedârlık görevinden bahsedilmektedir. Bu belgeden Tarsus'ta Sahabe-i Kiram'dan Bilâl-i Habeşî'ye (r.a.) ait türbe halinde bir makam bulunduğu ve sadece türbedarlık beratı verilmiş kimselerin türbedar olabileceği anlaşılmaktadır (Akagündüz ve diğ., 1993: 458- 459).

Makamın dış kapısı üzerinde “Bilâl-i Habeşî Makam-ı Şerfi” yazılıdır. Mescit girişindeki el yapımı, tahtadan, işlemeli kapı üzerindeki mermer levhada ise “Bilâl-i Habeşî Mescidi” kaydı bulunmaktadır. Bu giriş kapısının sağ ve solunda ikişer pencere vardır. Pencerele yeşil, tahta panjurludur. Bilâl- i Habeşî'nin makamı, zemini tamamen halıyla kaplı türbenin sağ ön köşesinde yer alır. Yeşil ferforje ile çevrelenmiş makamın üzeri, önce koyu yeşil bir örtüyle sonra da cami resimleri bulunan bir süs kilimi ile örtülmüştür. Makamın duvarla bitişik baş ucu üzerinde kutsal emanetlerin resmi asılıdır. Bitişikteki pencere pervazında ise ayetler yazılı levhalar bulunmaktadır. Mihrabı ahşaptan olan türbenin kubbe iç yüzeyi beyaz, duvarları ise yeşildir.

III. 1. 9. 4. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, hürmeten ziyaret edilmekte, zatın ruhuna Fatıha okunup dua edilmektedir. Şifa bulmak amacıyla da gelinen türbede her tür dilek

dilenebilmektedir. Ziyaret, her gün gerçekleştirilebilmektedir. Ramazan'da, Hıdrellez'de ve kandillerde ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.162).

Her tür mezhep mensubunun ziyaret ettiği türbede eskiden mum yakmak, bez bağlamak, kurban kesmek gibi uygulamalar yapıldığı belirtilmektedir. Ancak günümüzde bu uygulamalar yapılmamakta, ziyaretler namaz kılmak, dua etmek ve kuyudan şifa niyetine su içmekle sınırlı kalmaktadır. Türbede kumbara bulunmadığı için arılıklar (para) pencere pervazına konulmaktadır. Toplanan parayla türbenin ihtiyaçları karşılanmaktadır. Türbenin bakımı hayırseverlerce yapılmaktadır (K.162).

Ziyaret sonrasında dileği gerçekleştirenlerin başka yerde kurban kesebilecekleri ifade edilmektedir. Adak kurbanlarının yanı sıra Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, tespih, seccade, halı türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, çocuğa Bilâl adını vermek, Zekeriya sofrası kurmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak gibi adakların da adanabileceği belirtilmektedir (K.162).

Türbe, her tür mezhep mensubunca ziyaret edilebilmektedir. Ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek kişilerin de azımsanmayacak sayıda olduğu ifade edilmektedir. Türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, 10000 civarındadır (K.162).

III. 1. 9. 5. Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani Ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermi)

Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermi), Tarsus'un Yeşil Mahalle sınırları içerisinde, düzlük bir

arazidedir. Ana yolun sağ tarafında kalan türbe, biri giriş kapısının solunda Arapça, diğeri giriş kapısının sağında Türkçe yazılmış kitabelerden anlaşıldığı üzere 23.04.2000 tarihinde yaptırılmıştır. Türkçe kayıta “Bu Makam Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini’ye Aittir. Ruhlarına El Fatiha. Bu Makam Yusuf Yapıcı ve İştirakçileri Tarafından 23.04.2000’de Yaptırılmıştır.” yazılıdır. Türbe, yaptırılmadan önce Eşşeyh Hatim Ettuvbani’nin birikete çevrili mezarı aynı yerde, yolun sağındaki dardağan ağacının altındadır.

Arap kökenli Aleviler için bir nevi ibadethane görevini de üstlenen türbedeki ikinci mezar, Şih Yusuf’un (Yapıcı) dedesi Eşşeyh Ali Ammar Dermini’ye aittir. İkinci mezar, Eski Mentüş Köyü’nde bulunmaktayken, Şih Yusuf ve diğer torunlarının isteği üzerine, hocaların eşliğinde dualar okunup kurbanlar kesildikten sonra Yeşil Mahalle’ye getirilmiştir (K.163).

Türbe; içinde dut, çınar, nar, ceviz ve zeytin ağaçları olan büyük bir bahçe içerisindedir. Aynı zamanda ziyaretçilerin oturması için dört masa; ikisi türbe arkasında, birisi de bahçe girişinin sağında olmak üzere üç sedir yer almaktadır. Bahçenin arkasında kurban kesimi ve yemek pişirimi için özel bir alan yapılmıştır. Bu bölümde kurban kesiminde kullanılan üç çengel, iki kütük ve yemek pişiriminde kullanılan beş ocak yer almaktadır. Türbe arkasında kalan oturma bölümlerinin üstü ise çinko ile kaplanmıştır.

Bu büyük bahçe içerisindeki türbenin kemerli yeşil kapısı, iki kanatlıdır. Kapının sağ ve sol yanındaki sütunların her biri önünde buhur yakılan iki küp vardır. İçeri girildiğinde şeyhlerin mezarı, türbenin sağ tarafında kalmakta; ziyaretçilerin namaz kılıp dua edecekleri, dini sohbetler edip Kur’an-ı Kerim okuyabilecekleri yaklaşık 150 m²lik alan ise sol tarafta yer almaktadır.

Mezarların olduğu bölümde ilk göze çarpan şey, türbenin yapımında hem maddi hem de manevi oldukça büyük katkısı olan Yusuf Sait Yapıcı'nın, kendisine bu konuda destek verenlerin adını yazdığı ve teşekkür ettiği bir levhayı duvara, girişin karşısına astırılmış olmasıdır. Ayrıca bu bölümün duvarlarına ayetlerin ve Allah'ın 99 isminin yazılı olduğu levhalar, Atatürk portresi, evliya mezarlarının ayak uçlarının baktığı iki pencere arasına da Türk bayrağı asılmıştır.

Yan yana duran evliya mezarlarının sağında ve solunda birer pencere vardır. Solda kalan pencerenin parmaklıklarına genellikle yeşil tonda pek çok çaput bağlanmışır. Sağdaki pencereden, türbede yemek yapımında kullanılan kazanların, güğümlerin, kaşık, çatal vb. mutfak aletlerinin konulduğu oda görünmektedir. Bu pencerenin hemen yanına içinde buhur, üstünde de sandık bulunan demirden bir dolap ve kumbara monte edilmiştir.

Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar'ın mezarları betonarme olup mezarların baş ucu hece taşları mermerden yapılmıştır. Hece taşlarının üzerinde evliyaların adı yazılıdır. Önüne ise ziyaretçilerin şifa niyetine içmesi için su dolu pet şişeler konulmuştur. Her iki evliya mezarının baş ucundaki sarığın hemen üstündeki demirden hilale, yeşil tonlarında bezler ve tespihler bağlanmıştır.

Türbenin namaz kılmak, dua etmek vb. amaçlarla ayrılan ikinci bölümünde ise yerler baştan başa kilimlerle kaplanmıştır. Kilimlerin üzerine çokça minder ve yastık yerleştirilmiş olup girişin hemen karşısına da çok sayıda sandalye dizilmiştir. Bu bölümün duvarlarına dini konuların işlendiği süs kilimleri, Hz. Ali ve on iki imamın resimleri, Allah'ın ve Hz. Muhammed'in adının yazılı olduğu levhalar ve Türk bayrağı asılıdır. Önde, sağda ve arkada iki pencere olmak üzere toplam altı pencere ile bu bölümün gündüz aydınlatılması sağlanmaktadır.

III. 1. 9. 5. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Türbe; kısmet, çocuk, şifa, ev, araba, iş vb. her tür dilek için ziyaret edilebilmektedir (K.163, K.164). Arap kökenli Aleviler için cem evi niteliğindeki türbe, ağırlıklı olarak perşembe ve cuma günleri ziyaret edilmektedir. İsteyenler, birbirini takip eden üç perşembe akşamı türbede kalabilmektedir (K.163). Türbenin ziyaretçi sayısı, Ramazan ayında, Hıdrellez'de, kandillerde artış göstermektedir (K.164).

Ziyaret, türbe dışındaki buhurdanlıkta buhur yakılmasıyla başlamakta, buhurun türbe içinde evliya mezarı etrafında üç kez dolandırılmasıyla devam etmektedir. Bu uygulama sonrasında evliya mezarının baş ucunda genellikle 1 Fatiha ve üç İhlâs suresi okunmakta ve genellikle üç kez evliya mezarının baş ve ayak ucu hece taşı öpülmektedir. Ancak ayak ve baş ucu hece taşı öpme sayısı ziyaretçiye bağlıdır (K.164). Pencere parmaklıklarına bez de bağlanan ziyaret yerinde Kur'an-ı Kerim okunup namaz da kılınmaktadır. Kadınlar ve erkekler, ayrı saatlerde namaz kılmaktadır. Ziyaret dileklerin Allah'tan dilenmesi, Allah adına adakların adanması ve kumbaraya arılık atılmasıyla son bulmaktadır. Arılıklar, türbe giderleri için harcanmaktadır (K.163, K.164).

Dilekleri gerçekleşenler, adaklarını türbede yerine getirmek zorundadır. Adak kurbanı, ziyaretçinin maddi gücüne göre çeşitlilik göstermektedir. Kurbanlar, türbede kesilmekte ve türbedeki ocaklarda etli çorba ya da etli pilav yapılarak dağıtılmaktadır. İstenirse yemekler evlerde pişirilip türbede dağıtılabilmektedir. Ziyaretçiler; tülbent, seccade, kilim, halı, süpürge, battaniye, şamdan, buhurdanlık, temizlik malzemesi türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik adaklar da adayabilmektedir (K.163, K.164). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez,

kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, çocuğa evliyanın adını vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.165).

Türbenin ziyaretçileri, genellikle Arap kökenli Alevidir. Ziyaretler, eğitim seviyesi yüksek okuryazarlardan ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar tarafından yapılmaktadır. Bakımını gönüllülerin üstlendiği türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, 6000- 7000 arasında değişmektedir. Evliya mezarlarına saygısızlık yapmak ve ziyaret yerindeki dardağan ağacını kesmek uğursuzluk sayılmaktadır (K.164).

III. 1. 9. 5. 2. Efsaneler

Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.164).

2. Yaşlı bir adam ve kadın evliya mezarının başında dua etmeye başlarlar. Dua ettikleri sırada mezarın altından su çıktığını görürler. Bu durum evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.163).

III. 1. 9. 6. Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon

Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon (Ramazan)'un makamları, Tarsus'un Ali Efendi Köyü sınırlarındadır. Düz bir arazide bulunan makamlar, eskiden ahır olarak kullanılan evin 1990'lı yıllarda yıktırılmasıyla yapılmıştır (K.166, K.167).

Birincisi Şeyh Rimdon'a ikincisi Şeyh Bedir'e ait iki makam arasında yaklaşık 5 m mesafe bulunmaktadır. Etrafi tamamen açık olan makamlar, betonarme sanduka içerisine alınmış ve yeşil fayansla kaplanmıştır. Sandukaların üzerine yeşil örtüler örtülmüştür. Makamların, makam sahibinin adı yazılı baş hece taşları mevcuttur ve sol köşelerinde buhur yakmakta kullanılan tabaklar bulunmaktadır.

III. 1. 9. 6. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon'un makamları, hürmeten yapılan ziyaretler dışında dilek dilemek amacıyla da ziyaret edilmektedir. Makamların huzurunda her tür dilek dilenebilmektedir. Çocuğu olmayanlar, hastalar, kısmetinin açılmasını isteyenler, yürüyemeyen, konuşamayan, cılız, haylaz vb. çocuk sahipleri ziyaretçiler arasındadır. Hastalar, doktora gidip iyileşemedikleri zaman türbeyi ziyaret etmektedir. Makamların belirli bir ziyaret günü ya da saati yoktur. Ramazan ayında, Hıdrellez'de, kandillerde ve cuma günlerinde artan ziyaretçi sayısı, 15 yıl önce yapılan makamların çok fazla bilinmemesinden dolayı yılda ancak 50 kişiye ulaşmaktadır. Ziyaretler, daha çok Arap kökenli Alevi halk tarafından yapılmaktadır. Ziyareti gerçekleştirenler arasında eğitim seviyesi yüksek kişilerin oranı düşüktür (K.166, K.167).

Ziyaretlerde Fatıha başta olmak üzere bilinen dualar okunmakta, sandukalar öpülüp sıvazlanmakta ve buhur yakılmaktadır. Buhur yakılırken Şeyh Rimdon ve Şeyh Bedir'in yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Sandukaların üzerindeki yeşil örtülerden kesilen parçalar uğur getirmesi, şifa olması amaçlarıyla bileğe bağlanmakta ya da evlere götürülmektedir. Makamların baş ucuna arılık konulmasıyla uygulamalar tamamlanmaktadır (K.166, K.167).

Ziyaretçiler, maddi güçleri ölçüsünde adadıkları kurbanı dilekleri gerçekleşince ziyaret yerinde kesmektedir. Kesim sonrasında etler, evlere götürülmemekte, ziyaretin çevresinde taşlarla kurulan ocakta etli çorba, etli pilav yapılarak ya da parçalar halinde dağıtılmaktadır. Hazırlanan yemekten adak sahibi de yiyebilmektedir (K.166, K.167). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, buhur yakmak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez,

kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, çocuğa evliyanın adını vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.165).

Makamların bakımını başta arsa sahibi İbrahim Şahin ve Fatma Şahin, daha sonra da ziyaretçiler yapmaktadır. Şu ana kadar makamlara saygısızlık yapıldığı görülmemiş ya da duyulmamıştır. Saygısızlık yapan kişinin başına çarpılma, felç olma, ölme vs. gibi felaketlerin geleceğine inanılmakta ve her şeyden önce bu kişilerin halkın tepkisini çekeceği belirtilmektedir (K.166, K.167).

III. 1. 9. 6. 2. Efsaneler

Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Yörede bazı ziyaretçilerin evliyalrı rüyalarında gördüğü, evliyalrı bu kişileri rüya yoluyla makamına çağırıldığı ve bu kişilere iyileşeceklerini söylediği anlatılmaktadır. Rüya sonrası makama gelen kişilerin evliyanın kerametiyle iyileştğine inanılmaktadır (K.166).

2. Makamların bulunduğu arazide yaklaşık 15 yıl önce İbrahim Şahin'in ahır olarak kullandığı evi vardır. Ahırdaki hayvanlar, zamanla zayıflamaya ve hastalanmaya başlar. Veteriner getirilmesine rağmen hastalığın sebebi anlaşılamaz. Bu arada İbrahim Şahin'e komşuları, rüyalarında ahır olarak kullanılan evin arazisinde iki evliyanın makamını gördüklerini söyler. Başlangıçta buna inanmak istemeyen Şahin, evliyalrı rüyasına girip isimlerini söylemeleri ve makam yerinin temiz tutulmasını istediklerini belirtmeleri üzerine hayvanlarının neden hastalandıklarını anlar. Hayvancılığı bırakıp evi hemen yıktırır ve evin çevresini temizletir. Makamları, rüyasında gördüğü şekilde yaptırıp evliyalrı isimlerini baş ucu hece taşlarına yazdırır ve kurban keser (K.166, K.167).

III. 1. 9. 7. Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi

Hataylı olduğu ve üç kardeşinin bulunduğu söylenen, Kurtuluş Savaşı öncesinde (yaklaşık 150 sene önce) Tarsus'a gelip bir savaşta şehit düştüğü belirtilen Şeyh Muhammed-il Kasıd'ın türbesi, Tarsus'un eski Ömerli Mahallesi'nde, 1320 numaralı sokakta, Köroğlu Caddesi'nin solunda, düzlük bir arazidedir (K.168). Kapısının solunda mermer üzerine "Şeyh Muhammed-il Kasıd" yazılıdır. Türbe, kare şeklinde olup 10 m²lik bir alan üzerine kuruludur. Sol köşesinden ulu bir dut ağacı yükselmektedir. Üstü yeşil bir naylonla kaplanmıştır. Duvarları çatlamış, yıkılmaya yüz tutmuştur. Hemen önünde bir, arkasında iki ulu çam ağacı, sağ ön tarafında ise ulu bir zeytin ağacı bulunmaktadır.

Hataylı bir ziyaretçi tarafından yaptırıldığı söylenen türbenin iç ve dış yüzeyi beyaza boyanmıştır. Zemini tamamıyla hasırla kaplanmıştır. Girişe göre sağda bir kumbara vardır. Yine sağ tarafta duvar içine oyulmuş yerden 1 m yüksekte, buhur ve mum yakılan bir ocak bulunmaktadır. Ocağın hemen yanında, yerde bir kürek bulunmaktadır.

Ayak ve baş ucu hece taşı bulunan Şeyh Muhammed-il Kasıd'ın mezarı, betonarme sanduka içerisinde olup beyaza boyanmıştır. Sandukanın üzerinde yeşil örtüler, seccadeler ve makas vardır. Dut ağacının hem türbe içinde hem de türbe dışında kalan bölümüne özellikle yeşil tonlarında birçok çaput bağlanmıştır.

III. 1. 9. 7. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Özellikle çocuğu olmayanların ziyaret ettiği Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi'ne kısmetinin açılmasını, şifa bulmayı, eğitim hayatında başarılı olmayı ya da iş sahibi olmayı dileyenler gelmektedir. Ziyaretçiler, her gün türbeyi ziyaret edebilmektedir. Ancak ziyaretler, genellikle perşembe akşamları yapılmaktadır. Ramazan ayında, kandillerde, Hidrellez ve Nevruz'da ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.168, K.169).

Dilek dilenmeden önce yapılması gereken bazı pratikler vardır. Yalnız bu

nokta da unutulmaması gereken husus, dileklerin gerçekleşmesinde temel koşulun evliyaya ve kerametlerine inanmak olduğudur. Ziyaretçi, Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılıp, evliya mezarı etrafında dualar eşliğinde dönmektedir. Üç kez sandukaya el- yüz sürme, sandukayı öpme biçiminde gerçekleştirilen dönme eylemi sonrasında evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Evliya mezarı üzerindeki yeşil örtüden kesilen parçalar, dut ağacına ve uğur getirmesi amacıyla bileğe bağlanmaktadır. Kumbaraya arılık atılması, mum ve buhur yakılmasıyla dilek dileme aşaması sona ermektedir. Bu aşamada taş veya toparağa bağlı pratikler yapılmamaktadır. Konuşamayan ve yürüyemeyen hastalar türbe içerisinde bir süre oturmaktadır. Bazı ziyaretçiler ise bir perşembe akşamı türbede kalmaktadır (K.168, K.169).

Bedriye ve Fethi Çevikaslan'ın arılık olarak kumbaraya atılan paralarla bakımını yaptığı türbede dileği kabul olanlar, kurban kesip mevlit okutmaktadır. Kurban (genellikle koyun), ziyaretin yanında uygun bir alanda kesilmektedir. Kurbanın eti, parçalar halinde ihtiyaç sahiplerine dağıtılabileceği gibi ziyaret yerinde yapılan geçici ocakta genellikle etli çorba ve etli pilav pişirmek suretiyle de dağıtılabilmektedir. Hazırlanan yemeklerden adak sahibi de yiyebilmektedir. Kurban kesimi öncesinde dilek dileme aşamasındaki uygulamalar da yapılabilmektedir. Ayrıca Nevruz'da ziyaret yerinde aşure de dağıtılabilmektedir (K.168, K.169). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, bulgur-buğday serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, evliyanın adını çocuğa vermek de ziyaret

yerinde adananlar arasındadır (K.165).

Genellikle Arap kökenli Alevilerin ziyaret ettiği türbeye daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar gelmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, 500-800 arasında değişmektedir. Şu ana kadar türbeye saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak ziyaret yerine saygısızlık yapmanın ve ziyaret yerindeki ağaçları kesmenin hastalanma, çarpılma gibi kötü sonuçlar doğuracağına inanılmaktadır. Evliya mezarı üzerine az da olsa yemin edenler bulunmaktadır (K.168, K.169).

III. 1. 9. 7. 2. Efsaneler

Şeyh Muhammed-il Kasıd ile ilgili yörede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.168, K.169).

2. Evliya, Mersin'den türbesine gelen bir kadının rüyasına girmiş ve kadına çocuğunun öleceğini söylemiş. Kadın, bir gün sonra çocuğunu kaybetmiş. Çocuğunun öleceği anneye rüya yoluyla bildirilmesi evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.168).

III. 1. 9. 8. Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi

Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Tarsus'un Duatepe Mahallesi'nde, düzlük bir arazidedir. Tahminen 16 m²lik bir alan üzerine kurulu olan türbe, kare şeklindedir. Dış yüzeyi yeşil ve beyaza boyanmış olup kapısı üzerinde "Şeyh Yusuf Reyhanî" yazılıdır. Çaput bağlanmış demir kapısının sol yanında oval bir ocak bulunmaktadır. Ocağın içinde biri toprak iki tabak ve bir buhurdanlık vardır. Ocağın içinde ve toprak tavada mum yakıldığı görülmektedir. Aynı zamanda kapı önündeki taşın üzerinde de mum yakıldığı eriyiklerden anlaşılmaktadır. Türbenin ön, sağ ve arka duvarında yeşil tonlarda çaputların, mendil ve kıyafet parçalarının bağlandığı birer pencere vardır. Ön taraftaki küçük bahçede dikili şeftali ve kavak ağaçlarına da çaputlar bağlanmıştır.

İç yüzeyi yeşile boyanmış türbenin tavanı, yakın dönemde çinkoyle kaplanmıştır. Zeminine halılar ve seccadeler serilmiş, duvar diplerine yastık ve minderler konulmuştur. Ayrıca yere bir de yatak serilmiştir. Sağ ön duvara bir kumbara sabitlenmiştir. Kumbarayı duvara sabitleyen demire çaputlar ve tespihler bağlanmıştır. Sol ön köşeye temizlik malzemeleri konulmuştur. Duvarlara Hz. Ali'nin, 12 imamın, Hacı Bektaşî Veli'nin resimleri, "Bismillahirrahmanirrahim" yazılı bir levha ve içinde para bulunan iki heybe asılmıştır.

Şeyh Yusuf Reyhanî'nin mezarı, türbenin ortasında yer almaktadır. Kenarları karoyla kaplı mezarın üstüne tahta bir tabut yerleştirilmiştir. Ayetlerin yazılı olduğu yeşil bir örtüye sarılmış tabuta yeşil bezler bağlanmıştır. Daha sonra sandukanın üzerine sarı (altta) ve yeşil (üstte) renkte örtüler serilmiştir.

III. 1. 9. 8. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Yusuf Reyhanî'nin mezarı; çocuk, kısmet, ev, iş, araba, şifa vb. her çeşit dilek sahibince ziyaret edilmektedir. Türbeye istenilen gün ve saatte gidilebilmektedir. Ramazan'da, Hıdrellez'de, kandillerde ve cuma günlerinde ziyaretçi sayısı, belirgin bir şekilde artmaktadır (K.170, K.171).

Türbede ziyaretçiler tarafından Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılındıktan sonra dua edilmektedir. Sandukaya el yüz sürülüp, sanduka öpülerek evliya mezarının etrafında dönülmekte, bu uygulama yapılırken bilinen dualar okunmaktadır. Dönme eylemi sonrasında mezarın baş ucuna yönelip dilek dilenmektedir. Ancak türbe içinde herhangi bir yerde de dilek dileme söz konusudur. Dileklerin gerçekleşmesi, evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan istenmekte, Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla adaklar adanmaktadır. Dilek ve adağın söylenmesinden sonra türbenin kapısına, pencere parmaklıklarına ve türbe önündeki ağaçlara çaput bağlanmakta, ayrıca türbe önündeki

ocakta mum ve buhur yakılmaktadır. Ziyaret yerindeki uygulamalar, kumbaraya ya da heybelere para atılmasıyla sona ermektedir (K.170, K.171, K.172).

Adak kurbanı olarak genellikle koyun, horoz ve keçi tercih edilmekte, kurbanlık hayvan türbenin yanında, açık alanda kesilmektedir. Kurban etiyle taşlardan kurulan ocakta çoğunlukla eti pilav ya da etli çorba yapılmaktadır. Yemekler, davetlilere ve yoldan geçenlere dağıtılmaktadır. Hazırlanan yemeklerden adak sahibi de yiyebilmektedir. Ziyaret sonrası doğan erkek çocuklara Yusuf, kız çocuklara ise Reyhan adı verilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, halı, seccade, şamdan, buhurdanlık türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak da ziyaret yerinde adananlar arasındadır (K.170, K.171, K.172).

Sünni ve Alevi her kesimden ziyaretçisi bulunan türbeye ağırlıklı olarak Arap kökenli Alevi halk gelmektedir. Türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, ortalama 300 kişidir. Ziyaretçilerin çoğunu okuryazar olmayanlar ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmaktadır (K.172).

Türbenin önündeki ağaçlar kesilmemektedir. Ağaçları kesen kişinin felç olacağına, çarpılacağına, işinin ters gideceğine, ağzının yüzünün yamulacağına inanılmaktadır. Aynı inanış, türbeye saygısızlık yapanlar içinde geçerlidir. Bakımlı sayılabilecek türbenin temizliğini ve bakımını ziyaretçiler yapmaktadır. Evliya üzerine yemin edilmektedir. Ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır (K.170, K.171, K.172).

III. 1. 9. 9. Mencek Baba Türbesi

Mencek Baba Türbesi, Tarsus'un Tekke Mahallesi'nde düzlük bir arazidedir. Yeşil demir parmaklıklı kapı üzerindeki büyükçe tabelada "Türkistanlı Mencek Baba Türbesi" yazılıdır. Bu tabelanın hemen yanındaki küçük tabelada ise "Bu Türbe 1997 Yılında Burhanettin Kocamaz Döneminde İstimlak Edilip Restore ve Çevre Düzenlemesi Yapılarak Ziyarete Açılmıştır." kaydı bulunmaktadır.

Nakşibendî Şeyhlerinden Mehmet Bey tarafından yaptırılmış olan türbe, günümüzde mescit olarak kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere türbenin yanında bir de zaviye bulunmaktaymış. Zaviye, türbede yatan zat yani İmam Kuseyri'ye Şeyh Abdullah Mencek tarafından inşa ettirilmiştir. Yapının vakfiyesi de H. 781'de (Miladi 1379'da) yine Abdullah Mencek tarafından tanzim edilmiştir. Hangi yöre halkının misafir kalabileceğinin belirtildiği zaviye vakfiyesinden, yapının Orta Asya'dan ve Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya gelecek Türklerin uğramaları ve konaklamaları amacıyla kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır (Akağündüz ve diğ., 1993: 503).

Türbe, oldukça geniş ve bakımlı bir bahçe içerisindedir. Zeytin, turunç, şeftali, çam ve yenedünya ağaçları dikili bahçenin girişinde 1997'de yapılmış bir aşevi, solunda "Bu çeşmenin Mermer İşleri Niran Kocamaz Adına Kocamazlar LTD ŞTİ Tarafından Yapılmıştır Tarih Temmuz 1997" yazılı bir hayrat, sağ arka köşesinde ise türbe girişinin 7-8 m önünde telle çevrili, üstü kapalı, suyu kurumuş bir kuyu vardır.

Türbenin solunda yeşil demir parmaklık içerisinde, mermerle kaplı bir mezar bulunmaktadır. Üzerinde kayıt bulunmayan bu mezarın Mencek Baba'nın müridine ve eşine ait olduğu söylenmektedir (K.173). Bahçe kapısının 5- 10 m ilerisinde de "Türkistanlı Abdullah Mencek Baba Zaviyesi ve Türbesi" başlıklı kitabe ile karşılaşılır. Kitabede aynen şunlar yazılıdır:

Türkistanlı Abdullah Mencik Baba Zaviyesi ve Türbesi

Abdullah Mencek Baba, Osmanlı Devleti Kurulmadan önce Horasan'dan gelip Tarsus mevkiine yerleşen Üç-ok koluna mensup Varsak Türkmenlerindendir. Nakşibendî tarikatı şeyhlerinden biri olup hangi tarihte ve nerede doğduğuna dair kesin malumat bulunmamaktadır. Türbenin kapısı üzerindeki tâmir kitabesine göre Hacı Mustafa Efendi adında bir oğlunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Vakfiye senedinden yola çıkılarak bulunan tarihe göre Hicri 781 Miladi 1379 yılında Tarsus'ta vefat ettiği değerlendirilmektedir. Ruhu şad olsun. Âmin.

Zaviye; herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve geçen yolculara bedava yiyecek ve yatacak yer sağlayan şehir merkezlerinde veya yol güzergâhı üzerindeki bina ve binalar topluluğudur. Kayıtlara göre bu mekânda türbeden başka zaviye binası bulunmaktaydı. Mencek Baba Zaviyesi yüzyıllar boyunca Türkmenistan'dan Anadolu'ya göç edenlerin iskân edilmeleri, gazi dervişlerin, ticaret erbabı ve seyyahların barınmalarını temin etmiştir.

Zaviye; Semerkand, Duşanbe, Kaşgar, Hive, Belh gibi birçok İslam yurdu ile Anadolu arasında her bakımdan irtibat sağlayan sosyal ve kültürel merkezli bir ocak vazifesi görmüştür. Zaviyeye gelen misafirler üç gün süre ile ücretsiz olarak yer, içer, barınabilirdi. Türkistan'dan göç edip gelenlerden bazıları ilkin zaviyeye komşu olmak vasıtasıyla zaviyenin yakın çevresine yerleşmiş ve zaman içerisinde bir mahalle teşekkül etmiştir ki mahalle de Tekke Mahallesi olarak adını buradan almıştır.

Mencek Baba Zaviyesi, vakıf olarak hükmi şahsiyetini 1909 yılına kadar sürdürmüştür. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra vakıflar idaresince mülkiyeti özel kişilere satılarak işlevini kaybetmiş, bu arada zaviye binası yıkılarak yok olmuştur. Zaviyenin 1841 yılında esaslı bir tamir gördüğü kitabesinden anlaşılmaktadır. Türbe kare bir plan üzerine yapılmış, çatısı ise piramit çatı ile örtülmüştür.

Tarihimizin derinliklerinden gelen bu eserin ortaya çıkartılması, 1996 yılında Tarsus Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tarsus Belediyesi tarafından türbe duvarına asılı levhada ise şunlar yazılıdır:

Türkistanlı Mencik Baba Anadolu'daki zulmü kaldırarak yerine adalet dürüstlük ve Türk İslam ahlakını yaymak için gelen Alp erenlerindendir. Mencik Yusuf Baba, Ramazanoğullarının bu havalinde egemen olmalarından önce gelip yerleşen üç- ok koluna mensup Varsak Türkmenlerindendir.

Mencik Baba; kurduğu tekkesiyle ilim, irfan yayarken yolcu, fakir ve kimsesizlere de kol kanat germiştir.

14. yüzyılda yaşamıştır. Mevla rahmet eyliye.

İşletmesi müftülüğe, mülkiye olarak Belediye ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Mencik Baba Türbesi, dikdörtgen formunda ve tek kubbeli olup kesme taşlardan

örülüdür. Üç pencereleli türbenin girişine 6 m²lik ek bir bölüm yapılmıştır. Bu bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerlerindeki uygulamalara ilişkin uyarı yazısı asılıdır¹⁸. Mencek Baba'nın mezarının yer aldığı asıl bölüm ise tahminen 25 m²dir ve güneyinde bir mihrap bulunmaktadır. Yapının iç yüzeyi yaklaşık bir metre ahşapla kaplanmıştır ve kubbesinde dekoratif renkli süslemeler vardır. Zeminine halı döşenmiş olup duvarlarına ayetlerin yazılı olduğu levhalar ve müezzin cübbeleri asılmıştır. Ayrıca duvara sabit bir kitaplık bulunmaktadır.

Mencek Baba'nın mezarı türbenin sağ arka köşesindedir. 2004 yılı öncesinde tahta sanduka içerisinde olan mezarın sandukası yenilenmiştir (K.173). Beto narme olan yeni sanduka mermerle kaplanmıştır. Sandukanın üzerine ayetlerin yazılı olduğu yeşil bir seccade serilmiştir. Sadece baş ucu hece taşı olan mezarın ayak ucuna bakan duvarda “Bağışlarınız mescidin ihtiyaçlarında kullanılacaktır.” yazısı altında bir kumbara asılıdır. Mezarın sol tarafında, yerde halılar, Kur'an-ı Kerim sehpaları bulunmaktadır. Elektrikli sobası ve süpürgesi de olan türbe oldukça bakımlıdır.

III. 1. 9. 9. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Mencek Baba Türbesi, her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Cuma namazı hariç günde beş vakit namaz kılınan ve bir de imamı olan türbenin belirli bir ziyaret günü, saati yoktur. Dilekler, Mencek Baba araya konulmadan Allah'tan dilenmektedir (K.173, K.174).

Türbeyi ziyareti, iki rekât namaz kılınmasıyla başlamakta, evliya mezarının etrafında değişen sayılarda dönmek suretiyle devam etmektedir. Genellikle üç ya da yedi sefer mezarın etrafında dönülmekte, her dönüşte evliya mezarı sıvazlanmakta, öpülmekte, mezara el-yüz sürülmektedir. Bu pratik, türbe dışında da yapılmakta, bu kez ziyaretçiler

¹⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerleriyle ilgili uyarıları için 65-66. sayfalardaki 2. dipnota bakınız.

türbe duvarına sürtünmektedir. Bahçedeki ağaçlara bez bağlamak da ziyaret uygulamaları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca hasta çocuğu sarmak için müezzin cübbesi kullanılmaktadır. Tadilat sonrası türbe açılışında Belediye Başkanı Burhanettin Kocamaz, bu tür uygulamaların yapılmaması konusunda halkı uyarılmış ve cemaatin de ziyaretçileri uyarmasını istemiştir. Son dönemlerde ziyaretçilerin büyük bir kısmı sadece dua edip gitmektedir (K.173, K.174).

Dilek kabulü sonrasında ziyaret yerinde kurban kesildiği görülmemiş ya da duyulmamıştır. Ziyaretçiler lokum, bisküvi, şeker vb. yiyecekleri Yasin Suresi'ni okuduktan sonra dağıtmaktadır (K.173, K.174).

Okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşan ziyaretçiler, hangi mezhebe mensup olurlarsa olsunlar ziyaretlerini gerçekleştirebilmektedir. Ziyaretçi sayısı yılda 1000- 2000 kişi arasında değişmektedir. Türkistan'dan, İspanya'dan ve Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden gelen ziyaretçiler, inanç ve kültür turizmi açısından türbeyi ziyaret etmektedir. Gece kalınmayan türbeye saygısızlık yapılmasının ya da türbe dışındaki ağaçların kesilmesinin uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (K.175).

III. 1. 9. 10. Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi)

Harezmlî olan Muhammed Nureddin, Tarsus'u Ermenilerden alan Halep Saltanat Naibi Harezmlî Seyfettin Timur'un kumandanıdır (MT, tarih yok). Doğum tarihi bilinmeyen evliya, 1342 tarihinde vefat etmiştir. Gazi dervişlerden olup Tarsus'un Ermenilerden alındığı sırada şehit düşmüştür. Tarsus Kalesi'nin kapısını kerametiyle açtığı için Demirkapı ve Tarsus Fatihî olarak anılmakta, geçimini çiftçilikle sağladığı için de "Fellahoğlu" diye bilinmektedir (Mersin Mersin Türbeleri [MMT], 2004; Evliyalar Ansiklopedisi [EA], tarih yok; K.176).

Halkın daha çok Demirkapı olarak tanıdığı evliyanın türbesi, Tarsus'un Fatih Mahallesi, eski adıyla Kocadağ yeni adıyla Şehit Jandarma Kurmay Yüzbaşı Ayhan Bozpinar Caddesi üzerindedir. Türbe, 1952 yılında yaptırılan Demirkapı Cami'nin bitişiğindedir (K.176). Mahallenin adı, evliyanın Tarsus Fatihi lakabından gelmektedir. Ön yüzünde dört taş kemer bulunan türbenin girişinde Arapça bir kayıt vardır. Türbenin yola bakan arka duvarında ise mermer üzerine "Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Tarihi Şehadeti: 1342 Hicri: 761" yazılıdır.

II. Abdülhamid döneminde (1903) yaptırılmış olan türbe, yeşile ve beyaza boyanmış olup tek bölümden oluşmaktadır (MT, tarih yok). Önünde bulunan iki demir tepside mum, iki buhurdanlıkta ise buhur yakılmaktadır.

Türbe zemini baştan başa halıyla kaplıdır. Yere seccadeler serilmiş, duvar diplerine de yastık ve minderler konulmuştur. İki penceresi olan türbenin sol ön köşesinde üzerinde yeşil kumbara, seccade, baş örtüleri bulunan bir sehpa ve Kur'an-ı Kerim ile buhur poşeti sepeti bulunan bir dolap yer almaktadır. Yine sol ön köşede bozuk bir kumbara, Arapça peygamber isimleri yazılı bir levha ve Kur'an-ı Kerim olan bir sehpa bulunmaktadır. Sol duvardaki elektrik prizine nişan kurdeleleri bağlandığı görülmektedir. Ayrıca pencere parmaklıklarına farklı renk ve boyutlarda çaputlar ve saç örgüleri bağlanmıştır. Sağ ön köşede ise yeşil tonlarında bezler bağlanmış bir beşik vardır. Yine bu köşede seccade, kilim ve süpürgelerin bulunduğu bir dolap yer almaktadır.

Evliyanın mezarı, betonarme sanduka içerisine alınmış ve yeşil tonlarında örtülerle kaplanmıştır. Üzerine Türk bayrağı da serilmiş sandukanın, örtüler altında kaldığı için görünmeyen tahta çerçevesine çokça yeşil bez bağlanmıştır.

III. 1. 9. 10. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Demirkapı Türbesi, her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Ama özellikle çocuk sahibi olmak isteyenler ve şifa arayanlar türbeye gelmektedir. Hastaların çoğunu yürüyemeyen, konuşamayan, felçli vb. çocuklar oluşturmaktadır. Eskiden hacı adaylarının hacca gitmeden önce türbeye uğradıkları ifade edilmektedir (K.176, K.177). Ayrıca türbeyi ziyaret edenlerin kutsal topraklara ayak bastıklarına ve yarı hacı olduklarına inanılmaktadır (K.178). Türbedarın 08.00'da açtığı ve 18.00-18.30'da kapattığı türbe, her gün ziyaret edilebilmektedir. Ramazan ayında, Hidrellezde ve kandillerde ziyaretçi sayısı artmaktadır. Ziyaretçilerin isteklerine ulaşmaları, içlerindeki inanca bağlanmaktadır (K.176).

Türbeye besmele çekilerek girilmektedir. İki rekât Allah rızası için namaz kılınmakta ve evliya mezarının etrafında bilinen dualar eşliğinde üç kez dönülmektedir. Bu esnada mezar üç kez öpülmekte ve sıvazlanmaktadır. Daha sonra mezarın baş ucunda Fatiha okunup Allah'tan Muhammed Nureddin'in yüzü suyu hürmetine dilekler dilenmekte, Allah adına adaklar adanmaktadır. Evliya adına adak adayan ziyaretçiler de bulunmaktadır. Bazı ziyaretçilerce türbe önünde mum ve/veya buhur yakılmaktadır. Türbe önündeki dut ağacına, sandukanın örtüsü altında kalan tahta çerçeveye ve pencere parmaklıklarına, çocuk isteyenlerce beşiğe bezler bağlanmaktadır. Ziyaret yerine kısmetinin açılması için başvuranlar, beraberlerinde anahtar getirmektedir (K.176). Türbedar, dualar okuyarak Allah rızası için kısmeti açılacak kişinin avucunda anahtarı açmakta, anahtar daha sonra ziyaretçi tarafından akarsuya atılmaktadır. Anahtarı akarsuya atmaktaki amaç, bahtın su gibi akıp gitmesidir (K.177). Kumbaraya arılık atılmasıyla ziyaret tamamlanmaktadır. Ziyaret yerindeki uygulamaların sırası ve yerine getirilmesi ziyaretçinin isteğine bağlıdır (K.176).

Dileği kabul olan ziyaretçiler, türbe arkasındaki küçük bahçenin uygun bir yerinde horoz (en çok), koyun ve keçi kesmektedir. Bazı ziyaretçiler, kestikleri kurbanı evlerine götürmekte, bazıları ise getirdikleri küçük tüple ziyaret yerinde yemek pişirip dağıtmaktadır. Yemek olarak genellikle etli çorba, etli pilav ve fasulye pişirilmektedir. Türbe ziyareti sonrasında doğan erkek çocuklara Muhammet, Nureddin, Fatih ya da Demir adı verilebilmektedir (K.176). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı vb. türden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (genellikle yedi tane), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur-buğday serpmek ve kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek ve doyurmak, mercimekli bulgur pilavı dağıtmak, ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yıl sonunda kesip türbeye bağlamak, ziyaret yerine çiçek koymak adaklar arasında yer almaktadır (K.165).

Her tür mezhep mensubunun ziyaret ettiği türbeye daha çok Arap kökenli Alevi halk uğramaktadır. Türbeyi yılda yaklaşık 5000 kişi ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler arasında sayıları az da olsa eğitim seviyesi yüksek kişiler de bulunmaktadır. Türbe çevresindeki ağaçları kesmenin uğursuzluk getireceği düşünülmemektedir. Öte yandan ziyaret alanında saygısızlık yapılmasıyla ilgili tam aksi bir inanç hâkimdir. Türbede saygısızlık yapan kişilerin çarpılacağına, hastalanacağına, öleceğine vb. inanılmaktadır. Evliya üzerine yemin edilebilmektedir. Türbenin bakımı, Hasan Varma ve eşi Şeyma Varma tarafından kumbaraya atılan arılıklarla yapılmaktadır. Türbe bakımlıdır (K.176).

III. 1. 9. 10. 2. Efsaneler

Yörede Demirkapı ile ilgili 9 efsane anlatılmaktadır:

1. Miladi 1342’de iki hoca, Ersus’un (Tarsus’un) fethinde bulunacaklarının yazılı olduğu bir kitaptan hareketle Muhammed Nureddin ve kardeşi Yusuf’u bulmak üzere yola çıkar ve Adana Misis nehri civarına varırlar. Burada yere çömelmiş iki kardeşin çene çalıp toprağı eşelediklerini, hiç rüzgâr esmemesine rağmen harmanın kendi kendine savrulduğunu görürler. Bu manzara karşısında hocalar, aradıkları kişileri bulduklarını anlar, onlara yaklaşarak selam verirler. Muhammed Nureddin ve kardeşi Yusuf, misafirlerini ayakta karşılayıp “Hoş geldiniz.” derler. O esnada kardeşlerin annesi elinde azıkla gelir ve tanrı misafiri olduklarını söyleyen bu iki kişiye “Hoş geldiniz.” diyerek ikramda bulunur. Yemeklerini yedikten sonra Muhammed Nureddin, kardeşine “Zamanımız geldi.” der. Kardeşler, hocalarla birlikte ayağa kalkar, zırhlarını giyinip atlarını kuşanır. Ata binmeden önce anneleri, “Oğlum nereye gidiyorsunuz?” diye sorar. Muhammed Nureddin, “Anne korkma. Biz hem oradayız hem de burada.” der. Daha sonra iki kardeş, yola çıkar ve Tarsus’a gelir. Dört tarafı surla çevrili Tarsus’u kuşatan Türk askerleri, henüz içeri girememiştir. Muhammed Nureddin, komutanın çadırına girer, “Hücum ne zaman.” diye sorar. Komutan, “Allah izin verirse sabah namazından sonra hücum edeceğiz.” der. Muhammed Nureddin, sabaha kadar bekler, namazını kılar ve ilk iş olarak Tarsus’un demir kapısını söküp atar. Evliya, surlardan içeri girdiği anda düşman askerleri çevresini sarar. Her taraftan kılıçlar, oklar ve mızraklar savrulur. Kolunu havaya her kaldırışında bir düşman askerini yere indirir. Bu hengâme sırasında Muhammed Nureddin, arkadan bir darbe alır. Aldığı darbeye başını kaybeder. Ancak olanların farkında olmayan evliya, savaşmaya devam eder. Bunu gören kardeşi Yusuf, “Günahını bile düşmanına vermezdin başını nasıl verdin.” der. Kardeşinin sözleri üzerine Muhammed

Nureddin, atını çevirerek kellesini alır, koltuğuna sıkıştırır ve üç gün kelle koltukta mücadele eder. Üçüncü gün kraliçe, kelle koltukta mücadele eden Muhammed Nureddin'i görür ve eşine "Gel, sana şu küğümü (toplu vaziyeti) göstereyim." der. Kral ve kraliçe, kolunu her havaya kaldırışında düşmanlarını savuran Muhammed Nureddin'i bir süre izler. Kraliçe, "Herhalde kellesi olsaydı bizi helak ederdi." der. Bu sözün üzerine kellesinin koştüğünü fark eden Muhammed Nureddin şehit olur (K.176).

2. Evliya ile ilgili ikinci efsane birincisinin varyantıdır. Bu varyantta sadece efsanenin başlangıç bölümü değişiklik göstermektedir: İslam ordusu, kuzeyden güneye doğru inerken Adana Misis nehri civarında biri Hatay-Suriye, diğeri Ersus'a (Tarsus'a) giden iki yol ayrımına gelir. Hangi yolu takip edeceğini bilemeyen komutan, tarlada çalışan fellaha (çiftçiye) yol sormaları için askerlerini gönderir. Askerlerin geldiğini gören Muhammed Nureddin, iki öküz ve bir sapanı tek koluyla kaldırarak Ersus'un yolunu gösterir ve öküzlerle sapanı indirdikten sonra tarlasını sürmeye devam eder. Komutan, insanüstü güce sahip fellahı görünce salâvat getirir, işaret edilen yönde ilerlemeye başlar. Dört tarafı surlarla çevrili, demir kapılı Ersus'a gelen İslam ordusu, 15 gün boyunca Ersus'u kuşatır. Bu süre zarfında içeri giremeyen komutan, askerlerine yoldaki fellahın getirmelerini emreder. Muhammed Nureddin, askerlerin geldiğini görünce kardeşine "Zamanımız geldi." der. İki kardeş hemen zırhlarını giyinip atlarını kuşanır. Ata binecekleri sırada anneleri gelir ve "Nereye gidiyorsunuz?" diye sorar. Muhammed Nureddin'in kardeşi "Anne biz hem ordayız hem de buradayız." diye karşılık verir. Diğer farklılık ise savaş öncesi evliyanın sabaha kadar zikretmesidir (K.176).

3. Türbeye 17- 18 yaşlarında, kolları felçli zihinsel özürlü bir genç getirilir. Türbede yarım saat kadar kalan genç, ayağa kalkar ve türbedara "Ağabey kapıyı aç, abdest

alıp namaz kılacağım.” der. Bir süre sonra sapasağlam, aklı başında bir genç olarak türbeden çıkıp gider. Adamın iyileşmesi evliyanın kerametine bağlanır (K.178).

4. 1960’lı yıllarda bir anne, ocuk felci olan tek evladını türbe kapısına koyar. Bunu gören türbedar anneye “ocuğu mezarın yanına yatırıp kapıyı kapatalım.” der. Teklif zerine anne, çocuğu içeriye, evliya mezarının yanına yatırır. Kapı kapatıldıktan sonra kadın iki gözü iki eşme ağlamaya başlar. Türbedarın ne olduğunu sorması üzerine kadın, bir daha anne olamayacağını, çocuğu iyileşmezse eşinin ikinci kez evleneceğini söyler. O an türbedar kapı penceresinden baktığında çocuğun el ve ayaklarının oynadığını görür. Kadın, türbeye hasta olarak getirdiği çocuğunu iyileşmiş olarak evine götürür (K.178).

5. Türbedar, ocuk sahibi olmak amacıyla ziyarete gelen ve demir bilezik isteyen Adanalı bir kadına daha önce hamile kalıp kalmadığını sorar. Kadın hiç hamile kalmadığını söyleyince ona bilezik vermez ve kadını evine gönderir. Aynı akşam Muhammed Nureddin türbedarın rüyasına girer ve boğazına okerek “Yarın sabah o kadın tekrar beni ziyarete gelecek ve sen hiç soru sormadan demir bileziği kadının koluna takacaksın.” der. Gerçekten de kadın sabahleyin türbeye emekleyerek girer ve türbedar hiç soru sormadan bileziği kadının koluna takar. Bir sene sonra da kadının çocuğuyla birlikte türbeye geldiğini görür. Kadının ocuk sahibi olması evliyanın kerametine bağlanır (K.178).

6. Adamın biri, evliya mezarının başında “Sen Fatih’sin, ben Fatih’im. İki Fatih bir arada olmaz. Hadi ek kılıcını. Ya sen, ya ben!” diyerek evliyaya saygısızlık yapar. Adam, türbeden çıkıp yolun köşesindeki kavak ağacının yanına geldiğinde delirir, göbek atmaya başlar. Evliyanın kendisine saygısızlık yapılmasına kızdığı için adamı cezalandırdığına inanılmaktadır (K.178).

7. Zamanında Tarsus'ta bir kuraklık yaşanır. Dönemin padişahı bu kuraklığı gidermek için yağmur duasının yapılmasını ister ve bütün Türk hocalarını bir araya toplatır. Hocaların yağmur duasını okumalarına karşın aylarca yağmur yağmaz. Bunun üzerine Arap hocalar çağrılır. Yedi Arap hocası bir araya gelir. İçlerinden birinin gözleri kördür. Altı hoca, birbirine bakıp kör olanı aralarına almak istemezler. Kör hoca “Beni kör olduğumdan mı aranıza almak istemiyorsunuz?” diye sorar. “Evet” yanıtını alınca “Yengemin topuğunu görünce gözlerimi kaybettim. Yoksa hiçbir eksikliğim (günahım) yoktur.” der. Bu sözlerden sonra yedi hoca yağmur duasına başlar. Kör hoca “Harman yeri kadar bulut geliyor.” der. Diğer altı hoca, bir süre sonra kör hocanın dediği bulutun geldiğini görür. Bulutların Arapçada karşılığı “biedri” olduğundan kör hoca “Biedri” lakabıyla anılmaya başlar. Kör hocanın Muhammed Nureddin olduğu düşünülmektedir (K.176).

8. Senede bir kez türbe üzerine kan yağdığı söylenmektedir. Türbedar, kanı yağarken hiç görmemiştir. Ancak her yıl mutlaka türbenin üstünde bir kez kan görüldüğünü belirtmektedir. Bu durum evliyanın kerametine dayandırılmaktadır (K.176).

9. Muhammed Nureddin, Acem asıllı bir inşaat ustasının rüyasına girerek “Ben Demirkapı, türbemi yapacaksın.” der. Fakir olan inşaat ustası, eşine rüyasını anlatır ve “Ben fakir bir adamım. Nasıl olur da o türbeyi yaparım?” diye eşine dert yanar. Muhammed Nureddin, ustanın rüyasına tekrar girer, “Sabah benim mezarıma gel, baş ucumda bir sarı lira bulacaksın. O lirayla gereken malzemeleri alırsın.” der. Sabah mezara gelen usta, rüyasında gördüğü gibi mezarın başında bir sarı lira bulur. O gün gereken malzemeleri alır ve inşaatı başlar. Usta, her gün aynı yerden aldığı sarı lirayla inşaatı tamamlar (K.176).

III. 1. 9. 11. Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı)

Hatay'dan geldiği söylenen Şih İbrahim Ettir Bey'in türbesi, Tarsus'un Cumhuriyet Mahallesi'nde, 0919 numaralı dar sokakta, iki katlı binanın altında, düzlük bir arazidedir (K.179). Bir işin çabuk olması amacıyla başvurulduğundan ziyaret, "Koştur Yatırı" olarak da anılmaktadır (K.180). Üç tarafı duvarla çevrili, tek odadan oluşan türbenin ön yüzünün 3/2'si duvarla örülmüştür. Yeşil demir kapısı sağ taraftadır. Önünde, çevresinde buhur tabağı ve mum eriyikleri bulunan büyükçe bir asma ağacı vardır. Ön yüzdeki duvarın üzerinde de mum eriyikleri ve iki buhur tabağı bulunmaktadır.

Tarihi kesin olmasa da yüz yılı aşkın bir zamandır varlığı bilinen türbenin duvarlarında Türk bayrağı, Hz. Ali'nin resmi, yeşil kumaşlar ve mahallenin hocalarına ait olduğu belirtilen resimler asılıdır (K.179). Şih İbrahim Ettir Bey'in mezarı, türbenin arkasında olup betonarme sanduka içerisinde. Yeşil boyalı, üzerine yeşil örtüler serili sandukanın ayak ucu kısmında büyükçe, kırık bir nazar boncuğu vardır. Baş ucu hece taşı ise betonarme sandukayla birlikte yapılmıştır. Mezarın üzerinde buhur (bahur) ve mum yakılan, her iki ucunda yuvarlak birer halka bulunan bir metre uzunluğunda demirden bir nesne vardır. Bu nesnenin halkalarına özellikle türbede bulunan yeşil kumaşlardan kesilen bezler bağlanmıştır. Aynı zamanda halkalara kolye ve toka da bağlandığı görülmektedir.

III. 1. 9. 11. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih İbrahim Ettir Bey; hastalar, çocuklarının başarılı olmasını isteyenler, uzun yoldan dönenler ya da uzun yola çıkacak olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Maddi isteklerde bulunulmayan, Allah'ın rızasını kazanmak için de belli bir zaman gözetilmeksizin ziyaret edilen türbeye Ramazan ayında, arife gününde, kandillerde ve Hidrellez'de ilgi artmaktadır (K.179, K.180).

Ziyaret, türbe kapısının öpülmesiyle başlamaktadır. Daha sonra bilinen dualar okunarak (genelde bir Fatiha, üç İhlâs) evliya mezarının etrafında dönülmektedir. Çocuklar, aileleriyle birlikte bu uygulamayı yapmaktadır. Uygulamanın sayısı, ziyaretçiye bağlıdır. Bu pratiği, baş hece taşını üç kez öpmek takip etmektedir. Daha sonra ziyaretçi, eğer hastaysa mezarın üzerindeki halkalara vücudunun ağrıyan bölgesini değdirmektedir. Bazı ziyaretçiler, türbedeki kumaşlardan keserek şifa ve bereket getirmesi niyetiyle bileğine bağlamakta ya da evine götürmektedir. Uygulamalar, velinin yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilenmesi ve Allah adına adak adanması ile sona ermektedir (K.179, K.180).

Taş ya da toprakla ilgili pratiklerin bulunmadığı, yalnızca Fatiha okunarak da ziyaret edilebilen türbedeki bireysel ziyaretlerde namaz kılınmamaktadır. Yılda iki kez yaklaşık 200 kişiyle toplu halde yapılan ziyaretlerde ise türbenin 100 m ilerisindeki açıklık alanda namaz kılınmaktadır (K.179, K.180).

Ziyaret sonrası dileği kabul olan ziyaretçiler, adaklarını yerine getirmek için ikinci kez türbeye gitmektedir. Maddi güce göre tosun (dana) koyun ya da horoz adanabilmektedir. Toplu yapılan ziyaretlerde tosun (dana) tercih edilmektedir. Türbenin hemen önünde kesilen kurban, ihtiyaç sahiplerine parçalar halinde ya da açık alanda küçük tüp ya da toplama taşlarla yapılan ocakta bulgur pilavı, nohut ve etli çorba yapılarak dağıtılmaktadır. Pişirilen yemeklerden adak sahibi de yemektir. Dileği gerçekleşen ziyaretçiler, dışarıdaki asma ağacının yanında, türbenin ön duvarında ya da sanduka üzerindeki demirde mum veya buhur (bahur) yakmakta, demirin halkalarına bez bağlamaktadır. Sözü edilen uygulamalar öncesinde Fatiha suresi okunmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve

beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak da ziyaret yerinde adananlar arasındadır (K.179, K.180).

Gece kalınmayan, mezhep ayrımı gözetilmeksizin her tür okuryazar tarafından ziyaret edilen türbenin bakımı, çevredeki ev sahipleri ve ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Şu ana kadar ziyarete herhangi bir saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak saygısızlık yapanın ve dışarıdaki asma ağacını kesenin çarpılacağına, hastalanacağına vb. inanılmaktadır. Aynı zamanda ziyaretin hemen üstündeki odayı kullanmak, ziyarete saygısızlık olarak kabul edilmekte ve buna dikkat etmeyen kişinin de çarpılacağına vb. inanılmaktadır. Hatay'dan geldiği ifade edilen Ettir Bey, yılda ortalama 2000- 3000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir (K.179, K.180).

III. 1. 9. 11. 2. Efsaneler

Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.180).

III. 1. 9. 12. Şeyh Nasiril Hakiym

Tarsus'un Cumhuriyet Mahallesi, 0921 numaralı sokağında bulunan Şeyh Nasiril Hakiym'in mezarı, yaklaşık 20 m²lik düz bir alan içerisinde olup beşgen formunda duvarla çevrilmiştir. Dışı yeşile ve beyaza boyanmış ziyaretin yeşil demir kapısı sol köşede bulunmaktadır. Sağdan üçüncü duvarda mermer üzerine "Sahibül Keramete Velberehiyn Mukaddes Şeyh Nasiril Hakiym Liruhihi El-Fatiha" yazılıdır. Ziyaret alanının zemini beyaz karoyla döşenmiştir.

Şeyh Nasiril Hakiym'in yeşil boyalı sandukası, 1995- 2000 yılları arasında Sarı Perihan adıyla anılan mahalleli tarafından yaptırılmıştır (K.181) . Beyaz fayansla kaplı sandukanın sağında dört gövdeli olup dallarıyla türbenin arkasını kaplayan bir zeytin ağacı

vardır. Zeytin ağacının dallarına bir Türk bayrağı asılmış, büyük lü küçük lü yeşil tonlarında bezler bağlanmıştır.

Sandukanın baş ve ayak ucu hece taşları yoktur. Mezarın baş ucu arkasında süpürge, kürek ve yere sabitlenmiş bir buhurdanlık (bahur) bulunmaktadır. Ziyaretin bu görünümüyle az çok bakımlı olduğu söylenebilir.

III. 1. 9. 12. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Nasiril Hakiym'in mezarı; şifa, rızık, çocuk, ev, iş vb. dilekler için ziyaret edilmektedir. Şifa amacıyla ziyarete gelenler arasında felçliler, sakatlar ve akıl sağlığını kaybedenler de bulunmaktadır. Ziyaret için belirli bir gün yoktur, ancak evliya mezarına genellikle perşembe akşamı ve cuma sabahı gidilmektedir. Ramazan ayında, arife gününde, kandillerde ve Hidrellez'de ziyaretçi sayısı artış göstermektedir (K.182).

Hastaların doktora gidip son çare olarak başvurdukları Şeyh Nasiril Hakiym'de Fatiha ve bilinen dualar okunarak sandukanın etrafında üç defa dönülmekte, sandukanın baş ucu üç defa öpülmektedir. Bu uygulama sırasında bazı ziyaretçiler, sandukaya el-yüz sürmekte ve sandukayı sıvazlamaktadır. Ziyaret alanındaki pratikler zinciri; buhur ve/veya mum yakmak, evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemek, Allah adına adak adamak ve evliya mezarı üzerine arılık bırakmakla son bulmaktadır. Ziyaret sırasında taşla, toprakla ilgili uygulamalar yapılmamaktadır (K.181, K.182).

Dileğin kabulü sonrasında adakların yerine getirilmesi için ziyaret yerine ikinci kez gidilmektedir. Ziyaretçiler, maddi durumları ölçüsünde adadıkları kurbanı (koyun, dana, horoz, keçi), ziyaret alanının dışında kesmekte ve yine aynı yerde toplama taşlarla oluşturdukları ocakta ya da evden getirdikleri küçük tüpte kurban etiyle yemek hazırlamaktadır. Ziyaret yemeği, genellikle etli çorba ve pilavdan ibarettir. Bazı ziyaretçiler ise lokum, bisküvi, şeker vb. yiyecekler dağıtmaktadır. Ziyaret sonrası çocuk

sahibi olanlar ise çocuklarına evliyanın ismini vermektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, ziyaret yerini temizlemek, ziyaret yerine şamdan, buhurdanlık almak, öksüz, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak da ziyaret yerinde adanalar arasındadır (K.181, K.182).

Her tür mezhep mensubunun ziyaret ettiği Şeyh Nasiril Hakiym'e daha ziyade okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar gitmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı, ortalama 2000 kişidir. Ziyaretçilerin çoğunu, Arap kökenli Aleviler oluşturmaktadır. Ziyaret yerinin bakımı, mahalle halkı ve ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Üzerine yemin de edilen evliyanın mezarına, çarpar inancıyla saygısızlık yapmaktan kaçınılmaktadır. Aynı inançla ziyaret yerindeki zeytin ağacı da kesilmemektedir (K.181, K.182).

III. 1. 9. 12. 2. Efsaneler

Ziyaret yerini temizlemek niyetiyle dua edip uyuyan kişinin sabah ziyaret yerini temizlenmiş bir vaziyette bulduğu söylenmektedir. Ziyaret yerine yapılmak istenenlerin dua edilip uyunduktan sonra gerçekleştiğine inanılmakta, bu durum evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.182).

III. 1. 9. 13. Garip Baba Türbesi

Tarsus'a bağlı Eskişehir Köyü'nde bulunan türbe, Selçuklu mimarisi tarzında yapılmıştır. Türbenin çevresinde yer taşları seçilebilen han ve hamam kalıntıları bulunmaktadır. Yapının üzerinde kimin adına, ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair kayıt yoktur. Dış yüzeyinde sadece Arapça Allah, maşallah ve 1990 yazılıdır. Sağında ve

solunda servi ağaçları vardır. Türbe girişinin 4- 5 m önündeki servi ağacının gövdesine bir çeşme sabitlenmiş olduğu görülmektedir Bir piknik masası da bulunan ziyaret alanında ateş yakıldığını gösteren izlere rastlanmaktadır.

Ön yüzünde iki, sağında ve solunda demir parmaklıklı birer pencere bulunan türbe, kesme taşlardan örülü olup iki kubbelidir. Yaklaşık on altışar m²lik iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ayak ve baş ucu hece taşları olmayan, toplama taşlarla çevrili, baş ucuna tülbent konulmuş ve toprağı üstüne küçük taşlar dökülmüş bir mezar bulunmaktadır. Kime ait olduğu bilinmeyen bu mezarda Garip Baba'nın eşi ya da kız kardeşinin yattığı düşünülmektedir (K.183). Birinci bölümün sol arka köşesinde bulunan yatak, yorgan ve yastıklar ziyaret yerinde gece kalındığı izlenimini uyandırmaktadır. Ancak gelişi güzel bırakılan bu malzemelerin kirli oluşu, ziyarete gereken bakımın yapılmadığını göstermektedir. Yere birkaç kilim serilmiştir. Arka duvarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerlerinde yapılmaması gerekenlerle ilgili hazırladığı uyarı levhası asılıdır¹⁹. Oldukça eski olduğu belli olan türbenin duvarlarına havalandırmanın ve ses dağılımının sağlanması amacıyla delikler açılmıştır.

Duvarlarında aynı amaçlarla delikler olan ikinci bölüme kapısı olmayan bir açıklıktan girilmektedir. Zeminine hasır ve kilimler serilmiş olan bu bölümde Garip Baba'nın mezarı vardır ve bu bölüm diğerine nazaran daha düzenlidir. Yerde yine yastıklar ve minderler vardır. Baş ve ayak ucu hece taşları bulunan, toprağı üzerine küçük taşlar dökülmüş evliya mezarının çevresindeki toplama taşlar, betonla birleştirilmiştir. Üzerine yeşil bir örtü serili olup ayak ve baş ucu taşlarına tespihler asılmış, ayak ucu yanına arılık (para) konulmuştur.

¹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ziyaret yerleriyle ilgili uyarıları için 65-66. sayfalardaki 2. dipnota bakınız.

III. 1. 9. 13. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Garip Baba Türbesi; çocuğu olmayanlar, bahtının açılmasını ve hastalıklarının iyileşmesini isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ev, araba vb. dilekler için ziyaret edilmeyen türbede kalpten geçirilen her türlü dileğin yerine geleceğine inanılmaktadır. Türbe, tercihen perşembe akşamı ve cuma sabahı ziyaret edilmektedir. Ziyaret yerine hastalar (her çeşit hastalık için) tıbbi bütün yollara başvurup sonuç alamayınca gelmektedir (K.183).

Ziyaret yerindeki uygulamalara genellikle Allah rızası için iki rekât namaz kılınarak başlanmaktadır. Türbede evliya mezarı başında bilinen duaları okumak, mum yakmak, türbe dışına çöp dikip çaput bağlamak pratikleri de yapılmaktadır. Pratikler, çaput bağlarken dileklerin dilenmesi, adakların adanması ve mezarın yanına arılık konulmasıyla sona ermektedir. “Allah’tan bir şifalık, buradan da bir derman olursa kurban edeceğim, yemek pişireceğim.” sözleriyle dilekler belirtilmekte ve adaklar adanmaktadır. Zorunluluk arz etmemekle beraber isteyenler, özellikle şifa bulmak amacıyla ziyarete başvuranlar, bir perşembe gecesini türbede kalmaktadır.

Genel hatlarıyla yukarıda anlatılan uygulamaları içeren ziyaretlerde, çocuk sahibi olmak isteyenlerce beşik de yapılmaktadır. Türbe dışındaki çeşmeden şifa niyetine su da içilmektedir (K.183).

Dileği kabul olanlar, adak kurbanlarını türbe dışında, uygun gördükleri bir yerde kesmektedir. Kurban olarak genellikle koyun ve tavuk tercih edilmekte, kesilen kurbanın etiyle pişirilen yemekler davetlilere dağıtılmaktadır. Ziyaret yemeği olarak etli pilav ve çorba pişirilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur’an okumak, dua etmek, namaz kılmak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez,

kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, mevlit okutmak ve evliyanın adını çocuğa vermek adananlar arasındadır (K.183).

Her kesim okuryazar, türbe ziyaretini gerçekleştirmektedir. Ancak okuryazar olmayanların ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların oranı daha fazladır. Genellikle Sünnilerin ziyaret ettiği türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, 500'e ulaşmaktadır. Ramazan ayında, kandillerde, Hıdrellez'de ziyaretçi sayısında artış görülmektedir. Türbeye saygısızlık yapanların ve türbe çevresindeki ağaçları kesenlerin çarpılacağına, ağzının yüzünün yamulacağına, hastalanacağına vb. inanılmaktadır. Türbedarı bulunmayan ziyaret yerinin bakımını ziyaretçiler yapmaktadır (K.183).

III. 1. 9. 13. 2. Efsaneler

Yörede Garip Dede ile ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Arıcılık işiyle uğraşan bir köylü, hasta çocuğuna türbe önündeki çeşme suyundan içirir. Bir süre sonra çocuk iyileşir. Çocuğun iyileşmesi evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.183).

2. Köylünün biri, ziyaretin çevresindeki ağaçları keser. Köylü, ağaçları kestikten bir süre sonra hastalanır. Evliyanın mezarı çevresindeki ağaçların kesilmesine kızdığına ve bu yüzden köylüyü cezalandırdığına inanılmaktadır (K.183).

3. Eski yerleşim yeri üzerindeki türbe, 55 yaşındaki Suna Gündal'ın babaannesi zamanında ahır olarak kullanılmak istenir. Ancak türbeye gece sokulan hayvanların sabah yerlerinde olmadıkları, dışarıda gezindikleri görülür. Köylüler, çareyi yapının ağzını taşlarla ve çalılarla kapatmakta bulur. Ancak bu önlem de işe yaramaz, türbe girişini kapatmakta kullanılan taş ve çalılar da yok olur. Bunun üzerine köylüler, içeride yatan zatların ermiş olduğuna kanaat getirir ve türbeyi ziyaret etmeye başlar (K.183).

III. 1. 9. 14. Kaplan Dede Türbesi

Kaplan Dede Türbesi, Tarsus'a bağlı Aladağ Köyü mezarlığının ön kısmında, düzlük bir alandadır. Yapılış tarihi bilinmeyen, üzerinde herhangi bir kayıt bulunmayan yaklaşık 36 m²lik türbe, Haziran 2007 tarihinde adının bilinmesini istemeyen Konyalı bir iş adamı tarafından onartılmıştır. Yapı, kenarları betonarme duvarla çevrili yaklaşık 300 m²lik bir bahçe içerisinde (K.184). Bahçe giriş kapısının sol tarafında bir misafirhane bulunmaktadır.

Arkasında dut ve sakız ağacı olan kubbeli türbe, sekizgen formundadır. Türbenin kubbesinin tepesinde hilal vardır. Oldukça küçük yeşil kapısı üzerinde geometrik şekiller bulunan yapının önü çinko çatıyla örtülüdür. Tadilat dolayısıyla ziyaretin dış yüzeyi çimentoyle kaplanmıştır. Solunda tel çekilmiş küçük bir penceresi bulunan; kubbe iç yüzeyi beyaz, duvarları yeşile boyanmış türbenin zeminine baştan başa kilim ve halılar döşenmiştir. Türbede Kur'an-ı Kerim, temizlik malzemeleri, battaniye, yatak ve yorganlar bulunmaktadır. Battaniye, yatak ve yorganların olması, ziyaret yerinde gece kalındığı izlenimini uyandırmaktadır. Duvarların iç yüzeyine dilekler yazılmıştır.

Türbede briketten örülü yeşil sanduka içerisinde baş ucu kapıya dönük, sağlı sollu iki mezar vardır. Baş ve ayak ucu hece taşları olmayan mezarların Ak Dede olarak da bilinen Kaplan Dede ve kız kardeşine ait olduğu ifade edilmektedir (K.184, K.185). Ancak sandukalarda kayıt bulunmadığından mezarların hangisinin Kaplan Dede'ye hangisinin kız kardeşine ait olduğu tespit edilememektedir. Her iki sanduka da ayetler yazılı yeşil örtülerle kaplanmıştır. Girişe göre sol tarafta kalan sandukanın üzerine tespihler, seccadeler; sağ tarafta kalan sandukanın üzerine ise yuvarlak bir taş konulmuştur.

III. 1. 9. 14. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Kaplan Dede Türbesi, günahlarından arınmak, fena yollardan ve şeytanın şerrinden korunmak, iman ile doğru yoldan ayrılmadan son nefesinde kelime şahadet getirmek, iyi bir gelecek hazırlamak, borçlarından kurtulmak, bol kazanç sağlamak, iyi bir eğitim almak, sınavlardan geçmek, askerden sağ salim dönmek, hacca gitmek, eşiyile iyi geçinmek ve sağlık, mutluluk, kısmet, çocuk, ev, araba, iş sahibi olmak gibi çeşitli dilek sahiplerince ve Allah'a şükretmek için ziyaret edilmektedir. Özellikle hastaların gittiği ziyaret yerine genellikle çarşamba, perşembe akşamları ve cuma sabahları gidilmektedir. Son çare olarak ziyaret yerine başvuran hastaların, şifa bulmak için üç hafta üst üste türbede kalıp uyumaları zorunludur (K.184).

Abdest alınarak girilen türbede dilek dilenmeden önce Allah rızası için iki rekât şükür namazı kılınmakta, dua edilmekte, dut ve sakız ağacına dilek yazılı kâğıt ya da bez (genellikle yeşil) bağlanmaktadır. Bu pratikleri yerine getiren ziyaretçi, Allah'tan dileğinin kabulünü istemekte, dileği gerçekleşirse yerine getireceği adağı belirtmekte ve uygun bir yere arılık koyarak ziyaretini tamamlamaktadır. Bütün ziyaretçilerce yapılan bu uygulamalara ek olarak hastaların namaz sonrası türbede uyuması gerekmektedir. Şifanın uyku esnasında verildiğine inanılmaktadır. Ayrıca ziyaretçilerin eskiden türbede bulunan tokacı sırtlarına vurmak suretiyle tedavi amaçlı kullandıkları ifade edilmektedir. Ancak tokaç kaybolduğundan bu uygulama artık yapılmamaktadır (K.184, K.185).

İsteğine ulaşan ziyaretçiler, adaklarını yerine getirmek amacıyla ikinci kez türbeyi ziyaret etmektedir. Kurban olarak genellikle koyun, keçi ve horoz kesilmekte; kurban evlere götürülerek ya parçalar halinde ya da yemek yapılarak (genellikle etli pilav) dağıtılmaktadır. Türbede şeker, lokum, bisküvi dağıtıldığı da görülmektedir. Ziyaret sonrası doğan kız çocuklarına Kaplaner, erkek çocuklarına ise Kaplan adı verilmektedir.

Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an okumak, dua etmek, namaz kılmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, tespih, seccade, halı türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek de adananlar arasındadır (K.184).

Türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, ortalama 100 kişidir. Ziyaretçiler arasında az da olsa eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar da bulunmaktadır. Her tür mezhep mensubunca ziyaret edilebilen, türbeye daha çok Sünni halk gitmektedir. Üzerine yemin edilen evliyanın mezarına saygısızlık yapmak ve türbe çevresindeki ağaçları kesmek uğursuzluk kabul edilmektedir. Türbedarı olmayan ziyaret yerinin bakımıyla muhtarlık ilgilenmektedir (K.184).

III. 1. 9. 14. 2. Efsaneler

Yörede Kaplan Dede ile ilgili 4 efsane anlatılmaktadır:

1. 3 metre uzunluğundaki kara bir yılanın, türbenin bulunduğu mezarlıkta dolaştığı söylenmektedir. Bazı köylülerin ve türbenin tadilatını yapan işçilerin gördüğü belirtilen yılanın türbenin bekçisi olduğuna inanılmakta ve bu yüzden yılanın zarar verilmemektedir (K.184).

2. Türbede uyuyan hastaların rüyalarında Kaplan Dede'yi gördükleri ve uyurken şifa buldukları ifade edilmektedir. Kaplan Dede'nin iyileşecek hastaya rüyasında "Merak etme senin derdinin çaresi var." dediği ve rüyada hastayı sağlığına kavuşturduğu anlatılmaktadır (K.184).

3. Yörede, Konyalı bir iş adamının Kaplan Dede Türbesi'ni ziyaret ettikten sonra zengin olduğu, ancak adağını yerine getirmeyi unuttuğu anlatılmaktadır. Bunun üzerine iş adamına adağını, rüyasına aksakallı bir hoca kılığında giren Kaplan Dede'nin

hatırlattığı söylenmektedir. Türbe tadilatının da görülen bu rüya üzerine yapıldığı belirtilmektedir (K.184).

4. Yörede, Aladağ Köyü'ne şu ana kadar hiçbir düşman askerinin ayak basmadığı anlatılmaktadır. İnanışa göre köye yaklaşan düşman askerleri, Kaplan Dede ve yanında yatan zat tarafından püskürtülmektedir (K.184).

III. 1. 9. 15. Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I)

Hıdır Aleyhisselam²⁰ Türbesi, Tarsus'un Yeşiltepe Beldesi'ndedir. Türbe, yaklaşık 200 m²lik bahçenin sağındadır. 1,5 m yüksekliğinde duvarla çevrilmiş, bahçenin solunda iki bölümlü bir bina vardır. Binanın sağ tarafındaki bölüm türbeye ait çeşitli eşyaların konulduğu bir oda, sol tarafındaki bölüm ise tuvalet ve banyo olarak düzenlenmiştir. Bu binanın yanında "Süleyman Demir" tarafından yaptırılmış bir hayrat ve kurban kesim alanı yer almaktadır. Bahçede buhurdanlıklar da vardır.

Üç basamakla çıkılan dikdörtgen formundaki tek kubbeli türbe, yaklaşık 150 m²'dir. Türbenin ön ve sağ yüzünde iki, arka yüzünde ise bir pencere bulunmaktadır. Giriş kapısının soluna "Salim ve Şahide Evren" çifti tarafından bir ayakkabılık yaptırılmıştır. Duvarlarına Hz. Ali'nin ve on iki imamın resimleri ve "Abdülkerim Yeşil Hayratı" yazılı mermer bir kayıt asılıdır. Sağında tuğlayla örülü mihrap, sol ön köşesinde yastıklar, minderler, hasırlar, kilimler ve sandalyeler bulunmaktadır. Zemini tamamen halılar ve kilimlerle kaplanmış, duvar diplerine yastık ve minderler konulmuştur. Türbede, biri makamın solunda diğeri baş ucu arkasında olmak üzere iki gömme dolap vardır. Sol taraftaki gömme dolapta buhur poşetleri ve tülbentler, arka taraftakinde ise kumbara ve yine buhur poşetleri yer almaktadır. Kliması, pervanesi ve avizesiyle türbe oldukça bakımlıdır.

²⁰ Hz. Hıdır (Hızır)'ın hayatı için 69. sayfaya bakınız.

Hıdır Aleyhisselam'ın makamı, türbenin sol arka köşesindedir. Yeşil örtülerle kaplanmış makamın üzerinde Kur'an-ı Kerimler, beyaz tülbentler, bir makas ile yeşil bezler bağlanmış bir ip ve Kur'an-ı Kerim heybesi vardır. Baş ve ayak ucu önünde buhurdanlıklar, yanında ise tuzluklar ve su dolu sürahiler konmuş sehpa yer almaktadır.

III. 1. 9. 15. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Hıdır Aleyhisselam Türbesi; çocuk, kısmet ve şifa için (her çeşit hastalık) ziyaret edilmektedir. Türbe ziyaretinde belirli bir gün yoktur (K.186).

Ziyaret, isteğe göre iki rekât şükür namazı kılınmasıyla başlamaktadır. Daha sonra makamın üç kez öpülen baş ucunda dua edilmekte (genellikle Fatiha), Allah'tan Hıdır Aleyhisselam'ın yüzü suyu hürmetine dilekler dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaret, buhur yakılması, makamın üzerindeki ipe başörtü ya da çaput bağlanması ve kumbaraya arılık atılmasıyla tamamlanmaktadır. Bu aşamada bazı ziyaretçilerin makamın üzerindeki yeşil örtüden kestikleri kumaşları uğur getirmesi için bileklerine bağladıkları da görülmektedir (K.186).

Ziyaret sonrasında dileğin kabulüyle kurban kesilmektedir. Kişinin maddi gücüne göre çeşitlilik gösteren kurban, bahçedeki hayratta kesilerek evlere götürülmektedir. Kurban etiyle evlerde etli çorba, etli pilav yapılmakta; yapılan yemekler tekrar türbeye getirilerek misafirlere dağıtılmaktadır. Türbede lokum, bisküvi, şeker vb. yiyeceklerin adak olarak dağıtıldığı görülmemiştir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an okumak, dua etmek, namaz kılmak, buhur yakmak, sandukanın üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, mevlit okutmak, çocuğa evliyanın adını vermek de adananlar arasındadır (K.186).

Türbenin ziyaretçi sayısı, yılda 500 kişiye ulaşmaktadır. Ziyaretçilerin çoğunu

eđitim seviyesi dűşűk okuryazarlar oluřturmakta, tűrbe genellikle Arap kűkenli Aleviler tarafından ziyaret edilmektedir. Makama saygısızlık yapılmasının uęursuzluk getireceęine inanılmamaktadır. Tűrbenin bakımı Garip Őz tarafından yapılmaktadır (K.186).

III. 1. 9. 15. 2. Efsaneler

Hıdır Aleyhisselam ile ilgili yűrede 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Hıdır Aleyhisselam, yűreden birinin rűyasına girer ve makamının tűrbenin řu an bulunduęu yerde olduęunu sűyler. Peygamberin makamının gűrűldűęű sűylenen bu rűya űzerine yaptırıldıęı anlatılmakta, peygamberin rűya yoluyla bu isteęini iletmesi onun kerametine baęlanmaktadır (K.186).

2. Yűre halkı tarafından tűrbeye nur indięi gűrűlűr. Bu olay, tűrbede yatanın evliya olmasına baęlanmaktadır (K.186).

III. 1. 9. 16. Arap Baba Tűrbesi

Arap Baba Tűrbesi, Tarsus'un Yenice Beldesi'ndedir. Mersin-Adana yolundan Yenice Beldesi'ne sapıp Baltalı adı verilen topraklı yoldan iki kilometre kadar ilerleyince varılan, 19 numarada kayıtlı tűrbenin demir kapısı yanında mermer űzerine "Horasanlı Arap Baba Dergâhı Tűrbesi 15.yy" yazılıdır. Yine yola bakan sol taraftaki pencere altında duvara oyularak "Arap Baba" yazılmıştır. Evliyanın, tarihi kalıntıların ve mezar taşlarının çıktığı tarlalık arazideki makamı, ilk olarak Zonguldak'tan gelip belde sakinlerinden Aşır Emmi'nin (Gűe Aşır) tarlasında çalışmaya başlayan Kadir Emmi tarafından 1960-1965'li yıllarda yaptırılmıştır. alılıkların arasında ufak, tař mezar şeklindeki bu makam, 1991-2000 yılları arasında ise Mustafa Serin tarafından tűrbe içerisine alınmıştır (K.187).

Dűz bir arazi űzerindeki Arap Baba Tűrbesi'nin saę tarafında biri zeytin, ikisi kavak ve biri aynı kűkten iki gűvde halinde yűkselen iki dut aęacı vardır. Tulumba da bulunan bu alan betonarme olup ziyaretçilerin kurban kesebilecekleri, yemek piřirip mum

yakabilecekleri şekilde düzenlenmiştir. Yemek pişirilip mum yakılan kısmın üstü çinkoyla kaplanmış; sağ, sol ve arka yüzeyinin tamamı, ön yüzeyinin ise yarısı briketle örülmüştür. Arkada bir, sağda iki penceresi olup kapısı yoktur. Sol arka köşesinde bir mum ve buhar ocağı, sağında ise briketle yapılmış üç yemek ocağı vardır. Ocakların yanına ziyaretçilerin kullanması amacıyla tahta ve kâğıt parçaları yığılmıştır. Türbenin arkasından sulama kanalı geçmektedir.

Yeşil boyalı, iki pencere, dikdörtgen formundaki kubbesiz türbe iki bölüme ayrılmıştır. Sağdaki bölüm, mutfak olarak kullanılmaktadır. Bu bölümde mutfak dolabı da dâhil bir mutfakta bulunması gereken araç gereçlerin hemen hepsi yer almaktadır; mutfak dolabının solundaki masa üzerinde battaniyeler, yataklar, minderler, kilimler ve seccadeler bulunmaktadır. Soldaki bölümde ise Arap Baba'nın makamı yer almaktadır. Zeminine halılar ve kilimler serilmiş, minderler dizilmiş bu bölümün duvarlarında Hz. Ali'nin, on iki imamın, Hacı- Bektaş-ı Veli'nin, Kabe'nin ve Atatürk'ün resimleri; ayetlerin ve Allah'ın doksan dokuz isminin yazılı olduğu levhalar ve Hz. Ali'nin cengini anlatan duvar kilimi ile Türk bayrağı asılıdır. Doğu-batı yönünde uzanan, yaklaşık 2,5 m uzunluğundaki makamın sandukası, altı farklı tonda yeşil örtüyle kaplandıktan sonra üzerine seccadeler örtülmüştür. Makamın baş ucu hece taşı ise yeşil örtülerle sarık biçiminde şekillendirilmiştir. Her iki bölümün de gece aydınlatması mevcuttur.

III. 1. 9. 16. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Arap Baba Türbesi'ne her tür dileğin kabulü için gidilmektedir. Ancak özellikle hastalar (çocuklar dâhil), kısmet arayanlar, çocuğu olamayan ya da durmayanlar türbeyi ziyaret etmektedir. Dileklerin gerçekleşmesi ziyaret inancına sahip olmaya bağlanmaktadır. Ziyaretler, özellikle perşembe akşamı ve cuma günü yapılmaktadır. Kurban kesimi için ise pazar günü tercih edilmektedir (K.187).

Dilek dilemek ve sıkıntılarını gidermek için türbeyi ziyaret edenler, isteğe bağlı olarak iki rekât şükür namazı kılmakta ve üç kez makamın etrafında dualar okuyarak dönmektedir. Ayrıca dönme eylemi sırasında, makamı öpüp sıvazlamakta ve makama el-yüz sürmektedir. Bu uygulamayı takiben genellikle 1 Fatiha 3 İhlâs Suresi'ni okuyup Arap Baba'nın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemekte ve Allah adına adaklar adamaktadır. Eskiden kumbaraya, günümüzde ise kumbara olmadığından makamın üzerine arılık konulmasıyla sona eren türbe içindeki uygulamalar, türbenin yan tarafındaki ağaçlara bez bağlamak ve ocakta mum yakmak suretiyle tamamlanmaktadır. Ziyaret toprağından yalamak, taş taş üstüne koymak, taş yapıştırmak, istenilen şeyin resmini toprağına çizmek ya da taşlarla şeklini yapmak gibi pratiklerin yerine getirilmediğı bu ziyaret yerinde isteyenler, tulumbadan şifa niyetine su içmekte ve tulumba suyundan evine götürebilmektedir. Bazı ziyaretçilerin isteklerine kavuşmak için bir gece yattıkları türbede kismetlerinin açılmasını isteyenler anahtar açmakta, çocuk sahibi olmak isteyenler ise bezden beşik yapmaktadır. Türbe ziyaretinin, bir zorunluluk olmamakla birlikte, üç perşembe akşamı tekrarlandığı görülmektedir (K.187).

Dileği kabul olanlar, genellikle koyun, horoz ya da keçi kurban etmektedir. Türbenin yan tarafında kesilen kurbanlar, ocakların bulunduğu bölümde pişirilmektedir. Pilav, et kavurması ya da etli ziyaret pilavından oluşan yemek davet edilenlere dağıtılmaktadır. Ayrıca türbede şeker, lokum, bisküvi vb. yiyeceklerin yanı sıra helva pişirilip dağıtılmaktadır. Türbeye halı, kilim, seccade, mutfak gereci bağışlayanlar da olmaktadır (K.187).

Türbeyi yılda ortalama 1000- 1500 kişi ziyaret etmektedir. Ziyaretçi sayısı, Ramazan ayında, Hidrellez'de, kandillerde ve arife gününde ziyaretçi sayısı artmaktadır. Daha ziyade Arap kökenli Alevi olan ziyaretçilerin büyük bir kısmını, okuryazar olmayan

ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar oluşturmaktadır. Evliya makamına şu ana kadar saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak saygısızlık yapanların çarpılacağına, hastalanacağına, felç olacağına vb. inanılmaktadır. Aynı inanç, türbe çevresindeki ağaçların kesilmesinde de kendini göstermektedir. Türbenin bakımını ziyaretçiler yapmaktadır (K.187).

III. 1. 9. 16. 2. Efsaneler

Yörede Arap Dede ile ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Yaz kış Aşır Emni'nin tarlasındaki evde kalan Kadir Emmi, uzun boylu ve esmer biri olarak tarif ettiği Arap Baba'yı birkaç defa gördüğünü söyler. Kadir Emmi, Arap Baba'yı gördüğü gün "Bugün Arap Baba geldi, bizim üzüm hiç bitmeyecek." der ve dediği gibi de olur. O gün, 5- 6 kasa üzüm toplanır. Üzümlerin çoğalması, Arap Baba'nın feyz ve bereketine bağlanır (K.187).

2. Anlatılanlara göre Arap Baba, Mustafa Serin'e rüyasında "Benim türbemi yaptıracağım." der. Mustafa Serin de gördüğü bu rüya üzerine türbeyi yaptırır. Evliyanın rüya yoluyla türbesinin yapılmasını istemesi, onun kerameti olarak kabul edilir (K.187).

III. 1. 9. 17. Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi

Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Tarsus'un Gözlükule Mahallesi'nde, yol üzerinde, düz bir arazidedir. Giriş kapısı üzerinde "Bu Makam Fazilet ve Keramet Sahibi Olan Şeyh Yusuf Seddüt Adına El Fatiha" yazılı olan türbe, 1996 yılında Süleyman Arslan tarafından Tarsus Belediye Başkanı Burhanettin Kocamaz döneminde yaptırılmıştır (K.188).

Türbenin üstü, kubbe izlenimi uyandıracak biçimde çinkoyla kaplanmıştır. Türbenin duvarları oymalı olup yeşile boyanmıştır. Yapının yola bakan arka kısmında Japon gülü, kauçuk ve servi ağaçları dikili "V" şeklinde küçük bir bahçe vardır. Budandığı anlaşılan Japon gülüne kırmızı ve mor tonlarında bezler bağlanmıştır.

Evliya mezarının yalnızca baş hece taşı bulunmaktadır. Hece taşının arka yüzünde Arap alfabesiyle “Bismillahirrahmanirrahim” ve Türk alfabesiyle “Bu Makamda Yatan Keramet ve Burhan Sahibi Şeyh Yüsif Şeddüt Riğden Min Allah Ala Resulihi Muhammedül Mustafa ve Ala Rüh Sahib Hezihi El Makam El Fatiha”; ön yüzünde ise “Bu Ziyareti Yaptıran Tarsus Eşrafından Nasır Oğlu Süleyman Arslan Temmuz 1996” yazılıdır. Baş hece taşının hemen arkasında, üstüne yeşil demir bir levha monte edilmiş Kuran-ı Kerim sehпасı bulunmaktadır. Bu sehpanın mum yakılmakta kullanıldığı demir levha üzerindeki mum eriyiklerinden anlaşılmaktadır. Bahçesi hariç, yaklaşık 8 m²lik bir alana sahip türbenin sağ duvarına Kuran-ı Kerimlerin, tespihlerin ve mumların konulduğu üç gözlü bir dolap; sol duvarına ise kumbara monte edilmiş, ayrıca ayetlerin yazılı olduğu levhalar ve Mescid-i Aksa’nın resmi asılmıştır. Şeyh Yusif Şeddüt’ün sandukası, yeşil bir naylonla kaplanmıştır. İki farklı tonda saten yeşil örtü örtüldükten sonra sandukanın üzerine Türk bayrağı serilmiştir. Mezarın baş hece taşına sarılan kırmızı ve yeşil kumaşlara çeşitli adak bezleri bağlanmıştır. Türbenin bahçeye bakan bölümünde, çinko tavandan büyükçe bir Türk bayrağı sarkıtılmıştır.

Evliyanın mezarının 10 m yukarısındaki Gözlükule Tepesi’nde bulunan tarihi mezarlıkta kimlikleri tespit edilememiş birkaç evliya mezarı olduğu söylenmektedir. Şeyh Yüsif Şeddüt ile bağı olmayan bu mezarlara evliya mezarından daha az ilgi gösterilmektedir. “Ata varken, oğul atadan daha kerametli de olsa ata geçerlidir.” inancıyla halk Şeyh Yüsif Şeddüt’ün türbesine daha çok ilgi göstermektedir (K.188).

III. 1. 9. 17. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, ihtiyaç kapısı olarak ziyaret inancına sahip kimselerce ziyaret edilmektedir. Allah’ın sevgili müminlerinden, Allah’ın sevgisine mazhar olmuş keramet sahibi kişilerden kabul edilen Şeyh Yüsif Şeddüt’ün vasıtasıyla

ziyaretçiler, Allah'a yakınlaşmayı amaçlamaktadır. Onun Allah'ın hoşuna giden işleri yaptığı düşünülürken, ona tapanların Allah'a şirk koştuğu kabul görmektedir. Eşyle ve komşusuyla sorun yaşayan; çocuk sahibi olmak, kısmetinin açılmasını, eğitimini başarıyla tamamlamayı isteyen; çeşitli sıkıntıları ve hastalığı olan vb. herkesçe ziyaret edilen türbeye her gün gidilebilmektedir (K.188).

Türbede dilek dilemeden önce ziyaretçilerin bir kısmı, evden seccade getirmek suretiyle iki rekât şükür namazı kılmakta, Fatih ve bildiği duaları okumaktadır. Ziyaretçi, evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dileyip Allah adına adağını adadıktan sonra kumbaraya arılık atarak ziyaretini tamamlamaktadır. Bu aşamada sandukanın etrafında dönülmemekte, sandukaya el-yüz sürülmemekte ve taş-toprağa dayalı uygulamalar yapılmamaktadır (K.188).

Dilekleri gerçekleşenler, eğer adamışlarsa, baş hece taşına sarılı kumaşa, arka bahçedeki Japon gülüne bez bağlamakta; baş hece taşının arkasındaki sehpa üzerinde mum, buhur yakmaktadır. Adak olarak bağlanan bez ve yakılan mum dışında kanlı kurban adakları da dilek kabulü sonrasında yerine getirilmektedir. Kişinin gördüğü (göreceği) yarara ve maddi durumuna göre cinsi belirlenen kanlı kurbanın kesimi ve yemekler ziyaret yeri müsait olmadığından evlerde yapılmaktadır. Ziyaret sonrası çocuğu olanlar, çocuklarına evliyanın adını vermektedir. Bazı ziyaretçiler, dilekleri gerçekleşince sandukanın üzerindeki yeşil örtüden kesip kendilerinin ya da çocuklarının bileklerine bağlamakta veya üstlerinde gizli bir şekilde taşımaktadır (K.188). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an okumak, dua etmek, namaz kılmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak ve mevlit okutmak da adananlar arasındadır

(K.165).

Ziyaret yerinde gece kalınmamaktadır. Daha çok Arap kökenli Alevilerin ziyaret ettiği türbeye yılda 10-20 bin arasında ziyaretçi gelmektedir. Üzerine yemin edilmeyen türbeyi, her tür okuryazar kesim ziyaret edebilmektedir. Ancak çoğunlukla okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar türbe ziyaretçileri arasındadır. Başka adı olmayan evliyanın girişteki ve baş hece taşındaki kayıtta yazım ya da telaffuz farklılığından kaynaklandığını düşünebileceğimiz farklılıklar vardır (Yusuf- Yüsif, Seddüt-Şeddüt). Türbe içerisindeki ağaçlar, budansa da kesilmemektedir. Ağaçları kesenlerin ve evliya mezarına saygısızlık yapanların çarpılacağına, işlerinin bozulacağına, yuvasının dağılacağına vb. inanılmaktadır. Ziyaret yerinin bakımı ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır (K.188).

III. 1. 9. 17. 2. Efsaneler

Yörede Şeyh Yüsif Şeddüt'le ilgili 2 efsane anlatılmaktadır:

1. Şeyh Yüsif Şeddüt'ün mezarı, 1990'lı yıllarda yol çalışmasından dolayı Tarsus Belediyesi'nin kararıyla kaldırılmak istenir. İş makinesi, kepçesi mezara dokunur dokunmaz 1-2 metre savrulur. Çavuş, kepçe operatörünü işini iyi yapmadığı için azarlar. Akşam Şeyh Yüsif Şeddüt, çavuşun rüyasına girer ve "Sen benim kim olduğumu biliyor musun? Senin gücün beni oradan kaldırmaya yeter mi?" der. Gördüğü rüyayı ciddiye almayan çavuş, sabah mezarı yıkamayan operatörü yine azarlar. Operatör, "O zaman siz kullanın." deyip araçtan inince çavuş, iş makinesinin başına geçer. Mezarı yıkmaya çalışırken kepçe bir tarafta kendisi bir tarafta savrulur ve ayağı kırılır. Bu olayın duyulması üzerine mezarda yatan zatın evliya olduğuna inanılır ve Tarsus Belediyesi mezarı yıktırmaktan vazgeçer. Evliyanın bir süre sonra birkaç kişinin rüyasına girmesi üzerine de türbe yaptırılır (K.188).

2. Bir sabah mezarın sola doğru kaydığı ve neredeyse sol duvarla bittiği görülür. Evliyanın kendisine yol açtığı biçiminde yorumlanan bu durum, türbenin ustasını da hayretler içinde bırakır.

III. 1. 9. 18. Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti)

Hz. Muhittin Baba Türbe Ziyareti ya da diğer adıyla Arıklı Ziyareti, Tarsus'un Arıklı Köyü'ndedir. Türbe, 113 numaralı hane olarak kayıtlı olup düz bir arazidedir.

Bölge, yerleşim yeri olunca mezarın evliyaya ait olduğu fark edilmiştir. Şu an türbenin bulunduğu alanda otlayan hayvanların hastalanması ve geceleri bu alanın güneş gibi parlaması, köylülerde burada bir evliyanın yattığı şüphesini uyandırmıştır. Bu şüphe üzerine yetkililer, Hz. Muhittin Baba'nın şu an mezarının olduğu noktayı kazmışlardır. Kazılan yerden kimilerine göre insan kemikleri, kimilerine göre ise Hz Muhittin Baba'nın hiç çürümemiş bedeni çıkmıştır. O dönemlerde mezar, hayvanların yaklaşmasını önlemek amacıyla kerpiç bir kulübe içerisine alınmıştır. Zamanla ziyarete gelenlerin şifa bulduğu duyulunca ziyaretçi sayısı artış göstermiş ve üstü çinkoyla kaplı bir türbe yapılmıştır. Türbe toplanan bağışlarla muhtar Kemal Gül döneminde günümüzdeki şeklini almıştır (K.189).

Türbenin 5- 10 metre ilerisinde, açık alanda kurban kesimi için kullanılan altı çengelli kırmızı bir direk vardır. Bu direğin arkasında "Arıklı Ziyareti Halk Dinlenme Alanı" yer almaktadır. Ziyaret yemekleri, bir çeşme ve piknik masası bulunan bu alanda pişirilmektedir. Dinlenme yerinin arkasında ise eskiden kilise olup şu an cami olarak kullanılan yapı yer almaktadır.

Beyaza boyanmış türbe; dikdörtgen formunda olup kubbesizdir. Sağında bulunan direğe "Arıklı Hz. Muhittin Baba Türbe Ziyareti" yazılı levha asılıdır. Sağ bitişiğindeki hayrat, 5. 5. 1995 tarihinde Ramazan Arıkan tarafından yaptırılmıştır. Hayrat,

tuvalet ve abdesthane olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Türbenin küçük bahçesi, 1-1, 25 m yüksekliğinde betonarme duvarla çevrelenmiş olup ön yüzünde, sağdan ikincisi iki kanatlı tahta kapıyla bitişik beş, sol yüzünde ise üç tane yeşil demir parmaklıklı pencere vardır. Yapının sonunda is ve kül kalıntılarından ateş, yerdeki mum eriyiklerinden de mum yakıldığı anlaşılan küçük bir oda yer almaktadır.

Yerleşim alanı içinde kalan türbe, her biri yaklaşık 80 m²'lik iki ana bölümden teşekkül etmektedir. İlk bölüm, giriştir. Kuran-ı Kerim vb. dini kitapların bulunduğu bir dolabın, semaver ve buzdolabının yer aldığı bu bölümündeki duvarlara Hz. Muhammed'in ayak izinin ve Eshab-ı Ke'f'in resimleri ile ayetlerin yazılı olduğu levhalar asılıdır. Ayrıca şeker dağıtmak isteyenlerin alması amacıyla bir sehpa üzerine şeker paketleri dizilmiştir. Türbenin ikinci bölümüne açılan sol arka köşedeki kapı önünde makbuz karşılığında ziyaretçilerin bağışlarını kabul eden türbedar oturmaktadır. İkinci bölümün girişten arkaya doğru 3/2'lik kısmı, tam ortadan bir duvarla ikiye ayrılmıştır. 3/1'lik kısımda ise bayan ziyaretçi odası, Hz. Muhittin Baba'nın sandukasının yer aldığı oda ve erkek ziyaretçi odası soldan sağa sıralanmıştır. Halılarla kaplı, seccadelerin ve sandalyelerin bulunduğu ikinci bölümün, odalara kadar bir duvarla ayrılmasındaki amaç bayanların ve erkeklerin ayrı ayrı ibadet etmeleridir.

Erkek ve bayan ziyaretçi odaları arasındaki 6 m²'lik alanda kalan evliya mezarının bulunduğu oda ahşapla kaplanmıştır. Bayan ziyaretçi odasından girişi sağlanan bu odanın kapısı, demirden olup kilitlidir. Mezarı sandukasına yeşil örtüler serilmiştir. Mezarın baş kısmı pencereye dönüktür. Tahtadan baş hece taşı yeşil örtüyle sarıldıktan sonra beyaz bir bezle sabitlenmiştir. Mezarın sadece baş hece taşı bulunmaktadır.

Bayan ziyaretçi odasının zeminine halılar ve kilimler serilidir. Oldukça kalabalık olduğu gözlenen bu odada ziyaretçilerin çoğu uyumaktadır. Ayrıca duvarlara

çeşitli dilekler yazılmıştır. Aynı durum erkek ziyaretçi odası için de geçerlidir. Zaman zaman odalarından çıkan ziyaretçiler, ibadetlerini yaptıktan sonra tekrar odalarına dönmektedir.

Ziyaret yerinin sol tarafında bulunan bataklıktan çevreye kötü bir koku yayılmaktadır. Ancak ziyaretin içi çevresine nazaran bakımlı ve temizdir.

III. 1. 9. 18. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Hz. Muhittin Baba Türbesi, her tür dileğin kabulü için ziyaret edilmektedir. Sağlık, huzur, bereket, iş (meslek), ev, araba, günahlardan arınmak, hayırlı evlat, borçlardan kurtulmak, kısmet (evlilik), kötülüklerden-şeytanın şerrinden korunmak, sıkıntılardan kurtulmak, mutlu olmak, uykusuzluktan kurtulmak, eşiyile arasını düzeltmek (dirlik, düzen), sevdiğine kavuşmak, iyi eğitim almak vb. isteklerin Allah'tan dilendiği ziyarette bu ve benzeri dilekler, Hz. Muhittin Baba'nın sağ ve solundaki oda duvarlarına yazılmıştır (K.189).

Ziyaretçiler, genellikle perşembe ve cuma günleri türbeye gelmektedir. Eskiden perşembe sabahından cuma sabahına kadar ziyarette kalınıp ibadet edilmekteyken kaymakamlığın isteğiyle akşamları kapatıldığı için geceleri artık türbede kalınmamaktadır. İstenirse türbe ziyareti üç hafta üst üste aynı gün gerçekleştirilebilmektedir. Ramazan ayında, Hidrellez'de, kandillerde ve arife gününde ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.189).

Türbe ziyareti, genellikle iki rekât şükür namazı kılınarak başlamakta ve evliya mezarının bulunduğu oda önünde el açıp dua etmek suretiyle devam etmektedir. Bu uygulamalar sonrasında ziyaretçi, "Allah'ım Hz. Muhittin Baba'nın yüzü suyu hürmetine bizi geri çevirme, dileğimizi kabul et." demektedir ve Allah adına adaklar adamaktadır. Ziyaretçilerin bir kısmı, ziyaretin kapanma saatine kadar (17:30-19:00) ibadet etmekte, odalarda uyumaktadır. Türbede bez bağlayıp mum ve buhur yakan ziyaretçiler de

bulunmaktadır. Mum, türbeye ek olarak yapılan küçük bir odada yakılmakta, bağlanan bezler türbedar tarafından sökülmemektedir. Ayrıca türbedar, bu tür uygulamaların batıl inanç olduğunu söyleyerek ziyaretçileri ikaz etmektedir. Uygulamalar, mezarın bulunduğu odaya atılması ya da makbuz karşılığında türbedara bağış yapılmasıyla sona ermektedir. Makbuz karşılığında yapılan bağışların %30'luk bölümü türbedara kalmaktadır (K.189).

Dileği kabul olan ziyaretçi, adağını yerine getirmek için türbeyi ikinci kez ziyaret etmek zorundadır. Adak kurbanı olarak genellikle koyun ve horoz tercih edilmekte, kurbanlar kesilmeden önce dilek dileme aşamasındaki uygulamalar tekrar edilmektedir. Dinlenme bölümünün önündeki çengelde kesimi yapılan kurbanın eti ya parçalar halinde ya da dinlenme yerindeki ocakta pişirilerek dağıtılmaktadır. Bisküvi, lokum ve şeker de dağıtılan türbede ziyaret yemeği olarak genellikle pilav, haşlanmış et ve kavurma yapılmaktadır. Ayrıca türbeye halı, kilim, seccade vb. adak olarak bağışlanmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, çocuğa evliyanın adını vermek, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak da adananlar arasındadır (K.189).

Yılda ortalama 5000-5500 kişi tarafından ziyaret edilen türbeyi daha çok okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar ziyaret etmektedir. Türbeye İskenderun, Mersin, Adana ve Tarsus'tan toplu halde gelenler de olmaktadır. Ziyaretçiler, genellikle Arap kökenli Alevi halk kesimindedir. Ziyaret yerine şu ana kadar saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak saygısızlık yapanların ailesinin dağılacağına, işlerinin kötüye gideceğine, hastalanacağına vb. inanılmaktadır. Adını herhangi bir yere ya da

yapıya vermemiş olan ziyaretin üstüne yemin edilmemektedir (K.189).

III. 1. 9. 18. 2. Efsaneler

Yörede Hz. Muhittin Baba ile ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Şu an türbenin bulunduğu alanda otlayan hayvanların hastalanması ve geceleri bu alanın güneş gibi parlaması üzerine yetkililer, Hz. Muhittin Baba'nın şu an mezarının olduğu noktayı kazar. Kazılan yerden kimilerine göre insan kemikleri, kimilerine göre ise Hz. Muhittin Baba'nın hiç çürümemiş bedeni çıkar. Hayvanların hastalanması ve ziyaret alanına nur inmesi de göz önüne alınarak burada yatan zatın bir evliya olduğuna inanılır (K.189).

2. Tarsuslu görme özürlü Meliha Zaman, doktora gidip çare bulamayınca Hz. Muhittin Baba Türbesi'ni ziyaret eder. Türbedar Selim Sultan, 15.07.2006 tarihinde Meliha Hanım'ın gözlerinin açıldığına bizzat şahit olur. Ziyaretçinin sağlığına kavuşması evliyanın kerametine bağlanır (K.189).

3. Servet Çuhadar, 1980'li yıllarda felç geçirmesi üzerine babasını Hz. Muhittin Baba Türbesi'ne getirir ve o zamanlar çevresi açık olan Hz. Muhittin Baba'nın mezarı yanına yatırır. Gece rüyasına aksakallı bir dede girerek "Baban iyi olacak." der. Servet Çuhadar, sabah ezanıyla uyanıp namaza gider. Namaz dönüşü fırından kahvaltı için taze ekmek alır, babasının yanına gelir. 10 gündür yemek yemeyen babası, işaretle ekmek ister ve yemeye başlar, kısa bir süre sonra da iyileşir. Servet Çuhadar'ın babasının iyileşmesi evliyanın kerametine bağlanır (K.152).

III. 1. 9. 19. Şih Dahir ve Şih Behlül

Şih Dahir ve Şih Behlül'ün mezarları, Tarsus'un Cumhuriyet Mahallesi'nde, 0909 sokakta, 8 numaralı evin arka bahçesinde. Üzerinde herhangi bir kayıt bulunmayan ziyaret yeri, düz bir arazide yer almaktadır. Bahçenin etrafı duvarla çevrelenmiş olup

parmaklıklarla yükseltilmiştir. Dışı kırmızı, içi mavi ve beyaza boyanmış ziyaret yerine beyaz demir bir kapıyla girilmektedir. Yaklaşık 40 m² olan ziyaret yerinin zemini yeşil ve sarı tonlarında karolarla döşenmiştir.

Yeşil fayanslarla kaplanmış evliya mezarlarının üzerinde birer şamdan, mezarların arasında da buhar yakmakta kullanılan bir tava vardır. Ayrıca ziyaret alanına, içersinde kömür olan iki saksı ile buhur ve mum yakmakta kullanılan iki tabak da konulmuştur. Evin ziyarete bakan pencere parmaklıklarına birkaç bez bağlanmış olduğu görülmektedir. Temiz ve bakımlı olduğu gözlenen ziyaret yeri, ışıkdak aracılığıyla gece de aydınlatılmaktadır.

Şih Dahir'in mezarı, 1960'lı yıllarda yol çalışması nedeniyle ilk yerinden alınıp, Cumhuriyet Mahallesi'ndeki Soydan ailesinin evine getirilmiştir. Evliyanın naaşı, bu evde bazı eşyalarıyla birlikte bir süre korunduktan sonra şu anki yerine defnedilmiştir. Şih Behlül'ün mezarı ise yanına defnedilmiştir. İbrahim Öteleş, 19 yıl önce evi satın aldığı evin arkasında var olan mezarları, muhtarlığın da desteğini alarak hem evliyalara duyduğu saygı gereği hem de uygunsuz davranış sergileyen insanların burada toplanmasını önlemek amacıyla düzenlemiştir (K.190).

III. 1. 9. 19. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şih Dahir ve Şih Behlül'ün mezarları; şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, işlerini yoluna koymak isteyenler ve evliyaları rüyasında görenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaret inancına sahip kişiler, belirli bir gün gözetmeksizin ziyaret alanına gelmektedir. Ramazan ayında, arife gününde ve kandillerde ziyaretçi sayısında gözle görülür bir artış yaşanmaktadır (K.190).

Bu ziyaret yerinde taş, toprak ve ağaca bağlı uygulamalar yapılmamakta, mezarların etrafında dönülmemektedir. Ziyaretçiler, buhur ve/veya mum yaktıktan sonra

mezarların başında bildikleri duaları okuyup Şih Dahir ve Şih Behlül'ün yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemekte, Allah rızası için adak adamaktadır. Ziyaretçilerin bir bölümü, dilek dileme aşamasına iki rekât şükür namazı kılarak başlamakta, bir bölümü de pencere parmaklıklarına bez bağlamaktadır. Şu ana kadar ziyaret yerine arılık konulmadığı ifade edilmektedir. Arılık konulmamasının sebebi, ziyaretçilerin beraberlerinde buhur ve/veya mum getirmeleri biçiminde açıklanmaktadır (K.190).

Dileği kabul olanlar, ziyaret yerine gelip kanlı kurban adaklarını yerine getirmektedir. Bir dönem ziyaret yerinin bitişiğindeki evin bahçesinde kesilip pişirilen kurbanlar, artık sadece ziyaret yerinde, genellikle de adak sahibinin evinde kesilmekte ve yemek (genellikle etli pilav) yapılıp dağıtılmaktadır. Yemek dışında şeker, lokum, bisküvi vb. yiyecek maddeleri de adak olarak dağıtılmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak da ziyaret yerinde adanmaktadır (K.190).

Ziyaret yerinde saygısızlık yapılması, uğursuzluk kabul edilmese de hoş karşılanmamaktadır. 15 sene kadar önce ziyaretin yanındaki dut ağacının kesilmesinde de sakınca görülmemiş, ağacı kesen kişi hastalanmamış, felç olmamış ya da çarpılmamıştır. Okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarların çoğunluğunu oluşturduğu ziyaretçilerin büyük bir bölümü Arap kökenli Alevi'dir. Mezarlara nur indiğini görenler ile Şih Behlül ve Dahir'i rüyasında görenlerin daha ziyade zayıf, saf ziyaretçiler olduğuna, kültürlü insanların ise bunları göremeyeceğine inanılmaktadır. Ziyaretin yıllık ziyaretçi sayısı, 80-100 kişi arasında değişmektedir. Ziyaret yerinin bakımı, başta ev sahibi İbrahim Öteleş ve ailesi olmak üzere ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır (K.190).

III. 1. 9. 19. 2. Efsaneler

Yörede Şih Dahir ve Behlül ile ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Şih Dahir'in çeşitli eşyalarının bulunduğu odaya uygunsuz kıyafetle (açık kol, kısa etek, açık baş, vb.) girenlerin açıkta kalan bölgelerinde morluklar oluşarak çıktıkları söylenmektedir. Bu morlukların oluşma sebebi, evliyanın bu kişileri döverek cezalandırdığı biçiminde açıklanmaktadır (K.190).

2. Şih Dahir ve Şih Behlül'ün mezarlarının temizlenmesi için bazen ziyaretçilerin rüyasına girdiği anlatılmaktadır. Evliyanın rüya yoluyla isteğini bildirmesi, onun kerametine bağlanmaktadır (K.190).

3. Yöre halkı tarafından ziyaret alanına nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.190).

III. 1. 9. 20. Mustafa Garip Baba Türbesi

Mustafa Garip Baba Türbesi, Tarsus'un Tekeliören Köyü'nde düz bir arazidedir. Giriş kapısının solunda "Erenlerden Mustafa Garip Baba" yazılı mermer levha asılıdır. Türbede yatan zat, Tarsus'un İslamiyet'i kabul etmesi için Battal Gazi tarafından gönderilmiş genç bir komutan, Horasan'dan gelme Ehli Beyt'ten bir pir olarak kabul görmektedir. Genç bir komutanken Hacı Mustafa olarak tanınan evliyanın, Tarsus'un fethi sırasında yaralanınca askerleri tarafından o zamanlar yerleşim yeri olmayan ve hinnet çalılıklarıyla kaplı Tekeliören'e getirildiği ve şu an mezarının olduğu yerde vefat edince bir hinnet çalısının dibine defnedildiği söylenmektedir. Tekeliören kurulduktan sonra hinnet çalısının üzerine nur indiğinin görülmesi üzerine evliyanın buraya gömüldüğü anlaşılmış ve yalnız olduğu için Garip, evliya olduğu için Baba lakapları verilerek Mustafa Garip Baba olarak anılmaya başlamıştır (Durdu, 1998: 139).

1950'li yıllarda yapıldığı ifade edilen Mustafa Garip Baba Türbesi, büyükçe bir

bahçe içerisinde (K.191). Bahçenin sağında kurban kesim alanı, briketten örülü, üstü çinkoyla kaplı bir mum ve buhur ocağı, briketten yapılmış dört yemek ocağı, solunda ise lavabolar ve sedirler yer almaktadır. Ayrıca bahçede özellikle yeşil tonlarında çaputların bağlandığı iki gövdeli ulu bir dut ağacı, asma ağacı ve Japon gülü vardır. Asma ağacına ve Japon gülüne bezden beşikler de bağlanmıştır.

Bahçeye bakan türbe ve türbeye bağlı yapılar; soldan sağa doğru türbe, kiler, mutfak, aş evi, üç yemek ocağı, tuvalet, buhur ocakları ve erkek ziyaretçi odası olmak üzere “U” biçiminde sıralanmıştır. Kubbesiz türbe, sağ başta olup yaklaşık 50 metrekarelik tek bir odadan ibarettir. Kapısının üzerinde “La Feta İlla Ali La Seyfa İlla Zülfükar” yazılıdır. Zemini halı ve kilimlerle kaplanmış, duvarlarına Hz. Ali’nin resimleri ve Hacı Bektaş-ı Veli’nin sözleri asılmıştır. Duvar diplerine de minderler ve yastıklar dizilmiştir. Sağ ön köşesinde battaniyeler ve bir banka kasası, sol ön köşesinde ise bir masa ve sandalye vardır.

Evliyanın mezarı, odanın sağ arka köşesinde, demir parmaklıklar arkasındadır. 6 metrekarelik alanı çevreleyen bu parmaklıklara çeşitli süs eşyaları (çiçek, biblo vb.), dualar, duvaklar, bez beşikler, çaputlar, tespihler, nazar boncukları ve saç örgüleri bağlanmış, Hz. Ali’nin kılıcı ile Kur’an-ı Kerim heybeleri asılmıştır. Parmaklık kenarlarına da güvercin ve deve figürleri konulmuştur. Evliya mezarının bulunduğu, kapısı kilitli alanın duvarlarına da Hz. Ali’ye, on iki imama ve Hac-ı Bektaş-ı Veli’ye ait resimler, tespihler, kırmızı kurdeleler asılmıştır.

Çevresine yastık ve minderler yerleştirilmiş evliya mezarının baş ucu kapıya dönüktür. Baş ucunun arkasında yeşil ve kırmızı kumaşların bağlandığı bir sancak, ayak ucunun sağında ise bir kumbara yer almaktadır. Betonla kaplanmış mezarın üzerine seccadeler ve havlular serilmiş, ayetler yazılı minderler konulmuş, baş ucu hece taşına ise

yazmalar örtülmüştür. Ayak ucu kısmı toprak almak için oyulmuş ve bu amaçla kullanılan çekiç de yanına konulmuştur.

III. 1. 9. 20. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Mustafa Garip Baba Türbesi'ne çocuk, kısmet, şifa vb. dilek sahipleri gitmektedir. Ayrıca türbe, kurak geçen mevsimlerde yağmur yağdırma töreni yapmak amacıyla da ziyaret edilmektedir. Şifa bulmak amacıyla türbeye gelenler arasında konuşamayan, yürüyemeyen, felçli, cılız vb. sorunları olan çocuklar da yer almaktadır. Evliyanın, Allah'ın kendisine bahsettiği kerametlerle dilek sahibini boş göndermediğine inanılmaktadır. İçten bir ifadeyle "Beni boş gönderme." denildiği zaman dileklerin kabul olacağı düşüncesi yaygındır. Bu inançla yapılan ziyaretler, genellikle perşembe günlerine rastlamaktadır. Haftanın diğer günlerinde daha az olan ziyaretçi sayısı, yılda 1500 kişiyi bulmakta, ziyaretçiler arasında az da olsa eğitim seviyesi yüksek kişiler de bulunmaktadır. Daha ziyade Arap kökenli Alevilerce gerçekleştirilen ziyaretler, aynı gün olmak koşuluyla üç hafta üst üste tekrarlanabilmekte, istenirse türbede gece de kalınabilmektedir. Ramazan ayında, arife gününde, kandillerde ve Hıdrellez'de ziyaretçi sayısı artmaktadır (K.191).

Abdestli olmak koşuluyla türbeye "Allah, Muhammet ya Ali, pirim Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli gözümüzü bu pirlerden kesmeyesin." denilip eşik üç defa öpüldükten sonra eğilerek girilmekte ve evliya mezarının etrafında üç defa on iki imam sayılarak dönülmektedir. Daha sonra şu şekilde dua edilmektedir (Durdu, 1998: 140- 141):

Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar, Oniki İmamlar, seksen bin Urum Eri, doksan bin Horasan Piri, üç yüz altmış altı bin Kayıp Erenleri doğruluktan şaşırmasın, bütün kainatın, cümle alemin, canını yakmayasın. Varlığımıza imanım var, Allah'ın birliğine, Peygamber'in varlığına, Oniki İmamların varlığına imanımız var. İyiyi derdinden kurtaran, borçluyu borcundan kurtaran, kendi cenazesini kendi götüren medet Ya Ali! Medet Ya Ali! Medet Ya Ali! Sen bilirsin, yönümüz Kibleye, Kiblemiz Kabe'ye, boynumuzu büktük duaya, elimizi açtık semaya, bütün günahlarımızı aldık elimize. Kul kusur işler sultan başlar! Kul kusur işledi sultan bağışladı geldik senin dergahına, geldik senin türbene, geldik senin yanına. Sen kabul

edesin, bu kapıdan ayırmayasın, doğruluktan ayırmayasın. Silacılarımıza, vatan bekleyenlerimize, işçilere, yoksullara, fakirlere, düşkünlere, dertlilere, davalılar, suçsuz yere yatanlara; sen kabul edesi Ya Rabbi!

Türbeye gelmeden de şu şekilde dua edilebilir: “Fatimeyi Zöhre Ana, Hatice- i Kibriye Ana, ümmü Gülsüm Zeyne Ana, hür şehidin, zülcelalın yüzü suyu hürmetine, Celal Abbas, Mansur Baba yüzü suyu hürmetine, evliyalar, enbiyalar, dışarıda, içeride, yırakta-yakında hepsinin himmetiyle Ya Rabbi sen kabul edesin.” (Durdu, 1998: 141). Dilek dilemeden önce türbede zorunlu olmamakla beraber iki rekât şükür namazı kılınmaktadır. Namaz sonrasında parmaklıklar arkasında kalan evliya mezarının baş ucuna dönük olarak dua edilmektedir. Genellikle bir Fatiha ve üç İhlâs suresinin okunduğu bu aşamada ziyaretçi, bildiği başka duaları da okuyabilmektedir. Parmaklıklara, kapıya, başta sakız ağacı olmak üzere bahçedeki ağaçlara bez bağlanmaktadır. Çocuk sahibi olmak isteyenlerin bu ağaçlara bezden hazırladıkları beşikleri de bağladığı görülmektedir. Beşikler “Ben sana cansız getirdim, sen bana canlı ver.” denilerek bağlanmaktadır (K.191). Kısmet açmak için türbeye kilit ve anahtar konulmakta, anahtar açılacak olursa kısmetin açılacağına inanılmaktadır (Durdu, 1998: 140). Müsait olmadığından evliya mezarının etrafında dönülme de ulu sakız ağacının çevresinde genellikle üç defa dönülmektedir. Sakız ağacına verilen bu kutsallık, ağacın Hz. Ali yaslanınca eğilmeyen tek ağaç olduğu düşüncesinden, başka bir ifadeyle Hz. Ali ile ağaç arasında kurulan bağdan kaynaklanmaktadır. Uygulamalar dâhilinde ziyaret alanındaki ocakta buhur ve mum da yakılmaktadır. Çocuğunun olmasını isteyenlerin beline türbedar tarafından yeşil kuşak bağlanmakta ve bu uygulama yapılırken türbedar “El benden sevap senden, pirin hatrası olsun, pirin hediyesi olsun.” diyerek Allah’a dua etmektedir. Eskiden evliya mezarının ayak ucundaki oyuktan çıkarılan üç parça toprağın suya konularak besmele çekip içildiği belirtilmektedir. Dertlere derman olarak nitelendirilen, cöher denilen bu karışım oyuktan

toprak çıkmadığı için artık yapılamamaktadır (K.191). Türbe kapısındaki dilek taşına çıkan kişinin başı dönerse dileğinin gerçekleşeceğine inanılmaktadır (Durdu, 1998: 140). Bu pratikler sonrasında sakız ağacının gölgesinin düştüğü yere kadar dilek dilenmektedir. Dilek, evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmektedir. Ziyaretin bu aşaması adağın adanması ve türbe içindeki kumbaraya arılık konulmasıyla sona ermektedir (K.191).

Dileği kabul olanların şeker, bisküvi, lokum, pasta, bulgur vb. çeşitten yiyecek adaklarını türbede dağıttıkları görülmüştür. Adak olarak genellikle horoz ve koyun kurban edilmektedir. Ziyaret yerindeki özel alanda kesilen kurban, parçalar halinde dağıtılabileceği gibi yemek yapılarak da dağıtılabilmektedir. Tercihen etli pilav yapılmaktadır. Dilek üzerine doğan çocuklara evliyanın adı verilebilmektedir (Hacı Garip, Mustafa Garip, Garip). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an okumak, dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı, havlu türünden türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak, ziyaret yerine çiçek koymak da adanmaktadır (K.191).

Mezarı üzerine yemin edilen, doğru söylemezsen "Seni çarpar." biçiminde ifadelerle anılan evliyanın türbesine, bazı geceler türbede kalan Sıttı Kaya bakmaktadır. Sıttı Kaya bazen türbe içinde de yatabilmektedir. Evliyaya ya da türbeye saygısızlık yapanların (hırsızlık, kötü söz söyleme vb.) evliyanın hışmına uğrayacağı, evliya tarafından cezalandırılacağı belirtilmektedir. Cezalar; çarpılma, felç olma, ağzı yüzü yamulma biçiminde ifade edilmektedir. Kişinin suçunu kabul edip evliyadan af dilemesi

durumunda cezalandırılmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, türbe içerisindeki ağaçları, özellikle sakız ağacını kesmenin de kesinlikle uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Bu yüzden elektrik tellerine değdiği için zorunluluk gereği sakız ağacı budanacağına, evliyadan izin istenmiş ve onun hışmından korunmak için kurban kesilmiştir (K.191).

III. 1. 9. 20. 2. Efsaneler

Mustafa Garip Baba ile ilgili yörede 5 efsane anlatılmaktadır:

1. Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.191).

2. Kurtuluş Savaşı yıllarında düşman askerleri, köyü top atışına tutar. Ancak atılan toplar yere düşmeden önce köy denize dönüşür. Düşman askerleri de denizin topları yuttuğunu görüp geri çekilirler. Bu olayın sırrını çözmek için sabah düşman askerleri, köye girdiklerinde topların Mustafa Garip Baba'nın mezarı çevresinde patlamamış bir vaziyette durduğunu görürler. Mezardaki zatın evliya olduğuna kanaat getirip köyü terk ederler. Evliya mezarı çevresinde olduğu belirtilen topların daha sonra türbe temeline konulduğu anlatılmaktadır (K.191).

3. 1970'li yıllarda ahşap olan türbede yangın çıkar. Ancak içten içe yanan türbeden dışarıya bir kıvılcım bile çıkmaz. Türbe tamamen yandığı halde evliya mezarının baş ucundaki Kur'an-ı Kerim de hiç yanmaz. Bu olay üzerine evliyanın keramet gösterdiğine inanılır (K.191).

4. Tarsus'un fethedildiği yıllarda henüz İslamiyet'i kabul etmemiş genç bir komutan olan evliyanın "Tarsus sus!" dediği ve bundan sonra İslamiyet'i kabul ettiği anlatılmaktadır. Tarsus'un adının buradan geldiği söylenmektedir (Durdu, 1998: 139).

5. Yörede evliyanın bazı geceler türbe bahçesinde dolaştığını gördüğünü söyleyenler vardır. Bu durum, onun öldükten sonra da yaşamaya devam ettiği biçiminde

yorumlanmaktadır (K.191).

III. 1. 9. 21. Asker Elbiseli Türbesi

Asker Elbiseli Türbesi, Tarsus'un Ali Efendi Köyü'nde, yol kenarında, düz bir arazidedir. Türbedeki evliyanın 20-25 m ilerisinde Şeyh Rimdon (Ramazan) ve Şeyh Bedir'in makamları vardır. Evliyanın diğer yatırırlarla bir ilişkisi yoktur. Türbe, 14-15 yıl önce yurt dışında yaşayan ve adı bilinmeyen bir kişi tarafından yaptırılmıştır (K.166, K.167). Dış yüzeyi beyaza boyanmış, tek kubbeli, kare şeklindeki türbenin 5 m kadar ilerisinde, yol kenarında aynı yerden yedi ayrı gövde şeklinde yükselmiş bir kavak ağacı vardır.

Tek bölümden oluşan türbenin kubbe iç yüzeyi yeşile, diğer kısımları ise beyaza boyanmıştır. Yaklaşık 36 m² olan beyaz, demir kapılı ziyaretin sağ ve sol duvarlarında birer pencere bulunmaktadır. Pencereler, yeşil ve pembe perdelerle örtülmüştür. Kapı koluna ve pencere parmaklıklarına yeşil-beyaz tonlarında çaputlar bağlanmış, zemin tamamen hasırla kaplanmıştır. Yerde minderler ve yastıklar bulunmaktadır. Duvarlarda Hz. Ali'nin resimleri asılıdır. Sol arka köşede kumbara, buhur poşetleri ve iki buhurdanlık yer almaktadır. Ayrıca içeride temizlik malzemeleri vardır.

Asker Elbiseli adıyla bilinen evliyanın makamı, türbenin sol tarafında yer almaktadır. Makamın dışı betonarme olup yeşil fayansla kaplanmıştır. Üzerinde kayıt yoktur. Sandukanın üzerine yeşil örtüler örtüldükten sonra Türk bayrağı serilmiştir.

III. 1. 9. 21. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Asker Elbiseli Türbesi, başta Allah'ın rızasını kazanmak daha sonra da her tür dilekte bulunmak için ziyaret edilmektedir. Rızık evliyası olarak nitelendirilen evliyanın, ziyaretçilerin rızkını arttırdığına inanılmaktadır. Yakınında cami bulunmayan türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, 2000 ile 3000 kişi arasında değişmektedir. Eğitim seviyesi yüksek

kişilerin de aralarında olduğu, çoğunlukla Arap kökenli Alevilerin ziyaret ettiği türbeye her gün gidilebilmektedir. Ziyaretin yoğun olduğu dönemler cuma günleri, Ramazan ayı, Hidrellez ve kandil geceleridir. Şifa bulmak amacıyla yapılan ziyaretlerin öncesinde doktora gidilmekte, sonuç alınmadığında türbeye başvurulmaktadır. Dileklerin gerçekleşmesinin birinci koşulu evliyanın varlığına ve kerametine gerçekten inanmaktır (K.166, K.167).

Ziyaret, dilek dilemek ve dilek kabulü sonrasında adakları yerine getirmek biçiminde ikili bir görünüm arz etmektedir. Dilek dilenmeden önce türbede iki rekât namaz kılınmaktadır. Namaz sonrası bilinen dualar (genellikle 1 Fatıha ve üç İhlâs suresi) okunmakta, sandukaya el yüz sürülmekte ve sanduka öpülmektedir. Türbenin sol arka köşesindeki buhurdanlıklarda buhur yakıldıktan sonra evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilenmekte ve Allah adına adaklarda bulunmaktadır. Buhur yakıldıktan sonra dilek dilemek, yaygınlık gösterse de bir zorunluluk değildir. Ziyaretçi, ziyaretin herhangi bir anında dilek dileyebilir. Türbe ziyaretinin ilk aşamasında sanduka üzerindeki yeşil örtülerden kesilen kumaşların kapı koluna, pencere parmaklıklarına, kavak ağacına ya da uğur getirmesi amacıyla bileklere bağlandığı da görülmektedir. Bazı ziyaretçiler, bereket getirmesi amacıyla kestikleri kumaş parçalarını evlerine götürebilmektedir. Ziyaret yerine bağlı birinci aşamadaki uygulamalar, türbe ihtiyaçlarının karşılanması için kumbaraya arılık atılmasıyla son bulmaktadır (K.166, K.167).

Dileklerin kabulü sonrasında seccade, kilim, havlu gibi türbe ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik adaklar yerine getirilmekte, ziyaretçinin maddi gücü ölçüsünde adadığı kurbanlar kesilmektedir. Türbenin yanında uygun bir yerde kesilen kurban, parçalar halinde dağıtılmaktansa taşlardan oluşturulan ocakta pişirilerek (özellikle etli çorba, etli pilav) davetlilere sunulmaktadır. Adak sahibi de adağından yiyebilmektedir.

Kurban kesimi öncesinde türbede namaz kılınabilmekte, buhur yakılabilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, buhur yakmak, sandukanın üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek ve bayrak dikmek de adaklar arasında yer almaktadır (K.166, K.167).

Türbeye şu ana kadar saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır. Ancak böyle bir durum gerçekleşir ya da türbe önündeki ağaçlar kesilecek olursa evliyanın hışmına uğranılacağı düşünülmektedir. Her şeyden önce, saygısızlık yapılmasının inanç sahibi kesimin tepkisine yol açacağı belirtilmektedir. Gece kalınmayan türbenin bakımı ve temizliği arsa sahibi ve ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır (K.166, K.167).

III. 1. 9. 21. 2. Efsaneler

Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.166, K.167).

III. 1. 9. 22. Yunus Peygamber Türbesi

Yunus Peygamber Türbesi, Tarsus'un Ali Efendi Köyü'nde, yerleşim alanı içerisinde yer almaktadır. Makamın sahibi Yunus Aleyhisselam, Bünyamin b. Yâkub b. İshâk, b. İbrahim Aleyhisselam'ın soyundandır. Annesinin adı Matta'dır. Annesine nisbetle anılan iki peygamberden biridir (Yunus b. Matta, İsa b. Meryem). Musul'un Ninevâ halkından olup İlahi Vahy'e mazhar olmuş, âlemlerin üstünde yüksek meziyetler verilmiş peygamberlerdendir. Kur'an-ı Kerim'de Zünûn (Balık sahibi) diye anılmaktadır (Köksal, 2004: 147).

Yunus Aleyhisselam Türbesi, 1997 yılına kadar Hasan Canpolat ve ailesinin ikamet ettiği tek odadan oluşan eve küçük bir kubbe eklenmesi ve içine Yunus

Peygamber'in makamının yapılmasıyla oluşturulmuştur (K.166). Çevresinde Asker Elbiseli Türbesi, Şeyh Rimdon ile Şeyh Bedir'in makamları bulunan türbenin yakınında cami yoktur.

Demir, yeşil kapılı türbenin ön, arka ve sağ yüzeylerinde birer pencere vardır. Pencere pervazlarında buhur yakmak için kullanılan iki tabak yer almaktadır. Zemin kilimlerle kaplanmış olup duvar diplerine yastık ve minderler dizilmiştir.

Yunus Peygamber'in makamı tahminen 35 m²lik alana sahip türbenin sağ ön köşesinde, pencere altındadır. Sandukası betonarme olup baş ucu kısmı ve sol tarafı duvarla bitişiktir. Üzerine yeşil örtüler örtülmüştür. Ayrıca sanduka üzerine Kur'an-ı Kerimler, seccadeler, yazmalar ve havlular konulmuştur. Sandukanın ayak ucunda ayaklı bir kumbara vardır. Üzerine buhur yakmak için bir tava konulmuş kumbaranın ayakları ile duvara demir bir levha sabitlenmiştir. Bu levhanın üzerinde ise buhur poşetleri bulunmaktadır.

III. 1. 9. 22. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Yunus Peygamber'in makamı, başta Allah'ın rızasını kazanmak daha sonra da her tür dilekte bulunmak için ziyaret edilmektedir. Eğitim seviyesi yüksek kişilerce de ziyaret edilen türbenin yıllık ziyaretçi sayısı, ortalama 2500 kişidir. Genellikle Arap kökenli Alevilerin gittiği türbede, ziyaretin belirli bir gün ya da saati bulunmamaktadır. Ancak ziyaretçi sayısı; Ramazan ayında, Hıdrellez'de, kandillerde ve cuma günlerinde artmaktadır. Hastalar, tıbbi sonuç alamadıklarında türbeye başvurmaktadır. Dileklerin gerçekleşmesinin birinci koşulu evliyanın varlığına ve kerametine gerçekten inanmaktır. Şu ana kadar makama saygısızlık yapıldığı duyulmamışsa da böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde çarpma, ağzı yüzü yamulma vb. felaketlerle karşılaşılacağı düşünülmektedir. Saygısızlığın mahalleli başta olmak üzere inanç sahibi kesim tarafından

hoş karşılanmayacağı ifade edilmektedir. Bakımı, temizliği ziyaretçiler tarafından yapılan türbede gece kalınmamaktadır (K.166, K.167).

Ziyaretçilerin dilek dilemeden önce yerine getirmeleri gereken pratiklerin başında iki rekât şükür namazı kılmak gelmektedir. Namaz kılmak, ziyaretçinin isteğine bağlıdır. Türbedeki ikinci uygulama, makamın baş ucunda bilinen duaları (genellikle 1 Fatiha ve üç İhlâs suresi) okumak ve bu esnada sandukaya el yüz sürüp sandukayı öpmektir. Pratikler, kumbara üzerindeki tavada ya da pencere pervazlarındaki tabaklarda buhur yakmak suretiyle devam etmektedir. Dilek, genellikle buhur yakılırken evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaret, türbe ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmak üzere kumbaraya arılık atılmasıyla sona ermektedir. Bu uygulamalara ek olarak sanduka üzerindeki yeşil örtülerden kesilen kumaşlar kapı koluna, pencere parmaklıklarına ya da uğur getirmesi amacıyla bileklere bağlanmaktadır. Ayrıca bu kumaşlar, bereket getirmesi amacıyla evlere de götürülmektedir (K.166, K.167).

Ziyaretçiler, dileklerinin kabulü sonrasında maddi güçleri ölçüsünde adadıkları kanlı kurbanları kesmek; seccade, kilim, havlu gibi adaklarını yerine getirmek için türbeyi ikinci kez ziyaret etmektedir. Dilek dileme öncesinde yapılan pratiklerinin tekrarlanabildiği ikinci ziyarette türbe çevresindeki açık alanda kurban kesilmektedir. Kurbanın eti parçalar halinde ya da taşlardan oluşturulan ocakta yemek (özellikle etli çorba, etli pilav) yapılarak dağıtılmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, buhur yakmak, sandukanın üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, çocuğa evliyanın adını vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.166, K.167).

III. 1. 9. 22. 2. Efsaneler

Yörede Yunus Peygamber'le ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Makam haline dönüştürülen evde yaşayan Canpolat ailesi, 10 yıl önce rüyalarında evlerinin Hz. Yunus'un makamı üzerine kurulu olduğunu görür. Kul Hasan olarak anılan Hasan Canpolat, mahalle sakinlerine rüyalarında gördükleri Hz. Yunus'un kendilerinden evi boşaltmalarını ve makamını temiz tutmalarını istediğini anlatır ve onun isteklerini yerine getirecek olurlarsa ödüllendirileceklerini söyler. Ancak rüyada gördüklerine mahalle halkını inandıramaz. Çok fakir olduğundan başka bir eve taşınacak kadar parası yoktur. Mahalleliden taşınabilecekleri bir ev bulmaları konusunda yardım ister, ama kimse yardım etmez. Günler geçtikçe Hasan ve ailesinin başına kötü şeyler gelmeye başlar. Çoğu zaman hastalıklarla mücadele eden Hasan, sonunda felç geçirerek yatağa düşer. Bir süre sonra da beklenmedik bir şekilde küçük oğlunu kaybeder. Oğlunun ölümü üzerine yokluk içinde olmasına rağmen evi boşaltmaktan başka çaresi kalmaz. Evi boşalttıktan kısa bir süre sonra da sağlığına kavuşur ve rüyasında kendisine vaat edildiği gibi zengin olur. Hatta ölen oğluna çok benzeyen bir çocuk sahibi olur. Bütün bu olaylar Yunus Peygamber'in feyz ve bereketine bağlanmaktadır (K.166).

2. Çocuğu olmayan bir kadın, gördüğü rüya üzerine türbeyi ziyaret eder. Ziyaret sonrasında bir erkek çocuk dünyaya getirir. Kadının çocuk sahibi olması evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.166).

3. Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.166).

III. 1. 9. 23. Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II)

Hıdır Aleyhisselam²¹ Türbesi, Yeşil Mahalle'de, Namık Kemal Caddesi

²¹ Hz. Hıdır (Hızır)'ın hayatı için 69. sayfaya bakınız.

üzerindedir. Türbenin kapısı üzerinde “Hz. Hıdır S.A.V.” yazılıdır. Düz bir arazideki türbenin yakınlarında cami ve mezarlık yoktur. Türbenin kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemekte, 200 senelik olduğu tahmin edilmektedir (K.192).

Türbe, oldukça geniş bir bahçe içerisindedir. Duvarlarla çevrili, dört piknik masası kurulu bahçede ulu çınar, dut, zeytin ve servi ağaçları bulunmaktadır. Bu ağaçlara yeşil tonlarında çaputlar bağlanmıştır. Bahçede yeşil çaputların bağlandığı bir de beşik vardır. Giriş kapısının sağ tarafında yatak, kilim vb. eşyaların konulduğu bir depo ile yemek pişirmek için gerekli birçok malzemenin (kazan, tepsi, çatal, kaşık vb.) bulunduğu bir mutfak yer almaktadır. Mutfağın yanındaki 30 m²lik alan yemek pişirilmesi amacıyla ayrılmıştır. Ön yüzü hariç üç tarafı briketle çevrili, üstü kapalı bu alanda taştan ocaklar bulunmaktadır. Aynı zamanda bu bölümde yemek ocaklarının yanı sıra mum ve buhur ocaklarının da olduğu görülmektedir. Ocakların hemen yan tarafında ise sırasıyla kurban kesim çengeli, lavabo ve hayrat vardır.

Tek kubbeli, beyaza ve yeşile boyalı türbenin giriş kapısı ahşap olup işlemelidir. Kapı ve duvar arasındaki 30 cm’lik demir parçasına çokça çaput bağlanmıştır. Türbenin mihrabı olup sağ ve sol duvarında üçer, arka duvarında ise iki pencere vardır. Pencerelemin yeşil demir parmaklıklarına yeşil tonlarında bezler bağlanmıştır. Sol taraftaki pencere pervazına çokça süpürge konulmuştur. Kumbara, sağ taraftaki üçüncü pencere pervazındadır. Yine buraya seccadeler konulmuş ve Hz. Ali ile Hacı Bektaş-ı Veli’nin resimleri dizilmiştir. Zemin, ziyaretçilerin bağışladığı halılarla döşenmiştir. Duvarlarda Hz. Ali’nin, on iki imamın ve Kâbe’nin resimleri, Allah’ın 99 ismi ile ayetlerin yazılı olduğu levhalar asılıdır. Mihrabın yanındaki sehpa üzerinde ise hasırdan yuvarlak bir kaptaki buhur külleri bulunmaktadır. Ayrıca, türbede hastaların şifa amacıyla kullandığı çatal biçimindeki üç demir de göze çarpmaktadır.

Hız. Hıdır'ın makamı, türbenin sağ ön köşesindedir. Yeşil örtülerle kaplı, üzerine Türk bayrağı serili tahta sanduka, bezler gerilmiş dört tahta direk içerisine alınmıştır. Sandukayı çevreleyen bezler, yeşil dilek/adak çaputlarından görünmez olmuştur. Şifa amacıyla kullanılan ve ağrıyan yerlere sürüldüğünde ağrıları geçirdiğine inanılan çatal demirlerden biri sandukanın üzerindedir (K.192). Sağ tarafında Kur'an-ı Kerim, Yasin vb. dini kitapların konulduğu küçük bir dolap vardır. Baş ucu arkasında bir sancak demiri yer almaktadır. Bu demir, bağlanan çaputlardan artık görünmez hale gelmiştir.

III. 1. 9. 23. 1. Ziyaret Yerleriyle İlgili Uygulamalar

Türbe, özellikle çocuk sahibi olmak isteyenler ve hastalar (her çeşit) tarafından ziyaret etmektedir. Saralı, felçli hastaların yanı sıra akıl hastaları; haylaz, yürüyemeyen, konuşamayan, cılız vb. çocuklar iyileşmesi amacıyla türbeye getirilmektedir. Ziyaretçiler arasında kısmetinin açılmasını isteyenler de bulunmaktadır. Ramazan ayında, Hıdrellez'de; kandil gecelerinde, perşembe akşamları ve cuma günlerinde daha sık ziyaret edilen türbeye özellikle birbirini takip eden üç perşembe gidilmektedir. Şifa bulmak amacıyla türbeye gelenlerin üç perşembe akşamı türbede kalması gerekmektedir. Makamın gerçekliğine inanılmaktadır. Zira dileklerin gerçekleşmesi bu inanca bağlıdır (K.192).

Ziyaret, türbe kapısının ve eşiğinin üç kez öpülmesiyle başlamaktadır. Ancak türbeye girmeden önce abdest alınması gerekmektedir. İki rekât şükür namazı kılan ziyaretçi, makamın etrafında dualar okuyarak üç kez dönmektedir. Çocukların da aileleriyle birlikte yaptığı dönüşler sırasında sanduka sıvazlanmakta, üç kez sandukanın baş ucu kısmı alın konularak öpülmektedir. Hastalar, hasırdan oval tepsinin içine konulan buhur külünden şifa olması amacıyla yalamakta, makamın yanına koyup bir gece (özellikle perşembe gecesi) beklettiği suyu şifa amacıyla içmektedir. Konuşamayan çocukların

dillerinin açılması amacıyla ağızda kilit açılmakta; vücudunun herhangi bir yerinde ağrısı olanlar, çatal görünümündeki demiri ağrıyan yerlerine dokundurmaktadır. Hastalar, üç perşembe üst üste gerçekleştirdikleri her ziyaret sonrası geceyi türbede geçirmektedir (K.192). Bahtının açılmasını isteyenler, perşembe akşamı türbede kalmaktadır. Bu kişilerin el ve ayaklarına kilit vurulmakta, sabah olduğunda kilitler açılmışsa bahtın da açıldığına inanılmaktadır (Durdu, 1998:138). Bahçedeki ağaçlara, beşiğe, pencere parmaklıklarına, kapı yanındaki demire, sandukayı çevreleyen bezlere ve sandukanın arkasındaki sancak demirine bezler bağlanmaktadır. Türbenin dışındaki ocaklarda buhur ve mum yakılmaktadır. Buhur sandukanın etrafında üç defa dolandırılmaktadır. Belirli bir sıra takip etmeyen bu uygulamalar sonrasında Allah'tan dilekler dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Bazı ziyaretçiler, isteklerini kâğıtlara çizerek belirtebilmektedir. Ziyaret bitiminde kumbaraya atılan aralıklarla türbenin ihtiyaçları karşılanmakta ve türbedar da geçimini bu aralıklarla sağlamaktadır (K.192).

Adak olarak genellikle koç, horoz vb. adak kurbanları tercih edilmektedir. Türbe bahçesindeki özel alanda kesilen kurbanlar, ziyaret yerindeki ocaklarda etli çorba, etli pilav yapılarak ziyaretçilere ve davetlilere dağıtılmaktadır. Adak sahibi, adama esnasında kendisinin yemeyeceğini söylemediyse adağın yiyebilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak, ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yılın sonunda kesilen saçını türbeye bağlamak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (genellikle yedi tane), çaput (bez) bağlamak, sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit

okutmak, bulgur-buğday ve kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, evliyanın adını doğacak çocuğa vermek, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak, mercimekli bulgur pilavı dağıtmak ve ziyaret yerine çiçek koymak da adaklar arasında yer almaktadır (K.192).

Yılda yaklaşık 3000 kişinin ziyaret ettiği türbeye okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar daha fazla gelmektedir. Ziyaretçiler arasında Arap kökenli Aleviler çoğunluktadır. Makamın üzerine yemin edilebilmektedir. “Doğru söylemezsen seni çarpar.” biçiminde ifadeler de başvurulmaktadır. Adana ve Hatay’dan özel otobüslerle gelinen türbeye saygısızlık yapılması ve türbe çevresindeki ağaçların kesilmesi günah kabul edilmektedir. Bu tür davranışlarda bulunan kişilerin çarpılacağına, hastalanacağına, işinin bozulacağına vb. inanılmaktadır (K.192).

III. 1. 9. 23. 2. Efsaneler

Hz. Hıdır ile ilgili yörede 5 efsane anlatılmaktadır:

1. Türbeye falcı bir kadın gelir. Bu kadın, ziyaret yerindeki genç bir kıza tabutu açmasını söyler. Genç kız, falcıya tabutun içinde ne olduğunu sorar. Falcı, içerisinin 500 lambayla aydınlatılmış gibi aydınlık olduğunu, tabutu açıp elini içeri uzatırsa bütün günahlarından arınacağını söyler. Bu sözler üzerine kız, elini tabutun içine sokar. Birden bire vücudundan parçalar koparak yüzüne yapışır. Parçaların koptuğu yerden bir damla bile kan akmaz. Ziyaretçilerin ve türbedarın gözü önünde gerçekleşen bu durum karşısında kız, kendini kaybeder. Hemen bir hoca çağrılır. Kızın vücudundan kopup yüzüne yapışan parçalar, bir saat kadar duaların okunmasıyla birer birer koptukları yere geri yapışır. Kız, tekrar eski haline döner. Hz. Hıdır’ın makamının açılmasına kızdığına ve bu yüzden kızın vücudunda parçalar koptuğuna inanan yöre halkı, gece geç saatlere kadar türbeyi ziyaret edip makamı öper (K.192).

2. Ziyaret yerinde mevlit okutanlar arasında kısa kollu kıyafet giyen bayanlar da bulunmaktadır. Yaklaşık yirmi kişilik bu grup, gece türbede kalır. Ancak Hz. Hıdır, hepsinin rüyasına girerek uygunsuz bir vaziyette türbede kaldıklarını söyler ve sağ taraftaki pencerelerden birini açıp onları türbeden kovar. Türbedar, sabah kapıyı açtığı anda içeride kimsenin olmadığını görür (K.192).

3. Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.192).

4. Ziyaret yerinde kalan hastalara, kısmetlerinde varsa eğer, Hz. Hıdır tarafından rüyada şifa dağıldığına inanılmaktadır. Birçok hastanın türbe ziyareti sonrasında iyileştiği duyulmuştur. Hastaların iyileşmesi Hz. Hıdır'ın kerametine bağlanmaktadır (K.192).

5. Türbenin halılarını çalıp satmak isteyen üç genç, halılar omuzlarına yapıştığı için indiremezler. Bu yüzden halıları tekrar türbeye götürmek zorunda kalırlar. Yöre halkı, çalınan halıların Hz. Hıdır tarafından hırsızların omzuna yapıştırıldığına inanılmaktadır (Durdu, 1998: 138).

III. 1. 9. 24. Şıh Muhammed'ül Arabî

Şıh Muhammed'ül Arabî'nin makamı, Tarsus'un Cumhuriyet Mahallesi'nde tek katlı bir evin ön bahçesinde dir. Hayatı hakkındaki bilgilere ulaşılamayan makam sahibinin, üçüncü dönem Melâmîliğinin kurucusu Muhammed Nûrû'l-Arabî olabileceği düşünülmektedir. 1813- 1888 yılları arasında yaşamış olan zat, Mısır'dan gelip Rumeli'ye yerleştiği için "Arap Hoca", Hz. Ali'nin "Noktatü'l- beyân"ını şerhettiği için "Noktacı Hoca" diye anılmaktadır. Hadis eğitimi aldığı Şeyh Ömer Abdürresûl'ün isteği üzerine Mekke'den ayrılıp Kahire'ye dönmüş, Şeyh Hasan el- Kuveysnî'nin isteğiyle de Rumeli'ye geçmiştir. Rumeli'ye geçerken Antalya'ya ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerine

uğramıştır (Azamat, 2005: 560- 561). Muhammed Nûrû'l-Arabî'nin Antalya ve Anadolu'nun diğer şehirlerine uğramış olması onun Tarsus'a da gelmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Evliyanın Tarsus'un Cumhuriyet Mahallesi'ndeki makamının yaklaşık 150 senedir var olduğu ifade edilmektedir (K.193). Makamın betonarme sandukası 50- 55 sene önce yaptırılmıştır. Yeşile boyanmış sanduka, bahçe duvarlarından ötürü dışarıdan gözükmemektedir. Sandukanın üzerine yeşil bir örtü serilmiş, üstüne çinkodan bir çardak yapılmıştır. Yanında asma ve hurma ağacı vardır. Asma ağacına ve çardağın direklerine büyükçe, özellikle yeşil tonlarında kumaşlar bağlanmıştır. Ayrıca makamın yanında, yerde bir buhur tabağı bulunmaktadır.

III. 1. 9. 24. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Şeyh Muhammed'ül Arabî'nin makamı; rızklarının artmasını, kısmetinin açılmasını ve çocuklarının olmasını isteyenlerce ve ev, araba, iş vb. maddi dilek sahiplerince, hastalarca (her çeşit hastalık) ziyaret edilmektedir. Özellikle psikolojik sorunları olanlar, sara hastaları makam ziyaretini gerçekleştirmektedir. Ziyaretin belirli bir günü yoktur (K.193).

Ziyaretlerde isteğe göre şükür namazı kılınmaktadır. Namazı, evliya makamının baş ucunda mum ve buhur yakmak, makamın etrafında dualar oyarak üç kez dönmek ve makamı üç kez öpüp sıvazlamak takip etmektedir. Daha sonra getirilen büyük kumaş parçaları, dilekler dilendikten sonra asma ağacına bağlanmaktadır. Dilekler, Allah'tan evliyanın yüzü suyu hürmetine dilenmekte ve Allah adına adaklar adanmaktadır. Ziyaret, makamın üzerine ya da yanına arılık konulmasıyla tamamlanmaktadır. Bu pratiklere ek olarak bazı ziyaretçiler, makamın üzerinden kestikleri kumaş parçalarını uğur getirmesi amacıyla bileğine bağlamakta, üstlerinde taşımakta ya da bereket getirmesi

amacıyla evlerine götürmektedir (K.193).

Adak olarak genellikle kanlı kurban adanmaktadır. Tercih edilen adak kurbanı horozdur. Ziyaret yerinde kesilen kurbanlar, bahçedeki ocakta yahni yapılmakta ve pirinç, bulgur pilavıyla birlikte dağıtılmaktadır. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), Kur'an-ı Kerim okumak, dua etmek, mum ve buhur yakmak, sandukanın üzerine yeşil örtü sermek, öksüz sevindirmek, fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (sayısı kişiye bağlı), sadaka vermek, mevlit okutmak, bulgur- buğday serpmek, çocuğa evliyanın adını vermek de adaklar arasında yer almaktadır (K.193).

Yıllık ziyaretçi sayısı, 1000-1500 arasında değişen makamı daha ziyade Arap kökenli Aleviler ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler, genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır. Ziyaret yerinde saygısızlık yapmak ve makamın yanındaki asma ağacını kesmek günah kabul edilmektedir. Makamın bakımı, bahçesinde bulunduğu evin sahibi Hanife Dive ve ailesi tarafından yapılmaktadır (K.193).

III. 1. 9. 24. 2. Efsaneler

Şeyh Muhammed'ül Arabî ile ilgili yörede 6 efsane anlatılmaktadır:

1. Hanife Dive, ziyaret yerinde büyük oğlu için horoz adar. Ancak adağını yerine getirmeyi unuttur. Bir gün çocuğunu uyutup evinin işlerini yapmaya başlar. Birkaç saat sonra işlerini bitirip oğlunun yanına gittiğinde onu yatakta can çekişir vaziyette bulur. Çocuğunu kucakladığı gibi soluğu mahalle hocasının yanında alır. Hoca "Kızım sen kimin adına Allah'a adakta bulundun? Bu ziyaret, adakların hemen yerine getirilmesini istiyor ve çok asabi. Ya adağını hemen yapacaksın ya da evliya, oğlunun canını alacak!" der. Hanife Dive, adağını yerine getirmeyi unuttuğunu hatırlar ve evliyaya "Bugün olmazsa yarın mutlaka adağını yerine getireceğim. Yalvarırım oğlumu bana bağışla." der. Çocuk, bir müddet sonra sağ salim uyanır. Dive, ilk fırsatta adağını yerine getirir. O günden sonra

yılda bir kez ziyaret adına kurbanlar kesip yemekler dağıtmaya başlar (K.193).

2. Hanife Dive'nin evinin çevresi, taşındığı ilk yıllarda tarlalıktır. Komşusu evin çevresindeki tarlalık alanı sürmeye başlayınca ondan topraktan çıkan taşları makamın yanına yığmasını ister. Bu taşlarla makamın etrafını çevrelemek niyetindedir. Ancak komşusu, taşları evini yapmak için kullanır. Bunun üzerine içten içe adama beddua eder. Aradan üç gün geçer. Komşusu “Abla, evi tamamladım. Bir gün bizde, bir gün sizde, bir gün de bacanağımın evinde ziyafet vereceğim.” der. “Başımın üzerinde.” diye karşılık veren Hanife Hanım, ziyarete inanmayan, “Taşlara mı buhur yakıyorsunuz?” diyen adamın bu sözleri karşısında hayrete düşer ve bu değişimin nedenini sorar. Komşusu da rüyasında evliyanın, sırtına yedi çuval buğday yükleyip çuvaları indirmesine izin vermediğini, evin yapımında kullandığı taşları yerine koyarsa sırtındaki yükün kalkacağını söylediğini anlatır ve taşları makamın yanına koyacağını belirtir. Aradan bir ay geçer, ama taşları yerine koymaz. Adam birdenbire ortadan kaybolur. Üç gün süren aramalar sonrasında adam, başka bir mahallede bulunan bahçesinde felç bulunur ve bir ay sonra ölür. Adamın evliya tarafından cezalandırıldığına inanılmaktadır (K.193).

3. Evliya; doktora gitmesine rağmen şifa bulamaz, Mersinli sıtma hastası bir kadının rüyasına girer. “Senin şifan benim yanımda.” diyerek kadına makamının yerini tarif eder. Aramaları sonucunda makamı bulan kadın, bahçe kapısı girişinin, bahçedeki dut ve asma ağacının rüyasındaki gibi olduğunu görür. Ziyaret sonrasında kadın, sağlığına kavuşur. Kadının sağlığına kavuşması evliyanın kerametine bağlanır (K.193).

4. Makamın çevresinde kara bir yılan dolaştığına inanılmaktadır. Bir akşam adamın biri, makamı koruduğu belirtilen bu yılanı vurmak ister. Tüfeğiyle yılanı ateş eder. Ancak yılanı vuramadığı gibi saçmalarla kendini yaralar. Söz konusu yılanın evliya makamının koruyucusu olduğuna inanılmaktadır (K.193).

6. Yöre halkı tarafından ziyaret yerine nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.193).

III. 1. 9. 25. Nebi Yahya Türbesi

Nebi Yahya Türbesi, Yeşil Mahalle'de olup yenedünya bahçesi içinde, Namık Kemal Caddesi üzerindeki Şeyh Ahmet Kır Faz'ın mezarının 15-20 m solundadır. Makamın sahibi Nebi Yahya, Süleyman b. Dâvûd Aleyhisselam'ın soyundan gelen Zekeriya Aleyhisselam'ın oğlu olup İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerden biridir (Köksal, 2004: 291- 292).

5 sene önce Numan Doğancı tarafından yaptırıldığı söylenen, yeşile ve beyaza boyanmış türbe, tek kubbelidir. Yapı, 25- 30 m²lik bir alan üzerine kuruludur. Yeşil, demir kapının parmaklıklarına yeşil bezler ve ipler bağlıdır. Ön yüzünde iki, sağında ve solunda birer oval penceresi vardır.

Türbe zemini, halı ve kilimlerle kaplıdır. Soldaki pencereye Kur'an-ı Kerim heybesi asılıdır. İçeride, içinde küçük yastıklar bulunan bir beşik vardır. Çocuk sahibi olmak isteyenlerin parmaklıklarına bez bağladığı beşik, duvara sabitlenmiştir.

Nebi Yahya'nın makamı, yeşil örtüler ve seccadelerle örtülmüştür. Betonarme sandukalı makamın baş ucu sağ tarafta, kapı yönündedir. Sandukanın ayak ucunun solundaki kaplarda mum ve buhur yakıldığı anlaşılmaktadır.

III. 1. 9. 25. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Nebi Yahya Türbesi'nde her tür dilek dilenebilmektedir. Hastaların çoğu tıbbi sonuç alamadıklarında türbeyi ziyaret etmektedir. Sınavların iyi geçmesi, çocuk sahibi olunması, kısmetin açılması, felç, sara vb hastalıkların, psikolojik rahatsızlıkların iyileşmesi ve konuşamayan, yürüyemeyen, cılız çocukların sağlığına kavuşması gibi dileklerin kişinin inancı ölçüsünde gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Ziyaret için özel bir

gün yoktur. Ama Ramazan'da, Hıdrellez'de ve kandillerde ziyaretçi sayısında artış olmaktadır (K.165).

Ziyaret, iki rekât şükür namazı kılmak (isteğe bağlı) suretiyle başlamaktadır. Namazı takiben dualar okunarak makamın etrafında üç kez dönülmektedir. El-yüz sürülerek yapılan bu eylemde sanduka üç kez öpülmektedir. Türbe kapısına ve beşiğe bez bağlamak, buhur ve mum yakmak suretiyle devam eden uygulamalar, Nebi Yahya'nın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekte bulunulması ve Allah adına adak adanmasıyla son bulmaktadır (K.165).

Adaklar yerine getirilmeden önce dilek dileme aşamasındaki uygulamalar zorunluluk olmasa da tekrarlanmaktadır. Adak kurbanı olarak genellikle horoz, koyun ve keçi kesilmektedir. Adak sahibinin maddi gücüne göre çeşitlilik gösteren kurbanlar; türbe dışında kesildikten sonra ziyaretçinin taşlarla yaptığı ocakta pişirilmektedir. Yemek olarak genellikle etli çorba ya da etli pilav yapılmakta ve yemekler ziyaret yerine çağırılan misafirlere dağıtılmaktadır. Adak sahibi de hazırlanan yemekten yemektedir. Ziyaret sonrasında doğan çocuklara makam sahibinin adının verildiği duyulmamıştır, ancak adak olarak verilebileceği ifade edilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (genellikle yedi tane), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur-buğday ve kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, mercimekli bulgur pilavı dağıtmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak, ziyaret yerine çiçek koymak adaklar arasında yer almaktadır (K.165).

Bakımını bahçe sahibin yaptığı ziyaret yerine arılık konulmamasının nedeni, ziyaretçilerin buhur, mum vb. ihtiyaçlarını beraberlerinde getirmeleridir. İzmir, İstanbul, Adana ve Hatay'dan da geldiği belirtilen ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar da bulunmaktadır. Yıllık ziyaretçi sayısı, 3000'e ulaşmaktadır. Nebi Yahya'nın üzerine yemin edilebilmektedir (K.165).

Her çeşit mezhep mensubuna açık olan ziyarete genellikle Arap kökenli Aleviler gitmektedir. Türbenin dışındaki ağaçları kesmekte sakınca görülmemektedir. Ancak makama saygısızlık yapanların çarpılacağına, hastalanacağına, ağzının yüzünün yamulacağına, işlerinin bozulacağına vb. inanılmaktadır (K.165).

III. 1. 9. 25. 2. Efsaneler

Yenidünya bahçesi kazılırken yerinden oynamayan bir taşla karşılaşılır. İş makinesi de bütün uğraşlara rağmen taşı çıkaramaz. Azize Hanım'ın kızı, taşın yerinden çıkarılması halinde bahçe sahibinin öleceğini rüyasında görür. Taşın bulunduğu yere nur inmesiyle de orada bir makam olduğu anlaşılır (K.165).

III. 1. 9. 26. İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz)

İncirli Ziyaret, Yeşil Mahalle'de, Namık Kemal Caddesi üzerindedir. İçinde Şeyh Ahmet Kır Faz'ın mezarı bulunmasına karşın ziyaret yeri, evliya mezarının ayak ucundan iki gövde halinde yükselen ve ziyaret yerinin üstünü kaplayan ulu incir ağacından dolayı halk arasında "İncirli Ziyaret" olarak bilinmektedir (K.165).

Evliyanın mezarı; 1,5 m yüksekliğinde duvarla çevrili, yaklaşık 30 m²'lik bir alan içerisindedir. Ziyaretin üstü açıktır. Etrafında yenidünya bahçeleri bulunmaktadır. Önünde iki ulu çam ağacı vardır. Sağ taraftaki giriş kapısının solunda "Şeyh Ahmet Kır Faz" yazılıdır. Kapının parmaklıklarına çaput bağlandığı görülmektedir (K.165).

Şeyh Ahmet Kır Faz'ın 50 senedir var olduğu ifade edilen mezarı, betonarme sanduka içerisine alınmıştır. Üst yüzeyi yeşil, yanları beyaza boyanmış, baş ve ayak ucu hece taşı olmayan sandukanın üzerine yeşil tonlarında örtüler serilmiştir. Sandukanın baş ucu arkasında buhur yakılması için bir açıklık bırakılmıştır (K.165).

III. 1. 9. 26. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

İncirli Ziyaret, hastalıklar haricinde dilek dilemek amacıyla ziyaret edilmektedir. Özellikle çocuk sahibi olmak isteyenlerin ziyaret ettiği evliya mezarına her gün gidilebilmektedir. Ramazan, Hidrellez ve kandillerde ziyaret yerine ilgi artmaktadır (K.165).

Ziyaret yerinde pratikler, Allah rızası için iki rekât şükür namazının kılınmasıyla başlamaktadır. Namazı takiben evliya mezarı etrafında dua etmek, mezara el-yüz sürmek ve mezarı öpmek suretiyle üç defa dönülmektedir. Daha sonra ziyaretin kapısına, incir ağacına bez bağlanmakta ve ağaçtan incir yenmektedir. Çocuk isteğiyle gerçekleştirilen ziyaretlerde eşlerin ikisinin de incir yemesi gerekmektedir. Mum ve buhurun yakılmasını takiben Fatiha okunduktan sonra evliyanın yüzü suyu hürmetine dilek dilenmesi, Allah adına adak adanması ile ziyaret tamamlanmaktadır. Herkes kendi buhurunu getirdiği için ziyaret yerine arılık konulmadığı ifade edilmektedir (K.165).

Ziyaret yerinde dilek sahibinin maddi gücüne göre genellikle horoz, keçi ve koyun adanmaktadır. Adanan kurbanlar, ziyaretin dışında uygun görülen bir yerde kesilmektedir. Kurban etiyle etli çorba ya da etli pilav yapılarak dağıtılmaktadır. Ziyaret alanında ocak bulunmadığından ziyaretçilerce taşlardan kurulan ocakta pişirilen yemekten adak sahibi de yiyebilmektedir. Ziyaretçilerin bir kısmı, adak olarak incir ağacına yeşil kumaşlar asmaktadır. Çocuk sahibi olanların evliyanın adını çocuklarına verdiği duyulmamıştır, ancak adanmışsa evliyanın adının adak olarak çocuğa verilebileceği ifade

edilmektedir. Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekme dağıtmak (genellikle yedi tane), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur-buğday ve kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, mercimekli bulgur pilavı dağıtmak, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, yedi mahallenin yoksulunu doyurmak, ziyaret yerine çiçek koymak da adaklar arasında yer almaktadır (K.165).

İncir ağacı kutsal kabul edildiğinden kesinlikle kesilmemektedir. Ziyaret alanında şu ana kadar saygısızlık yapıldığı duyulmamıştır, ancak saygısızlık yapacak kişinin çarpılacağına, öleceğine vb. inanılmaktadır. Evliyanın üzerine yemin edilmektedir. Evliyanın mezarının bakımı, yenedünya bahçesinin sahibi ve ziyaretçilerce yapılmaktadır (K.165).

Yıllık ziyaretçi sayısı, 2000-3000 kişi arasında değişmekte, ziyaretçilerin çoğunu Arap kökenli Aleviler oluşturmaktadır. Adana, Hatay, İzmir gibi ülkenin çeşitli illerinden de gelen ziyaretçiler, genellikle okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluşmaktadır (K.165).

III. 1. 9. 26. 2. Efsaneler

Yörede Şeyh Ahmet Kır Faz ile ilgili 4 efsane anlatılmaktadır:

1. Yöre halkı tarafından ziyaret yerine nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.165).

2. Evliyanın bazı ziyaretçileri rüya yoluyla mezarına çağırdığı anlatılmaktadır. Ziyarete gelenlerin dileklerinin gerçekleştiği söylenmektedir. Dilek sahiplerinin rüya

yoluyla ziyarete çağrılması ve dileklerinin gerçekleşmesi evliyanın kerametine bağlanmaktadır (K.165).

3. Ziyaretin çatısı birkaç defa yapılır. Ancak her defasında tavanın çöktüğü görülür. Yöre halkı, Şeyh Ahmet Kır Faz'ın mezarının üstünün kapatılmasına izin vermediğine inanmaktadır (K.165).

4. Ziyaret yerinden bir çöp dahi alınmadığı, alınanların ertesi gün ziyaret yerine döndüğü anlatılmaktadır. Evliyanın ziyaret yerinden hiçbir şey alınmasına izin vermediğine ve alınanların da geri dönmesini sağladığına inanılmaktadır (K.165).

III. 1. 9. 27. Şeyh Vasıl Türbesi

Şeyh Vasıl Türbesi, Tarsus'un Yeşil Mahalle sınırlarındadır. Yeşil Mahalle'den sağa dönüp Ali Efendi Köyü istikametinde 5 km ilerleyince türbeye ulaşılmaktadır. Türbe, büyük bir bahçenin ortasındadır. Duvarla çevrili bahçede dut, dardağan ağacı ve birçok buhur ocağı vardır.

Yeşile ve beyaza boyanmış türbenin sol tarafında Şeyh Vasıl'ın müritlerine ait olduğu söylenen iki mezar bulunmaktadır (K.194). Mezarların ortasından bir dardağan ağacı yükselmektedir. Dardağan ağacına çok sayıda çaput bağlanmış ve Türk bayrağı asılmıştır. Mezarların yanında ise bir buhurdanlık vardır.

Önünde bir buhur ocağı, budanmış ulu bir dardağan ağacı bulunan yaklaşık 50 m²'lik türbenin yeşil, iki kanatlı giriş kapısının sol üst köşesinde mermer üzerine "Bu Makam Şeyh Vasil'e Aittir. Ve Yer Döşemesinde Adanalı Behiç Arıcı ve Tarsus Belediyesi Tarafından Döşenmiştir. 1999 El Fatiha" yazılıdır. Bu kaydın hemen yanında ise "Bismillahirrahmanirrahim. Bu Makam-ı Şerif Fazilet ve Keramet Sahibi Olan Şeyh Vasil'indir. Ziyaretin Bakım ve Onarımı K. Münif Özseven Tarafından Yaptırılmaktadır. 1999." yazılı mermer bir levha asılıdır. Kapının hemen üstünde de "1989 Tarihinde Bu

Makam- 1 Şerif’i İnşa Eden Adana Akkapı Eşraflarından İbrahim Oğlu Recai Esat Makam Sahibinin Şeyh Vasıl Ruhuna El Fatiha” yazılıdır. Kapı üzerindeki Türkçe bu kayıttan sonra Arapça bir kayıt yer almaktadır.

Türbenin solunda iki, sağında ve arkasında birer pencere vardır. Pencere parmaklıklarına özellikle yeşil tonlarında birçok çaput bağlanmıştır. Zemin halı ve kilimlerle kaplı olup yerlerde çokça yastık ve minder bulunmaktadır. Duvarlarda ayetlerin yazılı olduğu levhalar ve Hz. Ali’nin resimleri asılıdır. Kapının solundaki duvara boydan boya bir ip gerilmiştir. Bu ipe duvaklar, yeşil ve kırmızı çaputlar, yazmalar bağlanmıştır. Bağlananlar arasında bir de çan vardır. Ayrıca bu duvara sabitlenmiş dolap üzerinde yeşil bezlerin bağlandığı bir de beşik bulunmaktadır.

İçeride doğu- batı yönünde uzanan iki mezar vardır. İlk mezarın Şeyh Vasıl’ın kardeşine ait olduğu söylenmektedir. Baş hece taşı üzerinde kayıt bulunmayan mezarın betonarme sandukasına yeşil, baş ucu hece taşına ise kırmızı bir örtü örtülmüştür. Mezarın baş ucu arkasında, yerde su dolu pet şişeler ve sürahiler bulunmaktadır. İkinci mezar ise Şih Vasıl’a aittir. Diğer mezar gibi bu mezarın da betonarme sandukası yeşil, baş ucu hece taşı kırmızı bir örtüyle örtülmüştür. Hece taşında Arapça bir kayıttan sonra “El Mukaddes El Merhum Şeyh Vasıl” yazılıdır. Hece taşının arkasındaki sehpaye su dolu pet şişeler ve sürahiler konulmuştur. Sandukanın üzerinde Kur’an-ı Kerim ve dini kitaplar vardır. Her iki mezarın baş ucu arkasında da çiçekler bulunmaktadır.

III. 1. 9. 27. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Her çeşit dilek için ziyaret edilen Şeyh Vasıl’ın Türbesi’ne özellikle öksüren çocuklar getirilmekte ve bu amaçla yapılan ziyaretlerde çarşamba günleri tercih edilmektedir. Türbeye diğer dilekler için istenilen gün ve saatte gidilebilmektedir. Ziyaretler, birbirini takip eden 2- 3 üç hafta tekrarlanabilmektedir. Yıllık ziyaretçi sayısı,

3000-4000 civarındadır. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı Ramazan ayında, Hidrellez'de ve kandil gecelerinde türbeyi ziyaret etmektedir. Türbeye genellikle Arap kökenli Aleviler gitmektedir. Ziyaretçiler arasında eğitim seviyesi yüksek kişiler de bulunmaktadır. Ancak ziyaretler, genellikle okuryazar olmayanlar ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ziyaretler evliyaya ve onun kerametlerine inanılarak yapılmaktadır. Ziyaretçiler, ziyaret sonrasında psikolojik açıdan rahatladıklarını ifade etmektedir (K.194).

Ziyaret yerinde pratikler, belirli bir sıra takip etmemekle birlikte ziyaretçinin isteğine bağlı olarak yerine getirilmektedir. Ziyaret, genellikle türbe dışındaki ocaklarda buhur ve mum yakmak suretiyle başlamaktadır. Yakılan buhurlar evliya mezarının çevresinde genellikle üç defa dolandırılmakta; ziyaretçiler, bu esnada sandukayı öpmekte, sıvazlamakta ve sandukaya el-yüz sürmektedir. Bazı ziyaretçiler, evliya mezarının yanı sıra türbe etrafında da genellikle üç defa dolanmaktadır. Öksüren çocukların tedavisinde içinde soğan, ekme ve tuz bulunan torba da evliya mezarının etrafında üç defa dolandırılmaktadır (K.194).

Hastaların doktora gitmeden önce de ziyaret edebildikleri türbede abdest alınıp namaz kılındıktan sonra şifa uykusuna yatılmakta, evliyanın rüya aracılığıyla hastaları iyileştirdiğine inanılmaktadır. Evliya mezarlarının baş ucu arkasına konulan sular da şifa amacıyla içilmektedir. Hastaların iyileşmek için türbeyi ziyaret etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Aynı niyetle evinde uyuyanların da rüya yoluyla evliya tarafından iyileştirileceğine inanılmaktadır (K.195). Ziyaret evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemek, Allah adına adaklar adamak ve türbeye arılık koymak suretiyle tamamlanmaktadır. Ancak dileklerin kabulü için bu uygulamaların yapılma zorunluluğu

bulunmamakta, ziyaret inancına sahip olmak yeterli görülmekte, kalp temizliği aranmakta, Allah'a inanmak esas koşulmaktadır (K.194).

Ziyaret yerinde adak kurbanı olarak en çok koyun, tosun ve horoz kesilmektedir. Kesilen kurbanın etiyle genellikle etli çorba yapıp ziyaretçilere ve davetlilere dağıtılmaktadır. Etli çorba dışında yahni, ziyaret pilavı (etli pilav) ve bulgur pilavı da yapılabilmektedir. Adak sahibi de hazırlanan bu yemeklerden yiyebilmektedir (K.194). Yasin okumak (1- 41), oruç tutmak (genellikle 3 ve 7 gün), dua etmek, namaz kılmak, mum ve buhur yakmak, türbeye duvak bağlamak, sanduka üzerine yeşil örtü sermek, terlik, tespih, seccade, şamdan, buhurdanlık, halı gibi türbe ihtiyaçlarını karşılamak, öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek), fakir giydirmek ve beslemek, ekmek dağıtmak (genellikle yedi tane), sadaka vermek, tuz, helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm vb. yiyecek maddesi dağıtmak, bazlama dağıtmak, mevlit okutmak, bulgur-buğday ve kuş yemi serpmek, lohusa şerbeti dağıtmak, Zekeriya sofrası kurmak, evliyanın adını doğacak çocuğa vermek, yedi mahallenin yoksulunu giydirmek, doyurmak, ziyaret yerine çiçek koymak adaklar arasında yer almaktadır (K.165).

Türbenin bakımı, türbedar Mehmet Altun tarafından yapılmaktadır. Sabahları 8.30-9.00 saatleri arasında açılan türbe, kış aylarında 17.00'a yaz aylarında ise 19.00'a kadar açık kalmaktadır. Gece kalınmayan türbeye otobüslerle başka illerden gelinmektedir. Ziyaret yerinden bir şey alınması, türbe bahçesindeki ağaçların kesilmesi ve evliyaya, türbeye saygısızlık yapılması uğursuzluk kabul edilmekte, bu tür hareketlerde bulunanların çarpılacağına, ağzının- yüzünün yamulacağına, felç olacağına (el ve ayaklarının kuruyacağına) vb. inanılmaktadır (K.194).

III. 1. 9. 27. 2. Efsaneler

Yörede Şeyh Vasıl ile ilgili 3 efsane anlatılmaktadır:

1. Yöre halkı tarafından türbeye nur indiği görülür. Bu olay, türbede yatanın evliya olmasına bağlanmaktadır (K.194).

2. Ne zaman yapıldığı bilinmeyen bir savaşta yöreye saldıran düşman askerlerini püskürtmek için evliya, karguları birer asker gibi hat boyunca sıralar. Sıralanmış askerleri gören düşmanlar, bu hattı geçemeyeceklerini düşünüp geri çekilir. Yörenin düşman saldırısından evliya tarafından kurtarıldığına inanılmaktadır (K.194).

3. Bir adam, türbe bahçesinden aldığı odunları sırtına yükleyip evine götürür. Ancak yere koymak için odunları sırtından bir türlü indiremez. Karısı, odunları nereden aldığını sorar. Adam, “Şeyh Vasıl Türbesi’nden aldım.” deyince karısı, Şeyh Vasıl Türbesi’nden bir çöp dahi alınamayacağını, aldıklarını yerine koymazsa ömrü boyunca sırtında bu yükü yaşayacağını söyler. Bunun üzerine adam, odunları hemen türbeye götürür (K.194).

III. 1. 10. Çamlıyayla

III. 1. 10. 1. Hasan Bat Mağarası

Hasan Bat Mağarası, Darıpınarı Köyü’nde, eteğinde bahçeler ve evler bulunan ağaçlık bir tepenin zirvesindedir. Zirveye 100- 150 m tırmanıldıktan sonra ulaşılmaktadır. Ziyaret yerine giden patika yol, çalılardan dolayı kapanmıştır. Bu durum, son zamanlarda Hasan Bat Mağarası’na pek gidilmediği izlenimini uyandırmaktadır.

Mağara adını mağaradaki yer altı suyunda boğulduğuna inanılan Hasan’dan almaktadır. Başlangıçta “Hasan Battı” diye anılan mağara, zamanla “Hasan Bat” olmuştur. Tahminen 36- 40 m² çapı olup tepenin içlerine doğru daralmaktadır. 320 m kadar sürünerek gidildiğinde bir göletle karşılaşmaktadır. Bu göletin suyu bahar aylarında

taşarak mağaradan Çamlıyayla barajına kadar ulaşmaktadır (K.196). Girişinin solunda çeşitli renklerde çaputlar bağlanmış bir tespih ağacı vardır.

III. 1. 10. 1. 1. Ziyaret Yeriyle İlgili Uygulamalar

Hasan Bat Mağarası, her tür dilek için ziyaret edilmektedir. Gündüz ziyaret edilen mağaraya özellikle bahar aylarında, suyun coşkunu olduğu günlerde, genellikle cuma günleri gidilmektedir. Hastalar, son bir ümit olarak mağarayı ziyaret etmektedir.

Dilek dilemek için Hasan Bat Mağarası'na gitmek zorunlu değildir. İsteyen evinde dileğini dileyip adağını gerçekleştirmek için mağarayı ziyaret etmektedir (K.197). Mağaraya dilek dilemek için gidenler, mağaradan akan sudan abdest alıp Allah rızası için şükür namazı (genellikle iki rekât) kılmakta ve bildiği duaları okumaktadır. Namaz ve dua sonrası dilek dilenmekte ve adak adanmaktadır. Dilekler ve adaklar Allah'a yöneliktir (K.198, K.199). Ziyaret mağara girişinin solunda bulunan tespih ağacına kıyafetlerden kesilen parçaların bağlanması ve kumaşa sarılı paranın ağacın dibine atılmasıyla tamamlanmaktadır (K.196). Mağara suyu şifa niyetine kullanılmamaktadır. Bazı ziyaretçiler ziyaret yerinden aldıkları delikli taşları uğur getirmesi amacıyla evlerine götürmektedir (K.199).

Adaklar, mağarada yerine getirilmektedir. Genellikle tavuk adanmaktadır. Mağaranın çevresinde kesilen kurban, parçalar halinde dağıtılabileceği gibi ziyaretçilerce kurulan ocakta yemek yapılarak (genellikle etli pilav) da dağıtılabilmektedir (K.199). Şeker, lokum, bisküvi, buğday vb. yiyecek maddesi ya da seccade, kilim türünden adaklar adanmamakta, ziyaret sonrası doğan çocuklara Hasan adı verilmemektedir (K.197; K.200).

Çoğunlukla Bahçe, Darıcak ve Darıpınarı köylülerinin ziyaret ettiği mağaraya 15- 20 kişilik gruplar halinde çıkılmaktadır. Hasan'ın bir ilkbahar ayında boğulduğunda inanıldığından mağaraya ilgi bahar aylarında artmaktadır. Genellikle Sünni halk kesimince

ziyaret edilen mağaranın yıllık ziyaretçi sayısı 500'e ulaşmaktadır (K.200). Ancak son yıllarda ziyaretçi sayısının azaldığı ifade edilmektedir (K.199). Ziyaret yerinin temizliği ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Ziyaret alanında saygısız davranışlarda bulunanların ve ziyaretin çevresindeki ağaçları kesenlerin çarpılacağına, hastalanacağına, işinin bozulacağına vb. inanılmaktadır (K.199).

III. 1. 10. 1. 2. Efsaneler

İki yakın arkadaş olan Hasan ve Hüseyin, şelalenin kaynağını bulmak için mağarada girer. Hüseyin, mağara daralmaya başlayınca geri döner. Ancak Hasan, ilerlemeye devam eder ve mağaradan bir daha çıkamaz. Bütün çabalara rağmen Hasan'ın dirisine de ölüsüne de ulaşamaz. Ailesi, her yıl çocuklarını kaybettikleri gün mağarayı ziyaret etmeye başlar. Anlatılanlara göre daha sonra mağara başkaları tarafından da ziyaret edilir ve bu uygulama günümüze kadar gelir (K.199).

IV. BÖLÜM

MERSİN ZİYARETLERİYLE İLGİLİ İNANÇ VE PRATİKLERİN

DEĞERLENDİRİLMESİ

IV. 1. Adak Çeşitleri

Mersin'deki ziyaret yerlerinde adak olarak genellikle kanlı kurban tercih edilmektedir. Evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah adına adanan kanlı kurbanlar çoğunlukla koyun, koç, keçi, davar, oğlak, teke türünden küçükbaş hayvanlardır. Adak kurbanının çeşitlilik göstermesinde başta ekonomik durum olmak üzere yaşanan yörede yetiştirilen hayvan cinsi de etkilidir. Ekonomik durumu iyi olmayanların horozu tercih ettikleri, orta halli olanların koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanları, iyi olanların ise dana, deve gibi büyükbaş hayvanları kurbanlık olarak adadıkları görülmektedir. Yörede küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapılması da küçükbaş hayvanların adak olarak seçilmesinde etkendir. Ekonomik durum ve yörede yetiştirilen hayvan cinsinin yanı sıra adak kurbanının cinsi beklentiye göre de değişiklik göstermektedir. Ziyaret yerinden beklenti arttıkça adak kurbanının değeri artmaktadır. Aynı zamanda beklentiye ve ekonomik duruma göre kurban sayısı da artmakta ya da azalmaktadır. Bazı ziyaret yerlerinde kurban sayısının yediye kadar çıktığı görülmektedir. Şıh Mehmet Türbesi'nde (Aydıncık- Duruhan Köyü) yağmur yağdırma töreninde en az yedi davar kesilmezse yağmurun yağmayacağına inanılmaktadır. Seydi Salih (Mut- Yatırtaş Mahallesi), Üç Yatır (Mut- Güme Köyü), Karabölk (Mut- Karadiken Köyü), Kesikbaş (II) (Mut- Demirkapı Köyü) ve Dede Yatırı (Mut- Dağpazarı Köyü) ziyaretlerinde ise çocuk sahibi olmak isteyenler maddi güçleri ölçüsünde yediye kadar kurban adayabilmektedir. Çömen Dede'de (Silifke- Karahacılı Köyü) yedi yaşına kadar konuşamayan bir çocuğun ziyaret yerinde yedi kurban kesildikten sonra konuştuğuna inanılmaktadır. Bozca Şıh Türbesi'nde (Gülнар- Kuskan Köyü) yapılan

yağmur yağdırma töreninde ise kurbanlıkların sayısı 1, 3, 5, 7 gibi tek sayı olmalıdır.

Bazı ziyaret yerlerinde adak kurbanının türbe ya da evliya mezarı etrafında dolandırıldığı görülmektedir. Kırtıl Dede'de (Silifke- Kırtıl Köyü) herkesin yatıra niyaz etmesi tamamlanınca kurbanlık hayvan, adak sahibi tarafından her dönüşte niyaz etmek suretiyle yatırım etrafında üç defa döndürülüp kesilmek üzere ziyaret alanının dışına çıkarılmaktadır. Şih Mehmet Türbesi'nde (Aydıncık- Duruhan Köyü) yağmur yağdırma töreninde kurbanlık hayvanlar yağmur duasının bitimiyle türbenin etrafında, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin- Barış Mahallesi), Şih Muhrabi (Mersin- Turgut Türkalp Mahallesi) ve Şih Mahmut (Mersin- Turgut Türkalp Mahallesi) makamlarında ise horoz makamının etrafında kesilmeden önce üç defa dolandırılmaktadır. Böylece kurban edilecek hayvan kesilmeden önce kutsallaşmakta ve tamamen yatıra ait olmaktadır. Her ne kadar kurban "evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah adına" adansa da kurbanın bu şekilde takdis edilmesi gerçekte kurbanın evliyaya sunulduğunu göstermektedir (Selçuk, 2005: 308). Yalınayak Türbesi'nde (Mersin merkez- Yalınayak Beldesi) kesilen kurbanın başının, kanı akıtılmak suretiyle türbe etrafında üç kez dolandırılmasında da kurbanın takdis edilişi söz konusudur.

Adak kurbanları, genellikle ziyaret yerinde kesilmektedir. Ancak bu bir zorunluluk olmayıp ziyaret yerinde kesileceği belirtilmemişse adağın kesimi başka bir yerde yerine getirilebilmektedir. Yine de adak sahipleri uygun bir ortam varsa daha makbul olacağı inancıyla adaklarını ziyaret yerinde kesmektedir. Ziyaret yerinde kesilen adak kurbanları, parçalar halinde dağıtılabileceği gibi yemek yapılarak da dağıtılabilmektedir. Adak kurbanının etiyle genellikle ziyaret pilavı adı verilen etli pilav yapılmaktadır. Arap kökenli halk ise (yaygın olarak il merkezinde ve Tarsus ilçesinde) kurban etiyle çoğunlukla etli çorba pişirmektedir.

Kanlı kurbanlar dışında saçı olarak da nitelendirilen kansız kurbanlar, Mersin'deki ziyaret yerlerinde adananlar içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu türden adaklar içerisinde bir öksüzü giydirmenin ve beslemenin daha büyük bir sevap olduğuna inanılmaktadır. Bunu bir fakiri beslemek ve giydirmek takip etmektedir. Sadaka dağıtmak, yiyecek maddesi dağıtmak (ekmek, tuz, şeker, helva, mercimekli bulgur pilavı, lohusa şerbeti vb.), kuş yemi serpmek, türbe ihtiyaçlarını karşılamak, türbeyi onartmak da bu gruptaki adaklar içerisinde yer almaktadır. Dağıtılan yiyecek maddeleri içerisindeki ekmek, tuz, şeker vb. maddelerin genellikle 3, 5, 7 paket dağıtılması, söz konusu tek sayıların kutsallığına işaret etmektedir. Ayrıca ekmeklerin dağıtılmadan önce başın üzerinde dolandırılması, “Başımızın, gözümüzün sadakası olsun.” düşüncesinden kaynaklanmakla beraber başın kutsallığıyla da alakalıdır.

Başın kutsallığı, başın üst kısmında oturduğuna ve saygısızlığa karşı çok duyarlı olduğuna inanılan bir ruhun orada kaldığı sürece insana zarar gelmeyeceği inancına dayanmaktadır (Frazer, 2004: 184). Adak nesnelерinin dağıtılmadan önce başın üzerinde dolandırılmasında bu ruha gösterilen saygının varlığından söz edilebilir.

Dua etmek, “Yasin” okumak, oruç tutmak, namaz kılmak türünden ibadete yönelik adakların da ziyaretçiler tarafından sıkça adandığı görülmektedir. Bu türden adaklar ve sadaka vermek, öksüzü ya da bir fakiri giydirmek, beslemek ile kanlı kurban adakları (horoz, tavuk hariç) İslami esaslara uygun adaklardır. Ancak Mersin'deki ziyaret yerlerinde adananlar arasında İslami esaslara uymayan adaklar da bulunmaktadır. Ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yılın sonunda kesilen saçını türbeye bağlamak, ziyaret yerine ağaç dikmek, mum ve buhur yakmak, bez bağlamak, ampul yakmak, göbek atmak, bayrak dikmek, üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmak, türbeye duvak bağlamak, türbeyi onartmak ve yaptırmak, havlu ya da tülbent

dağıtmak gibi adaklar, İslami esaslara uygun olmayan adaklardır. Mevlit okutmak ve Zekeriya sofrası kurmak adaklarının yanı sıra diğer adakların Allah'a adanması ve yerine getirilirken dualar okunması, adaklara İslami bir görünüm kazandırıldığını ortaya koymaktadır. 7 veya 41 taşın her birine bir "İhlâs" okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak adağı, İslam'a aykırı bir adağa İslami bir görünüm kazandırılışının güzel bir örneğidir. Bu türden adakların eski Türk inançlarının (atalar kültü, tabiat kültleri vb.) izlerini taşıdığı açıktır. 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak taş kültüyle, üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmak su kültüyle, mum ve buhur yakmayı adamak ateş kültüyle, ziyaret yerine ağaç dikmek ve ağaçlara çaput bağlamak adakları ise ağaç kültüyle ilişkili adaklardır. Evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek, ziyaret sonrası doğan çocuğa evliyanın adını koymak, hece taşına tülbent bağlamak (al asmak), evliya mezarından alınan toprağı dilek gerçekleşince yerine koymak, türbeye duvak, bez bağlamak, ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yılın sonunda kesilen saçı türbeye bağlamak, adak kurbanını türbe veya mezar etrafında dolandırmak, türbeyi onartmak, yedi dedeye mum dikmek adakları atalar kültüyle ilişkilidir. Yedi dedeye mum dikmek adağının ateş kültüyle ilgili olduğu da açıktır.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde tespit edilen adak çeşitlerini ve bunların hangi ziyaret yerlerinde uygulandığını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Horoz: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi (horoz, tavuk), Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Camili Türbesi (tavuk), Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin Merkez);

Hürü Kızları, Kesikbaş (I), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Şih Ali Semerkandî (tavuk), Işık Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Edemli); Gürlevik Türbesi (kara tavuk) (Bozyazı); Şeyh Bedrettin (çocuklarla yapılan yağmur yağdırma töreninde tavuk), Ziyaret, Seydi Salih (horoz, tavuk), Karabölk (Mut); Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi (tavuk), Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (tavuk) (Çamlıyayla)

2. Küçükbaş hayvan (koyun, keçi, davar, oğlak vb.): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Hıdır Ziyareti, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Kesikbaş (I), Topuz Dede Türbesi, Kiremit Dede, Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri, Arap Dede (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Küre Müftüsü, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Bozca

Şih Türbesi, Şeyh Ömer Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Sarı Dede, Kömürcü Dede, Ziyaret, Gülistan Dede, Kesikbaş, Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Türbe, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

3. Büyükbaş hayvan (tosun, dana, deve vb.): Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

4. Kurban etiyle yemek yapıp dağıtmak:

a. Çeşitli yemekler: Topuz Dede Türbesi (çeşitli yemekler), Kiremit Dede, Bıçakçı Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Şeyh Ömer Türbesi (yağmur yağdırma töreninde), Yedi Yatarlar (nadiren) (Gülнар);

b. Etli pilav: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Salih, Hıdır Ziyareti, Nebi Eyüp Türbesi, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf

Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şıh Muhrabi, Şıh Mahmut, Şıh Mensur, Camili Türbesi (Mersin merkez); Hürü Kızları, Cuma Dede Türbesi, Kesikbaş (I), Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Şıh Ali Semerkandî, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri, Arap Dede (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şıh Mehmet Türbesi (yağmur yağdırma töreninde) (Aydıncık); Karabölk, Sarı Dede, Kömürcü Dede, Gülistan Dede, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatih Muhammed Nureddin Türbesi), Şıh İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatır), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şıh Dahir ve Şıh Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

c. Etlî çorba: Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti (Mersin merkez); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatih Muhammed Nureddin Türbesi), Şıh İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatır), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz),

Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

ç. Etli nohut: Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı) (Tarsus)

d. Etli bulgur pilavı: Dede Yatırı (Mut)

e. Haşlanmış et: Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti) (Tarsus)

f. Etli kuru fasulye: Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi) (Tarsus)

g. Etli ekmek: Kubat Dede (Silifke)

ğ. Kulak, yayık: Çömen Dede, Şih Ali Semerkandî (Silifke)

h. Kavurma: Tetiş Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi) (Bozyazı); Eshab-ı Kehf Mağarası, Arap Baba Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti) (Tarsus)

ı. Keşkek: Işık Dede (Silifke), Küre Müftüsü, Doğrul Seydi Türbesi (yağmur yağdırma töreninde) (Gülnar); Dede Yatırı (Mut)

i. Yahni: Küre Müftüsü, Doğrul Seydi Türbesi (yağmur yağdırma töreninde) (Gülnar); Şih Muhammed'ül Arabî, Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

j. Yaylı: Üç Yatır (yağmur yağdırma töreninde), Dede Yatırı (Mut)

k. Darı ya da buğday keşkahu: Sarı Saltuk Türbesi (Anamur)

5. Kurban etini birer ikişer kiloluk parçalara ayrılp bir kilo yağ ve şekerle birlikte ihtiyaç sahiplerine dağıtmak: Şih Mansur (Mersin merkez)

6. Dua etmek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Çömen Dede,

Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Bıçakçı Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülner); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

7. Yasin okumak (1'den 41'e kadar): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede),

Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülner); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatır), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

8. Oruç tutmak (genellikle üç ve yedi gün): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabî, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülner); Şeyh Bedrettin (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi

(Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şıh Dahir ve Şıh Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şıh) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

9. Namaz kılmak: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Şıh Mansur, Şıh Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şıh Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şıh Muhrabi, Şıh Mahmut, Şıh Mensur (Mersin merkez); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şıh İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şıh Dahir ve Şıh Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

10. Öksüz sevindirmek (giydirmek, beslemek): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şıh Salih, Şeyh Hasan ve

Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri, Arap Dede (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatır), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafâ Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

11. Fakir giydirmek ve beslemek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi,

Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri, Arap Dede (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülner); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatır), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasil Türbesi (Tarsus)

12. Sadaka vermek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese

Türbesi, Şeyh Hanifi (Gülner); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermine Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatır), Şeyh Nasirîl Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

13. Ekmek dağıtmak (genellikle başın üzerinden dolandırıldıktan sonra 3, 5, 7 kapağa dağıtır): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Hürü Kızları (arasında peynir, helva), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (arasında peynir, helva), Kırtıl Dede (ekmek arasında peynir, helva), Garip Dede Türbesi (arasında peynir, ekmek), Durhasan Dede (arasında peynir, helva), Sadık Dede Türbesi (arasında helva, peynir) (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülner); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermine Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey

(Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

14. Tuz (1, 3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, bazlama, lokma, tatlı, keke, pasta, çikolata, çökelek vb. yiyecek maddesi dağıtmak:

Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur, Camili Türbesi (Mersin merkez); Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Topuz Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Şih Ali Semerkandî, Ali Baba Türbesi, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Küre Müftüsü, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül,

Mustafâ Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

15. Mercimekli bulgur pilavı dağıtmak: Şeyh Ahmet Migrubi (derder), Melek Cafer Teyyar, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbarı), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatih Muhammed Nureddin Türbesi), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

16. Bulgur ya da pirinç pilavı dağıtmak: Hıdır Ziyareti (Mersin merkez); Şih Mehmet Türbesi (Börtme adı verilen ve nohut, fıstık, buğdaydan yapılan bir pilav çeşidi) (Aydıncık); Şeyh Bedrettin (Mut); Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

17. Çorba dağıtmak: Ali Baba Türbesi, Işık Dede (tavuk çorbası) (Silifke); Üç Yatır (yağmur yağdırma töreninde topalak çorbası), Dede Yatırı (topalak çorbası) (Mut)

18. Mevlit okutmak: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbarı Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Mensur (Mersin merkez); Hürü Kızları, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Arap Dede, Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk, Şeyh

Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermine Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

19. Sütlü mevlit okutmak: Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut)

20. Evliyanın adını doğan çocuğa koymak: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Hürü Kızları, Tetiş Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Ali Baba Türbesi, Kırtıl Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk, Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermine Türbesi),

Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

21. Doğan çocuğa başka bir evliyanın adını koymak: Cuma Dede Türbesi (Silifke)

22. Mum ve buhur yakmak: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

23. Buhur yakmak: Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi (Tarsus)

24. Mum yakmak: Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Mukaddem Dede

Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi (Tarsus)

25. Evliya mezarı üzerine yeşil örtü sermek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Doğrul Seydi Türbesi (Gülнар); Eshab-ı Kehf Mağarası, Şeyh Muhammed-il Kasid Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatih Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasil Türbesi (Tarsus)

26. Kuşların yemesi için bulgur, arpa, buğday serpmek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Mensur (Mersin merkez); Cuma Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh

Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh (Şih) Muhammed'ül Mihrabi, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

27. Türbe ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan adaklar (halı, kilim, hasır, yolluk, yazma, tülbent, minder, seccade, havlu, terlik, süpürge, tespih, şamdan, buhurdanlık, temizlik malzemesi vb.): Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Topuz Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Ali Baba Türbesi, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede), Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şeyh Nasiril Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

28. Lohusa şerbeti dağıtmak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez), Şeyh

Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermine Türbesi), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

29. Zekeriya sofrası kurmak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

30. Yedi mahallenin yoksulunu giydirmek: Şeyh Muğdat Türbesi, Yeşil Türbe (Mersin merkez); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

31. Yedi dedeye mum dikmek: Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

32. Ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yılın sonunda kesilen saç tûrbeye bağlamak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin

Türbesi), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

33. Ziyaret yerini temizlemek: Şeyh Ahmet Migrubi (Mersin merkez); Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Nasiril Hakiym (Tarsus)

34. Ziyaret yerine çiçek koymak: Şih Salih, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatih Muhammed Nureddin Türbesi), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

35. Köpeğe ekmek doğramak: Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş, Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

36. Havlu- tülbent dağıtmak: Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş, Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

37. 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak: Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş, Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

38. Kandil yağı, zeytinyağı dağıtmak: Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş, Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

39. Bez bağlamak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası, Şih İbrahim Ettir Bey (Koştur Yatır), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus)

40. Ziyaret yerine ağaç dikmek: Nebi Eyüp Türbesi (iki zeytin ağacı) (Mersin merkez)

41. Ampul yakmak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez)

42. Üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmak: Şeyh Muğdat Türbesi

(Mersin merkez)

43. Göbek atmak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez)

44. Hece taşına tülbent bağlamak (al as mak): Garip Dede Türbesi (Silifke)

45. Bayrak dikmek: Paşa Türbesi (Erdemli), Asker Elbiseli Türbesi (Tarsus)

46. Türbeyi onartmak, yaptırmak: Paşa Türbesi (Erdemli)

47. Mendil içinde para dağıtmak: Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık)

48. Evliya mezarından alınan toprağı dilek gerçekleşince yerine koymak:

Şeyh Bedrettin (Mut)

49. Türbeye duvak bağlamak: Şeyh Vasil Türbesi (Tarsus)

50. Dileğin kabulü öncesinde evliya mezarı üzerine çocukları sevindirmek için şeker, kuşların yemesi için bulgur, buğday, arpa saçmak: Tevekkül Sultan Türbesi (şeker), Cuma Dede Türbesi (şeker), Çömen Dede (bulgur, buğday), Şih Ali Semerkandî (şeker, buğday), Işık Dede (buğday, kavurğa), Durhasan Dede (bulgur) (Silifke); Hacı Süleyman Efendi (buğday, arpa, kuru üzüm, şeker), Paşa Türbesi (şeker, buğday) (Gülнар); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (şeker, buğday) (Aydıncık); Gürlevik Türbesi (şeker), Ziyaret Tepeleri (buğday kavurması) (Bozyazı); Arap Dede (buğday) (Anamur); Küre Müftüsü (şeker) (Gülнар); Karabölk (bulgur, buğday), Şeyh Bedrettin (buğday), Seydi Salih (bulgur, buğday) (Mut)

51. Dileğin kabulü öncesinde ziyaret yerinde şeker, kek, bisküvi vb. dağıtmak: Şih Mansur (eskiden), Camili Türbesi (şeker, lokum) (Mersin Merkez); Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (şeker, çörek, pasta, kek vb.) (Silifke), Küre Müftüsü (çörek) (Gülнар)

IV. 2. Dilekler

Mersin'deki ziyaret yerlerine, hürmeten yapılan ziyaretler dışında çeşitli dileklerin gerçekleşmesi amacıyla gidilmekte, oraların kutsiyetinden faydalanılmaya çalışılmaktadır. Dilek dilemek amaçlı ziyaretlerle ilgili kaynak kişilere yöneltilen soruya genellikle “Kalbinden ne geçirirsen dileyebilirsin. Yeter ki kalbin temiz olsun.” cevabı alınmıştır. Bu da ziyaret yerlerinin tek amaca yönelik olmadığını göstermekte, her tür ihtiyaç için ziyaretlerin gerçekleştirilebileceğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra dileklerin gerçekleşmesi kalben temiz olmaya ve dileğin gerçekleşeceğine inanmaya bağlanmaktadır. Öte yandan ziyaret inancının bulunması, başka bir ifadeyle ziyaret edilen yerin kutsiyetine inanılması da dileğin gerçekleşmesinin birinci koşuludur.

Saha çalışmasında tek amaca yönelik on ziyaret yeri olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ikisi kıyık (kırkı karışmış, zayıf, cılız bebek) bebeklerin götürüldüğü Erdemli ilçesindeki Ardıçlı Ziyaret ve Silifke ilçesindeki Kesikbaş'tır. Mut'un Çivi Köyü'ndeki Sarı Dede, Gülistan Dede ve Kömürcü Dede'ye; Bozyazı'nın Tekmen Kasabası'ndaki Suğuştu ve Karabacak Tepelerindeki evliya mezarlarına ise sadece yağmur yağdırma töreni düzenlemek amacıyla gidilmektedir. Ayrıca Silifke'ye bağlı Senir Köyü'ndeki Kirit Dede, Tarsus'taki Danyal Aleyhisselam Türbesi ve Mut'un Yalnızcabağ Köyü'ndeki Nure Sofi Türbesi'nin sadece hürmeten ziyaret edildiği ifade edilmektedir. Ancak ziyaretçilerin tamamının isteğini tespit etmek mümkün olmadığından tek amaç üzerine yoğunlaşan bu ziyaret yerlerinde farklı dileklerin de dilenebileceği unutulmamalıdır. Araştırma alanındaki diğer ziyaret yerlerine ise çok çeşitli amaçlarla gidilmektedir. Dilek dilemek amacıyla yapılan ziyaretlerde ilk sırada şifa bulmak yer almakta, bazı ziyaret yerleri ise özellikle bir hastalığın tedavisi için ziyaret edilmektedir. Şifa bulmak amacıyla yapılan ziyaretleri,

çocuk sahibi olmak ve evlenmek amacıyla yapılan ziyaretler takip etmektedir. Ayrıca ev, araba, iş sahibi olmak da ziyaret yerinde dilenenler arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Hemen bütün ziyaret yerlerinde her tür dilek dilenebilmektedir. Ancak, hayvanlara ilişkin isteklerin daha ziyade Yörük kültürünün yaşatıldığı ziyaret yerlerinde (Silifke, Mut) dilenmesi dikkat çekmektedir. Bu da ziyaret yerlerine gidiş amaçlarının, dileklerin ve beklentilerin sosyo-kültürel çevre ile ilişkili olduğunu, ihtiyaçların içinde yaşanılan çevreye göre çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Aşağıda ziyaret yerlerine gidiş amaçları, sınıflandırılarak verilmiştir. Şeyh Muğdat Türbesi, Eshab-1 Kehf Mağarası gibi her tür dileğin kabulü için gidilen ziyaret yerlerinde aşağıda sıralanan bütün dilekler dilenebilmektedir. Bu nedenle her tür dileğin kabulü için gidilen ziyaret yerleri, dilekler özellikle belirtilmişse sınıflandırmaya alınmıştır. Ayrıca, şifa bulmak amacıyla gidilen ziyaret yerleri, genel olarak verilmesinin yanı sıra özellikle belirtilen hastalıklar göz önünde bulundurularak ayrı başlıklar halinde de sınıflandırılmıştır:

1. Her tür dilek için gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'm Teşrifesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şeyh Sait, Nebi Eyüp Türbesi, Hz. Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Muhammed Tarsûsî, Bedril Gafir Türbesi, Camili Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Kubat Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni ve Çatal Tepesi), Arap Dede

(Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi, Astım Mağarası (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi(Zeyne Dede), Küre Müftüsü, Bozca Şih Türbesi (çok nadir hastalar hariç), Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Türbeler, Ziyaret, Dede Yatırı (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Türbe, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi, Garip Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (hastalıklar dışında), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

2. Şifa bulmak için gidilen ziyaret yerleri:

A. Her tür şifa için gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi (felç, sara hastalığı vb.), Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur (eskiden yalnızca başı, midesi ağrıyanlarca), Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hz. Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammed Abbari Türbesi) (kalp, felç, akıl, şeker, kanser vb.), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Muhammed Tarsûsî, Camili Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni ve Çatal Tepesi) (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi,

Astım Mağarası (Anamur); Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Küre Müftüsü, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk (felç, zihinsel engellilik vb.), Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Ziyaret, Kesikbaş (II) (felç, zihinsel engellilik vb.), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Türbe, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Demirkapı Türbesi, Şih İbrahim Ettir Bey, Şeyh Nasiril Hakiym (felç, sakat ve akıl sağlığı), Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi(I), Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Türbesi), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi (felç, sara, psikolojik vb.) (Tarsus)

B. Belirli hastalıklar için gidilen ziyaret yerleri:

a. Özellikle felçli hastaların gittiği ziyaret yerleri: Garip Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus)

b. Özellikle psikolojik (üzüntü, sıkıntı) rahatsızlığı olanların gittiği ziyaret yerleri: Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

c. Özellikle sara hastalarının gittiği ziyaret yerleri: Kubat Dede, Camili Türbesi, Işık Dede (Mersin merkez); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

ç. Özellikle astım hastalarının gittiği ziyaret yerleri: Astım Mağarası (Anamur)

d. Siğil tedavisi için gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar (Mersin merkez)

e. Kanser hastalarının gittiği ziyaret yerleri: Hıdır Ziyareti (Mersin merkez)

f. Zihinsel engellilerin götürüldüğü ziyaret yerleri: Yalman Dede Türbesi (Silifke)

g. Diş sızısı için gidilen ziyaret yerleri: Yedi Yatarlar (Gülнар)

ğ. Sırt ağrısı için gidilen ziyaret yerleri: Yedi Yatarlar

h. Akıl hastalarının götürüldüğü ziyaret yerleri: Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus)

ı. Çocuk hastalıkları için gidilen ziyaret yerleri:

• **Genel çocuk hastalıkları için gidilen ziyaret yerleri:** Ali Baba Türbesi (Silifke); Arap Baba Türbesi (Tarsus)

• **Altını ıslatan çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Topuz Dede Türbesi (Silifke)

• **Kıyık, cılız (zayıf) çocukların götürüldükleri ziyaret yerleri:** Şeyh Ahmet Migrubi (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Kesikbaş (I), Topuz Dede Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Hacı Süleyman Efendi (Erdemli); Paşa Türbesi (Erdemli); Küre Müftüsü (Gülнар); Karabölk, Ziyaret, Şıh Yunus, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi, Nebi Yahya Türbesi (Tarsus)

• **Aksi, yaramaz, huysuz çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Yalınayak Türbesi (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Topuz Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Paşa Türbesi (Erdemli); Şıh Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk,

Ziyaret, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus)

• **Yürüyemeyen, konuşamayan çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:**

Şeyh Ahmet Migrubi, Yalman Dede Türbesi (Mersin merkez); Çömen Dede, Topuz Dede Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Yunus, Ziyaret, Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Demirkapı Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi (Tarsus)

• **Ateşli çocukların tedavisi için gidilen ziyaret yerleri:** Melek Cafer Teyyar

(Mersin merkez)

• **Çocuk felci için gidilen ziyaret yerleri:** Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin

merkez); Hürü Kızları (Silifke); Demirkapı Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)

• **Sakat çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Hürü Kızları (Silifke)

• **Uyuyamayan çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Cuma Dede Türbesi

(Mersin merkez); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар)

• **Tıbıka (ana rahminde çocukların kemiklerini eriten bir hastalık)**

çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri: Hacı Süleyman Efendi (Erdemli)

• **Toprak yiyen çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Şeyh Ese Türbesi,

Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар)

• **Fıtıklı çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Paşa Türbesi (Erdemli)

• **Öksüren çocukların götürüldüğü ziyaret yerleri:** Şeyh Vasil Türbesi

(Tarsus)

3. Çocuğu olmayanların gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi,

Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şeyh

Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Camili Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni ve Çatal Tepesi), Arap Dede (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi, Astım Mağarası (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Şih Yunus, Ziyaret, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermine Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî, Demirkapı Türbesi, Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şih Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Tarsus)

4. Kız ya da erkek çocuk isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Ali Baba Türbesi (Silifke); Seydi Salih (Mut)

5. Çocuğu durmayanların (yaşamayanların) gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Yalınayak Türbesi, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şih Yusuf Riddat (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi,

Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Işık Dede, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Şih Yunus, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Arap Baba Türbesi (Tarsus)

6. Kısmetini açmak (evlenmek) isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hz. Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Çokha Dede, Şih Ali Semerkandî, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi) (Bozyazı); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Ziyaret, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Türbe, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî, Demirkapı Türbesi, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi (Tarsus)

7. Sevdiğine kavuşmak isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Cuma Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

8. Kara sevdaya tutulanların gittiği ziyaret yerleri: Yalman Dede Türbesi, Işık Dede (Silifke); Karabölk, Kesikbaş (II) (Mut)

9. Yağmur yağdırma töreni için gidilen ziyaret yerleri: Seydil Hıdır Türbesi, Cuma Dede Türbesi (Mersin merkez); Çömen Dede, Topuz Dede Türbesi, Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Kırtıl Dede, Kiremit Dede (Silifke); Hacı Bahaddil Türbesi (Erdemli); Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Bozca Şih Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Sarı Dede, Kömürcü Dede, Gülistan Dede, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)

10. Ey, araba isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Yalınayak Türbesi, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Camili Türbesi (nadiren), Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Cuma Dede Türbesi, Çokha Dede, Şih Ali Semerkandî, Ali Baba Türbesi, Sadık Dede Türbesi (maddi istekler) (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Ziyaret (maddi istekleri olan), Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Yusuf Reyhanî, Şeyh Nasiril Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Şih Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

11. İş isteyenlerin gittikleri ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Yalınayak Türbesi, Şih Salih, Nebi Eyüp Türbesi, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Camili Türbesi (nadiren), Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut,

Şih Mensur (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Hürü Kızları, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Çokha Dede, Şih Ali Semerkandî, Ali Baba Türbesi, Durhasan Dede (Silifke); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (işinin düzelmesi kısmetinin açılması) (Gülнар); Yedi Yatarlar, Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî, Şeyh Nasiril Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Şeyh Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

12. Snavından geçmek, iyi bir eğitim almak isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Yalınayak Türbesi, Şih Salih, Nebi Eyüp Türbesi (Mersin merkez); Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Şih Ali Semerkandî, Ali Baba Türbesi (Silifke); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır (terfi etmek de var), Kesikbaş (II) (terfi), Dede Yatırı (terfi), Seydi Salih (terfi) (Mut); Türbe, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Nebi Yahya Türbesi (Tarsus)

13. Çeşitli sıkıntılardan kurtulmak için gidilen ziyaret yerleri: Yalınayak Türbesi, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Bıçakçı Dede (ev, iş, okul, aile sorunları) (Silifke); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (üzüntüden sıkıntıdan kurtulmak neşelenmek isteyenler) (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır (üzüntü ve sıkıntı), Kesikbaş (II)(üzüntü ve sıkıntı), Dede Yatırı (üzüntü, sıkıntı), Seydi Salih (üzüntü, sıkıntı) (Mut); Kaplan Dede Türbesi (mutlu olmak), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

14. Şeytann şerrinden, fena yollardan korunmak için gidilen ziyaret yerleri: Çömen Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Şeyh Bedrettin (Mut); Kaplan Dede Türbesi (iman ile doğru yoldan ayrılmadan son nefesinde kelime şahadet getirmek), Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

15. Nazardan, kötü sözden korunmak için gidilen ziyaret yerleri: ukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Işık Dede, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

16. Kazadan, beladan korunmak için gidilen ziyaret yerleri: Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

17. Borçtan kurtulmak için gidilen ziyaret yerleri: Şih Mensur (Mersin merkez); Durhasan Dede (Silifke); Hacı Bahaddil Türbesi (maddi sıkıntıdan kurtulmak), Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

18. Zengin olmak isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

19. Rızık (bereket) için gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Nasiril Hakiym, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Şeyh Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

20. Askere gitmeden önce gidilen ziyaret yerleri (askerden sağ salim dönmek amacıyla): Paşa Türbesi (Erdemli); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ese

Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Şeyh Bedrettin (Mut); Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

21. Uzak yoldan sağ salim dönülmesi amacıyla gidilen ziyaret yerleri: Şih Mensur (Mersin merkez); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Bedrettin (Mut); Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Tarsus)

22. Eşikle arasını düzeltmek isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede (Silifke); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Şeyh Bedrettin (Mut); Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

23. Kocasını kötülüklerden (kumar, içki vb.) vazgeçirmek isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Bedrettin (Mut)

24. Komşusuyla sorun yaşayanların gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi (Tarsus)

25. Çeşitli engeli bulunanların gittiği ziyaret yerleri: Yalman Dede Türbesi (Silifke)

26. Bir tehlikeden kurtulmak isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Yalman Dede Türbesi (Silifke)

27. Lohusa kadınların gittiği ziyaret yerleri: Hacı Süleyman Efendi (Erdemli)

28. Kolay doğum yapmak isteyen kadınların gittiği ziyaret yerleri: Paşa Türbesi (Erdemli); Arap Dede (Bozyazı); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар)

29. Allah'ın rızasını kazanmak için gidilen ziyaret yerleri: Kiremit Dede (Silifke)

30. Hacca gitmeden önce gidilen ziyaret yerleri: Ali Baba Türbesi (Silifke); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Demirkapı Türbesi (Tarsus)

31. Hacca gitmek isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Bedrettin (Mut); Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

32. Hürmet etmek, sevap kazanmak, hayır işlemek için gidilen ziyaret yerleri: Yedi Yatarlar (Gülнар)

33. Günahlardan arınmak için gidilen ziyaret yerleri: Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

34. İyi bir gelecek için gidilen ziyaret yerleri: Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

35. Huzur için gidilen ziyaret yerleri: Kaplan Dede, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

36. Uykusuzluktan kurtulmak için gidilen ziyaret yerleri: Hz. Muhittin Baba Türbesi (Tarsus)

37. İşlerinin yolunda gitmesini isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Şih Dahir ve Şih Behlül (Tarsus)

38. Kabir ziyaretine gidemeyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Şeyh Hasan ve Musa (Mersin merkez)

39. Rüyada görüldüğü için gidilen ziyaret yerleri: Camili Türbesi (Mersin merkez); Çokha Dede, Tevekkül Sultan Türbesi (Silifke); Şih Dahir ve Şih Behlül (Tarsus)

40. Sütü olmayan hayvanların götürüldüğü ziyaret yerleri: Cuma Dede Türbesi (Silifke); Karabölk (inek) (Mut)

41. Kısır hayvanların götürüldüğü ziyaret yerleri: Cuma Dede Türbesi (Silifke); Karabölk (Mut)

42. Hayvanlarının çoğalmasını isteyenlerin gittiği ziyaret yerleri: Karabölk, Üç Yatır (Mut)

43. Hasta hayvanların götürüldüğü ziyaret yerleri: Çömen Dede (Silifke); Karabölk, Üç Yatır (Mut)

IV. 3. Ziyaret Günleri

Mersin'deki ziyaret yerlerinin hepsi belirli bir saat, gün ya da ay gözetilmeksizin ziyaret edilebilmektedir. Ancak bazı gün ve ayların diğerlerine nazaran daha çok tercih edildiği görülmektedir. Çarşamba, perşembe ve cuma günleri, ziyaretlerin en çok yapıldığı günler olarak tespit edilmektedir. Yörük kültürünün yaşatıldığı Silifke, Gülnar, Mut, Erdemli yöresindeki ziyaret yerlerine genellikle çarşamba günleri gidilmektedir. İl merkezindeki ve Tarsus ilçesindeki ziyaret yerlerine ise çoğunlukla perşembe ve cuma gidildiği görülmektedir. Perşembeyi cumaya bağlayan akşamlar, ziyaret için daha hayırlı sayılmaktadır. Ramazan ayında, arife gününde, bayramlarda, kandil gecelerinde, Nevruz'da ve Hıdrellez'de ziyaret yerlerine ilgi artmaktadır. Hafta sonu ziyaretleri ise uzak yerlerden gelenler ve kurban adaklarını yerine getirecek bazı ziyaretçilerce tercih edilmektedir. Ziyaretlerin üç ya da yedi çarşamba, üç perşembe yapıldığı ve bazı ziyaret yerlerinde gece kalındığı, bazı ziyaret yerlerinde de gündüz uyunduğu görülmektedir. Ayrıca yüksekte oluşları dolayısıyla kış ayları ulaşım sorunu yaşandığından Sarı Saltuk Türbesi, Hürü Kızları gibi bazı ziyaret yerlerine özellikle bahar aylarında gidilmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerine hangi zamanlarda gidildiğini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Her gün gidilen ziyaret yerleri: Bütün ziyaret yerleri

2. Çarşamba günleri gidilen ziyaret yerleri: Melek Cafer Teyyar, Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Kesikbaş (I), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Hürü Kızları, Çokha Dede (yağmur yağdırma töreninde), Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Işık Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Ardıçlı Ziyaret, Paşa Türbesi (Erdemli) Üç Yatır, Ziyaret (eskiden), Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Kaplan Dede Türbesi, Şeyh Vasıl Türbesi (öksüren çocuklar) (Tarsus)

3. Üç çarşamba üst üste gidilen ziyaret yerleri: Melek Cafer Teyyar (Ateşli çocuklar) (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Kesikbaş (I), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Hürü Kızları, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Işık Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Ardıçlı Ziyaret, Paşa Türbesi (Erdemli); Hacı Bahaddil Türbesi (Aydıncık); Üç Yatır, Ziyaret (eskiden), Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut); Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

4. Yedi çarşamba üst üste gidilen ziyaret yerleri: Hacı Süleyman Efendi, Ardıçlı Ziyaret (Erdemli)

5. Perşembe günleri gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Şih Mansur, Şih Salih, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Seydi Hıdır Türbesi, Topuz Dede Türbesi, (yağmur yağdırma töreni için perşembe) (Mersin merkez); Arap Dede (Bozyazı); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Seydi Salih (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Hz. Muhittin Baba

Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hz. Hıdır Aleyhisselam Türbesi (Tarsus)

6. Perşembe akşamları (cuma akşamları) gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şih Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez); Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi (Silifke); Hacı Bahaddil Türbesi (Aydıncık); Şeyh Nasiril Hâkiym Türbesi, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi (Tarsus)

7. Üç perşembe akşamı gidilen ziyaret yerleri: Garip Dede Türbesi (beş perşembe akşamı da gidilebilir) (Silifke); Seydi Salih (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus) vd.

8. Cuma günleri gidilen ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şih Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Tevekkül Sultan Türbesi (başka illerden gelenler) (Silifke); Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi (Gülнар); Karabölk (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Şeyh Nasiril Hâkiym Türbesi, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

9. Hafta sonu gidilen ziyaret yerleri: Kırtıl Dede, Tevekkül Sultan Türbesi (pazar günleri başka illerden gelenler) (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî (Gülнар); Arap Baba Türbesi (kurban kesimi için pazar günleri) (Tarsus)

10. Belirli aylarda gidilen ziyaret yerleri: Ali Baba Türbesi (eskiden ekim ayının ilk haftasıyken günümüzde Ramazan ayı dolayısıyla mayıs ayının son haftası ve özellikle bahar ayları), Işık Dede (özellikle ağustos ayı), Hürü Kızları (daha çok bahar ayı) (Silifke); Arap Dede (Gülнар'ın Dedeler Köyü'nden gelen ziyaretçilerce ağustos ayı) (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (mayıs ayı ile eylül ayı arası), Astım Mağarası (haziran ayı ile eylül ayı arası) (Anamur); Hasan Bat Mağarası (özellikle bahar ayları) (Çamlıyayla)

11. Üç çarşamba ya da perşembe gecesi kalınan ziyaret yerleri: Yalınayak Türbesi (genellikle üç perşembe gecesi), Hıdır Ziyareti (üç perşembe), Camili Türbesi (üç hafta üst üste istenen gece), Seydil Hıdır Türbesi (üç perşembe gecesi) (Mersin merkez); Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (üç perşembe gecesi), Kaplan Dede Türbesi (üç çarşamba ya da perşembe gecesi), Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi) (üç perşembe gecesi) (Tarsus)

12. Yedi perşembe gecesi kalınan ziyaret yeri: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

13. Herhangi bir gece kalınan ziyaret yerleri: Yeşil Türbe (herhangi bir gece), Camili Türbesi (üç hafta üst üste istenen gece) (Mersin merkez); Ali Baba Türbesi (herhangi bir gece) (Silifke); Arap Baba Türbesi (bir perşembe gecesi), Mustafa Garip Baba Türbesi (her hangi bir gece), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi (bir perşembe akşamı), Garip Baba Türbesi (bir perşembe gecesi) (Tarsus)

14. Gündüz kalınan ve uyunan ziyaret yerleri: Şih Mansur (eskiden), Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Garip Dede Türbesi (Silifke); Sarı Saltuk Türbesi, Astım

Mağarası (Anamur); Hz. Muhittin Baba Türbesi, Şeyh Vasıl Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi (Tarsus)

IV. 4. Ziyaret Yerlerindeki Uygulamalarda Sayıların Yeri

Mersin'deki ziyaret yerlerinde yapılan uygulamalarda sayıların kutsallığı dikkati çekmektedir. Bu kutsallık, uygulamaların tekrarında kendini göstermektedir. Bazı ziyaretçilerin ziyaret yerine gitme, ziyaret yerinde kalma, evliya mezarı etrafında dönme, evliya mezarını öpme, taş taş üstüne koyma, kutsal kabul edilen ağacın etrafında dönme gibi pratikleri, genellikle 3 ya da 7 defa tekrarladığı görülmektedir. Evliya mezarı üzerinden alınan 40 çakıl taşının konulduğu suyla yıkanmak pratiğinde de 40 sayısının diğer sayılara nazaran makbul kabul edildiği anlaşılmaktadır. Sayıların kutsallığı, sadece ziyaret yerindeki uygulamalarda değil adaklarda da kendini göstermektedir. Genellikle 3 ya da 7 gün oruç tutmak, 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak, dağıtılacak yiyecek maddelerinden (tuz, ekmek vb.) 3-5-7 adet dağıtmak, 41 kez Yasin okumak, 1-3-5-7 türünden tek sayıda kurban kesmek, sayıların kutsallığına işaret eden adaklar arasındadır.

Ziyaret yerlerindeki pratiklerin dinsel- büyüsel bir nitelik arz ettiği düşünüldüğünde genellikle 1, 3, 5, 7, 41 türünden sayıların büyüsel uygulamaların bir parçası olduğu görülmektedir. Sedat Veyis Örnek, büyüsel bir pratikte belli bir sayı adedinin yerine getirilmemesinin başarısızlık nedeni olarak kabul edildiğini belirtmiştir (Örnek, 2000: 147). Aynı inanç, Mersin'deki ziyaret yerlerine gelenler için de söz konusu olup ziyaretçiler, dileklerinin gerçekleşmesi için pratikleri 3 ya da 7 defa tekrarlama zorunluluğunu hissetmektedirler. Şih Mehmet Türbesi'nde (Aydıncık- Duruhan Köyü) yağmur yağdırma töreninde en az 7 davar kesilmezse yağmurun yağmayacağına inanılması ya da Seydi Salih (Mut- Yatırtaş Mahallesi), Üç Yatır (Mut- Güme Köyü), Karabölk (Mut

Karadiken Köyü), Kesikbaş (II) (Mut- Demirkapı Köyü) ve Dede Yatırı (Mut- Dağpazarı Köyü) ziyaretlerinde 7 kez kurban kesilmesi halinde çocuk sahibi olma dileğinin daha çabuk kabul görmesi, bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Pertev Naili Boratav; en eski uygarlıklardan beri özel bir anlam taşıyan 1, 3, 5, 7, 9, 12 gibi ilk sayılarla 40, 70, 72, 99, 300, 360, 366, 1001, 18000 gibi daha yüksek sayıların kutluluk, hayırlılık, uğurluluk anlamı taşıdıklarını ifade etmektedir. Bu sayıların bir kısmının eski Mısır geleneklerine, bir kısmının Sümerlilerden başlayarak Mezopotamya'da gelişmiş yıldızlar ve gökyüzü bilgilerinin verilerine, bir kısmının da Yunan filozofu Pisagor'un sayılarla insanın türlü halleri, bedenlik ve ruhluk yaşamı arasında ilişkiler kurma düşüncesine bağlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bazı sayıların beş farz, üç sünnet, yedi farz, İslam'ın beş şartı, üçler, yediler, kırklar, üçyüzler diye anılan kutlu kişiler örneklerinde olduğu gibi din, mezhep ve tarikat geleneklerinde yer aldığını kaydetmektedir (Boratav, 1994: 90- 91). İsmet Zeki Eyuboğlu ise 3 ve 7 sayısı ile ilgili uygulamaların çok tanrılı dinlerden kaldığını söylemekte ve Mısır, Sümer, İran, Akad, Hind, Hitit daha sonra Yunan ve Roma düşüncelerinde bu sayıların önemli bir yeri olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Etrüsklerin üç kapısı, üç tapınağı olmayan bir ilde yıkım, bunalım ve düzensizlik baş göstereceği inancına dikkati çeken Eyuboğlu; Tanrı Ülgen'in katındaki 7 engel, Tanrı Ülgen'in yeryüzünde ilkin 7 kişi yaratması, yağız yerin 7 kapısının bulunması, tufanı bildiren Gök tekenin dünyanın etrafında 7 kez dolaşması gibi Şaman inancında yer bulan 7 sayısına da işaret etmektedir (Eyuboğlu, 1987: 174; 197-205). Bu örnekler, ziyaret yerlerindeki pratiklerin, genellikle 3 ve 7 defa tekrarlanmasının Türklerin temasta buldukları eski dinlerden ya da eski Türk inanç sistemlerinden kaynaklandığını düşündürmektedir. Öte yandan üç, yedi ve diğer tek sayıların (5, 41) yer

bulduğu pratikler yapılırken dua edilmesi, pratiklerle birlikte sayıların da İslami bir görünüm altında devam ettirildiğini ortaya koymaktadır.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde 3, 5, 7, 40, 41 sayısının yer aldığı pratikler, inançlar ve adak çeşitleri ile bunların görüldüğü ziyaret yerleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Ziyaretlerle ilgili pratiklerde sayıların yeri

a. Evliya mezarı etrafında genellikle üç defa dönmek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafêr Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi (1, 3, 7 defa), Şih Yusuf Riddat, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez) vd.

b. Evliya mezarını genellikle üç defa öpmek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafêr Teyyar, Seydine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şih Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi (Mersin merkez) vd.

c. Evliya mezarı etrafında hasta çamaşırını üç defa dolandırıp hastaya giydirmek: Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Tetiş Dede Türbesi, Kırtıl Dede, Karabölk, Ziyaret

ç. Türbe eşiğini ve kapısını genellikle üç defa öpmek: Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)

d. Evliya mezarı etrafında hayvan yularını üç defa dolandırmak: Cuma Dede Türbesi (hasta ve kısır hayvanların yuları), Çömen Dede (sütü olmayan ve yavrusu kabul etmeyen hayvanların yuları) (Silifke); Üç Yatır (hasta hayvanların yuları), Karabölk (hasta hayvan yuları) (Mut)

e. Evliya mezarının başucu kısmında oluşturulan betonarme delikten hasta çamaşırlarını ya da hasta hayvan yularını üç kez geçirmek: Topuz Dede Türbesi (Silifke)

f. Evliya mezarının etrafında içinde soğan, ekmek ve tuzun bulunduğu torbayı üç defa dolandırmak: Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

g. Evliya mezarı, makamı ya da türbesi etrafında kurbanlık hayvanı üç defa dolandırmak: Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Yalınayak Türbesi (kurbanın başı, kanı akıtılmak suretiyle) (Mersin merkez); Kırtıl Dede (Silifke); Şih Mehmet Türbesi (yağmur yağdırma töreninde) (Aydıncık)

ğ. Ağacın etrafında dönmek: Hürü Kızları (1 Fatıha ve 3 İhlâs Suresi okuyarak üç defa yapılır) (Silifke); Yedi Yatarlar (sırtı ağrıyanlar ağaca sırtlarını sürerek üç defa tekrarlar) (Gülнар); Mustafa Garip Baba Türbesi (üç defa) (Tarsus)

h. Türbe yanındaki ağaç deliğinden üç defa geçmek: Şeyh Ali Semerkandî (II) (Gülнар)

ı. Evliya mezarının üzerinden alınan kırk taş (sahip çakılı) ile küçük çocukların ziyaret yerinde, büyüklerin evlerde yıkanması: Üç Yatır, Ziyaret (çocuğu çarşamba suyuna yıkamak), Kesikbaş (II), Dede Yatırı (Mut)

i. Yağmur yağdırma töreninde pirlere ve üçüncü pir olarak kabul edilen evliya mezarına su dökmek: Kırtıl Dede (İki pirin getirilen suyla ellerini ve yüzlerini yıkaması) (Silifke)

j. Evliya mezarı etrafında genellikle dualar okunarak üç defa dolandırılan suyu şifa bulmak ve kazadan, beladan, nazardan korunmak için içmek ya da bu suyla abdest almak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Hürü Kızları, Garip Dede Türbesi,

Durhasan Dede, Kırtıl Dede, Sadık Dede Türbesi, Tevekkül Sultan Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар)

k. Ziyaret yerinde genellikle üç ve yedi taşı üst üste koymak: Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi (pencere pervazına üç taş), Hıdır Ziyareti (üç ya da daha fazla) (Mersin merkez); Hürü Kızları (üç ya da daha fazla), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (üç ya da daha fazla) (Silifke); Üç Yatır (yedi taş), Kesikbaş (II) (yedi taş), Dede Yatırı (yedi taş) (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (üç- yedi) (Tarsus)

l. Evliya mezarının yanında yedi taşı üst üste koymak: Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı (Mut)

m. Günah taşının üzerinden atlayıp altından yedi defa geçmek: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

n. Dilek diledikten sonra bir kez Fatıha ve üç kez İhlâs suresi okuyup genellikle üç tane taşı üst üste koymak: Hürü Kızları (genellikle üç taş) (Silifke)

o. Ziyaret yerinden dilek sayısınca taş almak ve taşları dilek dileyerek akarsuya atmak: Hürü Kızları (genellikle üç taş) (Silifke)

ö. Ziyaret yerine gitmeden akarsuya kırk taş atarak dilek dilemek: Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Sadık Dede Türbesi, Kırtıl Dede (Silifke)

p. Evliya mezarı çevresinde üç taş dolandırmak: Durhasan Dede, Bıçakçı Dede, Cuma Dede Türbesi, Işık Dede (Silifke)

r. Mağara girişindeki taşlaşmış deve figürüne üç kez el- yüz sürmek ve sonra el açıp dilek dilemek: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

s. Evliya mezarının başucu kısmında oluşturulan betonarme delikten hasta çamaşırlarını ya da hasta hayvan yularını üç kez geçirmek: Topuz Dede Türbesi

(Silifke)

ş. Evliya mezarı etrafında üç defa buhur dolandırmak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

t. Yağmur yağdırma töreninde 1, 3, 5, 7 adet kurban kesmek: Bozca Şıh Türbesi (Gülнар)

2. Ziyaretlerle ilgili inançlarda sayıların yeri:

a. Çömen Dede'de yedi yaşına kadar konuşamayan bir çocuğun ziyaret yerinde yedi kurban kesildikten sonra konuştuğuna inanmak: Çömen Dede

b. Yağmur yağdırma töreninde yedi kurban kesilmezse yağmurun yağmayacağına inanmak: Şıh Mehmet Türbesi

3. Ziyaretlerle ilgili adaklarda sayıların yeri

a. Oruç tutmak (genellikle üç ve yedi gün): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Şıh Mansur, Şıh Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şıh Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şıh Muhrabi, Şıh Mahmut (Mersin merkez) vd.

b. Yedi mahallenin yoksulunu giydirmek: Şeyh Muğdat Türbesi, Yeşil Türbe (Mersin merkez); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Zeyne Dede) (Gülнар); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

c. Yedi dedeye mum dikmek: Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin)

merkez); Eshab-1 Kehf Mağarası (Tarsus)

ç. Tuz (1, 3, 5, 7 paket), helva, lokum, şeker, bisküvi, çerez, kuru üzüm, bazlama, lokma, tatlı, keke, pasta, çikolata, çökelek vb. yiyecek maddesi dağıtmak: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat (Mersin merkez) vd.

d. 7 veya 41 taşın her birine bir İhlâs okuyup bu taşları saklamak, muradı olunca aynı yere bırakmak: Karabölk, Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatır, Seydi Salih (Mut)

e. Ziyaret sonrası doğan erkek çocuğun saçını yedi yıl hiç kesmemek ve yedinci yılın sonunda kesilen saçı türbeye bağlamak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez), Eshab-1 Kehf Mağarası, Demirkapı Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

f. Üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmayı adamak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez)

4. Ziyaret zamanında sayıların yeri

a. Üç perşembe akşamı gidilen ziyaret yerleri: Garip Dede Türbesi (beş perşembe akşamı da gidilebilir) (Silifke); Seydi Salih (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Kaplan Dede Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus) vd.

b. Üç çarşamba üst üste gidilen ziyaret yerleri: Melek Cafer Teyyar (Ateşli çocuklar) (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Cuma Dede

Türbesi, Çömen Dede, Kesikbaş (I), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Hürü Kızları, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Işık Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Ardıçlı Ziyaret, Paşa Türbesi (Erdemli); Hacı Bahaddil Türbesi (Aydıncık); Üç Yatır, Ziyaret (eskiden), Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

c. Yedi çarşamba üst üste gidilen ziyaret yerleri: Hacı Süleyman Efendi, Ardıçlı Ziyaret (Erdemli)

ç. Üç çarşamba ya da perşembe gecesi kalınan ziyaret yerleri: Yalınayak Türbesi (genellikle üç perşembe gecesi), Hıdır Ziyareti (üç perşembe), Camili Türbesi (üç hafta üst üste istenen gece), Seydil Hıdır Türbesi (üç perşembe gecesi) (Mersin merkez); Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (üç perşembe gecesi), Kaplan Dede Türbesi (üç çarşamba ya da perşembe gecesi), Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eş Şeyh Ali Ammar Dermini Türbesi) (üç perşembe gecesi) (Tarsus)

d. Yedi perşembe gecesi kalınan ziyaret yeri: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

IV. 5. Ziyaretçilerin Özellikleri

Mersin ve çevresindeki ziyaret yerleri il merkezi, ilçe, köy gibi farklı sosyo-kültürel çevreler içerisinde yer almakta ve genellikle buldukları yörenin halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Ancak etki alanı buldukları çevreyi aşan ziyaret yerlerine Mersin'in çeşitli köy ve ilçelerinin yanı sıra Türkiye'nin çeşitli illerinden ziyaretçiler de gelmektedir (Eshab-ı Kehf Mağarası, Hz. Danyal Aleyhisselam Türbesi, Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi (Tarsus); Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Şeyh Ali Semerkandî

Türbesi (Gülнар); Nure Sofi Türbesi (Mut); Tevekkül Sultan Türbesi, Ali Baba Türbesi (Silifke); Astım Mağarası (Anamur) gibi).

Görüşme yapılan ziyaretçiler, 15- 20 yıl öncesine oranla ziyaret yerine rağbetin büyük oranda azaldığını ifade etmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel yapıdaki değişiklikler (eğitim seviyesinin yükselmesi, ulaşımın kolaylaşması, ekonomik iyileşme, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması vb.) nedeniyle ziyaretçi sayısında görülen azalmanın en önemli sebebi olarak da sağlık hizmetlerine kolayca ulaşılabilmesi gösterilmektedir. Aynı zamanda bu alanlardaki değişiklikler, özellikle halkın eğitim ve kültür seviyesindeki yükselme ziyaretçilerin ziyaret usul ve adablarını da değişikliğe uğratmıştır. Eski Türk inanç sistemleriyle ilişkili ağaca bez bağlamak, toprak yalamak, türbe duvarına taş yapıştırmak türünden kimi uygulamaların son dönemlerde terk edildiği görülmektedir. Bu değişiklikte Diyanet İşleri Başkanlığı'nın türbe duvarlarına ziyaret yerinde yapılması yasak uygulamaları asması ve türbe ziyaretinin Allah'a şirk koşma olduğu yaygın görüşü de önemli ölçüde etkili olmuştur. Günümüzde ziyaretçilerin çoğunlukla hürmeten türbeyi ziyaret ettikleri ve çaresiz kaldıklarında son bir umutla türbe kapılarını aşındırdıkları görülmektedir.

Ziyaretçilerin cinsiyet faktörü dikkate alındığında Mersin ve çevresindeki ziyaret yerlerine çoğunlukla kadınların gittiği görülmektedir. Kadın ziyaretçilerin sayısındaki fazlalık, kadınların kendi bireysel dilekleri dışında eşleri ve çocuklarıyla ilgili dilekler için de türbeye gitmeleriyle ilişkilidir. Ancak, erkek ziyaretçilerin sayıca az olması, erkeklerin kadınlara nazaran ziyaret inancına daha az sahip oldukları anlamına gelmemelidir. Zira erkekler, hürmeten ziyaretler dışında ziyaret eylemini gerçekleştirme rolünü kadınlara yüklemekte, bireysel ziyaretlerin haricinde özellikle yağmur yağmasını sağlamak gibi toplumsal bir ihtiyaca hizmet eden ziyaretlerde yerlerini almaktadır. Öte

yandan ziyaretçilerin büyük bir kısmını kadınların oluşturmasına rağmen ziyaret yerleriyle ilgili bilgilere çoğunlukla erkeklerden ulaşılmıştır. Bunun nedeni kadınların eşlerinin tepkisinden çekinmeleri ve yabancılarla konuşmak istememeleridir.

Ziyaretçiler, genellikle orta yaş ya da orta yaş üzeri halk tabakasındandır. Gençler, ziyaret yerlerine çok fazla rağbet göstermemektedir. Genç ziyaretçiler; daha ziyade sevdiğine kavuşmak, sınavlarda başarılı olmak ve bir işe girmek amacıyla ziyaret yerlerine gitmektedir. Bazı ziyaretçiler, içinde buldukları sosyal çevrenin etkisiyle ziyaret eylemini gerçekleştirmektedir. Ziyaret sonrası dileklerinin gerçekleştiğine inananlar, adaklarını yerine getirmek için ziyaret yerine akrabalarını ve komşularını davet etmektedir. Böylece ziyaret yerine daha önce hiç gitmemiş olanlar da gitmekte ve gittikleri zaman da ziyaret uygulamalarını görüp dilek dileyebilmektedir. Adak sahibinin isteğine kavuşması, ziyaret yerine ilk defa gidenlerin dilek dilemelerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Ziyaretçilerin büyük bir bölümü ekonomik açıdan halkın orta tabakasına mensuptur. Ev, iş, araba gibi maddi isteklere, tıbbi imkânlarla kolaylıkla erişebilen üst tabakadaki halk kesiminin ziyaret yerlerine fazla rağbet etmedikleri görülmektedir. Bunda ekonomik gücün isteklere ulaşmada kolaylık sağlamasının önemli bir rolü vardır. Ekonomik güç, adakların da çeşitlenmesinde etkili olmaktadır. Maddi durumu iyi olan ziyaretçiler büyük baş hayvan adamakta, makam ya da türbe inşa ettirmektedir. Maddi gücü iyi olmayan ziyaretçiler ise genellikle küçükbaş hayvan ya da malla ilişkisi bulunmayan dua etmek, Yasin okumak gibi adaklarda bulunmaktadır. Ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğu ev hanımı olup onları, çiftçiler ve orta gelir düzeyindeki serbest meslek sahipleri takip etmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerine gidenler eğitim düzeyleri açısından değerlendirildiği zaman ziyaretçilerin çoğunlukla okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazarlardan oluştuğu görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe ziyaret yerine gitme oranı azalmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek okuryazarlar, genellikle tıbbi bütün yollara başvurup çare bulunamayan hastalıklar için ziyaret yerlerine gitmektedir.

Görüşülen ziyaretçiler arasında ziyaret inancına sahip olmayanlar bulunmamaktadır. Ziyarete gitmenin önemine inanmayanların, ziyaret uygulamalarını eksiksiz yerine getirselere bile dileklerinin kabul olmayacağı ifade edilmekte, bu kişilerin kalben temiz olmadığını inanılmaktadır. Dileğin gerçekleşmemesi ziyaretçiyi de psikolojik açıdan etkilemekte, ziyaretçi günahkâr olduğunu düşünerek dileğinin kabul olmaması biçiminde cezalandırıldığı sonucuna varmaktadır.

Mersin'deki ziyaret yerlerinin hemen hepsine her tür mezhep mensubu gitmektedir. Ancak eski inanç sistemine bağlı uygulamaların daha ziyade Alevilerce ve Yörük kültürünün yaşatıldığı yerlerde devam ettirildiği görülmektedir. Yerleşik yaşamdaki Sünni inanca mensup halk kesiminin ise genellikle hürmeten ziyaret yerlerine gittiği ve uygulamalarının çoğunlukla şükür namazı kılıp dua etmekten ibaret olduğu tespit edilmektedir.

Bazı ziyaretçilerin aynı ziyaret yerini birkaç kez ziyaret ettiği, ayrıca başka ziyaret yerlerine de gittiği görülmektedir. Arap ve Türkmen Alevîleri tarafından ise ziyaretlerin düzenli olarak tekrarlandığı tespit edilmektedir.

Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu ziyaret yerinde yatan zatın tarihi kişiliği hakkında bilgiye sahip değildir. Ziyaretçilerin bilgileri yatacının ismi ve efsanevi hayatıyla sınırlı kalmakta, ziyaretlerin gerçekleştirilmesinde yatacının efsanevi kimliği, kerametleri ve ziyaret yeri etrafında teşekkül eden efsaneler önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan

ziyaretçiler, dileklerin kabul olduğu ifade edilen ziyaret yerlerine daha çok rağbet etmektedir.

Görüldüğü üzere Mersin'deki ziyaret yerlerine gidenler gerek cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, ekonomik durumu gerekse inançları bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Bu da ziyaret olgusunun toplumun her kesimine yayılmış olduğunu göstermektedir.

IV. 6. Mersin Ziyaret Yerlerindeki İnanç ve Pratiklerle Eski Türk İnanç Sistemleri Arasındaki İlişki

Mersin'deki ziyaret yerleri ve ziyaret yerlerindeki uygulamaların eski Türk inanç sistemlerinin izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu izler, İslamlaşmış bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ziyaret yerlerinde namaz kılmak, dua etmek gibi İslami usullerin yanında evliya mezarına, ağaca, suya, toprağa, taşa dayalı pratiklerin varlığı, ziyaret yerlerinin çoğunlukla yüksek tepelerde bulunması, dinsel- büyüsel nitelikteki uygulamalar, atalar kültü ve tabiat kültürlerinin günümüzde de varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu bölümde atalar ve tabiat kültürüne ait inançların Mersin'deki ziyaret yerlerinde nasıl devam ettiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

IV. 6. 1. Atalar Kültü (Veli Kültü)

Mersin'de tespit edebildiğimiz ziyaret yerleri arasında eren, ermiş, veli ya da evliya olarak nitelendirilen ve bir din ulusu olarak kabul gören zatlara ait mezarlar ya da makamlar önemli bir yere sahiptir. Tespit edilen ziyaret yerleri içerisinde 70 mezar ve 26 makam²² bulunmaktadır. Tarsus Ulu Cami bahçesindeki türbe ise hem mezar hem de makamların bir arada olmasıyla diğer ziyaret yerlerinden ayrılmaktadır. Mersin'deki mezar ve makamların 54 tanesinin üzeri örtülü olup 41'i kubbeli, 13'ü ise kubbesizdir. Ziyaret

²² Aynı ziyaret yerinde olan birden fazla mezar ve makam, tek mezar ve makam olarak ele alınmıştır. Mersin'de tespit edilen mezar ve makamlar için 59-60. sayfalara bakınız.

yerlerinin 16'sı dört duvar arasına alınmış, 18'i ise toplama taşlarla çevrilmiştir. Sarı Saltuk Türbesi ise yıkık durumdadır²³.

Ziyaret yerlerine adını veren zatların 32'si şeyh (şih), 21'i dede, 6'sı baba, 6'sı ise seyit unvanıyla anılmaktadır. Seydil Hıdır Türbesi (Mersin merkez), Seyyidine Hıdır'ın Teşrifesi (Mersin merkez) ve Seydi Hıdır Türbesi'ne (Mersin merkez) adını veren ve seyit unvanıyla anılan zatın Hızır (Hıdır) Peygamber olduğu ifade edilmektedir. Bilindiği üzere Hz. Muhammed'in soyundan gelenler, "seyit" olarak anılmaktadır. Ancak kelimenin sözlükteki ilk anlamı "efendi, bey, ağa; ileri gelen, baş, başkan"dır (Develioğlu, 1996: 948). "Seyit" sözcüğünün ilk anlamı dikkate alındığında Hz. Hıdır'ın "Hızırların Efendisi" biçiminde anıldığını düşünmek mümkündür.

Araştırma alanındaki 10 ziyaret yerine peygamber makamı olarak rağbet edilmektedir [Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Hıdır Ziyareti, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez); Türbe (Hz. Şit ve Hz. Lokman), Danyal Aleyhisselam Türbesi, Nebî Yahya Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus)]. Peygamber makamlarından 6'sı Hz. Hızır (Hıdır) adına düzenlenmiştir. Hz. Hızır (Hıdır) adına altı makam düzenlenmiş olması, Hızır (Hıdır) Aleyhisselam'ın başı sıkışanların yardımına koştuğu inancıyla yakından ilişkilidir. Zira ziyaret yerleri özellikle çaresiz kalmışların uğrak yeridir.

Ziyaret yerlerinde yattığına inanılan zatlardan Hürü Kızları (Silifke- Hürü Tepesi); Tevekkül Sultan (Silifke- Camikebir Mahallesi) ve Şeyh Hacı Bahaddil (Aydıncık- Cumhuriyet Mahallesi), ermiş kadınlar olarak varlık göstermektedir. Çömen Dede (Silifke- Karahacılı Köyü), Işık Dede (Silifke- İmamuşağı Köyü), Bıçakçı Dede (Silifke- Çayırılı Köyü), Garip Dede (Silifke- Say Mahallesi), Kiremit Dede (Silifke- Senir

²³ Ayrıntılı bilgi için 60-62. sayfalara bakınız.

Köyü), Kesikbaş (I) (Silifke- Ulugöz Köyü), Kesikbaş (II) (Mut- Demirkapı Köyü), Karabölk (Mut- Karadiken Köyü), Dede Yatırı (Mut- Dağpazarı Köyü) ve Garip Baba (Tarsus- Eskişehir Köyü) gibi kimi evliyalara ise isimsiz evliyalara olarak ziyaret inancı içinde yer almaktadır. İsimleri bilinse de pek çok evliyanın tarihi kişiliği hakkında bilgi bulunmamakta, evliyalara ilgili bilgiler efsanelere sınırlı kalmaktadır. Öte yandan Hz. Şit (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi), Hz. Lokman Aleyhisselam (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi), Halife Me'mun (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi), Kadirî tarikatı meşayihlerinden Şeyh Muhammed Hasanî (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi), Danyal Aleyhisselam (Tarsus), Melek Cafer Teyyar (Mersin- Bahçe Mahallesi), Şeyh Mikdat (Mersin- Gazi Mahallesi), Muhammed Tarsûsî (Mersin- Çavak Köyü), Bilâl-i Habeşi (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi), Selçuklu Komutanı Aktaşoğlu Sinan Paşa (Erdemli- Ayaş Beldesi), Şeyh Ali Semerkandî (Gölnar- Sötlöce Köyü), Mencek Baba (Tarsus- Tekke Mahallesi), Tarsus Fatihî Fellahoğlu Nureddin (Tarsus- Fatih Mahallesi) ise tarihi şahsiyetler arasında yer almaktadır. Halkın evliyalara mezarlarına rağbet etmelerinde onların tarihi bir şahsiyet olmasından ziyade efsanelere ortaya konan kerametleri önemli rol oynamaktadır.

Evliya, ermiş, dede, baba gibi isimlerle anılan kişilerin yattıkları yerler etrafında oluşan inancın temelinde atalar költü bulunmaktadır (Erman, 2004: 17). İslamiyet'in kabulü sonrasında atalar költü; tabiat költüleri, Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik ve tasavvuf inancının tesiriyle veli költünün oluşumunda rol oynamıştır (Er,1998:153-155). Günümüzde atalar kölüne ilişkin inanış ve pratiklere, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Mersin'deki evliya mezar, makam ve türbelerinde de rastlanmaktadır. Mersin'deki evliya mezar, makam ya da türbelerinin hürmeten ziyaret edilmelerinin yanında, faydası dokunacağı inancıyla da ziyaret edilmeleri bu költün varlığını

göstermektedir. Şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, evlenmek, sınavda başarılı olmak gibi isteklerin evliya mezarlarını ziyaret etmek suretiyle gerçekleşeceğine inanılmakta ve onlardan medet umulmaktadır. Ayrıca buraların faydasının yanı sıra zararının da dokunacağı kabul görmektedir. Evliya mezarı, makamı ve türbesine zarar vermek ya da bu yerlerin çevresinde içki içmek, küfretmek gibi uygunsuz davranışlar sergilemek uğursuzluk sayılmaktadır. Bu tür davranışlarda bulunan kişilerin evliyanın hışmına uğrayacağına ve çarpılma, hastalanma, ölme, işi bozulma, yuvası dağılma vb. şekilde evliya tarafından cezalandırılacağına inanılmaktadır. Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар- Şeyh Ömer Köyü) yakınında içki içen gençlerin şiddetli bir yağmura yakalanması, Şih Dahir'e (Tarsus-Cumhuriyet Mahallesi) ait eşyaların yer aldığı odaya uygunsuz kıyafetle (kısa kollu vb.) girenlerin ziyaret sonrasında vücutlarında dayak yemiş gibi morluklar oluşması, Yedi Yatarlar'ın (Gülнар- Taşoluk Köyü) türbeye uygunsuz kıyafetle girilince gürlemesi (homurtuların duyulması), Şih Muhrabi'nin (Mersin- Turgut Türkalp Mahallesi) mezarına zarar vermek isteyenlerin yerden yükselen ateşle yaralanmaları, Muhammed Nureddin'le (Tarsus- Fatih Mahallesi) dalga geçen bir adamın türbeden çıkar çıkmaz hayatını kaybetmesi biçiminde anlatılanlar, evliyaların herhangi bir saygısızlık durumunda kişilere zarar verecekleri kanısının yaygınlığını ortaya koymaktadır.

Ziyaretçilerin özellikle çaresiz kalınca başvurdukları evliya mezarlarında kurban adağında bulunmaları, eski Türk topluluklarının ata ruhlarına kurbanlar sunduğu dikkate alındığında atalar kültürünün ziyaret yerlerinde devam ettiğine işaret etmektedir. Adak kurbanının, Kırtıl Dede (Silifke- Kırtıl Köyü), Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık-Duruhan Köyü), Seydi Hıdır Türbesi (Mersin- Barış Mahallesi), Şih Muhrabi (Mersin-Turgut Türkalp Mahallesi), Şih Mahmut (Mersin- Turgut Türkalp Mahallesi) ve Yalınayak Türbesi (Mersin- Yalınayak Beldesi) etrafında genellikle üç defa dolaştırılması

da bu kültün devamlılığını desteklemektedir. Ancak gerek adak kurbanları gerekse diğer adaklar dile getirilirken uygulamanın İslami esaslara uygun hale getirilmeye çalışıldığı dikkati çekmektedir. Evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan istenenler ifade edilirken Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla adaklar adanmaktadır. Öte yandan adak kurbanlarının kesiminde ya da diğer adakların yerine getirilmesinde özellikle evliya mezarlarının tercih edildiği görülmektedir.

Evliya mezarları üzerine, yanına ya da türbe içindeki kumbaraya arılık (para) koymak evliyaların ölümsüz oldukları inancının bir göstergesidir (Selçuk, 2005: 308). Evliya mezarı etrafına su serpmek, kurbanlık hayvandan geriye kalan et, tüy, deri, kemik gibi parçaları evliya mezarı toprağına gömmek ve evliya mezarına su vermek pratiklerinin de bu inanç doğrultusunda gerçekleştirildiği ifade edilebilir.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde atalar kültüyle ilişkili olarak evliya mezarını öpmek ve sıvazlamak, evliya mezarı etrafında dönmek, evliya mezarı etrafında hasta çamaşırını üç defa dolandırıp hastaya giydirmek, evliya mezarı ile türbe duvarı arasında gerilen ipe saç teli bağlamak, evliya üzerine yemin etmek, evliya adına adak adamak, türbe eşiğini ve kapısını genellikle üç defa öpmek, türbenin kapısına ve pencere parmaklıklarına bez bağlamak türünden uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Evliya mezarının bu gibi pratiklerle takdisinde amaç, öldükten sonra da yaşadıklarına ve yaşadıkları dönemde gösterdikleri kerametleri öldükten sonra da devam ettirdiklerine inanılan evliyalarla temasa geçmektir (Selçuk, 2005: 310- 311). Bu temas; öpmek, sıvazlamak, el- yüz sürmek biçiminde dokunmak, mezar toprağına yalamak, mezar toprağına suya koyup içmek gibi farklı şekillerde kendini göstermektedir.

Eski Türk topluluklarında ölünün her türlü eşyasıyla defnedilmesi, ölmüş atanın kendisinin yanı sıra hatıralarının ve eşyalarının da kutsal kabul edildiğini

göstermektedir (Ocak, 1983: 26). Mersin'deki ziyaret yerlerinde de sadece evliya değil aynı zamanda onunla ilişkili eşyalar ve onun gücünün geçtiğine inanılan ağaçlar, taşlar, su kaynakları, toprak da takdis edilmektedir. Ziyaret yerindeki uygulamalar, bu doğrultuda evliya mezarının yanı sıra çevresindeki unsurları da kapsamaktadır. Evliya mezarı toprağının yalanması, suya konulup içilmesi ya da evliya mezarı toprağının karıştırıldığı suyla gusül abdesti alınması; ziyaret yerinin yakınındaki dere, çeşme, kuyu suyunun içilmesi; evliya mezarının üzerinden alınan ve sahip çakılı da denilen kırk taş ile küçük çocukların ziyaret yerinde, büyüklerin ise evlerde yıkanması; evliya mezarı yakınındaki ağaca bez bağlanması vb. pratiklerde ziyaret yerinin çevresindeki ağaç, su, toprak ve taş unsurlarının evliya ile bütünleşip kutsallaştırıldığı görülmektedir. Söz konusu nesnelere kutsallaşmasında kutsal ve kutsal gücün tezahürü kendini göstermektedir (Selçuk, 2005: 310). Evliya mezarının çevresinde üç defa dolandırılan ya da bir gece bekletilen suyun şifa bulmak, kaza beladan korunmak amacıyla içmek ya da abdest almak suretiyle kullanılması; su, taş, toprak gibi unsurların ziyaret yerinin yakınında sabit bir unsur biçiminde yer almasına gerek olmadığına, bu unsurların başka yerden getirilip evliya ile temas ettirildikten sonra da kutsallaştırılabileceğine işaret etmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerini, ziyarete adı verilen kişilerin unvanlarına göre aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Şeyh (şih) olarak anılanlar: Şeyh Ahmet Migrubi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şeyh Muğdat Türbesi (Şeyh Mikdat Türbesi) (Mersin merkez); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi, Şeyh Ömer Türbesi (Gülнар); Şeyh Bedrettin (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermine Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi,

Şeyh Nasiril Hakiym, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus); Şih Mansur, Şih Salih, Şih Sait Türbesi, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Tarsus); Şih Ali Semerkandî (Silifke); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Bozca Şih Türbesi (Gülнар); Şih Yunus (Mut); Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şih Dahir ve Şih Behlül, Şih Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

2. Dede olarak anılanlar: Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Kiremit Dede, Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Arap Dede (Bozyazı), Sarı Dede, Kömürcü Dede, Gülistan Dede, Dede Yatırı (Mut); Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

3. Seyyid olarak anılanlar: Bedril Gafir (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez); Doğrul Seydi Türbesi, Seydi Salih (Mut)

4. Baba olarak anılanlar: Ali Baba Türbesi (Silifke); Mencek Baba Türbesi, Garip Baba Türbesi, Arap Baba Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafâ Garip Baba Türbesi (Tarsus)

Mersin'deki ziyaret yerlerinde tespit edilen atalar kültüne ilişkin pratikleri ve bunların hangi ziyaret yerlerinde uygulandığını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Evliya mezarına, makamına el- yüz sürmek (sıvazlamak): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Yalınayak Türbesi, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şih Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti (Türbe), Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi (Şeyh

Mikdat Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi (Silifke), Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар); Türbe, Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihi Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Arap Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şih Muhammed'ül Arabî, Nebî Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

2. Evliya mezarı etrafında genellikle üç defa dönmek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafêr Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi (1, 3, 7 defa), Şih Yusuf Riddat, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (eskiden) (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede (çocuklarla yapılan yağmur yağdırma töreninde), Kesikbaş (I), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi (eskiden evliya mezarı günümüzde ise türbe etrafında), Tetiş Dede Türbesi, Şeyh Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Işık Dede, Kırtıl Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede (3, 7 defa) (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (askere gidecekler) (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (3, 7 defa), Küre Müftüsü, Şeyh Ese Türbesi (eskiden), Şeyh Hanifi (eskiden), (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Şih Yunus, Ziyaret, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (1, 3, 5, 7 defa), Türbe, Ettuvbani ve Şeyh Ali

Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi (3, 7 defa), Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Arap Baba Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi (Kayıp Erenlerden Mustafa Garip Baba Türbesi), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şih Muhammed'ül Arabî, Nebî Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

3. Evliya mezarını genellikle üç defa öpmek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şih Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammed Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Ellez Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар); Türbe, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Arap Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şih Muhammed'ül Arabî, Nebî Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

4. Evliya mezarına, makamına ya da türbesine saygısızlıkta bulunanların başına uğursuzluk geleceğine inanmak (hastalanma, çarpılma, ölme, eli- yüzü yamulama, felç olma vb.): Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Yalınayak Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi (Şeyh Mikdat Türbesi), Muhammed Tarsûsî, Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Camili Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut, Şih Mensur (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Kiremit Dede, Çokha Dede, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Küre Müftüsü, Bozca Şih Türbesi, Şeyh Ömer Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Sarı Dede, Ziyaret, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Türbe, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi (Kayıp Erenlerden Mustafa Garip Baba) Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şih Muhammed'ül

Arabî, Nebî Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

5. Evliya mezarı- makamı üzerine, yanına ya da türbe içine, kumbaraya arılık koymak: Şeyh Ahmet Migrubi (makamın üzerine), Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi (makamın üzerine ya da türbe içine), Seydil Hıdır Türbesi (türbe içine), Yalınayak Türbesi (mezarın üzerine ya da türbenin uygun bir yerine), Şih Mansur (eskiden kumbaraya, günümüzde mezarın üzerine), Şeyh Hasan ve Musa Türbesi (mezarın üzerine), Şih Saif Türbesi (makamın üzerine), Nebi Eyüp Türbesi (kumbaraya), Hıdır Ziyareti (kumbaraya), Yeşil Türbe (kumbaraya); Şeyh Muğdat Türbesi (kumbaraya), Muhammed Tarsûsî (mezarın üzerine), Bedril Gafir Türbesi (makamın üzerine), Camili Türbesi (mezarın üzerine), Seydi Hıdır Türbesi (kumbaraya), Şih Muhrabi (makamın üzerine), Şih Mahmut (makamın üzerine) (Mersin merkez); Ellez Dede (mezarın yanına), Yalman Dede (kumbaraya), Hürü Kızları (ziyareti çevreleyen taşların üzerine ya da ziyaret alanına), Kubat Dede (mezarın üzerine), Cuma Dede (mezarın üzerine), Kesikbaş (I) (hendeğe), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (mezarın üzerine ya da türbe içinde herhangi bir yere), Topuz Dede (mezarın üzerine), Çokha Dede (mezarın üzerine), Tetiş Dede Türbesi (mezarın üzerine), Şih Ali Semerkandî (mezarın üzerine), Bıçakçı Dede (mezarın üzerine), Ali Baba Türbesi (mezarın baş ucuna), Işık Dede (mezarın üzerine), Kırtıl Dede (mezarın üzerine), Tevekkül Sultan Türbesi (mum ocağına), Garip Dede Türbesi (mezarın baş ucuna), Durhasan Dede (mezarın üzerine), Sadık Dede Türbesi (mezarın üzerine) (Silifke); Paşa Türbesi (ayak ucundaki u şeklindeki betonarme yapıya) (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (eskiden mezarın üzerine), Şih Mehmet Türbesi (baş hece taşının önüne) (Aydıncık); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi) (mezarın üzerine), Arap Dede (mezarın yanına, baş ucuna) (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi

(makamın üzerine) (Anamur); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Küre Müftüsü (mezarın üzerine), Şeyh Ese Türbesi (mezarın üzerine), Şeyh Hanifi (mezarın üzerine), Şeyh Ömer Türbesi (mezarın üzerine, yanına ya da kumbaraya), Doğrul Seydi Türbesi (mezarın üzerine), Yedi Yatarlar (mezarın baş ucuna) (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin (mezarın üzerine), Üç Yatır (mezarın üzerine), Şih Yunus (mezarın üzerine), Sarı Dede (eskiden mezarın üzerine), Ziyaret (mezarın üzerine), Kesikbaş (II) (mezarın üzerine), Dede Yatırı (mezarın üzerine), Seydi Salih (mezarın üzerine) (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (parmaklıkla çevrili alana ya da makbuz karşılığı görevliye), Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi (pencere pervazına), Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (kumbaraya), Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon (baş ucuna), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi (kumbaraya), Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi (kumbaraya ya da heybeye), Demirkapı Türbesi (kumbaraya), Şeyh Nasiril Hakiym (mezarın üzerine), Garip Baba Türbesi (mezarın yanına), Kaplan Dede Türbesi (türbede uygun bir yere), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I)(kumbaraya), Arap Baba Türbesi (eskiden kumbaraya günümüzde ise mezarın üzerine), Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi (kumbaraya), Hz. Muhittin Baba Türbesi (mezarın bulunduğu odaya ya da makbuz karşılığında türbedara), Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi (kumbaraya), Asker Elbiseli Türbesi (kumbaraya), Yunus Peygamber Türbesi (kumbaraya), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (kumbaraya), Şih Muhammed'ül Arabî (makamın üzerine), Şeyh Vasıl Türbesi (türbe içine), Hasan Bat Mağarası (mağara girişindeki ağacın dibine) (Tarsus)

6. Evliya üzerine yemin etmek: Melek Cafer Teyyar, Seydine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi, Garip Dede Türbesi (Silifke); Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi,

Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Şeyh Nasirîl Hakiym, Kaplan Dede Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi (Kayıp Erenlerden Mustafa Garip Baba Türbesi), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebî Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

7. Türbe kapısına, pencere parmaklıklarına vb. bez bağlamak: Seydine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Yeşil Türbe (Şih Muhammet Abbarî Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi (Şeyh Mikdat Türbesi), Şih Yusuf Riddat, Bedril Gafir Türbesi (Seydna Hıdır Melek Cagfar Tıyyar Bedril Gafir Türbesi), Seydi Hıdır Türbesi (Mersin merkez); Paşa Türbesi (Erdemli); Yedi Yatarlar (Gülner); Türbe, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi (Tarsus Fatihî Muhammed Nureddin Türbesi), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I) (yeşil tepe mah), Mustafa Garip Baba Türbesi (Kayıp Erenlerden Mustafa Garip Baba Türbesi), Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Nebî Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

8. Evliya mezarı üzerindeki yeşil örtüden kesilen kumaş parçasını şifa, bereket ve şans için bileğe bağlamak, üzerinde taşımak ya da evde muhafaza etmek: Seydil Hıdır Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (I), Asker Elbiseli Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Şih Muhammed'ül Arabî (Tarsus)

9. Hece taşına bez, tülbent bağlamak: Şeyh Muğdat Türbesi (genellikle yeşil bez) (Mersin merkez); Cuma Dede Türbesi, Kiremit Dede, Ali Baba Türbesi (tülbent),

Tevekkül Sultan Türbesi (kırmızı, yeşil tülbent), Garip Dede Türbesi (kırmızı tülbent bağlamak: al asmak) (Silifke); Şeyh Hacı Bahaddil (yeşil ve beyaz tülbent) (Aydıncık); Bozca Şih Türbesi (eşinin mezarına tülbent), Yedi Yatarlar (tülbent) (Gülнар); Karabölk (Mut); Garip Baba Türbesi (eşinin mezarına tülbent), Şeyh Vasıl (hece taşı üzerine kırmızı tülbent) (Tarsus)

10. Evliya mezarı etrafında hasta çamaşırını üç defa dolandırıp hastaya giydirmek: Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Tetiş Dede Türbesi, Kırtıl Dede (Silifke); Karabölk, Ziyaret (Mut)

11. Evliya adına adak adamak: Demirkapı Türbesi (Tarsus)

12. Evliya mezarı ile duvar arasına gerilen ipe saç teli bağlamak: Yalman Dede Türbesi (eskiden) (Silifke)

13. Evliya mezarının baş ucundaki hece taşına kurdele bağlamak: Camili Türbesi (Mersin merkez)

14. Evliya mezarının baş ucundaki hece taşına sarılı kırmızı ve yeşil kuşaklara adak bezleri bağlamak: Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi (Tarsus)

15. Evliya mezarının baş ucundaki hece taşına tespih bağlamak: Camili Türbesi (Mersin merkez); Garip Baba Türbesi (Tarsus)

16. Türbe eşğini ve kapısını genellikle üç defa öpmek: Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)

17. Kırklı kadınların ve çocukların türbeye girmesini günah kabul etmek: Seydil Hıdır Türbesi (Mersin merkez)

18. Evliya mezarı etrafında hayvan yularının üç defa dolandırmak: Cuma Dede Türbesi (hasta ve kısır hayvanların yuları), Çömen Dede (sütü olmayan ve yavrusu

kabul etmeyen hayvanların yuları) (Silifke); Üç Yatır (hasta hayvanların yuları), , Karabölk (hasta hayvan yuları) (Mut)

19. Evliya mezarının başucu kısmında oluşturulan betonarme delikten hasta çamaşırlarını ya da hasta hayvan yularını üç kez geçirmek: Topuz Dede Türbesi (Silifke)

20. Evliya mezarının etrafında soğan, ekmek ve tuzun bulunduğu torbayı üç defa dolandırmak: Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

21. Evliya mezarına niyaz etmek: Kırtıl Dede (Silifke)

22. Kurbanlık hayvandan geriye kalan et, tüy, deri, kemik gibi parçaları evliya mezarı toprağına gömmek: Kırtıl Dede (Silifke)

23. Evliya mezarına su vermek: Kırtıl Dede (Silifke)

24. Evliya mezarı etrafına su serpmek: Tevekkül Sultan Türbesi (Silifke)

25. Evliya mezarı, makamı ya da türbesi etrafında kurbanlık hayvanı üç defa dolandırmak: Şih Muhrabi ve Şih Mahmut (Mersin merkez); Yalınayak Türbesi (kurbanın başı, kanı akıtılmak suretiyle), Kırtıl Dede (Silifke); Şih Mehmet Türbesi (yağmur yağdırma töreninde) (Aydıncık)

IV. 6. 2. Ağaç Kültü

Mersin'deki ziyaret yerlerinde ağaçların daha ziyade evliya mezarlarıyla irtibatlı olarak kutsandığı tespit edilmiş, ancak tek başına takdis edilip ziyaret edilen ağaçların da olduğu görülmüştür. Tespit edilen ziyaret yerleri içerisinde evliya ile ilişkisi bulunmaksızın mukaddes kabul edilen bir ağaç bulunmaktadır. Bu ağaç ziyareti, Erdemli Kocahasanlı Köyü sınırlarındaki Ardıçlı Ziyaret'tir. Selçuk, Tarsus'un Kaburgediği Köyü sınırları içerisindeki bodur ve dikenli bir ağaç olan Karaçalı'nın evlenemeyen ve çocuğı olmayan kadınlar tarafından ziyaret edildiğini, aynı amaçla ziyaret edilen Mut'un Yeşilyurt

Köyü'ndeki Ardıçlı Ziyaret'in ise yol çalışması sırasında söküldüğünü ifade etmektedir (Selçuk, 2005: 290).

Tespit edilen ziyaret yerlerinde takdis edilen diğer ulu ağaçlar, evliya mezarı, makamı, türbesi ya da kutsal kabul edilen mağara yanında ikincil ziyaret unsuru olarak yer almaktadır. Evliya ile irtibatlı olarak mukaddes kabul edilen, kutsalın sirayet ettiği bu ağaçlar, özellikle ziyaret alanı içinde yani evliya mezarını çevreleyen, kutsalın tezahür sınırını belirleyen, kutsal ile kutsal olmayanı birbirinden ayıran taş duvarların içerisinde kalmaktadır (Selçuk, 2005: 310- 311). Uygulamaların çoğu bu alan içerisinde kalan ve kutsalın sirayet ettiği ağaçlarla ilgilidir. Ancak bu taş alanın yakınlarındaki ağaçlara da mümkün oldukça dokunulmamakta, ağaçlar zorunlu kalınmadıkça ya da kurumadıkça kullanılmamaktadır.

Ağaç kültü, bazen “dağ- ağaç”, bazen “su- ağaç” ikilisi şeklinde, bazen de “dağ- su- ağaç” üçlüsü biçiminde görülmektedir (Ocak, 1983: 91). Hürü Kızları (Silifke) ve Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар), bu noktada dikkati çekmektedir. Hürü Kızları, adını verdiği Hürü Tepesi'nin zirvesinde yer almakta, böylece ağaç- dağ (tepe) kültü bütünleşmektedir. Ellez Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Çokha Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Şeyh Hanifi, Bozca Şih Türbesi (Gülнар); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Üç Yatır, Şih Yunus, Sarı Dede, Ziyaret, Dede Yatır, Nure Sofi Türbesi (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus) ve Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla) da dağ (tepe)- ağaç kültürünün birlikte yer aldığı ziyaret yerleri arasında yer almaktadır. Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар) ile birlikte ziyaret edilen Şeyh Ali Pınarı (Gülнар) ise pınarın kaynaklandığı yerdeki çınarlarla birlikte takdis edilmektedir. Bu ağaçlar ve pınar, evliya ile irtibatlı bir efsane ile kutsiyet kazanmıştır. Gülнар'daki Şeyh Hanifi ziyareti,

“dağ (tepe)- ağaç- su” ilişkisinin varlığını göstermektedir. Şeyh Hanifi ziyaretinin yanındaki kuyu suyunun şifa amacıyla kullanılması, bu üç kültün birlikteliğini ortaya koymaktadır. Silifke’deki Kubat Dede, Garip Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mezarı; Erdemli’deki Paşa Türbesi; Aydıncık’taki Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi; Gülnar’daki Şeyh Ömer Türbesi; Tarsus’taki Eshab-ı Kehf Mağarası, Garip Baba Türbesi ve Arap Baba Türbesi’nde de çeşitli uygulamalarda yer bulan su kültü, ağaç kültürüyle birlikte varlık göstermektedir.

Kutsalla temasa (temas büyüğü) geçmeye yönelik olan ağaç kültürü uygulamaları, şifa bulmak ve dilek dilemek amacıyla yapılmaktadır. Bu inancın temelinde ağacın bolluk ve bereket getirme, ürünleri büyütme, kadınları doğurtma, sürüleri ve hayvanları çoğaltma vb. düşünceler yatmaktadır (Frazer, 2004: 110). Ağaca bez, çaput, çamaşır, kıyafet, kıyafet parçası, tülbent, yazma, mendil, naylon, bezden beşik, hayvan yünü ve saç teli bağlamak pratiklerinde kutsal gücün bağlanan nesnelere göçürülmesi ve böylece dileklerin gerçekleşmesi, şifa elde edilmesi amaçlanmaktadır. Ağaca bağlanan nesnelere arasında ziyaretçiye ait kıyafet ve kıyafet parçasının yanı sıra saç telinin bulunması dikkat çekicidir. Bu pratik, üzerinde oturduğuna inanılan koruyucu ruhtan ötürü başın kutsallık kazanması ve saçın da başın bir parçası olması ile ilişkili olmalıdır (Frazer, 2004: 184). Dolayısıyla kutsal bir varlık olan evliya ile yine kutsal bir varlığın parçası olan saç ile temasa geçilmek istenmiş olmalıdır. Ağaç yaprağını siğile sürmek, ağaç köküne dört taş atmak uygulamaları da tedavi amaçlı olup kutsalla temas etmeye yöneliktir. Ağaca bezden beşik bağlamak pratiğinde istenen, şekilleri yapılmak suretiyle gerçekleştirilmeye çalışılmakta, başka bir deyişle isteklerin gerçekleşmesi için benzerlik büyüğüne başvurulmaktadır. Ağaç dallarıyla çatı şekli oluşturmak ve taştan yapılan evlerin çatısını çam ağacı dikenleriyle kaplayıp ağaç dalını baca olarak kullanmak

uygulamalarında da benzerlik büyüsu kendini göstermektedir. Ağaç kökündeki toprağı yalamak, ıslatıp siğıl ve termeğe üzerine sürmek, ağaç kabuğunu çiğnemek, ağacın meyvesini ve yaprağını yemek, ağaç yaprağını siğıle sürmek pratiklerinde de kutsalla temasa geçişin (temas büyüsu) tedavi amaçlı olduğu açıkça görülmektedir. Ağacın etrafında dönme, ağacın altından- kökünden geçmek, türbe yanındaki ağaç deliğinden ve yarılan çam torusundan hasta çocukları geçirmek uygulamaları ise dilek dilemenin yanı sıra tedavi amaçlı olup bereket ve yeniden doğuşu sembolize etmektedir (Selçuk, 2005: 311). Ağaç gölgesinin düştüğü yere kadar dilek dilemek, ağaç köküne arılık atmak, ağacın yanında mum, buhur yakmak kutsala saygıyı ortaya koymaktadır. Ağaç kökünün düştüğü yere kadar dilek dilemek, aynı zamanda kutsalın tezahür sınırını göstermektedir.

Ağacı kesmemek ya da kesmekten sakınmak inanışları ruhun ağacın içinde olduğu inancından çok orada oturduğu düşüncesine dayanmaktadır (Frazer, 2004: 66). Dede Yatırı'ndaki ağaçların dibinde ve evliya mezarının başında meleklerin oturduğuna ve bu meleklerin ağaçların kesilmesine izin vermediklerine olan inanç, bu görüşü desteklemektedir. Bu nedenle Mut'taki Dede Yatırı'nda ve Mersin'deki diğere ziyaret yerlerindeki ağaçlar kesilmemekte ya da kesilmeden önce Kur'an-ı Kerim okumak, hatim indirmek, dua etmek, kurban kesmek suretiyle evliyanın gönlü yani izni alınmakta, ancak o zaman ağacı kesen veya kesenlerin başına uğursuzluk gelmeyeceğine inanılmaktadır. Aksi takdirde mukaddes kabul edilen ağaç kesilince evliyanın hışmına uğranılacağı, evliyanın çarpacağı, hastalık musallat edeceği düşünülmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde ağaç kültüne ilişkin bu uygulamalar, Eski Türk inanç sistemindeki ağaç kültüne dayanmaktadır. Eski Türkler, çam vb. cinsten ağaçları kutsal kabul etmişlerdir. Hunlar, her yaz sonu Ötüken'deki Lung-ch'eng adındaki başkentlerinde şehre yakın dağın eteğindeki çam ağacının yanında yer ayinleri

düzenlemişlerdir. Çam ağacının yanı sıra aynı yerde yetişen dut ağacını da kutlu sayan Hunların yaptığı uygulamaların benzeri, Tobalar ve Kanglılar arasında da yer bulmuştur. Yakutlar, ölen insanların ruhlarının Tanrı'nın gökte yarattığı ilk şamanın evinin önüne diktiği ağacın dalları arasında barındığına inanmıştır. Ağacın yeniden dirilişin simgesi olması inancıyla Ögeday ve Kubilay Han, kendileri için birer ağaç diktirmiş ve bu ağaçlara dokunulmasını yasaklamıştır (Ocak, 1983: 85- 88).

Mersin'deki pek çok ziyaret yerinde görülen ve genellikle ağaca çaput bağlamak biçiminde karşılaşılan ağaç kültürüyle ilgili izleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

1. Ağaca bez, çaput bağlamak: Melek Cafer Teyyar, Yalınayak Türbesi (mezarlık yolu üzerindeki ve türbe çevresindeki ağaçlara), Şih Mansur (eskiden), Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi (Şeyh Mikdat Türbesi), Muhammed Tarsûsî, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi (eskiden), Hürü Kızları, Kubat Dede, Kesikbaş (I) (eskiden), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Çokha Dede, Tetiş Dede Türbesi, Bıçakçı Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi (eskiden), Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Hacı Süleyman Efendi, Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (eskiden) (Aydıncık); Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi) (Bozyazı); Sarı Saltuk Türbesi (Anamur); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Küre Müftüsü, Şeyh Ese Türbesi (eskiden), Şeyh Hanifi (eskiden), Doğrul Seydi Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар); Karabölk, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Şih Yunus, Sarı Dede (eskiden), Ziyaret, Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Mencek Baba Türbesi, Demirkapı Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt

Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi II, Şih Muhammed'ül Arabî, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

2. Ağaca dilek yazılı bez ve çaput bağlamak: Kaplan Dede Türbesi (Tarsus)

3. Ağaca çamaşır bağlamak: Kubat Dede (çocuk çamaşırı), Tetiş Dede Türbesi, Bıçakçı Dede (çocuk çamaşırı), Durhasan Dede (çocuk çamaşırı, bayan çamaşırı) (Silifke); Karabölk (çocuk ve yetişkin çamaşırı), Dede Yatırı, Şeyh Bedrettin (çocuk çamaşırı), Seydi Salih (Mut)

4. Ağaçlara kıyafet, kıyafet parçası bağlamak: Yalınayak Türbesi (kıyafetten kesilen parça), Kubat Dede (hasta kıyafeti), Şih Ali Semerkandî (kıyafetten kesilen parça), Bıçakçı Dede (kıyafetten kesilen parça), Durhasan Dede (Silifke); Ardıçlı Ziyaret (hasta çocukların çamaşırlarından kesilen kumaş parçaları), Paşa Türbesi (kıyafet parçası) (Erdemli); Ziyaret, Dede Yatırı (hasta çocuk kıyafeti), Karabölk (kıyafet parçası, hasta çocuğun yıkandıktan sonra üstünden çıkan kıyafetler), Şeyh Bedrettin (hasta kıyafeti), Şih Yunus (kıyafet parçası) (Mut); Hasan Bat Mağarası (kıyafetten kesilen parçalar) (Çamlıyayla)

5. Ağaca tülbent, yazma, mendil bağlamak: Hürü Kızları, Işık Dede, Durhasan Dede (yazma) (Silifke); Paşa Türbesi (yazma, mendil) (Erdemli); Karabölk, Dede Yatırı, Seydi Salih (Mut)

6. Ağaca naylon bağlamak: Yalınayak Türbesi (Mersin merkez); Çokha Dede, Bıçakçı Dede, Işık Dede, Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Bedrettin (Mut)

7. Ağaca hayvan yünü bağlamak: Durhasan Dede (Silifke); Karabölk (Mut)

8. Ağaca saç teli bağlamak: Durhasan Dede (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Karabölk (Mut)

9. Ağaca bezden beşik bağlamak: Hürü Kızları (Silifke); Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)

10. Yere çakılan ağaç dalına bez bağlamak: Garip Baba Türbesi (Tarsus)

11. Ağacın etrafında dönmek: Hürü Kızları (1 Fatıha ve 3 İhlâs Suresi okuyarak üç defa yapılır) (Silifke); Mustafa Garip Baba Türbesi, (üç defa) (Tarsus); Yedi Yatarlar (sırtı ağrıyanlar ağaca sırtlarını sürerek üç defa tekrarlar) (Mut)

12. Ağacın kökünden geçmek: Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Ardıçlı Ziyaret (Erdemli); Şih Yunus (Mut)

13. Ağacın altından geçmek: Yalınayak Türbesi (Mersin merkez); Karabölk (Mut)

14. Ağaç kökündeki toprağı yalamak: Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар); Yedi Yatarlar (Mut)

15. Ağaç kabuğunu çiğnemek: Yedi Yatarlar (Gülнар)

16. Ağacın meyvesinden şifa amaçlı yemek: İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz) (Tarsus)

17. Ağaç toprağını ıslatıp tedavi amaçlı siğil ve termeğe üzerine sürmek: Yedi Yatarlar (Gülнар)

18. Ağaç yaprağını yemek (kaynatıp suyunu içmek): Şeyh Hasan ve Musa Türbesi (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

19. Çam torusunu (fidanını) yarıp hasta çocuğu içinden geçirmek: Dede Yatırı (Mut)

- 20. Ağaç yaprağını tedavi amaçlı siğile sürmek:** Melek Cafer Teyyar (eskiden) (Mersin merkez)
- 21. Ağaç köküne dört taş atmak:** Seydi Salih (Mut)
- 22. Ağaç gölgesinin düştüğü yere kadar dilek dilemek:** Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)
- 23. Ağaç köküne arılık atmak:** Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)
- 24. Ağaç kökündeki toprağı eve götürmek:** Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Yedi Yatarlar (Gülнар)
- 25. Ağaç dikmeyi adamak:** Nebi Eyüp Türbesi (Mersin merkez)
- 26. Ağaç dallarıyla çatı şekli oluşturmak:** Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi (Mersin merkez)
- 27. Taştan yapılan evlerin çatısını çam ağacı dikenleriyle yapmak ve baca olarak ağaç dalı kullanmak:** Hürü Kızları (Silifke)
- 28. Ağacın yanında mum, buhur yakmak:** Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi (Koştur Yatırı) (Tarsus)
- 29. Ağaç köküne evliya mezarı toprağının karıştırıldığı gusül abdesti suyunu dökmek:** Yalman Dede Türbesi (Silifke)
- 30. Ağaca Türk bayrağı asmak:** İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasıl (Tarsus)
- 31. Türbe yanındaki ağaç deliğinden üç defa geçmek:** Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар)
- 32. Ağacı kesmemek:** Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti (Mersin merkez); Durhasan Dede (Silifke); Hacı Süleyman Efendi (Erdemli)

33. Ağacı kesmekten sakınmak: Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammet Abbabri), Şih Yusuf Riddat, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Muhrabi, Şih Mahmut (Mersin merkez); Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Kırtıl Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Kiremit Dede, Çokha Dede, Şih Ali Semerkandî, Bıçakçı Dede, Ali Baba, Işık Dede (Silifke); Ardıçlı Ziyaret (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Şeyh Ömer Türbesi, Küre Müftüsü, Bozca Şih Türbesi, Doğrul Seydi Türbesi (Gülнар); Karabölk, Üç Yatır, Sarı Dede (Mut); Şeyh Muhammed-il Kasid Türbesi, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi, Şih İbrahim Ettir Bey Türbesi, Şeyh Nasiril Hakiym, Garip Baba Türbesi, Kaplan Dede Türbesi, Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Asker Elbiseli Türbesi, Şeyh Muhammed'ül Arabî, İncirli Ziyaret (Şeyh Ahmet Kır Faz), Şeyh Vasil Türbesi (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

34. Ağacı Kur'an-ı Kerim okumak, hatim indirmek, dua etmek, kurban kesmek suretiyle evliyanın gönlünü alarak kesmek: Hıdır Ziyareti, Şih Yusuf Riddat (Mersin merkez)

IV. 6. 3. Toprak Kültü (Yer Kültü)

Anadolu'daki pek çok ziyaret yerinde olduğu gibi Mersin'deki ziyaret yerlerinde de toprak kültü çeşitli şekillerde yaşamaktadır. Külte konu olan uygulamaların genellikle Silifke, Gülнар, Mut, Aydıncık, Erdemli, Bozyazı ve Anamur ilçelerindeki ziyaret yerlerinde yapıldığı görülmektedir. Ancak, Mersin merkezdeki ve Mustafa Garip Baba Türbesi hariç Tarsus'taki ziyaret yerlerinde, Hıdrellez'deki toprağa resim çizme pratiği ayrı tutulacak olursa bu külte ilişkin uygulamaların yer almadığı gözlenmektedir.

Bu da toprak kültüyle ilgili pratiklerin daha ziyade Yörük kültürünün hâkim olduğu yaşam alanlarında, Alevi- Türkmen zümreleri arasında devamlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Toprak kültüne ilişkin uygulamalar, kutsalın ya da kutsal gücün tezahürüyle temas amacına yöneliktir (Selçuk, 2005: 310). Bu açıdan yaklaşıldığında Mersin'deki ziyaret yerlerinde uygulama dâhilindeki toprağın evliya mezarı ya da türbesi ile birlikte bir anlam ifade ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kutsalın ya da kutsal gücün tezahür ettiği toprak, çoğunlukla toplama taşlarla sınırı belirlenmiş evliya mezarı üzerindeki ya da çevresindeki topraktır. Aynı zamanda genellikle bu alan içerisinde kalan ve kutsal gücün sirayet ettiği ağaç toprağı da kült konusudur. Bu da ziyaret yerlerindeki toprak kültürünün atalar kültüne (veli kültüne) bağlı olduğunu göstermektedir.

Araştırma alanındaki ziyaret yerlerinde kutsalın sirayet ettiği toprakla ilgili uygulamalar, genellikle tedavi amaçlı olup temas büyüsü niteliğindedir. Evliya mezarı toprağını yalamak, suya koyup içmek, suya koyup yıkanmak, hastalıklı bölgeye- alına sürmek, hayvan yemine karıştırmak, besili olmaları amacıyla hayvanlara yalattmak, hasta hayvanlara sürmek; ağaç kökündeki toprağı yalamak, ıslatıp siğil ve termeğe üzerine sürmek tedavi amaçlı uygulamalardır. Hayvan yularını ziyaret yerindeki toprağına sürmek pratiğı ise tedavi amaçlı olmasının yanında hayvanların çoğalması amacına da hizmet etmektedir. Bu pratikte toprağın bereket yönüyle temasa geçilmekte, toprağın bereketi kutsalın tezahürüyle artmaktadır. Evliya mezarı toprağının evin çeşitli yerlerine serpilmesi ve ocağın yanına konulmasında ise amaç bereket, uğur ve kazadan, beladan, nazardan korunmadır. Askere gidecek gençlerin evliya mezarı toprağını askerlik süresince üzerlerinde taşımaları da koruyucu bir nitelik arz etmektedir. Aynı zamanda bu pratikte ziyaret yerinden alınan toprağın askerlik sonrası yerine konulması, ziyaret yerinden bir şey

almanın günah olduğu inancına dayanmaktadır. Bütün bu uygulamalarda kutsalla temas, ziyaret alanından alınan nesneyle ilişkilidir. Ancak evliya mezarına toprak atmada diğer pratiklerin tersi bir durumla kutsalla temasa geçme söz konusudur.

Evliya mezarı toprağının karıştırıldığı gusül abdesti suyunun ağaç köküne dökülmesi, toprakla kutsallık kazanan suyun ayak basacak yerlere dökülmesinin günah kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu suyun ağaç köküne dökülmesi, evliya ve ağaç ilişkisini ortaya koymaktadır.

Ziyaret yerinde özellikle Hıdrellez'de istenilenlerin resminin toprağa çizilmesi benzerlik büyüsüdür. Böylece benzer benzeri yaratır ilkesinden hareketle istenilenin kısa zamanda gerçekleşmesi arzulanmaktadır (Örnek, 2000: 142).

Mersin'deki ziyaret yerlerinde görülen toprakla ilgili bu pratiklerin temelinde eski Türk inanç sistemindeki yer/ toprak kültü bulunmaktadır. Eski Türkler, gök gibi koruyucu ve besleyici bir karaktere sahip yer için kurbanlar sunmuştur. Çin kaynaklarından Hun askerlerinin yerin ruhlarına kurban sundukları anlaşılmaktadır. Yakut Türkleri, sarp yollarda, dağ bellerinde ve dağ geçitlerinde yer iyelerinin yaşadığına inanmış, dağ bellerinden geçerken kazadan korunmak için bu iyelere saçı olarak taşlar sunmuştur (Kalafat, 2005: 84- 87).

Mersin'deki ziyaret yerlerinde toprak kültürüyle ilgili uygulamaları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

1. Evliya mezarı toprağını yalamak: Ellez Dede, Yalman Dede Türbesi, Cuma Dede Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Topuz Dede Türbesi, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede, Paşa Türbesi, Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (eskiden), Gürlevik Türbesi (Baba, Oğul, Gelin Türbesi), Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni ve Çatal Tepesi), Arap Dede, Sarı Saltuk Türbesi, Yedi Yatarlar,

Şeyh Ömer Türbesi, Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Ziyaret, Kesikbaş (II), Dede Yatırı, Seydi Salih

2. Evliya mezarı toprağını suya koyup içmek: Ellez Dede, Cuma Dede Türbesi, Topuz Dede Türbesi, Tetiş Dede Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede, Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni ve Çatal Tepesi), Arap Dede, Sarı Saltuk Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi (cöher)

3. Evliya mezarı toprağını suya koyup yıkanmak (gusül abdesti almak): Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede, Topuz Dede Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede (Silifke); Hacı Süleyman Efendi (özellikle kırklı, hasta çocuklar) (Erdemli); Ziyaret Tepeleri (Dedebeleni ve Çatal Tepesi), Arap Dede (Bozyazı); Karabölk (özellikle hasta, kırklı çocuklar), Şih Yunus (sadece kırklı çocuklar), Ziyaret (özellikle hasta, kırklı çocuklar), Seydi Salih (özellikle kırklı çocuklar) (Mut)

4. Evliya mezarı yakınındaki hendek toprağını suya koyup kırklı ya da hasta çocukları yıkamak: Kesikbaş (I) (Silifke)

5. Evliya mezarı üzerine toprak atmak: Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı (Mut)

6. Evliya mezarı toprağını hastalıklı bölgeye sürmek: Şih Ali Semerkandî, Durhasan Dede (Silifke); Hacı Süleyman Efendi (çocuk) (Erdemli); Karabölk (kırklı karışan çocuklar) (Mut)

7. Evliya mezarı toprağını alna sürmek: Şeyh Bedrettin (Mut)

8. Toprağa resim çizmek: Seydil Hıdır Türbesi, Hıdır Ziyareti, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez)

9. Evliya mezarı toprağını hayvan yemine karıştırmak (iyileşmesi ya da hastalanmaması için): Çömen Dede, Şih Ali Semerkandî (Silifke)

- 10. Hayvan yularını evliya mezarı toprağına sürmek:** Karabölk (3 kez)
(Mut)
- 11. Evliya mezarı toprağını besili olmaları amacıyla hayvanlara yalatmak:** Durhasan Dede (Silifke)
- 12. Evliya mezarı toprağını hasta hayvanlara sürmek:** Karabölk (Mut)
- 13. Yağmur yağdırma töreninde hayvan kafatasını toprağa gömmek:**
Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (Aydıncık)
- 14. Askere gidenlerin evliya mezarı toprağını götürmesi, askerlik süresince üstünde taşınması ve döndüğünde toprağı yerine koyması:** Ellez Dede (Silifke); Şıh Mehmet Türbesi (Aydıncık); Şeyh Bedrettin (Mut)
- 15. Evliya mezarı toprağını bereket getirmesi amacıyla evin köşelerine serpmek:** Cuma Dede Türbesi (Silifke)
- 16. Kötülüğü uzaklaştırmak amacıyla evliya mezarı toprağını evin çeşitli yerlerine serpmek:** Işık Dede (Silifke)
- 17. Evliya mezarı toprağını bereket getirmesi amacıyla eve götürüp saklamak:** Topuz Dede Türbesi, Tetiş Dede Türbesi (Silifke); Kesikbaş (II), Seydi Salih (Mut)
- 18. Evliya mezarı toprağını uğur getirmesi amacıyla eve götürmek:** Ali Baba Türbesi (Silifke)
- 19. Evliya mezarı toprağını bereket getirmesi amacıyla ocak yanına koymak:** Şıh Ali Semerkandî (Silifke)
- 20. Evliya mezarı toprağını bereket getirmesi amacıyla kapının üzerine koymak:** Sarı Saltuk Türbesi (Anamur)

21. Evliya mezarı toprağının karıştırılarak gusül abdesti alınan suyu ağaç köküne dökmek: Yalman Dede Türbesi (Silifke)

22. Ağaç kökündeki toprağı yalamak: Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Yedi Yatarlar (Gülнар)

23. Ağaç kökündeki toprağı bereket ve şifa için eve götürmek: Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Yedi Yatarlar, Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар)

24. Ağaç toprağını ıslatıp tedavi amaçlı sigil ve termeğe üzerine sürmek: Yedi Yatarlar (Gülнар)

25. Ziyaretçilerin ziyaret yerinde kutsal topraklara ayak bastıklarına inanması: Demirkapı Türbesi (Tarsus)

IV. 6. 4. Su Kültü

Mersin'deki ziyaret yerlerinin hemen hepsinde su kültürüne ilişkin uygulamalar görülmektedir. İncelenen ziyaret yerleri içerisinde tek başına kutsal kabul edilen su kaynağı bulunmamaktadır. Mukaddes kabul edilen pınar, çeşme, dere gibi su kaynakları, evliya mezarı ya da türbesi yanında yer almaktadır ve kutsal gücün sirayet ettiği nesne olarak külte konu olabilmektedir (Selçuk, 2005: 310- 311). Bunun en güzel örneklerini Şeyh Ali Semerkandî'nin asasını vurarak çıkardığı ve bugün Şeyh Ali Pınarı (Gülнар-Sütlüce Köyü) olarak adlandırılan su kaynağı, Kubat Dede'nin atası olarak kabul edilen Enes'in kaybolduğu yerden kaynak bulan Kubat Dede Deresi (Silifke- Kapızlı Mahallesi) oluşturmaktadır. Bu su kaynakları kutsallıklarını evliya ile irtibatlı olarak birer efsane ile kazanmıştır. Yine evliya mezarı ile ilişkili olmasına karşın kutsallığını nasıl kazandığı bilinmeyen su kaynakları da mevcuttur. Şeyh Hanifi (Gülнар- Işıklı Köyü) yanındaki Dede Suyu ve Paşa Türbesi (Erdemli- Ayaş Beldesi) yanındaki Paşa Suyu bu gruba girmektedir.

Bilâl-i Habeşi Mescidi ve Türbesi'nin (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi) yanındaki kuyu suyu ise Bilâl-i Habeşi'nin bu kuyudan su içtiğine inanılması üzerine kutsallık kazanmıştır. Erdemli'nin Güzeloluk Köyü'ndeki Burunkuyu Pınarı takdis edilen ağaç kültüyle varlık göstermektedir. Her ne kadar ziyaretçiler tarafından pınarın takdis edilmediği söylene de ağaç kökünden geçirilen çocukların pınar suyu ile yıkanması pınara kutsiyet yüklendiğini ortaya koymakta, böylece ağaç ve su kültü birlikte yer almaktadır. Bu noktada ağacın kutsallığının zamanla pınara aktarıldığını düşünmek mümkündür.

Gerek dere, pınar, kuyu suyu gerekse evliya mezarı ya da türbesi yanındaki çeşme suyu içilerek, abdest alınarak, hastalıklı bölgeye sürülerek, banyo yapılarak kullanılmakta ve bu yolla kutsalla temasa geçmek suretiyle dileklerin gerçekleşmesi, bilhassa hastalıkların iyileşmesi; kazadan, beladan ve nazardan korunmak amaçlanmaktadır (Selçuk, 2005: 310- 311). Evliya mezarı ya da türbesi çevresinde takdis edilen dere, pınar, çeşme, kuyu, tulumba gibi su kaynağı bulunmasa da evliya mezarı etrafında üç defa dolandırılan ya da bir gece evliya mezarı baş ucunda bekletilen su da mukaddes kabul edilmektedir. Bu şekilde sirayet yoluyla kutsallaştırılan su; kutsal dere, pınar suyu gibi özellikle tedavi, kazadan, beladan, nazardan korunmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu mukaddes sular çeşitli şekillerde kullanıldıktan sonra ayak basacak yerlere, banyo ya da tuvaletlere günah sayıldığı için dökülmemektedir. Aynı inanış, evliya mezarı toprağı karıştırıldığı için kutsallık kazanan, içerek ya da banyo yapılarak kullanılan su için de geçerlidir.

Ziyaret yerinde bahtın açılması için açılan anahtarın, bahtın da su gibi akıp gitmesi niyetiyle akarsuya atılması su kültüyle alakalıdır. Ziyaretçiler, akarsuyun temizliği ve devamlılık gösteren akışı ile benzerlik gösterip bahtın da su gibi temiz ve hiçbir engelle takılmadan akıp gitmesini ummaktadır. Bu pratikte de baht ile akarsu arasında benzerlik

ilişkisi kurulmakta, pratik gerçekte benzerlik büyüüne dayanmaktadır. Benzerlik büyüü özelliği gösteren diğer pratik, yağmur duası törenlerinde ziyaretçilerin üzerlerine su serpiştirmesidir. Aynı zamanda bu törenlerde parmaklar yere bakacak şekilde tutularak yağmur taklit edilmektedir. Yine ziyaret yerinde yapılan yağmur yağdırma töreni öncesinde yumurta büyüklüğündeki taşın çuvala konulup dereye ıslatılması ilgi çekicidir. Hem taş hem de su kültürünün birlikte görüldüğü bu uygulamanın benzeri, binek hayvanı kafatasının su dolu kaba konulması şeklindedir. Bu pratikte ise su ve hayvan kültürü bir aradadır. Her iki uygulamada da dereye ıslanan taşın ve su dolu kaba konan hayvan kafatasının yağmur yağdıktan hemen sonra çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde yağmurun sele sebebiyet vereceğine inanılmakta, hatta hayvan kafatası ile yapılan yağmur yağdırma töreninde kafatası sele sebebiyet vermemesi için özellikle dere ya da denize ıslanmamaktadır.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde görülen su kültürüne ilişkin inanış ve pratiklere eski Türklerde de rastlanmaktadır. Her suyun bir ruhu (iyesi) olduğuna inanan eski Türklerde çocuğu olmayan kadınlar, kurumuş ırmaklara süci/ şarap döküp o ırmağın ruhunu memnun ederek çocuk sahibi olacaklarına inanmıştır (Kalafat, 2005: 93- 94). Cengiz döneminde kutsal kabul edilen suyla çamaşırlar yıkanmamış, kaplar otlar temizlenmiştir. Bir kıtayı baştanbaşa kesip geçen Lene ve Yenisey ırmaklarının cennetteki kaynağı, Yakutlar ve diğer Türkler tarafından dünyanın başlangıcı, denize döküldükleri yerler ise dünyanın sonu olarak tasavvur edilmiştir. Onlara göre nehirler, kaynağı cennette olan, gökten inen ve dünya yüzeyinde bir süre akıp denize döküldükten sonra yeraltı dünyasında kaybolan kutsal sulardır. Göktürk Yazıtları'nda da kutsal su kaynaklarından bahsedilmektedir. Hayvancılıkla uğraşan bir topluluk için hayat kaynağı ve yaşama gücü olarak su çok önemlidir. Eski Türklerin Yaradılış Destanı'nda evrenin uçsuz bucaksız

sularla kaplı olduğundan ve Tanrı'nın kadını sudan yarattığından söz edilmektedir (Kara, 1999: 55- 56).

Mersin'deki ziyaret yerlerinde su kültürüne ilişkin pratikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Ziyaret yerinin yakınındaki dere, çeşme, kuyu, mağara suyunu içmek:

Kubat Dede (dere), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (çeşme), Garip Dede Türbesi (çeşme) (Silifke); Paşa Türbesi (Paşa Suyu, çeşme) (Erdemli); Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (eskiden çeşme) (Aydıncık); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Şeyh Ali Pınarı), Şeyh Hanifi (kuyu), Şeyh Ömer Türbesi (çeşme) (Gülнар); Eshab-ı Kehf Mağarası (mağaradaki su), Bilâl-i Habeşi Mescidi ve Türbesi (kuyu), Garip Baba Türbesi (çeşme), Arap Baba Türbesi (tulumba) (Tarsus)

2. Kusal kabul edilen ağacın yanındaki pınarın suyuyla kırklı çocukları yıkamak:

Ardıçlı Ziyaret (Erdemli)

3. Şifa amacıyla ziyaret yerinin yakınındaki dere, çeşme, kuyu suyunu mataralarla eve götürmek:

Kubat Dede (dere), Garip Dede Türbesi (çeşme) (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Şeyh Ali Pınarı), Şeyh Hanifi (kuyu), Şeyh Ömer Türbesi (çeşme) (Gülнар); Arap Baba Türbesi (tulumba) (Tarsus)

4. Takdis edilen pınarın başında kurban kesmek:

Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Şeyh Ali Pınarı) (Gülнар)

5. Evliya mezarının üzerinden alınan kırk taş (sahip çakılı) ile küçük çocukların ziyaret yerinde, büyüklerin evlerde yıkanması:

Üç Yatır, Ziyaret (çocuğu çarşamba suyuna yıkamak), Kesikbaş (II), Dede Yatırı (Mut)

6. Evliya mezarı toprağının karıştırılarak gusül abdesti alınan suyu ağaç köküne dökmek:

Yalman Dede Türbesi, Kubat Dede (Silifke)

7. Evliya mezarı yanındaki dere çeşme suyuyla namaz kılmak için abdest almak: Kubat Dede (dere), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (çeşme), Şih Ali Semerkandî (Silifke); Hasan Bat Mağarası (mağaradan akan su) (Çamlıyayla)

8. Kutsal kabul edilen ve hastalıkları iyileştirdiği düşünülen dere suyuna evliya mezarı toprağını karıştırıp gusül abdesti almak: Kubat Dede (Silifke)

9. Yağmur yağdırma töreninde pirlere ve üçüncü pir olarak kabul edilen evliya mezarına su vermek: Kırtıl Dede (İki pirin getirilen suyla ellerini ve yüzlerini yıkaması)

10. Evliya mezarına niyaz ettikten sonra el suyu dağıtmak: Kırtıl Dede (Silifke)

11. Evliya mezarı etrafına su serpmek: Tevekkül Sultan Türbesi (Silifke)

12. Evliya mezarı etrafında genellikle üç defa dualar okunarak dolandırılan suyu şifa bulmak ve kazadan, beladan, nazardan korunmak için içmek ya da abdest almak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Hürü Kızları, Garip Dede Türbesi, Durhasan Dede, Kırtıl Dede, Sadık Dede Türbesi, Tevekkül Sultan Türbesi, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (Silifke); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülnar)

13. Ziyaret yerine gitmeden akarsuya kırk taş atarak dilek dilemek: Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Sadık Dede Türbesi, Kırtıl Dede (Silifke)

14. Ziyaret yerindeki kuyuya para atıp dilek dilemek: Astım Mağarası (Anamur)

15. Evliya mezarının baş ucu arkasına konulan ve bir gece bekletilen suyu şifa amacıyla içmek: Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim)

Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi), Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (özellikle perşembe akşamı bekletilir), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

16. Evliya mezarı yanındaki çeşme suyunu hastalıklı bölgeye sürmek:

Garip Dede Türbesi (Silifke)

17. Kısmetin açılması için avuçta dua okunarak açılan anahtarı bahtın su

gibi akıp gitmesi niyetiyle akarsuya atmak: Demirkapı Türbesi (Tarsus)

18. Yağmur yağdırma töreninde binek hayvanı kafatasının su dolu kaba

konulması ve yağmur başlayınca kaptan çıkarılması: Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, Şeyh Bedrettin

19. Hayvan kafatasının su dolu kaptan çıkarılmaması ya da denize, dereye

ıslatılması halinde yağmurun sele dönüşeceğine inanmak: Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi (Aydıncık); Şeyh Bedrettin (Mut)

20. Yağmur yağdırma töreninde yumurta büyüklüğünde taşı çuvala koyup

dereye ıslamak: Çokha Dede (Silifke)

21. Yağmur yağdırma töreninde dereye ıslanan taşın kaybolması halinde

yağmurun sele sebep olacağına inanmak: Çokha Dede (Silifke)

22. Yağmur yağdırma törenine katılanların üstlerine su serpmek: Şih

Mehmet Türbesi (Aydıncık)

23. Yağmur yağması için evliya mezarından alınan toprağı, suyu

kurumayan (gözlü su) pınara atmak: Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık)

24. Ziyaret yeri yanındaki kuyu suyunu sağlıklı olmaları ve daha iyi ürün

vermeleri için hayvanlara içirmek: Şeyh Hanifi (Gülnar)

25. Üç makara ipliğini ortadan kesip suya atmayı adamak: Şeyh Muğdat

Türbesi (Mersin merkez)

26. Dilek dilemek için gidilecek evliyanın suya konulan iğne yoluyla bulunmasını sağlamak: Çokha Dede, Çömen Dede, Şih Ali Semerkandî (Silifke)

27. Evliya mezarı toprağının karıştırılarak gusül abdesti alınan suyu, ağaç köküne dökmek: Yalman Dede Türbesi (Silifke)

IV. 6. 5. Taş ve Kaya Kültü

Mersin'deki ziyaret yerlerinde taş ve kaya kültü çeşitli şekillerde varlık göstermektedir. Saha çalışmasıyla tespit edilen ziyaret yerleri arasında tek başına takdis edilen bir taş ya da kayaya rastlanmamıştır. Ancak kaynak kişilerden Çamlıyayla ilçesinde ve Mut'un Evren Köyü'nde ziyaret edilen delikli taşların yol çalışması esnasında yıkıldığı öğrenilmiştir. Selçuk, Mut'un Pirinç Suyu Köyü'nde Hz. Ali'nin eli değdiğine inanıldığından ziyaret edilen, niyaz edilip çaput bağlanan Ali Taşı'nın günümüzde olmadığını belirtmekte, Bahçekoyağı- Tursun (iki tane) ve Bekiralanı- Belenoluk Mahallesi'nde (bir) ise "Dedem benim kayboldu, onu buluver, çocuğumu iyileştiriver." diye niyaz edilen ve hasta çocukların üzerine oturtulduğu dede taşının olduğunu kaydetmekte, taşları kutsallaştırmanın Alevi dedeleri olduğunu ifade etmektedir (Selçuk, 2005: 289).

Araştırma alanında evliyanın kerametleri, bereketi, gücüyle irtibatlı olarak Yedi Yatarlar (Gülнар- Taşoluk Köyü) ziyaretindeki büyükçe taş parçası, Eshab-ı Kehf Mağarası'nın (Tarsus- Dedeler Köyü) girişindeki taşlamış olduğuna inanılan büyükçe deve figürü ve günah taşı, Musatafa Garip Baba Türbesi'nin (Tarsus- Tekeliören Köyü) kapısı önündeki taş kutsallık kazanmıştır. Yedi Yatarlar ziyaretindeki kutsal taş (kaya parçası), küçük bir taşla ufalanarak toz haline getirilmekte ve bu toz yalanmak ve sürülmek suretiyle diş sızısı, termeğe ve siğil tedavisinde kullanılmaktadır. Ziyaretçiler, Eshab-ı Kehf Mağarası'ndaki deveye benzeyen taşı ise sırtlarını sürmek suretiyle şifa amaçlı

kullanmakta, yine mağara girişindeki büyükçe taşın üzerinden atlamak ve altından yedi defa geçmek suretiyle günahlarından arınmayı amaçlamaktadır. Mağaradaki deve figürü el-yüz sürüp dua etmek suretiyle de takdis edilmektedir. Mustafa Garip Baba Türbesi'ndeki taşın ise üzerine dilek dilemek amacıyla çıkılmaktadır. Bu taşın kutsallığı dileği gerçekleşecek olanların taşın üzerindeyken başının döndüğü efsanesiyle desteklenmektedir. Eshab-ı Kehf Mağarası'ndaki ayak izi (mezarı bulunmasa da yedi gençle ilişkilendirilerek) ve Yalınayak (Mersin merkez- Yalınayak Beldesi) adıyla anılan evliyanın türbesi önündeki ayak izi de evliya ile irtibatlı olarak kutsallık göstermekte, kutsalın gücü sirayet yoluyla bu ayak izlerinde de ortaya çıkmaktadır.

Ziyaret yerlerinde içinden geçilen delikler de evliya ile irtibatlı olarak kutsallaşmaktadır. Söz konusu deliklerden geçmek bir çeşit tedavi ritüellerinin, yeniden doğuşun ve verimliliğin sembolüdür (Selçuk, 2005: 311). Kırtıl Dede'yi (Silifke- Kırtıl Köyü) çevreleyen taş yığınındaki delikten, Ali Baba Türbesi'ndeki (Silifke- Keven Köyü) mescit ve türbe arasındaki duvara açılan delikten, Eshab-ı Kehf Mağarası'ndaki günah deliğinden (eskiden) ve taş kemerden ziyaretçiler, günahlardan arınmak amacıyla geçmektedir. Delikten geçenlerin yeniden doğmuş gibi günahsız olduğuna inanılmaktadır. Karabölk'ü (Mut- Karadiken Köyü) çevreleyen taş yığınındaki delikten ise özellikle kırklı ve hasta çocuklar tedavi amaçlı geçirilmektedir. Topuz Dede'nin (Silifke- Kapızlı Mahallesi) başucu kısmında oluşturulan betonarme delikten hasta çamaşırlarının ya da hasta hayvan yularının üç kez geçirilmesi de tedavi amaçlıdır. Söz konusu delikler, Eshab-ı Kehf Mağarası'ndaki günah deliği ve taş kemer hariç yapaydır. Çevresinde içinden geçilen delikli taş bulunmasa da Hasan Bat Mağarası'nı (Çamlıyayla- Darıpınarı Köyü) ziyaret edenler ziyaret yerinden aldıkları küçük delikli taşları uğur ve bereket getirmesi amacıyla evlerine götürmektedir. Ayrıca Eshab-ı Kehf Mağarası'nın girişindeki taş da üzerinden

atlamak ve altından yedi defa geçmek suretiyle yeniden doğuşu simgelemekte, bu pratik sonrasında ziyaretçi yeniden doğmuş gibi günahsız olduğuna inanmaktadır. Öte yandan kutsal ile kutsal olmayanı birbirinden ayıran ve kutsalın tezahür sınırını belirleyen taş yığınları da evliyaya bağlı olarak kutsallık taşımakta, bu alan içerisindeki ağaçlara çaput bağlanmakta, bu alan içindeki toprak alınmakta ve yalanmaktadır. (Selçuk: 2005: 311). Bu taşların üzerine kıyafet serilmesi de buna işaret etmekte, böylece ziyaretçi kutsalla temasa geçmektedir.

Ziyaret esnasında ziyaret adabı ve dilek tutma usulünün bir aracı olarak rol üstlenen taşlar, gerçekte yine evliya ile ilişkilidir ve çoğunlukla kutsalın tezahür ettiği alan içerisindeki taşlardır. Söz konusu taşlar, dilek dilemek ve şifa bulmak amacıyla kullanılmaktadır (Günay ve diğ., 2001: 79). Mezarın üzerinden ve çevresinden alınan kırk taşla (sahip çakılı) yıkanmak, ziyaretin çevresinden alınan taşlarla dileklerin (ev, araba, okul vb.) tasvirini yapmak, kare ya da yuvarlak ev tasvirleri içine küçük çakıl taşları koymak, evliya mezarı çevresinde taş dolandırmak, evliya mezarı üzerine taş atmak, evliya mezarı üzerindeki ağaç köküne dört taş atmak, evliya mezarının baş ucuna beze sarılmış taş koymak, ziyaret yerinden dilek sayısınca taş alıp bunları dilek dileyip akarsuya atmak, türbe ya da yatır duvarına taş yapıştırmak ve taş taş üstüne koymak bu türden uygulamalardır. Mezarın üzerinden alınan kırk taşın temas ettiği suyla yıkanmak, büyüsel (temas büyü) bir nitelik arz etmektedir. Taşın evliyadan sirayet eden iyileştirici gücü suya geçmekte, yıkanma esnasında hastalık bu suya göçürülmekte ve böylece yıkanan hastanın iyileşmesi umulmaktadır. Ziyaret yerinden alınan taşlarla şekiller yapılarak, benzerlik büyü yoluyla istenenlerin gerçekleşmesi umulmaktadır. Benzerlik büyü niteliği gösteren diğer uygulama, evliya mezarının baş ucuna beze sarılmış taş koymaktır. Bez kundağı, taş ise bebeği simgelemekte ve bu maket, evliya mezarının baş ucuna

konularak kutsalla temasa geçilmek (temas büyüü) suretiyle dileğin gerçekleşmesi istenmektedir. Kutsalla temasa geçilerek dileklerin gerçekleşmesinin umulduğu diğer yol ise taş taş üstüne koymaktır. Bu pratik, taş kültürünün yanı sıra gök kültürüyle de ilişkili olarak karşımıza çıkmaktadır. Ziyaret yerinden dilek sayısınca alınan taşların dilek dileyerek akarsuya atılması ise su kültürünün varlığına işaret etmektedir. Bu uygulamada ziyaretçi, evliyanın kutsallığının yanı sıra dileğinin gerçekleşmesi için suyun da kutsallığına başvurmakta, evliya- taş ve su kültürü birlikte açığa çıkmaktadır. Evliya mezarı üzerinden alınmamış olsa da kırk taşın akarsuya atılarak dilek dilenmesinde de taş ve su kültürü birlikte yer almaktadır. Türbe ve yatır duvarına dilek dileyip taş yapıştıran ziyaretçi, dileğinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini evliya ile ilgili unsurlarla taş yoluyla temasa geçmek suretiyle (temas büyüü) öğrenmeye çalışmakta, taş yapılırsa dileğinin gerçekleşeceğine yapışmazsa gerçekleşmeyeceğine inanmaktadır. Evliya mezarı üzerine taş ya da evliya mezarı üzerindeki ağaç köküne dört taş atmak pratiklerinde ise evliyanın kutsallığı, bereketi, gücü ile temasa geçmek, diğer pratiklerin aksine almak değil yerine koymak, eklemek biçiminde gerçekleşmektedir.

Selçuk, dede taşlarına “Dedem benim kayboldu, onu buluver, çocuğumu iyileştiriver.” diye niyaz edilmesinde taşların animist bir anlayışla kişileştirildiğini ifade etmektedir (Selçuk, 2005: 311). Taşların animist bir anlayışla kişileştirilmesi, Tahtacıların Kırtıl Dede mezarına ulaşan yol boyunca arkasına küçük bir taş koydukları büyükçe bir taş, savaş zamanında düşmanın karşısına çıkacağı inancıyla dikmesinde görülebilmektedir.

Taş ve kaya kültürüyle ilgili bütün bu örnekler, Orta Asya’daki eski Türk inançlarının devamından ibarettir. Uygurların ünlü Kut Dağı efsanesinde gökten inip Oğuz ilinin kurtarıcısı Buğu Han’ın doğumuna vesile olan Altın Işık’ın yeryüzünde taşlaşarak yeşim taşından bir kaya oluşturduğu ve Uygurların Kutlu Dağ adını verdikleri bu kayayı

kutsal kabul ettikleri anlatılmıştır (Tanyu, 1968: 35). Kaşgarlı Mahmut, “Kaş” denilen lekesiz, saf, beyaz taşı üzerinde bulunduranların şimşekten korunacağı açıklamasında bulunmuştur (Kalafât, 2005: 84). Yine Kaşgarlı Mahmut, Yağma ülkesinde çıkan bir yangının rüzgâr estirdiğine ve yağmur yağdırdığına inanılan “yada” taşıyla yaz mevsimi olmasına karşın kar yağdırılmak suretiyle söndürüldüğünü kaydetmiştir (Tanyu, 1968: 41). Çokha Dede’de (Silifke- Sabah Köyü) yapılan yağmur yağdırma töreni, Mersin’deki ziyaret yerlerinde görülen taşla ilgili pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle olan ilişkisini ortaya koyması bakımından dikkati çekmektedir. Çokha Dede’de düzenlenen yağmur yağdırma töreni öncesinde çuvala konulup dereye ıslanan yumurta büyüklüğündeki taş, herhangi bir taş olsa da yada- yad taşı ile aynı işlevi yani yağmur yağdırma işlevini üstlenmektedir. Bu törende evliya- taş ve su kültürünün bütünleştiği görülmektedir. Taşın çuvala konulduktan sonra dereye ıslanmasının arka planında taşın dereye kaybolması halinde yağmurun sele dönüşeceği inancı yatmaktadır.

Mersin’deki ziyaret yerlerinde taş kültürüyle ilişkili pratikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Etrafı taşlarla çevrili ziyaret yerleri: Tetiş Dede, Bıçakçı Dede, Cuma Dede Türbesi, Çömen Dede, Bıçakçı Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede (Silifke); Küre Müftüsü, Yedi Yatarlar (Gülнар); Şeyh Bedrettin, Üç Yatır, Şih Yunus, Sarı Dede, Kömürcü Dede, Ziyaret, Gülistan Dede, Dede Yatırı (Mut); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (eskiden), Şeyh Muhammed’ül Arabî (eskiden) (Tarsus)

2. Ziyaret yerinde taş taş üstüne koymak: Seyidine Hıdır’ın Teşrifesi (pencere pervazına üç taş), Hıdır Ziyareti (üç ya da daha fazla) (Mersin merkez); Hürü Kızları (üç ya da daha fazla), Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı (üç ya

da daha fazla) (Silifke); Üç Yatır (yedi taş), Kesikbaş (II) (yedi taş), Dede Yatırı (yedi taş) (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (üç- yedi) (Tarsus)

3. Ziyaret yerine gitmeden akarsuya kırk taş atarak dilek dilemek: Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Sadık Dede Türbesi, Kırtıl Dede (Silifke)

4. Dilek diledikten sonra Fatıha ve üç İhlâs suresi okuyup taş taş üstüne koymak: Hürü Kızları (genellikle üç taş) (Silifke)

5. Evliyalara ait ayak izinin bulunduğuna inanmak: Yalınayak Türbesi (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

6. Uğur, bereket getirmesi amacıyla ziyaret yerinden alınan delikli taşı eve götürmek: Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

7. Ziyaret yerinden dilek sayısınca taş almak ve taşları dilek dileyerek akarsuya atmak: Hürü Kızları (genellikle üç taş) (Silifke)

8. Büyükçe taş üstünde mum yakmak: Hürü Kızları (Silifke); Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi (Tarsus)

9. Ziyaret yerini çevreleyen taşların üzerine kıyafet sermek: Karabölk (Mut)

10. Evliya mezarı çevresinde taş dolandırmak: Durhasan Dede (üç kez), Bıçakçı Dede (üç taş), Cuma Dede Türbesi (üç taş), Işık Dede (üç taş) (Silifke)

11. Mezarın üzerinden ve çevresinden alınan kırk taşla (sahip çakılı) yıkanmak (özellikle kırklı, hasta çocukları yıkamak): Üç Yatır, Kesikbaş (II), Ziyaret, Dede Yatırı (Mut)

12. Türbe, yatır duvarına taş yapıştırmak: Hıdır Ziyareti (türbe duvarı), Bedril Gafir Türbesi (türbe duvarı), Yalınayak Türbesi (türbe duvarı) (Mersin merkez);

Kırtıl Dede (yatır duvarına) (Silifke); Kesikbaş (II) (yatır duvarı), Dede Yatırı (yatır duvarı) (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (mağara duvarı) (Tarsus)

13. Ziyaret yerinde taşlarla dileklerin (ev, araba, okul vb.) tasvirini yapmak: Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Hıdır Ziyareti, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Hürü Kızları, Sadık Dede (Silifke); Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

14. Kare ya da yuvarlak ev tasvirleri içine küçük çakıl taşları koymak: Hürü Kızları (Silifke)

15. Taşlarla harfler yapmak: Hürü Kızları (Silifke)

16. Kutsal kabul edilen taşın ufalanmasıyla elde edilen tozu üzerine dua okuduktan sonra yalamak: Yedi Yatarlar (Gülнар)

17. Kutsal kabul edilen taşın ufalanmasıyla elde edilen tozu, üzerine dua okuduktan sonra termeğe ve siğile sürmek: Yedi Yatarlar (Gülнар)

18. Evliya mezarı üzerine taş atmak: Üç Yatır, Kesikbaş (II), Dede Yatırı (Mut)

19. Ağaç köküne dört taş atmak: Seydi Salih (Mut)

20. Ziyaret yeri girişindeki eşik görevini üstlenen taşa niyaz etmek ve basmamak: Kırtıl Dede (Silifke)

21. Ziyaret yerinde yapılacak yağmur yağdırma töreni öncesinde yumurta büyüklüğünde taşı çuvala koyup dereye ıslamak: Çokha Dede (Silifke)

22. Ziyaret yerinde yapılacak yağmur yağdırma töreni öncesinde dereye ıslanan taşın kaybolması halinde yağmurun sele sebep olacağına inanmak: Çokha Dede (Silifke)

23. Evliya mezarının baş ucuna beze sarılmış taş koymak: Durhasan Dede (Silifke)

24. Ziyaret alanını çevreleyen taşların üzerine aralık koymak: Hürü Kızları (Silifke)

25. Duvar ya da kaya deliğinden geçmek: Kırtıl Dede (yapay), Ali Baba Türbesi (yapay) (Silifke); Eshab-ı Kehf Mağarası (doğal günah deliği ve taş kemer) (Tarsus); Karabölk (hasta çocuklar) (Mut)

26. Günah taşının üzerinden atlayıp altından yedi defa geçmek: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

27. Mağara girişindeki taşlamış olduğuna inanılan deve figürüne ağırların geçmesi için sırt sürmek: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

28. Mağara girişindeki taşlaşmış deve figürüne üç kez el- yüz sürmek ve sonra el açıp dilek dilemek: Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus)

29. Türbe kapısındaki dilek taşına çıkıp başı dönünce dileklerin gerçekleşeceğine inanmak: Mustafa Garip Baba Türbesi (Tarsus)

30. Evliya mezarının başucu kısmında oluşturulan betonarme delikten hasta çamaşırlarını ya da hasta hayvan yularını üç kez geçirmek: Topuz Dede Türbesi (Silifke)

31. Evliya mezarına ulaşan yol boyunca büyükçe bir taşı, arkasına küçük bir taş koyarak dikmek: Kırtıl Dede (Silifke)

IV. 6. 6. Ateş Kültü

Mersin'deki ziyaret yerlerinde ateş kültürüne ilişkin örneklere sıkça rastlanmaktadır. Ziyaret yerlerinde, Türkmen Alevilerince genellikle mum, Arap Alevilerince mum ve/ veya buhur yakmak biçiminde kendini gösteren ateş kültürüne ilişkin pratikler, Sünni halk kesimince mum yakmak biçiminde devam ettirilmektedir.

Mum ve/ veya buhurun hürmeten yapılan ziyaretlerde, dilek amaçlı ziyaretlerde ve adakların yerine getirildiği ziyaretlerde yakıldığı görülmektedir. Bazı ziyaretçiler, mum ve/ veya buhur yakmayı da adayabilmektedir. Bu amaçla ziyaret yerlerinde, genellikle evliya mezarının baş ucu arkasında ocaklar, şamdanlar ya da buhurdanlıklar bulunmakta; ocak, buhurdanlık ya da şamdan bulunmayan ziyaret yerlerinde ise mum ve buhur çoğunlukla evliya mezarının üzerinde, yanında ya da baş ucu arkasında yerde yakılmaktadır. Mum ve/ veya buhurun evliya mezarının üzerinde ya da baş ucu arkasındaki ocakta yakılmasıyla kutsanan evliya ile temasa geçilmeye çalışılmaktadır. Arap Alevilerince bahur biçiminde de telaffuz edilen buhurun yakıldıktan sonra isteğe bağlı olarak evliya mezarı etrafında üç defa dolandırılmasında da evliya mezarının takdis edilmesi, evliya ile temasa geçme isteği söz konusudur. Arap Alevileri, ziyaret yerlerinde buhur yakmalarını evliyaların hoşuna gitmesi biçiminde açıklamaktadır. Ziyaretçiler, böylece evliyayı hoşnut etmekte ve onun gönlünü alarak dileklerinin gerçekleşmesini ummaktadır.

Ateş; Altaylılar, Yakutlar, Buryatlar, Başkurtlar, Kazaklar, Özbekler ve Taciklerde olduğu gibi Anadolu'da da temizleyici ve koruyucu olarak hastalıkların iyileştirilmesinde kullanılmaktadır (Ocak, 1983: 192- 193). Bu inancın Mersin'de de yaşadığı ziyaret yerlerindeki uygulamalarda görülmektedir. Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus- Yeşil Mahalle) ve Garip Dede Türbesi'nde (Silifke- Say Mahallesi) bu inancın açık bir şekilde devam ettiği izlenebilmektedir. Garip Dede Türbesi'nde ziyaretçiler, mum yakılan ocağın külünü şifa bulmak amacıyla yalamaktadır. Aynı uygulama Hıdır Aleyhisselam Türbesi'nde buhur külünün yalanması biçiminde görülmektedir.

Hem Sünni hem de Alevi zümrelerde ocağın takdis edilmesi, ateş kültürünün atalar kültürüyle ilişkisini ortaya koymakta, bu inanışta ata ruhlarının yakılan ocağın içinde tecelli ettiği kabul görmektedir (Ocak, 1983: 194). Mersin merkezdeki Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Şih Yusuf Riddat, Şeyh Mensur ve Tarsus'taki Şeyh Nasiril Hakiym'de dileğin mum ve/ veya buhur yakılırken dilenmesi bu inanca işaret etmektedir. Böylece ateş yoluyla ziyaret yerinde tecelli eden evliyanın ruhu ile temas geçilmek (temas büyüü) amaçlanmakta, bu temas neticesinde dileklerin gerçekleşeceği varsayılmaktadır. Ancak, gerek dilek dilerken gerekse farklı şekillerde uygulama alanı bulan ateşle ilgili pratiklere, özellikle dilek dileme esnasında dua edilmesi ve salavat getirilmesi dikkate alındığında İslami bir görünüm kazandırıldığı görülmektedir. Bu da pratiklerin İslamileştirilmek yoluyla meşru kılınmaya çalışıldığını ifade etmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde görülen ateşle ilgili pratiklerin temeli, eski Türk inanç sisteminde yer bulan ateş kültürüne dayanmaktadır. İslamiyet'in kabulü öncesinde Türklerde ateş kültürünün varlığını gösteren pek çok örnek bulunmaktadır. Batı Göktürk kağanını ziyarete gelen Bizans elçisinin kağanın huzuruna çıkmadan önce iki ateş arasından geçirilerek kötülüklerden arındırılması bu örneklerden biridir (Ocak, 1983: 187-188). Göktürk, Hazar, Kuman ve Tuna Bulgar Türklerinin ateşin her şeyi temizleyeceği inancından hareketle cesetleri yakmaları ve böylece ölünün ruhundan kötü ruhların uzaklaşacağına inanmaları; Kırgızların sınırsız bir güce sahip olduğuna inandıkları ateşe saygısızlık etmekten kaçınmaları ve çıkan yangınları ateş iyesinin (ruhunun) kızmasına bağlamaları da eski Türklerde ateş kültürünün varlığını gösteren örnekler arasında yer almaktadır (Kalafat, 2005: 107- 108).

Mersin'deki ziyaret yerlerinde mum ve/ veya buhur ocağı bulunan ziyaret

yerlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Mum ve buhur ocağı bulunan ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Tevekkül Sultan Türbesi, Garip Dede Türbesi (Silifke); Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Arap Baba Türbesi, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Vasil Türbesi (Tarsus)

2. Kenarında mum yakmak için açıklık bırakılmış sandukalar: Bedril Gafir, Şeyh Ahmet Migrubi (Silifke)

Mersin'de mum ve/ veya buhur yakılan ziyaret yerlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Mum ve buhur yakılan ziyaret yerleri: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seyidine Hıdır'ın Teşrifesi, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mansur, Şih Salih, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Şeyh Sait Türbesi, Nebi Eyüp Türbesi, Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe, Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat Türbesi, Bedril Gafir Türbesi, Seydi Hıdır Türbesi, Şih Muhrabi, Şeyh Mensur (Mersin merkez); Tevekkül Sultan Türbesi (Silifke); Eshab-ı Kehf Mağarası, Bilâl-i Habeşi Mescidi ve Türbesi (eskiden mum), Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi, Şeyh Yusuf Reyhanî Türbesi, Demirkapı Türbesi, Şih İbrahim Ettir Bey, Şeyh Nasiril Hakiym, Mustafa Garip Baba Türbesi, Arap Baba Türbesi, Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi, Arıklı Ziyareti, Şih Dahir ve Şih Behlül, Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şih Muhammed'ül Arabî, Nebi Yahya Türbesi, İncirli Ziyaret (Tarsus)

2. Mum yakılan ziyaret yerleri: Yalınayak Türbesi, Muhammed Tarsûsî (Mersin merkez); Yalman Dede Türbesi (eskiden), Hürü Kızları, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Tetiş Dede Türbesi, Şih Ali Semerkandî, Ali Baba Türbesi,

Kırtıl Dede, Garip Dede Türbesi, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Paşa Türbesi (Erdemli); Şeyh Ali Semerkandî Türbesi, Şeyh Ese Türbesi, Şeyh Hanifi (Gülner); Garip Baba Türbesi (Tarsus)

3. Buhur yakılan ziyaret yerleri: Türbe, Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi, Şeyh Bedir ve Şeyh Rimdon, Asker Elbiseli Türbesi, Yunus Peygamber Türbesi (Tarsus)

Mersin'deki ziyaret yerlerinde tespit edilen ateşle ilgili pratikleri ve bu pratiklerin uygulandığı ziyaret yerlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Buhur yakmadan önce dua etmek, salavat getirmek: Hıdır Ziyareti, Yeşil Türbe (Şeyh Muhammet Abbari Türbesi), Şeyh Muğdat Türbesi, Şih Yusuf Riddat (Mersin merkez)

2. Mum ve buhur yakarken dilek dilemek: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Şih Mensur, Şeyh Hasan ve Musa Türbesi, Hıdır Ziyareti (buhur yakılırken dua edilir), Yeşil Türbe, Şih Yusuf Riddat (salavat getirilip evliyanın ruhuna Fatıha okunur) (Mersin merkez); Şeyh Nasiril Hakiym (Tarsus)

3. Mum ve buhur yakmayı adamak: Şeyh Ahmet Migrubi, Melek Cafer Teyyar, Seydil Hıdır Türbesi, Hıdır Ziyareti, Şih Mensur (mum yakmak) (Mersin merkez); Eshab-ı Kehf Mağarası, Şeyh Muhammed-il Kasıd Türbesi, Hz. Muhittin Baba Türbesi (Arıklı Ziyareti), Mustafa Garip Baba Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi (Eşşeyh Hatim Ettuvbani ve Eşşeyh Ali Ammar Dermini Türbesi) (Tarsus)

4. Evliya mezarı etrafında üç defa buhur dolandırmak: Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin merkez); Şeyh Ettuvbani ve Şeyh Ali Ammar Türbesi, Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II), Şeyh Vasıl Türbesi (Tarsus)

5. Mum, buhur ocağı külünü yalamak: Garip Dede Türbesi (Silifke); Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) (Tarsus)

IV. 6. 7. Dağ- Tepe Kültü

Mersin'de tespit edilen ziyaret yerlerinin yaklaşık dörtte biri yüksekçe bir tepededir. Ziyaret yerlerinin yüksekçe bir tepe üzerinde oluşu, ziyaret yerleri ve dağ/ tepe kültürü arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tepe üzerindeki ziyaret yerlerinde Işık Dede (Silifke- İmamuşağı Köyü), Kömürcü Dede (Mut- Çivi Köyü), Gülistan Dede (Mut Çivi Köyü), Dede Yatırı (Mut- Dağpazarı Köyü), Çömen Dede (Silifke- Karahacılı Köyü) , Kırtıl Dede (Silifke- Kırtıl Köyü) gibi genellikle tarihi kişilikleri hakkında bilgiye ulaşılamayan yatırlar bulunmaktadır. Öte yandan Hürü Kızları (Silifke- Hürü Tepesi), Ali Baba (Silifke- Keben Köyü), Kömürcü Dede (Mut- Çivi Köyü), Gülistan Dede (Mut- Çivi Köyü), Dede Yatırı (Mut- Dağpazarı Köyü) ve Sarı Saltuk'un (Anamur- Adambaşı Yaylası) üzerinde buldukları tepeye adlarını verdiği de dikkate alınınca Ocak'ın ifade ettiği gibi İslamiyet öncesi dağ ve tepelerde var olduğuna inanılan üstün güç ya da ruhların İslami dönemde yerini kimliği bilinmeyen evliyalara bıraktığı görülmektedir (Ocak, 1983: 76- 77).

Bilindiği üzere dağlar ve tepeler, en eski zamanlardan beri tanrıların mekânı olarak düşünülmüş ve tanrılarla temasta bulunulan yerler olarak kabul görmüştür. Bu inanış, eski Türkler arasında da yer bulmuştur. Çiğiller, kutsadıkları ve üzerine yemin ettikleri bir dağı Tanrı'nın mekanı olarak tasavvur etmiştir (Ocak, 1983: 71- 73). Hunlar, eski yurtları Yeni-si-şan ya da Şan-din-şan sıra dağlarındaki Han-yoan Dağı'nda Gök Tanrı için kurbanlar kesmiş, Gan-tsuan-şan dağını da kutsal saymıştır. Hunların yanı sıra Orta Asya'daki başka kavimler de yüksek dağ ve tepelerde Gök Tanrı'ya kurbanlar sunmuştur (İnan, 1986: 48- 49). Bu inancın bir yansıması olarak Mersin'de mezar, makam ya da

türbeleri yüksekte bulunan evliyalara, Tanrı'ya yakın olmaları dolayısıyla daha çok itibar edildiği görülmektedir. Ayrıca efsanelerde Ali Baba (Silifke- Keben Köyü), Işık Dede (Silifke- İmamuşağı Köyü) ve Ellez Dede'nin (Silifke Bükdeğirmeni Köyü) daha yüksekte bulunan diğer evliyalara özendiklerinin anlatılması, yüksekliğin Tanrı'yla temasa geçmedeki rolünü ortaya koymaktadır.

Mersin'de tepe zirvesinde ya da eteğinde bulunan ziyaret yerlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Ellez Dede, Hürü Kızları, Çömen Dede, Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı, Çokha Dede, Ali Baba Türbesi, Işık Dede, Kırtıl Dede, Durhasan Dede, Sadık Dede Türbesi (Silifke); Şih Mehmet Türbesi (Aydıncık); Astım Mağarası, Sarı Saltuk Türbeai (Anamur); Ziyaret Tepeleri (Bozyazı); Şeyh Hanifi, Bozca Şih Türbesi (Gülнар); Üç Yatır, Şih Yunus, Sarı Dede, Kömürcü Dede, Ziyaret, Gülistan Dede, Dede Yatırı, Nure Sofi Türbesi (Mut); Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus); Hasan Bat Mağarası (Çamlıyayla)

IV. 6. 8. Hayvan Kültü

Mersin'deki iki ziyaret yerinde hayvan kültürüne ilişkin pratiklere yer verildiği tespit edilmektedir. Ziyaret yerlerinden ilki Aydıncık ilçesindeki Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi, ikincisi ise Mut'un Narlı Köyü'ndeki Şeyh Bedrettin'dir. Bu ziyaret yerlerinde hayvan, yağmur yağdırma töreninin bir parçası olarak kült konusu olmakta ve başta at olmak üzere bir binek hayvanına ait kafatası su dolu bir kaba konulmaktadır. Kurt, ayı ve geyiğin yanı sıra Türk halk inançları içinde eskiden beri atın özel bir yere sahip olduğu bilinmekte ve günümüzde at kafatasının tarlalarda koruyucu unsur olarak kullanıldığı görülmektedir (Kalafat, 2005: 113). Mersin'deki ziyaret yerlerinde ise at kafatası ile bir çeşit yağmur büyüsü yapılmakta ve bu büyüsel uygulamada özellikle at kafatasının kullanılması atın kutsallığını devam ettirdiğini göstermektedir.

Frazer, eski Mısır'da kutsal hayvanların doğanın gidişinden sorumlu tutulduğunu kaydetmekte; bir ülkede salgın hastalık ya da kıtlık baş gösterdiği zaman rahiplerin, kutsal hayvanları geceleyin gizlice yerlerinden alıp tehdit ettiklerini, felaketler devam edecek olursa da hayvanları kestiklerini ifade etmektedir (Frazer, 2004: 48). Böylece, kutsal kabul edilen hayvanların öldürülmesi ile doğaya müdahale edilmeye çalışılmaktadır. Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi ve Şeyh Bedrettin ziyaretlerinde de bu inancın yansıması izlenebilmektedir. Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi ve Şeyh Bedrettin'in mezarı yanında yapılan büyüsel uygulamada kutsal hayvanın kurbanı söz konusu olmasa da özellikle at kafatası ile doğaya müdahale edilip yağmur yağdırılmaya çalışıldığı tespit edilmektedir.

Ziyaret yerlerinde yapılan bu yağmur yağdırma törenlerinde İslami öğeler de yer almaktadır. Hayvan kafatasının Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi yanında yapılan yağmur yağdırma törenlerinde üzerine yağmur duası yazıldıktan sonra, Şeyh Bedrettin'in mezarı yanında yapılan yağmur yağdırma töreninde ise yağmur duası okunduktan sonra su dolu kaba konulması uygulamanın İslami öğelerle meşru kılınmaya çalışıldığını göstermektedir. Tören sonrasında yağmurun başlamasıyla birlikte kafatasının kaptan çıkarılması gerekmektedir. Aksi halde yağmurun önünün alınamayacağı ve sele neden olacağına inanılmaktadır.

IV. 6. 9. Gök Kültü

Mersin'deki ziyaret yerlerinde gök kültürüne ilişkin bir uygulama bulunmaktadır. Yıldız kültürüne ilişkin bu tek uygulama, Silifke'deki Çömen Dede (Karahacılı Köyü), Çokha Dede (Sabah Köyü) ve Şih Ali Semerkandî (Karahacılı Köyü) ziyaretlerinde yapılmaktadır. Gerçekte bir temas büyü olan bu uygulama, yıldızların yardımıyla gidilecek ziyaret yerinin tespitinden ibarettir. "Allah'ım niyetim onaylansın." anlamında

“Ya inna künne tısdək.” biçiminde dua edilip “Bu iğnenin ucu, bu iğnenin ortası, bu iğnenin yurdusu.” denilip göz kararıyla üç bölüme ayrılan bir iğne, su dolu bir tas içerisine konulmaktadır. Bu bölümlerin ikisine evliya ismi, birine de yaşayan bir hocanın adı verilmekte ve sonra tas gece yıldızları görecek bir biçimde sabaha kadar bekletilmektedir. Sabah iğnenin hangi bölümü küflenmişse o bölüme adı verilen evliya mezarı ya da yaşayan hoca ziyaret edilmektedir.

Çömen Dede, Çokha Dede ve Şih Ali Semerkandî ziyaretlerinde yapılan yıldızlarla ilgili bu pratiğin kökeni, Türklerin müslüman olmadan önceki dönemlerine uzanmaktadır. Eski Türkler, ay ve yıldızlara bakıp hava tahminlerinin yanı sıra savaş gibi önemli kararlar verirken de gökteki cisimlerden yararlanmıştı (Kalafat, 2005: 72- 75). Gök Tanrı'ya sundukları gibi güneşe ve aya kurbanlar sunan Hunlar, bir işe başlamadan önce ayın ve yıldızların durumuna bakmıştı (İnan, 1986: 3).

V. BÖLÜM

MERSİN HALK KÜLTÜRÜNDE ZİYARETLERİN YERİ VE ÖNEMİ

Belli bir sosyo-kültürel ortamda gerçekleşen ve bu nedenle toplumsal bir olay olarak diğer toplumsal olaylarla sürekli bir etkileşim içinde olan ziyaret yerleri, hem bireysel hem de toplumsal hayatla fonksiyonel bir biçimde bütünleşmiş olarak varlık göstermektedir. Ziyaret yerleri, özellikle toplumun tarihiyle, kültürüyle ve bilhassa onun dini tarihi, kültürü ve yaşantısıyla kaynaşmış durumdadır. Bundan dolayı ziyaret yerlerinde yatan şahıslar, sağlıklarında sahip oldukları kutsal güç ve kerametleri öldükten sonra da devam ettiren din uluları, tarihi ve dini şahsiyetler, şehitler, erenler ya da onlarla ilişkili, onlardan geriye kalan kutsal ve sembolik değerlerdir (Günay ve diğ., 2001: 105).

Ziyaretçiler, neredeyse tamamı, kutsal güç ve keramet bulunduğunu düşündükleri ziyaret yerlerine gerçekten inanmaktadır. Ziyaret inancının temelinde onun gerçekliğine inanmak esası yatmakta olup bu inanca sahip olanlar, kalp temizliğini ve tam bir inancı dileklerin, beklentilerin gerçekleşmesinin birinci koşulu olarak kabul etmektedir. Bu inancın gerçekliği, kerametlerin anlatıldığı efsanelerle de kanıtlanmaktadır. Öte yandan Günay, ziyaret yerlerinin kutsal değerlerle özdeşleştiği ve bu haliyle toplumun ortak vicdanında yer bulabildiği sürece ziyaret edildiğini, ziyaret olgusunun ortak bilinçle ilgili sosyal psikolojik gerçeklik yönünü ortaya koyduğunu belirtmektedir (Günay ve diğ, 2001: 105).

Kerametler ve din unsurunun hâkim faktörler olarak kurtsallaştırdığı veliler ya da velilik mertebesine ulaşmış kişiler, öldükten sonra da halkın gözünde yaşamaya devam etmektedir (Günay ve diğ, 2001: 106). Ellez Dede'nin (Silifke- Bükdeğirmeni Köyü) ziyaretçiler geldiğinde namaz kılamadığı için hece taşının terlemesi, Şeyh Ali Semerkandî Türbesi'ndeki (Gülнар- Sütlüce Köyü) sancağın savaş zamanı kaybolması, Şeyh Ömer'in

(Gülner- Şeyhümer Köyü) 1974 yılında Kıbrıs Barış Hareketi'nde ve Azerbaycan'ın Rus askerleri tarafından işgalinde başını mezarından kaldırıp bizzat savaştığının mezarının üzerindeki taze kan lekelerinden anlaşılması, Yalman Dede'nin (Silifke- Arkum Köyü) Kıbrıs savaşına katılması, Kırtıl Dede'nin (Silifke- Kırtıl Köyü) Kore, Kıbrıs ve Yemen Savaşlarına katılarak askerlere yardım etmesi ve daha birçok velinin çeşitli savaşlarda mücadele etmesi halkın bu velilerin yaşadığına inandığını ortaya koymaktadır.

Eski Türk inanç sistemlerinin (atalar kültü, dağ- tepe kültü, su kültü, ateş kültü vb.) izlerini taşıyan ziyaret olgusu, halk tarafından çeşitli şekillerde meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Ziyaret yerlerinde eski inanç sistemlerine bağlı uygulamaların yanı sıra namaz kılmak, dua etmek gibi İslami öğelere yer verilmesi bu unsurların İslamileştirilmeye çalışıldığını, başka bir ifadeyle bu unsurların İslami bir görünüm altında sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Pratiklere genellikle iki rekât şükür namazı kılarak başlamak; ağaçların ve evliya mezarlarının etrafında dönerken, mum ya da buhur yakarken dua etmek; evliya mezarı, makamı ya da türbesi yanındaki ağacı, Kur'an-ı Kerim okumak, hatim indirmek, dua etmek, kurban kesmek suretiyle evliyanın gönlünü alarak kesmek; evliya mezarı etrafında dualar okuyarak genellikle üç defa dolandırılan suyu şifa bulmak ve kazadan, beladan, nazardan korunmak için içmek ya da bu suyla abdest almak; dilek diledikten sonra Fatıha ve üç İhlâs suresi okuyup taş taş üstüne koymak vb. uygulamalar, İslami görünüm kazandırılmış eski inanç sistemlerinin izleridir. Öte yandan ziyaretçilerin Allah'ın sevgili kulu, Allah'ın dostu olarak velilere yaklaşması ve onların yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemesi, onların mezar, türbe ve makamlarını ziyaret etmeyi sevap vesilesi kabul etmesi, ziyaret yerlerinin dinsel açıdan meşru kılınmaya çalışıldığının ifadesidir.

Ziyaret yerlerinin halkın sosyal ve kültürel yaşantısının ayrılmaz bir parçası

olduğu, yerleşim birimlerine ziyaret yerlerinde yatan ya da yattığına inanılan kişilerin adlarının verilmesinden anlaşılmaktadır (Günay ve diğ., 2001: 106- 107). Yalınayak Beldesi (Yalınayak Türbesi), Muğdat Semti (Şeyh Muğdat Türbesi), Mukaddem Mahallesi (Mukaddem Dede Türbesi ve Mukadder Dede Mezarı), Kırtıl Köyü (Kırtıl Dede), Zeyne Köyü (Şeyh Ali Semerkandî Türbesi diğer adıyla Zeyne Dede Türbesi), Şeyhomer Köyü (Şeyh Ömer Türbesi), Fatih Mahallesi (Tarsus fatihi olması dolayısıyla Demirkapı Türbesi) gibi örnekler ziyaret yerlerinin halk yaşamında önemli bir yere sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

Halkın din, tarih ve kültürel yaşamı içerisinde yer alan ziyaret yerlerinin çeşitli fonksiyonlar yüklendiği görülmektedir. Ziyaret yerlerinin en önemli fonksiyonlarından biri, toplumsal birlik ve beraberliği, sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamaktır. Ziyaretçiler, genellikle arkadaş, akraba, komşu gibi aileden ya da yakın çevreden biriyle, çoğunlukla çaresiz kalınca başvurdukları ziyaret yerlerinde kendileriyle aynı ya da benzer sorunları yaşayan bireylerle bir araya gelip sorunlarını paylaşmakta ve birbirlerine yardımcı olmaktadır. Takdis edilen bu yerlerin toplumsal birlik ve beraberliği, bütünleşmeyi sağladığı en güzel örnekler; yağmur yağdırma törenlerinde, mevlitlerde, kandil gecelerinde, Nevruz ve Hidrellez'de kendini göstermektedir. Malinowski'nin "Manevi şeylerin ve doğüstü varlıkların açıklanmasını törensel bir ululukla donatmak için toplumsal birlik zorunludur." düşüncesi, bu ziyaretlerin neden birlikte yapıldığını açıklamaktadır (Malinowski, 1990: 56). Bu zorunlu birlik, toplumsal bütünleşmeyi de sağlamaktadır. Ayrıca dileği gerçekleşen ziyaretçiler, uygun bir ortam varsa ziyaret yerinde, uygun bir ortam yoksa da evlerinde aile, akraba ya da komşularının, arkadaşlarının yardımlarıyla adak kurbanlarını kesmekte ve kesilen kurbanın etiyle yapılan yemekler hep beraber yenmektedir. Toplumsal birlik ve beraberlik, yardımlaşma yoluyla,

ziyaret esnasında adananlarla da sürdürülmektedir. Ziyaretçiler, bir öksüzü ya da bir fakiri beslemeyi, giydirmeyi adayabilmekte; ziyaret yerinde ya da evde yaptığı yiyecek maddelerini öteki ziyaretçilere ve ihtiyaç sahiplerine dağıtabilmektedir. Bunun yanı sıra mezarların baş ucuna, çevresine konulan arılıklar ihtiyaç sahiplerince ya da çocuklar tarafından alınmaktadır.

Ziyaret yerlerinin diğer fonksiyonu sosyal ilişkilerin kurulmasına imkân vermesidir. İhsan Hınçer'in belirttiği gibi ziyaret yerleri, insanların tanışmasına vesile olmaktadır. Zamanla tanışan bireyler arasında dostluklar kurulmakta; kurulan dostluklar, isteklerin gerçekleşmesi açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Evlenme ya da iş bulma dileğiyle ziyaret yerine gelenler, tanıştıkları kişilerin özellikleri ve imkânları doğrultusunda bu dileklerine kavuşabilmektedir (Hınçer, 1976: 133).

Ziyaretçilerin ziyaret yerinde yaptıkları bir takım uygulamalar sonrasında dileklerinin gerçekleşeceğine olan inançları artmakta, bu da ziyaret yerlerinin birey psikolojisi üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Şifa bulacağına, evleneceğine, işe alınacağına vb. inanan ziyaretçi ister istemez güdülenme sonucu bu dileklerin gerçekleşmesi için çaba sarf etmeye başlayacaktır. Hastalar, psikolojik olarak rahatladıkları, huzura kavuştukları için daha çabuk iyileşeceklerdir. Bilindiği üzere iyileşmenin gerçekleşmesi ve hızlanmasında moral, önemli bir role sahiptir. Özellikle ruhsal sıkıntıları, psikolojik rahatsızlığı olanların morale ihtiyaçları olduğu açıktır. Yine hastaların ziyaret yerine gitmek için evden çıkmaları ve sosyal bir ortama karışmaları iyileşme sürecini hızlandıracaktır. İhsan Hınçer, konuşamayan, yürüyemeyen, dengesiz çocuk ve kişilerin; kapalı odalarda tutulmaları, suya atılmaları, tütsü ve dumanın nefes yoluna savrulması gibi hallerde dehşete kapıldıklarını ve bu şok haliyle reflekslerinin

birden bire harekete geçtiği için konuşmaya, yürümeye başladıklarını ifade etmektedir (Hınçer, 1976: 136).

Ziyaret yerlerinin diğer fonksiyonu manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına ve korunmasına olanak vermesidir. Çocuklar, ziyaret yerlerine aileleriyle birlikte götürülmekte, bu durum, ziyaret geleneğinin sürekliliğini sağlaması açısından önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece ziyaret inancı kuşaktan kuşağa aktarılabilmektedir. Gerçekte ziyaret yerinde aktarılanlar, sadece ziyaret inancına ilişkin inanç ve uygulamalar değildir. Kurban, adak, yemek, yağmur yağdırma töreni ve daha pek çok açıdan ziyaret yerleri geleneğin sürdürüldüğü önemli merkezlerdendir. Ziyaret yerleri, özellikle eski Türk inanç sistemlerinin devamlılık gösterdiği merkezlerden biri olduğundan söz konusu inanç sistemlerine ait uygulama ve inanışların da devamlılığını sağlamaktadır. Özellikle Hıdrellez ve Nevruz aylarında yapılan toplu ziyaretlerle Hıdrellez ve Nevruz'a ait geleneksel uygulamalar gelecek nesillere aktarılmaktadır.

Ziyaret yerleri, buldukları çevrenin yani toplumsal ortamın beklentileri, hayatla kurdukları bağ hakkında da çeşitli bulguları açığa çıkarmaktadır. Toplumun değer yargılarının ortaya çıkması, toplum psikolojisi ile ilgili verilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Ziyaret inancı, dinsel inancın artmasına da etki etmektedir. Şöyle ki ziyaretçinin ziyaret sonrasında dileği gerçekleşirse inancı pekişebilmektedir. Ayrıca etkileşim sonucunda ziyaretçilerin giyim kuşamlarında da değişiklikler meydana gelebilmektedir. Ziyaretçi, en azından ziyaret yerinin çevresinde dininin gerektirdiği gibi giyinmekte, aksi takdirde içinde bulunduğu toplumun rahatsız edici bakışlarına maruz kalabilmekte hatta toplum tarafından dışlanabilmektedir. Bu da ziyaret yerlerinin bireyin topluma uyum sağlaması yönünde bir fonksiyon yüklendiğini ortaya koymaktadır.

Malinowski, “Dini dogmanın açık sergilenmesi ilkel topluluklarda ahlakı ayakta tutmak için vazgeçilmezdir. Görüldüğü gibi her inanç maddesi ahlaki bir etki yapar.” der (Malinowski, 1990: 56). Ziyaret inancı da toplumsal ahlakı ayakta tutan, toplumsal düzeni sağlayan olgulardan biridir. İnançın mistik özelliğinden dolayı ziyaret inancına sahip olanlar ya da olmayanlar ziyaret yerlerine mümkün oldukça zarar vermemeye çalışmaktadır. Bu davranışın arkasında ziyaret yerlerine yapılan herhangi bir saygısızlığın felaket getireceği düşüncesi de yatmaktadır. Zira anlatılan efsaneler, ziyaret inancı olmayanları da etkileyerek ziyaret yerine zarar verme, ziyaret yerinde uygunsuz davranışlar (hırsızlık yapmak, içki içmek, küfür etmek, uygunsuz kıyafetle dolaşmak vb.) sergileme noktasında engel teşkil etmektedir.

Ziyaret yerleri, özellikle çokça tanınmış türbeler, buldukları bölgenin ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Ziyaret yerlerinin çevresinde adak kurbanları, nazarlıklar, ziyaretçilere dağıtılmak için şeker vb. satılmaktadır. Buraları tanıtan broşür ve cd’lerin satılması da yöre ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda ziyaret yerleri, bulunduğu yörenin turistik açıdan kalkınmasını da sağlamaktadır. Özellikle Eshab-ı Kehf Mağarası (Tarsus- Dedeler Köyü), Hz. Danyal Aleyhisselam Türbesi (Tarsus), Bilâl-i Habeşî Mescidi ve Türbesi (Tarsus- Şehitkerim Mahallesi), Mencek Baba Türbesi (Tarsus- Tekke Mahallesi), Şeyh Muğdat Türbesi (Mersin- Gazi Mahallesi), Şeyh Ali Semerkandî Türbesi (Gülнар- Sütlüce Köyü), Nure Sofî Türbesi (Mut- Yalnızcabağ Köyü), Tevekkül Sultan Türbesi (Silifke- Camikebir Mahallesi), Ali Baba Türbesi (Silifke- Keben Köyü), Astım Mağarası (Anamur- Ovabaşı Köyü) gibi geniş halk kitlesince bilinen ziyaret yerlerine çeşitli illerden hatta ülkelerden ziyaretçiler gelmektedir. Yeşil Türbe (Mersin- Bahçe Mahallesi), Muhammet Tarsûsî (Mersin- Çavak Köyü), Şeyh Ömer (Gülнар- Şeyhomer Köyü), Paşa Türbesi (Erdemli- Ayaş Beldesi) gibi diğer ziyaret yerleri

ise daha ziyade çevre ilçe ve köylerden gelenlerce ziyaret edilmektedir. Böylece ziyaret yerleri buldukları il, ilçe ve köylerin sosyo-kültürel açıdan tanınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca uzak yerden gelen ziyaretçilerin birkaç gün ziyaret yerinde konaklamasıyla yöre ekonomisi de canlanmaktadır. Bununla birlikte ziyaret yerlerine, özellikle ulusal anlamda cazibe merkezi olmuş ziyaret yerlerine günü birlik turlar düzenlenmekte ve inanç turizmi gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Mersin'de de ziyaret yerleri, halk yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve kültürün bir ögesi olarak bireysel ve toplumsal işlevler yüklenmiştir. Halkın manevi ve dinsel gereksinimlerini karşılayan bu yerler; toplumsal birlik ve beraberliği, sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı sağlama, sosyal ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlama, manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına ve korunmasına yardımcı olma, toplumsal ahlakı ayakta tutma, toplum düzenini sağlama psikolojik rahatlamayla iyileşmeyi hızlandırma ve yöre ekonomisine, turizmine katkıda bulunma gibi işlevleriyle gelecekte de varlıklarını sürdüreceklerdir.

SONUÇ

“Mersin’deki Ziyaret Yerlerinin Halkbilimi Açısından İncelenmesi” başlıklı tezimizde Mersin merkez ve merkeze bağlı ilçelerde 101 ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bu ziyaret yerlerinin 21’i merkezde, 21’i Silifke’de, 3’ü Erdemli’de, 3’ü Bozyazı’da, 2’si Anamur’da, 2’si Aydıncık’ta, 8’i Gülnar’da, 13’ü Mut’ta, 27’si Tarsus’ta ve 1’i de Çamlıyayla’da bulunmaktadır. Tespit edilen ziyaret yerlerinin 70’i mezar, 26’sı makam, 3’ü mağara, 1’i ise ağaç ziyaretidir. Bu ziyaret yerlerinden 41’i kubbeli, 13’ü kubbesiz olmak üzere 54’ü türbe şeklindedir. 16 ziyaret yeri dört duvar arasına alınmış, 18 ziyaret yeri toplama taşlarla çevrilmiştir. 3 ziyaret yeri ise ikamet edilen evlerin bahçesinde yer almaktadır.

İl merkezi, ilçe, köy gibi farklı sosyo- kültürel çevreler içerisinde yer alan ziyaret yerleri, genellikle buldukları yörenin halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel yapıdaki değişikliklerden, özellikle halkın eğitim ve kültür seviyesindeki yükselmeden dolayı Mersin’deki ziyaret yerlerine ilgi, 15- 20 yıl öncesine göre oldukça azalmış, ziyaretçilerin ziyaret usul ve adabları da değişikliğe uğramıştır. Eski Türk inanç sistemleriyle ilişkili ağaca bez bağlamak, toprak yalamak gibi pratikler, zamanla terk edilmiş ya da daha az uygulanır olmuştur.

Mersin’deki ziyaret yerleri farklı özelliklere sahip halk kitlesi tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin tamamı ziyaret inancına sahip olup ziyaret yerlerine yönelik beklentilerinin gerçekleşmesini bu inanca bağlamaktadır. Genellikle kadınlardan oluşan ziyaretçiler, okuryazar olmayan ya da eğitim seviyesi düşük okuryazar halk kitlesine ve daha çok halkın ekonomik açıdan orta tabakasına mensuptur. Erkekler ise genellikle yağmur yağmasını sağlamak gibi toplumsal bir ihtiyaca hizmet eden ziyaretleri gerçekleştirmektedir. Eski inanç sistemlerine bağlı uygulamalar, farklı mezhep gruplarına

mensup ziyaretçiler arasında daha ziyade Alevilerce ve Yörük kültürünün yaşatıldığı yerlerde devam ettirilmekte; Arap ve Türkmen Alevîleri tarafından ziyaretler düzenli bir şekilde tekrarlanmaktadır. Yerleşik yaşamdaki Sünni inanca mensup halk kesimi ise genellikle hürmeten ziyaret yerlerine gitmekte ve ziyaret yerlerinde çoğunlukla sadece şükür namazı kılıp dua etmektedir. Ziyaretçiler, ziyarette yattığına inandıkları şahısların tarihi kişilikleri hakkında fazla bilgiye sahip olmasa da efsanevi kişilikleri hakkında az çok bilgiye sahiptirler. Ziyaretlerin gerçekleştirilmesinde de yatırım efsanevi kimliği, kerametleri ve ziyaret yeri etrafında teşekkül eden efsaneler önemli bir rol oynamaktadır.

Ziyaret yerlerinde 51 adak çeşidi tespit edilmiştir. Evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah adına adanan adaklar, genellikle kanlı kurbandan oluşmaktadır. Ekonomik durum, yetiştirilen hayvanın cinsi ve ziyaret yerindeki beklentilerin büyüklüğü, adakların dua etmek, horoz kesmek, türbe yaptırmak şeklinde çeşitlilik göstermesinde rol oynamaktadır. Adaklar arasında dua etmek, namaz kılmak, küçükbaş hayvan kesmek türünden İslami esaslara uygun olan adakların yanı sıra mum- buhur yakmak, ziyaret yerine ağaç dikmek, tülbent dağıtmak gibi İslami esaslara uygun olmayan adaklar da bulunmaktadır. Bu adakların Allah'a adanması ve yerine getirilirken dualar okunması, adaklara İslami bir görünüm kazandırıldığını ortaya koymaktadır.

Mersin'deki ziyaret yerlerinde 43 çeşit dilek tespit edilmiştir. Dilekler, genellikle evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilenmektedir. Dilenenlerin başında şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, evlenmek ve ev, araba, iş sahibi olmak gelmekte; ziyaret yerlerine gidiş amaçlarının, dileklerin ve beklentilerin sosyo-kültürel çevre ile ilişkili olduğu, ihtiyaçların içinde bulunulan çevreye göre çeşitlilik gösterdiği tespit edilmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerinin hepsi belirli bir saat, gün ya da ay gözetilmeksizin ziyaret edilebilmekte; Yörük kültürünün yaşatıldığı Silifke, Gülnar, Mut,

Erdemli yöresindeki ziyaret yerlerine genellikle çarşamba, il merkezindeki ve Tarsus ilçesindeki ziyaret yerlerine ise genellikle perşembe ve cuma günleri gidilmektedir. Perşembeyi cumaya bağlayan akşamlar, ziyaret için daha hayırlı sayılmakta, Ramazan ayında, arife gününde, bayramlarda, kandil gecelerinde, Nevruz ve Hıdrellez'de ziyaret yerlerine ilgi artmaktadır.

Ziyaret yerlerinin ziyaret edilme sıklığında, ziyaret yerlerindeki pratiklerde ve adaklarda özellikle 3, 5, 7, 40 ve 41 sayıları dikkati çekmektedir. Ziyaret yerlerindeki pratiklerin dinsel- büyüsel bir nitelik arz ettiği düşünüldüğünde genellikle 1, 3, 5, 7, 41 türünden sayıların büyüsel uygulamaların bir parçası olduğu görülmektedir.

Mersin'deki ziyaret yerlerindeki evliya, ağaç, toprak, taş- kaya, su, gök, dağ- tepe ve hayvana ilişkin inanışlar ve pratikler; atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı kültü, Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik- Mazdeizm ve Maniheizm'in yer bulduğu eski Türk inanç sistemlerinin, Türklerin İslamiyet öncesi dönemde girdikleri Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinin, Anadolu halk kültürünün ve İslami kültürün özelliklerini yansıtmaktadır. Ağaca bez bağlamak, evliya mezarı toprağını yalamak, ziyaret yerindeki suyu şifa amacıyla içmek, ziyaret yerinde mum- buhur yakmak, evliya mezarına, makamına, türbesine zarar verenlerin ya da ziyaret çevresindeki ağacı kesenlerin evliya tarafından cezalandırılacağına inanmak örneklerinde olduğu gibi ziyaret inancı içerisinde yer bulan eski inançlara ait çeşitli pratikler; namaz kılmak, dua etmek gibi İslami unsurlarla bir arada yer almaktadır. Ziyaret inancında İslami unsurların varlığı, İslamiyet öncesi inançlardan beslenen ziyaret yeri inanç ve pratiklerinin günümüzde İslami bir görünüm altında sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle dinsel ve büyüsel bir nitelik arz eden bu inanç ve pratikler, İslamileştirilmek suretiyle meşru kılınmaya çalışılmaktadır.

Yerleşim birimlerine ziyaret yerlerinde yatan ya da yattığına inanılan kişilerin adlarının verilmesi, ziyaret yerlerinin özellikle türbelerin bakımlı olması ve ziyaret yerlerinin çevresinde küfretmek, içki içmek gibi uygunsuz davranış sergilemekten kaçınılması, Mersin halkının ziyaret yerlerine verdiği önemi göstermektedir. Halkın manevi ve dinsel gereksinimlerini karşılamaya yardımcı olan bu yerler; birlik ve beraberliğin, sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın sağlanmasına, sosyal ilişkilerin kurulmasına, manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına ve korunmasına, toplumun değer yargılarının ve toplum psikolojisi ile ilgili verilerin tespitine, toplumsal ahlakın ayakta tutulmasına, toplumsal düzenin sağlanmasına, psikolojik rahatlama ile iyileşmenin hızlanmasına, dileklerin gerçekleşmesi için bireylerin çaba sarf etmesine ve yöre ekonomisinin, turizminin gelişmesine katkıda bulunması yönüyle işlevseldir.

Mersin'deki ziyaret yerleri, farklı niteliklere sahip halkın özellikle çaresiz kaldığında başvurduğu yerler olarak geçmişte olduğu gibi günümüzde de rağbet görmektedir. Çalışmamızdan elde ettiğimiz veriler, halkın sosyal ve kültürel yaşantısının ayrılmaz bir parçası olan ziyaret yerlerinin halkın ilgi göstermesine bağlı olarak varlıklarını devam ettireceğini düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adak. (1968). *Türk ansiklopedisi* içinde (Cilt 1, ss.109). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Adak. (1986). *Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi* içinde (Cilt 1, ss.80). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Adak. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* (ss.18). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 10. baskı.
- Akagündüz, A., Baş, Y., Tekin, R. ve Kaşıkçı, O. (1993). *Arşiv belgeleri ışığında Tarsus tarihi ve Eshâb-ı Kehf*. İstanbul: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Akman, E. (1999). Safranbolu'daki adak yerleri ve bu yerler ile ilgili inançlar. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akyalçın, N. (1996). Balıkesir yöresi yatır efsaneleri üzerine bir araştırma. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Altay, N. (1976). *Mut Tarihi*. Karaman: Doğu Matbaası.
- Anamur Belediyesi. [Tarih yok]. Erişim tarihi: 4 Nisan 2008, http://www.anamur.bel.tr/tarih_magara.php
- Araz, N. (2000). *Anadolu erenleri*. İstanbul: Özlü Yayınları. 9. baskı.
- Arioğlu, (2000). Ankara'daki ziyaret yerlerinin halk bilimi bakımından değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Artan, G. (1992). İçel'de Ziyaret Yerleri. *İçel Kültürü*, 21, 5-6.

- Artun, E. (1998). Adana yağmur yağdırma törenlerinde 'Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede kültü'. (ss.43-51). I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Ankara.
- Artun, E. (2004 a). Adana'da inanç merkezleri ve bunlara bağıli kültür değerleri. (ss.121-136). Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Mersin.
- Artun, E. (2004 b). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri*. İstanbul: Kitabevi.
- Artun, E. (2005). *Türk halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi
- Aşan, M.B. (1998). Fırat kenarında bir Horasan ereni Şeyh Ahmet Dede. (ss.53-62). I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Ankara.
- Atlay, D. (1994). Şeyh Ali Semarkandi hakkında. *İçel Kültürü*, 31, 3-5.
- Ayverdi, E. H. (1997). Kubbe. *İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 6, ss.930-944). İstanbul: Milli Eğitim Bakanliğı Yayınları.
- Azamat, N. (2005). Muhammed Nûrû'l-Arabî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 30, ss.560-563). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Başar, Z. (1972). *İçtimai adetlerimiz-inançlarımız ve Erzurum ilindeki ziyaret yerlerimiz*. [Yayın yeri yok]. [Yayınevi yok].
- Başar, Z. (1997). İnançla gidilen ziyaret yerlerimiz. (ss.56-59). V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Ankara.
- Bayat, F. (2006). *Ana hatlarıyla Türk Şamanliğı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bilir, F.S. (2003). *Merv'den Anaypazari'na Gülnar*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Boratav, P.N. (1994). *100 soruda Türk folklor*. İstanbul: Gerçek Yayınevi. 3. baskı.
- Buhl, Fr. (1993). Bilâl. *İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 2, ss.610-611). İstanbul: Milli Eğitim Bakanliğı Yayınları.

- Coşkun, N.Ç. (2005). *Mersin Tahtacıları, halkbilimi araştırmaları*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Çağınlar, Z. (1994). Adana yöresi yatır-ziyaret ve ocaklarla bunlara bağlı anlatılan efsaneler. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çıplak, N.M. (2003). *İçel tarihi*. Mersin: Selim Ofset Matbaacılık.
- Develi, H. Ş. (1991). *Dünden bugüne Mersin*. Mersin: Yorum Basın Yayın. 2. baskı.
- Develioğlu, F. (1996). Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları. 13. baskı.
- Doğan, M. (1994). Durhasan. *İçel Kültürü*, 35, 9.
- Duman, B. (1987). Ashab-ı Kehf olayının düşündürdükleri (mağara arkadaşları). *İçel Kültürü*, 1, 13-14.
- Durdu, A. (1998), Tarsus türbeleri. *Tarsus Alan Araştırmaları* içinde (ss.137-144). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eliade, M. (1999). *Şamanizm ilkel esrime teknikleri*. (Çev. İsmet Birkan) Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. ve Couliano, I.P. (1997). *Dinler tarihi sözlüğü*. (Çev. Ali Erbaş) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ellez Dede. (2008, Mart 20). Erişim tarihi: 5 Nisan 2008, <http://ellezdede.8m.com>
- Er, P. (1998). Anadolu Aleviliği'nde eren kavramının yoğunluğunun nedenleri. (ss.151-162). I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalrı Kongresi Ankara.
- Erdenek, Y. (2001). Isparta yöresi ziyaret ve adak yerleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Eren. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* (ss.642). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 10. baskı.
- Ertürk, M. (2005). Mikdâd b. Amr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 30, ss.49-50). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Evliyalar ansiklopedisi. [Tarih yok]. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2007, <http://www.sadakat.net/evliyalar/index.html>
- Eyuboğlu, İ.Z. (1987). *Anadolu inançları Anadolu mitolojisi inanç-söylence üstüne*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Frazer, J.G. (2004). *Altın dal dinin ve folklorun kökleri, cilt 1*. (Çev. Mehmet H. Doğan) İstanbul: Payel Yayınevi. 2. baskı.
- Furat, A.S. (1986). Veli. *İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 13, ss.287-292). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Güler, Y. ve Çakıroğlu R. (1998). Mersin ili ve çevresinde yer alan ‘Şıh (Şeyh) Bedi El Gaffir’ ‘Muğde (Şeyh Mikdad)’ ve Eshab-ı Kehf ile ilgili derlemeler. (ss.565-580). I.Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Ankara.
- Günay, Ü. (2004). Türk halk dindarlığının önemli çekim merkezleri olarak dini ziyaret yerleri. (ss.571-608). Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Mersin.
- Günay, Ü., Güngör, H., Taştan, V. ve Sayım. H. (2001). *Ziyaret fenomeni üzerine bir din bilimi araştırması, kayseri örneği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları. 2. baskı.
- Hınçer, İ. (1976). İnançlarımız açısından yatırlar ve ziyaretlerin müspet yönleri. (ss.133-140). I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Ankara.
- İçel. (1982). *Yurt ansiklopedisi* içinde (Cilt 5, ss.3616-3764). İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 3. baskı.
- İvgin, H. (1989). Eshab-ı Kehf Mağarası ile ilgili gerçekler. (ss.99-103). 2. Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu Ankara.
- Kalafat, Y. (1998). Adana ve çevresinde türbelerimiz (ss.409-422). III. Uluslar Arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Mersin.
- Kalafat, Y. (2005). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: Babil Yayıncılık. 4. baskı.
- Kandemir, M.Y. (1997). Ziyaret. *İslam ansiklopedisi içinde* (Cilt 13, ss.620-622). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kara, M. (1998). *Tasavvurlar ve tarikatlar tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 4. baskı.
- Kara, Ü. (1999). Giresun'da Adak İnancı ve Adak Yerleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, A. (1997). Balıkesir'de yatırlar çevresinde oluşan inanç ve gelenekler. (ss.282-288). V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Ankara.
- Kaya, M. (2001). Eski Türk inanışlarının Türkiye'deki halk hekimliğinde izleri. *Folklor/Edebiyat*, XXV, 199-218.
- Kızıldağlı, E. (1978). Şeyh Miktad ve Miyase'nin öyküsü. *Türk Folklor Araştırmaları*, 352, 8499-8500
- Köksal, H. (1987). İzmir ve çevresindeki yatırlar ve bunlara bağlı olarak yaşayan inançlar. (ss.227-239). III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Ankara.
- Köksal, M.Â. (2004). *Peygamberler tarihi, cilt 1-2*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 8. baskı.

- Köse, E. ve Atlay, D. (2005). *Mut Claudiopolis*. Mersin: Mut Belediyesi Kültür Yayınları.
- Makam. (1986). *Büyük larousse sözlük ve ansiklopedisi* içinde (Cilt 15, ss.7685-7686).
İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Makam. (1990). *Büyük lûgat ve ansiklopedi* içinde (Cilt 8, ss.259-260). İstanbul: Meydan
Yayınevi.
- Malinowski, B. (1990). *Büyü, bilim ve din*. (Çev. Saadet Özkal) İstanbul: Kabalcı
Yayınevi.
- Mersin Mersin türbeleri. (2004, Mart 9). Erişim tarihi: 15 Temmuz 2007,
<http://www.kenthaber.com/I1Detay.aspx?ID=759>
- Mersin. (1990). *Büyük lûgat ve ansiklopedi* içinde (Cilt 8, ss.648-649). İstanbul: Meydan
Yayınevi.
- Ocak, A. Y. (2003). *Türkler, Türkiye ve İslâm*. İstanbul: İletişim Yayınları. 6. baskı.
- Ocak, A.Y. (1983). *Bektaşî menâkıbnâmelerinde İslâm öncesi inanç motifleri*. İstanbul:
Enderun Kitabevi.
- Ocak, A.Y. (1992). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler (metodolojik bir
yaklaşım)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 2. baskı.
- Ögel, B. (1993). *Türk mitolojisi, (kaynakları ve açıklamaları ile destanlar), cilt 1*. Ankara:
Türk Tarih Kurumu Yayınlar. 2. baskı.
- Örnek, S.V. (2000). *100 soruda ilkelde din, büyü, sanat, efsane*. İstanbul:
GerçekYayınevi. 4. baskı.
- Öz, H. (1998). *Bilinmeyen Tarsus*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öz, Ş. (1996). *Kütahya yöresi ziyaret ve adak yerleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Özel, A. (1998). Adak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 1, ss.337-340). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Selçuk, A. (2005). *Tahtacılar, Mersin Tahtacıları üzerine bir araştırma*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi: 2. baskı.
- Sezgin, A. (1998). Eren ve evliya kavramının dini tarihi folklorik izahı ve eren inancı üzerine düşünceler. (ss.457-468). I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Ankara.
- Soylu, S. (1991). Anadolu'da makam geleneği ve Yunus Emre makamları. (ss.93-97). IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Ankara.
- Soylu, S. (1992). Şeyh Ali Semarkandi'ye Ait İki Menkıbe. *İçel Kültürü*, 19, 6-7.
- Sümer, F. (1989). *Eshab 'ül-Kehf*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Şenesen, R. (2004), Pagandan Hıristiyanlık ve Müslümanlığa bir inanç merkezi Eshab-ı Kehf ve günümüzde Tarsus Eshab-ı Kehf'te Hıdrellez şenlikleri. (ss.1023-1040). Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Mersin.
- Takaş, B. (1998). Manisa ili ziyaret yerleri. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tanyu, H. (1967). *Ankara ve çevresinde adak ve adak yerleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tanyu, H. (1968). *Türklerde taşlarla ilgili inançlar*. Ankara: İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Temir, K. (2006). *Çukurovanın manevi sultanları*. İstanbul: İhlas Gazetecilik.
- Toroslu, A. (2002). *Yöremiz efsaneleri*. Mersin: Çağlar Ofset.

- Turan, A. (1991). Düğün törenlerinde ‘ocağa saygı’ âdeti. *Türk Kültürü Araştırmaları Doğu ve Güneydoğu Anadolu içinde* (ss.52-53). Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Tümer, K. ve Küçük, A. (1993). *Dinler tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları. 2. baskı.
- Türbe. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* (ss.2020). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 10. baskı.
- Türkantoz, K. (2004). Anadolu’da Eshab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) kültüne bağlanan ziyaret merkezlerinin mimari kimliği 1. (ss.1183-1219). Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Mersin.
- Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Mersin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
[Tarih yok]. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2007,
<http://mersin.turizm.gov.tr/Yonlendir.aspx?>
- Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılında İçel. (1998). (Ed. Ersal Yavi ve Necla Yavi) Mersin: İçel Valiliği Yayınları
- Uludağ, S. (2003). Makam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi içinde* (Cilt 27, ss.409-410). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üçyıldız, C. N. (1994). Silifke ve yöresinde yatırlar. *İçel Kültürü*, 32, 9-11.
- Vasilyev, D. (1998). Yenisey ve Altay Göktürk Yazıtlarında kahramanların adlarıyla birlikte rastlanan ‘eren’ ünvanının anlamı hakkında. (ss.537-542). I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Ankara.
- Yatır. (1986). *Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi içinde* (Cilt 24, ss.12455). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Yatır. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* (ss.2146). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 10. baskı.

- Yıldız, G. ve Çakıroğlu, R. (1998). Mersin ili çevresinde yer alan ‘Şih (Şeyh) Bedr El Gaffir’, ‘Muğdat (Şeyh Mikdad)’ ve ‘Eshab-ı Kehf’ ile ilgili derlemeler. (ss.565-580). I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Ankara.
- Yüzbaşıoğlu, E. (1995). Yedi Kardeşler Efsanesi. *İçel Kültürü*, 37, 21.
- Zettersteen, K.V. (1993). Câfer. *İslam ansiklopedisi* içinde (Cilt 3, ss.7, 3). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ziyaretgâh. (1986). *Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi* içinde (Cilt 24, ss.12767). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Ziyaretgâh. (1990). *Meydan Larousse* içinde (Cilt 12, ss.948). İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Ziyaretgâh. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük* (ss.2240). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 10. baskı.

Sözlü Kaynaklar

- K.1: Nuri Maya, Mersin/Merkez, 12 Haziran 2007
- K.2: Yüksel Türkeköle, Mersin/Merkez, 12 Haziran 2007
- K.3: Sevim Yiğen, Mersin/Merkez, 12 Haziran 2007
- K.4: Hasan Kopar, Mersin/Merkez, 13 Haziran 2007
- K.5: Seyda Manguldar, Mersin/Merkez, 13 Haziran 2007
- K.6: Naime Nazik, Mersin/Merkez, 13 Haziran 2007
- K.7: Ali Rıza Doğan, Mersin/Merkez, 14 Haziran 2007
- K.8: Salih Yiğit, Mersin/Merkez, 14 Haziran 2007
- K.9: Muhammed Dursun, Mersin/Merkez, 14 Haziran 2007
- K.10: Ali Kılıç, Mersin/Mersin, 14 Haziran 2007
- K.11: Selim Soyutürk, Mersin/Mersin, 14 Haziran 2007
- K.12: Fikret Şimşek, Mersin/Merkez, 14 Haziran 2007

- K.13: Mesut Zekâ, Mersin/Merkez, 15 Haziran 2007
- K.14: Süleyman Karaca, Mersin/Merkez, 15 Haziran 2007
- K.15: Niyazi Eliağır, Mersin/Merkez, 15 Haziran 2007
- K.16: Lamia Şener, Mersin/Merkez, 16 Haziran 2007
- K.17: Gülnaz Karaçay, Mersin/Merkez, 17 Haziran 2007
- K.18: Kerim Demir, Mersin/Merkez, 17 Haziran 2007
- K.19: Naime Çelikler, Mersin/Merkez, 17 Haziran 2007
- K.20: Eser Platin, Mersin/Merkez, 17 Haziran 2007
- K.21: Cemil Cömert, Mersin/Merkez, 18 Haziran 2007
- K.22: Hayriye Örkî, Mersin/Merkez, 15 Kasım 2006
- K.23: Emine Çay, Mersin/Merkez, 15 Kasım 2006
- K.24: Sibel Özmutlu, Mersin/Merkez, 15 Kasım 2006
- K.25: Meliha Durna, Mersin/Merkez, 15 Kasım 2006
- K.26: Gül Yıldız, Mersin/Merkez, 15 Kasım 2006
- K.27: Zülfü Türkmen, Mersin/Merkez, 20 Haziran 2007
- K.28: İbrahim Toy, Mersin/Merkez, 20 Haziran 2007
- K.29: Mustafa Canıgüzel, Mersin/Merkez, 20 Haziran 2007
- K.30: Latif Tok, Mersin/Merkez, 20 Haziran 2007
- K.31: Necip Topçu, Mersin/Merkez, 20 Haziran 2007
- K.32: Bayram Ali, Mersin/Merkez, 21 Haziran 2007
- K.33: Seyfettin Bulut, Mersin/Merkez, 21 Haziran 2007
- K.34: Yusuf Boran, Mersin/Merkez, 21 Haziran 2007
- K.35: Meryem Kılıç, Mersin/Merkez, 21 Haziran 2007
- K.36: Şadiye Pehlivan, Mersin/Merkez, 22 Haziran 2007

- K.37: Müzeyyen Pehlivan, Mersin/Merkez, 22 Haziran 2007
- K.38: Naime Yaşlı, Mersin/Merkez, 22 Haziran 2007
- K.39: Nursel Kara, Mersin/Merkez, 22 Haziran 2007
- K.40: Saadet Bozlu, Mersin/Merkez, 23 Haziran 2007
- K.41: Kerim Bilgehan, Mersin/Merkez, 23 Haziran 2007
- K.42: Lütü Uğur, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.43: Nazım Akdoğan, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.44: Zeynep Akdoğan, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.45: Fatma Akbulut, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.46: Mehmet İdem, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.47: Naime İdem, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.48: Cihan Nayır, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.49: Mehmet Arslan, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.50: Figen Arslan, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.51: Barbaros Çetin, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.52: Melek Sağ Çetin, Mersin/Silifke, 22 Ocak 2007
- K.53: Fikret Kocabaş, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.54: Necati Bilgen, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.55: Fatma Şahin, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.56: Fatma Şahin, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.57: Ümmü Er, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.58: Eyüp Yörüsün, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.59: Ahmet Yıldız, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.60: Ümmü Şiptal, Mersin/Silifke, 24 Ocak 2007

- K.61: Beray Yılmaz, Mersin/Silifke, 24 Ocak 2007
- K.62: Teslime Avcı, Mersin/Silifke, 24 Ocak 2007
- K.63: Ümmü Saim, Mersin/Silifke, 24 Ocak 2007
- K.64: Ali Kılınç, Mersin/Silifke, 24 Ocak 2007
- K.65: Fatih Talas, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.66: Orhan Çinüçin, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.67: Ömer Talas, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.68: Ali Rıza Güngör, Mersin/Silifke, 25 Ocak 2007
- K.69: İbrahim Ekşi, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.70: Ayşe Kaftan, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.71: Zarife Yörüsün, Mersin/Silifke, 23 Ocak 2007
- K.72: Meryem Kunt, Mersin/Silifke, 29 Ocak 2007
- K.73: Süllü Kunt, Mersin/Silifke, 29 Ocak 2007
- K.74: İsmet Gürbüz, Mersin/Silifke, 29 Ocak 2007
- K.75: Celal Ateş, Mersin/Silifke, 29 Ocak 2007
- K.76: Mehmet Güler, Mersin/Silifke, 29 Ocak 2007
- K.77: Mehmet Meme, Mersin/Silifke, 29 Ocak 2007
- K.78: Nurşen Işık, Mersin/Silifke, 30 Ocak 2007
- K.79: Hatice Işık, Mersin/Silifke, 30 Ocak 2007
- K.80: Hasan Gündoğdu, Mersin/Silifke, 30 Ocak 2007
- K.81: Bahattin Doruk, Mersin/Silifke, 30 Ocak 2007
- K.82: Mehmet Çavuşoğlu, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.83: Tahsin İpek, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.84: Hasan Oğuz, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007

- K.85: Muazzez Tokmak, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.86: Ekrem Köroğlu, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.87: Musa Aydın, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.88: Aydın İvili, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.89: Hasan Gökmen, Mersin/Silifke, 31 Ocak 2007
- K.90: Nasıf Uğuz, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.91: Senem Uğuz, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.92: Zeliha Mavi, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.93: Hatice etin, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.94: Erdal etin, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.95: Raziye elik, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.96:  mm  Yılmaz, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.97: Hasan elik, Mersin/Erdemli, 10 Mart 2007
- K.98: Mustafa Arı, Mersin/Bozyazı, 14 Nisan 2007
- K.99: M. Vehbi Uysal, Mersin/Anamur, 14 Nisan 2007
- K.100: Mustafa Ay, Mersin/Bozyazı, 14 Nisan 2007
- K.101: Yaşar  ks z, Mersin/Bozyazı, 14 Nisan 2007
- K.102: Mustafa Deniz, Mersin/Anamur, 21 Nisan 2007
- K.103: Esm  şahin, Mersin/Anamur, 21 Nisan 2007
- K.104: Gani İmdat, Mersin/Anamur, 21 Nisan 2007
- K.105: Mehmet Ali okha, Mersin/Aydıncık, 28 Nisan 2007
- K.106: Ahmet Ali elik, Mersin/Aydıncık, 28 Nisan 2007
- K.107: Mehmet Ali Acun, Mersin/Aydıncık, 28 Nisan 2007
- K.108: Mehmet Dal, Mersin/Aydıncık, 28 Nisan 2007

- K.109: Durmuş Ali, Mersin/Gülner, 5 Mayıs 2007
- K.110: Özcan Özkan, Mersin/Gülner, 5 Mayıs 2007
- K.111: Mehmet Ali Eyiceöz, Mersin/Gülner, 5 Mayıs 2007
- K.112: Mustafa Turgut, Mersin/Gülner, 5 Mayıs 2007
- K.113: Ahmet Ali Andızoğlu, Mersin/Gülner, 5 Mayıs 2007
- K.114: Hasan Kafadar, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.115: Belkıs Kafadar, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.116: Mehmet Kafadar, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.117: Ali Bulut, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.118: Mehmet Şimşek, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.119: Yusuf Özer, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.120: Veysel Beşkirli, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.121: Mustafa Kök, Mersin/Gülner, 6 Mayıs 2007
- K.122: Musa Soygar, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.123: İbrahim Genç, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.124: Adnan Metin, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.125: Osman Zorlu, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.126: Süleyman Kale, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.127: Mustafa Bülbül, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.128: Yusuf Yıldız, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.129: Mustafa Yalnız, Mersin/Gülner, 19 Mayıs 2007
- K.130: Nurten Karaman, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.131: Mustafa Demirbaş, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.132: Ayşe Cennet Arı, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007

- K.133: Ali Tekin, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.134: Emine, Aslan, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.135: Mustafa Öz, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.136: Süleyman Sezer, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.137: Fatma Sezer, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.138: Fatma Atlay, Mersin/Mut, 1 Şubat 2007
- K.139: İbrahim Keskin, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.140: Ali Demir, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.141: Hasan Köse, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.142: Hüseyin Tekin, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.143: Mehmet Demir, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.144: Ahmet Aydın, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.145: Doğan Atlay, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.146: Latif Gürbüz, Mersin/Mut, 2 Şubat 2007
- K.147: Durmuş Ali Aydın, Mersin/Mut, 3 Şubat 2007
- K.148: Ünlü Söyler, Mersin/Mut, 3 Şubat 2007
- K.149: Selime Kara, Mersin/Mut, Şubat 2007
- K.150: Mehmet Şevket Yılmaz, Mersin/Mut, 3 Şubat 2007
- K.151: Şaban Ulusoy, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.152: Servet Çuhadar, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.153: Hulusi Ünal, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.154: Musa Özkurt, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.155: Betül Şayan, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.156: Hanife Örki, Mersin/Merkez, 3 Temmuz 2007

- K.157: Şaziye Kutluay, Mersin/Merkez, 3 Temmuz 2007
- K.158: Belgin Aral, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.159: Halide Öz, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.160: Hasan Sarı, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K. 161: Kenan Eker, Mersin/Tarsus, 3 Temmuz 2007
- K.162: İzzet Eti, Mersin/Tarsus, 4 Temmuz 2007
- K.163: Hasan Sağır, Mersin/Tarsus, 4 Temmuz 2007
- K.164: Levent Sağır, Mersin/Tarsus, 4 Temmuz 2007
- K.165: Azize Durduran, Mersin/Tarsus, 4 Temmuz 2007
- K.166: Fatma Şahin, Mersin/Tarsus, 4 Temmuz 2007
- K.167: İbrahim Şahin, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.168: Fehthi Çevikaslan, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.169: Bedriye Çevikaslan, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.170: Zeynep Onan, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.171: Müzeyyen Başkent, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.172: Ali Eskiyörük, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.173: Hasan Güreşçi, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.174: Şevket Zerenoğlu, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.175: Harun Ercan, Mersin/Tarsus, 5 Temmuz 2007
- K.176: Hasan Varma, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007
- K.177: Semira Varma, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007
- K.178: Hikmet Aysen, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007
- K.179: Kayış Kaşa, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007
- K.180: Emel Taşoğlu, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007

- K.181: Latif Güzelkeleş, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007
- K.182: Yıldız Yaşam, Mersin/Tarsus, 6 Temmuz 2007
- K.183: Suna Gündal, Mersin/Tarsus, 7 Temmuz 2007
- K.184: Necati Kaplan, Mersin/Tarsus, 7 Temmuz 2007
- K.185: Adnan Özgür, Mersin/Tarsus, 7 Temmuz 2007
- K.186: Garip Öz, Mersin/Tarsus, 7 Temmuz 2007
- K.187: Dursun Serin, Mersin/Tarsus, 7 Temmuz 2007
- K.188: Ergün Başkan, Mersin/Tarsus, 7 Temmuz 2007
- K.189: Selim Sulhan, Mersin/Tarsus, 19 Temmuz 2007
- K.190: İbrahim Öteleş, Mersin/Tarsus, 19 Temmuz 2007
- K.191: Sıttı Kaya, Mersin/Tarsus, 19 Temmuz 2007
- K.192: Saniye Uluk, Mersin/Tarsus, 19 Temmuz 2007
- K.193: Hanife Dive, Mersin/Tarsus, 20 Temmuz 2007
- K.194: Mehmet Altun, Mersin/Tarsus, 20 Temmuz 2007
- K.195: Belgün Özbaş, Mersin/Tarsus, 20 Temmuz 2007
- K.196: Vahit Akaya, Mersin/Çamliyayla, 25 Haziran 2007
- K.197: Mehmet Nergis, Çamliyayla, 25 Haziran 2007
- K.198: Kamber Tanrıverdi, Mersin/Çamliyayla, 25 Haziran 2007
- K.199: Resul Tanrıverdi, Mersin/Çamliyayla, 25 Haziran 2007
- K.200: Murat Çekmez, Mersin/Çamliyayla, 25 Haziran 2007

EKLER

Ek 1: Resimler

Mersin ilinin merkezindeki ziyaret yerlerinin resimleri:

Şeyh Muğdat Türbesi

Yeşil Türbe

Seydil Hıdır Türbesi

Seydine Hıdır'ın Teşrifesi

Bedril Gafir Türbesi

Nebi Eyüp Türbesi

Şeyh Hasan ve Musa Türbesi

Şeyh Ahmet Migrubi

Muhammed Tarsûsî

Camili Türbesi

Yalınayak Türbesi

Şih Mahmut

Şih Mansur

Hıdır Ziyareti

Seydi Hıdır

Şih Yusuf Riddat

Melek Cafer Teyyar

Şih Salih

Silifke'deki ziyaret yerlerinin resimleri:

Kubat Dede

Hürü Kızları

Kırtıl Dede

Ali Baba Türbesi

Çokha Dede

Durhasan Dede

Cuma Dede Türbesi

Tetiş Dede Türbesi

Mukaddem Dede Türbesi

Garip Dede Türbesi

Tevekkül Sultan Türbesi

Yalman Dede Türbesi

Erdemli'deki ziyaret yerlerinin resimleri:

Paşa Türbesi

Paşa Türbesi

Hacı Süleyman Efendi

Bozyazı'daki Gürlevik Türbesi'nin resmi:

Anamur'daki Astım (Köşebükü) Mağarası'nın resmi:

Aydıncık'taki ziyaret yerlerinin resimleri:

Şih Mehmet Türbesi

Şeyh Hacı Bahaddil Türbesi

Gülnar'daki ziyaret yerlerinin resimleri:

Şeyh Ali Semerkandî Türbesi

Şeyh Ali Pınarı ve Çınar Ağacı

Şeyh Ese Türbesi

Bozca Şih Türbesi

Yedi Yatarlar

Şeyh Ömer Türbesi

Şeyh Hanife

Küre Müftüsü

Doğrul Seydi Türbesi

Mut'taki ziyaret yerlerinin resimleri:

Türbeler (Doğudaki Türbe)

Türbeler (Güneydeki Türbe)

Seydi Salih

Nure Sofi Türbesi

Dede Yatırı

Şih Yunus

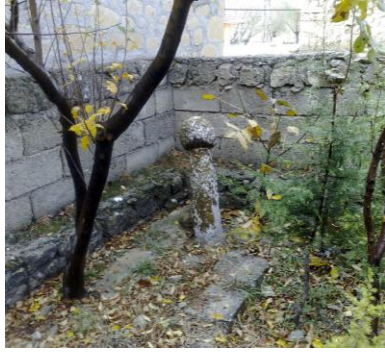
Karabölk

Ziyaret

Kömürcü Dede Tepesi

Üç Yatır (Köyün merkezindeki yatır) Şeyh Bedrettin

Tarsus'taki ziyaret yerlerinin resimleri:

Hıdır Aleyhisselam Türbesi (II) Danyal Aleyhisselam'ın mezarı Şeyh Vasıl Türbesi

Bilâl-i Habeşî Türbesi

Eshab-ı Kef Mağarası

Eshab-ı Kef Mağarası

Mencek Baba Türbesi

Kaplan Dede Türbesi

Demirkapı Türbesi

H.z. Muhittin Baba Türbesi

Şih Dahir ve Şih Behlül

Şeyh Yüsif Şeddüt Türbesi

Garip Baba Türbesi

Asker Elbiseli Türbesi

Yunus Peygamber Türbesi

Şih İbrahim Ettir Bey

Şeyh Nasiril Hakiym

Türbe

Şeyh Yusuf Reyhanî

Şeyh Muhammed-il Kasıd

Arap Baba Türbesi

Çamliyayla'daki Hasan Bat Mağarası'nın resmi:

Ek 2: İnceleme Alanının Haritası

